مەم و زین

A-PDF Page Cut DEMO: Purchase from www.A-PDF.com to remove the wa

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری

*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسیار: بەدران ئەحمەد حەبیب

***

ناوونیشان:
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، شەقامی گوڵان، هەولێر

ئەحمەدی خانی

مەم و زین

ئامادەکردن و پەڕاوێزنووسینی:

هەژار

ناوی کتێب: مەم و زین
نووسینی: ئەحمەدی خانی
ئامادەکردن و پەڕاوێزنووسینی: هەژار
بڵاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ٧٧٤
دەرهێنانی هونەریی ناوەوە: ئاراس ئەکرەم
چاپی دووەم، هەولێر ٢٠٠٨
لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان لە هەولێر ژمارە ١٧٤٣ی ساڵی ٢٠٠٨ی دراوەتێ

مەم و زینی خانی چییە؟

ئەو کێژە کوردە پاکانە، ئەو لەوەندە لاوچاکانەی خوێندەوارن و دەزانن کوردی وەخوێنن و حەز لە باری وێژە و بێژەی هەرە جسن و هەرە بایەخدار و هێژا و هەرە چێژە و بەرامە دەکەن و دڵبژۆکی چیرۆکی ئەڤێنداریشن... ئەگەر مەم و زین ببینن، ئەو مەم و زینەی سێ سەدە بەر لە ئێستە خانی شانی کوردی داوە و بە بەند بۆ کوردی داناوە، من لێم ڕوونە زۆر بە هەڵپە و بە پەلەپەل رووپەلان هەڵدەدەنەوە و بەلەز و بەز کاڵەشومێکی دەبڕن و خوا خوایانە هەرچی زووە چارەنووسی دوو دڵداری چارەڕەش دەبناوان بکەن. ئەوسا هەرگا لەسەر تەرمی جوان و نەرمی ئەو دوو نەمامە ناکامە چەمەر و گەرمە شینیان گرت و لە ڤەشارتنیان بوونەوە... بەچاوی ئەسرین تێزاو، بەدوو هەناسەی ساردەوە، بێژن بەخوا فریە خۆش و دڵتەزێن بوو، ڕەحمەت بووی خانی بکەن و بە ئەسپایی بیخەنەوە سەر دەلاقەی جێ کتێبان، ئیتر چیتر لەسەرڕا پێدا ناچنەوە، بەوردی لێی ورد نابنەوە و شیوەکە وەرد نادەنەوە. تا ئەو هەموو کاکڵە خۆشانەش وەدۆزن کە بوونەتە ناوئاخن و چیرۆک گرتوونیە ناوەخۆ و بەهێوری و بە کاوەخۆ دەگش لە گشتی ڕامێنن، زانیارانە بەشەی کەن و بە دانستە شی کەنەوە و بەند بە بەند و گەو بەگەوی تێک کەنەوە و لێک دەنەوە... مالّم هەقە هەقیشیانە لە خوێندنەوەی بە پەلەبن و بەپەلیەکی بەس بکەن و قووڵتر نەڕۆن. بۆچی؟ چونکە:

ئەم سەربەوردی ئەڤینە کە زۆر خۆشتر و شیرینتر لە تۆلاگەزۆ و هەنگوینە. هەرکێ یەکەمجار بیدینێ و لە وزەیدابێ وەیخوێنێ، وەها نوقمی گۆمەشینەی ئەوین دەبێ کە هۆش و گۆشی نامێنێ و تا بلەز قوتاری نەکات نەگوێ لە هیچ شتێ دەگرێ و نەبۆی دەکرێ کەس بدوێنێ. کوا دەیپەڕژێ واز لەو سەرگوروشتەیە بێنێ و لەو گەنجینە پڕ لە گش جۆرە گەوهەرە وەکۆڵێ و بتۆژێتەوە. تا بزانێ شێخی خانی لەم چیرۆکەی بەڕواڵەت ئەڤیننامەدا چەی کردووە؟ پایەی زانست و هونەری تا کوێ

چووە، خانی چەند هونەرمەند بووە! هەر مەگین خوا بیزانێ... کورد گوتەنی ئەم کارە هەر بەدەم خۆشە... دەنا کێی هێندە زانا هەس لەم هەموو شیرین باریانە و لەو هەموو وردەکاریانەی لەم ناو خەزێنە خزاون سەری دەرچێ و بەتاقی تەنێ بتانێ ئەو چەند هەزار تان و پۆیە ئاوریشمینە و تاڵە زێڕین و زیوینە و ئەو گش گشتە کە نەخشینەی خاسەڕەنگە و هەمەڕەنگە، ئەو کرە جوان و ڕەنگینە واخودان ڕێز و بەسەنگە بناسێت و نەتاسێت و لە تاریف و پەسندان و ناساندنیان سەرپەنجە و دەمی گۆنەکا و قەڵەمی نسکۆیە نەبا و زوانی ڕەوان و پاراوی نەکەوێتە تورەتور و لاڵ و پاڵی و خۆی تەواو لێی حاڵی ببێ و بشتوانێ حاڵیمان بکا! هەیهاتە کەسی وا هەبێ کە بەتەنیا ئەو ئەرکە وەئەستۆ بگرێ و گرێ نەکا.

بەڵێ مەم و زین بۆ ئەڤین و ئەڤینداری چوویتە سەر ترۆپکی داری هەرە بەرز و هەرە تەرزی وێژە و ئەدەبی جیهانی. ئەگەر نیزامی گەنجەوی بەچکە کوردی فارسی نووسی چەرخی شەشەمینی کۆچی بە پێنجینە مەنشورەکەی بەناوبانگە، ئەگەر ناوی فەرهادی کوردی کەلهوڕی زەرد و ماهی بێستوندڕی شیرینکار، کە لە سوێی شیرین مردووە. تا هەتا نەمر کردووە! ئەگەر لەیل و مەجرووەکەی ناوی دوو بەچکە عارەبی بە عارەبی و بێ مرادی دەناخێ ئاخێ ڕاکردوون و لە سایەی ئەو ئێستا و ئێستاش وە لەوەش پاش هەر زیندون و قەت نامرن و قەت نەمردوون، ئەگەر ڕۆمیۆ و ژۆلێتی ئیتالیایی کە لە رای دڵداریدا مردوون، بەدەست و پەنجەی شکسپیر وەک مۆمیاییکراوی بەدانستە و بەناو، داو هەڵگیراون. نەڕزاون، نەپوواون، نەشسواون و لە ڕۆژگاری ژیانی سەرزەمینیاندا چۆن بوگن، ئێستا بەقەدر و بەڕێزتر، جوانتر و بەهێز و پێزتر لەسەر دنیا خۆدەنوێنن و هەرگیز نوشوستی ناهێنن.

شکست نەبێ ئەگەر خانی کورد نەبوویا، یان بەکوردی مەم و زینی نەنووسیبا، تۆژەرەوانی لاوەکی وەکی زمانە زیندووەکان بیانزانیبا و بیاننناسیبا، دەبوو ئەو سێ ئەڤینناموەی ناوان بردن وێڕای زۆر دڵدارینامەی بەرهەمی وێژەوانان و چیرۆکنووسانی بل ژوان ئێستا لە شاباشی بدرێن.

بەڵام رووی زەمانە ڕەش بێ، ئێمەی کوردی دەسکورتی نەگبەت و کلۆڵ، لە ئەگەر ئەگەر بەو لاوە چیمان هەیە! ئارێ ئەگەر ئەوەندە و ئەوەندە کەند و کۆسپ و لەند و لەمپەر و بەرگرە زۆرە کە خراونەتە سەر ڕێگەی ئازادیمان، نەبوونایە! ئەگەر

کوردیش وەکو گەلانی ئازادی خواپێداو دەوڵەتێکی خۆی ببایە و گەشەی بە زمان و کولتوور و دیرۆک و چیرۆک بدایە و ئەم زمانە زۆر شیرین و بەستەزمانەی لەو هەموو بەند و زیندانەی بەشووڕەی لە پۆلا و ئاسن دەربچوایە! ئەگەر داگیرکەرەکانی کوردستانی نیشتمانمان کە نەویژدان شک دەبەن و نەبەزەیی. وەک دۆل پا سواری شانمان بوون! بەدڵبەردی و بەنامەردی خێروبێری ولاتەکەمان دەخۆن و دەمانەکەنە دەستەچیلەی ئاگری شەڕی دوژمنیان و بەگژ یەکترماندا دەکەن و هەر بێژین لەل بە گوللە دامان دەبێژن و پەتی دارمان دەمل دەکەن و بەڕەو نەمانمان کل دەکەن، لە ئارادا نەبوونایە. کە زۆر کاری ئەو زۆرداڕە بێ بارانە، دژی هەموو ئاکاری چاک بەرانبەر بەگەلی کوردی، هەموو دەرەتان لێگیراو، گەیشتووەتە ئەو رادەیە زمانی زمان ئاسایی کە بەشێکە خودێ دایی لە بەشی زۆربەی کوردستان قەدەغەیە، کە ئەگەر هەر پێی باخێوین، زوانمان دەبڕن.

هێندێکی تر هێند بە دەستندە دەندەنێ: جووچکە کەوێکیش تێر ناکا. خۆ ئەگەر بە پارانەوە بێژین ئەی برای موسوڵمان! تۆ هیچ نەبێ لێمان گەڕێ با بەزمانی خۆ بنووسین، دەبێ سەروبن هەر پەسنی بەژن و بالای خوار و خێچ و ملی چرچ و دەم و فلچی بۆگەنیو و کۆڵکەی پڕ لە ئەسپێ و کێچی ئەوان بدەین، هەرگیز باسی ژین و ژانی خۆمان نەکەین. ئەگەر کوردیش تەمی بەدبەختیی ڕەویبا و بەختی سڵی بۆ کەوی با و بووکی ئازادی و سەربەستی لە هەمبێزی خۆیدا دی با! ئێستا کار لە جێیەتر بوو. ئەگەر ئەو هەموو ئەگەرە و هەزاران ئەگەری تریش نەبوونایە بەتەگەرە لە پێش بەری ژینەوە و گەشەکردنمان. ئەدەبنووس و چیرۆکناسانی جیهانی شارستانی لەناو ئەو گش چیرۆکانەی لەناو دێرۆکاندا زیندوون، داستانی مەم و زینیان کە شێخی خانی نوساویە بە موجیزاتێک دەزانی، کە وێنەی لە دنیا نەبووە و ناشبێتەوە. مەم و زین هەر ئەوە نییە کە چیرۆکی دڵداری بێ و ببڕیتەوە. ڕانگەی چەندین زانستنامەی زۆر هێژایە، کە دەبوایە بەهیچ ئاوا لەو مەودایە بەر تەنگەدا نەگونجایە. کەچی تێشیدا گونجاوە، کە ئەمەش یەک لە موجیزاتی خانییە، جیا لە باسی دڵداریی زین و مەمان، کە لە پەسندی و ڕندیدا، چەپکەگوڵی هەرە هێژای سەر سەبەتەی ئەدەبیاتی جیهانە و ناوی گیرۆدە و گراوی تا هەتایە لە نەمان دوور خستووەتەوە. چەند چینامەی تری تێدا کە گش وەک ئەفێننامەکەی دڵڕفێن و جوان و

خۆشەویست و خۆشن. پاکیان لەمەڕ خوێنشیرینی و رەزاسووکی و بەنرخی و بایی گرانی وەکو کۆرپەی هەرە جوانی خڕوخۆڵی نەرمونۆڵی پڕ بەکۆشن.

چیڕۆکنووسی

ئێمەمانان ئەوەندەی بۆمان لواوە، بە پێی توانا زۆر چیڕۆکمان لە زۆر بارە و بابەتاندا خوێندووەتەوە. لە هەر کامدا، چەند قارەمانێکی باش و مەرد و رەند و بە ئاکارمان، زۆر خۆشویستوون. زۆریش رکمان لە بێ فەڕانی شەڕانی و بە گەڕان و گێرەشێوێن، کار تێکوپێکدەر بووەتەوە. ئیتر تا ماوەیەکی زۆر کەفوکوڵی تووڕەی نەنیشتووەتەوە. بە ئافەرین یادی چاکانمان کردووە و ناوی خراپەکانیشمان بە نەفرینەوە بردووە. بەڵام خانی ئەو سەرتاپا چاک و پاکەی کە بە مەودای هەزاران ساڵ رێگەپێوانی بروسکە، لە ڕک و کینە بەدوورە، چاکەکانی ناو چیڕۆکی زین و مەمی، وەکو ئاڵای کوردستانی نیشتمانی کە بە ئاواتی خواستووە لەسەر چیا سەرکەشەکانی زێدەکەی خۆی نیشانی دنیا بدا، لە بەرزان شەکاندووەتەوە و کردوویەتییە نموونە بۆ ئاکارچاکان. لەبارەی نالەبارانیش کارێک دەکا. کە هەتا سەر هەر بە خراپیان نەزانین و دەیان بەخشێ و هانەی خوێنەرانیش دەدا بیانبەخشن.

خوندکارێک کە بە دووزمانی شۆفارێک بێ لێکدانەوە هەڵدەچێ، بە سوێندان رەش دەبێتەوە کە خوشکی هەناسە سارد و بێ دەسەڵات و تاوانی، داوێنپاکی خاوێن لە گەردی گوناهان، بەهیچ مەردێ بەشوو نەدا و بە مەرەدێکی وای دەبا، لە خۆشییان بێ بەشی دەکا و نوقمی خوێنی گەشی دەکا! ئەو گوز و گوممەت هەڵچوونە و بە گژ سوێندخواردندا چوونە، دەبێتە ئامیانی مەرگی دوو دڵداری هەڵبژاردە و بێ وێنە لە چاکی و پاکی. ئەو خونکارە دیارە پیاوێکی خراپ و نالەبارە و پیاو ناچارە خۆشی نەوێ.

دەرکەوانی پیچ و بیژووی، نەیاری پیاوەتی و ئابڕووی، دەست و زمان پیس و نەگریس، کە ئێرەیی بەگژ بەختەوەرێ دەبا و هەر حەز لە بەدفەڕی دەکا، دەبێتە سەرە سۆدرەیەک ناهێڵێ دوو یاری گیانی بەیەک بگەن، هەردووکیان بەداخ و سۆوە دەخاتە ناخی گڵکۆوە. بەکێ دەکرێ لە سووچ و هەڵەی ببووڕێ!

مـیـر و بەکـر، حـەیزەبـوونی تەرح مـەیموون، فـاڵگرەوەی درۆفـرۆش. لـە بڕانەوەی چیرۆکێدا گشتی کۆترە بەحەشتیلەن، هیچ کامیانت ناخۆش ناوێ. کە ئەم کارە هەر لە پاکی وەک خانی دەوەشێتەوە و کەسی تر نا.

ئامۆژگاری ڕامیارانە

ڕەنگە زۆر کەس وا بیر بەرن شێخی خانیش وەک مەلا ئاساییەکانی کوردستان هەر لە زانستی عارەبی سەرکەوتووە و لە مزگەوتێکی کوردستان فێرکار و دەرسبێژ بووە. ئیتر سەری لە کاروباری ڕامیاری و گرێ و گۆڵی دنیاداری هەر دەرنەچووە! دەسا با مـیـر و سـەرداری کـوردەواری لەسـەرخـۆ و بە وردەکـاری بە مـەم و زیندا بچنەوە و لە کەرخی پەرێزی خانی ئەوەندە گوڵ بچننەوە کە تەسەل و تێریان بکا و فێریان بکا دەبێ چبکەن تا بەختەوەر و لەسەر بن.

بێ گومانم، سێسەت ساڵ پێش، بەهیچ ئاوا بیر و بڕوای (ماکاول)ی ڕۆژاوایی کە لە جیهانی ئەمڕۆدا ڕێنوێنی دنیادارانە. ئەو زەمانە بەزمانەکانی ئەم ناوە کە خانی سەری لێ دەرچوون، هیچ کەس وەری نەگێڕاوە و بەرگوێی خانی نەکەوتووە.

کەچی خانی بەکر عەوانێکی دێنێ و (لەڕای مەبەست گشت نارەوایەک ڕەوایە)ی ماکاولی، بە زمانی ئەو دەدرکێنێ. ئەوەندەشی بە خوێنتاڵی نیشان دەدا، کە هەر کەسی ڕاست و دروست مەم و زین دەخوێنێتەوە، دانی خێرێ بەو بەشەڕ فێرەدا نانێ. هەزار تفان لە بەکر مەرگەوەڕ دەکا و نفرە لەو کەسانەش دەکا کە دوای ئەم بڕوایە کەوتوون.

خانی فێری میران دەکا چۆن کەسانێک هەڵبژێرن بە وەزیر و بریکار و کوێخا و گزیر و کلیلدار، کە نەبنە مایەی تێکدانی داوودەزگای مەزنایەتی و نەبنە مێملێ لە ژیانی کۆمەڵایەتی و نەبنە خۆرە لە ئاپۆرەی ژێر دەستی میردا، لە ڕەشایی و لە باژێڕیان و وەزرێران و بۆ دارا و نەدار دڵسۆز بن. ئێژێ میری ژیر میرێکە چل جار کاورایەک دەئەزموونێ تا کارێکی پێ دەسپێرێ. خۆ ئەگەر هەر بە هەوای خۆی، بە گەللایی و بەرهەڵدایی، بەبۆنەی خزمایەتییەوە، بەناوی دۆستایەتییەوە، کاری هەڵسووڕانی وڵات بکاتە خەڵات و بەرات، گوێ نەداتە خودان کرن و دڵخۆشبوونی

هەژار و بێ دەسەڵاتان. لەوانەیە دۆستە نە ئەزموورا‌وەکە لەبنەوە دوژمنی پۆست بێ و هیچ دوور نییە خزمە تاقی نەکراوەکە هەل پەرست و نزم و پەست و بێ ئاکار و چاوچنۆک و دڵ بژۆک بێ، هەر دەسەڵاتێکیان هەبێ و دەسیان بڕوا بڕوا و پەیمان پاشگوێ خەن و دەم بنێنە بینەقاقای زۆر لێکراوانی بێتاوان، تەنیا هەر خۆیان لە بیر بێ و دەسیان لەهەر چشتێ گیر بێ، بیڕفێنن و بیبەنە ناو کولێنی خۆ و خاوەن بەشان دەم لە پووش کەن. میری بەداوودەزگاوە تووشی تووشی و نەگبەتی کەن، بناغەی شکۆ و مەزناهی تێکوپێک دەن. لە پاش چووانیش پەشیمانی بەهرە نادا.

میر ئەشێ گەلێک وریا بێ، خۆی خاوەن تەگبیر و را بێ، کانی هۆش و بیرەوەری پتر لە گوێچکەی لاسەری لەسەر هەست و لە کاردا بێ. نابێ هێندە ساویلکە بێ شالوزان و زمانلووسانی گزیگار هێندەی لێ نزیک کەونەوە، دەستی دەمیان بگاتە پەناگوێی دڵی و بە پێ هەڵدان و فوو تێدان بیماسێنن، بەهەیت و هووت و شات و شووت بەلەسەی کەن، بەمشتەی درۆ و دەلەسە بیتاسێنن و بتوانن لە خشتەی ببەن. سەردار دەبێ بەدەستی خۆی زۆر ئازا بێ، هەرکەس لەوانەی چەکداری پەیڕەوی وین، بەبێ گومان لایان وابێ هەرچەند ئازایی بنوێنن، هەر چەند دوژمن بترسێنن هیچ کامێکیان بە قامکە تووتەی ئەو نابن. جا وەک دەشێ لە جەنگەی مەیداندا‌ریدا و لە ڕووبەڕووی نەیاریدا، دانەچڵەکێ و دڵی وەک چیای بۆتان بێ و قەت نەلەرزێ و رانەتڵەکێ، گەرەکە لەناو دیوانیش، لە کۆڕی هاودەمانیشدا دێوی شەرم و لە رووامان سواری نەبێ. بێ ئاوەز و بەدڵ ناحەز بواری نەبێ کاری تێ بکا و لە ڕێگەی راست لاری بکا و بێرەتێنێ.

میر دەبێ لەگەڵ نەترسی لە مەیدان و بەزاکونی لە دیواندا، دڵاواش بێ. دڵاوایی ئەستوونەکی هەرە خۆگر و پتەوە بۆ کۆنی فەرمانڕەوایی، هەرگیز هیچ خونکارێکی دەس رژد و چروک و چکوس، هەتا سەر سەر نەکەوتووە. بەخشندەییش دەبێ لە جێگەی خۆیدا بێ. نابێ لە حاند لۆتی و پۆتی و زمانلووس و بێنامووس و بێ هونەر و کلکەسوتەکەری پیس و ئاکار گلاودا دەسبلاو بێ و پیاوی هێژا و پاک و چاک و بەجەوهەر کار لە دەس هاتوو، وەلانێ و هیچ لایان لێ نەکاتەوە و ئاوڕیان وێ نەداتەوە و دڵی گەرمیان سارد کاتەوە.

بە بیـــروباوەڕی خـــانی داهـات و دراو لە دنیـــا تـەنیـــا هـەر بۆ دوو شـت باشـن، خـودانـکردنی هەژاران لە رێی خـوادا و بەخـتـکردن بۆ یـارانی گـیـانی گـیـانی، ئەو کەسـەی کۆی دەکـاتەوە و دەقوژبنانی داخنێ و ئیـتر سـەری ناداتەوە، لـە پاش مـەرگی کەلەپوورگر پوڕی دەکەن. وەک تاژیەکە، کـەرۆیشک بۆ خێوی دەگرێ و بۆ خۆی وا لە نێزان دەمرێ.

میـر دەبێ خاوەن بەڵێن بـێ. هـەر بـەڵێنێکی کە دەیدا وەک کـەلێنی پۆڵا وابـێ، سـەری بچـێ نابـێ لە گفت و پـەیـمـانی پاشگەز وەبـێ. پایەبـەرزی بـەڵێنشکێن خـۆی دەشکێنـێ، ئـیـحـتـوبـاری لە کن ژێردەسـتـان نامـێنـێ، خـەڵک بێزیان لە تـەرح و بیـچم و دیداری و قێزیان لە شێوە و ئاکاری دەبێتەوە.

میـر دەبێ پشـوودرێژ بـێ، بـە لێکدانی ئـەسـتـێ و بـەردێک گەرم دانـەیـە و هـەڵنـەچـێ. لـە کاروبـاری گـرینگدا پـەلە نـەکـا و بـە کـەچکێک ئـاو نـەکـەوێتە پێمـەلەوە. بـڕیـاردان بـەهـەڵپە و پـەلە خـومـچـونی زۆر خـوندکـارانی بـەسـتـوون.

ســەرداری گـــەل دەبـێ رک و تـووڕەیـیی خـــۆی زوو دەرنـەبـڕێ، کـێـشـــە و گـــێـــرە و دەردەسـەری بـە ئـاشـکـرا بـۆ خـۆی نـەکـڕێ، بـۆ بـەگـژداچـوونـی دوژمـن بـەدەردی کـوردە گـۆتـەنـی سـەد جـار بـگـرێ جـارێک ببـڕێ. تـا نـەزانـێ لەبـەر بـەرەکـانـیـیـەکـەیدا سـەر دەکـەوێ، بـا لـە گـاشـەی وا نـەنـەوێ کـە نـاتـوانـێ تـووڕی بـدا. بـا دەگـەڵ دوژمـنـی مـلـهـوڕ، کـــە لێی ڕوونـە پێی نـاوەســـتـێ، وچـانـێک بـدا ڕاوەســـتـێ، زۆر بـە نـەرم و نیـــانـی بـجـووڵێـتـەوە، تـا هـەلێکـی بـاش دەڕەخـسـێ و کـێس و دەرفـەت وەدەس دێنـێ، ئـەوسـا حـەیـفـا خـۆ هـەڵێنـێ. کـۆڵەی بـکـوتـێ و کـوڵ و کـۆی خـۆی بـەزۆرۆێژ و دەس درێژکـەران بـڕێژێ.

سـەروەر نـابـێ دەرهـەق لەخـۆی گـچـکـەتـران و کـونـی و کـیـنـە لە زگ بـێ، نـابـێ گـرژ و مـڕومـۆچ بـێ . نـابـێ هـێنـدە تـفـتـوتـاڵ بـێ تـفـی وەکـەن. نـاشـبـێ هـێنـدە بـە شـیـریـنـی و تـووکـنـەرمـی بـە هـەرکـەس و نـاکـەسـێکـی نـاس و نـەنـاس نـیـشـان بـدا، کـە بـتـوانـن قـووتـی بـدەن و ڕۆی هـێڵـن.

سـەروەر دەبـێ وەک بـرینـگـەری دڵسـۆز بـێ. لـە دەسـتـێکـیدا نـەشـتـەر بـێ، کـوانـە پـیـسـە، کـیسـەی زنـچـکـاو و زووخـاوان بـەرلـەوەی بـتـەنـێتـەوە و ئـازای ئـازاش بـگـرێتـەوە، بـدرێ و

ببڕێ و فڕێ بدا. دەستی دیشی تژی لە تۆزی دەرمان و هەتوانی سەر برینان بێ، تا شوێنی زام زوو سارێژ و خۆش بێتەوە.

سەروەر ئەگەر بە ئارەزوو بێ لەسەر بێ و بەدوور لە دەرد و کەسەر بێ، گەرەکە هونەرپەروەر بێ. دەنا خۆی و کۆمەڵ و کۆمەڵگاکەشی زیانبار دەبن و گەوهەریان لێ خەسار دەبێ. نابێ وەک میرەکەی من بن. کە بۆ خۆڕی و هیچوپیچان داری بەرە و بۆ بە جەوهەر و هونەری وەکی منیش بێ سێبەرە. ئەگەر هەر بە سیلەی چاوێ لە ئێمەشی بنۆڕیبا، دنیا لە گەوهەر پڕ دەبوو.

خانی دەیان پەندی رندی جگە لە مانەی هێنامان لە توێی دڵدارینامەدا شاردووەتەوە. بەدەسەڵات بەدەستانی کوردستان بە دیاری دەدا و دیاری دەدا، کە لە زانستی رامیاریش بەقەد مەبەستی دڵداری هۆزان و شارەزا بووە.

وەفا و ئەمەگ

ئەوی ئێژن ناوی وەفا وەک سیمورخ دەنگی هەیە و رەنگی نییە و هەر ناوی بێ ناوەڕۆکە. نابێ سەرکۆنەیان بکرێ، چونکە لێت ڕوون بێ ئەوانە نەیاندیوە و لەبەریان تێ نەپەڕیوە. بەڵام خانی کە سەرتاپای لەش و گیانی و رەگ بەڕەگی ئەمەگ بۆ کوردستان بووە و لە نزیک وەفای ناسیوە. دەڵێ مەڵێن نەبووە و نابێ، جگە لە خۆی نموونێکی هەرە بەرزی وەفا و ئەمەگمان شان دەدا.

لاوێکە بەناوی تاژدین، ئەو لاوە چتۆ پیاوێکە! وەزیرە زاوای ئەمیرە بە خزمایەتیش دەگاتێ، لە بوێریدا و دوژمن بە ساغ نەبوێریدا، یەکەم پیاوی خاوەن ناوە. بۆ زێڕ و زەنبەری دنیاش چەندی بێژی سەد چەندانە و لە بۆتان و هەموو ئالی کوردستاندا سەرتۆپی دەوڵەمەندانە. دۆستی لاوێکی ساکارە بەناوی مەم. باوکی پیاگێ دەفتەرداری لە دیوان و خۆی پێشمەرگێکی بەکارە و لە ریزی چەکدارانداییە. بێ لە عەگیدی و مێرخاسی چی وای نییە کە بە دابی ئەو زەمانەی تیا ژیاوە خۆی لای خەڵک پێوە ڕانێ. بەنەجیمزادەی ناژمێرن، زێڕ و زیوی زۆری نییە کە کەس چاوڵەدەسی بێت و لێی بترسێت. یان لالایی لەبەر بکا.

مەمی هەژار دڵدارێکی پڕ جغارە و جەرگ و هەناو بریندارە، گراوییەکەی خوشکی

میرە و لە ناهومێدیدا گیرە. لە سااڵ و مانگ بەڕێکەوت ژوانێکی بۆ هەڵدەکەوێ و تەمی خەمانی دەڕەوێ. بەاڵم لەوێش بەکاو ناگا، لەناکاو میر و یارانی بەسەردا دێن، چۆن دەرچن؟ بەرەو کوێ هەاڵێن؟ هەموو الیان لێ تەناوە و هیچ دەرەتانێک نەماوە. نەعاسمان هەاڵیان دەکێشێ، نەزەمین هەاڵیان دەلووشێ، لەو ناوەدا قەتیس ماون. چاوەچاون کەی ئابڕوویان دەڕێژن و کەنگێ الشەیان دەنێژن.

وەفا و ئەمەگی برادەر کەوتووەتە بەر ئەزموونەوە. تاژدین لە رای چارەسەری برادەری، بەرەو ماڵەخۆی پەل دەبێ، ماڵی گەورە بەهەموو ئەسپاباتەوە ئاگر دەدا و هاوار بۆ زبارە دەکا، فریای کەون. میر و مەزن و گرەگرەی دەدیوانێ، بەنی و نۆکەری پاشخانێ ورد و درشت و گشت لە گشت بەغار دەبەزنە هەوارێ، جێژوانی الوان چۆڵ دەکەن. دوو دڵداری دڵ پەشێوی دوورە هێڤی کە هەر وەکی دوو باڵداری هەرە جوانی بەخۆنەزانی بەستەزمان، دەداوی راوکەر ئاڵاون لە شەققەی باڵ دەدەن و ڕزگار دەبن. ماڵێک لە رای وەفا سوزیا و بوو بە پاروو خۆشەی ئاگر. کە ئێستاش لە کوردەواری نموونەی ماڵی زۆر قەوغا و بە دەوڵەتە، دەاڵێن ماڵی فاڵنە پیاو، وەک ماڵی قەرەتاژدینە. وەفاش بووەتە ئاواڵ دوانەی تا هەتایە بۆ تاژدین و هەرگیز بە موو لێی الندا و ناوی تاژدین دەگەڵ وەفادا هەر ماوە و هەر دەشمێنێ.

ڕەنگە زۆر کەس کە کەوتوونە ئەم زەمانە، بێژن وا گریمان ئەوسا وەفا بووبێ و هێشتان لە بەین نەچووبێ، ئەی ئێستا چی و کوانێ وەفا؟ نەمازە لەم چەرخی بیستە هەر پارە و خۆپەرستییە. ئەمەگ بوویتە ئەفسانەیەک هەر بە تیتوش دانەیەکی دەس ناکەوێ. نەدیمان و نەدەیبینین، بەاڵێ ئەمانیش هەقیانە بەاڵم ئەمن منی هەژار، مەال مستەفا بارزانیم کە ناسیوە و وەفای ئەوم بۆ دۆست و یارانی دیوە، ئەگەر تاژدین بەر لە بارزانی نەژیابا، دەمگوت ئەو دەرسی ئەمەگ و وەفاداری لەالی بارزانی خوێندووە و هێندێک وەک بارزانی چووە.

شێخی خانی و مرۆڤایەتی

بە درێژایی و بە پاناییی مێژووی کەونارا و زۆر دێرینە، لەو دەمەوە ئەو جانەوەرە کە ناوی بنیادەمە، بەزوان و هزر و وریایی گەاڵێک زۆرە و بەئاکاری باش و پەسەند و

خوایی، یەکجار کەمە. هاتووەتە سەر ئەم زەمینە و بەخۆی دەڵێ "گیانداری بە ودم و پیرۆز"، رێک و جوان و لەبار و قۆز و هەرە دڵسۆزی خاوەندۆز، لە پەستا و بێ پسانەوە هەر خەریکی پێک هەڵپرژان و تێک چرژان و یەکتر کوشتن و خوێن رشتن و سەربڕین و زگدڕینە. هەمیشەش چینی رێبەران لە فێڵباز و جادووگەران کە دوولینگەیان خستووەتە سەر بۆق ملی دڵ ساویلکە و بێ خەبەران و بووگنە پێغەمبەری کەران، چاوگەپێکەری هەرا بوون، بەباوەشان و هامێزان دەستەواری چیلکە و چاڵ و پر و پووشکە و ئیزنگی وشکیان هێناوە، لە کوانووی بڕوبیانوودا گڕی شەڕیان خۆش کردووە. فلانە هۆز، فیسارە گەل لەسەر ئاینی ئێمە نین، دینیان پووچ و بێ فەسالّە، جا کەوایە کوشتنیان بۆمە ڕەوایە و سەرلەبەر سەر و سامان و ماڵ و حاڵیان وردە و یەخسیر و منداڵیان بۆ ئێمە کە لەسەر هەقین و لە حاند گومڕایان دڵڕەقین، وەک گەزۆ و مازوو حەڵاڵە. دوژمنانمان کە بەر نەفرینی خوا کەوتوون، پاش مردن و چاڵکردنیان کڵی دۆژەی خوایان بۆ نێڵ دراوە، تا هەتایە دەبرژێن و دەسووتێن و هەڵدەقرچێن، دڵبریان و چاوبەگریان هەر لەوێدا دەمێننەوە، بەهەشتیش خانی خۆمانە و کەسیش پارەی داکردنمان لێ ناستێنێ.

خۆ نەمازە لە رۆژ و رۆژگارانی کە خانی تیانا ژیاوە، هەڕەمە و هەڕەت و جەنگەی زەبروزەنگی تورکانی عوسمانی بووە، گەڕیان لە هەموو گەلانی بێکەس و بێدەس هاڵاوە و شەڕ و شۆڕیان ناوەتەوە و دنیایان بەزۆر خواردووە. بە تۆزکاڵیش لە نامەردی و لە دڵبەردی هەرگیز خۆیان نەبواردووە. مەلا و کاڵیش، شێخی ریش پانی نەزانی سەر بەرماڵیش، دەستیان بۆ لە لامل داون، سەد ئۆباڵیان بۆ کێشاون کە ئێوە جەنگ بۆ خوا دەکەن، داوای مافی رەوا دەکەن.

نەک هەر ئەوان لەو زەمانە، بگرە ئێستاش ئەو کاسە و ئاشە هەر هەیە و ئاورەکە نەکوژاوەتەوە. ڕیشەی کێشەی بەناوی دین، لە ڕووی زەمین وشک نەبووە و ئەو پەتایە هەر تا سەرێک نەدیو بووە و لە پڕ هەڵی داوەتەوە.

بەڵام خواناسی لە زەبر، خانی کە سەرتاپای گیانی بەزەیی و دلۆڤانییە، قەت دڵی بەرایی نادا، لە ڕێ لادا و خوای بەرز وەک سوڵتانی تۆری تورک، یان پاشا و کوێخای ئێرانی، وا نزم کا کە هەر وازی لە تووندی ئاگر نێڵدان و لاشەی مرۆ

سووتاندن بێ. لە پارانەوەدا دەڵێ: خوای مەزن تۆ دەتوانی گوناهبار و کافر و خۆت نەناسانیش بخەیە بەر بەزەی خۆت و، سزایان لێ دوور خەیەوە. دەسا هەموو لا ببەخشە با هەر شەیتان لە بەزەییت ناهومێد بێ و کەسی تر نا.

خوا ناسین

ئەو کەسانەی بە ئارەزوون بگەنە دیداری خوا و بەدیتنی خەنی بن. با ببنە پەیڕەوی خانی و لە عیرفانی ناوئاخنی مەم و زینی ورد بنەوە، لە یەک بەیەک رستەکانی خورد بنەوە، هۆش و گۆشیان لەسەر هەست بێ، تێ بکۆشن بەروکۆشی گیان و دڵان لەبەر و بەرامەی گوڵان کە خانی پەروەردەی کردوون، تەژی بکەن تا پێ بگەن و تێ بگەن. خانی دەبێ لەسەر دەستەی مشایخانی بژاردەی، وەک بایەزیدی بەستامی، شێخ شەهابەدینی جامی، مەلای جزیری بۆتانی، شای نەخشبەند، عەبدولقادری گەیلانی بێتە هەژمار.

دڵدارانی لەم بارەوە تازەکار و تازەکورەن، دەبێ ئەوەندە بزانن هەروا بێ سەر بەڕێ بوون و بەرەو بینایی چاوان چوون و کامڕەوا بوون، کارێ سووک و هاسان نییە، بەڕدێنی پڕ و پان نییە، هیچ ڕیشێک پلەکان نییە، بۆ سەرکەوتن بەرەو خۆشی بێ بڕانەوە و تا هەتایی، ڕێبواری ئەزموون نەدیتوو، ڕێ نەدیون نەشارەزان بەلەش خاون بێ پێڵاون بێ تۆشەو زاد و بژێون، ئەم سەفەرەش زۆر خەتەرە، پڕ لە بەرگر و لەمپەرە. دەشتن ئەگەر حەوت و هەشتن، دێنە بەریان، چۆمن پڕ شەپۆل و گۆمن وەکی زەریان کێون پڕ لە جند و دێون دەچنە سەریان. لەو چەند سارا پڕ لە تۆزو غومارانە، خڕ جێ دڕندە و مارانە کە لەوەڕگای نالەبار و بەدکارانە، چۆن دەردەچن! هەر لە تینووەتی و لەگەرمان پیشیان هەڵتێ. لەو گش چەم و ڕووبارانەی خوڕێن و دوورە بوارانەی پەیبڕ و چەوپیوارانەی ناو بوهل و بەر بنارانە، پەڕینەوە. تەنانەت مەلەوانانی پاڵەوانیش دەخاتە هەناسەبڕکێ و کۆڵی هەر لەجێ دەخنکێ.

لەم حەمکە هەوراز و لێژە، کووڕ و رژد و شاخ و داخ و زەردوماھ و کەپک و ڕەوەز و هەڵەت و پێچ و گەوە و خڕ و دەرە درِ و چڕە بە ئێشانە و ئەو تەپکە سینەکێشانە تا دەبوورن زۆری دەوێ. لەو شوێنانە رازەوانی زۆر بەجەرگیش تووشی دڵەتەپێ دەبن و

دەبێ هێدی و بەچنگەکڕکێ سەرکەون. هەرجێ لەجێپێدا نەنێن و بەهەڵە هەنگاو وەگوازن، ڕەت دەبن و لەو بەندەنە هەزار بەهەزارە بەرزە و هەڵەمووتەوە دەترازن، سەرەونخوون هەڵدێران و هەپرووین بە هەپرووین بوون یەکە.

دەیسا چاوان ئەو بێچارە بێ چاوانە کە هەر دەستەکوتێ دەکەن، بەبێ چاوساغی شارەزا، دەیانکرێ ڕاستەوخۆ بێ لەڕێ لادان بگەنە بستووی مرادان!

دەبێ ڕێونگی ئەم ڕێیە بێ ڕێبەری زۆر شارەزا، هەر سەربەخۆ مل لێ نەنێ و لە شوێنی خۆی هەڵ نەقەنێ. دەشێ بۆ پەندی پەسەندی پیری چازان گوێ رادێر بێ، هەر ئامۆژگارییەکی دەیکا، بیکاتە نوشتەی سەر دڵی و فێر بێ لەگەڵ دەرد و ئێش و ژان سازاندا خۆ رابێنێ.

شێخی خانی ئەو پیرە دەستگیرەیە، ئەو مامۆستا هەرە بە بیر و ژیرەیە، کە توانیویە لە عیرفاندا ببێتە خدری زیندەیەک، لە هانای ئەو کەسانە بێت کە بەنیازی گەیشتنە سەر ڕێبازی خواخوازین، بەدڵسۆزی و دڵۆڤانی لەسەر دوندی کۆی بڵندی خۆش دیمەنی بەندەنی خوا دێنەوە، کە خۆی لەوێ بەوپەڕی ئارخەیانییەوە، دامەزراوە و ساوەتەوە، ئاوڕی وە خەڵکی سەرزەمین داوەتەوە، بەزەیی بەماک پاکانی گیرۆدەی خاکدا دێتەوە، بەشێنەیی دادەبەزێتە پێدەشتی و گەشتێ دەکا لە ساوای سێویی بێ پەسیو دەبێتە باوکی خەمخۆر و لە ژێر سایەی پیرۆزی پیرۆزەواشی پەنای دەدا. بەشیری پاک دەیمێژێنێ، زوانی بەچاکە رادێنێ، فێری دارەدارەی دەکا، دەستی دەگرێ هەتا لە ڕاست ڕۆیشتن و لە ڕاستەقینە گەیشتن، زۆرباش فێر و خێرا دەبێ. لە یەکەم پلەی فێرگەدا دەرسی ئەڤینی پێ دەدا و سەرمەشقی عیشق و دڵداریی بۆ دادەدا. دەرسێکی وا کە وا ناکا منالّی هێشتا شلک و کاڵ ڕەوەک و قوشقی و سڵ بکا. دەبێ جارێ گیان و دڵ بدا بە یاری سەرزەمینی، تا خوێنی سەردی گەرم بێ و ڕەقاییی دڵی نەرم بێ و خۆی ساز و ئاماده بکا بۆ قبووڵی ئەڤێنداریی ڕاستەقانی بەرامبەر بە داهێنەری جوان و جوانی. ئەو حانە زۆر بە ئارامی و بە سانایی لە دڵداری سەر دنیای پووچ و هەوایی ڕای دەگوێزێ و بێ ئەوەی بەخۆی بزانێ دەیرەسێنێ بەو بەهەشتەی هەرگیز کەمی ناهێنێ. بەهەشتی شاد و شوکور بوون بە دیداری خوای بێ چوون.

ئەحمەدی خانی هاوبیری جزیرییە کە فەرموویە: ئەو خوایەی لەسەر چرۆ و پەلکی کەسکی داری زەیتوون، لە شیوی پیرۆز و تەسکی بەر بناری چیای تۆرێ وەک نورێ بەڕەنگی ئاور خۆ نیشانی مووسا بدا و بیدوێنێ. هەر ئەو لەسەر چینی سووریّ و لە رووپەڕی پەلکی گوڵی سەر ڕوومەتی کوڵمە سوورێک خۆی شانی دڵتەڕان دەدا و بەرەو خۆیان رادەکێشێ. لەلای خانیش وەک نیشانی ئەو سەر هێلانە لەگ لەگەی بەخەیاڵی خۆی مەلایە و بڕوای وایە روانین لە کردەی جوانی خوا ناڕەوایە، گایەکی مێزەر بەسەر، مۆز بە لمبۆزیەوە داوە، پەت پساوە و بەبێ ئامانج لە سارایە هەڵوادایە.

بل ژ خانی لە دەست کێ تێ، دوو ئەڤیندارى ساکارى دیارى دنیا، بکاتە پیر و مریدى راست و بەرهەق. دەستیان بنێتە ناو دەستى خواى داهێنەرى هەستى خۆشەویستى و زەماوەندیان بەرێتە باغاتى بەهەشت، لە هەشت نهۆم پەردوویان دەستنیشان بکا و، بیانگەیێنێ بە ژیانى پڕ خۆش و هات و هەیەتى لەبن نەهاتوو؟

خانی و هونەرەجوانەکان

پازدە شازدە ساڵ لەمەوبەر، هێشتا ماڵم لە بەغدا بوو، رۆژێ پیاوێ بە سەر و سیمام میوان بوو، نەمدەناسی، ناوەکەی خۆشی پێ گوتم ئێستا لە بیرم چووەتەوە، گوتی من لە ئەمریکا بووم، لە زانکۆی هونەرانی جوان، خوێندکار و بۆ فێربوونی وێنەکێشان هەوڵم دەدا، لە ئەزموونی دوامین پلەی خوێندنمدا یەکەم دەرچووم، دەزانی بۆ؟ لەسایەی مەم و زینەوە. چەند تابلۆیەکی وام کێشا کە خانی ناوەڕۆکەکەی دارشتبوون. بۆ نموونە:

جەژنی سەری ساڵ و کارنەڤاڵ لە سەدەی حەڤدەهەمیندا لە کوردستان، دابەزینی زین و ئەستێ بۆ سەر بەداو گیراوەکان، پیرێژن و فاڵگرەوە، خوازبێنی و زیافەت و بەزم لە ماڵی میر، بووک گوێزانەوە لە بۆتان، ژوانی زین و مەم لە باغی، زین و گازندە لە کن مۆم، گلی و گازن لە پەپوولە، پەیڤینی مەم دەگەڵ دجلە، بناشتی مەم دەگەڵ دڵی، دیمەنی شین بۆ مەم و زین.

هاوکاران و ئەزموونگەران لەو هەموو جوانی و مانایە، بەڕاستی سەریان سوڕمابوو، برای هەژار حەیف خۆت وێنەکێش نەبووی تا بزانی ئەحمەدی خانی

چەند هەزار گەوهەری وای لەناو مەم و زینەکەیدا گونجاندووە، کە هەریەکەی بۆ هونەرمەندی وێنەکێش هەموو گەنجی دنیا دەژی.

من هەموو رۆژ جارێکی لێ ورد دەبمەوە، هەر جارێ پیا دەچمەوە شتی تازە و بەنازترم دێنە بەرچاو، هاتووم لە پاداشتی وەیدا بەزاراوەی موکوریانیت وەرگێڕاوە و هێندەی بەهرە بەمن داوە، سەرت دەم و سوپاست کەم.

گوتم کاکە من تێ ناگەم تۆ دەڵێی چی؟ بەو خوایەی من و تۆی دروست کردووە، تا تۆ ئەم قسانەت نەکرد، منی هەژار وەکو کەڕ لە دەوری شایی هەر هەستیشم بەو شتانە نەکردووە. تۆ سوپاسی خانی بکە و بە نەزانیی من پێ بکەنە. دۆستێکی زۆر نزیکیشم کە ناوبردنی لێرەدا دەترسێم بۆ ئەو بڤە بێ، زۆر موتاڵای لە مێژووی موزیکدا هەیە، دەیگوت: هەر دەرفەتم هەبێ ئەو سازانە و ئامرازانە و هەوایانەی کە لە مەم و زیندا هاتوون، سەربەخۆ لە دەفتەرێکدا دەیاننووسم و بە پێی توانا شەرحیان دەکەم. تا هەموو دنیا بزانێ کورد هەر لە دێرزەمانەوە چەند عاشقە مۆسیقا بووە، بەتایبەتی ئەحمەدی خانیی هونەرمەند، چەندی لێ شارەزا بووە، بە هومێدم ئەو ئاواتەش پێک هاتبێ.

خانی و شیعر

ئەگەر داود پێغەمبەری جوولەکەکان، ئاسنی سارد لەناو لەپ و مشتی گەرمی نەرم بووە و زرێی لێ دروست کردووە! شکت نەبێ کەوا خانی وەزن و قافیەی لە بەرد و ئاسن رەقتری لەبەر دەستا وەک مۆم نەرم و نیان بووە. هەر مەبەستێ ئەو بە دڵیدا هاتووە و ویستوویە بیکاتە هەڵبەست، هەر دەمودەست بێ گرێوگۆڵ، بێ ورتەورت و بۆڵەبۆڵ پەڕیوەتە سەر زمانی. هەرگیز دەمی قەڵەمەکەی نەجڕاندووە و، هیچ وەرەقەی نەدڕاندووە و لاسەری هەڵنەکڕاندووە وەک ئێمەمانان دیومانە. ئەو رەوانی و پاراوەیە و مانای زۆر لە وشەی کەمدا، کە لە مەم و زیندا هەیە، سەرسوڕێن و موجیزەیە. تۆژەرەوە لەمەڕ وێژەی زمانپاراو و رەوانان لێکدەرەوەی رەوتی شیعری هەستیار و هۆنە و هەڵبەستەی گۆرانی، خۆوێژن و خۆشخوانان، ئەگەر کۆڕێکی بگرن و دانەدانەی شیعری خانی بە لێزانی و بە دانستە بخەنە ناو تای تەرازووی

هەڵسەنگانی وشەی هاونرخی گەوهەران، لەگەڵ شیعری شاعیرانی فارسی و عارەبی و هیتریش، لە هەندەران، لەبەر یەکتری راگرن و پێکیان بگرن، هەرە باشان هەڵبژێرن، خۆ لەهەق گوتن نەبوێرن، ناچار دەبن بسەلێنن و ئیمان بێنن کە سەیدا ئەحمەدی خانی کەلەپوورگری خوایەتیی شیعر و هۆنەری ئەلیاسی نیزامی بووە و لەویش بەرەوژوورتر چووە.

بەڵام دیسان هەزار جاری داخ و کەسەر، وشەی ئەگەر رایەڵ و پۆی لێ شێواندووم، زمانی خانی کوردییە و بەفەرمایشتەکەی نالی خۆکردییە، هیچ لاوەکی و ئاوەکییەکیش لە جیهانی ژیاری و ناژیاریشدا کوردی و کوردی ژێرچەپۆکەی نەیارانی بە پوولە سووتاوێ ناوێ. ئاخ هەر تاوێ لە ئازادیدا بژیباین، ئەوسا دەیانزانی خانی چەند پایەبەرز و بڵندە و زمانە شیرینەکەشی چەند پڕ لە مایە و پەسندە. بەداخەوە جارێ لە بریا بەولاوە هیچن نییە و هەر خۆزیا و بریای بەتەنیاش کەس بە ئاوات ناگەیەنێ.

ئەحمەدی خانی و ئازادی

خوشک و برای کورد زمانم، لە پێشەکیی وەرگێڕاوە سۆرانییەکە، خوالێخۆش بوو، نووسەری هەرە هێژای کورد لەم چەرخەدا، سەیدا حەسەنی قزڵجی لەمبارەوە دادی داوە، چی وای بۆ من نەهێشتووە بیکەمە دیاریی دەست و لێرەدا پێشکەشتان بکەم. خۆیشم بە پێی ئاوەزی لاواز و کزم شتێکم بە کرچوکاڵی لە ژێر ناوی بەرکوڵێکدا خستە پاڵی. ئیتر نایەوێ لێرەدا راوێژم کاوێژ کەمەوە.

تەنیا چەند وردە و پردەیەک، کە ئەو حاندە وەک پێویستە نەمزانیوە، یان با بێژین نەمتوانیوە بیانخەمە روو، دەمەوێ یادێکیان بکەم:

١- خانی لە خووی هەستی پەستی نامۆ و بێگانەپەرستی یانی خۆمانە گوتەنی جاشبوون و جاشەتیکردن، ئەمەندە بێزی هەستاوە تەنانەت، لاگیری لە شەیتان دەکا، روو لە خوا دەکا و دەڵێ: گوناهەکەی هەر ئەوە بوو بێگانەپەرستیی نەکرد و لە تۆپەرستن بەولاوەی بەلاوە نا؟ لە باتی خەڵاتکردنی، تۆ بەڵات بەسەر هێناوە، لە کارت سەرم دەرناچێ.

٢- ساڵی ٩٥٦ لە هەڕەتی دروێناندا، کە هاوین بوو، لە بەغداوە بەرەو سوریە رام کرد و پەنام بە ماڵە حاجۆ برد. ئەو خانەدانە گەورەیە، بەورد و درشتیانەوە، ئەوەندەیان قەدر گرتم لە وزەی زمان و قەڵەم بەدەرە. بەڵام تا سێیەمین وەرزی پەنابەریم هیچ گا وا ڕێ نەکەوتبوو بە ناوی گەشت و گەڕانێک دەگەڵیان بچمە سەیرانێک. ڕۆژی بیست و دووی بانەمەڕی ٩٥٨، کە ئەو ڕۆژە پێشنووسی وەرگێڕانەکەی مەم و زینم تەواو کرد و لێ بوومەوە. بەغار بەرەو ماڵ چوومەوە، مزگێنیم بە ماڵەوە دا. نانی نیوەڕۆژەم دەخوارد. لاوێک بەناوی محێدین کە نەوەی حاجۆ ئاغا بوو، لێم پەیدا بوو، گوتی: هەژار تکایە لەگەڵمان وەرە، ئەم دچینە عێن دیوەرێ، زۆر شوێنێکی دڵگوشایە، زۆرم بەلاوە سەیر بوو، چۆنە ئەمجار بۆ یەکەمجار ئەو ڕوونەداوە ڕوو دەدات؟ لەگەڵیان چووم، شەومان لەو گوندە کردە ڕۆژ، سۆزی گوتیان: با بشچینە شاری جزیرێ بۆتانێ. ئاخر ڕێمان دەدەن؟ ڕەنگە! چووین و جەندرمە ڕێی نەدا. وەناو کەوین، لە بەستێنەکەی ماینەوە، شارمان وەک هێلکە لێ دیار بوو، بەدووربینیش دەمان روانی. پیرەمێردێکی جزیری هاتە لامان، لەپاش سەلام و کەلامان گوتی:

لە مێژووی ئەم شارەدا، نەمازە لەو شوێنەوارە کە خانی ناوی هەڵداون زۆر شارەزام. ملی نا لە گێڕانەوەی بە دەست و دەم. فلانە جێ جێی ژوانی مەم و زینانە. فیسارە شوێن بەندینخانەی مەم بووە. هۆو هەش کە ئێستا عەسکەری تورکی تێدان هەر هەمان بورجی بەڵەکە، بنکەی فەرمانڕەوایی میرانی کوردی بۆتان بووە.

هۆو مزگەوتەش گۆڕخانەی مەم و زینانە، کە گۆڕێکە و دوو تەرمی تێدا نێژراوە و زیارەتگایە. لەو ماوەدا کە گوێم دابووە مامە پیرە، هات بە دڵما، گیانی خانی ڕەنگە لە وەرگێڕانەکەم رازی بووبێ. بۆیە بانگێشتنی کردووم شاری جزیر و بۆتان، لانکی دڵداریی مەم و زین لە نزیکەوە ببینم. لە پڕ و نەکاو تەمێکی خەمی لە گیان خۆش دەوری گرتم، دڵم کوڵی، دام دایە قوڵپی گریانێ، چ گریانێک! وەک ڕەژنەی تاوی بارانێ، ڕام کردە ناو گۆڕستانێک، نزیکەی چارەک سەحاتێک بە کوڵ گریام، فرمێسکم ڕانەدەوەستان، دەتگوت سەرم بە هەنیسکانەوە هەڵکەنا، تا کوڵ و کۆم دانەمرکا، هاوڕێکانم کەسیان نەهات بە لامەوە، ئەو کاتە کە ژیر بوومەوە و

حەسامەوە، هاتن دڵداریان دامەوە، لە پێچی مالاوایيدا سوپاسم لە گیانی خانی و دوعام بۆ مەم و زینان کرد.

٣- لە سەرەتاکانی مانگی خەرمانانی ساڵی ٩٨٦ کە خەریک بووم مەم و زینێ لەبەر چەند نوسخەی لێک جیا بنووسمەوە و بیخەمە سەر شێوەی ئێستای کوردی نووسین، شەو لە خەوما بە پێشمەرگەیەکم دەگوت نازانم چۆنی چاپ بکەم! لە خەوما کاکە بارزانی مستەفا تێی راخوڕیم فەرمووی "هەژار دەبچۆ تایپی بکە، تایپ"، ڕەنگە ئێستا برا کوردە ئیسلامە کمۆنیستەکان! بڵێن تف لە بیروبڕوای کۆنەپەرستانەت هەژار. قەیدێ ناکا، گەردنیشیان خۆش و ئازا بێ. بەڵام من لام وایە نابێ راستەکەی ئەم ڕووداوانە لە ترسی لۆمە و لەقەمان نەگێڕمەوە.

من و مەم و زینی خانی

لەپاش ئەوەی وەرگێڕانی مەم و زین بە موکریانی چاپ و بڵاو کرایەوە، برا و خوشکانی وێژەوان، کە سۆرانییان دەزانی، خوێندیانەوە و تا ڕادەیەک لەگەڵ بەرهەمەکەی خانی بوونە ئاشنا کارەکەمیان لا پەسەند بوو، شانازیم بەبەختم دەکرد کە توانیبووم بەپێی توانای هەژارانەم، ئەو دەستە خوێندەوارانەم بە مەم و زین ناساندووە.

بەڵام هێندێ کەس لەوانەی کرمانجییەکەیان نەدیبوو، یان دیبوویان بەڵام پاشی تێ نەگەییبوون، لە باتی پەسندی خانی، ئافەرینیان لە من دەکرد. تەنانەت هەندێ دڵسادەی واشم دەدین، لە ڕووی منا دەیانگوت: تۆ خانیت زیندوو کردەوە، خوا تۆبە! گرۆت لەخانی بردەوە! ئای لەو کوفرەی بەدەم ئەمانەدا دەهات! بڕوا بکەن لەو جۆرە گفتە تفتانە و لەو فەرمایشتە مفتانە، لە شەرمانە و لە عەیبەتان دەتوامەوە. خوایە، ئەو پەڵەی بوختانە، چۆنم لێخە دەبێتەوە؟! کێ هەیە بۆم بسڕێتەوە!

ویژدانی پڕ لە پەژارەم، لەگوێی دڵە هەژارەکەمدا سرتاندی: نینۆکی پەنجەی خۆت بێنە و ئاڵۆشی پشتت بشکێنە. دەنا کەس لە فریات نایە.

بڕیارم دا مەم و زینی شێخی خانی لەگەڵ موکریانییەکەدا لێک پێڵۆزکەم، تا ویژدانم بسێتەوە و خوێندەوارانیش بزانن هەژار لە دەریای مەزن لاوێچێکی لە سەرەوە هەڵێنجاوە و بۆ نموونە شانی داوە. زەریا هەروەکو خۆی ماوە، ئەو دەریایە

مـەلەوانی زۆر بینەکـێشی بـەبین و پشـوودرێژی پێ دەوێ. تا بگاتە تـەختـی بـنی و گـەوهـەرە وەشارتووەکانی کە لە ڕادە و ژمـارە نایەن، وەدەس کەوێ. خـۆ تا کـوردیش ئازاد نـەوێ، مـەلەوان و تۆژەرەوەی وا زانا، کـوا هـەڵدەکـەوێ. خـۆی لـە قـەرەی خـانی بدا!

چم کرد

چوار مـەم و زینم پەیدا کرد بە چوار چاپان. بەرانبـەر بەیـەکم کردن، زۆر ورد لێیـان ورد بوومەوە، لە ئاکامدا:

١- چاپی هـەولێری مـام گیوم هـەر زوو قت کرد. ئـەو مامۆسـتا خوا بـەخشـیوەش وەک زۆر کوردی ئـەم زەمانە لای وابووە: هـەر وشـەیـەک و رستـەیـەک خۆی نـەیزانێ دیارە بـەغـەڵەت نووسراوە. ئـیتر رامـان و دامانێک، وچانێک بیر لێکردنـەوە دەکوولـەکـەی تـەڕیشدا ناوێکی نییە. ئـەوا ئـەو فت.

٢- مـەم و زینـی چاپی مۆسکۆ، کـە خاتوون سـێدا رۆدینکۆ سـاڵی ٩٦٢ بـە راسپـێریی ئاکـادیمیـای زانسـتی یـەکـەتیی سـۆڤیـەت (نـەشرخـانـا ئـەدەبیـاتـا رۆژهـەڵاتێ) بـە شـێوەخـەتی عـارەبی، لەگـەڵ وەرگـێڕاوی رووسـی و پێشـخـەبـەرێک چاپ و بڵاوی کردەوە. بـەداخـەوە من پێشـەکییـەکـەیم نـەدیوە. بـەڵام لـە پـەڕاوێزاندا، دەردەکـەوێ کـە لەبـەر چـەند دانـە نووسراوەتـەوە. دوو بـەیت لەوێدا هـەبوون کـە لـەوی هـەمزەدا نـەبوون.

٣- چاپی هـەمزە، لـە پێشـەکـەیدا نووسراوە: "مایسی سـاڵی ٣٣٥ بـەرانبـەر بـە ١٩١٩ی زاینی، لەدواییـیـەکـەشی نووسـراوە: ئـەو کیـتـابـا کـو مـە ژێ ئیسـتـینسـاخ کـری ١١٦٥دا، عـەزیز کـورێ شـێر مـام زێدی نـقیسیبوو، خـودی رەحـما خـوە لێ بکـە".

بـەو حیسـێبـە ئـەو دانـەیـەی تـەمـەنی شـێست سـاڵ بـچووکتر لـە یـەکـەمین مـەم و زینـی بـە دەسـخـەتی خـانـی بووە، دوو بـەیتم لەوێشدا دیتن کـە لـە دانـەکـەی مـۆسکۆ نـەنووسراون. سـەیدا هـەمـزە لـە سـاڵانی ١٩١٨ و ١٩١٩ سـەرپـەرشـتـیـاری چاپخـانـەی نـەجـمی ئیستیقبال لە شاری ئـەستـەمبوڵ بووە، سـاڵی ٩٥٦ لـە قامیشلی دوا کۆچی کرد.

٤- مـەم و زینـی بـە لاتینی کـە مـامـۆسـتـا حـەمـەدەمـین بۆز ئـەرسـەلان سـاڵی ٩٦٨ لـە تورکیا بـە وەرگـەڕاوی تورکییـەوە لـە چـاپی دا. فـەرمووشیـەتی سـاڵی ٩٥٨ لـە شاری

شام بە پیتی عارەبی لە چاپ دراوە، کە مخابن نەدیتوومە نەبیستووومە!

ئاشکرایە: لەبەر دانە نووسەرەوە و لەچاپدەرانی کتێبان بنیادەمن و بنیادەم بە هەڵە دەچێ، بەپێی توانا هەڵەکانم ڕاست کردنەوە، پەڵەکانم هەڵگرتنەوە، دەربارەی پیتی لاتینی بۆ ئەم کارە، من چەند تێبینییەکم هەیە.

أ- پیتەکانی (ث، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، غ) لە ئەزمانی عارەبیدا زۆر مشەنە. ئەگەر (ث، ص) بە (س) (ذ، ض) بە (ز)، (ط) بە (ت) (ض)بە (د یان ز) بنووسرێن، لە زۆر شوێن مانا تێک دەچێ، بۆ نموونە ئەگەر (ضەلال) کە مانای گومڕایی دەدا، دەلال یان زەلال بنووسین، مانا گۆڕا، دەلال نازە، زەلال ئاوی ڕوون و خۆشە.

لەو دووهەزار و پێنجسەد و پەنجاو حەو بەیتانەدا کە لە مەم و زینەکەدان، شەش هەزار و پازدە وشەی بە عارەبی تێ خزاوە، نۆسەد و بیست و هەشت وێژەی لەوازەی فارسی تێدایە، بیست و یەک وشەی تورکیشی لێ میوانە.

زۆر لە وشە عارەبییەکان لە سۆنگەی لاتینییەکەوە لە شوێن خۆیان ترازاون، هەر فارسی و تورکی و کوردییەکانی وەک خۆی ماون، تەنیا (خ، و، غ) نەبێتن کە لێک هەڵناواردراون، بە بڕوای هەژارانەی من تا بە ئاوایەکی ڕۆشن چارەسەری ئەم پیتە تازییانە نەکەین، کە ڕێنووسی لاتیندا نین، نووسینەوەی کەلەپووری هەرە هێژای کەونارامان وەکو: دیوانی جزیری، مەم و زینی شێخی خانی و زۆری تریش بەلاتینی ناڕەوایە، ئەو خەزێنەی گەوهەرانە زایە دەبن. یان نیشانە بۆ ئەو پیتانە دابنرێن، یان وەک هەبوون، بنووسرێن و بە لاتینی ڕاڤە بکرێن.

ب- سەیدا ئەمین بۆز ئەرسەلان، وەک لە زوانی عارەبیدا زۆر مەلا و زۆر شارەزایە، لە تورکیشدا گزوفتی بولبول دەدا؟ کەمتر ئاشنایەتی زۆری دەگەڵ زوانی فارسیدا هەیە. لە چەند شوێنێک ئەویش زۆر کەم، لە فارسییەکان گرێی بۆ ڕەها نەکراوە. هەقیچیەسی. هیچ کاری بە فارسی نەبووە، وەک مەمانان بە ملهوڕی و زۆرەملێ بەسەریدا نەسەپاوە.

پ- سەیدا دەڵێ "نازانین کەی مەم و زین دەستی پێ کراوە، ئێژن پەنج ساڵی بۆ خانی خایاندووە" خانی لە پێشەکییەکانیدا فەرموگیەسی: (کیشایە جەفا ژ ب بویی عامی) یانی ساڵێک. وا ئەم مەتەڵەش زاندرا.

شێخی خانی خۆی ژینامەی خۆی بە کورتی بۆ درکاندووین. لە هەزار و شێست و یەک هاتووەتە دنیا، لە تەمەنی چاردە ساڵی بووەتە نووسەر، ساڵی هەزار و سەت و پێنج لە مەم و زینێ بووەتەوە.

ت- لەبارەی ساڵی وەفاتییەوە، ئەوی راستە هەر ئەو رستە جوان و هێژا و دروستەیە کە عەلائەددین سەجادی لە مەلایەکی بیستووە فەرموویەتی: لە پشت کتێبێکدا دیومە عیبارەتی (طار خانی الی ربە) بە ئەبجەد ساڵی وەفاتی خانییە، کە ڕاست دەبێتە هەزار و سەت و نۆزدە.

دڵە هەژارەکەم دەڵێ: ڕەنگە لەو چاردە ساڵەدا هیچ نەبێ چوار لیزگەی دیکەی زۆر نادری هۆندبێتەوە. تا لە بەرانبەر پێنجینەی نیزامیدا. خۆڕانێن و بۆڕیان بدەن. بە هومێدم ئەو خەونەی دڵم وەدی بێت، بەرهەمی دیش لە خانییەوە لە گۆشەی فەرامۆشییەوە بێنە دەرێ و چاوی دڵان پتر گەش و ڕوون کەنەوە. بەتەمای خوا.

ج- ئەوەی سەیدایێ هێژا بۆز ئەرسەلان لە چەند جێیەکا نووسیویە: زەبانی ناو مەتنەکەمان کردە زمان، لەوە دەکا قورعان نووسەرەوێک بێژێ فووم و ثووم هەردووکیان سیرن من لەبات فووم لە قورعاندا ثوومم نووسی. چونکە لەسەر زار سووکترە.

کێ دەتوانێ شەرحی کا و لە بن وشەیەکی وەک زەبان بڵێین زەبان لە فارسیدا زمانی کوردی خۆمانە. نابێ فەرمایشتی خانی بەهیچ جۆر دەسکاری بکرێ، چۆن بووگە هەروا بمێنێ، چونکە مەم و زینی خانی پرتووکی پیرۆزی کوردە. دەبێ هەروا دەستنەخوردە رابگیرێ.

بە پێی توانا وشە و رستە عارەبی و فارسییەکان و زاراوەی خواپەرستانەم وشە لە بەرانبەر وشە، بەبێ هیچ زۆر لێکدانەوە و درێژەدان، بەکوردی مانا کردەوە و لەگەڵ وەرگێڕاوەکەمدا بەو کوردانەی ئەڤێنداری ئازادین پێشکەش دەکەم. من خۆم لەسەر ئەو باوەڕەم هەموو کوردێکی ڕۆشنبیر لەسەریەتی بۆ موفەڕک دانەیەکی لەلا هەبێ، لە بەرگی مەخمەری بگرێ، بیکاتە نوشتەی سەر دڵی، ماچی کا و هانای پێ بەرێ، دوعایەکی بەخێریش بکا بۆ هەژار.

پەسنێ خودێ

سەرنامەیێ نامە نا مە: ئەڵڵاھ
بێ نامێ وی ناتەمامە وەڵڵاھ
ئەی مەطلەعێ حوسنێ عیشقبازی
مەحبووبێ حەقیقی و مەجازی
نامێ تەیە لەوحێ نامەیا عیشق
ئیسمێ تەیە نەقشێ خەمەیا عیشق
بێ نەقشێ تە نەقشێ خامە خامە
بێ نامێ تە نامە نەتەمامە
نامێ تەیە شاھ بەیتێ مەقصوود
فیھرستێ موکاتەباتێ مەحموود
مەضموونێ موراسەلاتێ لارەیب
مەشھودێ موکاشەفاتێ (بالغیب)
مەحبووبێ قولووبێ (من له القلب)
قەلبان تو دکی ب بال خۆڤە جەلب
مەعشوق تویی ب فەخر و نازی
عاشق تویی لیک بێ نیازی
موطلەق تو، موفید و موستەفادی
بێ شبھە موورید و ھەم موورادی
نووری تو د حوسنێ روویێ دڵدار
ناری تو د قەلبێ عاشقێ زار
شەمعی نە ژ قسمێ نوور و ناری
شەمسی ژ عەیان تو پەردەداری
گەنجی تو د نێڤ طەلسمێ عالەم
کەنزی تو عەیان ژ ئیسمێ ئادەم
ئەڤ عالەم و ئادەمی یو مەشھوود
ئەڤ مومکین و ماسوای مەوجوود

فەرموودەی پێغەمبەرە: "ھەرچی بەناوی خوا دەست پێ نەکرێ بێ پیتە" * مەطلەع: جێگەی رۆژھەڵاتن * حوسن: جوانی، باشی * حەقیقی: راستەقانی * مەجازی:بە دەڵ * لەوح: تەتەڵە * خامە: قەڵەم * خام: کاڵ و کرچ * شاھ بەیت: چاکترین تاک بەیت لە قەصیدەدا * موکاتەبات: نووسراوان * مەحموود: پەسندراو * مەضموون: ناوەرۆک * موراسەلات: نامە بۆ یەکدو ناردن * لارەیب: بێگومان * مەشھوود: دیاری * موکاشەفات بالغیب: دیاریکردنی نادیاران * قولووب: دڵان * مَن لَهُ القَلْبَ: کەسێ دڵی ھەیە * جەلب: راکێش * موطلەق: ئازاد * موفید: بەھرەدار * موستەفاد: بەھرە گەیێن * موورید: داواکار * موراد: داواکراو * نار: ئاگر * عەیان: ئاشکرا، چاوان * عالەم: جگە لە خوا ھەموو شت * کەنز: خەزینە... حەدیثی قودسییە "خەزینەیەک بووم نادیاری، چێ کریم ئافراندن تا بێمە ناسکرن" * ئیسم: ناو... ئایەتە: خوا ھەموو ناوێکی فێری ئادەم کرد * مومکین: ھەرچی، لەوانەیە ببێ و نەبوونیشی جێ باوەڕە، بەرانبەرە بە واجب کە ھەر دەبێ ببێ

هەمیان ب تەیە مەدارە و دەبر
فەییاضێ ریاضێ خەلق، وەلئەمر
ئەمرێ تە بلەفظێ کون دو عالەم
مەوجود کرن غەرەض چ؟ ئادەم؟
ئادەم بخوە یەک ژ هەردووانە
یەک حەرف ژ ئەمرێ کون فەکانە
ئەف حەرف حەقیقەتن موحەققەق
هەم ئەمرە بقودرەتا تە هەم خەلق
ئەشباح موەسسەمن ژ ناسووت
ئەرواح موەسسەمن ب لاهووت
ئەف روح و جەسەد ب جەبر و ئیکراه
تەزویج بوین بئەمرێ ئەلّلاه
ناسووت ئەگەر چی ڕەنگ سەفاله
لاهوت ژ پورتەوا جەمالە
حەرفا کو مە گۆتی نەقشێ هووره
لێ مەقصەد و مەعنێ یا وی کووره
ظاهیر تە ئەگەر نومایە صوغرا
باطن ئەوە نەقشێ خامە کوبرا
مەوجودە د وێ شەهادەت و غەیب
مەشهوودە دوێ سەیادەت و عەیب
ئینسان ب خوە هەم ظەلامە هەم نوور
ئادەم ژ تە هەم قەریبە هەم دوور
هیندی وەکو جینسێ عالەمینە
ئەو تابیعی نەوعێ ئادەمینە

* مەدار: کار پێکهاتن * دەبر: تەدبیرکردن، کارڕێکخستن * فەییاض: ڕەژنەبەخش * ریاض: باخچان * خەلق: چێکرن * ئەمر: کار * کون (کُن): ببە ... خوا فەرموویە: "ببە و هەموو شت بووە" ئایەتە. ئەگەر خوا ویستی شتێک ساز دا دەلّێ: ببە و دەبێ * غەرەض: مەبەست * کون فەکانە (کُن فکان): ببە و بوو * ئەشباح: ئەوی دێنە بەرچاو، شەخص * موەسسەم: ڕەسم و خەت لێدراو * ناسووت: سرشتی مرۆڤانی، ئینسانی * موەسسەم: نیشانەکراو* لاهووت: سەر بەکاری خودایی * جەسەد: لەش *جەبر: زۆری * ئیکراه: نابەدلّی* تەزویج: لێک جووتکردن * سەفال: سواڵەت، ماکی دیزە و گۆزەی گلّین * پورتەو: تیرێژ، تیشک * جەمال: جوانی، سپەهیتی * هوور: ورد * مەقصەد: مەبەس * کوور: قوولّ * ظاهیر: ڕواڵەت * نومە: نواندن، خۆشاندان، دیاریدان * صوغرا: هەرە بچووک * کوبرا: هەرە گەورە، بۆ جێگیربوون و ڕوونکردنەوەی بابەتێک کەمترەکەی شان دەدەن و زۆرترەکەی پێ ئاشکرا دەکەن. بۆ نموونە دەلّێن: مرۆڤ جانەوەرە، هەر جانەوەرێکیش جیسمە و لاشی هەیە * شەهادەت: دیارە * غەیب: نەدیار * مەشهوود: دیارکراو، بەچاو * سەیادەت: گەورەیی * عەیب: شوورەیی، زەدە، کەمایەتی * ظەلام: تاریکی * نوور: ڕووناکی * قەریب: نزیک * جینس: نەوع، تەور، جۆر

ئەڤ رەنگە فەلەک هەمی موعەظظەم
ئەڤ چەندە مەلەک هەمی موکەڕەم
ئەڤ کارگەها عەظیم و دەووار
ئەڤ بارگەها بەدیع و سەییار
ئەڤ چەندە زەمین د گەل عەناصیر
ئەڤ رەنگە عەرەض د گەل جەواهیر
ئەڤ چەندەهە نیعمەت و نەفاییس
ئەڤ رەنگەهە مەئکەل و مەلابیس
ئەڤ چەندەهە، موددەعا و مەطلووب
ئەڤ رەنگەهە موشتەها و مەحبووب
حەیوان و مەعادین و نەباتات
مەطلوبێ مەقاصید و موورادات
بیلجوملە ژ بۆ مەرا ل کارن
فیلجوملە ژ بۆمە بەر دبارن
حەققا کوتە خوەش نیظام و رەونەق
تەرتیب کرن ژ بۆ مە ئەلحەق
ئەم غافیل و عاطل و گونەهکار
ماینە د قەیدێ نەفسێ ئەممار
نینن مە د قەلبی فکر و ذکرەک
ناکن بزەبانێ حەمد و شوکرەک
"خانی" کو نەهن بقەلبێ ذاکیر
باری بدە وی زەبانێ شاکیر

* فەلەک: عاسمان* موعەظظەم: مەزن، گەورە، گەپ * مەلەک: فریشتە * هەمی: گش * موکەڕەم: بەڕێز و قەدر* کارگە: جێگەی کار، کارخانە * عەظیم: گەورە * دەووار: بە چەرخ و سوڕ * بارگە: بارەگا، داوودەزگا * بەدیع: چێکراو، زۆر جوان * سەییار: گەڕۆک * عەناصیر: کۆی عونصور، ماکی هەرە سادە و تاکی هەر شتێ کە زانایانی پێشوو بەخاک و باو ئاگر و ئاویان دەژمارد و دەیانکردنە ماکی ژیان * عەرەض: شتێ کە خۆی بۆخۆی نەهاتووە و بە شتێ ترەوە پاڵی داوە و پەیدابووە * جەواهیر: کۆی جەوهەر، هەرچی ماک و ڕەگەزە و سەربەخۆیە، دژی عەرض * نەفایس: کۆی نەفیس: بەنرخ، بوهادار، هێژا * مەئکەل: مەئکولات، خواردەمەنی "ڕەنگە ئەو نیو بەیتە: "ئەڤ ڕەنگە مەئاکیل و مەلابیس" بووبێ، خواردەمەنییان و شیاوانی دەبەرکردن" * موددەعا: داواکراو * مەطلووب: خواستەمەنی * موشتەها: تشتێ کو دل دبێژە * مەحبووب: خۆشتەڤی * حەیوان: زیندی * مەعادین: کۆی مەعدەن، کان * نەباتات: کۆی نەبات، رووەک * بیلجوملە: بەگشتی، پوختەی وتار * بەردبار: باربەر، راستەکەی بوردبارە: یانی پشوو لەسەرخۆ و خۆڕاگر * حەققا: ب راستی * نظام: تەکوزی * رەونەق: جوانی، رێکوپێکی * ئەلحەق: دڕاستیدا، دوروست وەیە * غافیل: بێئاگا * عاطیل: بێکارە * قەید: تۆق و زنجیر * نەفس: نەوس * ئەممار: زۆر فەرماندەر، لە قورئاندا فەرموویە: نەفس زۆر فەرمانی خراپکاری دەدا * فکر: بیر * ذیکر: بیرەوەری * حەمد: پەسن * شوکر: سوپاس * نەهن: نین * باری: خودێ، دەیسا

گازی و لاڤایی

ئەی شـــوکـــرێ تە جـــەوهـەرا زەبانێ
وەی ذیکرێ تە صـــەیقـــەلا جـــەنانێ
ئەی واحـیـدێ بێ شـەریکی یەکـتـا
وەی واجـیـدێ بێ نـەظیـر و هـەمـتـا
ئەی باقـــیـــیـــێ بێ زەوالێ دایم
وەی هـادییـێ بێ فـــەنایێ قـــایم
ئەی فـالقێ ئەرض و عـاسـمـانان
وەی خـالقێ جـومله ئینس و جـانان
مـولک و مـەلەک و فـەلەک ب جـارەک
بیلجـــومله تە چێ کـــرن، تەبارەک
(١) "سـبـحـانک کل مـا خلقت"
"احـــسنت فکیـــفـــمـــا فلقت"
هـەرچی کـــو تە چێکر ئەی نکوکـــار
هـەر یەک د حـــەدێ خـــوەدا ســـزاوار
ئەڤ نـەھ صـــەدەفێ د پڕ مـــرارى
رۆژێ د ســفـیـد، شـــەڤـا د طارى
حـەفـتـێ د مـیـثـالێ دوڕێ غـەلتـان
هـەر شـەش جیـهـەت و چەهار ئەرکان
هـەرسـێ وەلـەدێد پڕ مـــــەوالیـــد
غـەبرا و ســەمـا دگـــەل مـەقـالیـد

* صـەیقـەل: مـشـتـومـاڵ * جـەنان: دڵ * واحـیـد: یەک * یەکـتـا: تاقـانە * واجـیـد: خـودان، نـاوی خـودێیـە * نەظـیـر: وەک * هـەمـتـا: هـەڤـبـەر* باقی: مـای * زەوال: لناڤچوون * دایم: هـەرهـە * هادی: رێبـەر * فەنا: تونەبوون * قایم: هـەروەستای * فالق: قەلشێن * خـالق: چێکەر * جومله: هـەمی * ئینس: مرۆڤ * جان: ئەجیننە * روح: گیان * مولک: دارایی، زەمین * مەلەک: فرشتە * فەلەک: ئاسـمـان * تەبارەک: پیـرۆزی بۆ تۆ خـوایـە * نکو: چاک، باش، قـەنج * حـەد: ئەندازە، سنوور * سزاوار: شـایان، شیاو * صەدەف: قالکی مرواریـیان * نەھ صەدەف: نۆ ئاسـمـان * مـرارى: مـرواری، مـەبـەست ستـێـرن * سـفـیـد: سـپی * طاری: رەش، تاریک * دوڕ: مـرواری درشت * غـەلـتـان: گلۆر * شـەش جیـهـەت: شـەش ئالی: ژوور و ژێر و راست و چەپ و پشت و روو* چـەهار ئەرکـان: خـاک و با، ئاگـر و ئاو * وەلەد: رۆڵە * مەوالید: بێچوان، رۆڵان، مەبەست لە مـەوالید جانەوەرە و رووەک، کرەک: جـەمـاد * غـەبرا: ئاخ، سـەرزەمـین * سـەما: ئاسـمان * مـەقـالیـد: کـۆی مـیـقـلەد: کلیل، لێـرەدا مەبەست خەزێنە زۆرەکانی ناوەندی عەرز و ئاسمانن

(١) "پاکی و چاکی لە تۆڕایە، لە هـەرچیدا سازت داوە، زۆر کارت جوانە هـەرچۆنێ لەتت کردووە."
خوا فـەرمـوویە: خوا شـەوی شـەق کرد و بـەرەبـەیانی لێ دەرخست دیسان فـەرمـوویە: "ئەدی نەتدیوە کـە عـەرد و عـاسـمـانان پێکەوە نووسـابوون، لەبـەریەکـمـان هـەڵوەشـاندن."

لەوح و قـــەلەم و ئەوابت و عـــەرش
حـەیوان و نەبات و مـەعـدەن و فـەرش
ظاهیـــر کـــرن ئەڤ قـــەدەر صـــەنایع
پـەیدا کـــــرن ئەڤ قـــــەدەر بـەدایع
هـەریەک ژ عـــــەدەم کـــــرن تە پـەیدا
ئـیـــــبـــــداع کـــــرن تەبێ هـەیوولا
فـــیـلجـــوملە چ ئەووەل و چ ئـاخـــر
ئەلقـیـصـصـە چ مـوئـمـن و چ کـافـر
هـەریەک ژ تـەرا وە بـوونە مـــەظـهـــەر
ئەو ڕەنگە دوان تـو بویی مـوضـمـــەر
بێ حـــوسـنێ تـە نـینـە وان وجـــوودەک
بـێ نـووڕێ تـە نـیـنـە وان نـمـوودەک
حـــیـکـمـــەت ئەوە: بـاطـنـی یو ظـاهـیـــر
قـودرەت ئەوە غـایبی یو حـاضـیـــر
نـینن تە تـەجـــززی یـو، تـەمـــەککون
ئـــەممـا وە دوان دکـی تـــەوەطـطـون
گـویا هـەمی جـیـسـمـەکن تو جـانی
گـــویا هـەمی شـــەهـرەکن تو خـانـی
حـــوسـنا تەیە زینەتا حـــەبـیـبـــان
ڕەشکا تەیە غـــیـرەتا ڕەقـــیـبـــان
مـــەیلا تەیە عـــاشـــقـــان دکـــێـشـت
دەردێ تـەیـە دل ژبـەر دئـێـــــشـت
شـــیـرین تە کـــرە شـــەکـر ل پـەرویز
فـــەرهـاد ژ ڕەشک ئەشکی خـــون ریز
لـەیـلا تەکـــــرە بـەلا ل قـــــەیـسـی
رامـــین ب تـــە رام بـــو ل وەیـــســـی

* لەوح و قەلەم: ئەو رووپـەل و قەڵەمـەیە کە خوا هـەموو مەبـەستی ئافراندنی پێ نووسیوە * ئەوابت: چەقیوە نەگەڕەکان کە چەند ئەستێرەیەکی بەناوبانگن * عـەرش: تەختی بارەگای خوا * فـەرش: رایەخ، مـەبەست زەمـینـە * صـەنایع: کـۆی صنعـەت: پیشـە * بـەدایع: کـۆی بـەدیع: داهاتووی زۆر جـوان * عـەدەم: نەبوو * ئـیـبـداع: داهێنان * هـەیولی: مـاکی سـەرەتایی * مـوئـمـین: خـاوەن باوەڕ * کـافـر: بێ باوەڕ، ناسـوپاس * مـەظـهـەر: جێگەی ئـاشکرابوون، دیارگە * مـوضـمـەر (مُضمر): تێدا ڤەشـری * نمود: شکل و بیـــچم * حـــیـکـمـــەت: زانایی زۆر * باطن: نهێنی* قودرەت: توانایی * غـایب: نـەدیار * حـاضـر: لەبـەرچاو، دیار * تەجـــەزی: پـاژبوون * تەمـەککون: جێگیربوون، نیشتەجێبوون * تەوەططون: جێگیربوون لە جێگەیەکی دیاریدا * شـەهـر: بـاژێر، شـار * خـانی: مـــاڵ، خـــانـوو * ڕەشک: ئێـــرەیـی، چاوچنۆکی * غـیـرەت: ئـابڕووپـارێزی * ڕەقـیـب: چاودێر * مـــەیل: ئـارەزوو * عاشق: ئەڤیندار * شیرین: گـراوییـەکەی فـەرهـاد کـە ژنی خـوسـرەو پەرویز بوو * ئەشک: هـێـسـتـر، ڕۆندک، فـرمـێـسـک، ئـەســر * خـــون: خـــوێن * ریز: ڕێژ * لەیلا: لەیلێ، گـراوییـەکـەی قـەیسی عـامـری کـە بە مـەجنوون ناسـراوە * وەیس و رامین: ناوی کـوڕ و کـیـژێکن لە چیرۆکی زۆر کەوندا هاتوون.

یوسف ته چرا نومـــا زلەیخـــا؟
وامـیق ته کـوسـا گـیـهـانده عـەزرا؟
شـێـخی وەکـو پێنجـه حـەج بژاری
دین کـر تەژ بۆ کـەچا کـوفـاری
نیـلوفـــەڕی ناز پـەروەری کـــر
ئەو ژی تـه ل مـیـهـر مـوشـتـەری کـر
بـالایێ بلـنـد تـه دایـه ســـــەروان
پـابـەنـدێ بـەلا تـــەدا تـــەزەروان
صـــۆرگـــول تەکـــرن ژخـــار پەیدا
بولبـــول تـه کـــرن هەزارێ شـــەیدا
خـوەش رەنگی تەدا گـیـایـێ صـۆرگـول
خـــوەش دەنگی تەدا نەوایـێ بولبـــول
روناهـی تەدا ســـەری شـــەمـــالان
پـەروانـه کـــرن بشـــــەوقـێ تـالان
مـەحـبـووب تە چـێ کـرن د دلکەش
مـەجـذووب تـه پـێ کـرن مـوشـەووەش
ئەڤ عـیـشق و مـەحـەبـبـەتا د دلدا
ئەڤ زلف و ســـەلاسلێـــد د ملدا
ئایا نەتەچـێ کـــرن مـــوقـــابیل؟
هەر یەک تە بهـەڤ کـرن مـوعـادیل؟

* یوسف: پێغەمبەرێکی جوولەکان و جوان بوو * زلەیخا: ناوی ژنێکی کاربەدەستێکی میصر کە یوسفی کڕیبوو تەماحیشی تێ کردبوو، ئەم باسە لە قورعاندا هەیە * وامق و عـەذرا: یا عـەزرا، ئەڤیننامەیەکی زەمانی بەر لە ئیسلامـە، عـەزرا ناوی کیژەکەیە، لە سەدەی یازدەیەمی کۆچیدا کراوەتە شیعری فـارسـی * شـێـخـی صنعـان: داسـتـانێکی شیعرە لە کتێبی مەنطیقولطەیری شێخی عەططاردا، کە شێخ عاشقی کچە کافرێک بووە، بۆ خاتری ئەو قـورعـانی سـووتاندووە، شـەرابی خواردووەتەوە، بوویتـە بەرازەوان * نیلوفـەڕ: لوولووپەڕ گوڵێکە لە ئاودا دەڕوێ، رۆژ پەرسـتـە، هەر تـاو هەڵات سـەر لە ئاو دەردێنێ و تاو ئاوابوو سـەردەباتەوە بن ئاو * میـهـر: خۆر، خۆشـەویستی * موشـتـەری: کـڕیار، ناوی ئەسـتـێـرەیەکی گـەڕۆکـە لە عـاسـمـان، چـیـرۆکـێکی ئەڤـیـنداری هـەیە بەناوی میـهـر و موشتەری، کە کیژەکە ناوی مـیـهـر، مـێـرێ بووە * بالا: بەژن * سـەرو: داری سـەوڵ * پابەند: بەندەوار * تەزەرو: دیکلێ لێڕ و جـەنگەلی * خار: ستری، چقڵ، درک، درِوو * هـەزار: دە جـــار صـــەد * هەزار: جـۆرێ بولبـولی ڕەنگینە * شـەیدا: دینێ ئەڤـیـنـێ * نەوا: هـەوای گـۆرانـی * روونـاهـی: رۆشناکی، روونـاکی * شـەمـال: مـۆمـی ئایسـان * پەروانـە: پەپوولە، فرِفرِۆک * شـــەوق: ئارەزوو، تیـــشـک * دلکەش: دڵکێش، دلبـەر * مـەجذووب: حـاڵ لێ هاتوو، راکێشراو * موشـەوەش: تەڤ ل هەڤ، سـەر لێشـێـواو * زلف: کەزی * سـەلاسیل: کۆی سـیلسـیلـە: زنجـیـر * مل: گـەردن، شـان * مـوقـابیل: بـەرانبـەر، هـەڤـبـەر * مـوعـادیل: رێکی یەکتر، وەکەهـەو

ئایینه تەچێ کـــرن مـــوکـــەڕڕەر
حوسنا خـوه دوان تەکر مـوصـەووەر
ئایینه لپـــێـــشێ تووتیـــان: گـــرت
داڤەک تە ل پێشێ کـوڤیـیـان گـرت
ئایـینـه ژوان وەیه کـــــو ئـاڤـــــه
ئەو عـەکـســه ژوان وەیه کـو طاڤـه
نـەقـــــشێ تـه دبیـنن ئـەو د ئـاڤـێ
نـاکـن حـــــەذەرێ ژ ئـاڤ و داڤـێ
لـەب تـەشـنـه طـەلـەب دکـن زەلالـێ
وێ دانـه و دامـێ، زلـف و خـــــالـێ
مـەقـصـوود کـوبو ژپێشـڤـه حـاضـر
دێ قـــەصـد بکن جـــەمـیـعێ نـاظر
تووتی نـه ب خـــوه شـــەکـــەر دڕێژن
هـەرچی دبـهـــــێن ئـەوی دبـێـــــژن
وێ مـەقـصـەدێ مـوخـتـەصـەر دبینن
پـابـەنـد دبن گـــــــەلـەک دمـــــیـــنن
مـەقـصـوود و مـورادێ دڵ توشـایی
ئـەمـمـا تو "تـضـل مـن تشـــــاء"ی
هـەرچی تـه دڤـێ ببـێ ضـــــەلالـێ
پـابـەنـد دکـی ب زلـف و خـــــالـێ
هەرچی کـو تو بینی ســەرهـیـدایەت
ڤـێ را بـگـری بـکـی عـــــیـنـایـەت
حـاضـر وی دبی مـەقـامی مـەعلووم
گـەر خـادیمـه وی دگـێـڕی مـەخـدووم

* ئاینه: نەینک، نەینۆک، عەینک، قۆدی * موکەڕڕەر: دووبارە * موصـەووەر: شکل کشایی * تووتی: طوطی، مەلێکە دەتوانێ لاساییی خەڵک بکاتەوە و بپەیڤێ * داڤ: داوی راو * کـوڤی: حـەیوانە کـێـوی * حەذەر: پارێز، خۆپاراستن * لەب: لێڤ * تەشنە: تی، تووتی، تینوو * زەلال: پاک و خـــۆش * دام: داو * دانـه: دان، دەنک * ژپێشـڤـه: لە پێشـەوە، هەر لە پێشـدا * جـەمـیـع: گش * ناظر: تەمـاشـاکـەر، چاونۆڕی هـەل * دبهـێن: دەبیـسـن * مەقصـەد: مەبەست، جێگەی بۆ چوونێ * مـوخـتـەصـەر: بەپوخـتی، بەکـورتی * پابەند: تێگیراو، قـاچ بەستراو، بەندەوار * تضل من تشاء: گـومرادکی کـەسێ تە بخوازێ گومراکی، ئایەتێکی قورعانە لە زمـان موسـا پێغەمبەرەوە دبێ: خودێ بۆ تە دخـوازێ ئەم بدی هیـلاکێ چمـا کـەم عـەقلێت مـەکارن کرنە... تمام فیتنا تەیە، تە بـه فـیـتنا خـوه لاڕێ دکی کـەسێ تە بخـوازێ، ڕێشـاندەدەیە کـەسێ تە بڤی، تەی مەزن و دۆستی مـه، ژ مـه ببـهـورە و رەحمێ بمە بکە، تە چێترین بهوردۆخی * ضەلال: گومرایی، ئاڤارێیی، لاڕێ بوون * هیـــدایەت: شـــارەزایی، ڕێکزانـی * عینایەت: چاڤدێریکرن، قەنجی د گل کرن * حـاظر: دەس لەجێ * مـەقام: جـێگە * مەعلووم: دیاریکراو * خادیم: خزمەتکار، بەنی * مەخدووم: کەسی خزمەتا وی دکن

بێ سەجدە تە ئەی جەنابی مەعبوود
ئادەم کرە قیبلەگاە و مەسجوود
عیسا تەکوسان گەهاندە، ئەوجان؟
ئایا ب چتە حەباندی ئەوجان؟
دەرسا کو بخەف تە گۆتە ئیدریس
ئەلبەتتە د چو مەقامێ تەقدیس
ئیبلیسێ فەقیرێ بێ جینایەت
هیندی تە هەبوو دگەل عینایەت
هەر رۆژێ دکر هەزار طاعەت
لەوڕا کو تە دا وی ئیستیطاعات
وی سەجدە نەکر لغەیرێ مەعبوود
گێڕا تە ژ بەردەرێ خوە مەردوود
یەک سەجدە نەکر لپێشێ ئەغیار
قەهرا تە کرە موخەللەدونار
ئەلقیصصە ژ حیکمەتا تە ئاگاە
فەردەک مە نەدی تەبارەکەڵلاە
عیرفان طەلەبێ د صاحیب ئیدراک
دەرحەقێ تە گۆتی "ماعرفناک"
خانی بنەزانییا خوە دەرحەق
گومراە ببت نەدوورە ئەلحەق
ئیللا کو مەگەر موعین خودا بت
یا راهبەرێ وی موصطەفا بت
یارەب تو بحەقی موصطەفا کی
خانی ب خوەڕا تو ئاشناکی

* سەجدە: سەر لعەردێ دانان بۆ کرنووش * جەناب: وشەی ڕێز لێنان * مەعبوود: ئەوی دێتە پەرستن * قیبلەگاە: ڕووگە * مەسجوود: ئەوێ سەجدە بۆ دبن * کوسان: کوسا، چلۆن، چاوا * ئەوج: بلند یان پڕ بلند * حەباندن: خۆشویستن * جان: ڕح * خەف: خەفی، نهێنی * ئیدریس: پێغەمبەرێکە * ئەلبەتە: بێگومان * تەقدیس: مبارەکی و پیرۆزی * ئیبلیس: شەیتان * فەقیر: هەژار * جینایەت: خەتا و گوناە * هندی: تا ئەو دەمەی * طاعەت: پەرستن، گوێ دان بە فەرمان * ئیستیطاعەت: توانایی * دەر: دەرگا* مەردوود: دەرکراو، بەردایی * ئەغیار: کۆی غەیر: بیانی، نامۆ * قەهر: تووڕەیی * موخەللەد: بۆ هەمیشە * موخەللەدونار: هەمیشە لە ئاگردابێ * ئەلقیصصە: پوختەی وتار * ئاگاە: هایدار * فەرد: تاک * تەبارەکەڵلاە: تاک و بێ کەمایەسییە خودێ * عیرفان: خواناسین * عیرفان طەلەب: داواکاری ناسینی خوا * صاحیب ئیدراک: دارای تێگەیشتن * دەرحەق: دەربارە * "ماعرفناک": نەمان ناسیت، فەرموودەی پێغەمبەرە: "ئەی خوای ئێمە وەک پێویست بوو بتناسین نەماننناسیوی" * دەرحەق: لەبارەی خواوە * ئەلحەق: بەڕاستی * ئیللا: مەگین * موعین: ئاریکار * موصطەفا: بژاردە، "ناوی پێغەمبەری خۆمانە"

پەسنێ پێغەمبەر

ئەشیا بحەسەب دەلیل و بورهان
نابن چو مەگەر وجووب و ئیمکان
واجب یەکە: ذاتێ کیبریایە
مومکین پڕە: جەمعێ ماسیوایە
وی واجبێ مومکینات بەرقەع
مومکین وی ژ بو خوە کرنە مەطلەع
یانی ئەوی ژێ ببت موبەرهەن
حوسنا وی بدەرکەفت ژ مەکمەن
گەنجینەیێ سڕێ وێ ببت فاش
ثابت ببتن ژ نەقشێ نەقاش
لێ صەنعەتێ وی حەکیمێ زانا
نەقشێ ئەوی قادرێ تەوانا
نە دبو کو نەبت ئەوی رسوومەک
لایق ئەوی دێ هەبت رقوومەک
هەرچی وەکو بو نە بێ رەقەم بو
لەو ئەووەلێ ماخەلەق قەلەم بوو
ئەف ئەووەل و روح و عەقلێ ئەووەل
هەرسێنە ب ئەووەلی موئەووەل
ئەمما مەکە وان ژ هەف تو تەفریق
ئەف ڕەنگە ئەوان بگێرە تەوفیق
بێ شەیئەکی واحیدن ب جارەک
تەعداد و تەعەددود ئیعتبارەک
ئەووەل بەرقی ژ حوسنێ سەرمەد
نوورەک بویە مەعنی یا موحەممەد
ئەو نوور بئەمرێ عالەمولغەیب
بو مەنشەئێ فەیضێ عالەما غەیب

* ئەشیا: تشتان * ب حەسەب: ل گۆرا
* دەلیل: بەڵگە، بورهان، نیشانی ئاشکرا * وجووب: هەرە پێویستی * ئیمکان: بوونێ کە دەکرێ نەشبێ * واجب: خاوەنی وجوب کە هەر دەبێ هەبێ * ذات: بوونی بنەڕەتی * کبریا: مەزناهی * مومکین: باسی کراوە * جەمع: کۆم، گش * ماسیوا: هەرچی جگە لە خوایە، ئەو واجبە کە یەکتایە و مومکیناتی کردووەتە پەردەیەک، لە مومکینەوە سەری هەڵداوە، لە کردەوە کرگار ناسراوە * بەرقەع: رووبەند * مەکمەن: جێ کەمین، جێگەی وەشارتن * گەنجینە: خەزینە * سیر: راز، نهێنی * فاش: بڵاو، ئاشکرا * ثابت: سەلماو * نەقش: نەخش * نەقاش: رەسام، وێنەکێش * دانا: زانا * قادر: بەهێز * رسووم: کۆی رەسم: شکل، بیچم * لایق: شیاو * رقووم: کۆی رەقەم: ژمارە * ماخەلەق: ئەوی دروستی کرد * موئەووەل: ماناکراو، راڤەکری * تەفریق: لێک جیاکردنەوە * تەوفیق: بەرانبەری پێکردن * بێ: بڵێ، بێژە * واحید: یەک * تەعداد: ژمارە * تەعەددود: بوونە هەژمار * ئیعتیبارەک: جۆرێک بۆچوون * بەرقی: بروسکەی دا، تروسکا * سەرمەد: هەمیشەیی

ئەرواح ژ مـــەعنیـــا پەیەمـــبـــەر
چێ بون مـــەثەلا نەبات و شـــەککەر
بو ئەصلێ ئەصیلێ جوملە نەفسان
نەفسا سوعەدا و نەفسێ نەحسان
هەمـــیـــان ژوی گـــرتنە تەفـــەرڕوع
هەمـــیـــان ب وی دیتنە تەمـــەتتـــوع
هێـــژا نە زەمین نەئەڤ ســـەمـــا بوو
ئەو ســـەروەرێ جـــوملە ئەنبـــیـــا بوو
خـــەلقـــا فـــەلەکـــان ژ بۆ وی رابوو
ســـەجـــدا مـــەلەکـــان ژ بـۆ وی را بوو
ئەو رەحـــمـــەتێ جـــوملە عـــالەمین بوو
ئادەم د مـــیـــانێ مـــاء و طین بوو
پێغەمبەرێ جەمعێ جوزء و کول بوو
ئادەم ب خـــوە هێـــژ ئاڤ و گل بوو
ئەو پەنجـــەرەیا جـــەمـــالێ باری
شـــەمـــسا فـــەلەکـــا دلێـــد د طاری
گـــاڤـــا کـــەتە صـــورەتێ جـــیـــهـــانێ
پێـــغـــەمـــبـــەرێ ئاخـــرولزەمـــانێ
وی بەرزەخێ مـــــومکینات و واجب
وی پادشـــــەهێ دشکلێ حـــــاجب
مـــەنســـوخ کـــرن وی دین و مـــیـــللەت
مـــەعلول کـــرن: عـــەلیل و عـــیـــللەت
فکری کـو جـیـهـان جەمـیـعی کـوفـرە
کـێـشـا ژ نبـووەتا خـوە سـفـرە
خـەلقێ کـو هـەبوون لڕوویێ عـەردان
تـەکلـیـف کـــــرن هـەمی بمـەردان
خـاقـان بخـوە هیند وێ کـەمین بوو
فـەغـفـوور ژ خـوانێ کـاسـە چین بوو

* عـالـەمـولغـەیب: زانای نهـێنیـیـان * مـەنشـــەء: ژێدەر * فـــەیض: ڕێژنە * عـالەم: جـیـهـان *مـەثەلا: وەکـو، وەکی، بەجـۆرێ * ئـەصل: بنیـچـە، بنچـینە * ئەصـیل: راست و بنەڕەتی * سـوعـەدا: کـۆی سـەعـید: بەخـتـەوەر * نـەحس: شـووم، بێ فـەڕ* تەفـەڕوع: لک دەرکردن * تەمـەتـتـوع: لەزەت و خـۆشـی دیتن * رەحمـەت: خۆشی خوایی* میان: ناوەند * مـاء: ئاڤ * طین: حـەڕی، هـەڕی، قـوڕ "حـــەدیسی پێـغـــەمـبـــەرە «س.خ»: من پێغەمبەر بووم و هێشتا ئادەم لە نێوان ئاڤ و قـوڕدابوو." * جـوزء: پاژ * کـول: گش * گل: حـــەڕی * شـــەمس: خـــۆر * طـاری: تـاریـک * بـەرزەخ: بـەرزایـیـی نێـوان دووئاڤان، لەوانەیە هەر بەرزەکی کوردی بێ و چووبێتە ناو عەرەبییەوە * حـــاجـــیـب: پەردەدار "پەردەدار وەک وەزیری دەرباری ئێـســـتـــا وابوو" * مـەنسـووخ: لە بەین براو * دین: ڕەوشت * مـــــیـــللـەت: پـەیڕەوانـی دینـێـک * مـەعلوول: ئـەو تشـتـەی بەهـۆی تشـتی ترەوە پـەیدا بووە * عـــەلیل: نـەخـۆش * عیللەت: سـەمـەد، سـەبەب، نـەخـۆشی * فکری: تەماشای کرد، روانی * نبووەت: پێغەمبەرایەتی * سفرە: خوان

قەیصەر بقوصوریا خوە قاصر
حاضر گەریا بعەینێ باصر
شاهێ عەرەبی عەلەم کو راکر
کیسرایێ عەجەم عەجەب دو طا کر
روم و حەبەش و فرەنگ و تاتار
هەرچی کونەکر بدینێ ئیقرار
ناچار گەلەک ب شیر فەنا بوون
حەتاکو هنەک ب دین تەبا بوون
بوتخانە ب ئاگرێ دشوشتن
ئاتەشکەدە جوملەگی ڤەکوشتن
گاڤا ئەوی دین کر ئاشکارا
داوودی و سەبطی و نەصارا
تەوراتێ ئەوان ژ بیر کر ئەکشەر
ئینجیل و زەبوور چون ژ ئەزبەر
عیسای دەما د خوەندی ئینجیل
بەحثا وی دکر بوەحی و تەنزیل

* خاقان: پادشای هەرە گەورەی تورکستان * هیندو: خەڵکی هیند، لەسەر دینی هیندو، بەبەدفەڕ ناویان هەبووە کە ڕێگر بوون * فەغفوور: پادشای چینێ * کاسەچین: قاپ هەڵگر لەبەر خەڵک، کاسەلێس، کاسەی چینی لێرەدا مانای جوانە * قەیصەر: پادشای ڕۆمێ * قصوور: کۆتایی، کەمایەسی * عەین: چاو * باصر: بینا * عەلەم: ئاڵا * راکردن: بەرزکردنەوە * کیسرا: پادشای ئێران * عەجەب: سەیر * دووطا: دوولا * ئیقرار: مکوری: دان پیانان * فەنا: فانی: لەناوبراو، نەماو * هنەک: هێندێک * تەبا: ئاشت، دۆست * ڤەکوشتن: کوژاندنەوە، ڤەماندن * داوودی و سەبطی: دوو طایفە بوون لە جوولەکان * نەصارا: نەصاری: خاچ پەرستان * تەورات: کتێبی پیرۆزی جولەکە و خاچ پەرستان * ژ بیرکرن: لە بیرچوونەوە * ئەکشەر: زۆرینە * ئینجیل: قسەکان و ژیانی مەسیح * زەبوور: شیعرە دینییەکانی داود پێغەمبەرە * ئەزبەر: لەبەر * وەحی: خستنە دڵەوە لەلای خواوە * تەنزیل: هاتنە خوار لە باڵاوە

گـۆ: "مـژده ددم، ڕەسـوڵێ ئەحـمـەد
دێ پاشـێ م بێ بناڤێ ئەحـمـەد"
خوەش خیلقەتە هەم ڕەسووڵە هەم میر
پڕ حـیکمـەتە هـەم کیـتـابە هەم شـیـر
ناخـوەندە سـەبەق مـودەڕیسێ عـام
بێ مـال و مـەنال صـاحـیب ئەنعـام
بێ خـەیل و حەشـەم ب خوە جیهانگیر
بێ طەبل و عـەلەم جیـهـان صـەداگیر
هەرچی تە ددی مـەگـەر هەر ئەو بوو
لـەشـکـرە ژ جـنـوودی لـەم تـەرەو بـوو
بـێ خـەیمـە و بـارەگـاە و ئەیوان
عـەوران ڤـەددا لسـەر وی سـەیوان
هندێ کـو ژ پێشـڤـە با خـەبـەر بوو
ئەو چەند ژ پشـتـڤـە با بەصـەر بوو
سـێـهـدان نـەدکـەت ژ وی لعـەردان
ڤـێکرا د بهـیـست صـەد خـەبەردان
گـوینده دبوون دگـەل جـەمـادات
پـوینـده دبـوون دگـەل نـەبـاتـات
یەک نەوعێ نەمـا ژ جـینسێ حـەیوان
نـەینـان ب نبـووەتـا وی ئـیـمـان
ئـیللا کـو هـنـەک ژ ئـیـبـنێ ئادەم
بون دەر خـوڕێ ئاتـەشـێ جـەهـەنـنەم
ئەلقـیـصـصـە د ئەرض و ئاسـمـانان
حـاصـل د جـەمـیـعی ئینس و جـانان

* رسول: ڤەڕێکری * ئەمجەد: مەزنتر ژ هەرکـەس * .م.: من "ئایەتی قـورعـانە، عـیـسـا کـوڕی مـەریەم گـوتـی: ئەی ڕۆڵەکـانـی ئیـسـرائیل من فـرسـتـادەی خـوام بۆ لای ئێـوە و باوەڕ بەم تەوراتە دەکـەم کە لەبەر دەسـتـمدایە، مـژدەتان دەدەمێ پێـغـەمـبـەرێک لە پاش من دێ بەناوی ئـەحـمـەد." * ئەزمـان: زمـان * سـەیف: شـیـر، شـوور * دەڤ: زار * خـیلقـەت: دروست بووبێ، چێ بووبێ * کیتاب: مەبەست قورعانە * سەبەق: لە پێشوودا * مودەڕیس: فێرکار، هینکار * عـام: گش * مـەنال: شـوێنی شت لێ پەیدا بوونێ * ئـەنعـام: بەخـشـش * خـەیل: ئەسپ، خـێـلّـی سـواران * حەشـەم: دەست و پێوەند و مـەڕومـالات * صـەدا گـیـری: دەنگدانـەوە * جنوود: سەربازان، پێشمەرگان * لەم تەرەو "لم تروا": وە نـەدیت . لـە قـورعـاندایە بە پێـغـەمـبـەر دەڵێ: "مـە ژ بۆ ئالیکاریـیـا پێغەمبەرێ خوە. جنوودن شاندن کو وە ئەو ندیتن." * عـەور: هەور * سـەیوان: چـەتر * بـابـەصـەربوو: د دیت * سیهدان: سێبەر، سێ * عەرد: هەرد * جەمادات: کۆی جەماد: کرەک * پوینده: بەزا، غـاردەر * نەباتات: کـۆی نـەبات: رووەک * ئیبن: کـوڕ * ئـیـبنی ئادەم: بنیـادەم * دەرخـور: شـیـاو * ئاتەش: ئاگر * جەهەنەم: دۆژ

نایێن ب شەرافەتا وی تشتەک
نینن ژ مەرِا ژ بل وی پشتەک
ئەڤ بێ مەدەدێد ئوممەتا خوە
مومتاز کرن بهیممەتا خوە
وەرعا وی وەرِەنگێ دین قەوی کر
شەرعا وی سیراطێ موستەوی کر
عالم هەمی شبهێ ئەنبیانە
عابید هەمی پێکڤە ئەولیانە
فەردەک ژ صەحابەیێد کوببار
پانصەد ژ دلاوەرێ د کوفار
ئەو جومله د گەل یەکێ سەراسەر
نەدبوون ب مەهابەتێ بەرابەر
خەلقێ هەیە شبهەیەک د دینی
بەحسێ ب جەدل بکەت ژ دینی
قورئان و خەبەر چ موعجیزاتن
ئایات و سوەر چ بەیناتن
بوبەکر و عومەر چ خوەش قەرینن
عوثمان و عەلی عەجەب گوزینن
ئەی پادشاهێ بولەند پایە
خورشیدێ فەلەک نشینە سایە
نەعتێ تە بعیلمێ من موحالە
مەددا ح ژ بۆتە ذولجەلالە
ئەز دێ چ بێژم ئەی شەهەنشاه
وەصافێ تەیە کەلامێ ئەڵلاه

* شەرافەت: گەورەیی و ماقوولّی * بل: جگە * پشت: پشت و پەنا* مەدەد: هاریکاری * ئوممەت: پەیرەوی دینی * مومتاز: جیاوازکراو * هیممەت: کۆششی ئازایانە * وەرع: پارێزگاری و لە خواترسان * قەوی: بەهێز * شەرع: رێگە، دەستوور * صیراط: رێگە * موستەوی: تەخت و راست * عالم: زانا... حەدیسە دەڵێ: "زانایانی پەیرەوانی من وەک پێغەمبەرانی بەنی ئیسرائیلن." * عابد: خواپەرست * وەلی: دۆستی خوا * صەحابە: کۆی صاحیب: هەڤال * کوببار: کۆی کەبیر: مەزن * دلاوەر: پاڵەوان * کوفار: کافران * مهابەت: بە مەترسی، بە سامی * دینی: شێتی * خەبەر: فەرموودەی پێغەمبەر * موعجیزات: کۆی موعجیزە: ئەو شتە کە لەدەست خەڵکی رەمەکی نایە * ئایات: نیشانە * سوەر، سوورەتان، سوورەت: بەندێک لە بەندەکانی قورعان * بەیینات: کۆی بەیین، ئاشکراکەر، بەیانکەر * قەرین: هەڤاڵی نزیک * گوزینن: هەڵبژێراون * خورشید: رۆژ، خۆر "خۆرێ کە نیشتووەتە عاسمان وەک سایەی تۆبێ وایە" * نەعت: پەسنی هەرە چاک و پیرۆز * مەحال: لە دەسەڵات بەدەر * مەددا ح: پەسندەر * ذولجەلال: خاوەن شکۆ، خوا * وەصاف: پەسندەر * کەلام: پەیڤ * ئەڵلاه: خودێ

شـاها ژ تەڕا خـوەش ئـیـسـمـە یاسـین
طـاها ژ تـەڕا طـەلـیـسـمـە طاسـین
هـەر ئـەڤ بـەسـە ئـەی حـەبـیـبێ مـوخـتـار
بـاری ژ تـەرا ب ژی تـە سـوند خـوار
صـەد جـاری ب ژی تە ئـەی کـەرەمـکـار
گـەردێ مـە هـەبـن گـونـەھ دووصـەد بـار
صـەد مـەرتـەبـە گـەرچی ئـەم خـرابـین
ئـەمـا ژ تـە نـائـومـێـد نـابـین
حـەتـتـا بـگـەھـیـتـە خـانـیـێ ژار
نـاپـاک و پـەلـیـد و واجـبـونـنـار
ئـەو ژی بـخـرابـی و صـەیـێـنـی
دەعـوا د کـەتـن بـئـوممـەتـێـنـی
وی بـەد عـەمـەلـی وەکـی کـیـلابـان
بـاری بـکـە پـەیـڕەوێ صـەحـابـان

* شـاها: ئـەی شـا * ئـیـسـم: ناو * یاسـین: سـوورەتـێکە لـە قـورعـان * طاها: ناوی پـێـغـەمـبـەرە * تەلیسم: ئـەو شکل و خـەتـانـەی کـاری زۆر سـەیـر و سـەمـەرەیان پـێ دەردەکـەوێ * طاسین: طسن: سوورەتی قورعانە * مـوخـتـار: بـژاردە * ژی: ژیان * سـوند: سـوێـند * کـەرەمـکـار: بـەخـشـەندە * مـەرتـەبـە: دەرەجـە، پلە * نائومـێـد: بـێ هـیـڤـی * ژار: هـەژار و بـێـچـارە * پـەلـید: پـیـس * واجـیـبـوننار: شـیـاوی ئـاگـر*صـەیـێـنـی: سـەگـایـەتـی، وەک سـەگ * ئـوممـەت: پـەیـڕەوی پـێـغـەمـبـەرێـک * ئـوممـەتـێـنـی: ئـوممـەتـایـەتـی * عـەمـەل: کـردە * کیلاب: کـۆی کـەلـب: سـەگ

خواستنامەهدەر ژ پێغەمبەر

ئەی واسطەیێ وجووديێ کەونەین
شایستەیێ قوربێ قابەقەوسەین
شاهەنشەهێ تەختگەھ مەدینە
موعجیز ژ تە ئەو قەدەر مە دینە
سەیرا فەلەکان ل نک تە گاڤەک
فەخرا مەلەکان ژ تە سلاڤەک
شەقول قەمەرا تەیەک ئیشارەت
زاغول بەصەرا تە یەک عیبارەت
ئەی پادشەهێ سەریرێ "لەولاک"
رابە، هەڕە ئاسمانێ چالاک
حاضر ژ تەرا بوراق و رەفڕەف
شاطر بتەرا فریشتە رەف رەف
دا رەفع بن ژ بەر تە پەردە
بێ پەردە دگەل خودێ خەبەردە
بێژێ: تو قەدیر و ذولجەلالی
بێژێ: تو قەدیم و لایەزالی
ئەم فانی و ژار و مشتە خاکین
هادی نە توبی خوە ئەم هیلاکین
ئەووەل تە ژ بۆ چ دامە تەعظیم
دانی ل سەرێ مە تاجێ تەکریم

* واسیطە: بۆنە، هۆ * کەونەین: دنیا و قیامەت * شایستە: شیاو * قورب: نزیکی * قابەقەوسەین "قاب قوسین": قاب: ماڵ * قەوس: کەوان... خوا فەرموویە "ڕاسپاردەی ئێمە بەقەد نیومالّی کەوان نزیک بووەوە" *قەدەر: ئەندازە * ل نک تە: لە کن تۆ، ل جەم تە* گاڤ: هەنگاو * فەخر: شانازی * سلاڤەک: سەلامێک * شەق: لەت * قەمەر: هیڤ * ئیشارەت: هێما، ئاشیرەت * زاغول بەصەر: هەتلّەبوونی چاو: ... لە قورعاندا خوا دەربارەی میعراجی پێغەمبەر فەرموویە: "چاوی هەتلّە نەبووە لە دیتنی بارەگای خوا و سەریشی نەکردووە". * سەریر: تەختی گەورە پیاوان * لەولاک: ئەگەر تۆ نەبای ... حەدیسی قودسییە کە خوا بە پێغەمبەری فەرمووە: "ئەگەر تۆ نەبای ئەم عاسمانانە و دنیایەم ساز نەدەدا" * رابە: هەستە * هەڕە: بچۆ * بوراق: ئەو فریشتەی پێغەمبەر، بۆ چوونە میعراج سواری بووە *رەفڕەف: پەردە، رایەخ، باڵکردنەوە، پۆل پۆل * رەفع: لابردن، هەڵدانەوە، بێ پەردە، لە ڕوو، بەئاشکرا و ڕووبەڕوو * خەبەر دە: قسە بکە * قەدیر: توانا * ذولجەلال: خاوەن شکۆ * قەدیم: لەمێژینە، هەر لەبەری وە هەبوو * لایەزال: هەرگیز لاچوونی بۆ نەبێ، هەردووک ناوی خوان * ئەم: ئێمە * فانی: بابەتی لە ناوچوون * مشت: مست * هادی: ڕێشاندەر * تەعظیم: مەزناهی * تەکریم: قەدرگرتن

تەشـــریفێ خـــیـــلافـــەتێ تە دامـــە
گـــاڤـــا تە ئەمـــانـەتێ خـــوە دا مـــە
مـــەعلـوومـێ تە بـو کـــو ئەم نـەزانـین
قـــــەدرێ وێ ئـەمـــــانـەتێ نـزانـین
هـەرچی تە ژ بـۆ مـــە کـــر ئـیـــرادە
یەک ذەرە مـــــە لێ نـەکـــــر زیادە
حـــاشـــا ژ کـــەمـــال و رەئـفـــەتا تە
دووڕە ژ جـــــەلال و رەحـــمـــــەتا تە
کـــوفـــر و گـــونـەها بکی بـەهـانـە
لایق نـە ب تـەن، ئـەڤـــــە شـــــەهـانـە
یەک رووڕنـە ل نک تە کـوفـر و ئـیـمـان
یەک ســووڕنـە ل نک تە خـولد و نـیـران
قـــەهرا خـــوە بکی ئـەگـــەر تـو ظاهـیـر
جـــەننەت ل مـــە دێ ببـیـتـــە ئاگـــر
وەر فـەیض بکەت سـەحـابێ رەحـمـەت
دۆزەخ ل مـــە دێ ببـێـتـــە جـــەننەت
گـــەر کـــافـــر و گـــەر گـــونـاهکـارن
بـیـلـجـــــوملـە ژ تـە ئـومـــیـــــدوارن
کـــەس نـینـە ژ کـــافـــر و عـــوصـــاتـان
مـــەظـهـــەر نـەبـتـن ژ بـۆ صـــیـــفـــاتـان

* تەشـریف: خـــەلات * خـیـلافـەت: جێنشینی * ئەمـانەت: شـتـێک دانان لای یەکێ ئاگـای لێ بێ... لە قـورعـانی پیرۆزدا لە جـێـیـەک فـەرمـوویە: "من به فریشتانم گوت جێنشینێ لەسەر زەوی دادەنێم کە ئادەم و ڕۆڵەکانی ئەون..."، لە جـێـیـەکی ترا فـەرمـوویە: "ئێـمـە ئەمـانەتی خـۆمـان بە عـاسـمـانان و زەمین و چـیـایان پێـشنیـاز کـرد. لە خـۆیان رانـەدیت و قـبـووڵیـان نەکـرد. کـەچی بنیـادەم قـبـووڵی کـرد و چووە ژێربـار، بـەڵام ئـەویش زۆریکـار و زۆر نـەزان دەرچـوو." * ذەرە: تـۆسـکـاڵ، ذەرە: مێروولەی زەردی هـەرە بچووکە... ئێستا بەکەمترین شت مانا دەکرێ * حاشـا: بەدوورە * ڕەئفەت: دڵنەرمی و دلۆوانی * رەحـــمـــــەت: بـەزەیی * شـەهانە: ئەی پادشـا نا، پادشـایانە * خولد: بـەهـەشتی هـەمیشـەیی * نیران: ئاگـر * قـەهر: تـووڕەیی * فـەیض: سـەرڕێژ * سـەحـاب: هـەور * دۆزەخ: دۆژ * عوصات: عاصییان * عاصی: یاغی و گـوناهبـار * مـەظهـەر: جـێی نیـشـاندان * صـیـفـات، صـیـفـاتان: ئاکاری خوایی

کافر بوین ئەم ب ئیسمێ قەهار
غەفارە کو ئەم کرین گونەهکار
کوفرێ تو مەگەر نەشی ببەخشی
گەر دێ گونەهان لە بنەخشی
دێ شاد ببن ل مە شەیاطین
مەسروور ببن گەلەک مەلاعین
قەط غیرەتە ئەی پەناهێ عالەم
قەط لایقە ئەی شەبانێ ئادەم
ئەف گورگێ لەعینێ بەد سەرئەنجام
ژێ کەر بکرن مە شبهێ ئەغنام
ئەلقیصصە بکی کو دێوێ سەرکەش
تەنها و تەنێ بچیتە ئاتەش
فیلجومله مه جومله خاص و عامان
عاصی و شەقی و ناتەمامان
تێکرا ب شفاعەتا خوە خاص کە
ڤێکرا مە ژ ئاگرێ خەلاص کە

* قەهەار: خاوەنی قەهر و تووڕەیی
* غەففار: بەخشەری گوناهان *
نەشی: ناتوانی * شەیاطین:
شەیتانان * مەلاعین: مەلعوونان *
شەبان: شڤان * ئادەم: لێرەدا
مەبەست بنیادەمە * بەد سەرئەنجام:
ئاخرشەڕ * کەر: لەت، کەرکە *
شبهە: وەکو * ئەغنام: کۆی غەنەم:
مەڕ و ئاژەڵ: واتا لێکمان دابڕێ
وەک چۆن گورگ دابڕ دەخاتە ناو پەز
*دێو: شەیتان * سەرکەش: یاغی *
ئاتەش: ئاگر * خاص: تایبەتی *
عام: رەمەکی * شەقی: بەدبەخت: *
شەفاعەت: تکا و ڕەجا

کول و دەردێ مە کوردا

ساقی تۆ ژ بۆ خودێ کەرەم کە
یەک جورعەیێ مەی د جامێ جەم کە
دا جام بمەی جیهان نوما بت
هەرچی مە ئیرادەیە خویا بت
دا کەشف ببت ل بەر مە ئەحوال
کانێ دبتن مویەسسەر ئیقبال
ئیدبارا مە وا گەها کەمالێ
ئایا بویە قابلێ زەوالێ
یا هەر وەهە دێ لە ئیستیوا بت
حەتتا وەکو دەورێ ئینتیهابت
قەط مومکینە ئەف ژ چەرخێ لەولەب
طالع ببتن ژ بۆ مە کەوکەب
بەختێ مە ژ بۆ مەرا ببت یار
جارەک ببتن ژ خواب هوشیار
رابت ژ مە ژی جیهان پەناهەک
پەیدا ببتن مە پادشاهەک
شیرێ هونەرا مە بێتە دانین
قەدرێ قەلەما مە بێتە زانین
دەردێ مە ببینتن عیلاجێ
عیلمێ مە ببینتن رەواجێ
گەر دێ هەبویا مە سەرفرازەک
صاحیب کەرەمەک، سوخەن نەوازەک
نەقدێ مە دبوو ب سککە مەسکووک
نەدما وەهە بێ رەواج و مەشکووک

* ساقی: مەیگێر * کەرەم: بەخشش * جورعە: قوم، فر * جام: پیالە، شووشە، ئاوێنە * جەم: جەمشید، کە ناوی کۆنە شایەکی ئێران بووە، لە چیرۆکاندا هاتووە کە جامێکی بووە هەموو دنیا و رووداوی دنیای تێدا دیار بووە و پێیان گوتووە جامی جیهان نوما، واتە دنیانوێن * خویا: ئاشکرا * کەشف: دیار * ئەحوال: حالات * مویەسەر: پێکهاتوو * ئیقبال: بەخت روو تێکردن * ئیدبار: پشت تێکردنی بەخت * کەمال: تەواوی * قابیل: شیاو * زەوال: لاچوون * ئیستیوا: راستایی... مەبەست کلابوونە لە خەتی ناوەڕاست کە تێیدا چەقیوە * دەور: چەرخ * ئینتیها: دواین * چەرخ: سووڕان، ئاسمان * لەولەب: بورغی، مەبەست فەلەکی گەڕۆک و بەسووڕە * کەوکەب: ئەستێرە * خواب: خەو * جیهان پەناە: پەنا و پشتی دنیایێ * شیر: شوور، شمشێر * عیلاج: چارە * رەواج: رەمێن * سەرفیراز: سەربڵند * سوخەن: پەیڤ، وتە * نەواز: لاوێنەوە * نەقد: پارە، دراو ... مەبەست لێرەدا قسەی زۆر هێژایە * مەسکووک: سکە لێدراو، نەخشاو بە مۆری پادشا * مەشکووک: جێگەی گومان، عەیبدار

هەرچەندی کـو خـالیص و تـەمـیـزن
نـەقـــدەین ب سـکـکـەیـێ عـــەزیزن
گـــەردێ هـەبـوویـا مـــە پـادشـاهـەک
لایق بـدییـــا خـــودێ کـــولاهـەک
تەعـیین ببـــوویـا ژ بۆ وی تـەخـتـــەک
ظاهـیـر قـەدبـوو ژ بۆ مـە بـەخـتـــەک
حـــاصل ببـــوویـا ژ بـۆ وی تاجـــەک
ئـەلبـــەتتـــە دبـوو مـــەژی رەواجـــەک
غـەمـخـواری دکـر ل مـە یـەتیـمـان
تـینـانـە دەرێ ژ دەست لـەئـیـــمـــان
غـــالب نـەدبـوو ل ســـەر مـــە ئـەڤ روم
نـەدبـوونـە خـــــرابـەیـێ د دەست بـوم
مـــەحکومـێ عـــەلـیـیـــە و صـــەعـالیک
مـەغلووب و مـوطـیـعـێ تورک و تاجـیک
ئـەمـمـا ژ ئـەزەل خـــودێ وســـا کـــر
ئـەڤ روم و عـــەجـــەم لســـەر مـــە راکـر
تەبـعـیـــیـــەتێ وان ئـەگـــەر چی عـــارە
ئـەو عـــــارە ل خـــــەلقـێ نـامـــــدارە
نـامـــووســـە ل حـــاکـم و ئـەمـــیـــران
تاوان چـیـیـە شـاعـیـر و فـەقـیـران
هـەرچی برە شـیـرێ دەسـتـێ هـیـمـمـەت
ضـــەبـط کـر ژ خـوە ڕا بمێـری دەولەت
لەورا کـو جـیـهـان وەکی عـەرووسـە
وێ حـوکـم د دەسـتـێ شـیـرێ رووسـە
لێ عـەقـد و صـیـداق و مـەهـر و کـابین
لوطف و کـەرەم و عـــەطـا و بەخـشـین
پرسـی ژ دەنێ من ئـەڤ ب حـیـکـمـــەت
مـەهـراتـە چ؟ گـۆتـە من کـو هـیـمـمـەت
حـاصل کو دنێ ب شـیـر و ئـیـحـسـان
تەســـخـــیـــر دبت ژ بـۆیـێ ئـینـســـان

* خـالیص: بێ غـەوش * تەمـیـز: پاک * نەقـدەین: دوو نەغـد: واتا: زێڕ و زیو * عـــەزیز: بـەڕێز و حـــورمـــەت * تـەعین: دیاری، دیارده * ئـەلبـەتتـە: بێگومـان * یـەتیم: بـێ بـاب، ســـێـــوی * لـەئـیم: نانەجیبی نامەرد و رژد * غـالب: زاڵ * خـرابـە: وێرانە، کـاول * بووم: کـوندەبوو * عـەلـیـیـە: ئـەوانەی خـۆیان دەدەنە پاڵ عـەلی... مـەبـەسـتی صـەفـەوییـەکـانە *صـەعـالیک: کـۆی صـەعلووک: رووت و رەجـاڵی دز * مـــەغلووب: تێـشـکاو * مـوطـیع: بـەرفـەرمـان * ئـەزەل: رۆژی هـەرە بـەرێ * تەبـعـیـیـەت: دواکـەوتن، پـەیڕەوی * عـار: نـەنگ * خـەلق: کەسـان * نامـدار: خـاوەن نـاو * نامـووسـە: زۆر عـــەیـبـە * ضـــەبـط: لـە دەست گـرتن * عـــەرووس: بووک، وەوی * رووس: رووت * شـیـــری رووس: شـیـــری لـە کـالان دەرکشـاو * لێ: بـەڵام * عـەقد: گرێدان، بۆ مـارەبڕانەی دەڵێن * صـیـداق: پارەی مـارەبڕان * مـــەهـر: مـارەیـی * کـابـین: پـارەی مـــــارەیـی * لـوطـف: نـەرمـی * کـەرەم: بـەخـشـین * عـــەطـا: دان * دەنێ: دنیـــا * ئـیـحـســـان: چاکـــەکـــردن * تەسخیر: بەردەست کردن

ئەز مامە د حیکمەتا خودێدا
کورمانج د دەولەتا دنێدا
ئایا ب چ وەجهێ مانە مەحروم
بیلجوملە ژ بۆ چ بوونە مەحکووم
وان گرتی ب شیر شەهرێ شوهرەت
تەسخیر کرن بیلادێ هیممەت
هەر میرەکێ وان ببەذلێ حاتەم
هەر مێرەکێ وان برەزمێ روستەم
بفکر ژ عەرەب حەتا ڤە گورجان
کورمانجییە بویە، شوبهێ بورجان
ئەڤ روم و عەجەم ب وان حەصارن
کورمانج هەمی ل چار کەنارن
هەر دوو طەرەفان قەبیلێ کورمانج
بۆ تیرێ قەزا کرینە ئامانج
گۆیا کو ل سەر حەدان کلیدن
هەر طایفە سەددەکن سەدیدن
ئەڤ قولزومێ روم و بەحرێ تاجیک
هندی کو بکن خروج و تەحریک
کورمانج دبن ب خون مولەططەخ
وان ژێک ڤە دکن میثالێ بەرزەخ
جوامێری و هیممەت و سەخاوەت
مێرێنی و غیرەت و جەلادەت
ئەو خەتمە ژ بۆ قەبیلێ ئەکراد
وان دانە ب شیر و هیممەتێ داد
هندی ژ شەجاعەتێ غەیوورن
ئەو چەند ژ مینەتێ نەفوورن

* مامە: داماوم * ب چ وەجهێ: لەبەر چی * مەحروم: بێبەش * مەحکووم: بەرفەرمان * شەهر: شار، باژێر * شوهرەت: ناوبانگ * بیلاد: شاران، ولاتان * میر: دەسەلاتدار * بەذل: بەخشین * میر: پیاوی ئازا * رەزم: شەڕ، جەنگ * بفکر: بڕوانە * گورج: ولاتی گورجستان * بورج: قەلاو و قونگرەی پەناو پەسێوی شەڕکەران * حەصار: دەوردراو، شووڕە * قەبیل: بەرەباب * سەدید: زۆر موکم و قایم * قولزووم: دەریای سوور. مەبەست دەریایە * روم: ترک * تاجیک: فارس * خرووج: دەرکەوتن * تەحریک: بزاو * مولەططەخ: لەوتی، شەلاڵ.

ئەڤ غـیـرەت و ئەڤ علووێ هـیـمـەت
بـو مـــانـعێ حـــەملێ بـارێ مـــیـننـەت
لەو پـێکڤـــە هەمـــیـشـــە بێ تـفـــاقن
دایم ب تـەمـــــەڕود و شـــیـــــقـــاقن
گـــەر دێ هەبووا مـــە ئـیـتـیـحـادەک
ڤـــێکرا بکرا مـــــە ئـینـقـــیـــادەک
روم و عـــەرەب و عـــەجـــەم تـەمـــامـی
هـەمـــیـــان ژ مـــەڕا دکـــر غـــولامـی
تـەکـــمـــیل دکـــر مـــە دین و دەولـەت
تەحـصـیل دکـر مـە عـیلم و حـیکمـەت
تەمـــیـــیـز دبوون ژ هـەڤ مـــەقـــالات
مـــومـــتـاز دبوون خـودان کـــەمـــالات

* غـیـرەت: ئـازایـەتی و نـەترسـان * علو: بلّندی * مـانع: بـەرهـەڵست * حەمل: هـەڵگرتن * مینەت: منە، چاو بـەرەژێری * لـەو: بـۆیـە * تـفـــاق: هاوبیـری * تەمـەڕود: سـەرکێشی، نەچوونە بەر فـەرمـان * شـیـقـاق: دووبـەرەکی * ئیتیحاد: یەکبوون * ئینقیاد: بەرفـەرمـانی و دواکـەوتن *تـەکـمـیل: تـەواو * تەحـصـیل: وەدەسـت هـێـنـان، پـەیـدابـوون * تەمـیـیـز: جـودا * مـەقـالات: کـۆی مـەقـال: وتار، پەیف * مـومـتـاز: جـیـاکـراوەی هـەرەباش * خـودان: خـاوەن * کـەمـالات: کـۆی کـەمـال: تەواوی

چما ب کوردی نڤیسیە؟

خانی ژ کەمالێ بێ کەمالی
مەیدانێ کەمالێ دیت خالی
یەعنی نە ژ قابیلی و خەبیری
بەلکی ب تەعصوب و عەشیری
حاصل ژ عیناد ئەگەر ژ بێداد
ئەف بیدعەتە کر خیلافێ موعتاد
صافی شەماند ڤەخوار دوردی
مانەندێ دەری لیسانێ کوردی
ئینایە نیظام و ئینتظامێ
کێشایە جەفا ژ بۆ وێ عامێ
دا خەلق نەبێژتن کو ئەکراد
بێ مەعریفەتن بێ ئەصل و بونیاد
ئەنواعێ میللەل خودان کتێبن
کورمانج تەنێ دبێ حسێبن
هەم ئەهلێ نەظەر نەبێن کو کورمانج
عیشقێ نەکرن ژ بۆ خوە ئامانج
تێکدا نە د طالبن نە مەطلووب
ڤێکرا نە موحیببن ئەو نە مەحبووب
بێ بەهرەنە ئەو ژ عیشقبازی
فاریغ ژ حەقیقی و مەجازی
کورمانج نە پڕ د بێ کەمالن
ئەمما د یەتیم و بێ مەجالن
فیلجوملە نەجاهیل و نەزانن
بەلکی د سەفیل و بێ خودانن

* قابیلی: شیاوی * خەبیری: شارەزایی * تەعەصصوب: لاگری کردنی توند و تۆخ * عیناد: سەرسەختی و لاساری * بێداد: ناڕەوا * بیدعەت: تازەداهاتوو * خیلاف: پێچەوانە * موعتاد: دابی ناوخەڵک * صافی: پاک و بێخەوش * شەمراند: دووری هاویشت، رشتی * دوردی: خڵتەی شەراب * مانەند: وەکو * دەری: فارسی * لیسان: زمان * نیظام: هۆندنەوە * ئینتیظام: ڕێکوپێککردن * جەفا: عەزیەت و ئازار * عامێ: سادەیک * مەعریفەت: زانست و تێگەیشتن * ئەصل: رەگەز* بنیاد: هیم، بنیچە * میلەل: میللەتان، گەلان * حسێب: حیساب، ژمار * ئەهلی نەظەر: مەبەست کەسانی وردبین و توژەرەوە * طالب: خواستۆخ * مەطلووب: خوازراو * موحیب: ئەڤیندار * مەحبووب: خوشتەوی، گراوی * بەهرە: پار، بەش * عیشقبازی: ئەڤیندارى * فاریغ: والآ، بەتاڵ، ئاسوودە * حەقیقی: راستین * مەجازی: بەدەلی * پر: زۆر. زەحف * مەجال: دەرفەت * فیلجوملە: بە تێکڕایی * سەفیل: چارەڕەش، کەم بەخت * بێ خودان: بێ صاحیب

گەر دێ هەبوویا مە ژی خودانەک
عالی کەرەمەک لەطیفە دانەک
عیلم و هونەر و کەمال و ئیذعان
شیعرو غەزەل و کیتاب و دیوان
ئەڤ جینس ببا ل باوی مەعموول
ئەڤ نەقد ببا ل نک وی مەقبوول
من دێ عەلەما کەلامێ مەوزوون
عالی بکرا ل بامێ گەردوون
بیناڤە رح مەلێ جزیری
پێ حەی بکرا عەلی حەریری
کەیفەک وە بدا فەقیهێ طەیران
حەتتا بئەبەد بمایێ حەیران
چ بکم کو قەوی کەسادە بازارِ
نینن ژ قوماشێرا خەریدار
خاصما دڤێ عەصرێدا کوهەمیان
مەعشووق و حەبیبە بۆمە هەمیان
یەعنی ژ طەمەع دراڤ و دینار
هەریەک ژ مەرا وەبوونە دڵدار
گەر عیلمێ تەمام بدی ب پۆلەک
بفروشی تو حیکمەتێ ب صۆلەک
کەس ناکەتە مەیتەرێ خوە جامی
راناگرتن کەسەک نیظامی
وەقتێ کو مە دی زەمانە ئەڤ رەنگ
فیلجوملە ل سەر دراڤێ بوو جەنگ
حەظ کر مەبینە کیمیا گەر
گاڤا کو مە دی نەبوو مویەسسەر
نیصفییە مە پێلەکی عەمەل کر
تەصفییەیێ جەوهەرێ دەغەل کر

* عالی: بڵند * لەطیفە: قسەی خۆش و تەڕ و ناسک * دان: زان * لەطیفەدان: پسپۆری قسەی چاک * ئیذعان: حەق بیستن، گوێڕادێری * جینس: نەوع، تەور *ل باوی: ل نک وی * مەعموول: بەکارهاتوو * مەقبوول: وەرگیراو *عەلەم: ئاڵا، بەیرەق * کەلام: پەیڤ، گوتە، بێژە * مەوزوون: بەرانبەر لە کێشدا * کەلامی مەوزوون: شیعر و هەڵبەست * بام: بان، سەربان * گەردوون: عاسمان * رح: گیان * حەی: زیندوو * کەیف: دڵخۆشی * ئەبەد: تاهەتایە * حەیران: واق وڕماو، عاشق * قەوی: گەلێک، یەکجاری *کەساد: بێ رمێن * قوماش: کاڵا * خەریدرا: کڕیار * خاصما: بەتایبەتی * عەصر: زەمانە * هەمیان: کیسەی دراو، هەموویان * طەمەع: چاوچنۆکی * پۆل: قوشە * صۆل: کەوشی تەق تەقیلە * مەیتەر: خزمەتکاری ئەسپان * جامی: شاعیری فارسی زمان لە چەرخی نۆدا * نیظامی: شاعیری بەچکە کوردی فارسی زمان لە چەرخی شەشەمیندا * حەزکر مە: ئارەزوومان کرد * کیمیا: زانستی مس بەزێڕ کردن * نیصفییە: لە رووی ئینصافەوە، یا نیو بەنیو * پێل: جۆر، تەرز * تەصفییە: پاڵاوتن، خاوێنکرنەوە * جەوهەر: ماک، رەگەز، گەوهەر * دەغەل: نادروست

قەلبێ مە نەکر قەبوولێ حیلە
قەط بۆ غەرەضێ نەبوو وەسیلە
دین چوو و نەکەت ب دەست مە دینار
پاشێ ژ نەچارێ بوینە صەفار
صیفرێ خوێ خەف مە ئاشکەرا کر
قرطاسیە بوو مە لێ دوعا کر
دەعوەت گەڕییا ب صدق ئیجابەت
بو واسطەیێ قەضایێ حاجەت
ئەف پۆل ئەگەرچی بێ بەهانە
یەکرونە و صاف و بێ بەهانە
بێ حیلە و خوردە و تەمامن
مەقبوولێ موعامەلا عەوامن
کورمانجییە صرف بێ گومانە
زێر نینە ببێن سپیتمانە
صفرێ مەیێ سۆرە ئاشکارە
زیف نینە ببێن کو کەم عەیارە
نەقدێ مە مەبێژە کەم بەهایە
بێ سککەیێ شاهە شەڕەوایە
گەردێ ببوویا بضەربێ مەنقووش
نەدما وەهە بێ رەواج و مەغشووش
مەحبووبە ب کەس نە نام زادە
لەو بەخت سیاە و نامورادە
قیرطاسییەیا مە بێ پەناهان
بێ ضەربێ قەبوولێ پادشاهان
مەعلوولە ل با گەلەک عەلیمان
مەقبوولە ل با گەلەک حەکیمان
لێ حاکمێ وەقتێ مەعریفەتناک
مەسموع نەکر بسەمعێ ئیدراک

* قەلب: دڵ * حیلە: گزی * غەرەض: مەبەست * وەسیلە: بۆنە * دینار: سکەی زێڕ * صەفار: مسگەر * صفر: مس * خەف: نادیار * قرطاس: کاغەز * قرطاسیە: دەفتەر و ئەسپابی نووسین * دەعوەت: دوعا، نزا * صدق: راستی * ئیجابەت: قبوول * قەضای حاجەت: پێکهاتنی نیاز * بەها: نرخ، بایی * بەهانە: حیلە و تەڵەکە * خوردە: وردە، بەپارەی کەم عەیار دەڵێن خوردەی هەیە * موعامەلە: سەودا، مامڵە * عەوام: رەشاییی خەڵک * صرف: خالیص، بێ غەوش * سپیتمان: وشەیەکی ئاوێستاییە واتا: پەڵە پەڵە و ناصاف * شەهرەوا: وردە پۆڵی لە مس دارێژاو لەناو هەر شارێکدا کە لە دەرەوەی شارەکە نەدەچوو * ضەرب: لێدان، لێدانی سکە * مەنقووش: نەخشێندراو * بێ ڕەواج، بێ بڕەو * مەغشووش: بەغەوش * مەحبووبە: کیژی خۆشتەوی * نامزاد: سووکەڵەی نازدە، دەسگرتی * سیاە: ڕەش * مەعلوولە: نەخۆشە مەعلوولە: سەبەب و هۆی زاندراوە * عەلیم: زانا * مەقبوول: قبوول کراو * حەکیمان: زانایانی هۆزان * لێ: بەڵام * حاکم: دەسەڵاتدار * مەعریفەتناک: بەزانست و شارەزایی * مەسموع: بیستراو * سەمع: گوێ * ئیدراک: تێگەیشتن

مـــیـــرێ کـــو بناڤێ مـــیـــرزایه
مـــەحظا نەظەرا وی کـــیـــمـــیـــایه
قـــەلبێ د زەغـــەل دکـــەت بلووری
پولێ د دغـــــەل دکـــــەت فلووری
صـــەدبار هەبن فلووسێ ئەحـــمـــەر
دەرحـــال دکـــەت ب یەک نەظەر زەر
ئەعـــلایێ دکـــەت ب قـــەهرێ ئەدنا
ئەدنایێ دکـــەت ب لوتفێ ئەعـــلا
پاشـــان دگـــرت وەکی ئەســـیـــران
ئازا دکـــەتن وەکی فـــەقـــیـــران
هـــەر رۆژێ هـــەزار بـــێ نـــەوایـــان
هەر لەحظە ب لوطف صـــەد گـــەدایان
زەنگین دکـەتن بدەستێ هیـمـمـەت
حـیکمـەت ئەوە ناکـەتن چو مـیننەت
گـــەردێ وی نـەظەر بدا مـــە جـــارەک
ئیکسـیـرێ تەوەجـجـوها مـوبارەک
ئەف قـــەول هـەمی د کـرنە ئەشـعـار
ئـەف پـوول هـــەمـی دبـوونـە دینـار
ئەمما نـەظـەرا وی زێدە عـــامـــە
لەو خـــاصـێ نەظەر ژ دل نەدا مـــە
ئەو رەحـمـەتێ خـاصـە بۆ عـەوامێ
یـــارەب تـــوبـــدی وی هـــەر دەوامـــێ

* مەحضا: تەنیا و تەنیا * نەظەر: تماشا * قەلب: دڵ، پووڵی قەڵب * زەغـــەل: چرووک * بلوور: جـــۆرێ شـووشـەیە * پوول: قـوشـە * دەغل: بەغەوش و بەدڵ * فلوری: سکەیەکی زێڕ بـوو لـە هـۆڵـەنـد لـێ دەدرا * فلووس: وردە پووڵ * ئەحمەر: سوور * ئەعـلا: بەرزتر * ئەدنا: نزمـتـر * لوطف: نـەرمی، چاکـە * پاشـــان: پاشایان * ئەسیر: دیل، یەخسیر * ئازا: ئازاد، بەرەڵدا * بێ نەوا: بێ پەسیو * لەحظە: دەم، تاو * زەنگین: دەوڵەمـەند * چو: هیچ * ئیکسـیـر: دەرمـــــانـی مس بەزێڕکـــــردن *تـەوەجـــجـــوەھ: روو تێکردن * مـوبـارەک: پیـرۆز * قـەول: قسـە * دەوام: مانەوە

مەی ژ مەیگەر خودستن

ساقی بکە جامێ ئاسمانی
راحا وەکو روحێ جاویدانی
دا ئەم بکرین دەماغێ جان تەڕ
یەک لەحظە ب راحێ روح پەروەر
ساقی تو بڕێژە جامێ مینا
ئاڤا کو دکەت ضەمیرێ بینا
شاداب بگێرە قەلبێ مەحزوون
مەدهوش بگێرە عەقلێ مەجنوون
ساقی بکە کاسەیا موجەوهەر
وێ شیرەیێ مەعصەرا موطەهەر
یاقووتێ موذاب و لەعلی سەییال
وێ دورِێ خوشاب و خەمری طەللال
دورِ دانەیێ خووە بڕێژە ناڤێ
یەعنی عەرەقا وەکی گولاڤێ
دەم دەم بدە دەستێ مەی پەرستان
خەلقێ کو هنەک ژ دل د دەستان
دا جامێ دلان ببت موردەصصەع
بەزما طەرەبێ ببت موصەننەع
ڤێ مەجلیسێ مەیخوران مودامی
مەستانە بکە ژ نوو مودامی
مومکن کو ژ فەیضێ بێ نهایەت
یەک قەطرە ببت ل من عینایەت
نەشئا قەدەحا مەیا موردووەق
رەشحا عینەبا رەزێ ب رەونەق
ئەو رەنگ بکەت د نەفسێ تەئسیر
حاصل ببتن د قەلبێ تەشویر

* راح: شەراب * روح: گیان * جاویدانی: هەمیشەیی * دەماغ: مەژی، مێشک * جان: گیان * مینا: شووشە * ضەمیر: دل * بینا: دیتۆخ * شاداب: تێراو * مەجنوون: دین، شێت * کاسە: تاس * موجەوهەر: گەوهەربەند * شیرە: شیلە * مەعصەر: گوشینگە * موطەهەر: پاک و خاوێنکراو * یاقووت: گەوهەرێکی سوورە * موذاب: تاواو * لەعل: گەوهەرێکە * سەییال: رەوان، تراو * دورِی خوشاب: مرواریی درشتی رِەنگ جوان * خەمر: شەراب * طەللال: بە ئاونگ، بە خوناڤ * دانە: دەنک * خووە: ئارەقەی لەش * موردەصصەع: گەواهیربەند، نەخشاو * بەزم: کەیف و ئاهەنگ * موصەننەع: دروستکراو * مودام: شەراب * مودام: هەمیشە * مومکین: رِەنگە، بەڵکو * فەیضێ بێ نهایەت: رێژنەی بێ بڕانەوە * قەطرە: دڵۆپ * عینایەت: بەخشش، چاوەدێری * نەشئە: کەیف، نیشە * قەدەح: پیاڵە * موردووەق: پاڵێوراو * رەشحە: دەڵاو * عینەب:ترێ، هەنگور * رەونەق: گەشی و تورتی * تەئثیر: کار تێکردن * تەشویر: شێواوی

یەعنی بکەقیتە جانێ شەوقەک
حەتتا بگەهیتە قەلبێ ذەوقەک
تەئسیرێ نەفەس ببت ژ بۆ من
تەشریحێ قەفەس ببت ژ بۆ من
تەصفییەیێ دل ببت مەحاصل
هەڤدەنگ ببم دگەل عەنادل
مورغێ دلێ موردە بێتە پەرواز
بێ پەردە ببت تەرانە پەرداز
دەم شبهەتێ بلبلان بنالت
گەه شبهێ عەنادلان بکالت
ئاهان کو ڤەڕێ بکەت سەحەرگاه
هەمواره دگەل نەسیمێ هەمراه
صەد غونچەیێ دل ژ بەر ب کەربن
سوسەن ب زەبان و باخەبەربن
بشکۆ ژ بپشکڤن ژ خاران
خونریز ببن دەمێ هەزاران
صۆرگول بگرین ب ئەشکێ شەبنەم
بلبل بکەنن ل رەغمێ هەمدەم
ساقی بده من شەرابێ گولگوون
بێ دەنگێ دەف و صەدایێ قانوون
دا شەحنه و موحتەسیب نەبینن
شاهی بچڤن چوو غەم نەمینن
تەشویش بچن ژ قەلبێ مەحزوون
دیسا ببم ئەز ژ نوو دیگەر گوون
مەخموور ببم بکرمە لافان
سەرخوش ببم و بکم گەزافان
بێ کەیف نەشێم چو ئەز ببێژم
دیوانە ببم دوڕان بڕێژم
بەدحال ببم سڕان ب دەردم
بێ قال ژ باطنێ خەبەردم

* شەوق: ئارەزوو، تاسە، تیشک * ذەوق: چێژ، کەیفسازی * تەشریح: گوشادی * قەفەس: رکە، مەبەست سینگە، خوا بە پێغەمبەری فەرمووە: "ئەدی سینگی تۆمان گوشاد نەکردووە؟" * تەصفییە: هەڵوەژاردن لە شتی خراپ، صافبوون * عەنادل: کۆی عەندەلیب... جۆرێک بولبولی بچووک * مورغ: مەل * موردە: مردوو * پەرواز: فڕ * تەرانە: گۆرانی، ستران * تەرانەپەرداز: سترانبێژ * بکالت: بەکوڵ بگری * هەمواره: هەمیشە * نەسیم: شنەبا * هەمڕا: هاڤڕێ * ب کەربن: لەتلەت بن * سوسەن: سوێسنە * زەبان: زمان * بشکۆژ: خونچە * خار: درک * خونریز: خوێنڕێژ * دەم: دەڤ، خون * هەزار: دەجار صەد، بلبل * ئەشک: ڕۆندک * شەبنم: ئاونگ * ل رەغمێ: پێچەوانەی ئاوات * گولگون: بەڕەنگی گوڵ * قانوون: ئامرازێکی مۆسیقایە * شەحنە: دارۆغە * موحتەسیب: سەرەک پۆلیس * شاهی: شادی * تەشویش: شێواوی * مەحزوون: خەمبار * دیگەر گون: گۆریاو * مەخموور: نیشەداری شەراب * لاف: خۆهەڵکێشان * گەزاف: حەللەق مەللەق * سڕان: نهێنییان * قال: قسە * باطن: هناڤ

تەشـــبـــیـــهێ نەیێ بکەم تەرەننوم
تووتی صـــفـــەت ئەز بکەم تەکـــەللوم
دا کـــــەشف ببن ژ من کـــــەرامـــــات
مـــەشـــهـــوود ببن ل من مـــەقـــامـــات
شـــوعـــبـــە ژ مـــەقـــامێ دل ب ئاواز
گول گـەشت بکەن گەوشت و شـەهناز
بێ دەنگ ژ غـــــەوریێ دل ب ئاهـەنگ
صـــەد رەنگ صـــەدا بدم وەکی چەنگ
مـــانەندێ روبابێ بێ کـــەمـــانچـــە
دەنگ بێ ژ دەفـــا مـــە بێ طەپانچـــە
زوهرە ببـهـێت نەوایێ عـوشـشـاق
رەقـــقـــاص ببت ل ئەوجێ نەھ طاق
ســـازێ دلی کـــول ب زیر و بەم بت
ســازندەیێ عـیـشـقـێ زین و مـــەم بت
شـــەرحـــا غـــەمێ دل بکم فـــەســـانە
زیـنـێ و مـــــــەمـێ بـکـم بـەھـانـە
نـەغـــــــمـێ وە ژ پـەردەیـێ دەریـنـم
زیـنـێ و مـــــــەمـێ ژنو ڤـــــەژیـنـم
مـــەعلوول بوین حـــەبیب و عـــاشـق
ئـیـــرۆھـە وەکی طـەبیـــبـێ حـــاذق
دەرمـــــــان بـکـم ئـەز ئـەوان دەوا کـم
وان بـێ مـــــەدەدان ژ نـووڤـــــە راکـم
دەردێ د دلـێ مـــــــەمـێ جـگـەر رێش
زینا ژ دەروونـێ دل جـــەفـــا کـــێش
وێ پەردەگـیـیـا عـەفـیـف و مـەسـتـوور
وێ بـێ گـــونـەھـێ ژ تـوھـمـــەتـێ دوور

* تەرەننوم: ویرە ویر * تەکـــــەللوم: ئاخافتن * کەشف: کفش * کـەرامـات: کاری سـەیری شـێخـانـە * مـەشـهـوود: خـویـا * مـەقـامـات: جـێگایانی بەرزی خـوانـاسـان * مـەقـامـات: کـۆی مـەقـام: سـتـران * شـوعـبـە، گـول گـەشت، گەوشت، شـەھـناز: ھـەریەک لەو چوارانە ناوی ھـەوایەکی گـۆرانـیـیـە * غـەور: قوولایی، کوور* ئاھـەنگ: ھـەوای ستران * صـــەدا: دەنگ * چەنگ: ئـامـرازێکی مـۆسـیـقـایـە * مـانـەند: وەک * روباب: ئامـرازێکی مـۆسـیـقـایـە * کـەمـانـچـە: ئامرازێکی مۆسیقایە * طەپانچە: لێدان بە لەپی دەست * زوھرە: ئەستێرە ھـەرە جـوانـەکـە * نـەوا: ھـەوا، دەنگ و ئاواز * عـوشـشـاق: ناوی ئاھـەنگێکە عاشقان * رەقـقـاص: سـەمـاکـەر * ئـەوج: ھـەرەبـەرز * نەھ طـاق: نۆکـــەوانـە ... مـــەبـەست نۆ عـاسـمـانـە * شـەرح: باس * فـەسـانـە: چیـــرۆک * نـەغـمـــە: ئاوازی خـــۆش * پـەردە: ھـــەوا، ئـاھـەنـگ * پـەردە: تـالّـە داوەکانی تار و کەمانچە و سەنتوور * مـــــەعلوول: نـەخـــــۆش * حـــــەبیب: خۆشەویست، گراوی * عاشق: ئەڤیندار * طەبیب: بژیشک * حـاذیق: کـارامـە * دەوا: دەرمان، چارە * مـەدەد: ئاریکاری * ریش: بریندار، زامـار * جـەفـا: ئازار * پەردەگی: بۆ کـچی بە شـەرم و حـەیا دەگـوتـرێ * عـــەفـــیـف: داوێنپـــاک * مەستوور: داپۆشراو* توھمەت: بوختان

مەشـهوور بکم ب طەرز و ئوسلووب
مومـتـاز بـبن مـوحـیـب و مـەحـبـووب
ئەو رەنگە بکم ژ نـوو سـەرەفـراز
دابێنە تـەمـاشـەیـێ نـەظـەرباز
دلبـەر ل مـەمێ بکن گـرینێ
عـاشـق بـکـەنـن بـدەردێ زینـێ
هـەمـدەرد بکن ب وان صـەفـایێ
بـێ دەرد بـکـەڤـنـە حـەلـوەلایـێ
خـەلقێ کـو ژ سـینـە و ژ دل سـاف
پاکـیـزە سـرشت و ئـەهلێ ئینصـاف
بیلجـوملە بکن ژ بۆ مـە تەحـسـین
بێـژن کـو "ب قـەنجی هـاتە تـەدوین"
خـەلقێ ژ "یـحـبـهـم" دیگەر گـوون
هەرچی ژ ئەزەل بویی یوحـیـبـبـوون
دابێن و بکن حـیـکایـەتێ گـووش
هندەک بکرن خـوە پێ فـەرامـووش
هندەک بکرن ب جـان سـەمـاعێ
هـن پـێ بـکـرن ژ دل ویـداعـێ
لێ هێـڤی دکم ژ مـوسـتـەعـیـدان
حـەرفـان نەگـرن ل مـوسـتـەفـیـدان
ئەڤ نامـە ئەگـەر خـرابـە گـەر قـەنج
کێشـایە دگـەل وی من دووصـەد رەنج
نـەوبارەیە طیـفـلە نـەورەسـیـدە
هـەرچـەندی نـەهن قـەوی گـوزیدە
لێ من ژ رەزان نـەکـر تـەمـەتـتـوع
مـانـەندێ دزان بکەس تـەتـەبـبـوع
نـەوروسـتێ حـەدیقـەیێ فـوئـادە
مـەعـصـوومـە عـەفـیـفـە خـانـەزادە
نەوبارە ئەگـەر شـیـرین ئەگـەر تال
مـەطبـووعـە ژ رەنگێ نـەوعێ ئەطفـال

* طەرز: جۆر * ئوسلووب: ڕێ و شوێن * مـوحـیـب و مـەحـبـووب: ئەڤـیـندار و گـراوی * صـەفـا: کـەیف * حـەلوەلا: لا حـول ولا قـوة الا بالله: گـۆڕان و هێـز تەنیـا بـە خـوایە * سـروشت: خـولّقـان، رسکان * تەحسین: ئافـاریم * یحبـهم: یحـیـبـبـوهوم: ئیـشـارەتـە بـە ئایەتێکی قـورعـان کـە خـوا فـەرمـوویە: "ئەی بـاوەڕداران کـێ لـەنـگـۆ لـە ئـایـنـیـش پاشگەز بێتـەوە، پاشـان خوا کـۆمـەڵی وەها دێنێ کە خـۆشی دەوێن و ئەوانیش خوایان خـۆش دەوێ..." * یوحـیـبـبـوهم: خـۆشی دەوێن * یوحـیـبـبون: خـۆشـیـان گـەرەکـە * گـوش: گـوێ، گـۆھ * فەرامـۆش: ژبیرکری * سـەماع: بهیستن * ویداع: خـاترخـوازی * مـوسـتـەعـیـد: ئـامـادەی زانـین * حـەرف: لادان ... مـەبەست سـەهوە * مـوسـتـەفـیـدان: بەهرەخـوازان * قـەنج: باش، چاک * رەنج: ئازار * نەوبارە: نۆبەرە * طیـفـل: زارۆک * نەورەسـیـدە: تازە پێگەیشـتـوو * گـوزیـدە: بژاردە * تەمـەتـتـوع: چێژکردن * تەتەببوع: دواکەوتن: شوێن هـەڵـگـرتـن * نـەوڕوسـت: تـازەڕواو * حـەدیقـە: باخـچـە * فـوئـاد: دل * مـەعـصـووم: بێ گـوناح * خـانەزاد: خـۆمـاڵی * مـەطبـووع: بەردڵ * نەوع: جۆر * ئەطفال: زارۆکن

من هێـــقی هەیە ژ ئەهلێ حـــالان
تەقـــبـــیح نەکن ئەڤـــان طفـــالان
ئەڤ مـــیـــوە ئەگـــەر نە ئابدارە
کـورمـانجـیـیـە ئەو قـەدەر ل کـارە
ئەڤ طیـــفلە ئەگـــەر نە نازەنینە
نوبارە ب من قـــەوی شـــیـــرینە
ئەڤ مـــیـــوە ئەگـــەر نەپر لەذیذە
ئەڤ طفلە ب من قـــەوی عـــەزیزە
مـەحـبـووبە لیـبـاس و گـوشـوارە
ملکێ د منن نەمـــوســـتـــەعـــارە
ئەلفـاظ و مـەعـانی و عـیـبـارات
ئینشـا و مـــەبانی یو ئیـشـــارات
مـەوضـووع و مەقـاصـید و حیکایەت
مـــەرمـــووز و مـــەناقـیـب و دیرایەت
ئوسلووب و صیفات و مەعنی یو لەفظ
ئەصـلا نەکـرن مـە یەک ژوان قـەرض
بـیـلـجـــــومـلـە نـەتـایـجـێ د فکـرن
دوشـــیـــزە و نەوعـــەرووس و بیکرن
یارەب مـەدە دەســتێ خـەلقێ ناسـاز
ڤێ شـــاهـیـــدێ دل روبـایـێ طەننـاز
ئومـیـد ئەوە ژ ئەهلێ عـیـــرفـــان
ئەو دێ نەگـرن ل من چوو حـــەرفـان
تەشـنـیـع نەکن وەکـی غـــــەیـووران
ئیـــصـــلاح بکن ل من قـــوصـــووران
ئەصـــحـــابێ کـــەمـــالێ پەردەپۆشن
ئەربـابێ غـــــەرەض د پر خـــــرۆشن
مـــــەئمـــــوول ئەو ژ ئەهلێ رازان
ئەوە دێ نـەکـــــــرن ب من تـنـازان
ئەز پـیـلـەوەرم نـە گـــــــەوهـەویمـە
خـــود رەســـتـــەمـــە ئەز نەپەروەریمە

* ئەهلی حـالّ: رووناک دڵ * تەقـبـیح: ناحـــەز شـــاندان * طفـــال: زارۆکن * قـەدەر: ئەندازە، رادە * لەذیذ: تامـخۆش * قـــەوی: زۆر عـــەزیز: خـۆشـــەویست، بەقـەدر * گـوشـوارە: گـوهار، گـوارە * مـوسـتـــەعـار: خـوازراوە * ئەلفـاظ: وشـەگـەل * عـیـبـارات: رسـتـەگـەل * ئینشـا: دانان * مـەبانی: بنـەڕەتەکان * ئیشـارات: هێماکان * موضـوع: دانراو * مەقـاصـید: مەبـەستەکان * مـەرمووز: ئیشـارەکراو * مـەناقـیـب: پەسنەکان * دیرایەت: تێگەیشتن * ئەصـلا: هـەرگـیـز * نـەتـایـج: کـــۆی نەتـیـــجـــە: بەرهـەم * دوشیزە: کیژی عەزەبی شوونەکردوو * نەوعـەرووس: تـازە بووک * بیکر: کـچی مێرنەدیتوو * ناسـاز: نارێک * شـاهـید: یـاری جـــــوان * دلڕوبـا: دڵڕەقـێن * طەننـاز: بـەلار و لەنجـە * ئومـید: هێـڤی * عـیـــرفـــان: زانست و شـــارەزایی * حـــەرف: عـــەیب، ئـیـــراد * تـەشـنـیـع: ناوزڕاندن * غـــەیـوور: بە غـــیـــرەت، بەنـامـــوس * ئـیـــصـــلاح: چاکـــردن * قـوصـوور: کۆتایی * مـەئمـوول: هێـڤی * راز: نهێنی، سیر * تـناز: گەمە، تـەشـەر * پیلـەوەر: چەرچی * خـــودروســـتـــە: خـۆڕسکاو * پەروەری: بـەخـێـوکـراو، راهێندراو

کـــورمـــانجم و کـــوهـی و کـــەناری
ڤـــان چەند خـــەبەرێد کـــوردەواری
ئیـمـــضـــا بکرن ب حـوسنێ ئەلطاف
ئیصغا بکن ئەو ب سەمعێ ئینصاف
ئەصـــحـابێ غـەرەض کـو گـوھ بدێرن
عـــەیبـــا ب کـــەرەم ل من ڤـــەشـــێـــرن
ئـاڤـــا رویـێ شـــاعـــیـــری نەڕێژن
گـــەر مـــومکنە ئێکە قـــەنج ببـــێـــژن
سـەھـوو غـەلەطان نەکـەن تەعـەجـجـوب
تـەئویل بکن ژ بـۆ تەعـــەصـــصـــوب

* کـوھی: کـێـواتی * کـەنـاری: خـەڵکی لاوەکی * ئیمضا: قـۆڵ لەسـەر کێشان * حـوسنێ ئەلطاف: چاکـەی ئیلتـیـفـات و بەزەیی * ئیـصـغـا: گـوێدێری * سـەمع: گـوێ، گـوھ * ئـینصـاف: دوور لە زوڵم * ئەصـحـاب: خـاوەنان * غـەرەض: کـینە و گـومـان * ئاڤـاڕوو: ئابڕوو * سـەھـو: ھـەڵە، غـەڵەت، ناڕاست * تەعـەجـجـوب: سـەیرمـان * تەئویل: مـانای باش بۆ دیتنەوە * تەعەصـصـوب: لاگیری کردنی ھاوکارانە

میرێ بۆهتان و خویشکێت وی

نەقـقـاشێ صـەحـیـفـەیێ حـیکایەت
نـەقـقـادێ سـەبیکەیێ ریـوایـەت
کـێـشـا ب ڤی طەرحێ رەسم و ئـایین
لێ دا ب ڤی طەرزی ضـەرب و تـەزیین
گـۆ پادشـەهـەک زەمـانێ سـابیق
رابو د حـوکـومـەتا خـوە فـایق
ئەجناسێ مـیلەل مـوطیع و مـونقـاد
نەسـلا وی عـەرەب ئەمـیـرێ ئەکـراد
تەختێ وی جزیر و بەختێ مەسعوود
طالع قـەوی و مـەقـامێ مـەحـمـوود
روم و عـەرەب و عـەجـەم د فـەرمـان
مـەشـهـور ب ناڤێ "مـیـرێ بۆتان"
ئابائی عـیظام و جـەد و والیـد
مـەنسـووب و مـوسـەلسـەلێد خـالید
جـەببـارێ فـەلەک ژ وی حـەزەرکـار
مـەسلوول ژ سـەللێ سـەیفێ جـەببار
زیبـەندەیێ مـولک و زەینـێ دین بوو
ناڤێ وی "ئەمـیـر زەینـەدین" بوو
مـیـری ژ ویرا ب زین مـووەصـصـەف
زینـەت ژ وێرا ب دین مـوعـەڕەف

* نەقـقـاش: نەخـشـگەر * صـەحـیـفـە: روپـەل * نەقـقـاد: هـەڵسـەنـگێن * سـەبیکە: دارژاو * ریوایەت: ڤەگەڕیانی چیرۆک * طەرح: جۆر * رەسم: شکل * ئایین: رێوشـوێن *چـەرب: لێدانی سکە * تەزیین: رازاندنەوە * سـابیق: بەرێ * فایق: زاڵ، بەدەسـەڵات * ئەجناس: کۆی جنس: جـۆر * میلەل: گـەلان * مـوطیع: بەرفـەرمـان * مـونقـاد: پـەیڕەو * نەسل: رەگـەز * مـەسـعـود: پیـرۆز، ممبـارەک * طـالیـع: بەخت، تاڵـە * مـەقـام: پایـە و جێگە * مـەحـمـود: پەسندە* ئاباء: کۆی ئەب: بـاب * عظام: گـەورەان * جـەدد: کـال، باپیـر * والید: باڤ * مـەنسـوب: سـەر بە * مـوسـەلسـەل: زنجـیـرەیی * جـەببـاری فـەلەک: فـەلەکی جـەببـار: زەمـانـەی بـە دەسـەڵات و زۆردار * حـەذەرکار: خـۆپارێز * مـەسلول: تیـخی لە کالان دەرکشـاو * سـەلل: دەرکێشـان * سـەیف: شـیـر، شـور * جـەببـار: ناوی خـودایـە * زیبـەنـدە: شـیـاو * زەین: جـوانی * زین: جـوانـی * مـوەصـصـەف: پـەسـنـدرای * زینـەت: خـەمـڵ * موعەڕەف: ناسێندراو

ئاثارێ شەجاعەتا وی شاهی
داگرتی ژ ماهێ تا ب ماهی
ماهییەتێ وی مەدارێ دونیا
شاهییەتێ وی شیعارێ عوقبا
موحتاجێ سەخاوەتا وی حاتەم
مەغلووبێ شەجاعەتا وی رۆستەم
حاتەم ژ کەمالێ هیممەتا وەی
تۆمارێ سەخاوەتا خوە کر طەی
عەقل و هونەر و سەخا و دیوان
ضەبط و نەسەق و نیظام و مەیدان
داداری و دەوڵەت و دیانەت
سەرداری و صەولەت و صیانەت
بێ عوسر ژ بۆ وی را مویەسسەر
بێ خوسر ژ بۆ وی را موقەددەر
ئەنواعێ نەفایس و جەواهیر
ئەلوانێ نەوادیر و ئەزاهیر
مەشحوون ژ هەریەکێ خەزینەک
مەکنوون ژ هەریەکێ دەفینەک
مەجموومەیێ مومکینات و مەقصوود
واجب کربون ل نک وی مەوجوود
حاصل بوی موددەعا و مەطلووب
واصل بوی موشتەها و مەحبووب
صەحنا حەرەمێ ژ نازەنینان
جەننەت تژی بوو ژ حووری عەینان

* ئاثار: شوێنەوار * شەجاعەت: مێرخاسی * ماه: هیڤ * ماهی: ماسی * ماهییەت: چۆنایەتی * مەدار: جێ سوورِخواردن * شیعار: دروشم * عوقبا: ئاخرەت، قیامەت * موحتاج: ئاتاج * مەغلووب: بەزیو * تۆمار: نووسراوی درێژ کە قەدیم هەبوو * طەی: پێچانەوە * دیوان: دیوەخان * ضەبط: راگرتن * نەسەق: تەکووزی * نیظام: رێکوپێکی * مەیدان: شەڕگە * داردار: عادل، بەداد * صەولەت: هەیبەت، شالاو * صیانەت: ئاگاداری و پاراستن * عوسر: زەحمەت * خوسر: زیان * موقەددەر: دیاریکراو * نەفایس: کۆی نەفیس: بەنرخ، بەهادار * نەوادیر: کۆی نادرە: کەم وێنە * ئەزاهیر: شتانی زۆر رەنگ جوان و بەبریقە * مەشحوون: پڕکراو * مەکنوون: ڤەشری * دەفینە: دەخمە * مەجموومەعە: کۆمەڵ * مومکن: هەرچی غەیری خوایە * مەقصوود: نیاز * واجب: خوا * واجب: پێویست و لازم * مەوجوود: پەیدابووگ * حاصل: پەیدا * موددەعا: داواکراو * مەطلووب: نیاز * واصل: گەیشتوو * موشتەها: جێ ئارەزوو * صەحن: ژوور و دەرک و بان * حەرەم: ئەندەروونی * جەننەت: بەهەشت * تژی: پڕ * حووری عەین: کچی سپی پێستی چاوڕەشی چاو گەورە، بە کێژەکانی بەهەشت دەڵێن حووری عەین.

حـووڕێ وی د جـەننەتێ گـەلـەک بوون
غیلمـان وی د حەضـرەتێ مـەلەک بوون
لـێ زادەیـێ دووەمـــــانـێ دەولـەت
نووبـارەیێ بـوسـتـانێ عـیـفـفـەت
شـــەهـزادە دوو بون ل نک وی شـــاهی
خـورشـیـد دوو بون ل نک وی مـاهی
یـەعنی کـــو ژ وی نـەژادێ عـــالی
هـەمـــشـــیـــرە دوو بون د لائوبالی
یـەک ســەرووێ ریاضـێ راســتی بوو
ڤـێ نـاڤـێ ب راســتی "ســتی" بوو
یـا دی ژ دل و هـنـاڤـێ مـــیـــر بوو
وێ ناڤـێ ژ نیـصـفـێ ناڤـێ مـیـر بوو
راوی وەهـە گـــۆتـە من مـــوعـــەمما
ئەو حـــوری بـنـاڤـێ "زین" مـوســـەمما
یـەک زێدە شـیـرین زیادە مـەحـبـووب
یـەک روحـێ قـولووب و حـوری مـەقلووب
یـەک ئـەســمـــەر و یـا دووی زەری بـوو
یـەک حـــووری یو یـا دووی پـەری بـوو
ئـەو حـــوور و پـەری د بـێ بـەدەل بـوون
لـەورا کـــو ل نـووڕێ لـەم یـەزەل بـوون
حـوسنا روخـێ وان چـوو کـەس نـەدیـبـوو
زیـرا ژ جـــەمـــالـێ ســـەرمـــەدی بـوو
لەب لەعل و ســەمـەن عـوذار و گـولروخ
رەونـەق شـکـەنـێ بـوتـانی خـــــوللـوخ
زولفـــەین مـیـثـالـێ طایـێ سـونـبـول
خـــەددەین ژ رەنـگـێ رووییـێ صـۆرگـول
ئـەو صـــۆرگـــول و ســـونـبـولـێ د ئازاد
بشکفـتی ژ قـەددێ سـەرو و شـمشـاد

* غیلمان: منالآنی بێ تووک و تازەلاو * حـــەضـــرەت: لە نزیک و بەردەست * مەلەک: فریشتە * دوودمـان: خانەدان * بوستـان: باغ * خـورشـید: رۆژ، خۆر * نەژاد: رەسـەن * هـەمشـیـرە: خـوشک * لائوبالی: گـوێ بەکار و زەحمـەت نەدەر، ئازاد * ریاض: باخـچـان * نـیـصـف: نیڤ * راوی: چیرۆکبـێژ * مـوعـەمما: مـەتەڵۆکـە * مـوسـەمما: ناودێرکـراو * روحی قلووب: گـیـانی دڵان * حـوور: حـووری * مـەقلووب: بـەراوەژوو ... کـە دەبێـتـە روح * ئەسـمـەر: گـەنمڕەنگ، سـەوزەڕەنگ * زەری: کیژی پڕ زەردی سـپی پێـست * بێ بەدەل: بێ هـاوتا * نـوور: رووناکی * لـەم یـەزەل: هـەرهـەیـە، ناوی خـوایـە * روخ: دێم * سـەرمـەدی: ئـەبـەدی... واتـا لـە نـووری خـــوا بـوون * لەب: لێـو * عـوزار: لاجـانـگ * رەونـەق شـکـەن: رمـــێـنبـــەر * بـووت: خـــوای دەستکرد، بووت: بە کیژانی دڵبەر دەڵێن * خـوللوخ: گـەلە تورکێک بوون لە نزیک تبت دەژیان کـچـەکانیـان زۆر بەجـوانی بـەناو بـوون، مـــیـــسـکی ئـاسـکی خـوللوخیش بەبۆنخۆشی مـەنشـوور بوو * بوتانی خـوللوخ: کچـە جوانەکانی ئەو تورکـانـە * زولفـەین: هـەردوو لاکـەزی * طا: لق * خەددەین: هـەردوو سـەرکوڵمە

صۆرگول ل خوەدا ل سەر رەهستی
سونبول ب خوە پێکڤە دا هەرستی
حوسنا خەطێ روخ ژ خەططێ یاقووت
چاها ذەقەنێ ژ سیحرێ هارووت
گویا کربو ژ مشک بیزی
رەممالێ فەلەک نوقاط ریزی
خال و نوقەط و بەیاض و حومرە
بەیت و حەجەر و طەواف و عومرە
ئەبرو ژ کەمانێ قەوسی ئەفلاک
موژگان ب گومان ژ سەهمێ سەمماک
سەرمایەیێ وەحشەتا جنوونان
مەرموز د دەهشەتا عیوونان
مەبهووت دبوون د طورفەتول عەین
کەششافێ رموزێ حیکمەتول عەین
جەبهەت دنوما ژ طەرفێ ئیکلیل
گۆیا ل ئوفوق جەناحێ جیبریل

* خوە: ئارەقە * رەهەستی: روابوو * داهەرستی: بەسەریەکدا هاتبوو وەک هێشووە تریّ * خەطی روخ: گەندەمووی دەموچاو * خەططی یاقووت: جۆرە خەتێکە زۆر جوان *چاه: چاڵ * ذەقەن: چەنەگە * سیحر: جادوو * هاروت: ناوی یەکێکە لەو دوو فریشتانەی هاتنە سەر زەمین و خەڵکیان فێرە جادوو دەکرد، خوا لە چاڵاوی بابلدا هەڵی واسیون * گویا: تومەز *مشک بیزی: میسک دابیژتن* رەممال: فاڵگرەوە * نوقاط: نوختان * ریزی: رژان * نوقەط: نوختان * بەیاض: سپی * حومرە: سووری * بەیت: ماڵ، مەبەست ماڵا خودێیە * حەجەر: کەڤر، مەبەست بەردی رەشە لە کەعبە * طەواف دەوران، حاجی دەوری کەعبە دەدەن * عومرە: یەکێکە لە ئەرکی حاجی * ئەبرو: برۆ * قەوس: کەوان * ئەفلاک: عاسمانان، بورجێکی عاسمان * قەوس: کەوانی ناوە * موژگان: بژۆڵ، مژۆڵ * سەهم: بەش * سەهم: تیر * سەمماک: دوو ئەستێرە بەو ناوە هەن، یەکێ سەمماکی بێ چەک و یەکێ سەمماکی نێزەدار * وەحشەت: ترس * جنوون: شێتی * دەهشەت: واق ورمان * عیوون: چاڤان * مەبهووت: سەرسام و داماو * طورفەتول عەین: تروکاندنێکی چاو، چاو تروکانێک * کەششاف: دۆزەرەوە، کەششاف ناوی تەفسیرێکی زۆر مەشهوورە کە زەمەخشەری لەسەر قورعان نووسیویە * رموز: ئیشاران * حیکمەتول عەین: کارە عەجایبەکانی چاو، ناوی کتێبێکی زۆر بەناوبانگە... نەجمەدین کاتبی قەزوێنی لەبارەی زانستی سرشتی و خواناسییەوە نووسیویە * جەبهەت: ئەنی، هەنیە، توێڵ * طەرف: طەرەف، لا، ئالی * ئیکلیل: تانج * ئوفوق: ئاسۆ * جەناح: باڵ، چەنگ * جیبریل: فریشتەی بەڕووی لای خوا، کە پەیامی خوا بۆ پێغەمبەران دەبا.

وەسطایی ل ئیستیوایە دایم
خورشید د خدمەتا وی قایم
هەرچی بدیا روخ و بەناگووش
فیلحال ب دەر ددا ژی و هووش
گەردەن تە دگۆ د دەستێ ساقی
قاروورەیە پڕ شەرابێ باقی
یان شبهەتێ شیشەیا نەباتێ
یان مەنبەعێ کانییا حەیاتێ
سەرپەنجە و ناخوونێ موحەننا
رەنجندەیێ خاطرێ موهەننا
خەلقێ کو ددیتن ئەو کەمەرگاھ
حاضر دکرن ژ غەورێ دل ئاھ
ظاهیر دکرن کو زەند و بازن
ئیدی نەدمان گلی یو گازن
هەرچەند کو هەردوو شبهێ جان بوون
ئەو هەردوو ب حوسنێ تەوئەمان بوون
هەرچەند ستی وەنازەنین بوو
لێ زین ل میثالێ حوری عەین بوو
هەرچەند ستی ستارە وەش بوو
لێ زین ب روخان هەییڤە گەش بوو
هەرچەند ستی وەکی قەمەر بوو
زین میهر صیفەت زیادەتەر بوو
ئەڤ هەردوو وەکی دوو شەبچراغان
گاڤا دمەشینە باغ و راغان
ئالان دکرن جەماد و حەیوان
تالان دکرن نەبات و ئینسان

* وەسطایی: وێستابوو * ئیستیوا: راست * ئیستیوا: رێبازی خۆر لە نێوەڕاستی ئاسماندا * خورشید: رۆژ * قایم: راوێستاو * بەناگوش: لاجانگ * ژی: ژیان * قاروورە: شووشەی دەفر یان، دەفری شووشە * شەرابی باقی: ئەو مەیەی سەرخۆشییەکەی نابڕێتەوە * شیشە: شووشە * نەبات: جۆرە شەکرێکە لە قامیشی شەکر بەرهەم دێ * مەنبەع: سەرچاوە * کانییا حەیاتێ: سەرچاوەی ئاوی ژیان کە دەڵێن خدر خواردوویەتەوە و نامرێ * ناخوون: نینۆک * موحەننا: لە خەنەدراو *رەنجندە: ئازاردەر * خاطر: دڵ * موهەننا: ئاسووده و خۆش * کەمەرگاھ: نێوقەد * غەور: قووڵایی، تەھ * زەند: نێوان مەچەک و ئانیشک * بازن: خشڵی زەند * تەوئەمان: ئاوڵ، دووانە، جمک * وەش: وەک * قەمەر: مانگی عاسمان، هیڤ * شەبچراغ: چرای شەو، دەڵێن گەوهەری شەوچراغ بە شەو دونیا رووناک دەکا * گاڤا: وەختێ * دمەشینە: دەچوونە * راغ: مێرگ و چیمەن و بنار * جەماد: کەرەک * حەیوان: زیندەوەر * نەبات: رووەک

کـــۆڤی ژ جـــەواهـیـــران مـــوکـــەللەل
کـۆتەر ژی ژ نـەترکـان مـوســـەلســـەل
ســـەربـەندێ قـەصـــەب ددان جـــەبینێ
عـــاشـق دمـــــرن ژ دەست ئـەڤـــینـێ
ئەڤ زینەت و خـەمل و قشت و حـەنبەل
ئەز پیش و پـەس و یەمـین و قـــەنبـــەل
گـــاڤـــا دمـــەشین پـەری دگـــەل وان
والـەھ دکـــــرن وەلی د خـــــەلوان
گـەر شـێـخن و گـەر مـــەلا و مـیـرن
دەرۆێش و غـــەنی وەگـــەر فـــەقـیـرن
کـــەس نـینـە نەطـالبێ جـــەمـــالێ
کـــەس نـینـە نـەراغـیـــبێ ویصـــالێ
ھـن راغـــیـــبێ حـــوسنێ لایـەزالن
ھـن طـالـبـێ قـــــــالـبـێ بـەطـالـن
لاکین ھـەمـی یان یـەکـــە یـەقین دوست
فـەرقـــا کـوھـەیە ژ مـــەغـزە تا پـوست

* کـۆڤی: تاس کلاّو * مـوکـەللەل: پڕ لە نقـێـم * کـۆتـەر: گـەردنبـەند * نـەترک: پەڕەنگی زێڕ * مـوسـەلسـەل: بەزنجـیـرە * ســـەربـەند: پێـچـەســـەر * قـەصـــەب: جـۆرێ پارچەی ناسک، دەسرەی ھەوری * جـەبین: تـوێڵ، ئەنی * زینـەت: زەنبـەر * خـەمل: خـشڵ * قـشت: پەرچووکـەی سـەرھـەنیە * حـەنبـەل: ھیـزار کـە راست و چـەپ لە شـانەوە تـا داوێن تێک دەپـەڕن * ئـەز: لـە * پـەس: دواوە * یـەمـین: لای راست * قـــەنبـــەل: لای چـەپ * والـەھ: دینـی ئـەڤـینـێ * وەلی: پیـــاوی خـــوا * خـەلوە: جێگـەی چلـەکێشـان * دەرۆێش: نـەدار * غـــەنی: دارا * راغـــیـب: بـە ئـارەزوو * ویصـــال: پێک گـــەیشـتن * حـــوسنی لایـەزال: جـــوانیی نـەمـــر و ھـەرمـای، جوانیی خـوا * قالب: قـاپۆر * بـەطال: ڤـالا، خـاڵی * مـەغـز: مـەژی * پۆست: پێست.

رندی و ئەڤین

هندی کو د قەیصەری د دنیا
ڤێک دانە خودێ مەتاع و کالا
مەجمووعی خەزائینێد قەیصەر
حەتتا ڤەکە دەخمەیا سکەندەر
دوڕڕێد دەفایینێد خاقان
لەعلا کو د خاتەما سولەیمان
هەرچەندە زیادەتر بەهابن
بیلجوملە بجوزئێ حوسنێ نابن
حوسنا لروخێ ستی یو زینێ
بو بەحرەکی ئاتەشێ ئەڤینێ
پێلا کو دگرتە پێل و مەوجان
رۆژا د کەتە حەضیض و ئەوجان
صەد جان و دل و جەگەر دصۆتن
خەلقێ ب مەثەل ژوان دگۆتن
شەمس و قەمەران قیرانە پێکڤە
لەو موشتەری ئەڤ جیهانە پێکڤە
صەییادێ جەمالێ وان غەزالان
صەییاتێ صەدایێ وان دەلالان
دەللال صیفەت گەلەک صیفەت شێر
ژەفغان و ژ نالییان نەبوون تێر
رۆژان و شەڤان گەلەک دنالین
حەتتا کو دگەل مەلەک دکالین
حوسنا نەبتن چو حەدد و غایەت
نابت ژ خوە عاشقان نیهایەت

* قەیصەری: راستە بازاڕی سەرداپۆشراو * مەتاع: کوتاڵ * خەزاین: خەزێنان * قەیصەر: نازناوی پادشای ڕۆم و عروسیاتی بوو * دەخمەیە: بوودڕ * سکەندەر: جیهانگرێکی یۆنانی بوو * دەفاین: کۆی دەفینە: زێڕ و گەواهیراتی لە ژێر گل ڤەشارتی * خاقان: پادشای تورکستان و چین * خاتەم: هەنگوڵیسک * سولەیمان: پێغەمبەرێکی جووڵەکان بوو * جوزء: پاژ * ئاتەش: ئاگر * پێل: دەم، وەقت، شەپۆل * مەوج: پێل، شەپۆل * حەضیض: هەرەژێروو * ئەوج: هەرەژووروو * قیران: لێک نزیکی و بەرانبەری * موشتەری: کڕیار، ناوی ئەستێرەیەکیشە * صەییاد: راوکەر * غەزال: مامز * صەییات: دەنگ بڵاوکەر * دەلال: نازەنین * دەللال: خاویلکەی بەناز و نیمناز * فغان: گازی * حەد: سنوور، کەوشەن * غایەت: ئەندازە * نیهایەت: بڕانەوە

لێ عـــاشـق و بـولهـــهوهس جـــودانـه
هـن فـــایدهخـــواز و هـن فـــیـــدانـه
جـــانـان طهلهبن هـنهک ژ بـۆ جـــان
هـن جـــان طهلهبن ژ بـۆیێ جـــانـان
هن وهصـل حـــهبین ژ رهنـگێ تـاجـدین
هـن دهرد گـــوزین وهکـی مـــهم و زیـن

* بولهـــهوهس: هـهوهس بـاز، نـاڕاسـت لـه دڵداریدا * جـانان: یـار * وهصـل: پێک گـهیین * حـــهبین: خـۆشـــهویست * دهرد گوزین: ئـازار هـهڵبژێر

تاجدین و مەم

دا بێنە سەرێ حیکایەتا پێش
خەلقێ کو ژ دەردێ عیشقێ دلرێش
هەرچەند کو بێ حەد و قیاس بوون
عامی یو خەوادم و خەواص بوون
لاکین ژ خەوادمێد مومتاز
صەد لاوی سەهی قەد و سەرئەفراز
هەریەک د مەقامێ حوسنێ رۆژەک
هەریەک ب کەلامێ سینە صۆژەک
هەریەک ب کەمال بەدرێ ماهەک
هەریەک ب جەمال صەدرێ شاهەک
ئەو ژی هەمی عاشقن د طالب
ئەو ژی هەمی طالبن د راغب
لاکین نە ب دیتن و شەهادەت
بەلکی ب بهییستن و ریوایەت
بیلجومله د خدمەتا ئەمیر بوون
فیلجومله ژ سیرِی هەڤ خەبیر بوون
سەر حەلقەیێ وان پەری میثالان
سەر تاجێ ئەوان مەلەک خیصالان
تاجدین د گوتنێ جەوانەک
گۆدەرزێ زەمانە پەهلەوانەک
ئەسل و نەسەب و حەسەب عەیان بوو
سەر دەفتەر و سەروەرێ کورِان بوو
بابێ وی دگۆتنێ سکەندەر
لاکین عەرەبان دگۆ غەضەنفەر

* حەد و قیاس: ئەندازە و پێوانە * عامی: رەمەکی * خەوادم: خزمەتکاران * خەواص: تایبەتی گەل * مومتاز: هەرەباش * سەهی: راست * قەد: بەژن و بالا * سەرئەفراز: سەربلند * بەدر: مانگی چاردە، هیڤا تەژی * صەدر: سەرونشین * شەهادەت: ئاگاداری * خەبیر: ئاگادار، هایدار * پەری میثال: وەک پەری * مەلەک خیصال: ئاکار فریشتە * نەسل: تۆرەمە * نەسەب: رەگەز * حەسەب: شانازی بە ئاکار * غەضەنفەر: شێر

لەورا کـو ب شـیـری شـبـهێ شـێـر بوو
رۆژا شـــەڕێ ئـەو هـەزار مـــێـــر بـوو
تـاجـــدیـن دوو برا هـەبـوون دقـــەللاش
مـــانەندێ دوو شـــاهبـــازێ جـــەمماش
دایم دلـێ دژمـنـــان دصـــــــــــۆتـن
یـەک عـــــارف و یـەک چـەتـۆ دگـــۆتـن
ئەممـا وی ژ جـومـلـه خـاص و عـامـان
ژەو چـەندە برا و باب و مـــــامـــــان

* قـــەللاش: لە خـــۆبایی بـۆ ئازایـی *
جەممـاش: شـۆخ و لاوچاک * ژەو: لە ئەو

لاوەک کـــــربـو بـرا ژبـۆ خـــــوە
نـێ ئـەز غـــەلەطم چرا ژ بـۆ خـــوە
رۆژا کـــــو ئەوی بـرا نـەدیتـــــا
تەشـبـیـــهێ شـــەقـا چرا نـەدیتـا
دنـیـــــا ل وی تێک دبـویـە طـاری
رۆژ بـوو کـــــو لـوی دکـــــر تـەواری
ئەنبـازێ فـــەرەح شـــەریکێ غـــەم بوو
سـەرگەشـتـەیێ غـەم ب ناڤێ "مـەم" بوو
مـــەم ژی ل وی عـاشـقـەک تەمـام بوو
نـەشـــبـــهێ برا و باب و مـــام بـوو
هـەرچـەند برایـێ ئـاخـــیـــەت بـوون
تەد گـــۆ کـــو دنـێ و ئـاخـیـــرەت بوون
تـاجـــــدین وەلـەدێ وەزیرێ دیـوان
مـــــەم ژی خـــەلەفـێ دەبیـــرێ دیـوان
ئـەو هـەردوو جـــەوان وەلێک عـــاشـق
ئـەو هـەردوو برا وە پێکڤـــــە صـــادق
یـەک قـــــەیسی زەمـــــانە ئـێک لـەیلا
یـەک وامـیـقـێ عـەصـر و ئـێک عـەزرا
ئـەو یاری ژ دل نـەســـــەرسـەری بـوون
رەھ شبهەتێ "میهر و موشتەری" بوون
یاری یـو، برائـی و مـــــوئـاخـــــات
نـابت ب ریـائـی و مـــــــەقـــــالات
یاری نەهێـســـانـیـــیـــە جـــەفـایـە
مـــەقـــصـــوود ژیاریـیـێ وەفـــایـە
ئـاخـــر تو ئەگـــــەر نەکی وەفـــایـێ
ئەووەل مـــەدە بەر خـوە وێ جـەفـایـێ

* غـــــەلەط: هەڵە * تەواری: تاربوون، نادیاربوون * ئەنباز: شـەریک، هاویەش * فەرەح: کەیفخۆشـی * سـەرگەشـتـە: سـەرگـەردان * وەلەد: کـوڕ * خـەلەف: کوڕ، رۆڵە * دەبیر: مـیرزای نووسـەر * رەھ: راست، تەواو * میهر و موشتەری: دوو دڵداری کـــەونن لە چیـڕۆکـاندا * موئاخات: برایەتی * ریایی: رووبینی * مەقالات: پەیڤگەل * وەفا: ئەمەگ

سەر سال

خەللاقێ جیهان ژ فەیضێ فیطرەت
هەیئاتێ فەلەک ب وەجهێ قودرەت
بێ قالب و بێ موحیط و میقیاس
بێ ئالەت و بێ مشیر و میقراص
ئەف چندە موعەظظەم و موددەووەر
ئەف رەنگە موصەننەع و موکەڕڕەڕ
ئینانە ب مەعرەضا وجوودێ
کێشانە ب مەظهەرا شوهوودێ
حیکمەت ئەوە ئەف هەمی ل کارن
هندە ک دپەیا و هن سوارن
هندەک د بەطی یو هن سەریعن
هندەک د موعین و هن مەنیعن
هن مودبیرن ئەو هنەک موددەببەر
هن موقبیلن ئەو هنەک موقەددەر
هن کاتبن ئەو هنەک د ئوستاد
هن موطریبن ئەو هنەک د جەللاد
هن رۆژپەرست و هن شەبئەفروز
هن غوصصە رەڤێن و هن غەم ئەندوز
هندەک د میثالێ زین زەرینە
هن شبهێ مەمێ د موشتەرینە
بیلجوملە موصەیقەل و مونیرن
هن پادشەهن هنەک وەزیرن
هندەک ژ تەحەڕووکا طەبیعی
ئەو تێنە بنوقطەیا رەبیعی
تەجدید دکن ژ بۆمە سالێ
گاڤا وەکو تێنە ئیعتیدالێ

* خەللاق: چێکەر * فیطرەت: داهێنان، چێکرن * هەیئات: بچم و چۆنیەتی * ب وەجهێ: بەهۆی * قودرەت: توانایی * موحیط: ئامرازی دەورەزانین * میقیاس: ئامرازی پێوان * ئالەت: ئامراز * مشیر: هەڕە * میقراص: قرتێن * موعەظظەم: گەورە * موددەووەر: گرۆوەر * موصەننەع: چێکراو * موکەڕڕەر: دووپاتەکراو * مەعرەض: جێ رانان * وجوود: هەبوون * مەظهەر: جێ دیاردان * شوهوود: دیتن * بەطی: سست * سەریع: ب لەز * موعین: یاریدەر * مەنیعن: دوورە دەسن * دەبیر: نووسەر * موددەببەر: لەبەرچاوگیراو، سازدراو * موقبیل: بەرەوڕوو * موقەددەر: ئەندازە بۆدانراو * کاتب: نووسەر * موطریب: بەزمگێڕ * جەللاد: میرغەزەب * شەب ئەفروز: شەو ڕۆشنکەر * غوصصە: کەسەر * غەم ئەندوز: خەم پەیداکەر * موصەیقەل: مشتومالّدراو * مونیر: روناکیدەر * تەحەڕڕووک: بزاو * طەبیعی: سرشتی * رەبیع: بەهار * تەجدید: نوکردنەڤە * ئیعتیدال: بەرانبەری

دانایێ موعەممەرێ کوهەن سال
ئەڤرەنگەهە گۆ ژ بۆمە ئەحوال
کو عادەتێ پێشییێ زەمانان
ئەڤ بوو ل هەمی جیھ و مەکانان
وەقتێ وەکو شەهسەوارێ خاوەر
تەحویل دکر د ماهێ ئازەر
یەعنی کو دهاتە برجێ سەرسال
قەط کەس نەدما د مەسکەن و مال
بیلجوملە دچوونە دەر ژ مالان
حەتتا دگەهیشتە پیر و کالان
رۆژا کو دبوویە عیدێ نەورۆز
تەعظیم ژ بۆ دەما دلئەفرۆز
صەحرا و چەمەن دکرنە مەسکەن
بەیدا و دەمەن دکرنە گولشەن
خاصما عەزەب و کەچێ د باکیر
ئەلقیصصە جەواهیرێ د نادیر
تێکدا د موزەییەن و مولەببەس
ڤێکرا ل تەفەرۆجێ مورەخخەص
لاکین نە ب توهمەت و ب موننەت
بەلکی ب طەریقێ شەرع و سوننەت
لەورا کو ئەوان غەرەض ژ گەشتێ
مەقصوود ژ چونییا ب دەشتێ
ئەوبو کو چ طالب و چ مەطلووب
یەعنی دوو طەرەف موحیبب و مەحبووب
ئەڤ هەردو جەلەب کوهەڤ ببینن
کوفوێ د خوە ئەوژ بۆ خوە بینن

* موعەممەر: تەمەندار * کوهەن: کەون * شەهسوار: شاسوار * خاوەر: خۆرهەلات * برج: مزلگەی خۆر * مەسکەن: خانی * کال: باپیر * دلئەفروز: دلخۆشکەر * بەیدا: چۆل، صەحرا * دەمەن: بنار * گولشەن: گوللزار * عەزەب: لاوی تازە پێگەیشتووی بێ ژن * باکر: شوونەکردوو * موززەییەن: رازاوە، خەملی * مولەببەس: بەجلک و بەرگ * تەفەرۆج: سەیران * مورەخخەص: دەستوور پێدراو * توهمەت: بوختان * موننەت: زۆری * شەرع: رێگەی ئاین * سوننەت: پەیرەوی لە ئاکار و دابی خەلک * طالب: خوازەر * مەطلووب: خوازراو * جەلەب: کۆمەل * هەڤ: یەکتر * کوفو: هاوشان، هاوکوف

سەیر و گەشت ل دەشتێ

دەورا فــەلەکی ژ بەخــتێ فــەیروز
دیســان کــو نومــا ژ نوڤــە نەوروز
مــەبنی ل وێ عــادەتێ مــوبارەک
شــەهری یو سـوپاهی یان ب جـارەک
باژێر و کــەلات و خــانی بەردان
تەشــبــیــە ب نەژدییــان و جــەردان
صەف صەف د مەشینە کوهو دەشتان
رەف رەف دخوشینە سەیر و گەشتان
ئەصنافێ ئومــەم صـیـغـار و کـوببـار
قــەطعــا ڤــەنەمــا د شــەهرێ دەییـار
هـنـدەک ب پەیایی چـوونـە بـاغــان
هـنـدەک ب ســواری چـوونـە راغــان
هـنـدەک ب تـەبـایی و ب کــەثـرەت
هـنـدەک ب هـەڤــالی و ب وەحــدەت
رابـوونـە ڤــە خــانـم و خــەواتـین
وان ژی، تژی گــول کــرن بـەســاتـین
حـوران کـرە مـەسکەنێ خـوە جـەننەت
بـێ پەردە و، بـێ مــەلال و مــیـننـەت

* دەور: سـووڕ، چەرخ * فـەیروز: پیـرۆز * مەبنی: بەگوێرەی، لەسەر شوێنەواری * شــــەهری: بـاژێری * ســــوپاهـی: چەکدار، لەشکری * کەلات: قـەڵا، دز * نـەژدی: تاڵانکـەر، جــــەردە، گــــۆران * صەف: ڕێز * دەشین: دەچوون * کوهـ: کـێـو * ڕەف ڕەف: پۆل پۆل * گـەشت: گــەڕان * صنف: نەوع * صــیــغــار: پچـووکان * کوببـار: مـەزنان * قـەطعـا: بەهیچ جۆر * دەییـار: مرۆ * پەیا: پیادە * ڕاغ: مێرگ و بـنـاری سـەوز * تەبایی: هـەواڵـەتی و تێکڕایـی * کـەثرەت: زێدە، فـرەیی * وەحـدەت: تەنیـایی * خـەواتین: خـاتوونان * بەسـاتین: باغـان * مـەلال: وەڕەزی * میننەت: منە

دوشـــیـــزه و دوخـــتـــه‌ر و روالان
پـاکـــیـــزه‌عـــوذار و زلف و خـــالان
ئه‌تراب و کـــه‌واعـــیـــبێ د عـــه‌زرا
مـــوردان و مـــوراهـیـــقێ د زیبـــا
ئه‌صـحـابێ قـومـاشێ لوطفێ روخسـار
ئه‌ربابێ مـــه‌تاعێ حـــوسنێ دیدار
وان لێک دکـرن مـه‌تاعێ یه‌ک عـه‌رض
ته‌خـمین دکـرن ب گـول وه‌لعـه‌رض
سـه‌وداگـه‌رێ عـیـشق بوون د بازار
هـه‌م بایعێ حـوسـن و هـه‌م خـریدار
سـه‌رسـالی و باکـیـر و روالان
صـه‌دسـالی و جـوان و پیـر و کـالان
سـه‌رسـال ل ره‌سـم و راهـێ مـه‌عـهـوود
گـیـرا ل جـیـه و مـه‌قـامێ مـه‌حـمـوود

* دوخـتـه‌ر: دۆت، کـه‌چ، قـیـز * روال: تازه‌لاو * پاکیزه: پاقژ، خاوێن * عوذار: لاجـــانگ * ئه‌تراب: هـاوتـه‌مـــه‌نان * که‌واعیب: مـه‌مک قیتان * عه‌زرا: کچی شـوونه‌کـردوو * مـوردان: کـوڕانی بێ مـوو، دەمـڕووت * مـوراهیق: لاوی ئاو تێگەڕاو، کـه تازه شـه‌یتانی پـێ دەکەنێ * زیبـا: خـۆشیک، جوان * ئه‌صـحـاب: خـاوەنان * لوطف: نه‌رمـی * روخسـار: دێم * ئه‌رباب: خودانان * مه‌تاع: کالا * عـــه‌رض: رانان * ته‌خـمـین: به‌راورد * طول: دریژی * عـه‌رض: پانایی * بایع: فرۆتۆخ * خریدار: کڕیار * سه‌رسـالی: مـه‌به‌ست کـه‌م ته‌مـه‌ن و ساوا * باکیر و ڕوال: کـــچـی شـــوونه‌دارو تـازه‌لاوان * مه‌عهوود: وەک بەرێ، عادەتی * مەقامی مـــه‌حـــمـــوود: جـــێگەی پەسندراوی پەسەندکراو

جلکێد کەچکان ل لاوان

قیندیلێ مونیرێ دەیرێ ئەزرەق
میشکاتێ حەمەل کو کر موروووەق
سەرسال کو بوو ژ نووڤە مەعموور
میر دایە کوڕێ د تازە دەستوور
دەستوور کو بوو ژ بۆ وشاقان
رابوون هەمی شبهەتێ عوشاقان
تێک چونە ب مەعرەضا مەزادێ
دلدادەیێ مەقصەد و موورادێ
ئیللا کو تەنێ مەمۆ و تاجدین
وان دانە خوە دوختەرانە تەزیین
یەعنی د دەما کو بوویە تەحویل
ئەو هەردوو برا د جامە تەبدیل
ئیستەبرەق و سوندسن د بەردا
چەند میعجەر و مەقرەمە بسەردا
کاکۆل کربوونە طورە هەر سوو
پەرچەم کربوونە زلف و گیسوو
وان لەو کربوو لیباس تەصریف
دا قەط نەبتن ل وان چو تەکلیف
پوشیدە لیباسێ دلبەرانی
سەیران دکرن ب سەر گرانی

* قیندیل: چرا * مونیر: روونـاکیدەر * دەیر: ئەنـوای رەبـەنـان * ئەزرەق: شـین، کـەوە * مـیـشکات: دەلاقـە، تـاقـە * حـەمـەل: کـاوڕ * مورەووەق: زۆر جـوان و صـاف * مەعموور: ئاوەدان * دەستوور: مـەرەخەستی * وشـاق: کوڕی دەمڕووت * مـەعـرەض: نمـایشگـا، رانـانگە * مـەزاد: هـەڕاج * ئیللا: مـەگین * تەزیین: رازانەوە * تـەحـویل: گـۆڕان * جـامـە: جلک * تەبدیل: گۆڕین * ئیستـەبرەق: پارچەیەکی ئـەسـتووری ئاوریشـمـییـە * سـوندوس: پارچـەیەکی ئاوریشـمـینـە * مـیـعـجـەر: سـەرپێـچـی ژنانە، شـەدە و هـەوری * مـەقـرەمـە: لەچک و دەسـمـاڵی سـەر * طورە: مـۆری بەقـیـچـەڵ فـاچی حکومـەتی * تەصـریف: گـۆڕینەوە * تەکلیف: زەحمەت * پوشیدە: پۆشیاو * سەرگرانی: بەنازوفیزەوە

دوو کوڕێ نەنیاس

وان هەردوو کوڕێ د جامە تەبدیل
وەقتێ دکرن د شەهرێ تەحویل
ناگاه عەجاییبە ک نومـا وان
یەک جوز ژ عەقلێ قەط نەما وان
دیتن د مەحللە و زوکاکان
هەر کوچە و غورفە و شباکان
صەد تازە جوان ژ رەنگێ سەروان
دیبا و حەریر و خەز دبەر وان
پانصەد ژ کەچ و کورِ و روالان
ئەو چەندە ژ قیسمێ پیر و کالان
ئەنواعێ موذەککەر و مۆئەننەث
هندەک د بورەهنە هن موللەببەس
هندەک د ئەعالی و ئەکابیر
هندەک د ئەدانی و ئەصاغیر
پێخواس هنەک هنەک د سەرکۆل
کاشۆ ژ پیان و سەر وەکی هۆل
سەر مەستە هنەک هنەک د سەرخوەش
دەم بەستە هنەک هنەک د دەمکەش
گوینده هنەک هنەک د خاموش
پوینده هنەک هنەک د مەدهوش
هن جامە دوڕیده هن د سەرخەش
هن عەقل رەمیدە هن موشەووەش
هندان دکرن فغان و فەریاد
هن بویی ژ قەیدێ عەقلێ ئازاد
هەریەک د مەقامەکی دیگەرگوون
هەریەک بە جەفایەکی جەگەرخوون

* ناگاه: ژنشکاف * عەجایب: سەمەرە
* نومـا: دیاری دا * مەحەللە: تاخ، گەڕەک * زوکاک: کووچە، کۆلان * غورفە: ژوور، وەتاغ * شباک: پەنجەرە * دیبـا: حەریر * خەز: پارچەی ئاوریشمین * موذەککەر: نێر * مۆئەننەث: مێ * بورەهنە: رووت، طازی * موللەببەس: بەجلک، پۆشتە * ئەعالی: بلێندان * ئەکابر: مەزنان * ئەدانی: نزمان * ئەصاغیر: بچووکان * سەرکۆل: سەرقۆت * کاشۆ: گۆچانی گۆبازی * هۆل: گۆ * دەمکەش: بێدەنگ و کڕ * دەمکەش: هەناسە هەڵکێش * گوینده: بێژەر * خامۆش: کڕ * پوینده: غاردەر * مەدهۆش: دڵ بوراوە * دوڕیده: درِیاو * خەش: شکست، قەڵش * رەمیده: رەویو * موشەووەش: پەشێو * قەید: بەند و زنجیر

ئەو هەردوو دەمەک ڤەمان تەحەییور
بون غەرقەیێ لوججەیێ تەفەککور
تاجدین سەکنی و پرسیار کر
پرسا خوە ب ئێکە ئیختیار کر
گۆ ئەی خضرێ رەهێ هیدایەت
بێژ: ئەڤ چ بەلایە بێ نیهایەت
وی گۆتێ: دوو شەهلەوەندێ شەدداد
ئیرۆ لڤێ خەلقێ بوونە جەللاد
هەرچی کو دبینن ئەو دوو سەرخوەش
فیلحال دکن وەها موشەووەش
وان گۆ: تە نەدی کو ئەو چ ڕەنگن
وی گۆ: دووکوڕن زیادە شەنگن
وان گۆ: کو ب شیر و شەشپەڕن ئەو
یانە ب خەدەنگ و خەنجەرن ئەو؟
وی گۆ: کو ب غەمزە و ب ئاوڕ
خەلقێ د کوژن وەکی ب کێبڕ
وان پرس دکرن کو گەر ببینن
دا بۆ خوە ب مەردی دەست هەلینن
هەردوو دوی کاری بوون کو ناگاه
دیتن کو ژ مەحضێ قودرەتوڵڵاه
ئەو هەردوو پسەر وەکی دوو پەیکەر
تابندە بشکلێ شاهێ ئەختەر
یەک هەیئەت و شکل و یەک لیباسن
ئەمما دوی شەهرێ ڕەنگ نەناسن
سیرەت مەلەکن صووەر پەرینە
نە بایعن ئەو نە موشتەرینە

* تەحەییور: سەرگەردانی * غەرقە: نوقوم * لوججە: نێرینەی ئاوی زۆر * تەفەککور: رامان * سەکنی: وێستا * ئیختیار: پیرە پیاو * رەه: ڕێگا * هیدایەت: شارەزایی * شەهلەوەند: شای لاوچاکان * شەددات: زاڵم * جەللاد: میرغەزەب * شەشپەڕ: گورز، گۆپاڵی سەربە بزمار * خەدەنگ: تیر * کێبر: کەی بر: سەرە تیری دم پان * دەست هەلێنن: دەست بکەنەوە، دەستەوەکەری بکەن * مەحضێ قودرەتوڵڵاه: هەربەقودرەتی خوا * پسەر: کوڕ * پەیکەر: کۆتەڵی جوان * تابندە: تیشکدەر * ئەختەر: ئەستێر * هەیئەت: بیچم * سیرەت: ڕەوشت * صووەر: ڕەنگ و ڕوو * ئەوباش: هاوسەر: مەبەست هاوقەد و بالاّیە

ڤـان هەردوو بران کـو ئەو دوو ئەوباش
دیـتن دل و جـــان وەدان ب شـــاباش
ئەو ڕەنگ گـــەڕیان جنـوون و والـەھ
ئیـــدی قـــە نـەبوون ژ عـــەقلێ ئاگـــەھ
نە فـەھـم و خـیـرەد نەعـەقـل و نەھۆش
گـێـر بوون لسـەر زەمـیـنێ مـــەدھۆش
فـیـلجـومـلە ژ دل ژجـانـی سـیـر بوون
فـیـلحـــال ژ دووڕڤـە هـەردەگـیـر بوون
وان هەردوو فـرشـتـــەیێ د کـوببـار
دبـتن دوو مـــــــــەلـەک زیـادە دلـدار

* شـاباش: پێـشـکەش * فـەھـم: فـام، تێگەیشتن * خـیـرەد: عـەقڵ، ئاوەز * گـێـر: حـەپەسـاو * سـیـر: تێـر * هەردەگیر: زەمینگیر

مـــەھ زادەنە لاکین ئافـــتـــابن
دلدادەنە لێ جگەر کـــــەبابن
تەشبیھ بصەیدێ نیمە بیسمیل
بێ شبھە گەھانە حالێ موشکیل
ناچار بەزینە ســـــەر شکاران
فکرینە روخێ د وان نیگاران
زانین کو نەصەیدێ سەرسەرینە
ســەرخەیلێ ســوپاھێ دلبەرینە
وەسطان و نەظەر کرن بە دیقـقـەت
وان ھاتە ب قەلبێ رەحم و ریقـقـەت
ئەلقیصصە ژ حوسنێ وان غەزالان
رەحـمـەک کـەتە قـەلبێ وان روالان
سـیـرا دلێ کـر ب ھـەڤ تەعـەللوق
نورا روخێ وان ب ھـەڤ تەعەشـشـوق
مـەکـشـووفـە طەریقێ ئاشنایی
روحـان قـە نـەکـر ژ ھـەڤ جـودایی
یەکـرەنگیێ صـرفـێ عـالـەمێ غـەیب
ظاھیـر دکـر ئیـتـتـحـادێ لارەیب
حـوببێ وە کـرن ب ھـەڤ گـرفـتـار
حـوسنێ وەکـرن ب ھـەڤ طەلەبکار
تەد گـۆ کـو چ قـالب و چ مـەقلووب
ھـەر چار چ طـالب و چ مـــەطلووب
بێ شـبـھـە یەکن چ جـان چ ئەرواح
ئەو مـوتتـەحـیـدن چ تەن چ ئەشـبـاح
حـــوببـا د دلان وە کـر حـــەلاوەت
بوغـضـا د دلان وە کـر عـــەداوەت
نسـبـــەت ب مـە حـادیثن عـــەدیمن
لاکین ژ حـــەقـیـــقـــەتا قـــەدیمن

* مـیـھ: گـەورە، مـەزن * مـیـھـزادە: گەورەزادە، رۆڵەی نەجیم و گەورەپیاوان * ئافتاب: خۆر * دلدادە: ئەڤیندار * جگەر: جەرگ * کەباب: برژاو، بریانی * صەید: نێچیر * نیمە بیسمیل: نیوە بیسمی ئەڵڵاھ... باڵندە کـە سـەری دەبڕن و پێش گیان دەرچوون پەلە قاژەو باڵەتەپە دەکا... دەڵێن مـەلی نیـوە بیـسـمـیلە * شکار: نێچیر * نیگار: جوانی دڵڕفێن * فکرین: روانیان * سـەرخـەیل: سـەرۆک، پێشـەنگ * سـوپاە: لەشکر * دیقـقـەت: وردی * ریقـقـەت: نـەرمی و نازکی * تەعـەللوق: عـلاقـەدار، ھـەڵواسـراو * تەعـەشـشـوق: ئەڤیندارى * مـەکشـووف: خویا * طەریق: رێگە * قە: بەھیچ جۆر * صرف: خالیص و بێ خـەوش * عـالەمـی غـەیب: دنیـای نادیاری * لارەیب: بێگومـان * گـرفـتـار: گیرۆدە * تەدگۆ: تۆ دەتگوت * چ قالب و چ مـەقلووب: کـوانێ بـەدەن و خـاوەن دڵ، کـــوانێ جل گـــۆڕاوی دل دۆڕاو، واتـا ... نەدەکرا جـیـاوازی لە نێواندا پـەیدا کەی، ھـەرچوار ھـەم ئـەڤـــیـندار بـوون و ھـەم گراوی * جان: گـیـان * ئەرواح: روحـان، زانـایان لایان وابـووە نـەفس و روح دوون کە بە فارسی جان و رەوان دەڵێن * تەن: بەدەن * شەبەح: دیمەن، تارماییی لەش * حـوب: خـۆشـەویسـتـی * حـەلاوەت: شیرانی، شیرنایەتی * بوغض: رق، رک * عـەداوەت: دوژمـنی * حادیث: تـازەساز * عەدیم: نەھیچ * قەدیم: لەمێژینە

لەورا کـو جـونودێ جـان مـوجـەنـنەد
چێ بوونە د عـیلمێ حـەق مـوخـەللەد
هن مـوئـتـەلیـفن هنەک مـوخـالیف
هن مـوخـتـەلیـفن هنەک مـوئالیف
وان مـوئـتـەلیـفـانە پێکڤـە ئولفـەت
ئاخـر وەکـرن نـەمـا چـو کـولفـەت
یەعنی کـو ئەوان کـورِی دخـونخـوار
گـــاڤـــا وەهـەدیـتن ئـەو بریـندار
ئەو هـەردوو ب صـــەد دلان حـــەباندن
رونیـــشتن و هـەردوو وەرگـــەڕاندن
گـاڤـــەک ســـەیرین ل بەژن و بـالان
پێلەک حـــەیرین ل زولف و خـــالان
گـۆتن عـەجـەب ئەڤ کـەچێ د کـێنە
یان هـەردوو مـــەلائکێـــد خـــودێنە
ئەڤ مـیـــوە ل کی جـــهێ گـــەهانە
ئەڤ گـول ل چ گـولشـــەنێ نـومـانە
ســـەرویّ د چ جـــوویبـــارەکـــینە
طـەیرێ د چ مـــەرغـــوزارەکـــینە
مـــاوەرد ژ هێـســـتـــرێد گـولگون
رێهـتن لروخـــێـــد وان د پرخـــون
عـیشـقێ کـربوون وەسـا نـەهشـیـار
قـەطعـا نەد بوون ژ خـوە خـەبەردار
ئاخـر کـو کـرن بخـامـەیا عـەشق
حوسنا خـەطـێ وان ل لەوحێ دل مـەشق
وان ڤـێ کـــو بزانـن ئـەو چ ئـەصلـن
لـەورِا کـــونزانـن ئـەو چ نـەسلـن

* جنوود: لەشکرچی، ســـەربـازان * موجـەننەد: ئامـادەی کار * موخـەللەد: تاهـەتایی * مـــوئـتـــەلیف: هۆگـــر * مـــوخـــالیف: دژ * مـــوخـــتـــەلیف: نەوەکـەهـەڤ * مـوئالیف: ســازگـار * کولفـەت: زەحمـەت، گرانایی * حـەباندن: خـۆشـویستن * پێلەک: تاوێک، دەمێک * گـولشـەن: باغـچـەی گـولان * جـوویبـار: رووبار، قـەراغ جـۆ * طـەیر: مـەل، باڵندە * مـەرغـوزار: مێرگ و چیمـەن * ماوەرد: گولاو * هـێـسـتـر: رۆندک، فرمێـسک * گولگون: بـەڕەنگی گوڵ * رێهتن: رژتیان * هشیار: وشیار* خـەبـەردار: هـایدار * خـامـە: قـەڵەم * لەوح: تەتەڵە * مـەشق: نووسین بۆ فێربوون * ئەصل: رەگـەز * نەسل: تۆرەمە

ئەنگوشتەریێ د وان جوانان
کێشان ژ ئەصابعێد خودانان
خاتەم ژ ئەنامیلێد خوە کێشان
دانینە جیهان ژ بۆیێ نیشان
یاقووت ب موهرییان گوهۆڕین
ئەلماس ب شووشەیێد بلۆرین
سەرسال و خوەشی ژ دەست ب دەر دان
عەیشێ خوە بەدەل کرن ب دەردان
ئاگاه ئەجانیبن خویا بوون
ناکام کرن ویداع و رابوون
مان هەردوو برا وەکی دوو صەیدان
پابەستێ سەلاسیلان و قەیدان
رابوون کو شەڤەک سیاه و طاری
شەمس و قەمەران کری تەواری
رەه شبهەتێ مرغێ نیمە بیسمیل
بێ قووەت و بێ تەوان و بێ دل
سەرسام و دەوار و صەرع و مەحروور
سەودا و فوئاد و خەبل و مەخموور
صەد جاری د کەتنە ئاستانان
حەتتا کو گەهانە ئاشیانان
هەرچەندی گەهیشتنە مەقامان
ئەمما کو ل وان دوو تەلخ کامان
رۆژ و شەڤ و وەقت و صوبح و ئێڤار
یەکسان د نومان ل وان ب یەک جار

* ئەنگوشتەری: هەنگولیسک، ئەنگوسیلە، کلکەوانە * ئەصابع: کۆی ئەصبع: تلی، قامک، تبل، کلک * خودان: خاوەن * خاتەم: ئەنگوستیلە * ئەنامیل: کۆی ئەنمول: سەرپەنجە، سەرتبل * موهری: مورو.* ئەجانیبن: نامۆیان، لاوەکییان * خویا: دیار * ناکام: بێ مراد * ویداع: خواحافیزی، خاترخوازی، مالاوایی * سەلاسیلان: زنجیران * قەیدان: پێوەندان * تەوان: هێز * دەوار: گێژی * صەرع: فێ * مەحروور: نۆبەتیدار * سەودا: نەخۆشیی حالّ تێکچوون * فوئاد: دلّ ... مەبەست نەخۆشیی دلّە * خەبەل: گەللایی، نیمچە شێت * مەخموور: سەرگێژ وەک گێژی خومار * ئاستان: بەربێلّایی، بەردەرگا * ئاشیان: هێلین، هێلانە * مەقام: جێگە * تەلخ: تالّ، طەحل * کام: دەڤ، زار

ژانا بریێ ئەڤینێ

ئەو دوختــــە چەشم هەردوو شـــاهین
ئەوســـوختـــە پەر مـــەمـــۆ و تاجـدین
خوەش چوونە شکارێ کەبک و قازان
ناگـــاە بســـەر ڤـــە شـــبـــهێ بازان
نووەک فـــــتـلـی ل وان ژ نـاگـــــەە
ئێـدی قـــە نەمـــا ئەوان چو ئاگـــەە
هندی کـو د حـەفـتـەیا حـەمـەل بوون
ئەو زێدە د وەحـشـێ یو خـــەبـەل بوون
ئەو هـەفـتـــە لوان کـوبـوویە ســالیف
خـوکەردەیێ عـیـشـقـێ بوون مـوئالیف
رابوونەڤـــــە رۆژەکی ب یەکـــــڤـــــە
فکرینە ب رەنگ و رووییێ یەکـــــڤـــــە
عـیـشـقـێ کـر بـون وسـا مـوبەددەل
وان ئێک و دوو ناسـنەکـــــر ژ ئەووەل
ئەووەل دکـــــرن ژ هـەڤ تـەغـــــەڕوب
پاشی کـــو کـــرن ب هـەڤ تەقـــەڕوب
دیتن خـــــــوە ب پاچـەبـەند و زەنـگـل
پەرواز و فـــڕین مـــحـــال و مـــشکیل
ئوسکۆفـــە کـــە ظـولـەتێ ب ســـەردا
جـلـفـــۆیەکـــــە ئـولـفـــــەتێ ب بەردا
بێ طـوعـمـــە و بێ شـەراب و بـێ چاڤ
بێ مـەقـصـەد و بێ مـوردا و بـێ گـاڤ
مـــەســـتـــانـە ژ رەنگێ چـەشـمـێ دلدار
مـەخـمـوور و سـیـاە مـەست و بـیـمـار

* دوخـــتـــــە: دووراو، درواو * چەشم: چاڤ * شـــاهـین: مـــەلێکی راوکـــەرە * سوختە: سووتاو، صـۆهتی * پەڕ: بالّ، تووکی بالّ، چەنگ * ناگەە: ژنشکاڤ * ئاگەە: هایدار * حـەمـەل: کاوڕ... برجی ســەر ســـالّ کـە خـــۆر لەســـەرە بـەهارا دەیکاتە مزلّ * وەحشی: دووەرە خەڵک * خەبەل: نیمچـە شێت * سالیف: رابردوو * مـــوئالیف: هـۆگـــر * مـــوبـەددەل: گـۆڕدراو * تـەغـەڕوب: نەناسـیـاوی * تەقـەڕوب: نزیکی * فـتـلی: وەرسـووڕا، بەدەورەدا گـــەڕا * وســـا: بەجـــۆرێک * زەنگل: زەنگوڵە * پەرواز: فـــــڕین * ئوسکۆف: تەپلەی تـەنگ و چکۆڵە کـــە بەســەری بازی تازە گـیـراودا دەکـرێ تا چاوی نـەبـیـنـێ * ظـولـەت: تـاریـکـی * جلفـۆ: پارچەیەکی سـووەرە بـەسـەر بازی رامنەبـوویدا دەدەن تا رام و کـەوی دەبێ * ئولفـەت: هۆگری * طوعمـە: چێشکە، خۆراک * سیامەست: زۆر سەرخۆش

مـــانەندێ دەهانێ یارێ دلتـــەنگ
نـالـین ژ رەهـا دلـێ وەکـی چـەنـگ
گـۆتن عـەجـەب ئەم کـو بوونە بیـمـار
یـا بـوونـە دکـی شـــــەڕێ بـریـنـدار
یـانـە وەهـــە ئـەم چـرا نـکـاریـن
مـەجـرووح و ضـەعـیف و دلفگارین
ئەف رەنگە ئەوان دکـر تەفـەحـوص
ماهیـیـەتێ حـالـێ خوە تەجـەسـوس
تـاجـــــدین فکری د دەست بـرایـێ
تیـــست گـــوهـەرەک وەکی چرایـێ
یـاقـــووتەکـــە مـــیـــثلی دانـەیـێ نار
مـەشـعـەل صـیـفـەتە ژ بۆ شـەڤـا طار
مـــانەندێ شـــەمـــالـێ ئەو تـئـیـسی
حـــەککاک بـنـاڤـێ "زین" نـڤـیـسی
دەسـتـێ خـوە درێژ کـری کـو بینت
دا قـــــەنج نـەظـەر بکەت ببـــیـنت
مـــەم ژی فکری د دەســتـێ تاجـدین
ئەلماســـەکـــە بـێ بـەها و تـەخـمـین
لـێ ئـیـسمـێ "ستی" کری کـیـتـابـەت
ئوسـتـادەکی صـاحـیـبـێ مـەهارەت
صـــەڕاف ئـەگـــەر ببـیـتـــە بوقـراط
تـەخـمـین بکەتن ب وەزن و قـیـــراط
بـازاڕ بـکـەت ژ بـۆ فـــــــەلاطـوون
مـــەجـمـوعـێ خـــەزانەیـێ د قـاروون
ثومنـا ثـەمـــــەنێـــــد وان نگـینـان
نـابـت ب وقـــــــووفـێ دوور بـیـنـان

* بیـــمـــار: نەخـــۆش * چرا: بۆچی، لەبەرچی * نکارین: ناتوانین، توانامـان نیـیـە * مـەجـرووح: بریندار، زامـار * ضـــەعـیف: لاواز * فگار: شـــەکـــەتی بریندار * تەفـەحـــوص: پشکنین * ماهیـیـەت: چۆنیەتی * تەجـەسـسوس: دۆزین * فـکری: دیـتـی * تیـــــست: دایسێت، گرێدارە * میـثل: وەک * دانە: دەنک، دەندک * نار: هـەنار * مـەشـعـەل: شاپلێیتە، مـەشخـەڵان * شەمـال: مۆم * تئیسی: دایسا * حـەکاک: مـۆرهـەڵکەن * لێ: لـەوی * کـیـتـابـەت: نـووسـین * مـــەهارەت: کـــارامـــەیی، لەزەبری * صـەڕاف: زێڕ و زیڤـفـرۆش * بـوقـراط: فـەیلەسـوفی بەناوبانگی یۆنانی * وەزن: کێشـان * قـیـراط: کێشـیـک لە سی و شـــەش بەشی مـــثـــقـــال بەشـێکە * بازاڕکـــردن: ســـەوداکـــردن، کـــڕین * فـــەلاطون: ئـەفـــلاطون ... پـیـــتـــۆڵی بەناوبانگی یۆنانی * خـەزانە: گـەنجینە * قـاروون: لە چـیـرۆکـاندا دەوڵـەمـەندی هـەرە لەزەبرە * ثـومـن: هـەشت یـەک * ثەمـــەن: نرخ * نگین: نقـێـم * وقـوف: ئاگـاداری * تەعـەجـجـوب: سـەیرمـان * تەحـەییور: سەرسوڕمان

ماین د تەعەججوب و تەحەییور
دامان و گەلەک کرن تەفەککور
زانین کو صەواحیبێ نگینان
هەرچی کری کر ستی یو زینان
رۆژا وەکو بوویە عید و تەحویل
ئەو ژی گەڕیانە جامە تەبدیل
چاوا خەملینە ئەف کەچانی
ئەو ژی گەڕیانە جل کوڕانی
ئەو بوون کو مە گۆ د رۆژێ نەوروز
میثلێ مەھ و میهرێ عالەم ئەفروز
ئەو هەر دوونە ئێد دەست ڤەمشتن
ئەو هەردوونە ئێ د خەل د کوشتن
ئەو بوونە د شەهرێ بوویی جەللاد
ئەو بوونە کو خەل ژ دەست ب فەریاد
ئەو بوونە ل ڤان جگەر کەواندن
ئەو بوونە کو ڤان ب دل حەباندن
وان هەردوو بران ب عەقل و تەخمین
بێ شائیبە قاتلێ خۆ زانین
تاجدین ل نک هەبوو شعوورەک
عیشقێ د وی هێشتبوو قصوورەک
گۆ رابە برا ژ ناڤ نڤینان
بەس ئاھ بکە ژ بەر بریان
ئەم شێرن و ئەو خوە دوو غەزالن
پڕ عەیبە کو ئەم ژ بەر بنالن
مەم پوختەیێ عیشق بوو تەمامی
گۆتێ کو برا مەگەر تو خامی
داظەن نەبری موجەسسەمم ئەز
سەرتا ب پیان موقەسسەمم ئەز

* تەفەککور: بیرکردنەوە * عید: جەژن
* جامە تەبدیل: جل گۆڕیاو * مەگۆ: ئێمە گوتمان * مەگۆ: تۆمەز * مەھ: هیڤ * میهر: خۆر * عالەم ئەفروز: دنیا رۆشنکەر * ڤەمشتن: هەڵماڵین * خەل: خەڵک * فەریاد: هاوار * کەواندن: داغکردن *حەباندن: خۆشویستن، ئەڤاندن * شائیبە: گومان و دووڵی * قاتل: بکوژ * شعوور: هەست * قصوور: کۆتایی * پڕ: زۆر * خام: کاڵ * ظەن: گومان * موجەسسەم: خاوەن لەش * موقەسسەم: دابەشکراو

ئەڤ جیسم ل من بوویە موخەططەط
ئەو خەط هەمی بوینە مونەقەقەط
تەئثیر وە رەنگە عیشق و وەمقان
بیططول د طول و عەرض و عومقان
یەک نوقطە نەهن ژ دەردێ خالی
هێژا تو دبێ چرا دنالی
دل بوویە مەحەللێ عیشقێ حالا
ڤی حالی دڤێ مەحەلێ ڤالا
نینە عەجەب ئەربببم حلوولی
من مایە ژ صورەتێ هیولی
شاهەنشەهێ عیشقێ بێ غەرەض هات
جەوهەر ڤەشری دەما عەرەض هات
ئەڤ حال و مەحەلل و جیسم و جەوهەر
عیشقێ ژ خوەرا کرن موسەخخەر
جان و جگەر و دل و هناڤان
دەست و سەر و پێ و پشت و چاڤان
وەڵلاهی یەکی نەمایە راحەت
بیللاهی یەکی نەمایە طاقەت
بزاداندنە وان ژ من عەلایق
بیلجوملە د بێن کو: "نەحنو عاشق"
ناپرسی ل حالێ من تو ظالم
هێژا تو دبێژی ئەز نەنالم
ئەڤ رەنگەهە وی کو کر تەظەللوم
تاجدین قە نەما ژ بۆ تەکەللوم
ئەڤ مانە د گەل ئەڤان برینان
بەحثا مە ل سەر ستی یو زینان

* جیسم: قالب، لەش * موخەططەط: خەتدراو * مونەقەقەط: نوختە نوختەکراو * تەئثیر: کارتێ کردن * وەمق: ئەڤین * بیططول (بالطول): بەقووەت و بەتوندی * طول: درێژایی * عەرض: پانایی * عومق: قوولایی * حالا: ئێستا * مەحەل: جێگە * ڤالا: خالی، بەتاڵ، چۆڵ * شاهەنشەە: شاهەنشاە: پادشای پادشایان * بێ غەرەض: بێ رک و کینە * جەوهەر: رەچەڵەک و بنیچە * ڤەشری: شاردرایەوە * دەما: وەختێک * عەرەض: پەیدابووی تازە * موسەخخەر: بەردەست * راحەت: ئاسووده * طاقەت: توانایی * بزاندن: پساندن * عەلایق: کۆی عەلاقە: پەیوەند * بیلجوملە: بەگشتی * نەحنو عاشق: "نحن عاشق": ئێمە ئەڤیندارین * هێژا: هێشتا، هێمان * تەظەللوم: گلی، شکایەت * تەکەللوم: قسەکردن، ئاخافتن، پەیڤین

نیچیر بوونا نیچیرڤانا

ئەو ژی ڤەگەرین ب وی لیباسی
حاضر شەلییان کو کەس نەناسی
هەرچەند کرن لیباسێ تەبدیل
ئەمما نەدبوون ژ حالێ تەحویل
عیشقێ کر بوون وسان موبەددەل
ئێدی نە دچوونە حالێ ئەووەل
قەط کەس نەدگۆ ستی یو زینە
خەلقێ وە دزانێ ئەجنەبینە
داینەکە وان هەبوو زەمانی
تەشبیهێ بەلایێ ئاسمانی
زالا فەلەکێ ل بەر زەبوون بوو
وێ ناڤ ژپیری "حەیزەبوون" بوو
ئەو هاتی ژ غەفلەتێ ب سەردا
فکری کو جلێ د وان د بەردا
رووندشتنە بێ مەذاق و مەشرەب
وندا کرنە ذەقەن د غەبغەب
یەعنی د تەحەییور و مەلالن
مەهپارە د حالەتێ وە بالن
جلوا بوویی جەوجەمێ د تازە
رەنگێ سەمەنێ ب جایێ غازە
کافوور مەثەل عوذارێ قانی
صۆرگول گەریانە زەعفەرانی
زانی کو پەری دبێ لیباسن
مەجلووبی مەحەببەتێ ئوناسن
گۆ ئەی هەوسا دل و هناڤان
هەریەک ژ وە روهنییا دووچاڤان

* حاضر: دەسبەجێ * شەلییان: رووت بوونەوە * وسان: وسا، بەو جۆرە * ئەجنەبی: بیانی، نامۆ * داین: دایەن، تایەن، لەلەی کچان کە ژن بێ * زال: پیرێژن * زەبوون: عاجز و بێ دەسەلآت * حەیزەبوون: پیرێژن * مەذاق: چێژە * مەشرەب: جێ خواردنەوە... مەبەست ئەوە بێ خواردن و خواردنەوە و بێ کەیف و دەماغ بوون * ذەقەن: چەناگە * غەبغەب: بەرچێلّە، بەرخەبەبە * مەلال: وەرەزی، جارِزی، * مەهپارە: پاژی هیڤ * وەبال: بێ حالّی و نارِەحەتی * جلوا: سیس، ژاکاو، پەژمە ریو * جەوجەم: گۆگەم: گولّێکی زەردی زۆر شەق و جوانە * سەمەن: کا * غازە: سوورواوی خۆ جوانکردنی ژنان * کافوور: بەرهەمی داریّکە ... دەرمانە و زۆر سپی رەنگە * عوذار: لاجانگ * قانی: سوور بەرِەنگی خوێن * زەعفەران: بەری گیایەکە زۆر زەردە، وەک کاخلّی دەچێ * مەجلووب: راکێشراو، براو * ئوناس: خەلّک * هەوەس: ئارەزوو

حـــافظ ژوەڕا مـــەگـــەر خـــودێ بت
جـــانـێ مـــــە ژ بۆ وەڕا فـــدێ بت
هون هنده مـــوقـــەییـــەدن د قـــەیدێ
ئـیـــرۆ ب تەنـێ کـــو چوونه صـــەیدێ
وه زوو شـــەمـــراند ژ بۆ چ ســـەرسـال
هون راستی ببێن کو بوویه ئەحوال
بێـــژن کـــو مـــوقـــەددیمه چ ڕەنگه
ئەڤ حـــیـــرەتە یا خـــەیالێ ڕەنگه
هون بوچی حـــەزینن ئەی مـــەطایا
نینن چو نەتیـــجـــە بێ قـــەضـــایا
هون بێـژنه من کـو بو قـــەضـیـیـه
کـەنگێ ل مـه خـەف دبت خـەفـیـیـه
ئـەز دێ نـوهـه ڕەمـلـەکـی بـرێـژم
ئیـسـمێ و ضـــەمـیـرێ ئەز ببـێـژم
یا شـــووشـــه و مـــەندەلا خـــوه دانم
مـــاهـیـیـــەتێ حـــالـێ دێ بزانم
وان گـــۆتنه دایەیێ نـیـــهـــانی
ئەم صـبـحـێ کـو چوونه دەر ژ خـانی
هەرچی ل مـــه بوو دووچار و پەیدا
حـــاضـــر گـــەڕیا جنوون و شـــەیدا
ئاخـر کـو ژ حـەددێ چوویه دەر جـەور
جـەورێ ل مـه عـاقـیـبـەت نـومـا دەور
ئەم ژی گـەڕیان مـەلوول و مـەغبـوون
هاتینەڤـه ئەم خـەفـیف و مـەجنوون
داین بـتـــــــەئـەنـنـی یـو تـەوەلـلا
چو بـالیـــڤـــه دایه وان تـەســـەللا
گـــۆ هون ب جـــەمـــالێ شـــەهریارن
هـەریەک ژوه شـــاه و خـــوندکـــارن

* حـافظ: پارێزگـار، پارێزەر* فـدێ: فـیـدا، گـۆری، قـوربان * هون: ئێـوه، ئەنگۆ * ئـیـرۆ: ئەمـڕۆ * وه: ئێـوه، وا * شـەمـڕاند: فـرێتـان دا، وازتان هێنا * موقەددیمه: پێشـەکی * بەنگ: حەشیش: گیایەکە دەی کێشن و پێی گێژ دەبن * حـــەزین: خـــەمگین * مـــەطایا: کـــۆی مـەطیـیـه... ئەوی بۆ سـواربـوون دەست دەدا * نەتیجه: بەرهەم * قەضایا: کۆی قەضـییـه: مەسـەله، ڕووداو * خەف: ون، نەپەنـی * خـەفـیـیـه: نـهـێنی، نـەپـەنی * ڕەمل: فاڵی بەقوم * ضـەمیر: دڵ، لێرەدا مـەبەست نـهـێنیی ناو دڵە * مـەندەل: جـەغـز و کـاسـەی سـەر داپۆشـراو کـه فـاڵگران بەکـاری دێنن بۆ جندۆکـه دواندن * شـــووشـــه: وردەبابەتی بـەردەســـتی فـــاڵچی، هەچی وردە * دووچـار: تـووش * پـەیـدا: دیـاری * حـاضـر: هەرلەجێ * جنوون: شـێت * شەیدا: دین، پەشـێو * جـەور: ناحەقی و زوڵم * عـاقـیـبـەت: لـه پاشـان * مـەلوول: وەڕەز * مـەغبـوون: لـه سـەودا تێشکاو * خەفیف: سـڤک * تەئەننی: لەسـەرخۆیی، کـــاوه خـــۆیـی * تەوەللا: دۆســـتـــانـه و خۆشەویستانه * تەسەللا: دڵدانەوە

کی بت کـو نەبت مـوطیـع و مـوحـتـاج
کی بت کـــو نـەدت وە بـێ طـەلەب بـاج
هـەرچی وەحـــــەباندی ئـەی پـەریزاد
حـوسنا وە دکـەت ژ بۆ وە مـونقـاد
خـاصـمـا دڤی شـەهری بت وە دلدار
ئـەز دێ وی بـکم نـوهـا خـــــەریدار
بێـــژن کـــیـــیـــە دا بچم ببـــینم
حـــــاضـــــر بکرم ژ بـۆ وە بـینم
وان گـۆتنە حـەیزەبوونـێ سـاحـیـر
دەردێ ل مـە ئـەی طەبیـبـێ مـاهـیـر
بـێ شـبـــهـــە دەوا ژ دەست تـە تێتن
تـەقـریر ئەگـــەر ژ دەست مـــە بێتن
تـەقـریر و ئـەدا کـــرن مـــەحـــالە
تـەدبیـــــر و دەوا کـــــرن بـەطـالە
هندی هـەنە کـیـژ و کـورِ د بـوهـتـان
بەلکی د جـــەمـیـعـێ بەژن و بـوهـلان
کەس نینە ب لوطف و حوسنێ مەشهوور
ئیللا کـو د دەفـتـەرا مـە مـەسطوور
یـەعنی هـەمی روو ب روو مـــە دینە
هـندی دڤی شـــــەهری ئـادەمـــــینە
ئـیـرۆهـە دوو کـەچ غـەریب و شـیـبـا
ســـــەرتا ب قـــــەدەم دەبیق و دیبـــا
زیبـــەندە ژ شکلێ شـــاهـێ خـــاوەر
تـابـەندە ژ رەنـگـێ مـــــاهـێ ئـەنوەر
ناگـــەھ ل مـە بوون دووچار و ظاهـیـر
گـیـر بوونە ژ دوورڤـە هـەردوو نـادیر
ئەم چوونە ب ســەر بنێین کـو کـینە
فکرین نـەوەکی مـــــە ئـادەمـــــینە

* جـەمـال: جـوانی، رندی * شـــەهرەیار: شـاه، پادشـاه * خـوندکـار: پادشـاه * مـوطیع: بەرفـەرمـان * مـوحـتـاج: ئاتاج، چـاو لـــەدەس * طـــەلـــەب: داوا * بـاج: سـەرانە * مـونقـاد: بەردەست و زەلیل * نوهـا: هـەر ئێستا *حاضر بکرم: ئامادە بکەم * سـاحـیـر: جـادووگـەر * طـەبیب: بژیشک * مـاهـیـر: کـارامـە * تـەقـریر: ئەداکرن ... باسی رووداوکرن * تەدبیر: دەبراندن، پێ چاران * جـەمـیع: هـەموو * بـەژن: کـــۆی بـەژ... دەشت و دوورەئاو * بوهلان: کـۆی بوهل: گـەلی و شـیـو و دۆڵ "لە هـەرسێ نوسـخـەدا قـافـیـەی دووهـەم بوهـتـان نووسـراوە، من کـە دەزانم بوهل گـەلییـە، نەمزانیوە بوهت گـەلی بێ بەڵام ئـەگـــەر بوهت لـە زاراوەیەکی کـــوردیدا بـەگـــەلی و دۆڵ بڵـــێن وەک بوهل هـەر بوهتـــەکـــە رێک و لەبارتر دەبێ . هـ" * ئـیـرۆهـە: ئـەمـرۆکـە * غـەریب: نـەناس * شیبا: پەشێو، شێواو * سـەرتاب قـەدەم: ســـــەرتاپا * دەبیق: جـــۆرێ پارچـەی ئاوریشـــمـــینی زۆر ناسک بوو، کـــە لە شارێکی میصر بەناوی دەبیق دەتەندرا و ناوبانگی بەدەبیق یان دەبیقی دەرچووە * دیبا: پارچـەیەکی جوانی لە ئاوریشـمـە * زیبـەندە: جـوان و رازاوە * شاهی خاوەر: رۆژ، خۆر * تابەندە: بەتیرێژ، تیشکدەر * مـــاه: هـیڤ * ئـەنوەر: هـەرە رووناک * دووچار: تـووش * ظاهـیـر: دیار * گـیـر: حـەپـەسـاو * نـادیر: کـەم وێنە * بنێین: تماشاکەین * فکرین: دیتمان

تەحـــقـــیق مـــەلەک وەیا پەری بـووڕن
لەورا کـــــو ل ئـاڤ و گل بـەری بـووڕن
گـــاڤـــا کـــو مـــەدیـتن ئـەو پەریـزاد
ئـەم ژی گـــەڕییـــان ژ عـــەقـلێ ئـازاد
ئـەو هـەردوو وەکی دوو جـامـی جـەمشـید
ئـەم هـەردوو مـیـژالێ مـاه و خـورشـید
گـاڤـا وەکـو پێکڤـە بـووڕن مـوقـابـیل
مـیـصـبـاح و زوجـاج بـووڕن مـوعـادیل
قـاروورە ژ نەجـمـێ مـونعـەکـیس بوو
نوورەک مـە ب قـەلبێ مـوقـتـەبـیس بوو
قـیـندیل و فـتـیـلە گـــەر ژ وان بـوو
ئـاگـــــر ژ روخـێ مـــــە هـەردوان بـوو
زەیـتێ مـــە و ئـاگـــرێ مـــە دیـســـا
بـەربـوومـــــە و دل مـــــە پـێ ئـەیـســـا
صـــوهـتین خـــوە بخـــوە نزان چ حـــالە
هـشـیـــاریـیـــە خـــەونـە یا خـــەیالە

* بەری: بێـبـەش، دوور * مـوقـابـیل: بەرانبـەر * مـیـصـبـاح: چرا * زوجـاج: شووشـە * موعـادیل: هـەمبـەر، رووبـەڕوو * قـاروورە: شـووشـە * نەجـم: ئەسـتێرە * مـونعـەکـیس: کـەوانەکـەر، دانەوە * نوور: رووناکی * مـوقـتـەبـیس: قـەبەس گیر، قـەبەس: چروسک ... لێرەدا هێـمـا بەو ئـایەتانەی قـورعـانە کـە لە زمـانی مـوساوە دەڵێ: "مـوسا بە خێزانی خـۆی گـوت من هـەسـتم بە ئـاگـرێک کـردووە دەچم شـایەتا ... چـروسکێکتـان بۆ بـێنم یان رێشـاندەرێک لەسـەر ئـاگـر پـەیدا کـەم" * قـیندیل: چرا * فـتیلە: پڵـیتـە * زەیت: ڕۆن، ڕۆن زەیتـــوون * دیســـا: دیســـان، گـــەڕایـەوە، کـــەوانەی کـرد * بەربوومـە: تێـمـان هـەڵگرا * ئـەییـسـا: ئـاییـسـا * نزان: سـووکـەلەی نـزانین، نازانین

هەیرینا دایین

دایین حـــــەیری ژ مـــــاجـــــەرایە
گـــۆ ئەی رح و قـــالبـــێـــد دایە
هون چوونە تەفـــــەڕوجـــــا روالان
فـاریـغ ژ تەعـــەشـــشـــوقـــا غـــەزالان
شکلێ کـــــو وە دیتی بێ مـــــەئالە
مـــــەیلا وە بـقـــــســـــمێ ژن بـەطالە
مـــــەیلا بـەشـــــەری بـەشـــــەر دقـــێـتن
ئەمما وە کـــەچان پســـــەر دقـــێـتن
کـــەچ قـــەط ل کـــەچان دبن خـــەریدار
بێ نـەقـــدی کـــوڕان مـــەحـــالە بـازاڕ
کـــــوڕ ئـاینـەیـێ جـــــەمـــــالێ ذاتن
کـــەچ مـــەظـهـــەرێ پورتـەوا صـیـفـاتن
بۆ ذاتێ صـیـفـــەت غـەرەض مـیـثـالە
جـــــەوهـەر نـەبتن عـــــەرەض مـــحـــالە
قـــــایم دبـتن عـــــەرەض ب جـــــەوهـەر
بێ شـــەمس قـــەمـــەر دبت مـــونـەوەر
مـــــەیلا ژ روخێ کـــــوڕان بـەری بت
صـــەد جـار کـــو حـوری و پـەری بت
ئەو مـەیل کـو دێ بکەت وە مـەفـتـوون
ئەو لـەیلێ کـو دێ بکەت وە مـەجنوون
مـەجنوون کـــو نـەبت عـــەدیلێ لـەیلێ
لـەیلێ کـــو دکـــەت بلـەیلێ مـــەیلێ
گـول قـەط ل گـولان دبیـتـە عـاشق؟
عـــەذرا خـــوە بخـــوە دبیـــتـــە وامق؟
خـوسـرەو نـەبوویا سـەوارێ شـەبدیز
شـیـرین لشـــەکـــەر د بـوویە پـەرویز؟

حەیری: واقی ورما * ماجەرا: رووداو * قالب: بەدەن، لەش * تەفەڕوج: سەیران * فاریغ: والا، خاڵی * تەعەششوق: ئەڤاندن * غەزال: مامز، ئاسک * مەئال: بەهرەدانەوە * بێ مەئال: بێهوودە * مەیل: ئارەزوو، ئاوڕ وەسەردان * بەطال: بێ ناوەڕۆک * بەشەر: مرۆڤ * پسەر: کوڕ * بازاڕ: سەودا و مامەڵە * ئاینە: نەینیک، نەینوک * جەمال: جوانی * ذات: کەس، نیاز خوایە * مەظهەر: نوێنەر * پورتەو، تیشک * صیفات: ئاکار

* غەرەض: مەبەست * میثال: نموونە * عەرەض: بەسەردا هاتوو، پەیدابووگ * محال: نەشیاو * قایم: وێستاو * شەمس: خۆر * قەمەر: هەیڤ، هیڤ * مونەوەر: رۆشنکراو * مەفتوون: دینی ئەڤین * مەجنوون: دین، شێت *عەدیل: بەرانبەر* کو دکەت: کوادەکا * عەذرا و وامق: باسمان کردن * وامق: عاشق * خوسرەو: پادشا، پادشایەکی ئێران * شەبدیز: ناوی ئەسپێکی خوسرەو بوو * شیرین: گراویەکەی فەرهاد و ژنی شاخوسرەو * شەکەر: ناوی ژنێکی تری خوسرەو، یان ژنێکی دلبەری ئەو بوو، خەڵکی ئیسفەهان * پەرویز: نازناوی خوسرەو شایەکەبوو

فـەرهاد جـووا سـرشکی پر خـوون
نینا؟ نەددی سـەواری گـولگوون
ژەو چەندەهە عـالەمـا ریجـالان
بـەگـزادە و سـادە و روالان
دل قـەط وە نەبت ب کـەسـقـە مـایل
کـیـژن د ئەدانـی و ئەرازیل
بێ نام و نیشـان و غـەیرە مـەعروف
قـەلبێ وە ب وان کـو بوویی مـەشغوف
ئـەڤ ئەمـر ب من قـەوی مـەحـالە
ئـەڤ خـەونە وە دیتی یا خـەیالە؟
زینی کـو بهـیـستن ئەو مـەعـانی
ئـەڤ نـەغـمـە ژ پـەردەیێ دەرانی
ئـەڤ رەنگەهـە گـۆتە دایەیا پیـر
غـالب تە نـەمـایە عـەقل و تەدبیـر
تـە دگـۆ وەکی مـەندەلا خـوە دانم
حـالێ کـو خـەفی بـتن دزانم
شکلێ کـو مـەدی نـە بێ مـەئالە
تەحـقـیـقـە نەخـەونە نـەخـەیالە
وان گـەر مـەلەک و ئەگـەر بەشـەربوون
گەر قیسمی نیساء و گەر پسـەر بوون
ئـەنگوشـتـەریێ د وان ئـەڤـانـە
ئینانـە مـە ئەو ژ بۆ نیـشـانـە
رەملێ تـو ئـەگـەر ب راست دزانی
خـاتـەم ئـەڤـە دێ بزان خـودانی
وی شـەهلەیێ حـیلەکـار و جـادوو
گـۆ بینە ژ بۆمـە خـاتـەمـا زوو
دا ئیـشـەڤـە رەملـەکێ برێژم
حـەتتـا صـبـە صـاحـیـبـان ببێـژم

* فـەرهاد: ئـەڤـیـنداری بەناوبانگ * سریشک: هێستر، رۆندک، فرمێسک * نینا: نەهێنا * گولگون: ناوی ئەسپێک بووە کە شیرین بـە سـواری ئەو چووەتە دیداری فـەرهاد * عالەم: مـەخلووقـات، حـەشامات * ریجالان: پیاوان * کیژن: کچانی * ئەدانی: نزمان * ئەرازیل: بێ نرخ و پـەسـتـان * غـەیرە مـەعـرووف: نەناسـراو * مـەشغووف: پڕ لە ئەڤین * ئەمـر: کـار، کـارەسـات * قـەوی: زۆر * مـەعـانی: واتایان * نـەغـمـە: ئاواز * پەردە: هـەوای سـتـران * غـالب: زۆرتر وێ دەچێ

* مـەئال: بنـەڕەت * تەحـقـیق: راست و دروست * قـیـسم: بەش * نیـسـاء: ژنان * دێ بزان: دەبزانە * خـودان: خـێـو، خاوەن * شـەهلە: پیرێژن * خـاتەمان: ئەنگوسـتیلان * ئی شـەڤـە: ئـەمشـەو * صبە: بەیانی *

حـــاضـــر ســـتـــيـــێ نگین دەرانی
دا دەســـتێ عـــەجـــووزەیا زەمـــانی
زینـێ وەهـە گـــــۆتە حـــــەیزەبوونـێ
مـن دل بـوویـە وەرطـەیێک ژ خـــــوونـێ
گـــاڤـــا وەکـــو وەرطـە دێتـــە جـــوشی
وەقـــتێ کـــو دکـــەت بکەت خـــروشی
تـەسـکین دکـــــەت ئـەو نـگین دلـێ ژار
دەم دەم کـو ددم د چەشـمـێ خـونبـار
زینـهـــــار ئـەگـــــەر دبـەی نـگیـنـێ
زوو بـیـنـەڤـــــە بـۆ م دلحـــــــەزیـنـێ
لـەورا بـوویـە صـــــەبـری م ژ هـەیمـان
ئـەو بـو من خـــاتـەمـــا ســـولـەیمـان

نگین: نـقـێم، مـەبـەست هـەنگولیـسکە * عـەجـــووزە: پیـــرێژن * وەرطـە: چەق و زەلکاو، شوێنێک کە پیاو لێ دەرنەچێ و بـەهـیـــلاک بـچـێ * دێتـــە جـــۆشـی: هـەڵدەقـوڵێ * خـرۆش: هـاوار و گـازی، گـرمـە و نـاڵە * تەسکین: هێـور، ئـارام، هێـدی * دەم دەم: جـار جـار * زینـهـار: تکات لـێ دەکـــەم، ئـەز د بـەخـتـێ تـەدا، دەغیلە * دلحـەزین: دڵ خـەمگین * لەورا: چونکە * صـــەبـری م: ســـەبـووری من * هـەیمان: تونیـایـەتی و ســەرلێشێـواوی لە ڕێگەی ئـەڤـیندا * خـاتـەمـا ســولـەیمان: کلـکـەوانـەی حـــــەزرەتـی ســـــولـەیمان پێـغـەمـبـەر، کە هـەرچی بـیـویسـتـایە پێی دەکرد

ړمل و مەندەل

وێ دەللەیێ بێ فەصال و موحتال
صبحێ خوە گیهاندە پێشێ ړەممال
زێرەک دوو برن د دەست خوە بۆ پیر
ئەڤ ړەنگەهە کر ضەمیرێ تەقریر
گۆ من دوو کوڕک هەین د مەعصووم
بێ باب و یەتیم و ژار و مەحرووم
ړۆژا وەکو بوویە عید و سەرسال
ئەو ژی ب طەریقێ طەبعێ ئەطفال
رابوونەڤە هەردوو چوونە گەشتێ
غولان غەلەطاندبوون ل دەشتێ
ئیرۆهە دەما کو بوونە پەیدا
دینن تەلەسن جنوون و شەیدا
هاتینەڤە بێ لیباس و طازی
گەهـ گەهـ دکرن فیغان و گازی
بێ هۆش دکەڤن گەلەک دمینن
گاڤا وەکو رادبن د دینن
ئەڤ خاتەمە نە ئەوان ددەستن
گویا تو دبێی ب ڤان د مەستن
ئەی واقفێ ړەمز و کاشفێ راز
بێچارەمە ئەز تو چارە پەرداز
ئیحسان بکە قەنج ژێ خەبەردە
کانی صەبیێ د من چ دەردە
مەجنونیە صەرعە یا هەوایە؟
چاوا مەرەضە چ بۆ دەوایە؟

* دەلله: هاتۆچوکەر دەنێواندا، دەڵاڵ * بێ فەصال: ناقۆلا و خواروخێچ * موحتال: گزیکار * صبحێ: بەیانی * ړەممال: فاڵگرەوە * ضەمیر: وەشارتو * تەقریر: بەیان * کوڕک: کوڕیژگە* مەعصووم: بێ گوناح * یەتیم: سێوی * ژار: بێچارە * مەحرووم: بێبەش * طەریق: ڕێ و شوێن، داب * ئەطفال: زارۆکن * غول: پیرهەڤی، پیرهەڤۆک، مێردەزمە، مڵۆزم * غەلطاندبوون: هەڵفریواندبوون * تەلەس: تەواو مەست، شەشدانگ، سەرخۆش * جنوون و شەیدا: شێت و پەشێو * طازی: ڕووت و قووت * گەهگەهـ: جارجار * فیغان: هاوار * دین: شێت * واقیف: هایدار * کاشیفێ راز: خویاکەری نهێنی * چارەپەرداز: چارەساز، کارساز * ئیحسان: قەنجی، چاکە * قەنج: باش * صەبی: زارۆک * مەجنوونی: دینی * صەرع: فێ * هەوا: ئەڤین، بای نەخۆشی * مەرەض: نەخۆشی، نەساخی * دەوا: دەرمان

ئەی مورشید و پێشەوایێ موقبیل
حەللالێ عوقود و حەللێ موشکیل
سیرەک هەیە وی دڤان نگینان
پەیدایە ل نک وە دووربینان
ئەصحابێ نگین ببێژە کینە
جینینە پەرینە ئادەمینە؟

* مورشید: رێ نیشاندەر، پێشەوا، سەرکردە، پێشڕەو * موقبیل: بەختەوەر * حەللال: ڤەکر * عوقود: کۆی عەقد: گرێ * حەل: شیکردنەوە * موشکیل: ئاڵۆز * سیر: نهێنی * جینی: جندۆکە، ئەجندە، لەخۆمان چاکتر * پەری: جوانی نادیار جگە لە مرۆڤ * ئادەمی: مرۆڤ، بنیادەم

بژیشکا دەرەوین

ئەو واریثێ عـــیلمێ دانیـــالی
گـــاڤـــا فکری د شکلێ فـــالی
فـــیلحـــال د رەحـــمێ ئوممەهاتان
بێ وەضـــــعێ تەوەللودا بەناتان
لەحـــیان و نەقـــیێ پێکڤـــە دیتن
تاجـــدین و ســـتـــیێ پێکڤـــە دیتن
شکلێ تەرەحێ دگـــەل غـــەمێ دیت
بێ پەردە وی زین دگـــەل مـــەمێ دیت
ئەڤ رەنگەهە گـــۆتە قـــاصـــیـــدا پیـــر
مەقصـــوود ب مەکـــر و کیذب و تەزویر
مـــا قـــەط دبـتن ژ بۆ تـە حـــاصـــیـل؟
بێ راســـتـــرەوی مـــحـــالە مـــەنزل
تە دگـــۆ کـــو کـــورِێ د من د دینن
نابێـــژییـــە من ســـتی یو زینن
رۆژا وەکـو چوونە گەشت و سـەیران
وان دینە ل رێ دوو دیدە حـــــەیران
یەعنی دوو کـورِێ د ســەر و قـامـەت
رابوویە ل وان کـــورِان قـــیـــامـــەت
فـــیلحـــال ئەڤـــان دوو ئـافـتـــابان
دل چویە ڤـــەبال دوو مـــاهێ تابان
ئەو بوونە ژ عـیـشـقێ ڤـان د بێـهـۆش
ئەڤ بوونە ژ حـوسنێ وان د مـەدهۆش
ئەڤ شـــیـفـتـــەیێ بەلایێ عـیـشـقن
ئەو تەشنەیێ کـەربەلایێ عـیـشـقن

* واریث: مـــیـــراتگر، کـــەلەپوور بەر * عـــــیـلم: زانست * دانیـــــال: ناوی پێغـەمبـەرێکی جـوولەکـانە * فکری: نواڕی * شکل: بیـــچـم * فـــیلحـــال: هەرلەجێ * رەحم: رەحـمـە، منالّدان * ئوممەهاتان: دایکان * وەضـع: دانان * تەوەللود: زان * بـەنات: کـــچـــان * لەحـیـان: ناوێکی تایبـەتی فـالّگرانە کەسێ خـەتی وەک ئەلف (ا) بەقیـتی لە رەملّەکەدا دیار بکەن بەو شکلّە: (أ، أ، أ) * نـەقـــا: نـەقـی: تەپۆلّکە رەمـــلّێ رووتەن: ئەویش ئەگەر لە رەملّ لێکداندا فـالّگرەوە قـیـتـایـی وەک تەپۆلّکەی چکۆلّەی دەرەملّەکەیدا بوو: دەلّێ: زۆر چاکـی هێناوە، بەلّام ئەگـــــەر وێنە ئەلفەکان لە دریژەوە بە راکشاوی بوون و قـولّکەی چکۆلّە کـەتە سـەر رەملّەکە نیـشـانەی خـراپ هێنانە * تەرەح: کەسـەر و کـول * غـەم: خـەم و دەرد * قـاصـیـد: راسپـاردە * مـەقـصـوود: مـەبەست * مـەکر: فـێلّ * کیذب: درۆ، دەرەو * تەزویر: هەلّبەستە و ناڕاست * مـا: مـەگـەر، بۆ * راست ڕەوی: راست رێڤـەچوون * مـــەنزل: قـــۆناغ * دیدە حـەیران: چاو جـوان * قـامـەت: بەژن و بالّا * قـیـامـەت: ئـاخـرەت، ئەو دنیـا * مـاهی تابان: هەیڤێ بەتیـرێژ، رۆهـنی دەر * بال: جـەم، کن، نک، با * شیفتە: شـێـویـاو * بەلّا: نەهاتی، بەلّا * تەشنە: تی، تینوو، تووتی

ئەڤ خاتەمە ئێ د وان کوڕانن

ڤان ژی دو نگین د دەستێ وانن
چاوان خەملینە ئەڤ کوڕانی
ئەو ژی گەڕیانە جل کەچانی
پیرێ وەهە گوتە شێخی رەممال
من شبهە نەما دکەشفێ ئەحوال
لیکین تو ببێژ ئەو چ ئەصلن
قەنج کەشف بکە کو ئەو چ نەسلن
بەگزادەنە ئەو عولا مەقامن
جوندی نەسەبن وەیا عەوامن؟
شێخ گوّ: کو ددینێ عیشقبازی
بەیعەک هەیە ئەو دبێن تەراضی
بێ شەرطێ کەفائەتێ رەوایە
شەرطێ موتەعاقیدان رەضایە
خاصما کو کوڕێد ڤان بژاری
دوڕ دانەیە ئێک و ئێک مراری
بەگزادەیە یەک ژ نەسلێ میران
یەکژی بنەسەب کوڕێ دەبیران
وی ساحیرەیێ ژ بۆ نیشانە
دیسان خەبەرەک کرە بەهانە
گۆ عاشق و موبتەلا و دینان
مەفتوونێ ژ بۆ ستی یو زینان
ئەو نابنە قابیلێ حیسابان
ناگونجنە دەفتەر و کیتابان
شێخم تو دزانی ئەڤ جزیرە
تێکدا کوبەرا و کوردە میرە

* کەربەلا: شارێک و شوێنێکە لە عێراقی ئێستا، کە ئیمام حوسێن دروودی خوای لێ بێ لەوێ خەزای کردووە، ئاوی فوراتی لێ قەدەغەکراوە و خۆی و خێزان و یارانی بەتینووەتی ماونەوە و هەر لەوێ شەهید کراون * پیرێ: پیرەژن * شبهە: گومان و دوودڵی * کەشف: کفش * لاکین: بەڵام * عولا مەقام: پایە بەرز، جێ بڵند * جوندی: ئازا، جوان و لاوچاک * لەشکری و دیوانی: لێرەدا مەبەست دیوانییەکەیە * عەوام: رەشایی، بۆرەپیاگ * دین: ئایین و رەوشت * بەیع: سەودا، فرۆش * تەراضی: هەردوو لاڕازی * شەرط: مەرج * کەفائەت: بەرانبەری، هاوشانی * رەوا: دروست * موتەعاقیدان: کڕیار و فرۆشەران * رەضا: رازی بوونە، قنیات هێنانە * دوڕدانە: مرواری درشت و تاقانە * مراری: مرواری * خەبەر: پەیڤ، قسە * موبتەلا: تووشهاتوو * مەفتوون: شێت و شێواو * نابنە قابیلێ حیسابان: هەر لەژمار نایەن * شێخم: ئەی شێخی من * تێکدا: وێکڕا * کوبرا: گرە گرە، مەزن * کوردە میر: میرە کورد یان کورد میر، کوڕی میران

ئیحسان بکه پەردەیێ هلینه

ئەو هەردوو مەلەک ببێژە کینه
عەهدا مە وەبت تەنێ ببینم
چل زێڕی بچم ژ بۆتە بینم
شێخ گۆ تو هەڕە ببین وەشاقان
تەفتیش بکه جیە و زەقاقان
هەرچی کو دبێژن ئەو عەلیله
ئەو عەیللە ژ بۆ تەڕا دەلیله
بنمێ خوە بصورەتێ طەبیبان
بێ پەردە دبینی وان حەبیبان
گاڤا کو تە دیتن ئەو مەلەکوار
کەشفە ژ قوماشێ ژی خەریدار
خاصما کو ددەستێ وان نگینن
مەنقووش ل وان ستی یو زینن
رابووڤە عەجووزە شبهێ لوقمان
سەر تا ب قەدەم دەوا و دەرمان
قاروورە و حوققە نەشتەر و کیس
هەلگرتن ئەوا خەبیثێ تەلبیس
دانێ بەغەلا خوە چەند کتێبەک
دنما ب حەکیمەیێ عەجێبەک
حاضر خوە گەهاندە پیشەکاران
فیلحال بوویە نەدیمێ یاران
وان گۆ: تو ژ کوڤە تێی چ پیری؟
غالب تو ژ عیلمەکی خەبیری؟
گۆ: هەرچی کو ظاهیری حەکیمم
زێدە ب دوو عیللەتان عەلیمم
زایل دکم ئەز قەوی دوو ژانان
دەردێ بەدەنان و دەردێ جانان

* هلینه: لادە * مەلەک: فریشتە * عەهد: پەیمان * وەشاق: تازەلاو، نۆجوان * تەفتیش: پشکنین * زەقاق: کووچە و کۆلان * عەلیل: نەساخ، نەخۆش * عیللە: سەبەب، هۆ، سەمەد * دەلیل: شارەزاییکەر * بنمێ: خۆت نیشان دە * صورەت: شکڵ، بیچم، تەرح * طەبیب: بژیشک * حەبیب: خۆشتەوی * مەلەکوار: وەک فریشتە * مەنقووش: نەخشاو * لوقمان: ناوی بژیشک و هۆزانێکی زۆر کەونارایە کە لە قورعانیشدا ناوی هاتووە * قاروورە: شووشەی دەرمانان * حوققە: قوتولکە * نەشتەر: تیخەلەی برین درین * کیس: تووڕەکە * خەبیث: پیس * تەلبیس: خۆگۆڕاوی حیلەباز * بەغەل: پاخل، باوەش و بن کەوش، بن هەنگل * دەنما: دەی نواند * حەکیم: بژیشک * عەجیب: سەیر و سەمەرە * حاضر: لەجێ * نەدیم: هاونشین * غالب: زۆرتر، باقڵ * خەبیر: هایدار * عەلیم: عالم، زانا * زایل دکم: لادەبەم * قەوی: زۆرتر * بەدەن: لەش

وان گـــۆ تو ژ بۆ مـــەرا خـــەبەردە
دەردێ کـــو ل جـــانی بت چ دەردە؟
وێ گـــۆتی: کـــو هـون مـــەگـــەر نەبینن
وی دەردی عـــــەلامـــــەتن نەهـینن
ئـەو دەردەکی زێدە بـێ مـــــەجـــالە
صـیـحـــەت ژ وی دەردیرا مـەحـالە
دووربـت ژوە ئـەو گـــــــەلـێ روالان
ئـەو بەرقـــە د صـــورەتـێ شـــەپالان
گـــاقـــا قـــەددەت وەکی برووسکە
بـێ شـــوعلە و پێت و بـێ چروووسکە
بـێ جـــورحـــە و قـــورحـــە و برینە
نـاقـێ لـوی دەردی هـەر ئـەقـــــینە
ئـەمـمـا وە د صـــــۆژتـن هـنـاقـــــان
خـــونا دلی تـێ ژ هـەردوو چـاقـــان
وان گـۆتنە وێ کـو "خـەیرەمـەقـدەم"
حـالەن نـەخـوەشـن ژمـە دوو هـەمـدەم
ئـیـحـســان بکە هـەردوویان دەواکـە
دەرمـــان کـــە ب نەوعـــەکی تو راکـە
هـەرچی تـو دبـێـــژی ئـەم وســـاکین
هـەرچی تـو دخـــــوازی ئـەم ئـەداکین
پـیـرێ خـوە گـیـهـانـدە نک مـەریضـان
وەقـــــتـێ فـکـری دوان عـــــەزیزان
وێ گـــۆتە ب هـەمـــدەم و دەلیـــلان
تـەنـهـــا مـــە بـهـــێلن و عـــەلیـــلان
دا ئـەز بکرم ڤی دەردی تەشـــخـیص
پـاشـێ بکم ئـەز دەوایـێ تـەلخـــیص
هـەڤـــرێ هـەمـی چوونـە دەر ژ بـا وان
پـیـــر مـــا ب تەنـێ دگـــەل دوو لاوان

* عـەلامـەتن: نـیـشـانـان * مـەجـال: دەرفەت، بوار * صـیـحـەت: لەشساخی * بـەرق: بـرووسـکـە * شـــــەپال: رند، بەدەو، جوان و شۆخ و شـەنگ * ڤەددت: دەداتەوە، کـەوانە دەکـا * شـوعلە: گـرِ، پێت، بلّـێـســە * چروووسک: بزووت * جورح: برین * قورحـە: کوانی چلّکن * برین: زام * هناڤـان: هـەناوان، جـەرگ و دلّ و سـیـپـەلاکـان * "خـەیرەمـەقـدەم": بەخـێـرهاتی، پـێ و قـەدەمت بەخـێـر * حالەن: ئـیـستێکە * هـەمـدەم: هـەڤـالّ * وسـا: ئـاوها * ئـەدا: جـێـبـەجـێ، دان * دەلیل: شـارەزاییکەر * تـەشـخـیص: دیاردە * تەلخـیص: پوخـتـەکـردنەوە * ژباوان: لەکن وان.

ئەڤیندار کفشن

بیماریێ ب دەردێ عیشقێ بەدحال
ناگەهـ فکرین کو چوونە هاڤال
رونیشتی ژ پێشی وانڤە زالەک
قامەت چڤیایی رەنگ هیلالەک
ئاهیستە کەلامەکێ دبێژت
دگریتن و هیستران درێژت
گۆتن چ کەسی تو ئەی دلارام
بۆچی دگری وەها ب ناکام
وی گۆ ب سەرێ ستی یو زینێ
مەحضەن ژ وەرا دکم گرینێ
مەخصووص ژ نک ستی یو زینان
هاتم ل وە خوەش بکم برینان
ئەنگوشتەریێ د وە ئەڤانە
ئینانە مە ئەو ژ بۆ نیشانە
هون هەلگرن و بدن نگینان
بەدنام مەکن ستی یو زینان
ئەز قاصید و هوون ژ بۆ مە مەقصوود
هوون من مەکن ئەی موراد مەردوود
ئەڤ موژدە ئەوان دەما کرن گوش
یەکجاری ژ شاهیان نەما هوش
هشیار کو بوون دەمەک نەوەسطان
فیلحال بەزینە پێ و دەستان
تەکرار ل دەست و پێ و داوان
صەد بوسە ددان ئەوان دوو لاوان

* بیمار: نەخۆش * بەدحاڵ: خراپحاڵ، حاڵ شر * ناگەهـ: لەپر * زاڵ: پیرەژن * قامەت: بەژن * چڤیا: کۆمەوەبوو * هیلال: هیڤک، مانگی یەکشەوە * ئاهیستە: بەسپایی، هێدیکا * کەلام: پەیڤ * دلارام: هێورادلی * ناکام: بێ مراد * مەحضەن: تەنیا و تەنیا * مەخصووص: نەخوازا * خوەش: چاک * بەدنام: ناوزڕاو * مەردوود: دەرکراو * دەما: وەختێ * کرن گوش: بهیستن * شاهی: شادی و کەیف * تەکرار: چەندپاتە * داو: دامێن، داوێن * بوسە: ماچ

داین حـــەیری ژ ئیـــشـــتـــیـــاقێ
بەردا گـــرییێ ژ ئیـــفـــتـــراقێ
گۆ غەم مەخون ئەی مراد و مەقصوود
مـزگین ژ وەڕا ب حـەقـقێ مـەعـبـوود
تـەوفـــــیـق رەفـــــیق بت ژ باری
ئەز دێ وە بکم بســـیـــحـــر کـــاری
هون جـوملە ل عـــەردەکی جـەمـــابن
هەرچار ب مـەقـصـــەدا خـوە شـــابن
نام و نـەســـەبا خـــوە هون عـــەیان کن
ســـیـــــڕا دلێ بۆ مـــــەڕا بەیان کن
دا ئەز ڤـــەگـــــەڕم ب ڤـــــان نگینان
تەســـخـــیـــر بکم ســـتی یو زینان
تەعـــــجـــــیل بکـم ژ بۆ ژەوابێ
زو بێـمـــەڤـــە ئەز دگـــەل جـــەوابێ
تاجـــــدینێ نگین ژ دەست دەرانی
دا دەســـتێ عـــەجـــوزەیا زەمـــانی
مـــــەم تێ فکری کـــــو بێ نگینێ
کـــەنگێ دکـــەتن مـــوراد و ژینێ؟
گـــۆ دایە تو من بدێرە مـــەعـــذوور
کێ جانی ددست ژ دەست خوە دەستوور
ئەڤ خاتـەمـە ئیسـمـە گەر طەلیسـمـە
من جـان ئەوە قـالبێ مـە جـیـسـمـە
ئەی دایە تو قـاصـیـدی حـــەبیـبی
بێ شـــوبهـــە ل دەردێ من طـەبیـبی
صـەدقـەی سـەرێ ذیلجـەمـالێ زینێ
مـــەســـتـــینـە ژ دەســـتێ من نگینێ

* ئیشتیاق: ئارەزوو * ئیفتیراق: جیایی و دووری * مەعبوود: خودێ * تەوفیق: بەمەبەست گەیشتن، تۆفیق * رەفـــیق: هەڤـــاڵ * باری: خـــودێ * سـیـحـرکـاری: جـادووگـەری * هون: ئەنگۆ، هنگ * جوملە: هەموو * عەرد: هەرد * جەما: کۆم * شابن: شادبن * عـەیان: دیاری، ئاشکەر * تەسخـیـر: بەردەست * تەعـــجـــیل: پەلە، لەز * ژەواب: خـێـر * جـەواب: بەرسڤ، وەرام * مودار: مدارا، گوزەران * بدێرە: بکە * مـەعـذوور: بەخـشـراو، مـەعـاف * دەستوور: مەرەخـەسی * قالب: بەدەن، جیسم، لەش * صـەدقـە: صـەدەقـە، خێر * ذیلجەمال: ذولجمال: خاوەن جوانی

گـــاڤـــا تو دچیـــڤـــه ئەی وەفـــادار
ئەڤ رەنگە ژمـن ببـــــێـــــژە دلدار
ئەو شـــاهە ئەگـــەرچی ئەز گـــەدامـــە
ئەلطافێ شـــەهـەنشـــەهانە عـــامـــە
ئـەز بـەنـدە نـەلایـقـێ ویـصـــــــالـم
خـــورســـەندە بصـــورەتـێ خـــەیالم
راضـیـمـــە ژ ئەو قـــەدەر جـــەمـــالێ
من بینتـــــە خـــــەلوەتا خـــــەیالێ
هـەرگـــــــاە ژ ئـاهـێ دل بطـرسـت
گـــــەهگاە ژ حـــــالێ من بپـــرسـت

* گەدا: پارسەک * ئەلطاف: ئیلتیفات، روحم و دلۆڤـانی * شـــەهـەنشـــەهـانە: پادشایانە * عامە: هـەموواییە * بەندە: بەنی، کـۆلە، خـولام * لایق: شـیـاو * ویصـــال: پێک گـــەین * خـــورســـەند: کـەیفخـۆش و رازی * صـورەت: وێنە * خـەلوەت: جـێگەی تەنیـایی * هەرگـاە: هـەرگـاڤ، هـەردەم * ئاە: هـەناســـەی ســـارد * طرس: ترس * گـــەهگاە: جارجار

چاڤ نەڤێری

ئەو هەردوو نیهالێ عەرعەرا شەنگ
رونیشتی میثالێ غونچە دلتەنگ
چڤیایی ب فکر و سەر نشێڤی
هەر لەحظە ژ دایەیێ بهێڤی
مەخموورێ غەبووقێ بێ نیهایەت
موشتاقێ صەبووحێ بوون ب غایەت
دیتن کو ژ ناگەهی طەبیبە
وێ هاتی ب صوورەتەک عەجیبە
زین و ستییا ژ عیشق مەدهوش
وان دایە کرن رەوان دەراغوش
گۆتن ب خودێ کی ئەی دلارام
ئایا تە کرینە ئەو مەلەک رام
رەمڵا تە چ گۆ پەری تە زانین؟
یان هەردوو دشووشەیێ تە ئانین؟
تێرا ل مە کون کری سوێدا
ئایا تە نەزانی ئەو کێ لێ دا
وێ گۆ ب سەرێ وەیێ موبارەک
صەد جاری قەسەم دکم نە جارەک
ئەز هاتمە ڤێ دەمێ ژ با وان
ئەمما گونەها م تێ ب لاوان
هەردەم کو ستی یو زین دبێژن
صەد رەنگی سرشکێ خون درێژن
قوربانێ وەبم ب ڤێ کەمالێ
ئەو هەردوو بەشەر ب وێ جەمالێ

* نیهال: نەمام * عەرعەر: دارێکی جوان و راستە * شەنگ: شۆخ * میثال: وەکو * چڤیایی: چەماوە * سەرنشێڤی: سەرداخستوو * لەحظە: دەم، تاو * مەخموور: خومار * غەبوق: شەرابێ کە لەشەودا دەخورێتەوە* صەبوح: شەرابێ کە بەیانی دەیان خواردەوە * بێ نیهایەت: بێ بڕانەوە * بەغایەت: یەکجار زۆر * رەوان: بەپەلە * دەراغوش: لەباوەش * ئایا: ئاخۆ، داخۆ* رام: کەدی، کەوی، حەمایەت * سوێدا: ساوەیدا: ناوەندی دل * موبارەک: پیرۆز * قەسەم دکم: سوندێ دخوم * سرشک: رۆندک * کەمال: بێ کەمایەتی

چاوا وه بژارن ئەو دوو ممتاز
زیبەندەیێ وەصلن ئەو سەرئەفراز
وەڵڵاهی قەسەم دکم ب باری
ئەو هەردوو دوڕێ د وه بژاری
نابن د چو بەڕ و بەحر و کانان
نینن وه مەلەک د ئاسمانان
ئەو هەردوو ژ بۆ وەڕا سزانە
میرزانە ئەگەر وەگەر گەدانە
ئەو دەللە ب دل وه بوویە دەللال
دلداده ژ پێشقە مان دەمەک لال
زین و ستییان نەمان ژ بۆ هۆش
گاڤا کو ئەوان کر ئەو خەبەر گۆش
ئەلقیصصە ژ کونهێ ماجەرایێ
هشیاری کو دایەیێ ددایێ
ئاگر تە دگۆ گیهاندە نەفتێ
پێت ژێ دچوو ئاسمانێ هەفتێ
عیشق ئاگرە تەن چیایێ طوورە
دل ئەو شەجەرا ب نار و نوورە
میشکاتە قەفەص قەبەس چرایە
جان زەیتە، فتیلە وی خەفایە
دل شووشەیە ئەو چرا د ناڤە
سیرِ جوزئە دکوللێدا بەلاڤە
بیلکول ژ سەری حەتتا ب ئەقدام
صۆهتن بوی ئاگری دلارام
گۆتن ژمەرا تو دلنەوازی
ئەی دایە ژ بۆ مە چارەسازی

* مومتاز: هەرەباش * زیبەندە: شیاو * سەرئەفراز: سەربڵند * چو: هیچ * بەڕ: بەژ: وشکانی * بەحر: دەریا، زەریا * کان: کانگە * سزا: شیاو * دەللال: شارەزاکەر * دلداده: عاشق، دڵبەخشیو * لال: بێ زمان، لاڵەپەتە * کونهی: نووک و بەدوراستی رووداو * ماجەرا: رووداو * پێت: بڵێسە * ئاسمانێ هەفتێ: حەوتەمین عاسمان * تەن: لەش * شەجەر: دار * نار: ئاگر * نوور: رووناکی * میشکات: دەلاقە، تاقە * قەفەص: رکە * قەبەس: چرووسک * زەیت: رۆن * فتیلە: پڵیتە * خەفا: نادیار * جوزء: پاژ * کول: گشت * بیلکول "بالکل": بەتێکڕایی * ئەقدام: کۆی قەدەم، پا، پێ * دلنەواز: دڵ لاوێنەوە * چارەساز: کارپێک هێنەر

دیهـــقـــان توی ئەم وەکی نیـــهـــالین
ئەزمـــان تویی ئەم ب خـــوە د لالین
گـــەر لحظەیەکی نەکی تو گـــوفـــتـــار
گـەر ســاعـەتەکی نەبی تو غـەمـخـوار
ئەم دێ وەکـــو خـــار و خـــەس هەبا بن
ئەم دێ وەکـــــو بەرگێ بـەر هـەوابن
ئەی واقـــیـــفێ واقـــیـــعـــاتێ دێرین
ئەم غـــەیرێ تە مـــەحـــرەمـــان نەدێرین
تـاجـــدین دگـــەل مـــەمێ تەگـــۆتی
پەروانەنە پەڕ ل وان مـــــەصـــــۆتی
ئەو ژی نـوهـە پـر د ئـینـتـــــیـظـارن
بـەلـکـی ژ مـــــــە زێدەتـر نـەچـارن
رابـە هـەڕە زوو ببـــێـــژە تـاجـــدین
گـــەردێ تە ســـتی بڤێ مـــەمێ زین
مـــزگین ژ وەڕا مـــە هـوون قـــەبوولن
ئـەم ژی ژ وە زێدەتـر مـــــــەلـوولـن
عـیـشـقـــا وە جـــەلەو ژمـــە رەڤـایە
مـــــانـیـع ل مـــــە پەردەیا حـــــەیایە
ئەو پـەردە ژبـۆ وەرا عـــــــــەدیمە
بـێ پـەردەیـی بـۆ وەڕا قـــــــــەدیمە
خـــوازگین و وەســـایـط و وەســـیـلە
هـەرچی کـــو ژ با وە بێن جـــەمـــیـلە
ئەڤـــرەنگە ببـێـــژە وان حـــەبیـبـــان
مـەجـمـووعێ مـەوالی یو خـەطیـبـان
هـنـدەک ژوەرا بـبن رەجـــــــــاچی
هـنـدەک ژ مـــــــەرا بـبن دوعـــــاچی
بـەلکی کـــربت خـــودێ مـــوقـــەددەر
وەصـــلا مـــە و وە ببت مـویـەســـســـەر

* دیهـقـان: وەرزێر، باغەوان * نـیـهـال: نەمـام * ئـەزمـان: زمـان * غـەمـخـوار: مشـورخـۆر * خـار و خـەس: دڕک و داڵ * هـەبـا: تۆزی زۆر ورد و نـەرم * بـەرگ: گەڵا، مـەبەست خەزەڵە * بەرهـەوا: بەربا * واقیف: هایدار * واقیعات: رووداوان * دێرین: لەمـێژینـە * مـەحـرەم: هاوڕاز * نـەدێرین: نیـمـانـە * پـەروانـە: پـەپـوولـە، منمنۆک * نوهـە: نهـۆ، نێـســتـا * ئـینـتـــیـظـار: چـاڤـــڕێ، چـاوەڕوان * نەچارن: ناعیلاج و بێچارەن * مـەلوول: خـەمـبـار و جـارِز * جـەلەو: هەڤـسـار * رەڤـایە: رفـاندووە * حـــەیا: شـــەرم * عـــەدیمە: نـیـیـــە * قـــەدیم: مـێـژینـە * خـوازگین: خـوازبێنیکەر* وەسـایـط: بۆنە و هۆیان * وەسیلە: ئەسباب * جەمیل: پەسند * مـەوالی: دۆسـتـان * خـەطیب: خـوتبـەخـوێن، قـســەبێـژ، وتـاربێـژ * رەجاچی: تکاکار * دوعاچی: نزاگۆ * کربت خـودی مـوقـەددەر: خوا لـە بەرێوە بڕیاری دابێ * مـویـەســســەر: پێکهاتوو، بەهاسانی پێکهاتن

خوازگینی

خوەش وەقتە ژ بۆ عەلیلێ موشتاق
خاصما کو ژ بو قەبیلێ عوششاق
دەرمانەکی صیحەت و شیفایێ
مزگین و بەشارەتا وەفایێ
ناگەھ بگەهیتە وان ژ دورِدان
ئازاد بکەت ئەوان ژ دەردان
ئەودایە ژ رەنگ ئەرەسطەطالیس
سەر تا ب قەدەم لیباسێ تەلبیس
دیسان کەتە صورەتێ طەبیبان
حاضر خوە گەیاندە نک حەبیبان
ئەو موژدە وەکی مە گۆتی گۆتن
ئەو صۆتی وەکی نەصۆتی صۆتن
ئەمما ب وی ئاگری وەگەش بوون
تە دگۆ قە نەخوەش نەبوون دخوەش بوون
گۆیا کو ئەوان ژ دەست فەلاطوون
خوارن ب یەقین دەوا و مەعجوون
رابوونەڤە چوونە نک هەڤالان
چەندەک ژ مەحاریم و روالان
ئاگاهی کرن ژ ماجەرایی
رابوون ب تەعەصوب و تەبایی
گاڤا کو ئەوان بهیست مزگین
هایدان بتەبایی خەلق و خواگین

* عەلیل: نەخۆش * موشتاق: بەهێڤی * خاصما: نەخوازە، بەتایبەتی * قەبیل: کۆمەڵ، بەرە * عوششاق: ئەڤیندارا‌ن * صیحەت: ساغی، شیفا، مەفا * بەشارەت: مژدە * ناگەھ: ژنشکاڤ * ئازاد: ئازا، رزگار * ئەرەسطەطالیس: ئەرەسطۆ، عارەسو: پیتۆڵی بەناوبانگی یۆنانی * تەلبیس: نەڕاست و فێڵاوی* حاضر: دەستبەجێ * قە: هەرگیز * خۆش: ساغ، دڵشاد * مەعجوون: دەرمانی تێک هەڵشێلدراو، ماجووم * مەحاریم: کۆی مەحرەم: هاوڕاز * ماجەرا: سەرگوروشتە * تەعەصوب: لاگیریکردنی توند و تۆخ * تەبایی: ئاشتی و هاوتایی * هایدان: خەبەریان دا * ب تەبایی: بە تێکڕایی * عولەما: زانایان * عادل: کەسێ کە بۆ شایەتی دەشێ * ئومەرا: ئەمیران * جاهیل: نەخوێندی * جاهیل: جحێڵ، لاو

هندەک عـــولەمـــا و هن د عـــادل
هندەک ئومـــــەرا و هن د جـــاهل
رابوونە ڤە جـوملە چوونە نک مـیـر
ئەڤ رەنگە کـرن قـەضـیـیـە تەقـریر
کـەی والـیـیێ مـولک و مـال و مـیـللەت
وەی حـامـیـیێ داد و دین و دەولەت
تو ســـایەیێ لوطفێ کـــردگـــاری
ئـیـرۆ ل مـــە شـــاھ و خـوندکـاری
شـــاھی نەظەرا تە کـیـمـیـایە
مـــاھی ئەثەرا تە پڕ ضـــیـــایە
ھەرچی تە ڤـەخـۆندی ئەڤ عـەزیزە
ھەرچی تە نەخـۆندی بێ تـەمـیـزە
ھەرچی تە کـرە چراغ و گـەش کـر
گـەر حـال خـەرابە ژی تە خـوەش کـر
تاجـدین ئەگـــەر چی مـیـرزایە
نیـســبـــەت ب تە بەندەیە گـەدایە
ھاتـن کـــو بکن ژ دل دوعـــایێ
فـــیـلجـــوملە دکن ژ تە رەجـــایێ
تاجـدین ســتـیـیێ ژ تە دخـوازت
ئەو قـــول ب چەراغـیـیـێ د نـازت
ئـەوبـەنـدەیـە وی بـگـێـــــرە ئـازاد
زیـبـــــەندەیـە وی بدێرە دامـــــاد
مـیـر گـۆ کـو ھـەچی وەدیتی لایق
ئەلبـــەتتـــە ژ بۆ مـــەرایە فـــایق
ھەرچی کـــو وەکـــیـلە بێت و رووەنت
مـەولا کـیـیـە؟ خـوطبـەیێ بـخـوونت

* قەضـیـیـە: مـەسـەلە * تەقـریر: باس، بەیان * کەی: کـەھـۆی * والی: خاوەن * حـــامـی: پارێزەر * داد: عـــەدالـەت * سایە: سێبەر * لوطف: چاکە و دلۆڤانی * کردگار: خودێ * نـەظەر: تەماشا * کیمـیـا: مس بەزێڕکەر * ئەثەر: شوێن کـردەوە * ضـیـا: رۆشنی * ڤـەخـۆندن: بەسـەر کردنەوە * عـەزیز: بەڕێز و قـەدر * تەمـیـز: فـەرق و جـودایی * بـەندە: بەنی، کـۆلە * گەدا: پارسـەک * ھاتن: ھاتووین * رەجـــا: تکا * چەراغی: خـزمـایەتی لە ژنەوە* دنازت: شـانازی دەکا * قول: کـۆلە، کۆیلە، بەنی* وەکیل: بریکار * مـەولا: مەلا * خوطبە: وتار بۆ مارەبڕانە * عەقد: گرێدان، مارەکردن * ئیجاب: بەجێ

عەقدا ستییێ مە کر ل تاجدین
ئیجابە ئەڤە قەبوولە ئامین
فیلحال "چەکۆ" بەزی یو پیێ میر
تەقبیل کر و قەبوولێ تەقریر
مەجموعێ مەلا و شێخ و میران
ئاغا و ئەکابیر و فەقیران
ڤێکرا ب دەڤێ خوە وان ئەنا کر
تێکدا ب دلێ خوە وان دووعا کر
میر گۆ بقوتن دەف و رەبابان
بینن هەمی شەربەت و شەرابان
دا بەزمەکە شادیمانە دانین
ئیرۆهە کو صوبحە ئەم نزانین
دێ شبهەتی ڤێ دەمێ دخوەش بین
یا دێ بمرین وەیا نەخۆش بین؟
حوبلایە لەیالی ئەی مەوالی
کانێ چ دەزێن عەلەتتەوالی؟
ئەڤ شیوەن و شاهی تەوئەمانن
ئەڤ چەرخ و فەلەک دبێ ئەمانن
گەهـ نوور نومانە گاه مەظلەم
گەهـ سورنومانە گاه ماتەم
گاڤا کو دبینی وەقتێ عوشرەت
دافەوت نەکی زەمانێ فورصەت
لەورا کو زەمان میثالێ شیرە
نابێژیتن ئەڤ مەلایە میرە
ئیرۆهە ژ بۆ رەضایێ تاجدین
من ژی ژ خوە عەد بکن ب خوازگین

* قەبوول: قبووڵ * بەزی: غاری دا * تەقبیل: ماچ * مەجموع: جڤات * ئەکابیر: گرە گرە * فەقیر: هەژار * ثەنا: پەسندان * دوعا: نزا * بقوتن: بکوتن * بەزم: هەنگ * شادیمانە: بەخۆشی * صوبح: بەیانی * حوبلا: زکپڕ * لەیالی: شەوان * مەوالی: دۆستان * عەلەتتەوالی "على التوالي": بەشوێن یەکتردا، لە دووهەڤ * شیوەن: شین * شاهی: داوەت، شایی * تەوئەم: جمک، دووانە * چەرخ: خول، زەمان * بێ ئەمان: بێ دەرەتان * گەهـ: جار * نورنوما: رووناکیدەر * مەظلەم: جێ تاریکی * سوور: بەزم و ئاهەنگ * ماتەم: ئازیەتباری * عوشرەت: خۆش رابواردن * فورصەت: دەرفەت * فەوت نەکی: لەدەست نەدەی * میثال: وەکو * رەضا: رازیبوون * عەد: حیساب * غولام: خزمەتکار، خولام * فەنا بوو: لەناو چوو

ئەڤ چەندە زەمانە ئەو غولامە
دایم د غولامییێ تەمامە
ئەو هندە دخزمەتا مەدا بوو
عومرێ وی د بەر مەدا فەنابوو
شەرطە د شەریعەتا وەفایێ
ئەم ژی ژویرا بخون جەفایی
ئیرۆهە د خزمەتا وی رابین
بیذات د خذمەتا ویدا بین
میرێ وەهە کێ بتن کوجانی
شاباش نەدتێ ب شادمانی
گەر من هەبتن هەزار و یەک سەر
وان جوملە ب رۆژەکی ب دەفتەر
گەر ئەز نەکرم فیدا ب جارەک
میرینی ل من نەبت موبارەک
تاجدین کو د خذمەتا ئەمیر بوو
چەشناوی ددەست و چاشنی گیر بوو
ئەلقیصصە ب شەوکەتا خوە ئەو میر
رابو ب خوە بوویە چاشنی گیر
کێشا وی ب مەجلیسا خوە خوانەک
گۆیا کرە فەرش ئاسمانەک
قورصێ مەھ و میهرێ ئاسمانی
ئانین تەد گۆ جایێ نانی
ئەڤ لەنگەرییێد زیڤ و زێڕین
شبهەت فەلەکێد ژۆر و ژێرین
هەر صەحنێ مەزن میثالێ بورجەک
سەرپۆشێ ل سەر ژڕەنگێ دورجەک

* شەریعەت: رێوشوێن * جەفا: زەحمەت * بیذات "بالذات": هەر خودێ خۆ * فیدا: گۆری، قوربان * میرێنی: میرایەتی، سەرداری * موبارەک: پیرۆز * چەشن، چاشنی: لای شا و خان و گەورە پیاوان کەسێک کە زۆر نۆکەرێکی باوەڕ پێکراوە لەو خواردنەی دێتە دیوان لە هەریەکی کەمێک دەچێژێ نەوەک دەرمانی خراپی تێ کرابێ، بەو کابرایە دەڵێن چاشنیگیر و بەو کەوچکەی پێیەتی دەڵێن چەشنی... چاشنی چەشن: چاشنی: چێژە * شەوکەت: شکۆ * مەجلیس: کۆڕ * خوان: سفرە * فەرش: رایەخ * قورص: کولێرە * مەھ: هیڤ * میهر: خۆر * بەجایی: لە باتی، لە بری * لەنگەری: قاپی قووڵ و گوشاد * صەحن: صەحەند، قاپی شیو تێکردنێ * بورج: قۆنگرەی قەڵا * دورج: صندووق * تەبسی: ئامانی زەلامی لالێو هەڵگەڕاوە * کاسە: زەرک * کاسە ئێد فەغفوور: زەرکن چینی * ئەختەر: ئەستێرە * ضیاء: رووناکی

هەر تەبسی یو کاسەێد فەغفوور
یەک ئەختەری پڕ ضیایێ پڕ نوور
جەدی و حەمەلێد ئاسمانی
بریان و کەبابێ میهمانی
هەر کاسە و تەبسیەک یەک ئەنبار
سەرشار شەبیهێ نەفسێ ئەممار
ئەنواعێ طەعام چەرپ و شیرین
ئەلوانێ غەذا و نوقلێ رەنگین
ڤان مەشرەبە و ئەیاغێ چینی
دەوران دکەرن ب نازەنینی
سەییارە صیفەت ب گەشت و سەیران
هەرچی کو ددی دمایە حەیران
نارنج و تورنج و نار و لیمۆ
نەوباوەیێ شاخسارێ مینۆ
فانیذ و نەبات و قەند و شەککەر
ماوەرد و زەباد و میسک و عەنبەر
هندان دکەرن مەعیددە غازە
هندان دکەرن دیماغ تازە
مەجمەر گەڕییان ب عود و عەنبەر
بون جومله مەشامێ جان موعەططەر
رامیشگەر و خوەش نەوا و خوەش دەنگ
شایستە و خوەش قوماش و خوەش رەنگ
هەڤدەنگ هنەک ب صەوتێ سازان
هەڤ سەنگ هنەک ب فەخر و نازان
مەغنا و کەمانچە عود و طەنبوور
چەنگ و دەف و صورنای و سەنتوور

* جەدی: کارژیلە * حەمەل: بەرخ * بریان: کەباب، بریانی * ئەنبار: عەنبار * سەرشار: تژە، پڕ * نەفسی ئەممار: نەوسی فەرماندەر بە خراپی * خوا لە قورعاندا فەرموویە: "نەوس زۆر فەرمانی خرابە دەدا، مەگین خوا روحمی پێ کربێ" * طەعام: خواردن * چەرب: چەور، دهون * غەذا: بژیو، خواردن * نوقل: شەکرۆکە و مێوژ و گوێز و چڵە * نوقل: مەزەی مەی * مەشرەبە: شەربە * ئەیاغ: کاسکێ شەراب پێ ڤەخواردنێ * دەوران: سووڕدان * سەییارە: گەڕیدە، ئەستێرەی گەڕۆک * نار: هەنار * نەوباوە: نۆبەرە * شاخسار: سەرلق * مینو: بەهەشت * فانیذ: هەڵوای لەشەکر و رۆن و بادام و هەویر * فانیژ: شەکری سپی * نەبات: قەندی قامیشی شەکر * قەند: شەکری تۆڵاکراو * ماوەرد: گوڵاو * زەباد: بۆن خۆشێکە لە جۆرێ پشیلەی کێوی دەگرن * میسک: بۆن خۆشێکە لە ناوکی جۆرێ مامز دەست دەکەوێ * عەنبەر: بۆن خۆشێکە لە ورگی جۆرە ماسییەکدا پەیدا دەبێ * مەعیدە: عور، ئاشک، ورگ * غاذە: خواردن دان * دیماغ: مەژی، مێشک * مەجمەر: مەنقەلی، ئاگردان * عود: داریکی بۆن خۆشە کە دەسووتێنرا * مەشام: بۆنگە * موعەططەر: بۆن خۆش * رامیشگەر: بەزمگێڕ * خوەشنەوا: دەنگخۆش * شایستە: لەبار و شیاو * خوەش قوماش: جل جوان، لەبار * صەوت: دەنگ * هەڤ سەنگ: هاوکێش * فەخر: خۆهەڵکێشان * مەغنا: گۆرانی، ستران * کەمانچە و عود و طەنبوور و چەنگ و دەف و صورنا و سەنتور: هەریەک لەو حەوتانە ناوی ئامرازێکی مۆسیقا و بەزم سازدانن * عوششاق، نەوا، عیراقی، ئەوج: هەر چوار ناوی هەوا و ئاهەنگی جیاجیان * زەوج: جووت

عوششاق و نەوا عیراقی یو ئەوج
ڤێکرا دکرن ب راستی زەوج
ئاوازەیێ شوعبە و مەقامات
بێ پەردە ب موعجیز و کەرامات
ظاهیر کو دبوون ژ نایێ گەردان
غارەتگەرێ عەقل و دین و ئیمان
ساقی شەوشین ب ئابێ ئەنگوور
موطریب هەرشین ب صەیتێ سەنتوور
قەووال و موغەننی و غەزەلخوان
مەخموور و سیاە مەست و سەکران
ئەلقیصصە ل رەغمێ سەبعی شەداد
دانین وی رەسمی عورس بنیاد
خەططاطێ فەلەک ژ دەست قەلەم کەت
جەللاد دکر کو وی قەلەم کەت
... ناهید عەردێ دا ددا چەنگ
مەھ چو ڤەشری د بورجێ خەرچەنگ
کەیوان د دەلوێدا نیهان بوو
بەرجیس د حوتێ بێ نیشان بوو
دونیا هەمی بوویە عەیش و عوشرەت
زالا فەلەکێ ژ کەرب و حەسرەت
چو ژ دەست نەدهات و مایە عاجز
ناچار عەجووزە بوویە کادز

* شوعبە و مەقامات: دو جۆرە هەوا و ئاهەنگن * بێ پەردە: بە ئاشکرا * موعجیز: موجیزات * کەرامات: کاری سەیری شێخان * نای: بلوور، بلوێر * گەردان: گەڕیدە * غارەتگەر: تالانکەر * شەوشین: تێک چوون، شێوان * ئای ئەنگور: ئاوی ترێ: شەراب * موطریب: مۆسیقاژەن * هەرشین: لەبەر یەک بلاوبوون، داپڵۆخان * صەیت: دەنگ * قەووال، موغەننی، غەزەل خوان: هەرسێک بەواتا ستڕانبێژن * مەخموور: مەست * سیاە مەست: زۆر سەرخۆش * سەکران: مەست * ل رەغمی: لە ڕقی، بە ئینکەبەری * سەبعی شەددا: حەوتی زۆر خاوەن توند و تیژی، مەبەست حەوت عاسمانە * رەسم: دام و دەستوور * عورس: زەماوەند * بنیاد: خیم، هیم، بناغە * خەططاط: خەت لێدەر، نقیسار * قەلەم: قەڵەم * قەلەم: پەڕاندن * ناهید: هەسارەی زوهرە * خەرچەرنگ: کیفژال، قرژانگ * کەیوان: هەسارەی زوحەل * دەلۆ: دۆڵچە: برجێک لە عاسمانە بەو ناوەیە * بەرجیس: ئەستێرەی موشتەری * حوت: ماسییەکی زەبەلاحە، بورجێک لە عاسمانە بەو ناوەیە * عەیش و عوشرەت: خۆشی و خۆشگوزەرانی * کەرب: نارەحەتی * حەسرەت: ئێرەیی و داخ * عەجوزە: پیرێژن * کادز: دزی کا: "کاکێشانی عاسمان بە کرمانجی کادزی پێ دەڵێن" * عاجز: داماو

شەیخوخەیێ چەرخێ رەنگ سەماوی
رەهوار سیماع کر رەهاوی
عالەم هەمی بوویە عوشرەت ئاباد
شەهری بەدەوی عەبید و ئازاد
موستەغرەقێ نیعمەت و طەرەب بوون
موستەجمەعێ شاهی و لوعەب بوون
رابووڤە کو خوان ژبەر خەواصان
ساقی گەڕییان جام و کاسان
میر خۆندنە پێش مەمۆ و تاجدین
گۆ چەرخە ل من مەمۆ تو شوشبین
ئەو هەردوو کرن تەمامی مەلبووس
رابوون ب ئەدەب ئەتەک کرن بووس
رۆنشتن و پێکڤە وان ڤەخوارن
ئەڤ رۆژێ ب یەکڤە رابوارن

* شەیخوخە: پیری * چەرخ: عاسمان * رەنگ سەماوی: کەوەڕەنگ، عابی رەنگ * رەهوار: خۆشڕۆ * سیماع کر: بیستی * رەهاوی: هەوایەکی مۆسیقی لەمێژینەیە * عوشرەت ئاباد: خۆشیاوا، شادیاوا * شەهری: باژێڕی * بەدەوی: چۆڵ پەرست * عەبید: کۆلە * ئازاد: ئازا، بەرانبەری کۆیلە * موستەغرەق: نقوم بووگ * نیعمەت: بەهرە و خۆشی و رۆزی * موستەجمەع: جڤاتگە * شاهی: خۆشی * لوعەب: کۆی لەعب ... گەمە و گاڵتە. خەواص: تایبەتییەکان * چەرخە: کێشک و پاسداری * شوشبین: برازاڤا * مەلبووس: جل لەبەرکراو * ئەتەک: داوێنی کەوا

شاهی و گۆڤەند

وەقتێ وەکو نەوعەروسێ خورشید
نەهقوببە میثالێ جامێ جەمشید
فیلجوملە کرن روخ موجەللا
گۆیا کو کرن ب زەر موطەللا
مەششاطە و دایە و پەرستار
عیشقێ کری جوملە گەرمە بازار
چون زەین بکن ستی یو زینان
نازندە کن دوو نازەنینان
ئەووەل فکرین د زولف و خالان
دیتن کو دلان دبن بتالان
گاڤا فکرین د قەوسێ ئەبرو
بون شبهەتێ وەسمە ژێ سیەهرو
فکرینە روخێد وان د تازە
شەرمەندە دبوون ب جایێ غازە
قادر نەدبوون ژ سورمەیێ رەش
ئاهوی خوتەن بکن موشووەش
سەر تا ب قەدەم ژ رەنگێ شانە
صەد سەعی کرن ژ بۆ بەهانە
مەحضا ژ دوو ئاهوان یەک ئاهوو
وان سەھ نەکرن حەتا سەرەک موو
ئیللا سەری موویەکی میان بوو
ئەو ژی ب مەثەل نەتەن نەجان بوو
قەطعا ژ مەخافەتا شکەستن
قەط لێ کەمەرەک نەهاتە بەستن

* نەوعەروس: تازەبووک * نەهقوببە: نۆ گونبەز، مەبەست نۆ عاسمانە * روخ: دێم * موجەللا: مشتومالّ * موطەللا: رووکێش، تێ هەڵسواو * مەششاطە: شانەکەر، شەکەر * دایە: تایەن * پەرستار: ژنی خزمەتکار * زەین بکن: بڕازێننەوە * نازندە: بەناز * قەوس: کەوان * وەسمە: دەرمانی برۆ رەنگکردنە * سیەهڕوو: رووڕەش * تازە: جوان * شەرمەندە: خەجاڵەت، فەهێدکار، فەدیکار * بەجایی: لەباتی * غازە: سووراوی کوڵمە سوورکردن * سورمە: کل * خوتەن: تورکوستانی چین * موشەووەش: پەرێشان، لێک بڵاو * ژڕەنگی: لە گوێرەی، هەروەک * سەعی: تەقالا، هەوڵ * ئاهو: مامز * ئاهو: عەیب و کەمایەسی * سەھ: سەح: هەست * حەتا: تەنانەت * سەرەک موو: سەری موویەک * ئیللا: مەگین * میان: ناوقەد، کەمبەر * مەخافەت: ترس * شکەستن: شکان، شکیان * قەط: بەهیچ جۆر * کەمەر: پشتێن

کـــەس دل نەددا چو لێ ببـــینت
بەلکی کـــــو ژ نازکی شکینت
مـا دەست ددا؟ کـو دەست و پەنجـە
حـــەننا بکەتن ب رەنگێ رەنجـــە
نەقشێ کـو خودێ کری مـوخـەییـەر
کی قـادرە وی بکەت مـــوغـــەییـــەر
ئاخـر گـەڕییـان ژ رەنگێ مـەئیـووس
ئەو مـــان و حـــەنا و رەنگ و پابووس
زینەت ژ قـــەدێد وان حـــەبیـــبـــان
بەخـشـینە زەمین طیـلا و شـیـبـان
فـەرخـونده کـرن ب فـەرقێ ئەفسـەر
تابەندە کـــرن ب تاجێ گـــەوهـر
سـەر لەوحەیێ صـەفحەیێ موصـەننەع
زیبندە ب زیوەرێ مـــورەصـــصـــەع
پیـــرایە ژ رەونەقـــا جـــەمـــالێ
بو هـالە ل خـــەرمـــەنا هیـــلالێ
ئەلماس و زومـــــەڕەد و مـــــراری
خـــال و خـــەط و طوڕەیێ د طاری
مـانەندێ کـیـتـابێ شـاعـیـرانە
مـەوضـووع ب وەضـعێ خـانە خـانە
ئەف رەونـەقێ عـــــارضـی یـو ذاتـی
بو نوسـخـەیێ سـیـحـر و مـوعـجـیـزاتی
ئەبیـــات ب جـــەمـــعێ بوونە دیوان
ئایات ب صـــونعێ بوونە قـــورئـان
ئەو صـەنعـەتێ ئوسـتـادی مـوطلەق
هـەرچی کـــو ددی دگـــۆ هـوەلحـــەق

* حـــەننا: خـــەنە * رەنجـــە: ئازار * مـوخـەییـەر: هەڵبـژاردە * قـادر: توانا * موغـەییەر: گۆڕدراو * مەئیـوس: بێ هێڤی، ناهومێد * پابوس: ماچی پێ، پێ راموس * قـەد: بـەژن * طیـلا: شـەرابی رەشی زۆر توند * شـیـبـان: شێـواوی لەبەر مـەستی * فەرخـونده: پیرۆز * فـەرق: سـەر، تۆقـەسـەر * ئەفسـەر: تانج * تابەندە: تیـشـکدەر * سـەرلـەوحـە: سـەر رووی لاپـەڕی، رووکاری لاپەڕی * مـوصـصـەنەع: دروسـتـکراو * زیوەر: زەنبـەر، خـشـڵ * مـورەصـصـەع: گـەوهـەربەند * پیـرایە: رازانەوە * رەونەق: جـوانی * هالە: خەرمـانەی مانگ، سـەیوانا دۆرا هـەیـقێ * هیـلال: هیـڤک، مـانگیـلە، مانگی یەک شـەوە * ئەڵماس: بەردێکی زۆر بەقـیـمـەتە * زومـەڕڕەد: گـەوهـەرێکە * مراری: مرواری * خال: نیـشـان * خـەط: مـــووی نـەرم و جـــوانی دێم * طوڕڕە: مـەبەست کـەزی و بسکە * طاری: رەش و تاریک رەنگ * مـانەند: وەک * کـیـتـاب: کتێب، پـەڕتووک * شاعیر: بوێژ، هەستیار * مـــەوضـــووع: داندراو * وەضع: بار و چۆنیـــەتی * خـــانەخـــانە: چاوە چاوە * رەونـەق: صـــافی و تورتی و شـــەقی * عارض: لاجانگ * عارضی: هاتگ * ذاتی: خـۆیی * نوسـخـــە: لەبەر نووســراوە * سیحر: جادوو * موعجیزات: کردەی بێ وێنەی پێغـەمبـەران * ئەبیات: کۆی بەیت: تاک هـەڵبـەست، مـالک * جـەمع: کـۆم * دیوان: دەفتـەری شیـعران * ئایات: کۆی ئایەت: نیـشـانە، پاژێکی کەم لە قورعان * صـونع: چێکری * صـەنعـەت: چێکرن * ئوستادی موطلەق: خودێ * هوەلحەق "هو الحق": ئەو راستە

تەزین کــو بوو تەمــام ل بووکــان
ئاین کــەتە چارســو و ســووکــان
ئەنواعێ تەجــەممول و مــەلابیس
ئەلوانێ جــەواهیــر و نەفــایس
صەد جاریە و و دووصــەد بەنی چوون
زەربەفت لیــبــاس و زەربەنی چوون
ناقــە ب قــەطار و دوڕ ب قــەنطار
یاقــووت ب بار و زەر ب خــەروار
خــاریج ژ تەعــەددودا حــیــســابان
خــاریق ژ تەقــەییــودا کــیــتــابان
نەدهاتە تەعــەقــقــول ئەڤ جــیــهــازە
نەدبوون موتەحــەممیل ئەو جــەمــازە
ڤێ دەبدەبەیێ وە کــــرنە شــــایق
بــو زەلزەلــە راکــــــرن خــــــەلایق
شــەهری ژ مــوزەککەر و مــوئەننەث
فــیلجــوملە مــوزەییــەن و مــولەبــبــەس
تەشــبــیــھ ب بەحــرێ پر تــەمــەووج
جــونبــوش دکــرن غــەرەض تەفــەڕوج
ناگــەھ گــەڕییــا ب جــودێ مــەفــتــووح
دەرگــاهــێ کــەرەم ل کــەشــتــیــا نووح
یەعنی کــو عــەمــاری یا ســتی تێ
قــەصــرا پــەرییــان ب راســتی تێ
هــەر تــەخــتــە ژ عــودێ ســەنــدەرووسی
تەخــتــەک خــەتــەبــەندی ئابــەنــووسی
عــەرشــەک ژ جــەواهیران مــورەصــصــەع
بــەلــقــیــس جــەلیس و لێ مــورەبــبــەع

* تەزین: رازانەوە * ئاین: چراخــانی و جوان کردنی شار * چارسو: راستە بازاڕ * سووک: بازار * تەجەممول: جوانبوون * مــــەلابیس: جلکان * ئەلوان: ڕەنگان * نەفایس: تشتێن هێژا * جاریە: کارەکەر، کــەنیــز * بەنی: کــۆلە، خــولام * زەربەفت: بەزێڕ چنراو * زەڕبەنی: رایەڵ زێڕ * ناقــە: دەڤا مێ، وشــتری مێچکە * قــەطار: جــەلە، ریزک * دوڕ: مراری گر * قەنطار: پێوانەی پڕی پێســتی گــا * خــەروار: کــێشــانەی بەرانبەر بە سێصــەد کیلۆ * خاریج: بەدەر * تەعــەددود: بژارتن، حــیــســاب، ژمــارە * خــارق: پێــچــەوانە * تەقــەییــود: بــەستن، مەبەست خستنە ناو نووسینە * تەعەققول: بەر ئاوەز * جیهاز: جیاز، گیازی بووکان * موتەحــەممیل: تاقەتی هەڵگرتنێ * جــەمازە: وشــتری بــە هــەیکەل و خــۆشــڕۆ * دەبدەبە: زرم و کــوت، بە شــان و شکۆ * شــایق: بە ئارەزوو، بــەکــــیف * زەلزەلە: بــولــەرزە * خــەلایق: حــەشامات * تەمــەووج: پێلدان * جــونبــوش: بزووتن * غــەرەض: مــەبەست * تەفــــەڕوج: ســــەیران * جــــود: دڵاوایی * جــودی: چیــای جــودی کــە لە بۆتانــە * مەفتوح: ڤەکری * دەرگاە: دەری، دەرکە * کەرەم: بەخشین * کەشــتی: گــەمی * نوح: پێغەمبەرێک بوو زۆر ژیا * عەماری: کەژاوە * قــەصــر: کۆشک * تەختــە: دەپ * عــود: دار * ســــەندەروس: ئەو دارەیــە کــارەبــی لێ دەگــــــرن * خــــــەتــە: پــەروازە، پــەراوێز * ئابنووس: دارێکی ڕەش و زۆر بــەنرخــــە * عــــــەرش: تەخت * مــــــورەصــــــصــــــەع: جــەواهیــربەند * بەلقیس: ژنی عــەزرەتی سلێمان * جەلیس: دانیشتوو * مورەببەع: چوارگۆشە، چوار مێردەکی

دەست بەستی ل پێشڤە پیشەکاران
زەڕینکەمەر و گوهەر گوهاران
صەد ئاصەفێ بەرخی یا وەکی با
حەممالی دکر ب عەرشێ دل شا
هەل گرتنە سەرسەرێ خوە ئەو مەهد
دەست دەست درەڤاند ژ هەڤ ب صەد جەهد
ئەو تەختێ رەوان وەکی گەمی بوو
بەحرا کو ب سەرکەت ئادەمی بوو
بەحرەک ژ هەوا کو بێتە جۆشێ
ناچار ژ دل دکەت خرۆشێ
خەلقی جیهێ جوملە عاشقانە
پەروانە و شەمع دەر میانە
صۆفی یو مەلا فەقیر و پاشا
ڤێکرا ل تەفەڕوج و تەماشا
خەلقی کو ژ دەست غەمان ب فەریاد
فەردەک قە نەما نەبوویی دلشاد
هەر بەردەرەکی شەماطەیەک لێ
هەر مەجمەعەکی تەماشەیەک لێ
تە دگۆ کو عەروس عەینێ جانە
لەوبوونە ب دل ل پەی رەوانە
سازان مری حەی کرن وەکی صوور
کووس و دەف و کەڕنا و ناقوور
شاباش و صەدا و گازەگازان
گوهدار غەنی کرن ژ سازان
ڤێکرا کو صەدا ژوان ب دەرکەت
قەصرا فەلەکێ صەدا ب سەرکەت

* ئاصەفی بەرخیا: وەزیری عەزرەتی سلێمان * حەممالی: بارهەلگری * دلشا: دلخۆش * مەهد: دەرگوش، بێشکە * جەهد: کۆشش * تەختی رەوان: تەختی ماقولان کە بەچوار دەست رادەگوێزرا * هەوا: ئەڤین * شەمع: مۆم * میانە: ناوەند * فەرد: تاک * شەماطە: کۆمەڵی جیاجیا و تێکەڵ * مەجمەع: کۆڕ، کۆمگا * تەماشە: سەیران * ل پەی: لەدوای * رەوانە: بەڕێوە چوون * رەوان: رح، گیان * مری: مردوو * حەی: زیندوو * صور: کەڵە شاخەکەی ئیسرافیل کە تێی دەتوڕێنێ و مردوو زیندوو دەبنەوە، باسی لە قورعاندا هەیە * کوس: دەهۆڵ * دەف: عەرەبانە * کەڕەنا: قەرەنەی * ناقوور: شەیپوور * غەنی: بێ نیاز * صەدا: دەنگ و ئاواز

ئەڤ عەیش و نیشاطێ شادمانی
نادیدە ب دیدەیان زەمانی
فولکا فەلەکا مەلەک دناڤێ
مەوجان کو رەڤا دوەقت و گاڤێ
ئەڤ طەنطەنە و شیعار و ئایین
چون لەحظەیەکی گیهانە تاجدین
تاجدین ب خوە بویە پادشاهەک
مەم ژی ل طەنشتی شبهێ ماهەک
رونیشتی ل شەهنشینێ عالی
جەمعەک ژ ئەکابیران حەوالی
رابون ل تەفەرِوجێ ڤەوەسطان
وان جومله طەبەق د هەردوو دەستان
مانەندێ طیباقێ ئاسمانی
یاقووت و زمورِەدێ دکانی
ریهتن طەبەقێ دورِێ نیثارێ
ژوردا ل عەمماری یا نیگارێ
ئەمما طەبەقێ د وان هەمی پورِ
زێرِ و وەریق و جەواهیر و دورِ
یەغما کەری گەنجێ بوونە ماشا
خێزان هەمی بوونە میر و پاشا
صەد جاری ل هێڤی یا حەریصان
خاریج ژ جڤاندنا خەسیسان
فاضل ژ کەرامەتا کەریمان
زاید ژ خودانی یا لە ئیمان
خێزان و گەدا، وەبوونە مونعیم
موفلیس بویە ژن پەرست و موغلیم

* عەیش و نیشاط: خۆشی و گەشی * نادیدە: نەدیتراو * دیدە: چاڤ * زەمان: زەمانە، دنیا * فولک: گەمی * فەلەک: عاسمان * مەلەک: فریشتە * مەوج: پێل * رەڤا: رفاندن * طەنطەنە: شکۆ و جەلال * شیعار: درۆشم و بانگ کردن * ئاین: دام و دەستوور * لەحظە: یەک دەم، چاوترووکانێک * شەهنشین: شانشین، جێی ماقولآن لە دیوەخانی * عالی: بلّند * جەمع: کۆمەڵ * ئەکابیر: گرەگرە * حوالی: دەورە * جومله: هەمی * طەبەق: سینی و یالتەبەق * طیباق: توێ لەسەر توێ * نیثار: زێرِوەشانی بووک * عەماری: کەژاوە * وەریق (وەرەق): پارە، پوول، پارەی زیو * یەغما: تالآن * گەنج: خەزنە * ماشا: چۆنیان بویستایە * خێزان: هەژار، نەدار * حەریص: دلّبژۆک، چاوچنۆک * خاریج: بەدەر * چڤاندن: کۆکردنەوە * خەسیس: چکۆس، چکود، رژد، چروک * کەرامەت: رێز و حورمەت، بەخشین * کەریم: دلّاوا، بەخشندە * لەئیم: ناکەس بەچە و بێ ئاکار * مونعیم: خاوەن مالّ و رۆزی * موفلیس: بێ پارە، نەدار * ژن پەرست: تۆلاز * موغلیم: منالّ دۆست

خـێـزان و گـەدا غـەنی یو زەنگین
شـادان و حـەزین و شـا و غـەمگین
ئێدی نەدبون ژ هـەڤ موشـەخـخـەص
تە دگـۆ هەمی مـیـرەکن مـورەخـخـەص
تێکدا د مـونـاسب و مـووافـیـق
ڤـێکرا د مـوصـافـیـح و مـوعـانیق
حاصل کـو ژ مـەقصـەدا سـەرامـەست
بون ئەو دەر و بان و ئەو سـەرا مـەست
هـن مـەست و هـنەک دکـر دەبـەنگی
خـوانـنده و بـەذلـەگـۆ و چـەنگی
هەر بـەنگی یو سـەرخـۆشێ د بـۆتان
تـێـک هـاتـنـە چـەرخ و بـاز و لـۆتـان
بێـریتـە سـەمـا و سـاز و گـۆڤـەند
شـیـرین و شـەکـەرلەب و شـەکـەرخـەند
عـەذرا و روال و بیکر و مـوردان
حـور و مـەلـەک و پـەری یو ویلدان
گـول پیـرەهـەن و سـەمـەن قـەبـایان
شـەککەر دەهـەنان و قـەندخـایان
زەررین کـەمـەران و کـەج کـولاهان
طەلعـەت قـەمـەران و خـەط سـیـاهان
سـیـمین بەدەن و سـەمـەن عـوزاران
سـێـڤین ذەقـەن و مـەمک هـەناران
ئەڤ مـووی مـیـان و مـارگـیـسـو
ئـەڤ چـاردەسـالـە چـار ئـەبـرو
مـوردان و مـوراهـیـق و مـوجـەرەد
لاوی وە کـو خـەط وەکی زومـەرەد

* غـەنی: بێ نیـاز * زەنگین: دەولەمـەند
* شادان: بەکەیف * حەزین: دل ب کول
* شـا: شاد، دلخۆش * موشـەخـخـەص:
دیاری * مورەخـخـەص: دەستوور پێدراو
* مـوناسب: شـیـاو * مـووافـیـق: وەکـە
هەو * موصـافیح: دەست لەناو دەست *
مـوعـانیق: دەست و گـەردن *
سـەرامـەست: سـەرانی سـەرخـۆش *
دەبەنگ: گێل و حۆل * خوانندە: ستران
بێژ * بەذلەگـۆ: قسـەخـۆش * چـەنگی:
چەنگ ژەن * بەنگی: حەشیشەکێش *
چەرخ: سووڕدان * لۆت: باز، هـەلبـەزین
* بێـریتـە: جـۆرێ داوەتە، داوەتا
فـەقـێـیـانیـشی پێ دەلێن * سـەمـا:
هەلپـەڕکێ * گـۆڤـەند: زەمـاوەند *
شـەکەرلەب: شـەکرلێو * شـەکەرخـەند:
کەن وەک شەکر * عەذرا: کەچ * روال:
کـوڕی تازەلاو * بیکر: کـیـژی
شوونەکردوو * موڕد: کوڕی دمروت *
ویلدان: کوڕە بێ مووەکانی بەهەشت *
پیرەهـەن: کراس * سـەمـەن: یاسـەمـەنە *
قـەبا: کـەوا * دەهـەن: دەڤ، زار *
قـەندخـا: قـەندکـرۆژ * زەڕینکەمـەر:
کەمبـەرەزێڕ * سـەمـەن عوزار: لاجانگ
زێوین * سـێـڤین: وەک سـێـو * ذەقـەن:
چەناگە * میان: ناوقـەد * گیسو: کەزی
* چار ئـەبرۆ: تازەلاوێ کـە تـازە خـەتی
سمێلی داوە * موڕد: کوڕی بێ موو *
مـوراهق: گـەنجی ئاوتێ گـەڕاو *
موجەڕەد: بێ ژن

خۆشدەنگ هنەک هنەک د خۆش رەنگ
هن جەرگە بەزی یو هن دیگەر لەنگ
بیلجوملە ل رەغمێ وێ عەجوزێ
یەعنی ل خیلافێ پشت کوزێ
کیژێ د سڤک کوڕێ دلاوین
مانەندێ بەنات و میثلێ پەروین
هن دایرەبەند و هن د دەووار
هن سیلسیلە بەند و هن د سەییار
ئەنجوم صیفەت ئەنجومەن فروزان
هەفت شەڤ د تەمام و هەفت روزان
بەزما ستییێ و جەمعێ تاجدین
گێڕان ب ڤی رەنگی زیب و تەزین

* جەرگە: ناوەڕاست * بەز: غاردان * لەنگ: شەل، شلە * رەغم: ئینکەبەری * عەجوز: پێرەژن، مەبەست دنیایە * خیلاف: پێچەوانە، دژ * پشت کوژ: پشت کۆم، پشت چەڤی * مانەند: وەک * بەنات: کچان ... بەناتول نەعش: حەوت ئەستێرەن پێکەوە * پەروین: کۆ، ئەستێرەی کۆ * دایرە: جەغز * دەووار: سووڕدەر * سیلسیلە: زنجیر * سەییار: گەڕۆک * ئەنجوم: کۆی نەجم: ئەستێرە * ئەنجومەن: کۆڕ و جڤات * فروزان: رۆهنیدەر * روز: رۆژی حەوتە * زیب: جوان و رازاوە * تەزین: جوانکردن

قالا شەمال

دامانێ عەروسێ پاکێ گەردوون
دامادی کوکر ب میهرێ گولگوون
طاریتی ب روهنی کو راکر
غەم شبهەتێ ظولمەتێ فەناکر
وەقتێ سەحەرێ ژ رۆژێ حەفتێ
ئاگر تەدگۆ گەهیشتە نەفتێ
گەرمی یەتێ ناری قوربێ مەقصوود
راکر ژ وجوودێ عاشقان دوود
جەمعییەتێ خاصێ ئاتەش و باد
ئەلبەتتە دکەت مرۆڤی بەرباد
ئەف عیشق و هەوا کوبوونە دلداش[1]
جان و دلێ دێ بدن ب شاباش
صەبرێ شەوتاندی ئیفتراقێ
تێک صۆهتی قیران و ئیحتراقێ
دەریایێ مەحەببەت ئەشتەلوم کر
ئارام و شەکیب و صەبر گوم کر
مەحبووب و موحیب ژ فەرطێ تەشویر
هاتن کو ببن ب شەوقێ تەقدیر
مەششاطە و میهرەبان و داین
شوشبین و مەحارمێ د تاجدین
موستەوجیبێ وەقت دین مولاقات
بەر موجیب و موقتەضایێ عادات
مەجموعێ موبەخخیرات و موعطیر
مەمزوجێ موفەریحات و موسکیر

(۱) لە چەند نوسخەدا (ولداش) نووسراوە.

* دامان: داو، داوێن * گەردوون: عاسمان * دامات: زاڤا * میهر: رۆژ، خۆر * گولگوون: گولڕەنگ * فەنا: لەبەین چوون، چوون، نەمان * سەحەر: بەیان * نار: ئاگر * قورب: نزیکی * مەقصوود: مراد: مەبەست * دوود: دووکەڵ، کادوو * جەمعییەت: کۆوەبوون * خاص: تایبەتی * ئاتەش: ئاگر * باد: با * ئەلبەتتە: بێگومان * بەرباد: هەڵدادا، نەماو * دلداش: هاودڵ، "ولداش: هاوڕێ" * شاباش: بەخشش * صەبر: هێور * شەوتاندی: سووتاندی * ئیفتیراق: جودایی * قیران: نزیکی و بەرانبەری * ئیحتیراق: سووتان * ئەشتەلوم: هەڵچوون و تووڕەبوون * شەکیب: صەبر، هێور * گوم: وندا، ون * فورط: زێدە لە ڕادە * تەشویر: دڵنیگەرانی * شەوق: ئارەزوو * شەوق: گڕ و رووناکی * تەقدیر: بڕیاردان، مرن * مەششاطە: شانەکەر، مەبەست بووک رازێنەوەیە * میهرەبان: ئەو کەیبانووە سەرسپییە کە بەسەر کاروباری ماڵەگەوران رادەگا * شوشبین: برازاڤا * مەحارم: هاوڕازان * موستەوجیب: بەگژەی * مولاقات: تووشی یەک هاتن * موجیب: سەبەب * موقتەضا: داوخوازی * عادات: دام و دەستوور * موبەخیرات: بخوران، سووتەمەنیی بۆنخۆش * موعەطیر: خۆشبۆن * مەمزووج: تێکەڵ کراو * موفەریحات: دڵخۆشکەران * موسکیر: مەستی هێن

جـام و قـەدەح و ئەیاغ و مـەخـمـەر
ئەڤ مـیسک و زەباد و عـود و عەنبەر
مـاوەرد و گـولاب و عـەطرێ شـاهی
ئەلقـیـصـصـە ژ مـاه تـا ب مـاهی
ئەسبابێ نیشاط و عەیش و عوشرەت
ئالاتێ صـەفـا و و ذەوق و صـوحـبـەت
ئەو چەند کـرن ئەوان مـوهـەییـا
مـەحـضـا مـری پـێ دبوون مـوحـەییـا
ئاراسـتـە بو عـەرووسـخـانـە
دیوار و دەر و عـرووشـێ خـانـە
رابوونەڤـە خـاصـەکی یو خـادیم
هـندەک د ئەقـاریب و مـەحـاریم
شـەمـعـەک بیـتـەمـامـیـهـا مـوطەللا
شـەمـسـەک بیـجـەمـالـیـهـا مـوجـەللا
هەلگرتنە سـەر سـەرێ خوە رەقـقـاص
ئینانە مـەیانێ مـەجلیـسـا خـاص
شـەمـعـێ ب زەبانـێ حـالـێ بـێ قـال
ئەڤ رەنگەهـە کـر بـەیانـێ ئەحـوال
کـەی عـاشـقـێ بـێ قـەرار و بـێ تاب
گـەر شـبـهـێ منی خودان تەب و تاب
رابە هـەڕە حـەجلەیا عـەروسـێ
پابەندە ببـە ب پایبـوسـێ[1]
شـەمـعـاتە وەکی تە ئینتـیظارە
شـەوقـا تـە ل جـان و جـیـسـمـێ نارە
صـۆهـتن تە بەسـە میـشـالـێ شـەمـعـان
بەس شـبـهـەتێ من ببـارە دەمـعـان

* جـام: زەرک * قـەدەح: پیـالّە * ئەیاغ: نیم کـاسـەی پـێ ڤـەخوارنـێ * مـەخـمـەر: شـەرابدان * عـەطری شـاهـی: گـولّاوی پادشـایانە، ناوی گـولّێکیشـە * نیشاط: کـەیف * عـەیش و عـوشـرەت: خـۆشی و رابواردن * ئالات: ئامرازان * صـوحبەت: هەواڵەتی * ئاراسـتـە: رازاوە، خـەمـڵی * عەرووسخانە: پەردوو * عوروش: کەپر و مـیـچ و بەرزایی * خـاصـەکی: خـزمـەتکارانی تایبـەتی * خـادیم: خزمەتکار * ئەقاریب: خزمان * موهەییا: ئامـادە * مـەحـضـا: بـێ گـومـان * مـری: مـردوو * مـوحـەییـا: دووبارەزیندی، لە مردن گەڕانەوە * بیتەمامیها "بتمامـها": بەهەمـوویەوە، سـەرتاپا * مـوطەللا: زێڕکفت کراو * بیجەمالیـها "بجمالها": بەجـوانیی خـۆیەوە * مـوجـەللا: رۆشن و پاک و صـاف * رەقـقـاص: سـەمـاکـەر * مـەیان: نێـوەڕاست * مـەجلیس: کـۆڕ * خاص: تایبەتی * زەبان: زمـان * زەبانی حاڵ: قسەی بـێ دەنگ * قال: قسە، پەیڤ * بـێ قـەرار: بـێ ئـۆقـرە * بـێ تاب: بـێ تاقـەت و بـێ صـەبر * تەب و تاب: هەڵچـۆقـان و هەڵبـزۆقـان، تاوتوێ * حـەجلە: پەردە، پەردوو: ژووری تازەبووک و زاوا * پابەند: گـیـرۆدە و مـژۆل "پایندە: بـەردەوام" * پای بوس: زیارەت، دیدەنـی، بـەدیتن سـەرفـراز بوون * ئینتـیظار: چاوەنوارِ * شەوق: ئارەزوو، تاسە * نار: ئاگر * ببارە: ببارێنە * دەمع: ڕۆندک

(١) لە هەندێ نوسخەدا پایندە نووسراوە.

گەر عاشقی را به شبهێ فەڕاش
جانێ خوە بدە نیثار و شاباش
ئەی ساعی یێ مەقصەدا طەوافێ
وەی سالکێ مەنهەجا مەطافێ
ئەو قیبلە و کەعبەیا تە مەقصوود
نیزیکی تە بویە ئەمری مەعبوود
بەیت و حەجەر و مەقام و حوجرە
سەعی و طەلەب و طەواف و عومرە
باری ژ تەرا کرن موقەددەر
ها بونە ژبو تەرا مویەسسەر
ئاڤێ تە رەوان بە پێشێ سەلوێ
شێری تو هەمان کەرەم کە خەلوێ
تاجدین ژ صورەتێ شەمالێ
مەعنایێ محەببەتا شەپالێ
زانی ب تەئەموول و ب ئیدراک
رابو ژ جیهێ خوە چوست و چالاک
یاری غەم و شاهی یان مەمێ ژار
ڤێرا بویە صاحیب و سیلەحدار
دەستێ وی د دەست و دل ددل بوو
بو حاجیبێ دەرگە شیر ل مل بوو
تاجدین ب وی طەرزی چو سەرایێ
مەم ما ل دەری دگەل دوعایێ
لەورا کو مەخوف بوو ئەو مولاقات
مەلزوومە ل عاشقان موعادات
گەر قیسمێ موحیب و گەر حەبیبن
ئەلبەتتە ب دوژمن و رەقیبن
هن دێو و هنەک ژوان پەرینە
هندەک دمونافق ئادەمینە

* فەراش: فەراشە، پەپوولە: منمنۆک * نیثار: بەخشین * شاباش: بەخشینی پاداش * ساعی: رێونگ * مەقصەد: جێگەی مراد * طەواف: لەدەورە گەڕان * سالک: رێڕەو * مەنهەج: رێگا * مەطاف: جێگەی دەدەورەگەڕان * قیبلە: رووگە * کەعبە: کابە، مالاّ خودێ * ئەمر: فەرمان * مەعبوود: پەرستیاو، خودێ * بەیت: مال * حەجەر: بەرد * مەقام: جێگە * حوجرە: ئۆدە * سەعی: رێوەچوون * طەلەب: داخواز * عومرە: زیارەتێکە، ئەمانەی لەم بەیتەدان هەمووی دەربارەی زیارەتی حاجییانە * باری: خودێ * موقەددەر: بڕیاردراو * مویەسسەر: هاسان و پێکهاتوو * سەلو: داری سەروو * کەرەم کە: فەرموو بچۆ * هەمان: هەر ئێستە * خەلوێ: خەلوەتێ: ژووری تەنیایی * شەمال: مۆم، شەمێ * محەببەت: ئەڤاندن * شەپال: شەنگ و شۆخ * تەئەممول: بیرکردنەوە، رامان * ئیدراک: تێگەیشتن * چوست و چالاک: لەزگین و مەزبوت * سیلەح: سیلاح، چەک * صاحیب: هەڤاڵ * حاجیب: پەردەدار * مل: شان * سەرا: ژووری مالّ * مەخوف: بەترس * مولاقات: تووشی یەک هاتن * مەلزوم: لە ناچاری، پێویست * موعادات: دوژمنی * دێو: شەیتان * پەری: فریشتە * مونافیق: دووڕوو

بویک و زاڤا

زاڤـــا ب ئەدەب کـــو چوو ژ دەردان
شـەمعا کو ل پشت حیجاب و پەردان
رابو کـو ژ پێـشـقـە چو خـەرامـان
کـــێـــشـــا ل زەمین بناز دامـــان
زولفێ دخـــوە کـــرنە پای ئەنداز
دەســتێ د خـوە کـرنە فـەرق پەرداز
دێمـا کـو ب نـووڕێ بەیتـول ئەقـصـا
قـــەندیلێ فـــەلەک ب وی دە ئـیـســا
مـەخـموورێ غـەبوقێ دەردێ هیـجـران
مـوشـتـاقێ صـەبوحێ وەصلێ جـانان
ژەووەلڤـــە ل عـــادەتێ مـــوباحی
دەســتێ خـوە درێژ کـرە صـــوراحی
نۆشی ژ صـوراحـیـیـا شـەکـەرلەب
نوشین قـــەدەحـــەکـــە ژ مـــەی لەبالەب
مـەخـمـووری کـو دەفع کـر مـەیا ناب
بیـهن کـر گـول و سـونبـولێ دسیـراب
گـــەھ نـەرگس و لاله گـــاه صـــۆرگـول
ریحـــان و بـنەفـشـــە گـاه ســونبـول
تێک تیـکڤـــــە ددان و تێک دبـەسـتن
هـن بـوســـــە ددان و هـن دگـــــەسـتن
ئەو چـەندە ب یـەکـڤـــە را دمـوســـان
نـەوبـەت نـەددانـە هـەڤ ل بـوســـــان
ئـەلماس و گـــوهـەر جـــومـــانێ دندان
تـەبدیل بـوین ب لـەعل و مـــەرجـــان

* خـەرامـان: بەلار و لەنجـە * دامـان: داوێن * پـای ئـەنداز: رایـەخێ کـــــە بەســـەریدا بڕۆن * فـەرق: تۆقـەســـەر * فـەرق پەرداز: ســـەر ڕێککـەر * بـەیتـول ئەقـصـا "بیت الاقـصـی": مـالّی هەرە دوور، مـــەبـەست قـــودســـە، ڕووگـــەی جولەکەکان * قـەندیل: چرا* مەخموور: خـــومـــار، بێ واز لـە ســـەر ئێـــشـــەی خـــواردنەوەی شـــەوێ * غـــەبوق: مـــەی خواردنەوەی شەو * موشتاق: بەتاسە * صـەبوح: شـەرابێ کە بەیانی ڤـەخۆن * عادەت: ڕێوشـوێن * مـوباحی "مـباحی": حەلّالی، ڕەوایی * صوراحی: قومقۆکە، دەفری گەردن باریکی شـەراب * نۆشی: ڤـەخوار * نوشین: خـۆش چێژە و ڕەوان * قـەدەح: پیـالّە * لەبالەب: پڕاوپڕ، تژە * دەفع: دەرکـرن * ناب: خـالیص، بێ خلّتە * سیراب: تێراو * لاله: ڕەبەنۆک، مێلاقـە * بوسە: ماچ * جومان: مراری، مـرواری * دندان: دران، ددان * لەعل و مەرجان: دوو گەوهـەری سوورن

دەریایێ مـحـەببـەتێ وەکـر جـوش

دەست گەردەن و لەب ب لەب هەم ئاغوش
مـــەدهـوش بـویـن ب وێ مـــودامـێ
بێـــهش وەکـــەتن ژ ســـەر قـــیـامـێ
قـــادر نـەدبوون بکن قـــوعـــودێ
گـێـرِ بوونە ب یـەکـڤـە بۆ سـجـودێ
تـەکـــرار ژ ســـەجـدەئێ کـــو رابـوون
ئەو چەندە ب یەکڤە هەردوو شـابوون
شـــەککەر ژ لەبێ دیەک رەڤـــاندن
سـۆرگـول ژ روخـێـد یەک جـڤـاندن
تەرکـیـب کـرن ژ بۆ خـوە گـول قـەند
تـەزویج کـــوبـو ب یـەکـــڤـــە دلبـــەند
سـێ رۆژ و شـــەڤـــان ب دل پـەیاپـەی
وان تەشنە لەبان ڤـەخـوارن ئەو مـەی
مـوسـتـەسـقی یـێ شـەربـەتا مـەیا ناب
ئاخـر کـو نـەبوون ب شـوربـێ سـیـراب
کـــەیفـیـــیـــەتێ نـەشـئـــەیا شـــەرابێ
کـێـشـانـە کـەمـالـێ ئـیـضطرابێ
صـــافی ذەقـــەن و بـەدەن شـــەفـــافێ
کـــر مـــەیل و مـــحـــەببـــەتا زەفـــافێ
ســـەرمـــەست ب دەست تـێک هـەرستن
بـو کـــەلتـــە و کـــەلج و داهـەرستن
دەم لێک پـچـیـــان و دەم جـــودابـوون
گـــەھ تێک هـەژیان و گـــەھ دەبابـوون
دەم ئەو ددو بـون و گـــاھ یـەک بـوون
گـەھ جـوت و بیـەکـفـە گـاھ تەک بوون

* لەب: لێو * ئاغوش: هەمبێز * مودام: شـەراب * مـودام: هەمـیـشـە * قـیـام: وێستان بە پێوە * قادر: توانا * قوعود: رۆنیـشـتن * سـجـود: سـوژدەبردن * تەرکیب: لێکدان، پەیوەند * گول قـەند: مـاجـوم لە پەلکی گـولّەباخ و شـەکـر * تەزویج: لێک جـووتکردن * پـەیاپەی: بێ پسانەوە * تەشـەنە: تی، تینوو، تووتی * مـوسـتـەسـقی: داواکـاری ڤـەخـوارنێ * شـەربەت: شـرووب، یا ڤـەخـوارنێ * شـورب: ڤـەخـوارن * سـیـراب: تێـراو * کەیفییەت: چۆنەتی * نـەشـئـە: کەیف * کەمال: تەواوی * ئیضطراب: پشێوی * شـەفـاف: سـپی وەک شـووشـە و ئاو * مـــەیل: ئارەزوو * زەفـــاف: پێکگەیـنی بـووک و زاوا * تـێـک هـەرسـتن: لـێـک چەسـپـان * کـەلتـە: کلتـوور *کـەلەج: کلچـــۆک * داهـەرستن: بـەناو یەکـــدا چوون * پچیان: پێچان * لێک پچیان: لـێـک هـالّان * هـــەژیـان: لاربـوونـەوە * دەبابوون: لەرزین * دەبا: لەرز

تیـــرا کـــو ژ عـــاجێ بـەر هـەدەف بـوو
ئـامـــانج ب صـــەفـــوەتا صـــەدەف بوو
ئـامـــانج کـــو بو مـــەحـــەللێ پـەیکان
دور دانـە بەدەل کـــرن ب مـــەرجـــان
نـەبل هـاتـە ڤـــــە نـەصـل مـــــا دوێدا
نـەســـلا خـــوە ژ جـــان و دل ب وێ دا
پـەیوەسـتـە ب رۆژ ئـەگـەر ب شـەڤ بوو
وان بـەر ژ مـــحـــەببـــەتێ ب هـەڤ بوو
هـەمـوارە دو سـەر خـوەشێد سـەرکـەش
ڤـــالا دکـــرن ل یەکـــدی تـەرکـــەش
گـەر رۆژ و ئـەگـەر شـەڤێ د رەش بوون
ئـەو هـەردو مـەلەک وەپێکڤـە خـوەش بوون
گـــۆیا تە د گـــۆ دوو کـــیـــمـــیـــاگـــەر
مـەشـغـوول بوین ب عـەقـدێ جـەوهـەر
ئـەو روح و جـەسـەد ب یەکڤـە مـونضـەم
نـەفـســەین ب یەکـڤـە بوونە مـودغـەم
ئـینـزالـێ لـەگـــەن نزولـێ ئـیـــبـــریـق
تەصـــعـــیـــد کـرن ب قـــەرع و ئـەنبـیـق
مـەمـزووج شـەبیـهـێ شـیـر و شـەکـەر
مـــەخـلـووط وەکـی حـــەیات و کـــەوثـەر
قـــەطـعـا چو نـەبوو نـەخـور نـەخـوابـەک
وان بـیـــــــر نـەدهـات نـان و ئـابـەک
ئـەو حـــەفـتـــە تـەمـام بـوویە گـــەردەک
ئـاگـــاه نـەبوون ژ حـــالـێ فـــەردەک
غـالب گـەرییـا ل دەردێ صـیـحـــەت
غـەم چون ڤـەشـرین ژ کـەربێ وەصلەت

* عـاج: ددانی فـیـل * هـەدەف: کـێلک، ئـامـانج، نـیـشـانـە * صـەفـوەت: پاکی و صـافـی * صـەدەف: قـالکێ مـراری * نەبل: لاسکە تیر * نەصل: سـەرەتیر * نەصـل: دەرکـەوتوو لـە شـتێ * نـەسل: تۆم، تۆرەمـە * پـەیوەسـتـە: بەدایم * بەر: سنگ، روو * هـەمـوارە: هـەمـیـشـە * سـەرکـەش: تووڕە و یاخی * تـەرکـەش: تیردان * عەقد: گرێ * جەسـەد: لەش * مـونظـەم: پێـوە نووسـاو، چەسـپـاو * نەفسـەین: دوونەفس * مودغـەم: تێکەڵ کـراو * ئـینـزال: رژتن، رژتنـەخـوار * نزوول: هاتنەخـوار * ئـیـبـریق: ئـافـتـاوە، لووڵێنە * تەصـعـیـد: باڵابردن * قـەرع: لێـدان وەک کـوتـانی دەرکـە * قـەرع و ئـەنبـیـق: دوو ئـامـرازی حـەکـیـمـانە کـە خـوێن و شـتـی تـری تێـدا دەزمـوون * مـەمـزووج: تێکەڵ * مـەخـلـووط: لێکدراو * حـەیات: ژیان، ئـاوی حـەیات * کـەوثـەر: ئـاوێکە لە بەهـەشت * خـور: خـواردن * خـواب: خـەو * ئـاب: ئـاڤ * گـەردەک: پـەردوو، لـە ئـۆدەیـەکـــدا بوونـی زاوا و بـووک * فـــەرد: تاک * غـــالـب: زاڵ * دەرد: ناخۆشی * صـیـحـەت: ساخی * کـــەرب: نـارەحـــەتـی * وەصلـەت: پێک گەیشتن

ناگەھ سەحەرێ ژ رۆژێ حەشتێ

ریضوان مەشیا ژنێف بەحەشتێ
مەم هێژ وسا ل بەر دەری بوو
دایم ئەوی سەر ل سەر بەری بوو
هێژا ئەوی مەسکەن ئاستان بوو
رۆژان و شەڤان وە پاسبان بوو
تاجدین کو ژ گەردەکی ب دەرکەت
رۆژەک تەدگۆ مەمی ب سەرکەت
فیلحال وەڕەنگ شادمان بوو
هەم ئەفسەرێ ئەوجێ ئاسمان بوو
یارەک تەهەبت مەگەر وەبیتن
گەردێ وەنەبت مەگەر نەبیتن
یارێ ب تەرا بتن موافق
صەد خزمێ دخاین و مونافیق
قوربان بکە قەط مەبێ مخابن
چ دکی ب کەسان کو بێ وەفابن
قوربان بکە قەط مەبێژە کینە
بێ کینە برا ئەگەر ب کینە
یارێ تە ژ بۆ تەرا برایە
هەم چاقە ژ بۆتە هەم چرایە

* ریضوان: فریشتەی ئاگاداری بەهەشت، "رضوان" لە قورئانیشدا هاتووە ... لە رەزڤان وەرگیراوە * بەر: سنگ * ئاستان: بەردەرگا * مەسکەن: نشیمەن * پاسبان: پاسدار، کێشکگر * موافیق: هاوبیر * مونافیق: دووڕوو * مەبێ: مەبێژە * مخابن: حەیف * قوربان: گۆڕی * کین: رک * بێ کینە؟: بپرسە کێن؟ واتا: مەیانناسە با براش بن

بەکر عەوان

گـاڤـا ژ عـەدەم خـودێ کـر ئـیـجـاد
ئەڤ کـەون و مـەکـان ژ نوڤـە بـنیـاد
مـەجـمـووعێ مـوکـەووەناتێ عـالەم
حـەتتـا ڤـە خـولاصـە نەوعـێ ئادەم
ئەشیا ب حەسەب صیفات و ئەفعال
ئینانە وجـوودێ مـوخـتـەلیف حـال
مـەوجـوود کـرن ب هەڤ مـوعـەییـەن
ئەضـداد کـرن ب ضـیـد مـوبـەییـەن
ئەڤ ئـەرض و سـەمـا بـەطـیـئ و دایر
ئەڤ مـولک و مـەلەک مـوقـیـم و سـایر
ئەڤ نـوور و ظەلام و کـوفـر و ئـیـمـان
ئەڤ خـولد و سەقـەر بەهەشت و نیران
ئەڤ بارید و حـارٍ و رەطب و یابس
ئەڤ مـیـر و گـەدا غـەنی یو بائیس
ئـەڤ ئـاخ و هـەوا و ئـاگـر و ئـاڤ
ئەڤ لـەیل و نـەهار و سی و سـیـطاڤ
ئەڤ هیجر و ویصـال و شـاهی و غـەم
ئەڤ مـەوت و حـەیات و سـور و مـاتەم
هـن نوور مـیـثـال و هـن وەکی نـار
هـنـدەک دحـەلـیـم و هـن ددژوار
ڤـان صـادیق و راست و خـێرخـواهن
ڤـان قـەمـصی و خـوار و رووسـیـاهن
ڤـان ئـەهلـێ جـەهـەنـنەم و عـەذابـان
ڤـان لایقـێ جـەنـنـەت و ثـەوابـان

* عـەدەم: نەبوون * ئـیـجـاد: پـەیدا*
کـەون: دنیـا * مـەکـان: جـێگە *
مـوکـەووەناتی: دروست بووان * ب
حەسەب: بەگوێرەی * صیفات: ئاکاران
* ئەفعال: کرداران * وجوود: هەبوون *
موختەلیف: جیا * موعەییەن: دیاری *
ئەضداد: کۆی ضد، دژ * موبەییەن:
ئاشکرا * بەطئ: سـسـت * دایر:
خولدەر، گەڕیدە * موقیم: نیشتەجێ *
سـایر: گـەڕۆک * خـولد: بەهەشت *
سەقەر: دۆژ، جەهەندەم * نیران: ئاگر
* بارید: سـار * حـارٍ: گـەرم * رەطب:
تەڕ، شل * یابس: زوا، وشک * بائیس:
نەدار و بێـچـارە * ئاخ: گڵ، خـاک *
لـەیـل: شـەڤ * نـەهـار: رۆژ * سـی:
سێبەر * سـیطاڤ: سێبەری هاوتای تاو
* هیجر: دووری * ویصـال: پێک گەیین
* مـەوت: مردن * سـور: بەزم و جەژن *
مـاتەم: پرسـە * حـەلیم: لەسـەرخـۆ *
دژوار: تونده تەبیات * صادیق: دروست
* قەمصی، قەمسی: دەغەڵ، ناڕاست *
رووسـیـاه: رووڕەش * عـەذاب: دەرد *
ثەواب: پاداشتی باش

نابینی کـو پێکڤـه جـوملـه ضـیـددن

حیکمەت چیـیـه بۆچی پێکڤه نـیـددن؟

لەورا کـــونەبت ئەگـــەر تەخـــالوف

تەمـــیـــیـز مـــەحـــاله هەم تەعـــاروف

ئەلقیصصه ب ئیقتیضـایێ خیلقەت

مـیـرێ ب کـەمـال و عـیـز و رەئفـەت

راگـــرتی ژ بۆ خـــوه دەرگـــەوانـەک

فـەتتـانێ زەمـــانـه صـەی پصـــانەک

دایم ل دەرێ وی قـــــــاپـوچی بـوو

قـــەللاع و قـــەلاش و قـــەهـوەچی بـوو

ئەممـا ب نەســـەب نەمـــەردێ بـوهتـان

بـەلکی مـــوتـەوەللیـــدێ ژ بوهتـــان

ئەصلێ وی دبێن ژ مـــەرگـــەڤـــەڕ بوو

مەحضا وی بەشەر ب شۆر و شەڕ بوو

ناڤێ وی مـــونـافـــقـی بـەکـــر بـوو

بـەلکی ژ "ب لـوقـــیـــا" بـەتر بـوو

مـــەننـاع و مـــوذەبذەبـین و ئـیـــبـلیس

خـــەدداع و خـــەبـەربەزین و تەلبـیس

شـاگـردێ شـــەئامـــەتا وی شـــەیطان

شـــەرمـــەندە و ژ گـــۆتنا وی بـوهتـان

بـەد چهـــرە ژ رەنگـێ دێوێ کـــابـووس

بەد فـیـعل و سـتـیـزەکـار و سـالووس

تاجـــدین دگـــۆتە مـــیـــر عـــەیانی

مـــیـــرم بکە دەر ڤی دەرگـــەڤـــانی

ئـەڤ لایـقـێ دەرگـــــــەهـێ تە نـیـنـە

ئـەڤ کـــەلبـێ نهـــێندرێ ب کـــینـە

* نیـدد: بەرامبـەر، هاوتا * تەخـالوف: دژایەتی * تەمـیـیز: فـەرق و جیـاوازی * تەعاروف: هەڤدوو ناسین * ئیـقـتـیـضـا: گـۆرە * خـیـلقـەت: سـرشت * عـیـز: حـورمـەت و رێز * رەئفـەت: دلۆڤـانی * فەتتان: شەڕهەڵائیسێن * صەی پصان "یان صـەی پسـانک": تووتکە سـەگ * قـاپوچی: دەرگـەوان* قـەللاع: درۆزن * قـــەللاع: شـــەیتـانی کـەر * قـــەلاش: گـزیکار* قـــەهـوەچی: شـــەرابخـۆر * قـەهوەچی: دەم بۆگـەن * مـەرد: پیـاو * مـوتـەوەللیـد: بەدنیـاهاتوو * بوهتـان: بـوخـتـــان * واتا: زۆڵ و بێـــژو بوو * مـەحـضـا: تەواو، شـەشـدانگ * شـۆر: گەڕ و هەرا، شـەڕ و خراپە * مـونافیق: دووڕوو "بەلوقی یا": لـە چیـرۆکاندا ناوی جووێکی زۆر شەیتان و شۆفار و بەدفەڕ بووە * بـەتر: خـــــراتر * مـــــەننـاع: بـەرهـەڵســـتی چاکـــە * مـــوذەبذەب: وازوازی * ئیبلیس: شەیتان * خەداع: خـاپینۆک * شـــەرمـــەندە: فـەدیکار * بوهتـان: بوخـتـان، درۆی هەڵبـەسـتـە * بەد چیهرە: دێم کرێت * دێو: شەیتان * کـابووس: مـۆتەکە، مـۆتە * بەد فـیـعل: بەدکـار * سـتـیـزەکـار: شـەڕخـواز * سـالوس: شـالـوز، ریـاباز * عـەیانی: ئاشکرا * کەلب: سـەگ * نهێندر: یانی گر * ب کینە: دڵ پیسە

هەرچەند صـــەو و دەرگـــەڤـــان برانە
ئەکـــشـــەر صـــە ب مـــیـــهـــر و باوەفـــانە
ئەڤ رەنگەهە مـــیـــر دگـــۆتە تاجـــدین
فـــیـــعلێ د بەکـــر مـــەگـــەر نزانین؟
ئەم قـیـسـمێ ئەمـیـر قـیـسـمێ ئاشین
پر فـــەتل و گـــەڕین و پێش و پاشین
ناچارە ژ بۆ مـــــە ئاشـــــڤـــــانەک
لابوددە ژ بۆمـــــە دەرگـــــەڤـــــانەک
هـنـدی ب حـکـومـــــــەتێ دکـین دەور
گـەھ عـەدلە ژ بۆمـە کـار و گـەھ جـەور
هـەرچـەندی بـەکـــــر وەلـەد زیـنـایـە
ئاشێ مـــــە ژ وی ب فـــــەتل و بـایـە
ئەڤ زومـــرە کـــو ظالم و عـــەوانن
ســـوباشی و شـــەحنە دەرگـــەڤـــانن
ئاشێ د مـــــە ظالمان دگـــێـــرن
دەخلێ د مـــــە ظالمان د هـێـــرن
ئاشێ مـە ئەگـەر چی وەقـفێ عـامـە
گـــەوری تژی گـــارسێ حـــەرامـــە
وێ گـــارسێ حـــاریشـــەک دچینت
ئەڤ حـــاریشـــە بۆ مـــە دێ هەلینت
ئەڤ عـــادەتە نینە خـاصێ مـیـران
نابینێ ل بەر دەرێ فـــەقـــیـــران
وان ژی هـەمی پاســـەبان ژ صـــانن
ئەو ژی هـەمی قـیـسـمێ دەرگـەڤـانن
ســـولطانێ ســـەریێ بـێ نیـــازی
نابـینـێ ژ بویـێ کـــــار ســـــازی

* کـەمین: بۆسـە * ئەکـشـەر: زۆرتر * مـیـهـر: خـۆشـەویستی * باوەفـا: بە ئەمـەگ * فـیـعل: کردە * فەتل: زڤرین، سوڕان * لابودد: ناچار و لازم * جەور: زولم * وەلەد زینا، بێژوو، بیـژ، بیج * بـا: باو، ســـوڕ * عـــەوان: گـــزیر * سـوباش: مـیـراو * شـەحنە: دارۆغـە * مـەظالم: ناهـەقـیـان * وەقـفێ عـام: تـەرخـان بـۆ گش * گـــەوری: گـــەروو، گـەروولە * حـــەرام: ناڕەوا * حـاریث: زەوی کـێل * سـولطان: دەسـەلاتدار * سەریر: تەخت

هندی ئەوی راکـــــرن ســـــەلاطین

دەھ چەند ئەوی چێ کـرن شـــەیاطین
حـاصل د صـەیێ خـوە مـیـر نەبووری
تـەعـلـیـل ددانـە بـەر ضـــــــەرووری
مـــیـــرن هـەنـە ئەو صـــــەیێ د تـازی
نـادەن ب عـــــــــەدالـەیـی د تـازی
ئەو کـیـنـەوەر و خـــەبیث و مـــودبیـــر
یـەعـنـی بـەکـــــرێ ب دل مـــــوزەوویر
خـەوفـا وی هـەبوو ب خـەف ژ تـاجـدین
دایم ددلـــێ ویـــدا هـــــەبـــوو کـــین
وەقـتـێ کـو ب دەولـەت و ســـەعـادەت
ئەف دەعـــوەتـە بو ب رەسـم و عـــادەت
خـــــەف ژادەمـی یان وەکـی عـــــەزازیل
مـەحـضـا غـەرەضـاوی کیذب و تـەسـویل
تـەنـهـــا وەهـە گـــۆتـە مـیـــر دخـــەفـدا
مـــیـــرم تـەســـتـی قـــــەوی تـەلـەف دا
ئەو جـــەوهـەرێ تـاج و تـاجـێ جـــەوهـەر
ئەو ئـەفـســەرێ زیب و زیبـێ ئـەفـســەر
ئەو رەنگـە ســـزایـە تـەخـت و ئـەورەنگ
فـەرزانـە ب عـەقـل و فـــەرِ و فـەرهـەنگ
کـیـــســرا ب کـــەســـەر ژ بـۆیی دینـێ
فـــەغـــفـــوور ب غـــەور بـۆ ئـەڤـــینـێ
قـەیصـەر ژ کـورێ خـوە رابخـوەسـتـا
خـاقـان ژ پێـشـڤـە دەست ببـەسـتـا
هـێـــــــژا نـەدبـوو ئـەوی تـو ئـەرزان
ئـەڤـــرەنگـە هـە ســـەرســـەری بدی وان

* سەلاطین: کۆی سولطان * شەیاطین: شـەیتـانان * تەعلیل: بەهانە دۆزینەوە * ضـەرووری: ناچاری * عـەدالـە: ئەسـپی حـدوود و رەسـەن * کـینـەوەر: رکـۆنی * خـــەبیث: پیس * مـــودبیـــر: بەخت وەرگـەڕاو * مـوزەووير: درۆهـەڵبـەست * خـەوف: ترس * خـەف: نـهـێنـی * کین: بوغـز و رک * دەولـەت و ســـەعـادەت: بەخت و پیرۆزی * دەعوەت: زەماوەند * عـەزازیل: شـــەیتـان * کـیـذب: درۆ * تەسویل: دڵ کرمێ کردن * قـەوی: زۆر * تەلـەف: بەتـڵان * ئەفـســـەر: تـانج * زیب: خـــــشـڵ * ئەورەنگ: تـەخـــــتـی پادشایان * فـەرزانـە: فرەزان، بە ئاوەز* فـەرِ: شکۆ * فـەرهـەنگ: مـاریفـەت * کـیـسـرا: شـای ئێـران * دین: دیتن * فـەغـفـوور: پادشـای چـین * غـەور: کووڕانی، چاڵایی

میـــر گـــۆ قـــه ددم ئەیـا بەد ئەخـــتـــەر
تاجـدین و مـەمێ ب تەختێ قەیصـەر؟
رۆژا وەکـــو بویـه جـــەنگ و پەرخـــاش
تاجـدین و مـــەمێ دووصـــەد قـزلبـاش
بیـلجـــــوملـه بزرھ و زەند و بن پەڕ
ئینان ژ مـــەرا ب شـیـــر و شـــەشـپـــەڕ
خاقـان کـیـیـه ئەز چ کم ب فەغـفـوور؟
نادەم ئـەز ئەوان ب روبعێ مـــەعـــمـــوور
مـــەلعـــونێ کـــودی نـەبو چـو تەئثـیـــر
ئەو مـــەســـئـــەلـه وەرگـــەڕاندە تـەزویر
گـــۆ قـــەنجـــه حـــەقـیـــقـــەتا ھـومـامـان
ھەم ســـەنگی صـــەداقـــەتا غـــولامـــان
رۆژا ڤـــــەدخـــون شـــــەرابێ بـەلـوای
گـاڤـا کـو دخـون کـەبابێ ســـەلوای
چـاوانـه د شـــــاھـی و صـــــەفـــــایێ
ئەو رەنگە د طـەنگی و جـــــەفـــــایێ
عـــــاریـض نـەبـتن ل وان تـەبـەددول
ظـاھـیـــــر نـەبـتن ژوان تـەحـــــەوول
مـەحـضـا نـەکن ئەو قـوصـوری خـزمـەت
قـەطـعـا نـەکن ئەو فـوتوری ھـیـمـمـەت
ئەو ذەوق و جـــەفـــا بـبن مـــوقـــابیل
ئەو صـــیـــدق و وەفـــا بـبن مـــوعـــادیل
لێ ضـــایـعـــه ھـیـــمـــمـــەتا کـــەریمان
دەرحـــــەقـــقـێ نـەلایق و لـەئـیـــمـــان
نـاکـــەس نـەســـزایـێ گـــەنج و مـــالـه
نـەورەس نـەمـــــونـاســـــبـێ جـــــەلالـه

* قـــەددەم: قـــەط دەدەم؟ * ئەیـا: ھەی * بەد ئەختەر: خراب ئەستێرە، بێ بەخت * پەرخـــاش: شـــــەڕ و پەڤ چوون * قزلباش: چەکداری زەمانی سەفەوی * زرھ: زرێ، کـــــراسـی ئاسـن * زەند: قـۆڵبەندی شـەڕکـەران * بن پەڕ: تیـغی جـەوھـەردار * شـەشـپـەڕ: گورز * روبع: چارەک * مـــەعـــمـــوور: ئـاوا * روبعی مەعموور: بەھـەموو سەرزەمینی ئاوەدان دەگـوترا ... روبعی مـەسکونیشـیـان پێ دەگوت * مەلعوون: نەفرەکراو * تـأثیر: کـاری * تـەزویر: فـێـڵـبـازی * ھـومـام: مـیـری گـەورە و نەجـیب * صـەداقـەت: راســـتـی * بـەلوا: ئازایی لە شـــەڕدا * بەلوا: بەڵێ * ســـەلوا: خـــاترجـــەمی * ســەلوا: شـێـلاقـه ... ئەو مـەلەی خـوا لە ئاسـمانەوە بۆ جوولەکە بێگۆشتەکانی دەشـتی سـینایێی دەبارانـد * عـاریض: روودار * تەبەددول: گـۆڕان * تەحـەوول: وەرگـەڕان * فـوتور: ســســتـی * ذەوق: خـۆشـی * جـەفـا: ئازار * مـوقـابیل: بەرانبەر * صیدق: راستی * موعادیل: وەکـەھـەڤ * ضـایع: خـەسـار * کـەریم: بەخـشـندە * نـەلایق: نەشـیـاو * لەئـیم: ناکـەس و ناکەس بەچە * سـزا: شیاو * نەورەس: تازەکیسە * جەلال: شکۆ

مـــەنظوریێ نەورەســـــان شـــەرابە
مەخـمـوریێ سـەرخـوەشـان خـەرابە
پڕ عـــەقل دڤـــێت و پڕ تـەحـــەممول
نەورەس ب مـــەیێ نـەکـەت تـەحـــەوول
مـــیـــــرم تـەنـەدی کـــــوڕێ سکەندەر
داییـــتـــــە نـەظەر ژ حـــەددێ چـو دەر
رۆژا کـــو ســـتی تە دایە تـاجـــدین
وی ژالی خـــوە داییـــە مـــەمێ زین
میر گۆ چ عـەجـەب ب من نەکر پرس؟
یا نە قـــە نەمـــایە وی ژ من طرس؟
گـــۆ مـــا تو نزانی ئـەو کـســـــانە؟
مـــیـــــرزایە جـــــوانە پـەهـلـەوانە
مـــەیدان دییـــە وی جـــەلـەو رەڤـــایە
هـەرچـی وەکـــــو ئـەو بـکـەت رەوایە
طرســا من ئەوە ب کـیـبـر و کـینێ
طوغـــیـــــان بکەتن ژ پاشی زینـێ
دەعـــوا نـەســـەبێ بکەت ب خـــالیـد
قـــەصـــدا حـــەســـەبێ بکەت زەواید
مـیـر گـۆ مـــە ژ دل هـەبو ب داخـوواز
زینـێ ب مـــەمـێ بکم ســـەرئەفـــراز
صـــوندێ دخـوم ئەز ب روحێ والیـد
حـەتتـا بگەهیـتـە جـەددێ خـالیـد
مـــەحـــضـــا بذکـــورێ نەسلێ ئادەم
زینـێ بژنیـــــتی ئەز قـــــە نادەم
هـەرچـی ژ ســـەرێ خـــوە بویە بێـــزار
هـا زیـن و بـلا بـبـت خـــــــــەریدار

* تەحـــەممول: حـــەوســـەڵە * حـــەد: ئەندازە، سنوور * عـــەجـــەب: ســـەیر * کســـانە: چلۆنە * جـەڵەو: هەفـســار * رەوا: دروست * کیبر: فیز * طوغیان: ســـەرکـــێـــشی * زەواید: زێدەتران، زیادییـــان * ســـەرئەفـراز: ســـەربڵند * والید: باب * جـەد: باپیر، کال * ذکور: نێرینە

مەردێ ژ سەر و رحا خوە تێرە
بێ خەوف بخوازتن کو مێرە
حوکام ب باطن و ب ظاهر
بێ شبهە موشابهن ب ئاگر
ظاهر دسپاهی و ب نوورن
باطن ژ مودارەیێ د دوورن
رەحمێ کو دکن ژ رەنگێ رۆژن
قەهرێ کو دکن جیهان دصۆژن
زینهار ب وان نەکی تو باوەر
گەرباب و پسی وەگەر بەرادەر
خاصما کو موقەرەبێد بەدخواه
نێزیکی بن "نەعووذ و بیللاه"

* حوککام: میران، حاکمان * باطن و ظاهر: ناوەوە و دەرەوە * موشابیهن: هاوۆێنەن * سپاحی یا "سپاهی": جوان، خۆشیک * موداره: سازان * قەهر: تووڕەیی * جیهان: دنێ * زینهار: دەخیله * بەرادەر: برا * موقەڕەب: نێزیک * "نەعووذ بیللاه": خۆدەپارێزین بەخوا، پەنا بەخوا

زین و مەم و خەم

تاجدین و ستی کوبوون ب هەڤ شاد
وەصلێ کرن ئەو ژ هیجرێ ئازاد
مەم مایی د کونجێ وەحدەتێ فەرد
نەیار و نەهەمنیشین و هەمدەرد
هەمدەم کونەبن ژ بۆ دەمانڕا
هەمدەرد نەبن ژ بۆ غەمانڕا
غەمگین ب چی دێ بکن تەحەممولّ
شاهین ب چی دێ بکن تەوەسسول
شاهی یو غەمان دقێت ئەنباز
دەردان و دەمان دقێت دەمساز
ئونسییەتێ عاشقان سکوونە
سەرمایەیێ وەحشەتێ جنوونە
ئاسووده دبن ب یەکدوو هەم قال
خاصما کو هەبن ب یەکڤە هەم حال
زین و ستی یو مەمۆ و تاجدین
ڤێکرا دکرن مودار و تەسکین
ینێ کو دکر ژ دەردێ ئەفغان
دەنگێ ستییێ دبوویە دەرمان
گاڤا وەکو مەم ب دل دنالی
تاجدین دبوویە حەکیم ل ئالی
ئەڤ هەردوو ژ هەردووان جودابوون
چون هەردوو ب مەقصەدا خوە شابوون
مان زین و مەمێ دبێ سەرئەنجام
بێ مەقصەد و بێ مراد و بێ کام

* کونج: گۆشە، سووچ * وەحدەت: تەنیایی * فەرد: تاک * شاهین: دلّشادان * تەوەسسول: لێک نزیک بوون * ئەنباز: هاوبەش * دەمباز: هاوڕاز * ئونسییەت: هۆگری، سەبووری * سکون: هێوری * سەرمایە: سەرمەیان، دەسمایە * وەحشەت: دووری لە خەڵک و ئاوایی * جنوون: شێتی، دینی * قال: قسە، پەیڤ * هەم حال: هاو حاڵ و چۆنایەتی * مودار: مدارا، دەربردن * تەسکین: هێوری * ل ئالی: لەلای * مەقصەد: مراد، مەبەست * شابوون: شادبوون * سەرئەنجام: بەرهەم، داوی، دوایی * کام: مراد

چل رۆژێ نەخـــور نەخـــواب زینـێ

ســـەر رانە دبوو ژ ســـەر گـــرینـێ
خـــونا دلی بوو غـــەذا و خـــوارن
هێستر ب خوە شەربەت و قەخوارن
هەمـواره ب رۆژ ئەگـەر ب شـەف بوو
وێ حـالێ ژ فـیـرقـەتێ هەر ئەف بوو
رۆژان دگـــری بشـــەف دکـــر ئاه
ئەو رەنگ گەڕیـیـا ضـەعـیف ئەو مـاه
بەدرا روویـێ وێ بوویە هـیـــلالەک
طەلعـــەت دنومـــا وەکی خـــەیالەک
هـەمـــزاد و هـەڤـــال و هـەم نشـــینان
هـەمـــــــڕاز و ئـەمـین و نـازەنـیـنان
هـەر لەحظە د گـــوتنێ ب ریقـــەت
کـەی ســەروێ ریاضی باغێ رەفـعـەت
ســـەر ســـەبزی یو تازە بـەرگ و باری
ئەف چەندە چ هیـــســـتـــران دباری؟
هەمـشـیـرە ئەگـەر ژ تـە جـودا بوو
خوەش چو و ب هەمسـەرێ خوە شابوو
وێ گـرتیـیـە بۆ خوە صـەبر و تـەمکین
ئەو شـــایـە ل وێ تو لێـــرە غـــەمگین
مین بـەعـد غـــەمـــان ژ قـــەلبێ راکـە
تەشـبـیـــە ب زولفێ بـەرقـــە با کـــە
چین چین بکە طورەئی د شـــەبڕەنگ
گـول گـول قـەکـە عـارضێ دگـولڕەنگ
زولفـان قـەکـە تا بـن مـوسـەلسـەل
ئیکلیل ل جـــەبهـــەتێ مـــوکـــەللەل

* خور: خوارن * خـواب: خەو * غەذا: بژیو * فـیـرقـەت: جـودایی * ضـەعـیف: لاواز * بەدر: مـانگی پڕ * هیلال: هیڤک * طەلعـەت: دێم، روخسـار * هـەمـزاد: هاوتەمـــەن، هاوخـــواردن * ئەمـین: جێ باوەڕ * نازەنـین: بـەناز * ریقـــقـــەت: نەرمی * ریـاض: باخـچـان * رەفـعـەت: بلّندی * سـەرسـەبز: تورت و شـەق، تەڕ و تازە * بەرگ: گەڵا، بەڵگ * بار: میوە، بـەر * هێـــســـتـــر: رۆندک * دبـاری: دەبارێنێ * هەمـشـیـرە: خـویشک * هەمـســەر: مـێـر بۆ ژن، ژن بۆ مـێـر * تـەمکین: دامـــەزران * مـین بـەعـد "من بعد": لەمـەودوا * بەرڤەبا: روو بەرەو با، واتا بلّاو * شـەبڕەنگ: شـەڤڕەنگ، رەش وەک شـــەوی رەش * ڤـــەکـــە: بکەرەوە، دیسـان وەلێ بکە * عـارض: روو، دێم * گـولڕەنگ: بەڕەنگی گوڵ * ڤەکە: بکەوە، بلّاوکە، بامـەدە * موسـەلسـەل: زنجیری * ئیکلیل: تانج * جـەبهـەت: ئەنی، هـەنیە * موکەللەل: تانج بەسـەر

بسکان تو ژ خەمرییان جوداکە

زولفان شەکە پێکڤە بەرهەواکە
دا صۆرگول و سونبول ئاشنابن
رەیحان و بنەفشە طا ب طابن
بسکان بوەرینە سەر هیلالان
سەوداکە د بەککەیی بیلالان
دیسان بکە خەمرییان قەدەح نوش
جەعدان ڤەکە کەعبە بت سیەهپوش
تا خەلق ژ غەرب و شەرقێ تا شام
حەجاج صیفەت ببەستن ئیحرام
پەیوەند بکە پێکڤە بسک و خالێ
شیرازە کە مەصحەفا جەمالێ
سەر لەوحەیێ دێم ببت موذەهەب
ئایاتێ خودێ ببن مورەتتەب
دا فیرقەیێ کافر و موسولمان
تەصدیقێ بکن ب نەصصێ قورئان
ڤان غەمزە و ئاورێ دخونخوار
وان خەنجەر و کەیبەرێ د دژوار
زینهار مەدی جەواز و روخصەت
وان نینە ب کەس چو ریفق و رەحمەت

* خەمری: دەسرۆکەی سوری سەرپۆش
* شە: شانە * بەرهەواکە: وەبەر با دە * ئاشنا: دۆست و ناسیاو * بنەفشە: وەنەوشە * طا ب طا: لق بەلق * بوەرێنە: داوەرێنە، بهێنە * هیلال: هێڤک * سەودا: عاشق * سەودا: رەش، کڕین * بەککە: "شاری مەکە * بیلال: کۆیلەیەکی حەبەشیی رەش بووە لە مەکە، بوویتە بانگدەر لای پێغەمبەر * خەمری: شەرابخۆر * خەمری: سەرپۆشی ژنانە * قەدەح: پیالّە * جەعد: کەزیی لوول و بادراو * کەعبە: کابە، مالا خودێ * سیەهپۆش: رەشپۆش * غەرب: خۆرنشین * شەرق: خۆرهەلّات * شام: ولّاتی سوریای ئێستا * شام: شەو * حەجاج "حجاج": زیارەتکەرانی کابە * ئیحرام: چونە ناو مەکەوە کە حاجی فۆتەی بێ تەقەلّ لەبەر دەکەن و نارەوایان لەخۆ دوور دەخەنەوە * پەیوەند: ل هەڤ جوت کرن * شیرازە: بە ئاوریشم درووني بنی کتێب * مەصحەف: قورئان * سەرلەوحە: سەری لاپەڕ * دێم: روو * موذەهەب "مذهب": زێڕکفت* ئایات: نیشانان * خودێ: خوا * مورەتتەب: تەکوز * فیرقە: کۆمەلّ * تەصدیق: بڕوا * نەصص "نص": دەق * غەمزە: چاوداگرتن، چاڤ شکاندن * ئاورِ: لاکردنەوە * خونخوار: خوێنمژ * کەیبەر: تیری سەرپان و تیژ * زینهار: دەخیلە * جەواز: دەستوور * روخصەت: ئیجازە * ریفق: نەرمی * رەحمەت: دلۆڤانی

مـــــەئذوون بکـه طـوڕەیـێ د طـەڕار
دا حـوکم بکن ل شـــاه و خـوندکـار
پـەردێ تـو ژ بـەر گـــــولان هـەلـینـه
بـێ صـــەبرییێ بولبـــولان ببـــینـه
خـــەندان بکه خـــونچـــەیا دەهانـێ
نـالان کـــــه هـەزار داســـتـــانـێ
سـەرخوەش کـه ل گـەردەنـێ گـوهـاران
سـەرسـام کـه جنوون و دین و هـاران
مـەیخـۆر کـه مـەلان ب غـەنج و نـازان
شـێـخـان تو بشـینه بەر بـەرازان
دەسـتـوور بده بسک و زولف و خـالان
ئـاگـــاه بگـێـــرە ئـەهـلـێ حـــالان
دا مـــورشـــیـــدێ بـێ طـەریقـێ هـایم
ســەرگـــەشـتـــه نـەبن وەکی بەهـایم
ئـینکار بکـەت ضـــەلالـێ مـــوطلـەق
ئـیـقـــرار بکـەت ب صـــورەتـێ حـــەق
فـــاریغ ژ تـەجـــەللییـــا جـــەلالـێ
قـــانیع ب تـەصـــەوورا جـــەمـــالـێ
فـــــانی بکـەتن ئـەوی وجـــــوودێ
بـاقـی ببـتن ب قـێ شـــــوهـــوودێ
ئـەڤ چـەندە ئـەوان دگـــۆتن ئـەوبـەند
زین پـێ نـەدبوو صـەبوور و خـورسـەند
بـەلکی ب نـەصـیـحـــەت و ب پـەندان
یـەکـــجـــار دکـــەتـه بـەلا و بـەندان
عـیشق ئـاگـره نـەفـحـەیه نـەصـیـحـەت
سـیـرِ پـەردەیه لـەومـەیه فـەضـیـحـەت

* مـــەئذوون: دەســـتـــورداری * طـوڕە: پـەرچوکـەی سـەر هـەنیـه، بسکی کۆکراوه * طـەڕار: رێـگـر و دز، دزی ئـاوەز * دا: تـا * حـوکم بکن: فـەرمـان رەوابن * خـوندکـار: پادشای زل * هـەلینه: لادە * خـەندان: دەڤ ب کـەن * خونچه: پشکۆژ * دەهان: دەڤ * نـالان: بنـالین * هـەزار داســتـــان: هـەزار دەســتـــان: بولبـول * گـوهـار: گـوارە * سـەرسـام: حـەپـەسـاو * جنوون: دین، شێت * هاری: نـەخـۆشـیـیـەکی گـرانـه * هار: نەخۆشیی هاری * مـەلان: مـەلایان * غـەنج: ناز، دەلال * بشـینه: بنێـرە * ئـەهـلی حـال: خـوانـاسی لـه زەبر * مـورشـیـد: رێبـەر * طـەریـق: رێـک * هـایم: بـەرهـەڵـدای سـەرلێشـێواو * سـەرگـەشتـه: سـەرگـەردان * بـەهـایم: حـەیوانات * ئـینکار: حاشـا لێکردن * ضـەلال: ئـاڤارێ تی، گومڕایی * موطلـەق: یـەکـجـاری، تـەواو سـەنگ * ئـیـقـرار: دان پێـدانان * صـورەت: شکل، دێم * حـەق: راست * حـــەق: خـودێ * فـاریـغ: والاّ، ئاسـوودە * تـەجـەللی: خۆشـانـدن * جـەلال: شکۆ و گـەورەیی * قـانیـع: بـەسکر، رازی * تـەصـــەوور: ئـینـانه بـەر هزر * جـــەمـــال: خۆشـیکی * فـانی: تـەرت و تونا * وجـوود: هـەبوون * بـاقـی: هـەرمـــای * شـــوهـود: شـایـەتان * شـوهـود: دیتن * صـەبوور: ب قـەری، پشوو لەسـەرخۆ * خورسـەند: رازی و شاد * نـەصـیحـەت: شـێور، ئـامـۆژگاری * پـەند: ئـامـۆژگاری * بـەند: زیندان، گیـرۆیی * نـەفـحـه: سـەرەتای هـەڵکردنی بـا * سـیـرِ: نـهـێـنی، راز * لـەومـــه: ســـەرکـــۆنـه * فـەضـیـحـەت: ریسـوایی، بـەدناوی، عـەیب دەرکـەوتن

هندی کو ئەوان دکر مەلامەت

وێ زێدە د بوو ژوان نەدامەت

ئەشکان نەددانە چاڤێ فرصەت

ئاهان نەددا دەهانێ موهلەت

دا ئەو ب کەلامەکی خەبەر دت

یا ئەو ب مەقامەکی نەظەر دت

ناصیح فکرین کو وەعظ و تەقریر

ناکن بچو رەنگی نەفع و تەئثیر

مایین د تەعەججوبێ کو ئەو ماھ

ئەڤ چەندە ژ بو چرا دکەت ئاھ؟

وان هەر وەقییاس دکر کو زینێ

هەر بۆ ستییێ دکەت گرینێ

دیتن کو خەبەر هەمی هەوا بوون

ناچار کرن سکووت و رابوون

* مەلامەت: سەرکۆنە * زێدە: زەحف * نەدامەت: پۆژمانی * ئەشک: رۆندک * فرصەت: دەرفەت، هەل * دەهان: دەڤ * موهلەت: مۆڵەت، قان * کەلام: ئاخافتن * خەبەردەت: قسە بکات * مەقام: جێگە * نەظەر: تەماشا * ناصیح: پەندبێژ * فکرین: دیتیان * وەعظ: ئامۆژگاری * تەقریر: قسە بە خەرجدان * نەفع: بەهرە * تەئثیر: کار تێکردن * تەعەججوب: سەیرمان * چرا: بۆچی * قی یاس "قیاس": تەخمین * خەبەر: قسە * هەوا: با * سکوت: بێدەنگی

زین ژ خەمێرا دبێژە

زین ما ب تەنێ دگەل غەمان جۆت
غەم لێ جڤییان ژ بۆ غەمان گۆت
کەی هەم نەفەسێ د بێنەوایان
فەریادڕەسێ د پر جەفایان
هەمدەردێ دلێ د دەردمەندان
هەمپەردەیێ سیرێ موستەمەندان
هەمڕازێ دلێ د دلبرینان
هەمخوابەیێ خاطرێ حەزینان
هەمکاسەیێ خوانێ بێ طەعامان
هەممەشرەبێ راحێ تەلخ کامان
عاشق بووە واصلێ جەمالێ
سالیک بووە نایلێ جەلالێ
وێرانەیێ دل وە مایە خالی
قەط غەیرێ وە کەس نەهن حەوالی
چاوان دکرن ژ بۆ خوە مەعموور
موطلەق ژ وەرا مەدایە دەستوور
دەولەت ب وەیە ددارێ دنیا
رەفعەت ژوەیە سەرایێ عوقبا
غەم لەو مە دقێن کو باوەفانە
نابێن ئەڤە طەحلی یو جەفانە
رۆژا رەشییانە یارێ جانی
یارێ خوەشییانە شادمانی
کەونەین چەاجیل و چ ئاجیل
غەمخواری نەبت کوتینە حاصل
حاصل ب وە خوەش دبت ل من دل
بێ گەنجێ غەمان ژ دل چحاصل

* هەم نەفەس: هاو هەناسە * بێنەوا: بێچارە * فەریادڕەس: هانا * جەفا: ئازار * دەردمەند: خودان دەرد و ژان * موستەمەند: ژار و فەقیر * هەم خوابە: هاوخەو * خاطر: دل * حەزین: دل ب کول * طەعام: خواردن * مەشرەب: جێ ڤەخوارن * راح: شەراب * تەلخ کام: دەڤ طەحل * واصل: گەهایی * سالیک: رێونگ * نایل: گەیشتوو * جەلال: شکۆ * حەوالی: دەوروبەر * مەعموور: ئاوەدان * موطلەق: تەواو، یەکجاری * رەفعەت: بلّندی * سەرا: خانی * عوقبا: روژا داوی، قیامەت * طەحلی: تالّی * کەونەین: دنیا و قیامەت * عاجیل: پەلە * ئاجیل: مۆلّەت دراو * حاصل: پەیدا * حاصل: پوختەی وتار * گەنج: خەزینە

ب خۆەها خوەڕا

گـــەهگاھ ســـتی دکـــر مـــوخـــاطەب
ئەڤـڕەنگەهـه ئـەو مـــەلەک مـــوعـــاتەب
کـــەی روح و رەوان و قـــــەلبێ زینـێ
نـووڕا بـەصـــــــــەرێ دیـار و دینـێ
هەمـشـادی یو هـەمـجـەفـا و هـەمـدەم
هەم لـەحم و عـیظام جـیلد و هەم دەم
هەم شـیـرە و هـەم جـەنـاح و هەمـســەر
هەم بەیضـه هەم ئاشـییـان و هـەمـپـەر
وەی طـەبع ب طـەبعێ من مـــوطـابیق
ئیللا کـــو ب بـەخت نـامـــوافـــیق
صـــەد شـوکـور تە بـەخت بوویە یاوەر
چـــاوا تـــەدڤـــێ وە دا تـــە داوەر
صـەد شـوکور تـە بـەخت بوو مـوساعید
طالیع گـــەڕییـا ژ بـۆ تە صـــاعـیـد
بـەخـتـێ من ئەگـەرچی زێدە ڕەش هات
ئەڤ قیسمـەتە بۆمە زێدە خـوەش هات
تەقـسـیـمێ غـــەمـــان ژ بۆ مـــرا بوو
تـەقـــــدیرێ ئـەزەل یـەقـین وســـــابوو
شـــــاهـی ژ تـەڕا و غـــــەم ژ بـۆ من
تـاجـــــدین ژ تـەڕا و مـــــەم ژ بـۆ من
غـەم چون کـو ب صـورەتێ مـەمـێنە
لەو غـــەم ژ مـــڕا ل ســـەر غـــەمـــێنە

* موخـاطەب: ئالی گفتوگۆ * مـوعاتەب: سـەرکۆنەکـری * بەصـەر: چاو * دیار: وەلّات * دین: دیتن * لـەحم: گـــۆشت * عـیظام: هەسـتـیـان، ئێسکان * جلد: پێست * دەم: خـون، خـوێن، نەفـەس * هەمـشـیـرە: خـویشک * جـەنـاح: باڵ، چەنگ * بەیضـــە: هێک، هێلکە، خـا * ئاشییان: هێلین * پەڕ: باڵ، تووکی مەل * طەبع: مـەجاز، سـرشت * مـوطابیق: وەکـەهـەڤ * ئیللا: مـەگین * مـوافـیق: هـاوتـا * یاوەر: هـاریکـار، ئالـیکـار * داوەر: خـودێ * مـوسـاعـیـد: یاریدەر * طالیع: بەخت * صاعید: بالّا، بڵند * م: من * مـــڕا: بـۆ من * تـەقـدیر: بـڕیاری خـــوایی * ئـەزەل: ڕۆژا بـەرێ * یـەقـین: بێگومان * صورەت: شکل

ل فندێ ب گازنه

دەم شەمعێ دکر ژ بۆ خوە دەمساز
کەی هەمسەر و هەمنشین و هەمراز
هەر چەندی ب صۆتنی وەکی من
ئەمما نە ب گۆتنی وەکی من
گەر شبهەتێ من تەژی بگۆتا
دێ من قەوی دل ب خوە نەصۆتا
دەردێ من و تە ژ یەک ب فەرقە
ئەو فەرقە ژ غەربێ تا ب شەرقە
مەشریق تووپی ئاگرێ تە ظاهیر
مەغریب ئەز و باطنێ من ئاگر
دایم دصۆژت مە رشتەیی جان
تە ناصۆژتن ب غەیرێ ئەزمان
پێهەتێ مە ل سەر د دل پەڕەنگە
جانێ مە دگەل پەڕەنگێ جەنگە
شەوقەک تە ل سەر سەری دیارە
سەوداپەکی سەرسەری دیارە
ئەو شەوق ژ بۆ تەرا زەبانە
ئەف پێهت ژ بۆ مەرا زیانە
پێهتا ژ دلێ مە دایێ سەر سەر
حوکمێ دکەتن ل بایێ صەرصەر
هەرچەندی ب شەف دمینی بێدار
صوبحان دنقی حەتا ڤ ئێڤار
ئێڤار و سەحەر ب رۆژ ئەگەر شەف
ئەز هەر دسۆژم و سال ل سەرهەف

* دەمساز: هەڤال، هاوقسە * قەوی: زۆر * فەرق: جیا * مەشریق: رۆژهەلات * ظاهیر: دیاری * مەغریب: رۆژئاڤا * باطن: هەناو * رشتە: گا، هەودا * ئەزمان: زمان * پێهت: بڵێسە * پەرەنگ: پۆل، پۆلو، سکڵ * شەوقەک: رۆناکییەک، گرێک * سەودا: ئەڤین * سەرسەری: هیچ و پووچ، نەڕاست * زەمان: زمان * زەبانە: گورڕ، پێت * زیان: خەسار * بایێ صەرصەر "صرصر": بای گەلێک بەهێز، رەشەبا * بێدار: شیار، بێخەو

گلی ل منمنۆکێ

گـــــەهگـاه ژ دەست دلـێ بریـندار
ناچـار د بـو ژ جـــــانـێ بێـــــزار
پـەروا نـەدکـــــر ب ئـاگـــــرێ غـــــەم
پـەروانە دکـــر ژ بـو خـــوە هـەمـــدەم
کـەی طائیـرێ ئـاشـیـانـێ فـیـرقـەت
وەی بلبلـێ بوسـتـانـێ حـیـرقـەت
ئـەی حـوجـجـەتێ عـاشـقـێ د صـاییب
وەی مـوبطیلـێ مـوددەعـایی کـاذیب
مـــەردانە دبـەخـشی جـانـێ ئـەرزان
حـــەیفـا کـو ب مـر گـرانی لەرزان
ناوەسطی دەمـــــەک ل بـەر هـەوایـێ
ناپوخـــتـــــە طـەلـەب دکی فـــەنایـێ
ئـەو لـەز ژ تـەرا گـــەلەک قـــوصـــورە
ئـەو لـەرزە ژ بـۆ تـەرا فـــــــوتـورە
بـێ صـــەبری یو بـێ سکون و بـێ تـاب
لـەورا خـــــوە دکی ب زووپی پورتاب
ناپوخـــتـــەیی عـــەیبـــەکێ تـەمـــامـــە
مـــەطبـــووخ دبێـــژنـێ کـــو خـــامـــە
پوخـتـە دصـوژن مـەگـەر چو جـاران
فـــــانی قـــــە دبن ب نـورو نـاران؟
بـاقی دگـــــەرِن وەکی ســـــەمـــــەندەر
وان جـســـمـێ دبیـتـــە جـانـێ ئـەنوەر
وێ جـیـســمـێ مـونـەووەرا وەکی روح
بـەیضـا قـــەمـــەرا مـــوقـــابیلێت یوح

* پـەروا: گـــۆهدان * پـەروانە: پـەپوولـە، منمنۆک * طایر: پـەڕندە * ئـاشـیـیـان: هێلین * بوسـتـان: باغ * حـیـرقـەت: شـەواط، سووتان * حوججـەت: بـەڵگـە * صـــائیب: کـــاردروست * مـــوبطیل: پووچکەر * مـوددەعـا: داوا و گـۆتن * کاذیب: دەرەوین * مەردانە: وەک مێران * ئـەرزان: هاسـان، کـەم نـرخ * ب مـر: بەمـردن، لە کـاتی مـردندا * گـرانی: قـورسی، بـەنرخی * لـەرزان: بـەلـەرزین، واتـا گـیـــان هـەرزان دەدەی، لە دەمـی مـردندا گـرانجـانی و دەلـەرزی * هـەوا: ئـەڤین * نـاپوخـتـە: نـەگـیـهـایی، کـاڵ * فـەنا: ژناڤ چون، نـەمـان * لەز: پـەلە * قـوصـور: کـۆتایی * فـوتور: سـسـتـی، نـەکـامـڵـی * صـــەبر: ئـۆقـرە * سکوون: هێـور * تاب: تاقـەت و توان * پورتاب: ئاڤیتی * مـەطبوخ: گیـهایی، پوختـە * خـــام: کـــاڵ * باقی: هـەرمـــایی * ســـەمـــەندەر: جـــانـەوەرێکـە لـەبـەرەی خـــەمـــەگـرِوو لە ئـاگـردا نـاســووتێ * ئـەنوەر: رووناکـــتـــر * مـــونـەووەر: رووناککری * بـەیضـا: سپی، چـەرمگ * مـوقـابیل: بـەرامـبـەر، هـەمـبـەر * یوح: رۆژ، خۆر

یەک ذەرە ژ ئاسمان و عەردان
نەدما کو نەکەت دگەل خەبەردان
ژەڤ ئادەمییێ د صاحیب ئەغراض
مەحضا دکر ئیحتیراز و ئیعراض
فکرا خوە دکر ژ ئینس و جانان
سیرا خوە د گۆتە بێ زەبانان
سەر تا ب قەدەم غەریقێ غەم بوو
نەقشێ دل و جان خەیالێ مەم بوو

* ذەرە: تۆسقالّ * صاحیب ئەغراض: دل ب کین * مەحضا: تمام، تەنیا * ئیحتراز: پارێز * ئیعتراض: دوری و نامۆیی * سەرتا ب قەدەم: غەریق: نوقم .

مەم و ژانا ئەڤینێ

مـــەم ژی ژ خـــەیالێ رووێ دلدار
یـەعنـی کـــــو ژ ئـارەزوویێ دیـدار
بـو دینـەکـی دلپـــەزیر و ســـــەودا
مـــەجنوونەکـی بێ نـەظیـــر و شـــەیدا
غـالب گـەرییـا ل عـەقلێ دەهشـــەت
مـونس گـەرییـا ل قـەلبێ وەحشـــەت
نـەقـــابلـێ حـــــەملـێ داغ و دەردان
نـەمـــــایلـێ ســـــەیرێ باغ و وەردان
حـــاصل کـــو نەبوو ویصـــالـێ زینـێ
راحـــــــەت چو نـەبوو ژ بـەر بریـنـێ
لـەورا کـــو دو تـەشنـە لـەب دبێ گـــاڤ
بـێ تـاب بـبن ژ بـو فـــــــرەک ئـاڤ
نـاگـــــەھ برژت ژ ئـاســـــمـــــانی
ســـەرچـەشـمـــەیێ ئـابێ زینـدەگـــانی
یـەک تـەشنـە مـــــورادێ دل ھـەلـینـت
یـەک ســـوخـــتـــە ھـەر وســـا بمینت
یـەک کـەسب بکەت حـەیاتێ سـەرمـەد
ئێ دی دچێـتـــە مـــەمـاتێ مـومـتـــەد
تاجـــدین کـــو ئـەو ویصـــال دەست دا
ئـەو رەنگ ل مـــەمێ مـــەلال دەست دا
ئـەصـــلا ژ غـــەمـــان نـەبوویە ھێـســـا
مـەحـضـا ب کـەسـان نـەبوو مـواسـا
قـــەطعـا وی نـەبوو ل جـێـھ قـــەرارەک
ئـەصـــلا وی نـەبوو ب کـــەس مـــدارەک

* دیدار: دیتن * دین: شـێت * دلپـەزیر: خـوێن شـیرین * سـەودا: دین، عـاشق * مـەجنـوون: دین، شـێت * بێ نـەظیـر: بێ ھاوتا، بێ وێنـە * شـەیدا: دینێ ئـەڤـینێ * غـالب: زاڵ * دەھشـەت: سـەرسوڕمـان * مونس: ئـاودەنگی * وەحشـەت: دووری لە خـەڵک و ئـاوایی * حـەمـل: ھـەڵگرتن * قـابیل: بـەتوان * مـایل: ئـارەزووکـەر * وەرد: گـوڵ * ویصـال: گـەیشـتن بـەیار * راحـەت: ئـاسـوودە * تـەشنـە لەب: لێـو تـی * تاب: توان * فـڕ: قـوم * سـەرچـەشمـە: سـەرچـاوە، کـانـی * ئـابـی زینـدەگـانـی: ئـاڤـا حـەیاتێ * سـوخـتـە: شـەوطی * کەسب بکەت: پەیدا بکات * حـەیات: ژی * سـەرمـەد: ھـەمـیـشـەیـی، ھـەرھـە * مـەمـات: مـرن * مـومـتـەد: دووردرێژ، درێژایی * مـەلال: جـارزی * مـەحضـا: بـەھـیچ جـــۆر * مـــواســـا: دڵداری، سـەبووری

ئەو وەقـتێ وەکـو دچویە پێش مـیـر
تە دگـۆ کـو دوسـاغـە پـێ د زنجـیـر
هـەر لـەحـظـە ژ دەرد و ئـاە و واهـێ
ئـاگـر دگـیـهـاندە بـارگـاهـێ
گـاڤـا کـو دچویە پێـشـی تاجـدین
ئـەو ژار دگـەل دلـێ ب نـالـین
نەدشی بکەتن مـدار و صـوحـبـەت
نـەدبو بـگـرت قـەرار و ئـولـفـەت
نـاچـار ژ هـەیـشـتـێ دچـو دوور
هـەمـدەرد دبو دگـەل شـەطـێ کـوور

* دوسـاغ: بەندی، ئێسـیـر، زیندانی * بارگاه: مـالامـیـر * نەدشی: نەی دەکرا * صـوحـبـەت: هەواڵەتی، ئاخـافتن * قـەرار: ئۆقـرە * ئولفـەت: ئۆگـری * هەیشـەت: ئاوەدانی و ناو حـەشامات * شەط: چەم، چۆم، چێم * کوور: قوولّ

پەیڤینا مەم دگەل چەم

کـەی شـبـهـەتێ ئەشکێ من رەوانە
بـێ صـەبر و سکونێ عـاشـقـانە
بـێ صـەبر و قـەرار و بـێ سکونی
یان شـبـهـەتێ من تو ژی جنوونی
قـەط نینە ژ بۆ تەڕا قـەرارەک
غـالـب د دلـێ تـەدانـە یـارەک
هـەر لەحظە تـەژی چتـێـتـە بـیـرێ
سـەرگـەشـتـە دبـێ ل رەخ جـزیرێ
ئەڤ شـەهرەیە گـەر ژبۆتـە مـەحـبـووب
حـاصـل گـەڕیـایە بۆتـە مـەطلووب
دایم ددلـێ تـەدانـە مـەنـزیـل
دەسـتـێ تە ل گـەردنـێ حـەمـایل
هـێـژا ژ خـودێ تو فکرێ ناکی
هـەر رۆژێ هـەزار شـکـرێ نـاکـی
ئەڤ چـەندە دکی هـەوار و گـازی
ئێـدی چ مـورادەکی دخـوازی
بـێـهـودە چڕا دکی تو فـەریاد
ئـاوارە دچـی دیـارێ بـەغـداد؟
گـەر ئـەز بـگـریم وەگـەر بـنـالم
وەر ئـەز بمـرم وەگـەر بـکـالـم
هـەرچی وەکـو ئـەز بکـم رەوایـە
مـەعـقـوول ژ بۆ مـەڕا فـەنایـە
جـارەک ل دلـێ مـژی گـوزەر کـە
سـەرچەشـمـەیێ چەشـمـێ من نەظەرکە

* کـەی: کـەئـەی * رەوانە: ئاو لە کـاتی رۆیشـتـندا، جـاری * توژی: تۆش * غـالـب: زۆر وی دچـێ * رەخ: کـەنـار، قـەراخ * مـەحـبووب: گراوی * حـەمـایل: راست و چـەپ لە ملدا* شکر: سـوپاس * دیـار: ولآت * رەوا: دروسـت * ماقوولی: قەدر و رێز، شـتی بـەر عـەقڵ * سـەرچەشـمـە: سـەرچاوە * چەشم: چاڤ * نەظەر: تەماشا

دەردێ دڵێ من کـــــــو بێ دەوایە
چەشـــمێ تەڕێ من چ مـــاجـــەرایە
دێوانـە مـــــــــە مـن پـەری ب دەردا
ئەز دیجلەمـــە زەنبـــەری مـــە بەردا
"وەسطانی" یو "نێرگزی یو" "سـەقـلان"
"دەروازە" و "عـــۆمـــەری" یـو "مـــەیدان"
قـان سـەیرگـەهـا تو لێ دکی گـەشت
ئەز مـــامـــە ژ بۆ مـــرا دەر و دەشت

* مـــاجـــەرا: رووداو * دێوانە: دین * دیجلە: چۆمی بەناوبانگ * زەنبـــەری: گەمیەی مەزن * وەسطانی، نێرگزی یا نەرگزان، سـەقـلان، دەروازە، عـوممەری یـا ئـۆمـــەران، مـــــەیدان: هەریەک لەو شەشانە ناوی جێگەیەکن لـەسـەر رێگەی چەمـی دیجلە لـە نزیک جـزیری بۆتان * سـەیرگەھ: سـەیرانگا * گەشت: گەڕیان

لاثایی مەم ل بەر بایی

گــەھ بەحث دکــر دگــەل صــەبایێ
شــەرحــا غــەمێ دل دگــۆتە بایێ
کەی جیسمێ لەطیفێ شبهەتێ روح
دەرگــاهێ بەدەن ل بەر تە مــەفــتــوح
ئەز هێــڤی دکم کــو بێ تــەوەقــقــوف
رەنجــیــدە قــەدەم بەبێ تــەکــەللوف
جــارەک هەرە سوددەتو ســسـەعـادەت
گــاڤــەک هەرە ســیــدرەتو ننیــهــایەت
ئەووەل تو بــبــووســــە ئاســتــانێ
پاشێ هەرە پێــشــێ دلســتــانێ
ئەمما ب تــەواضــــوع و بەتەعظیم
صــەد مــەرتەبە ئیــحــتــرام و تەکریم
ئاهیــســتــــە ژ بۆ بکە دوعــایێ
وابەســـتـــەیێ وی بکە ثەنایێ
شــایســتــە بکە تو ئیــحــتــرامێ
دەست بەستە ڤەوەست بکە سەلامێ
پاشێ حــەرەکــەت کــە پێشــڤــە چاپک
ثیــقــلــەت نەکــری ژ طــەبعێ نــازک
ئەڤ نامــە کــو خــونێ دل مــیــدادە
ئەڤ صــەفحــە کو مــەردومــەک سەوادە
پــەردێ مــــەلڤین ل بــەر جــــەمــالێ
تەنهــا بدە دەستێ عــەرضی حــالێ
زینهــــار دەبا نــەکی نیــــقــــابێ
گــاڤــا کــو دخــوینتن کــیــتــابێ

* بەحث: باس * صــەبا: بایەک کــە لە باکــــــوری رۆژهــەلاتــەوە دێ، زریان * شــەرح: راوە * جیسم: لەش * لەطیف: نەرم و روون * شبهەتێ روح: وەک گیان * مــەفــتــووح: ڤــەکری * تــەوەقــقــوف: وێســتــان * رەنجــیــدە: ئازاردیتــوو * قــــەدەم: پێ * تــەکــــەللوف: گــرانی و زەحمــەت * سوددەتو سســەعادەت "سدة السعادة": سدە، یا سوودە: نشیمــەن، جێ نشین * ســـەعــادەت: پیــرۆزی و مبــارەکی * سیدرە تونتهایەت "سدرة النهایة": سیدرە: داری کنار * نهایەت: ئەوپەڕ، ئاخر ... لە قورعاندایە: داریێک لە کن تەختــێ خــوایە کــە لەوپەڕی ئاسمانانە بەناوی "سدرة المنتهی"... دار کنارەکەی ئەوپەڕ *ئاهێستە: هێدیکا، لەســەرخۆ * وابەســتــە: شــیــاو * پەنا: پەسن * شایستە: شیاو * ئیحتیرام: رێز لێنان * دەست بەســتــــە: دەست لەســەر دەست، دەست لەســەر سنگ * چاپک: ب لەز * ثیــقــلەت: گــرانی * میداد: مــەرەکەب * مــەردمــەک: بیبیلەی چاو، گلێنە، رەشکێنە * سەواد: رەش * صــەفحــە: لاپەڕ * مــەلڤین: مــەبزوێنە * عەرضی حال: عــەرض و حال * نامــەی گلی و شکیات * زینــهــار: دەغیلە، ئەز بەختێ تە دامــە * دەبا: بــەلەرزە لەرز * نیــقــاب: رووبــەندە، پووشی * کــیــتــاب: نامە

بێـــژێ ژ مـــــەدا کـــو پادشـــــاهم
"بەندەن ئانا سـۆیلە: قـیـبلەگـاهم"
لەو مـــەطلەعێ نـووڕێ ذول جـــەلالی
لەو مـــــەنبـــەعێ کـــەوثەرا زەلالی
لەو مـــەنظەر و مـــەظهـــەرا ئـیـــلاهی
ئەم بوونە گـــــەدا تـو پادشـــــاهی
دا بۆمـە ب حـەقـقێ مـوتتـەصـیف بی
دەرحـەققێ مـە عەدل و مـونتـەصـیف بی
دەردیـــــدە ژ دیـــدەیـــێ تـــەوەلـــلا
گـــــەهگـاه بکـی ل دل تـەجـــــەلـلا
ئـەڤ دەئـبـێ قـــــەدیمـە پادشـــــاهـان
وان عـــامـــــە نـەظەر ل پڕ گـــونـاهـان
وەڵـلاه گـــونـەهـێ خـــــوە ئـەز نـزانم
ئـەمـمـا مـــــــــە دلـەک هـەبـوو دزانم
ئـەڤ دل پـەریـیـــــان ژمـن رەڤـــــایـە
ئـەڤ پـێلـەکـــــە ئـەو ژمـن جـــــودایـە
وەقـــتـێ کـــو دگـــەل مـن ئـەو تـەبـابـوو
صـاحـیـب هـەوەس و خـودان هـەوا بوو
بـەلکی کـربت خـــەطـا و عـــصـیـــان
ئـینسـان خـولقین ب نـەقص و نسـیـان
صـــەد جـــاری کـــو زێدە پڕ گـــونـاهـە
لـێ ســـــایـەیـێ زولفـێ تـە پـەنـاهـە
گـــــەر قـــــەهـر بکـی ل وی جـــــەزایـە
وەر عـــەفـــو بکی عـــەجـــەب عـــەطـایـە
ئـەڤ رەنگە ببـێـژە ئـەی صـــەبـا تـیـز
وانـگـاه زەمـین ببـــووس و بـەرخـــیـــز

* مـــەدا: وەخت، دەم، مـــاوە، مـــەودا*
پادشـاهم: ئەی شـای من * بەن: من * بەندەن: لەمـنـەوە * ئـانـا، ئـانـە: بـەوی * سۆیلە: بێژە * قـیـبلەگـاهم: ئەی رووگـەی من "ئەم بەیتـە کـە نـیـوەی بـە تـورکـیـیـە: لـە نـوسـخـــەی حـــەمـــزە و نـوسـخـــەی ئەسـتـــەمـبـولێ بـە لاتینـیـدا هـاتـووە لـە نـوسـخـــەی لـینـینـگـراددا "خـــالا ئەنی یا تەقـیـبلەگـاهم" نـووسـراوە. لـە پەراوێزی ئەویشدا لەتە بەیتە تورکییەکە نووسراوە" * لەو: چـونکـە * مـــــەطـلـەع: جـــێـگـەی دەرکـــەوتن و سـەرکـــەوتن * ذولجـــەلال: خـودێ، خـاوەن شکۆ * مـەنبـەع: کـانی * کەوثەر: ئـاوێکی بەهـەشتێ * زەلال: روون و صـاف * مـەنظەر: دیـمـەن * مـەظهـەر: جـێ نـوانـدن * ئـیـــــلاه: خـــــودێ * موتتەصیف: پەسندرای * عەدل: عادل * مـونتـەصـیف: بـە ئـینـصـاف * دەر: لـە * دیـدە: چـاو * تـەوەللا: دۆسـتـــایـەتـی * تەجـەللا: دەرکـەوتـن، خـۆشـانـدن * دەئـب: رێ و شـوێـن * قـەدیـم: کـەون * عـام: گـش، هـەمـووانـی * پێلـەکـە: مـاوەیـەکـە * تـەبـا: ئـاشـت * هـەوەس: ئـارەزوو * هـەوا: ئـەڤـین * هـەوا: فـیـز و دەعـیـە * خـەطـا: هـەڵـە * عـوصـیـان: سـەرپێـچـی، بـێ فـەرمـانـی * خـولقـێن: چێبـوون * نـەقص: کێـمـایـی * نـیـسـیـان: ژبـیـرکـرن * وەر: ئـەگـەریـش * عەجـەب: سـەیـر * عـەطـا: بـەخـشـیـن * تـیـز: تـیـژ، زوو * زەمـین ببـووس: عـەردێ مـاچ بکـە * بـەرخـیـز: رابـە

ئەی بادێ صەبا ب حەققێ مەعبوود
گاڤا وەکو تێی ژپێشی مەقصوود
زینهار هنەک ژ خاکێ دەرگاه
بینە ژ مڕا دگەل خوە هەمراه
تۆزا کو ژ رەنگێ توتیایە
بینە ب خوەڕا کو کیمیایە

* مەقصود: لێرە مەبەست یارە * خاک: ئاخ * هەمڕاه: هاڤڕێ، ب خوەرا * توتیا: خاکەی بەردێکە چاوی پێ دەڕێژن

گلی و گازن ژ دلێ کول

گـــەھ جـــەنگ دکـــر دگـــەل دلێ ژار
کـەی خـاینێ شـەرمـەسـارێ غـەددار
کـان قـەول و قـەرار و عـەهد و پـەیوەند
پەیمـان و قـەسـەم یەمین و سـەوگـەند
تە دگـۆ کـو دگـەل تە صـادیقم ئەز
تە دگـــۆ ب تەڕا مـــوافـــیـــقم ئەز
تە دگـۆ کـو دگـەل تە یـەکـدلم ئەز
تە دگـۆ کـو خـودان تەحـەممولم ئەز
حـــەیفـــا کـــو زیادە بـێ وەفـــایی
حـەیفـا کـو نەقـابیلێ جـەفـایی
قـــــەلبـێ دەغـــــەلی ب دل نـەیاری
پرچیل و چـەپ و خـــراب و خـــواری
ئـەی توتیـــیـێ پەروەرش شـــیـــرینی
وەی طیـــفـلـێ طوفـــەیلـێ نـازەنینی
یاری خـوەشـیـیـان بوویی مـەگـەر توو
قـەلبـێ رەشـیـیـان بوویی مـەگـەر توو
دلـهـایـێ کـەســان دەروونـێ تەنـهـا
ئینصـــافـــە تەنـێ بـهـێلی تەنـهـا
ئەڤ بلبلـێ جـان د مـەحـبـەسـا تەن
مـــایە ب تەنـێ مـیـــثـــالـێ بیـــژەن
ئینصـــافـــە بکی تو جـانـێ بـەدروود
دەروازەیـێ تەن بگێـــرِی مـــەســـدوود
ســـیـــرا د تەدا ژ فـــەیضـێ جـانـە
نـووڕا د زەمـین ژ ئـاســـــمـــــانـە

* جـــــەنـگ: پـەڤ چـون، شـــــەڕ *
شـــەرمـــەســـار: فـــەدیکار * غـــەددار:
ســـۆزشکێن * قـــەول: بەڵێن * قـــەرار:
بـڕیار * عـــــەهد: پـەیمـان، شـــــەرت *
قەســـەم: سوند، سـوێند * یەمین: قـەســەم
* ســەوگـەند: صـۆند * صـادیق: دروست
و راست * مـــوافـــیـق: وەکـــەهـەوە *
تەحـــەممول: خـــۆڕاگـــری لەبـەر بـەڵا *
حـەیفـا: مـەخـابن * قـابیل: قـەبولکەر *
دەغـەل: نەڕاست * نـەیار: دژمن * چیل:
گزی کار، حیلە باز * چەپ: نەڕاست *
پەروەرش: خـودان کـرن * طیـفـل: زارۆک
* طوفـەیل: مـیـوانی دەعـوەت نـەکـراو، زگ
لەوەڕیـن * رەشی: نـاخـۆشـی * دلـهـا:
دڵان * کـەسـان: خـەڵک * تەنـها: لەشـان
* ئـینصـــاف: عـــەدالەت و پیـــاوەتی *
مـەحـبـەس: زیندان، بەندیخـانـە * تەن:
بـەدەن، لـەش * بێـــــژەن: پـاڵەوانێکـی
چیرۆکی شـانامەی فردەوسییە کە لەناو
زیندانـی دوژمنانـدا قـــەتیس مـــاوە *
بەدروود: خـــاترخـــوازی * مـەســـدوود:
گرتی * فەیض: بەهرەی زۆر

ئەی دل مـــەچە بێ چراغێ جـــانی
ظـولـاتـە تـەکـــــــۆری ڕێ نـزانـی
مـــەقـصـــوودە ئەگـــەر ژ بۆتە جـانان
جـــانان تە دجـــانێ دانە پـەنهـــان
لـــەورا تـــو نمـــونـــەداڕێ ذاتـــی
ئـاییـنـەیێ صـــورەتێ صـــیـــفـــاتی
زیـنـهـــــار مـــــەچە ل دو تـەســـــەڕا
دا جـــــان نـەکـــــەتن ژ تە تـەبـەڕا
چونا تە دبیـتـــە خـــاریجـــیـــیـــەت
تەرکـا تە دبێـتـــە رافـضـیـــیـــەت
خـــاریج مـــەبە تا ببی تو داخـــیل
تەرکێ مـــەکـــە تا ببی تو واصـــیل
ڕەفـضـێ مـــەکـە تو ب دل بە ســوننی
"مـابالوکـە وەیحـەکـە ئـەنتـە مـیننی"؟
ثاتبـــیت بـە کـــو دا نە نـاخـــەلەف بی
دا واقـیـفـێ ســڕی "مـــەن عـــەرەف بی"؟
هـەرچـەندە تو چـویـە بـەردەڕێ دۆست
لـێ دۆست ل نـک مـنـە ل وێ پـۆست
قـــــەدا تە حـــــەبـاندی بۆ تە دارە
زولـفـــا تە چڤـــاندی ئـەو قـــەنارە

* چراغ: چرا * ظولمات: تاریکی * کـــۆر: کـــوێر، نـەبین * جـــانان: یار، دۆست * پەنهـان: ڤەشـری * ذات: هـەبوو، مـەبەست خودێیە * نموونەدار: نیشانەدار * ئاییـنە: نەینک * صـــورەت: شکڵ * صـــیـــفـــات: ئاکـاران * تەوەللا: دۆستـایەتی، هـەستی خـۆشەویستی * تەسـەڕا: خـۆشادکـردن، کـەیف کـردن * تەبەڕا: دەست لێ بەردان، یـەخـــە لێ دادڕین "بەبڕوای من وێ دەچێ دووهـەم قـافیـەش تەوەللا بووبێت کە بە مـانا پشت تێکردنە. بەڵام لە هـەرسێ نوسخـەدا تـەبـەڕایە"، یـان: هـەوەڵ تـەســـــەڕایە وەک نـووســـیـــومـــە – ھ * خـــاریج: دەر * خـاریجـیـیـەت: لـەســەر شـۆپی خـاریجی "کـۆمـەڵێک دژی ئـیـمـام عـەلی بوون، ناویان نرابوو خـــاریجی" * تـەرک: جێ هـێـشـتن، نـەبانی * رافـضی: نـەویست * رافضـییـەت: شـیـعـایەتی کـە دان بە ئـەبوبەکر و عـومـەر و عـوسـماندا ناهێنن، بە خـەلیفـەی راستیـان نازانن * ســوننـی: ڕەوشت و ئـاکـاری من، پێـچـەوانەی شـیـعـە * مـابالوکـە: فـکرا تە چییە؟ * وەیحـەک: هـەواڕە لـتـە * ئـەنتـە: تۆ * مـیننی: لـە منی "مـابالك ویحك انت مني" ئـەم لـەتە بـەیتـە بـە عـــەرەبیـــیـــە * ثابیت: چـەقـیـو، خـۆڕاگـر * ناخـەلـەف: کـوڕ کـە لـە شـێـوەی بابـی لابدا و ئـاکـاری چاک نەبێ * واقـیـف: هـایدار * سیڕ: راز * مـەن عـەرەف "مـن عـــرف": کێ نـاسـی؟ فـــەرمـــوودەی پێغەمبەرە "کێ خۆ بناسێ خودێ ناس دکا" * قـــەدد: بـەژن و بالا * دار: ســێـــدارە * چڤـاندی: خوار و لار کردووەتەوە * قـەنارە: دار و پەتی پێخنکاندنێ

جـــەذبا بتـــو رەڤـــایی جـــان ل بالە
ســـیـڕا تو فـــیـدایی ئەو خـــوە مـــالە
باوەر تـــە نـەیێ ب زولف و خـــــالان
مـــــالێ مـــــەدە هیـندووان ب تـالان
پابـەند مـــەبـە ب تارێ گـــیـــــسو
ســەر گـەشـتـە مـەبـە ب قـەوسێ ئەبرو
هـەرچـەند خـــەلیـلی ئـەی بـەلاکـــەش
گـــــولزار ل تـە دبیـــــتـــــە ئـاتـەش
تەشـبـیـهێ تە صـــەد هـەزار بولبـول
صـەد جـاری بکن فـەغـان و غـولغـول
پەروانـە صـیـفـــەت ل پێـشێ وەردان
هـەردەم دصـــــــوژن ب داخ و دەردان
ئـەی دل تـە خـــــوە دایـە بـەرهـەوایێ
قـــەصـــدا تە ئـەوە بکی صـــەفـایێ
ئەمما ژ طەبیبێ عـیـشـقـێ صـادیق
من زانیـــیـــــە بۆ تـەرا مـــــوافـــیـق
پەرهـێـزە ژ قـیـسـمـێ مـوشـتـەهـاتان
تـەقـــوایـە ژ ڤـــان مـــولـەنذە ذاتـان
هـەرچی کـــو مـــوخـــالـیـفـێ هـەوایـە
عـــەینێ وی ژ بۆتـەرا شـــیـــفـــایـە
من پرسـیـــیـــە بێگومـــان ژ لوقـمـــان
خـاصـیـــیـەتێ شـەربەتـان و لوقـمـان
هـەرچی کـو شـیـرینە عـــەینێ دایـە
هـەرچی وەکـــــو طـەحلـە ئـەو دەوایـە
ئـەو چـەندە ئـەوی دگـــــەل دلی گـــــۆت
نـاچـار دلـێ دلـی ب وی صـــــــــۆت

* جـــەذبە: راکـێـشـــان * رەڤـــایی: رفـــاندوویە * فـــیـدا: گـــۆری * هیندو: هیندی، لە شـیـعـری شـاعـیـراندا بە تالانچی و رێگر دەگوترا * تار: طا، تالّ * گیسو: زولف، کەزی * سەرگەشتە: سەرگەردان * قەوس: کەوان * خـەلیل: دۆست * خـــــەلیل: نـازنـاوی بـرایم پێـغـەمـبـەر * بەلاکـەش: ئازارکـێش * ئاتەش: ئاگر * غولغول: زەنازەنا، دەنگە دەنگ، هـەراوهـوریـا * وەرد: گـــــولّ * هـەوا: ئـەڤین * هـەوا: با * هـەوا: ئارەزوو * قـەصـد: نیـاز، مـەبـەست * صـەفـا: خـــۆش رابواردن * طـەبیب: بژیشک * صـادیق: راستـبێـژ * مـوافـیق: باش و مناسب * مـوشـتـەها: هـەرچی دل حـەز لێ دەکـە * تـەقـوا: پارێز * مـولەنذەذ: تشتێد خۆش و تامدار * موخالیف: دژ * هـەوا: ئارەزوو * عـەینـی وی: هـەر ئەو * شـیـفـا: مـفـا، چێـبـوون* لوقـمـان: بژیشکی هۆزان و بلیـمـەت * لوقـمـان: پاروان * عـەین: سـەرچاوە * دا: دەرد، نەساخی * طەحل: تالّ * دەوا: دەرمان

دووکـــەل ژ حـــەرارەتا ســـوەیدا
رابـو تژی بـوو مـــەحـــەللێ ســـەودا
رابـو ڤـــە ژ دل دوخـــان و یـەحـــمـــوم
رەش کـر ل ســەرێ دیماغێ خـەیشـوم
نـەینیکی خـــەیالێ بوو مـــوکـــەددەر
ئـاییـنەیێ عـــەقلێ بوو مـــوغـــەببـــەر
عـــــەورەک تـەدگـــــۆ ژ ئـەرضـێ رابـوو
ئـەڤـــراز ل ئاســـمـــان جـــەمـــابـوو
وی عـــــەوری ژنیـــــڤکا هـناڤـــــان
خـــونبـــاری دکـر ب هـەردوو چاڤـــان
ســـەیلا جگـەرێ وســـا ل گـــورِ هـات
گـۆیا کـو ب ســەر ئـەرەز ڤـە گـورِهات
ئـەلقـــیـــصـــــە ژ عـــیللـەتا ددلدا
ســـــەیلـەک وە دچو مـــــەمێ ب ملدا
شـەططول عـەرەب و فـورات و جـەیحـوون
هـەرسـێ تـەدگـــۆ ب یەکـــڤـــە رابـوون
هـەرچـەندی ژ هێـســـتـرێ مـــەمێ ژار
شـین بوون ل رەخـێ شـەطێ سـپـیندار
صـەحرا هـەمی بوویە صـەحنێ بوستان
سـاحیل بوویە گـولشـەن و گـولسـتـان
وی بێ دلی هـەر ل وێ مـــەکـان گـرت
وی بلبلی بـۆ خـوە ئاشـیـیـان گـرت
ئـەو بلبل ئـەگـــــەرچی پر هـەوەس بـوو
زیندانـێ بـەدەن ل وی قـــــەفـــــەص بـوو
ڤـــــێکرا وەرییـــــان ل وی پـەر و بـال
تێکدا وەشـیـیـان ژوی خـەط و خـال

* دووکـــەل: کـادوو، دو * حـــەرارەت: گـــەرمـی * ســـوەیدا: نـاوەندی دڵ * مـــەحـــەل: جێ، مـــزل، جێ دابەزین * ســـەودا: ئـەڤین * دووخـــان: کـادو * یەحـمـوم: رەشـەدووکـەڵ * دیماغ: مـەژی * خـەیشـوم: ئـەوپـەڕی بێـڤـل، رەگی لای ســـەرووی کـــەپـۆ * نـەینیک: ئـاوێنـە * موکـەددەر: لێڵ، بـێ رەنگ * موغـەببـەر: تـۆزاوی * عـــــەور: هـەور * ئـەڤـــــراز: هـەوراز، بـەرەژوور * جـــەمـــا: کـــوم * ســـەیل: لەهـی، لـی * ل گـۆڕ: بـەتـەوژم * ئـەرەز: چۆمـــێکی بـەناوبانگـە * گـــورِ: پێت، بڵـێـســـە * عـیللـەت: نـەخـۆشـی، ســـەمـــەد * شـــەططول عـــەرەب: زێی بـەناوبانگ * فـورات و جـەیحـوون: هـەر یەک نـاوی چۆمن * رەخ: قـەراغ، کـەنار * شـەط: چۆم، قـەراغ چۆم، بـەسـتێن * صـــەحـــرا: دەشت * صـــەحن: هـەرێم، ئـاقار * بوستان: باغ * ساحیل: بـەست، بـەسـتێن، بـەستۆرە * گولشـەن: جێ گوڵ * گولسـتـان: جێگەی گـوڵان * مـەکان: جێ * ئـاشـیـیـــان: هێلـین * هـەوەس: ئـارەزوو * قـەفـەص: رکـە * وەشـی: دوور هـاوێژرا

قـــەدا وییێ شـــبـــهـــەتێ صنەوبەر
خـەم بـو، چڤـیـیـا مـیـشـالێ عـەرعـەر
روویێ د وی گـــەرچی هـەر دتەڕبـوون
مـــانـەندێ خـــوزامـێ لیک زەربـوون
عـــارض قـــەومـی ل نەینـکـێ ژەنـگ
رەونەق چـو نەمـا ل نـەقـشـێ ئـەرژەنـگ
عیـشـقـێ وەنەخـوەش کر ئەو بەلاکـەش
حـوببێ وە تەلەس کـر ئەو مـوشـەوەش
دێمـــا وی نـەمـــا چـو ئـاب و رەنگەک
نوطـقـا وی نـەمـــا جـــەواب و دەنـگەک
ژەووەلڤـە ل رەخ شـەطـێ نەخوەش کـەت
چل رۆژێ تەمـامی شـبـهـێ لەش کـەت
عـەقل و خـیـرەد و شـعـووریێ ئـینسـان
حـیسس و حـەرەکـەت قـوایـێ حـەیوان
قـــەطـعـا قـــە نەمـــا ژ ڤـان چو ئـاثار
یەک جـــوزء ل نک مـــــەمێ بـریـندار

* قـــــەد: بـەژن * صنـەوبـەر: داریکـە * عـــەرعـــەر: داریکـە * خـوزام: گـولێکی تورت و پڕ خـونـاڤـــە و سـووره * لیک: بـەڵام * عـــارض: رووداو، تـازه پەیدا * قـەومـی: قـیـوامی گـرد، خـۆی سـەپاند * رەونـەق: جـــوانـی و شـــۆق * نـەقش: نەخش * ئەرژەنگ: کـتـێـبی وێنـەدانی مـــانیی بەنـاوبـانگ * بـەلاکـــەش: لـەش بـەبار، بـەدەرد و بـەڵا * حـــوب: ئەڤـین * تـەلـەس: مـــــەســـــتی بـێ هـۆش * مـوشـەووەش: شـێـویـاو * دێم: روو * ئـاب: تـەڕ و تـازەیـی * نـوطـق: پـەیـڤ * جـــەواب: بـەرســیـڤ * لەش: لاشـــەی مـــردووان * خـیـــرەد: ئـاوەز، عـــەقل * شـــعـــور: هـەست * حـیس: هـەست * حـەرەکـەت: بزاو * قـوا: کـۆی قـووەت، هێـــز * حـــەیوان: گـیـــاندار * ئـاثار: شوێنەوار * جوزء: پاژ

دەما بوهارێ و گاڤا شکارێ

صەییادێ شکارێ حوسنێ ئەخبار
کر بۆ مە کو سەرگوزەشتە ئیظهار
گۆ رۆژەکی خوەش ب فەصل و ئەییام
دەورا فەلەکا فەنا سەرەنجام
فەڕاشێ قەضا ب صونعێ قودرەت
غەبرا کربوو میشالێ جەننەت
مەششاطە صیفەت جیهانێ دێرین
تەزیین کربوو عەروسێ ئایین
هەریەک ژنەوال و کۆھ و دەشتان
رەھ شبهەتێ گۆشەیێد بەهەشتان
هەر رەوضە ریاضێ خولدێ ئەکبەر
هەر چەشمە ژ عەینێ ئابێ کەوثەر
هەر کۆھ ژ رەنگێ طورێ موسا
ژەنوارێ تەجەللییێ تەئییسا
هەر نەهر ژ رەنگێ ئەژدەها بوون
هەر سەبزە ب موعجیزان عەصا بوون
هەرداری ژ فەیضی نەوبەهاری
تێک شوعلە ددا ژ نوورێ باری
هەرگول ژ میشالێ ئاتەشێ طور
یەک مەشعەلە بێ قوصوور و پڕ نوور
هەر مورغێ سەحەر ب خوە کەلیمەک
هەر طوطی و قومرییەک نەدیمەک

* صەییاد: نچیروان * شکار: راو * حوسن: جوانی * ئەخبار: دەنگ و باسان * سەرگوزەشتە: سەربهورد * ئیظهار: دیاری * فەصل: کژ * ئەییام: رۆژان * دەور: خول، سوورِ * فەنا: سەرەنجام: بێ دوایی * فەڕاش: جێ رایەخ * قەضا: حوکمی خودا * صونع: کردە * قودرەت: توانایی * غەبرا: زەمین، هەرد * دێرین: لە مێژینە، کەون * تەزیین: خەملاندن * نەوال: نوهال * رەھ: راست * گوشە: سوچ * رەوضە: باخچە * ریاض: باخچان * خولد: بەهەشت * ئەکبەر: مەزنتر * عەین: کانی، وەک * ئاب: ئاڤ * طور: چیایەکە لە سینا * موسا: ناوی پێغەمبەری مەزنی جوهوان * ژەنوار: لە ئەنوار، لە رۆشناییانی * تەجەللی: خۆشاندان * تەییسا: داییسا * نەهر: چەم، شەقە جۆگە * ئەژدەها: حەزیا * سەبزە: شینکە * موعجیز: کاری بێ وێنەی پێغەمبەران * عەصا: داردەست * فەیض: ودم و بەرەکەت * نەوبەهار: تازە بەهار * شوعلە: گڕ، پێت * باری: خودێ * مەشخەڵ * مورغ: مەل، باڵدار * سەحەر: سپێدە * کەلیم: بێژەر * کەلیم: نازناوی موسا پێغەمبەرە * نەدیم: هاودەم و هاونشین

هەر نەخل نیدا کونەندە هەرگاھ
تەشبیهێ شەجەر دگۆ "ئەنەڵڵاھ"
خەرگوش و غەزال و گۆر و ئاهوو
ئەڤ قاز و قولنگ و کەبک و تەیهوو
کەرکەر دچرین ل کۆھ و دەشتان
رەف رەف دفرین دنێڤ بەهەشتان
ئەلقیصصە ب ئیقتیضا زەمانی
بو فرصەتێ عەیش و کامرانی
فەصلا بگەرن ل گەشت و سەیران
نێچیر بکن ژ وەحش و طەیران
میرێ کو فەلەک موطیعێ فەرمان
گۆ صبحە نەبویە قەومێ بوهتان
رابەستی سیلاح و گورز و شمشیر
بیلجوملە دگەل مە بێنە نێچیر
حاضر نەبتن کەسەک د صەیدێ
ئەو دێ بمرت دبەند و قەیدێ
خەلقێ کو حەتا ب صوبحێ کاذیب
حاضر کربوون بیساط و راتیب
فەجرێ کو نومایە وان عەلامەت
رابو د وی شەهریدا قیامەت
مێران ڤەکرن عوقاب و بازی
شێران دبرن پلنگ و تازی
دەرندە و ئادەم و بەهایم
فەردەک قە نەما د شەهری قایم
دام و دەد و ئادەمی یو حەیوان
طیفل و صەبی ئاشڤان و رەزڤان

* نەخل: دارخورما، داری بلند * نیدا کونندە: بانگ کەر، جارکێش * هەرگاھ: * هەموو دەم * شەجەر: دار * ئەنەڵڵاھ "انا الله": ئەز خودێمە "باسی موسا و چیای طوور و ئاگری دار کە گوتوویە من خوام، لە قورعاندایە"* خەرگوش: کێروشک * غەزال: ئاسک * گۆر: کەرەکێوی * ئاهو: مامز * قولنگ: قورینگ * کەبک: کەو * تەیهو: زرێکەو * کەرکەر: کۆمەڵ کۆمەڵ، مێگەل مێگەل * رەف رەف: پۆل پۆل * ئیقتیضا: بەگۆرەی * فرصەت: هەل و دەرفەت * عەیش: ژیانی خۆش * کامرانی: رابواردن بە ئارەزوو * موطیعێ فەرمان: بەرفەرمان، بەرحوکم * قەوم: خەڵک * سیلاح: چەکی شەڕ * صەید: راو * بەند: گرتووخانە * قەید: کۆت و زنجیر * کاذیب: دەرەوین * بیساط: رایەخ * راتب: جیرە، تۆشە، زاد * فەجر: سپێدە * عەلامەت: نیشانە * عوقاب: هەڵۆ * بازی: باز * تازی: تاژی، تانجی * بەهایم: ئاژەڵ * قایم: وێستاو * دام: جانەوەری کەدی * دەد: جانەوەری درێندە * صەبی: زارۆک * قەبیلە: کۆمەڵان * ریجال: پیاوان

ئەلقیصصە قەبیلەیا ریجالان

فیلجوملە کەسەک نەما د مالان
بو حەشرگەهەک ل صەیدگاهان
شەفقەت نەکرن ل بێ گوناهان
ئەو چەندە ل وەحشییان دکوشتن
گویا کو وحووش قەط نەهێشتن
دەرێندە دەوەندە و پەرەندە
هن کوشتی دگرتی هن فگەندە
چاپوک حەرەکات و نەوجەوانان
وان فاریس و گورد و پەهلەوانان
دەرێندە درێندبوون ب شیران
پەرەندە براندبوون ب تیران
مەحبووبە میثال شەهلەوەندان
مەرکەب عەرەبان خودان کەمەندان
چەوگان ددەست دگەل گۆپالان
ئاقێتنە گەردەنێ غەزالان
ئەوشێرە سوار ب پەڕ و چەنگی
خونی کربوون بەلەک بەلەنگی
ئەو چەندە غەزال ئەوان کرن صەید
ئەو چەندە پلنگ ئەوان کرن قەید
ئێ دی نەدشین دگەل خوەبینن
بەلکی نەدشین ژ جیە هەلینن
کوشتی ژ خوەرا برن فەقیران
گرتی ب خوەرا برن ئەمیران

* حەشرگە: جێ کۆبوونەوە * صەیدگاھ: راوگە * شەفقەت: روحم، بەزەیی * دەوەندە: بازدەر * پەرەندە: باڵدار * فگەندە: تخێڵ * فاریس: سوار، ئازا * گورد: پاڵەوان * لەوەند: لاوچاک * شەهلەوەند: سەرداری لاوچاکان، شۆرە لاو * مەرکەب: ماڵی سواری، مەبەست ئەسپە * مەرکەب عەرەبان: ئەسپی رەسەنی عەرەب * پەڕ: تیری پەڕدار * چەنگی: رمبی چەند فلیقانە، چەند حاچە * لەک: صەد هەزار * بەلەنگ: بەلەنج، ئەندازە * کوشتی: کوژراو * فەقیر: هەژار

باغ و بەخچا میر

باغــەک وە هەبوو ئەمــیــر زێندین
باغێ ئێـــرەمـێ دچوو ب مـــزگین
هەر دەوحــە ژوی یو هەر طیــوورەک
یەک قــەصــر ژ جــەننەتێ و حــوورەک
بۆ شــوشــتنێ دەست و پێ و چاڤــان
کــەوثەر کــربوو ســەبیل رضــوان
هەمسەر ب مەقامێ سیدرە سەروەک
مــانــەندێ فــریشــتــە هــەر تەزەروەک
تەشــبــیــهێ مــەمێ دلێ صنەوبەر
صــەد پارە ژ عیشــقێ قەددێ عەرعەر
نارنج و تورونج شــــبــــهێ زینــێ
زەربویــێ ل عــــیللەتا ئــەڤــــینــێ
ســێڤ و روطــەب و ئەناری بوســتــان
لێڤ و ذەقــــەن و ئەناری پوســـتـــان
شــمــشــاد و چنار هــەم قــەدەم بوون
خــوەش ســایەدەر و عــەلا هیمــەم بوون
زەڕین قــــەدەحــێ دمــــەست لەبریز
رەیحــان و بنەفــشــە جــوملە نەوخــیــز
مــەجــموعــەیــێ خــوضــرەوات و ئەزهار
شــیــرازەیــێ ســەلســەبیل و ئەنهــار
صــەحنارەزی مــوجــمــەلەن کیــتــابەک
هەر قــەطعە و فــەصل فــەصل و بابەک
گــــۆیا ب ئەدەب ئەدیبــێ تەنجــــیــم
ســەر صــەفحــەیــێ باغــێ شبــهــێ تەقویم

* ئیـرەم: بەهەشت * دەوحــە: داری زۆر زل و ئەســتــوور * طیــوور: کــۆی طــەیر، مەل * قــەصر: کۆشک * چەعو: چاڤ * سەبیل: ئاوی خێـرێ * سەبیل: ڕێگە * ریضـــــوان: باغـــــەوانی بەهەشت * هەمسەر: سەریان گــەیشتبووە یەک * مەقامێ سیدرە: جێگەی دارکنارەکەی عـــەرشی خـــوا * مـــانــەند: وەکی * تەزەروو: کــەڵەشــێـری لێـرەواری کــە بە فــارسی پێی دەڵێن: قــرقــاول * روطەب: خــورمــای تــەڕ * پوســتــان: مــەمک * شــمــشــاد: شــمــشــاڵ، دارێکە * ســایە: ســێــبــــەر * عــەلا: بڵند * هیــمــــەم: هیــمــەتان، نیــازان * زەڕین: زێڕین * قــەدەح: خــونچــە، بشکۆژ * قــەدەح: پیــاڵەی مــەی ڤــەخــواردنێ بەواڵایی * لەبریز: تژە و پڕ * نەوخــیــز: تازە ســەر دەرهاتوو * خــوضــرەوات: ســەوزایی * ئەزهار: گــوڵان، چیچــەکان * شــیــرازە: ئاوریشــمــی درووننی بن کــتــێــبــان * ســەلســەبیل: کــانیــیــەکی بەهەشــتــە * ئەنهار: چەمان * موجمەلەن "مــجــملا": بە پوخــتــەیی، بەتێکڕایی * قــەطعــە: پارچە * فــــەصل: نێــوان * فــــەصل: بەشێک لە کتێب * باب: بەشی گەورە لە کــتــێب * ئەدەب: ڕێکوپێکی * ئەدیب: زانا * تەنجــیــم: ئەســتــێــرە ناسین، نجــومگەری * ســەرصــەفــحــە: ســەر ڕووپەڕ* تەقویم: ساڵنامە، ساڵپێو

جەدوەل کربوو ب حەللێ سیماب
شەنگەرف سیفەت گولێ دسیراب
ئەطراف ژ سونبول و رەیاحین
ئەلوان ژ خوطوطێ سەبز و مشکین
هەریەک دکرن بەیانێ ئەحکام
بەختێ سیەھ و سفید ئیعلام

* جەدوەل: جۆگە * جەدوەل: خەتی تێک پەڕیوی خانە خانە * حەلل: تاواوە * سیماب: جیوە * شەنگەرف: خاکە بەردێکی سوور ڕەنگە لە ڕەسامیدا بەکاردێ * سیراب: تێراو * ئەطراف: کۆی طەرەف: ئالی، لا * ڕەیاحین: گیایانی بۆن خۆش * ئەلوان: ڕەنگان * خوطوط: خەتان * سەبز: کەسک، سەوز* مشکین: ڕەش، بۆن وەک میسک * بەیان: مەعلووم، دیاردە * ئەحکام: حوکمان * سیەھ: ڕەش * سفید: سپی * ئیعلام: خەبەردان، نیشاندان

گول ب گوڵا داخێوە

ئەو ئاهوێ صەیدگاهێ وەحشەت
ئەو بانوێ بارەگاهێ ئولفەت
سەرگەللە غەزاڵێ دەشت و دەردان
سەر گەشتە نیهاڵێ باغ و وەردان
پابەستەیێ قەیدێ عیشقێ خونخوار
صەیدا کو مەمێ کری گرفتار
دی شەهر و مەحەللە جوملە خاڵی
خاڵی بوویە کووچە و حەوالی
تەنها و تەهینە باغا و بوستان
بێ ئینس و پەرینە صەحن و ئەیوان
زانی کو زەمانە بێ ئەمانە
گۆ رابە دڵۆ عەجەب زەمانە
فرصەت خوەشە دا بچینە سەیران
جا سەیر بکین ل وەحش و طەیران
کانێ قە هەین ژوان مە هەمفەرد
لەورا کو ئەڤ ئادەمینە بێ دەرد
طەیرەک کە مە بهیستییە د باغان
بەختێ وی رەشە ژ رەنگێ زاغان
لێ ژار و ضەعیف و بێ مەجاڵە
ئاشوفتەیێ روویێ وەردێ ئاڵە
رۆژان دکەتن فغان و زاری
خونا خوە د خوەت شەڤێ دطاری
دایم دکەتن فغان و غولغول
هەڤدەنگێ منە ب ناڤێ بولبول

* ئاهو: ئاسک * صەیدگاە: راوگە * وەحشەت: دووری لە خەڵک * بانو: خانم، خاتوون * بارەگا: داوودەزگا * ئولفەت: هۆگری * سەرگەللە: رەمکێش، سەرگەلە * سەرگەشتە: سەرگەردان * نیهال: نەمام * وەرد: گوڵ * پابەستە: پاق بەستڕای * قەید: کۆت و زنجیر * مەحەللە: تاخ، گەڕەک * خاڵی: والا * حەوالی: دەوروبەر * تەهی: خاڵی * ئینس: مرۆڤ * صەحن: حەوش * ئەیوان: هەیوان * ئەمان: دەرفەت * دلۆ: ئەی دڵ * فرصەت: هەل * جا: ئەوسا * زاغ: قەلەڕەشە، قژک * مەجال: دەرفەت * ئاشوفتە: شێواو، پەشێو * وەرد: گوڵەباغ * ئال: سووری ئاچوخ * غولغول: هەر هەرا

هەم دەردەکی قەنجە ئەهلێ حاڵە
دەرمانەکی دەردێ من لە باڵە
ئەی دل وەرە دا بچین نیهانی
هێژا کو هەیە مە زیندەگانی
بەڵکی ب نەصیحەت و ب پەندێ
ئازا مە بکەت ژ قەید و بەندێ
ئەف رەنگەهە گۆت و بێ تەوەقەوف
زین هاتەقە باغێ بێ تەکەڵلوف
ئاگاه نەبوون ژوی چو دەیار
نەدایە نە خادیم و پەرستار
مەقصودێ ئەوێ نەعوشرەتەک بوو
وێ مەحضێ موردێ عوزلەتەک بوو
لەو هاتە قە باغێ ئەو پەریزاد
دا تێر بکەت ژ دەست غەمان داد
هەر لاڵە ل سینە بوونە داغەک
هەر غونچە ب صۆهتنێ چراغەک
هەردار ل جیسمێ بوونە بارەک
گوڵنار ل قەلبێ بوونە نارەک
تەنها کو خوە دی بەرەک ددەس بوو
ئەو سەنگ زەبانەیێ جەرەس بوو
دەم دەم وەددا ل دەفێ مەرمەر
بێ شبهە دلێ بەران دبوو کەر
گاڤا کو نەظەر دکر ل ئاڤان
خونابە دچو ژ هەردوو چاڤان
صەحنا رەزێ بۆ هەوایێ بولبول
شاداب دکر ب ئابێ گول گول

* بال: نک، جەم * نیهانی: نهێنی، نادیار * زیندەگانی: ژی، ژیان * ئازا: ئازاد، رزگار * تەوەققوف: وێستان * تەکەڵلوف: بێ زەحمەت دان * دەییار: دانیشتووی ئاوایی * عوشرەت: خۆش رابواردن * عوزلەت: دووری، گۆشەگیری * لاڵە: رەبەنۆک، میلاقە * سینە: سنگ * داغ: جێ پێداچزانی ئاسنی سوورەوەبووگ * گوڵنار: گوڵی هەنار * نار: ئاگر * بەرەک: بەردێک * سەنگ: بەر، بەرد * زەبانە: زمانە * جەرەس: زەنگۆڵە * دەف: دەفە: پانایی سنگ * مەرمەر: کەڤرێکی سپی و صافە * کەر: لەت * خونابە: خوێناو * صەحن: ئاقار

قـــەددا کـــو ب راســـتی صنەوبەر

دێمـــا ب ضـــیـــایێ مـــیـــهـــرێ ئەنوەر

ئـەو رەنگـە ددا ل ئـاخ و عـــــــەردێ

ئەو چەند دهـەســـو دتۆز و گـــەردێ

ئـاخـێ دکـــــــــر ئـاخ و بـەر دنـالـین

داران دکـــــــر ئـاه و پـەل دکـــــالـین

هـەردەم کـــــو دکـــــر ژدەرد یـاهـوو

مـــیـــرئاتـێ فـــەلـەک دکـــر ســـیـــەهرِوو

پەژمـــردە کـــرن ب رەنگـێ صـــۆرگـــول

ئەفـــســـوردە کـــرن ب دەنگـێ بولبـــول

بولبـــول نەدشی ببـــێـــتـــە هـەڤـدەنگ

صـــۆرگـــول نەدبوو ببـــێـــتـــە هـەڤـرِەنگ

هـنـدی کـــــو دباغـێ دا نـەظـەر کـــــر

بەحـــثـــا خـــوە دگـــەل گـــولێ د زەر کـــر

کەی شـبـهـەتـێ عـاشـقـان دیگـەر گـون

وەی شـبـهـەتـێ من زویر[1] و زەرگـون

بـەرگـێ د وە صـــــــەدنە ئـەو هـەزارن

هـون بوچـی زەرن ضـــــەعـــیـف و ژارن

یان شـبـهـەتـێ من دبـێ مـــەمـن هـوون

لـەورا وەکـی مـن دپـر غـــــــەمـن هـوون

بلبل ب گـولـێ د صـــۆرە مـــەشـــغـــوول

هـون مـــایـینـە شـبـهـێ من د مـــەعـزوول

لـەورا د عـــــــــەلـیـل و دەردنـاکـن

لـەورا د حـــــەزیـن و ســـــیـنـە چـاکـن

* شـاداب: تێراو * ئـاب: ئـاڤ * ضـیـا: رووناکی * مـیـهـری ئەنوەر: خـۆرِی پِر لە رۆشـنـی * دەهـســـــو: دەی ســـــوو، رێـی دەخـسـت * گـــەرد: تـۆز * ئـاخ: خـاک * پـەل: پەلک، بـەنگ، لکی بـاریـک * یـاهـو: ئەی خوا * میرئـات: ئـاوێنە * سیـەهرِوو: رووِرِەش * پەژمـوردە: پەژمـەری، سـیـس، ژاکـاو * ئەفـســوردە: کـزو خـەمگـین * دیگـەر گـون: رەنگ گـۆرِاو * زویر: مـات و کـز * زەرگـون: بـەرەنگـی زێـر * بـەرگ: گـــەلا، پـەلک * ئـەو: یـان * زەر: زەرد * هـون: ئـەنگـۆ، هـنـگ * مـــــەعـــــزوول: وەکـــەناردراو * عـــەلیل: نـەخـــۆش * دەردناک: بـە ژان * حـــەزیـن: خـــەمگـین * ســـــیـنـە چـاک: سـنـگ لـەت و دادرِاو * دەلیل: شـارەزاییـکـەر

(١) لەباتی زویر: زریر نووسراوە . زریر بە گیایەک دەڵێن لاسکی باریک و زەردە، وابیر دەبەم زویر بووبێ نەزریر.

هـون قـــــەنج ژ بـۆ مـــــرا دەلیـلـن
هـون بـۆ مـــه دحـــالێ دا عـــەدیـلـن
خـوشکەک مـه هەبـوو ژ رەنگێ صـۆرگـول
هـەل گـرتـیـیـه وێ ژ بۆ خـوه بـولبـول
هـا هێـشـتـیـیـه بـۆ مـه عـەندەلیـبـەک
مـەحـرووم و سـەفیـل و بـێ نەصـیـبـەک
ئـەز ژی ژ ذەلیـل و بـێ نەصـــیـــبێ
زەر بوومـــه ژ هیـــجـــرێ عـەندەلیـبێ
دێمـــا منـه صـــۆرە ئـەرغـــەوانـی
زەربـوویـه وەکی وه زەعـــــفـــــەرانـی
جـــارەک بـدیا مـن ئـەو ب دلخـــواه
ئێـــــدی نـەدکـــــر مـن ئـاه بـیـللاه

* عـــەدیل: بـەرانبـــەر * هـا: ئـەوا * عـەندەلیب: جـۆرێ بولبـولی رەنگاورەنگ * مـەحـرووم: بـێ بەش * سـەفـیل: کـەچ بـەخـت * نـەصـــــیـب: بـەش * ذەلـیـل: زەبوون * هـجـــر: دووری * ئـەرغـــەوان: گوڵێکی سووری ئـاڵە * زەعفەران: بـەری گیایەکە زۆر زەردە.

ژوان

هەرچی ببتن ژ خــەیر ئەگــەر شــەڕ
بێ داعــیــە نابتن مــویەســســــەر
گــەر وەصلە وەگــەر قــومــاشێ دیدار
بــێ داعــــیــــــە نابتن چو بازار
ئەو داعــیــە جــوملە رەمــز و حــالن
بــەلکی ژ جــــەنابێ ذول جــــەلالن
قــــەلبێ تە دبێــــژتن کــــو رابە
ئەڤ ســاعــەتە عــەینێ فــەتحێ بابە
ئەو کــوهــێ ویقــار و بەحــرێ مــەوزوون
عــیشــقێ کــربوو خــەفــیف و مــەجنوون
یەعنی کــو مــەمێ مــەریضێ بەدحــال
ضــــەعــــفێ کــــربو زیادە پامــــال
رۆژا کــو ژ شــەهرێ خــەل ب دەرکــەت
ســەودایێ خــەیالێ زین ب ســەرکــەت
بیــماری ب دەردێ عــیشــقێ ســەکران
بێ نەضجێ مەرەض گەهیشتە بوحران
بو قــــەلقــــەلەیەک د قــــەلبێ غــــەمگین
ئەصــــلا نــەدبوو د خــــانی تەسکین
ناچار ژ خــــانی ئەو ب دەرکــــــەت
ئەو داعــیــە خــضــر بوو ب بەرکــەت
ئەو خــضــر چ بوو تەشــــەووقــا دل
ئەو شــەوق چ بوو تــەعــەشــشــوقــا دل
قــــەلبێ وی دگــــەل وی بوویە باغی
کێشــان و کــەشــان گــیــهــاندە باغی

* خەیر: چاکە * شــەڕ: خراپە * داعیە: هۆ، ســەمەد * مویەســسەر: پێکهاتوو * وەصل: گەیین بەدۆست * قوماش: کالا * دیدار: دیــتن * چــو: هــیــچ * بــازار: ســەودا، مــاملــە * بازار: برەو، رەواج * رەمز: هێما * ژ جەنابێ ذول جەلال "ذو الجــــلال – لەلایەن خــــاوەن شکۆ": مەبەست خوایە * ساعەت: دەم، گاڤ * عــەین: تەواو * فــەتح: ڤــەکــرن * باب: دەری * کوه: چیا * ویقار: سەنگینی * بەحر: دەریا * مەوزوون: بێ کەمایەسی و لەنگ و لۆری * بەحــرێ مــــەوزوون: بەڕەوتی قــەسیدەی شیعریش دەڵێن کە زۆر رێک بێت * حەفیف: وشک هەڵاتوو * مــەریض: نەخــۆش * بەدحــال: حــاڵ خــــراب * ضــــەعف: لاوازی، کــــزی * پامــال: بەرپێ دراو، پەلشــتی * ســەودا: خــــەیاڵات، ئارەزوو، ئەڤین، تاســــە * بیماری: نەخۆشی، نەساخی * نەضج: پوختەبوون، گیهان * مەرەض: دەرد * بوحــران: قــەیران، هــەڕەت و جــەنگەی گــرانایی دەرد * قــەلقــەلە: نیگەرانی، دڵەتەپێ * تەسکین: ئارامی، هێــوری * خــضــر "خدر": ناوی پیــاوەکی خــوایە دەڵێن لە هاواری لێــقــەومــاوان دێ و هــەرگــیــزیش نامــرێ * تەشــــەووق: ئارەزوو، تاســە * تەعەششوق: ئەڤاندن * باغی: ســەرکێش، ئەشقی * کێشان و کەشان: بەڕاکێش ڕاکێش

زینا کـــو شـــەڤێ د رەش د طاری

هەردەم ب فـــغـــان و ئاه و زاری
دایم ژ خـــودێ دکـــر تەمـــەننا
مـــەم رابت و بێـــتـــە نک ب تەنهـــا
ناگـــەه فکری کـــو مـــەم ژ دەرهات
بیـــمـــارێ مـــەسیح دی ب ســـەرهات
زینـێ ژ ئەڤـین و شـــــادمـــــانی
فـــیلحـــال نەمـــا چو زیندەگـــانی
بێ هش کەته ســەر چەمـەن وەکی گول
صـەد پارە جگەر ژ عـیـشـقێ بولبـول
مـــەم هات و تەفـــەرِوجـــا گـــولان کـــر
ســەیرەک ل ریحـان و ســونبـولان کـر
گـــۆ ئەی گـــول ئەگـــەر تو نازەنینی
کـــــەنگێ تو ژ رەنگێ روویـێ زینـی!
ئەی سونبول ئەگەر هەیی تو خوەش بوو
رەیحـــان ژتە بوینە ســـیـــەهرِوو
هون نە ژ مـــیـــشـــالێ زولفێ یارن
هون هەردوو فـضـــول و هەرزەکـارن
ئەی بولبـول ئەگـــەر تو ئەهلێ حـالی
پەروانـەیـێ شـــــەمـــــعێ وەردێ ئـالی
زینا مـــە ژ صـۆرگـولا تە گـەشـتـر
بەختـێ مـــە ژ طالعـێ تە رەشـتـر
بولبـول ئەزم ئەی نیکوســـەرەنجـام
بێـــهـــووده چرا دکی خـــوه بەدنام؟
گـول یەک نەتەنێ کـو صـەد هەزاران
گـــــولشـــــەن ددتـن د نەوبـەهـاران

* تەمـەننا: ئاوات خـواستن * مـەسـیح: عیسا پێغەمبەر کە مریی زیندی دکرد * فـیلحـال: لەجێ * پارە: لەت، کـەر * تەفـەرِوج: ســەیران * ســەیر: دیتن * خـوەشـبـوو: بۆن خـۆش * سـیـەهرِوو: رووِرەش * مـیـشـال: نموونـە * زولف: کـــەزی، بسک * فـضـــوول: خـــۆتی هەلّقـوتێن * هـەرزەکـار: کـارسـووک * هەرزە: بێ نرخ * ئال: سـووری ئاچخ * گـەش: تورت و شـەق * طالیـع: بەخت * نیکوسـەرەنجام: داوی باش، ئاخر خێر * بێهووده: بێ فەیدە * بەدنام: ناوزِراو

مەعشووقە کو میثلێ وان گەلەک بن
هەرچەندی کو حووری یو مەلەک بن
ئەو نابنە موجیبێ چو دەردان
لەورا کو هەیین ل جوملە عەردان
یەک بیت و نەبت میثال و هەمتا
مەستوور ژ رەنگێ زین و عەنقا
عاشق ب چی دێ بکەت مدارە
بێ صەبر و مرن ئەوی چ چارە؟
ئەف رەنگە د گۆ ژ حالێ غافیل
ناگەهـ فیکری کو پێش موقابیل
زینا کو دووصەد پەری پەرەستار
حوورا کو مەمۆ ژ بۆ گرفتار
وێ سەبزە صیفەت ل سەر زەمینێ
بێ هش کری دارویێ ئەڤینێ
زینا کو شەبیهێ دورێ مەکنوون
فیلحال کودی مەمێ جەگەرخوون
بێ هش کەتە بەر پیان و بێ گاڤ
سەروێ کو گەهیشتە بەر پیان ئاڤ
غونچە ژ خەوا سەحەر ڤە پشکفت
وێ بویی ب بولبولێ خوەرا جفت
گۆ ئەڤ خەوە یانەخود خەیالە؟
ئەڤ خەونە صەحیحە یا بەطالە؟
حاصل کو ژ پاشێ صەد خەیالان
خاصیەتێ بویێ زولف و خالان
زینێ کو گەهاندە بەر مەشامێ
صەیدێ مری زیندە کر ب دامێ

* مەعشووقە: دلبەر، گراوی * حووری: کیژی بەهەشت * مەلەک: فریشتە * موجیبێ: سەبەبێ، سەمەدی * هەیین: هەنە، هەن * مەستوور: پۆشراو * عەنقا: سیمورغ: بالدارێکی خەیالییە لە چیرۆکاندا ناوی هەیە و نەبینراوە * مدارە: مدارا: گوزەران * مرن: مردن * غافیل: بێ ئاگا، های لێ نا * ناگەهـ: ژنشکاڤ * فکری: دیتی * موقابیل: بەرانبەر * پەرەستار: کارەکەر * سەبزە صیفەت: وەک شینکە گیا* بێ هش: بێ هۆش * دارو: دەرمان * دورێ مەکنون: مرواری درشتی لەناو صەدەف، ڤەشری * جەگەر خون: جەرگ خوێن * بێ گاڤ: لەپڕ و نەکاو * سەحەر: سپێدە * بشکفت: پشکوت * جفت: جووت * صەحیح: راست * بەطال: ناراست و پووچ * خاسییەت: بەهرەی تایبەتی * بو: بۆن

رابو کـو ل پێـشـقـه دەسـتێ زینێ
فـیکری کـو دو دەست ددەسـتێ زینێ
مـان هەردوو گـەلەک ل پێشێ یەک لال
نە نـوطق و خـەبەر نە قـیل و نـەقـال
ئەووەل دکـرن ب دەست ئـیـشـارەت
پاشـی کـو ڤـەبوو ل وان عـیـبـارەت
ئەو چەندە کـەلام پێکڤـە گـۆتن
ئەو چەندە ژ پێـشـی یەکـڤـە سـۆتن
ئەو چەندە شـەکـەر ب یەکـڤـە ریتن
ئەو چەندە لەبێ د یەک ڤـەمـیتن
ئەو چەندە قـەدەح ب یەکـڤـە خـوارن
ئەو چەندە قـەضـا ژ نـو بژارن
چەشم و لەب و سـینە گـەردەن و دوش
روخـسـار و ذەقـەن بـەر و بەناگـوش
یەک ئێکێ ب دل ژ یەک دخـوەستن
هـن بـوسـە ددان و هـن دگـەستن
ئەو تەشنە لەبێد ژ وەصلی یەک تێهن
گـەردەن دکـرن ل ئێک و دوو بێـهن
زینا کـو ب روخ مـیـثـالێ شـەمـعـان
پر شـەوق و ضـیـا و نوور و لەمـعـان
پەروانـە صـیـفـەت مـەمێ ب ظاهـیـر
جـیـسـمێ خـوە و جـان ددانـە ئاگـر
گـەھ گـەش دبوو ئاگـرێ ئەڤـینێ
پـەروا نـەدمـا ژ بـۆیـێ زینـێ
هـەردوو دوی حـالـیـدا عـەیانێ
بـێ پـەردەسـەرا و بـێ نـوانـێ

* نوطق: ئاخـافتن * خـەبەر: پەیڤ * قیل: گوتراو * قال: گـوتی، قیل و قال: خـەبەردان * ئـیـشـارەت: هێـمـا * عیبارەت: قسـەی واتادار * کەلام: وتار * ریتن: رژاندن * مـیـتن: مـژتیـان * قـەدەح: پیـالە * قـەضـا: ڤـەگـەڕاندنی نوێژی چوو * چـەشم: چاڤ * لەب: لێـو * سـینە: سنگ * گـەردەن: ئـەستـۆ * دوش: شـان، مل * روخـسـار: روو * ذەقـەن: چەنە * بەر: بـەرۆک، پێـشـە سنگ * بـەناگـوش: لامل، لاجـانگ * بوسـە: مـاچ * تەشنە: تینوو، تێـهن * تی: تووتی * ئێک و دوو: یەکتر * بێهن: بۆن * شـەوق: تیشک * ضیـا: رۆهنی * نوور: رۆشناکی، تیـرێژ * لەمـعـان: تروسکە * ب ظاهـر: هـەر ئـاشکرا * جـیـسم: لەش * پـەروا: باک و فـهـێد * عەیانی: بەرچاو * پەردەسـەرا: کوچک و سەرسەرا * نوان: ئەنوا، پەسیو، پەنا

وان دیتی د باغێدا سەرایەک
ئایینەیێ جەم جیهان نوومایەک
رابوون و مەشینە شەهنشینان
رونیشتن و هەردوو نازەنینان
هیجران دکرن ژ سەر حیکایەت
وجدان دکرن ژ نوو ریوایەت
دەم ئەبر صیفەت حەزین و گریان
گەھ غونچە مەثەل لەطیف و خەندان
هەردەم دکرن قەضا و سونەت
فەرضا وەکو بوسەنە چ مینەت!
هەرچەند کو رەفع بوون تەکەللوف
لاکین ئەفشاندبوون تەصەڕوف
ئەو گەرچی هەبوون ژ هەڤ بهێڤی
ئەمما نەدچوون قەوی نشێڤی
حوببا ددلان ژ حەددێ دەر بوو
سەر حەددێ ظەرافەتان کەمەر بوو
عیشقا کو ژ سەرحەدێ کەماله
ئاڤا کو ژ مەنبەعێ زەلاله
ئەلبەتتە خوەدێ بکەت حیراسەت
ناکەت چو قەبولی یا نەجاسەت
جوانی یو بەهار و باغ و مەحبووب
ئایا ددنێ چ مایە مەطلووب
خاصما هەبتن ئەڤینێ غالیب
لەب تەشنەیێ عیشق هەردوو جانیب
ئێدی چ بێژم؟ ئەز نزانم
"بیلمەز کی نە سویلەیە زەبانم"

* سەرا: خانی، خانوو * مەشین: چوون * شەهنشین: شوێنی رووناکتنی پیاوی گەورە لە ئۆدە و باڵەخانەدا * هیجران: دووری * حیکایەت: گێڕانەوە * وەجد: ئارەزووی دیتن، تاسە * ریوایەت: باس * ئەبر: هەور * حەزین: خەمگین * مەثەل: وەکی * لەطیف: نەرم و خۆش * خەندان: دەڤ ب کەن * قەضا: گێڕانەوەی نێژی چوویی * سوننەت: نمێژی نەواجب * فەرض: واجب و پێویست * رەفع ببوو: هەڵگیرابوو * تەکەللوف: خاطر گرتن و شەرم لێک کردن * ئەفشاند بوون: دووریان هاویشتبوو * تەصەڕوف: کار بە هەوای دڵی خۆیان * نشێڤی: بەرەژێر * سەرحەد: سنوور، کەوشەن * ظەرافەت: گەمە و گەپ * کەمەر: ناوقەد * کەمال: تمامی * مەنبەع: کانی، سەرچاوە * زەلال: پاک و روون * ئەلبەتتە: بێ گومان * حیراسەت: پاسداری * نەجاسەت: پیسەتی * جانیب: ئالی * بیلمەز: نازانێ * کی: کو * نەسوێلەیە: چێ بڵێ * زەبانم: زمانم

میر و مەزن سەردا دچن

ساقی مە بگر کو ئەز ب دەستەم
مەخموورم و مەی نەخوارە مەستەم
گاڤا کو ڤەخار مەمێ و زینێ
ئاخڤتی ل من جهێ برینێ
ئەم عاشق ئەگەر چی مەی پەرستن
ئەمما ژ مەیا ئەلەستێ مەستن
ئەو مەی نەوەکی مەیا تە ئالە
ئەو مەی ژ جەمالێ ذول جەلالە
ئەو حوببێ حەبیبێ پاک ذاتە
قینوانێ حەدیقەیێ صیفاتە
ساقی بدەمن ژ بۆ خودێرا
جامەک ژ مەیا تە دۆھ دگێرا
هەر جورعەیەکی ئە ژێ بکم طام
یەک نەشئە بەسە حەتا سەرەنجام
ئەو کەیفە کە مەحضە بێ کەم و کەیف
ئەسرارەکە بێ خەیال و بێ طەیف
دا دەفع بکم خومارێ دوشین
هشیار بم ژ خوابێ نوشین
دا شبهێ مەمێ نەبت کو غافیل
بێت میرێ ئەجەل ب سەرمە عاجیل
رۆژا منە عومر چویە ئێڤار
هێژا نەبم ئەز ژ خوە خەبەردار
زینا هەوەسا دلێ هەوایی
من دابتە ناڤە خوە عەبایی

* ساقی: مەیگێر * بەدەستم: خەرابم، حالم خەرابە * مەخموور: خومار * مەی نەخوارە: شەراب نەخواردوو * مەستم: سەرخوەشم * مەیا ئەلەستی: خودێ رۆژا بەرێ کە هێژ لەش چێ نەکردبوون گۆتە رحان "الست بربکم؟" ئایا ئەز خودانێ وە نیمە؟ هنەک گۆتن بەلێ، هنەک گۆتن تە خودانێ مە ننی، ژ ڤێ رۆژێ کافر و ئیماندار ژ هەڤ جدابوونە * جەمال: خوەشیکی * ذول جەلال: خاوەن شکۆ، خودێ * قینوان: هۆشی، هێشوو * حەدیقە: باخچە * صیفات: مەبەست ئاکاری خوایە * دوە: دوێنێ * جورعە: قوم، فرِ * طام: تام، چێژە * نەشئە: کەیف * سەرەنجام: داوی * مەحض: بێ غەوش، خالیص * کەم: چەند * کەیف: چۆن * طەیف: ئەوی لە خەودا دەدیترێ * دوشین: دوێ شەو، شەڤادی * نوشین: شیرین * خواب: خەو * غافیل: بێ ئاگا * ئەجەل: دەمی مەرگ * عاجیل: ب لەز * هێژا: هێشتا، هێمان * عەبا: بالاپۆشی پیاوان

میر هاتی ل سەر وی هندی عەسکەر
زورنا و نەفیر و کووس و میهتەر
دادایی ل طەبل خان و سازان
چاوش و صەدا و گازەگازان
پابەندە ب عیشقێ هەردوو جەیران
دەرماندە ژ پێشێ یەکقە حەیران
قەط صەھ نەکرن کو ئەف چ ڕەنگە
قەط گوھ نەکرن کو ئەف چ دەنگە
میر گۆ کو قەکن ئەقان غەزالان
پابەندە مەکن ئەقان شەپالان
تێک بەردنە باغێ وان وەکی طەیر
دا ئەم بکرن هەڕۆ ل وان سەیر
خەلقێ کو غەزال و گور و خەرگوش
خوەش گرتی ل سەر مل و دەراغوش
ئانین هەمی مێر و تژژە رەزکر
ئاغەل کو شفان تژی ل پەز کر
میر گۆتە ئەکابیر و خەواصان
تەنبیھ بکن نەدیم و ناسان
داچین و دەمەک د باغێ ڕوونین
لەورا کو ژ رەحتی یان زەبوونین
ئەو ھاتنە دەر سەرایێ عالی
دیتن دەروبان ھەمی د خالی
ئەمما کو دەریچە تێک گوشادن
ڕەنگ قورعەیێ تەختەیێ مرادن
حاضر کەتە قەلبێ وی خەیالەک
زانی کو نەخالییە ژ حالەک

* نەفیر: شەپوور * کوس: دەھۆڵ * میهتەر: سەردار و سەرۆک * میهتەر: سایسی ئەسپان: مەیتەر * عەسکەر: لەشکەر * طەبل: دەھۆڵ * طەبل خان: طەبل خانە، نەقارەخانە، ئامرازی ژەنین و کوتانی سواران بە تێکڕایی * چاوش: پێشەنگی سوپا * صەدا: دەنگ * گازە گاز: زەنازەنا * پابەند: گیرۆدە * جەیران: مامز، خەزاڵ * دەرماندە: داماو * حەیران: سەرگەردان، وڕماو * صەھ: سەح: ھەست * ڤەکن: بکەنەوە * شەپال: شۆخ و شەنگ * ھەڕۆ: ھەموو رۆژێ * دەراغوش: دەباوەش، دەھمبیز * ئانین: ھێنایان * مێر: پیاو * تژژە: پڕپڕ * ئاغەل: ھۆڵ، زاخە * کو: چلۆن، ھروەک * پەز: مەڕ، مێ * ئەکابیر: گرە گرە * خەواص: تایبەتییەکان * تەنبیھ: ئاگا، ھایداری * نەدیم: ھاونشین * ناس: ئاشنا، ناسیاو * داچین: بابچین * ڕوونین: دانیشین * ڕەحتی: ماندووبوون، وەستان لە ماندوویی * زەبوون: بێ ھێزی * دەریچە: دەری بچووک * گوشاد: ڤەکری * قورعە: پەتە، پسوولە . یان ھەرچی نیشانەی بەشداربوون لە گەمە و قوماردا بێ * تەختە: دەپ * مراد: مەبەست "تەختەی مراد: جۆرێ ئاکاری فاڵگرەوان بووە کە ئەگەر لە چەند لاوە ڤەکری بوایە نیشانەی باش ھێنان بووە" * حاضر: دەسبەجێ

میرێ ب ویقار و عەقل و فەرهەنگ
تاجدین و بەکر خوەد دانە بن چەنگ
ئینانە سەرا کو زین و مەم تێ
گوەد دانە صەدا کو زیر و بەم تێ
میر هاتی ب سەرڤە دی مەمێ ژار
پال داییە بەلگەهێ د زەرتار
کێشایە سەری خوە وی عەبایەک
ئێڤارە نەشەمع و نەچرایەک
میر گۆ کییە ئەڤ دڤێ زەمانی
بێ روخسەتی من دڤێ مەکانی
زینێ کو بهیستی دەنگی ناسی
فیلحال خوە دایە بن لیباسی
مەم قەط ژ جیهێ خوە رانەبو گۆت
صەیدا تە ل من دل و جەگەر صۆت!
میرم تە دزانی ئەز نەخوەش بووم
حەتتا ڤە دوهێ قەوی نەهەش بووم
ئیرۆ مە بهیست کو خەل دگەل میر
تێکدا ب تەبایی چوونە نێچیر
صەبرا م نەما دناڤ نڤینان
رابووم و دگەل ئەڤان برینان
ناچار ب دەرکەتم ژ خانی
ناگەهـ مەخوەدی ل ڤی مەکانی
میر گۆ نەخوەشان نەهن ژ بۆ قەید
باری تە د باغێدا چکر صەید؟
گۆ ئەز کو ببێم بکە تو باوەر
داوەر ب مەرا کو بوویە یاوەر

* ویقار: سەنگینی و بەدەماری * فەرهەنگ: زانست * چەنگ: بالّ و باسک * زیر: دەنگی باریکی موسیقا * بەم: دەنگی زلی موسیقا * بەلگەهـ: سەرین، سەنیر * زەرتار: هەودا زێڕین، رایەڵ زێڕین * روخسەت: دەستوور، ئیجازە * مەکان: جێ * دوهێ: دوێکە * قەوی: زۆر * نەهەش: بێ هۆش * ب تەبایی: بە تێکرایی * نەهن ژ بۆ قەید: قەیدی ناکەبۆیان * باری: دەیسا * ببێم: ببێژم * داوەر: خودێ * یاوەر: ئاریکار

من دی دڤێ باغـــێـــدا غـــەزالەک
ئەمما نەغـــەزالە بوو شـــەپالەک
ئاهوییێ ســـپی یو چاڤ د رەش بوو
بسکێن د سیاھ و بێهنێ خوەش بوو
ھەر لەحظە ژ نافـــەئێـــد تەتاری
صـــــــەد بار ژ طـورِەیان دباری
صەحرایێ خوتەن تژی بتن مـیسک
یەک طایە ژ زلفـێ وێ و یەک بسک
ھەرچەندە ســپی یو چاڤ بەلەک بوو
ئەمما ب قـیـاسێ من مـــەلەک بوو
لەورِا کـو تو ھاتی ئەو نیـــھـان بوو
ھندی تو نەھاتی ئەو عـــــەیان بوو
تاجـــدین ژ تەکـــەللومـــا وی زانی
زین ھاتیـــیـــە با مـــەمێ نیـــھـانی
گـۆ گـوھ مـــەدەنێ مـــەمێ کـو دینە
مـــالخـــۆلیـــیـــە وی عـــەقل چو نینە
ئیـــعـــراض کـــرن ژ وێ کـــەلامی
ئەعـیـان ھەمی ڤـێک کـەتن تەمـامی
ساقی یو شـەراب و شـەمع خـوەستن
دیوانەکی حـــــاکـــــمـــــانە بەستن

* ھەر لەحظە: ھەر تاوە * نافـــــە: میسکی ناوکی ئاسک * تەتاری: مامزی ولّاتی تاتار * طورِە: کـــەزی و بسک * خـوتەن: ولّاتێکە ئێـستـا شـوێنەواری ئاواییـیـەکـانی لە تورکستانی چینە بە میسکی زۆر باش بەناوبانگ بووە * طا: داو، تالّ، ھەودا * قـیـاس: تەخـمین، بەراورد* نیـھان: نەپەنی * عەیان: دیار * تەکـەللوم: پەیڤین * با: کن، جـەم، نک * مـالخـولی: مـاخـولیـا، کـەم ھۆش * ئیعراض: گوێ پێنەدان * کەلام: قسە * ئەعـیـان: پیـاوە گـەورەکـان * دیوان: دیوەخان، کۆڕ و کۆبوونەوە

برای تەنگانە

تاجـدین فکری کـو بەزمـە بۆشـە
پڕ ذەوق و صـەفـا و عـەیش و نۆشـە
مـەم زێدە ب غـوصـصـە و مـەلالە
چو بالقـە و گـۆ برا چ حـالە؟
ئەمما ب ئیـشـارەت و مـوعـەمما
پرسی یو مـەمێ ب رەمـز و ئیـمـا
دەسـتێ خـوە ژ هۆچکێ عـەبایێ
کـێشـا و عـەجـایبـەک نومـایێ
دیتن دوو کـەزی و ژ مـیـشکی تاتار
مانەندێ دووسـەر ب موهرە شـەهمار
گـەردایی د پاشـلا مـەمـێـدا
مـەم مـایی د هـەیبـەت و غـەمـێـدا
زانی کـو قـەوی خـرابە ئەحـوال
رابـو ب لەز و بـەزی و چـوو مـال
ناگـەھ بغـەضـەب کـو چوو ژدەردا
زانی سـتی یێ دگـەل خـەبـەردا
گـۆتێ تە چ حـالە ئەی تەھـەمـتـەن
تەعـجـیل چیـیـە کـیـیـە تە دوشـمـەن؟
گـۆ رابـە سـتی کـو من دەرەنگە
ئیـرۆ مـە دگـەل ڤێ مـالێ جـەنگە
طفلێ خـوە خـەلاص کە دێ بچت مـال
مـال بۆ مـن و ھـا ژ بـۆتە مـندال
سـەرمـایەیێ عـومـری زیندەگـانی
یـەعنی مـەم و زین ب دلـگرانـی

* بـوش: تـەڤ ل ھـەڤ، تێکـەڵ پێکـەڵ * ذەوق: شـادی * صـەفـا: خـۆشی * عـەیش: رابـواردن * نوش: ڤـەخـوارن * غـوصـصـە: کـەسـەر * مـەلال: وەرەزی * موعـەمما: شـتێ کـە خـەڵک تێ نەگـەن * رەمـز: ئیـشـارە * ئیـمـا: ھێما * ھۆچک: قـۆڵ، جێ دەست لـە بـالا پـۆشـدا * میشک: میـسـک * موھرە: مورو، موری * شـەھمـار: شـامـار * گـەردایی: بەسـەریـەکدا ھاتوو، پاپۆکـە خـواردوو * غـەضـەب: تـوورەیی * تـەھـەمـتـەن: نازناوی روسـتـەم بووە واتا: زەلامی زۆر بەھـێـز * تەعـجـیل: پـەلـە * دوشـمـەن: دژمـن * جـەنـگ: شـەڕ * طفل: زارۆ، ساڤا * مەندال: زارۆ، منالّ

مـــــــــایینـه د وەرطـەیا بـەلایێ
من قـەصـده کـو ئەز بکەم رەهایێ
خـــەل ڤـــەدکـــوژت ئـاگـــری ب ئاڤێ
ئەز دێ ڤـــەکـــوژم ب ئـاگـــر ئاڤێ
مـالا خـوه ژ رەنگێ قـەومێ زەردەشت
دائـاگـر و گـازییـا خـوه راهـەشت
ئـاگـر کـو دگـرتـه خـانو مـانان
وی گـــرتـه بگازی یو فـــغـــانان
ئەقـــوام و قـــەبایل و عـــەشـــایر
بیلجـــوملـه بەزینـه دەفـــعێ ئاگـــر
ئاگـاه کـو بوون ئەمـیـر و غـیلمـان
خـــالی کـــرن ئەو ســـەرا و دیوان
ئەوژی کـــــو بـەزینـه وێ هـەوارێ
وی مـــوتتـــەهـەمی وه گـــۆتە یارێ
تاجـــدین تـه دی چ ڕەنگ ئەداکـــر
مـوســا ل مـه بەحـرێ غـەم زوا کـر
رابـه تو هـەڕه حـــــەرەم ســـــەرایێ
دا ئەز چـمـــــه ئـاگـــر و نیـــدایێ
زین رابوو و چوویه خـەلوەتا خـاص
تاجـــدینی نەمـــا نه جل نه پالاس
ئەســبـاب و تەجـــەممول و دەفـاین
ئەمـــلاک و جـــەواهیـــر و خـــەزاین
جـــوملـه دەری یا بـرایێ صـــۆتن
لەو ناڤێ ب قـــەنجی تێـــتـــه گـــۆتن
مـــالێ مـــەحـــەبین تو ئەی نکونام
حـوببـا وی دکـەت مـرۆڤی بەدنام

* وەرطـه: زەلـکـاو، باتـلاغ * رەهـایـی: رزگاری * ڤـەدکوژت: دەکـوژێنێـتـەوە * قـەوم: کـومـەڵی پەیڕەو * زەردەشت: پێغەمبەری مەجووسان * خان و مان: مـاڵ و دارایی * گازی: بانگ * ئەقوام: کۆی قـەوم: خزم * قـەبایل: کۆی قـەبیلە: تایفـه * عـەشـایر: هـۆزەکـان * دەفع: بـەرگـری * غـــیلمـــان: تازە لاوان، خزمـەتکاران * موتتەهـەم: خـەم داگرتی، مـــەبەست مـــەمـــه * ئەدا: جێ بـەجێ * بـەحـــــر: زەریـا * زوا: وشک، زوهـا * حـەرەم سـەرا: ژووری ئەندەروون * نیدا: هاوار، جـارِ * خـەڵوەت: ژووری تەنیایی * خـــاص: تـایبـــەتـی * پالاس: پـەلاس، بەڕە، وەڕش، رایەخـی جگە لە مـافـووره * ئەسباب: کەلوپەلی مـاڵ * تەجەممول: شـــتی مـــاڵ رازاندنـەوە * دەفـایـن: ئەو شتانەی قایم هـەڵدەگیرێن لە بن خاکدا* ئەمـلاک: ئەوانەی تـایبـەتی کـەسـێکن * جەواهیر: جەواهیرات، بەردی بە قیمەت * خەزاین: پارەی تاقـەت کراو * جوملە: گش * مـــەحـــەبێن: خـــۆشت نـەوێ * نکونام: خـۆش ناو، باش ناو * بەد نام: ناو خراپ

زینهـــار مـــەبە ل مـــالێ حـــاریص
لەورا کـــــو دبن ژ دەست تـە واریث
جـەمـعـا وی ژ بـو تە بارێ زەحـمـەت
تەرکـا وی ژ بـۆ تە نـارێ حـەســرەت
رۆژا بـچی پێـــشـــە دەســـتێ بـاری
دەســتێ تـە ژ گـەنج و مـــالێ عـــاری
ئەف جـەننەت و ئەف قـومـاشێ دیدار
ئەی مـوفلیـسێ ئاخـیـرەت خـەریدار
کـــەنگێ ژ تەرا دبن مـویەســســـەر؟
دێ بێنە تە مـــوفلیـســـۆ هـەڕە دەر
رەھ شـبـهـەتێ ڤێ جـیـهـانێ فـانی
مـــــــفـت نـادنـە پـاریـەک ژ نـانـی
مـالێ مـەدە واریثـان تو مـەجـجـان
گـەردێ تە ب ڤێ هێـسـاییـیـا جـان
واریث ژ تەرا کـــــەفـــــەن بـەھـایێ
حـــەتتـــا بکرن دبن حـــەصـــایێ
هێـژا کـو خـوەشـی تەلەف بکە مـال
بیلجـوملە بدە ب حـوسنـێ ئەعـمـال
یان صـەرف بکە مـیـثـالێ تاجـدین
پـێ ناڤێ ئەبەد ژ بۆ خـــوە بســـتین
یـان پـێ بـگرە تـو یـارەکی قـــــەنج
ئەو چێ تـرە بـۆ تەرا ژ صـــەد گـــەنج

حـــاریص: دل بژۆک، چنۆک * واریث: مـیـــراتگر، کـــەلەپوور بەر * جـــەمـع: کـۆکـردنـەوە * زەحـمـــەت: دژواری * حـــەســرەت: داخ و کـــەســـەر * باری: خـــــودێ * عـــــاری: رووت، طـازی * مـوفلیس: نەدار، نابووت * ئاخـیـرەت: قـیـامـــەت * خـــەریدار: کـڕیار * رەھ: تەواو، راست * مفت: بـەخۆڕایی، بـەلاش * مـــەجـــجـــان: بـەلاش، خـــۆڕایی * هێسایی: ئاســوودەیی * کەفەن: کفن، بـالآ پۆشی تـازە مـــردی * حـــەصـــا: حـیـصـصـــە: بەش * خـوەش: ســاغ * تـەلەف بکە: لـەبـەین بـەرە * حـــوسنـی ئەعـــمـــال: کـــارانی چاک * صـــەرف: خەرج، بـەخت * ئەبەد: تاھەتا

ئەڤین نایەتە ڤەشارن

سـولطانێ ویلایەتێ مـەحـەببـەت
سـەرخـەیلێ ئەیالەتێ مـەوەددەت
گـاڤـا کـو ژمـەکـمـەنێ خلووصێ
بنمـێت ل تەخـتێ دل جلووسێ
کـەنگێ دکـەتن قـەبولێ ئەسـتـار؟
حـەتتـا عەلەمـا خـوە ناکـەت ئیظهـار!
رەھ شـبـهـەتێ پادشـاهـی ئەنجـوم
تـابـەنـدە ژ طـارومـێ چـەهـاروم
ژەوچەند طەبەقـاتێ ئاسـمـانی
ژەو چەندە مـەسـافـە و مـەکـانی
ژەوچەندە عـەناصـر و سـەحـابان
ژەوچەندە مـەوانیع و حـیـجـابان
ناچـار دکـەت نـفـووذ هـەر روز
ئەلبـەتتـە دبێـتـە عـالەم ئەفـروز
ئەڤ پادشـەهێ کـو عـیـشق نامـە
رۆژێ ب وی نیـسـبـەتەک تەمـامـە
ئەڤ ژی قـە ڤـەناشـرت چو جـاران
ناچار ب کـەر دکـەت سـتـاران
رازێ ددلـێ مـەمـێ و زینـێ
سـازێ کـو دپەردەیا ئەڤـینـێ
هندی نە گـەیشـتـبـو زوبانان
نـەدبو چـو زیان ژ بـۆ خـودانان
مـیـضـرابێ زەبانی خـەلکێ ناسـاز
بـێ پەردە کـو بو تـەرانە پـەرداز
زینـێ نەگـونەھ مـەمێ نە سـووچەک

* سـولطان: دەسـەلاتدار * ویلایەت: ولات، مـەلبـەند * سـەرخـەیل: سـەرۆکی سـواران، سـەرۆکی قـەوم و هۆز، سـەرخـێل * ئەیالەت: مـەلبـەندی والی نشـین * مـەوەددەت: خـۆشـەویسـتی * مـەکـمـەن: شـوێنی لێ شـاردنەوە * خلوص: راستی و بێ غەوشی * بنمێت: بکات * جلووس: رونیشتن * ئەستار: کـۆی سـەتر: پەردە * عـەلەم: ئالا * ئیضـهـار: دیاری * طاروم: گـونبـەرز، مـەبەست ئاسمـانە * چەهاروم: چوارەم * مەسافە: مەودا * عـەناصر: ماکەکان، کـە بریەتـین لە ئاگـر، ئاو، خـاک، با * سـەحاب: هەور * مـەوانیع: بەرگران * حیجاب: پەردە * نفوذ: لێوە تێ پەڕین * عـالـەم ئەفـروز: دنیـا رۆشنکەر * نیسبەت: خزمایەتی * ب کەردکەت: لەت دەکا. دەدرێنێ * ستار: پەردە * هندی: هەتا * میضراب: کلکەپەڕ یان دارۆکە یان ئاسنۆکەیەک کە سازی تاڵ تاڵی پێ لێ دەدەن * زەبان: زمـان * ناسـاز: خراب و ناقۆڵا * تەرانە پەرداز: ئاهەنگ ساز، سترانبێژ

* بوزورگ: مـەزن * کـوچەک: بچـووک *

ئاگاه کرن بوزورگ و کووچەک
زەنگل ب دەفا گەهان ڤە زەنگول
مەفتوولێ ئەنامیلان ژ مەرغوول
عوششاق حەزین و بێ نەوابوون
خەل تەشنە حوسەینێ کەربەلا بوون
مەجلیس ب نەوایێ زیروبەم بوون
مەملو ژ هەوایێ زین و مەم بوون
بارێ ل جەمازەیێ نەبەس بوو
غەممماز د مەرتەبا جەرەس بوو
یەعنی خەبەرێ د هەردوو یاران
نەممام و حەسوود و حیلەکاران
ئەو چەندە دمەجلیسان گەڕاندن
ئەو چەندە د قەمسی یان گەهاندن
حەتتا بەکرێ ژ رەنگێ ئیبلیس
صاحیب غەرەضێ خەبیثێ تەلبیس
ئەو ژی ژ وی حاڵێ بوو خەبەردار
رابوو ژ جیهێ خوە ئەو غەرەضدار
تەنها خوە گەهاندە خەلوەتا میر
ئەلقیصصە کر ئەو قەضییە تەقریر
میر هاتە تەهەوورا ب غیرەت
بو غەرقەیێ بەحرێ فکر و حیرەت
پرسی ژ ئەوێ خەبیثێ ساڵووس
گۆ ئەڤ خەبەرا خیلافێ نامووس
ئەم دێ کو حەقیقەتێ عەیان کین؟
سەر رشتەیێ توهمەتێ بەیان کین؟
گۆ ئەمر بکە مەمێ بخونن
هون هەردوو د خەلوەتێ کو روونن
مەم عاشقێ صادقە بزان قەنج

زەنگل: زریزە و زەنگۆڵەی بچکۆلە کە لە دەفە و لەسەر قۆڵ قایم دەکرێن * زەنگول: مەقامێکی موسیقایە لە پەردەی راستی پێنج گادا * مەفتول: بادراو * ئەنامیل: سەری قامکان * مەرغول: درێژ کردنەوەی هەوای گۆرانی بەدەنگی بەرز، مەبەستی خانی ئەوەیە کە رازەکە لە پێشدا کەم دەنگ بوو وەک زریزە یان زەنگڵۆکەی زۆر بچووک. هندی دەستاودەست کرد و دەماودەم چوو وەک مەقامی راستی پێنج گای زۆر پڕ هەرا و بەکێشی لێ هات و هەموو کەس بیستی * عوششاق: ئەڤینداران * عوششاق: هەواو ئاهەنگێکی موسیقایە * حەزین: غەمبار * بێ نەوا: بێچارە * نەوا: دەنگ و ئاواز * خەل: خەڵک * تەشنە: تینوو * مەجلیس: کۆڕ * زیر: دەنگی باریکی موسیقا * بەم: دەنگی قەبەی موسیقا * مەملو: تژی * هەوا: ئەڤین، هەوای ستران * جەمازە: وشتری خۆشڕۆ * غەممماز: چاو داگر، شوفار * مەرتەبە: پلە * جەرەس: زەنگۆڵە * قەمسی: قەمصی، ناڕاست، دەغەل، زەغەل * ئیبلیس: شەیتان * خەبیث: پیس * تەلبیس: گزیکار و دەرەوین * غەرەضدار: دل ب کینە * نەممام: دووزمان و شەیتانیکەر * حەسوود: بە ئێرەیی، بەغیل * حیلەکار: گزیکەر * تەنها: تەنێ * قەضییە: مەسەلە * تەقریر: باس * تەهەوور: بێباکی، تووڕەیی * غیرەت: ناموس پارێزی * غەرقە: نوقم * فکر: هزر * ساڵووس: شاڵووز، ریاباز * خیلاف: دژ
* حەقیقەت: راستی * عەیان: ئاشکرا * توهمەت: گوناح وە پاڵدان * بەیان: دیاری * ئەمر کە: فەرمان بدە * بخوێن: بانگ بکەن * خەلوەت: ئۆدەی تەنیایی و چۆڵ

ڤـــێـــرا بلەیزە تو ب شـــــەطرەنج
شـەرطێ خـوە ژ وی بخـوازە دلخـواز
دێ کـــەشف ببت حـــەڤـیـــقـــەتا راز
گـــاڤـا کـــو ئەوی دکی تو مـــەغلووب
بێ راست ببێ کـیـیـە تە مـەطلووب؟
مـەم فـێـرس و، بەطل و سـینە صـافـە
خـاسـمـا ب تەراخـوە بێ خـیـلافـە
حـــوببـا ددلێ خـــوە ناکـــەت ئـینکار
سـیـرا خـوە دکـەت ژ بۆتە ئـیـقـرار
ثـابیت قـــــەدەمـــــە دڤی ئـەڤـــیـنـێ
دێ بێـــژێ کـــو عـــاشـــقـم ل زینـێ
پاشی تویی صـاحـیـبێ کـیـاسـەت
لایق وی ببین چـیـیـە سـیـاسـەت
حـــوککام ل جنسـێ شـــاە مـــارن
ئەصـــحـابـێ سـمـوم و مـوهرەدارن
مـــوهـران کـــو ددن بزان کـــو زەهـرە
مـیـهـرێ کـو دکن بزان کـو قـەهرە
عـــاقـل حـــــەذەرێ دکن ژ مـــاران
غـــافـل دبنـە مـــوحـــیـب و یـاران
هـەرچەندی ل نک بەعـــیـــزز و نـازی
هـەرچەندی دگـــــەل ب لەعب و بـازی
جـــوزئی ببـتن ژتـە تـەغـــــەییـــور
کـــوللی دکـــــەتن ل تـە تـەدەییـــور
خـاصـمـا کو هەبن خـەبیث و خـەنناس
بەدخـــواە و بەخـیـل بن مـیـنـەنناس
تەحـقـیـقـە خـرابـتـرن ژ شـەیطان
یارەب مـەکـە وان قـەریبێ سـولطان

بلەیزە: گـەمـە بکە * لەیزتن: گـەمـە و کـایەکـردن * کـەشف: ئاشکرا * راز: نهێنی * مـەغلووب: دۆڕاو * بێ: ب بێژە * ببێ: ببـێـژە * مـەطلووب: داخـواز * فێرس: پیاوی زۆر ئازا * بەطل: پاڵەوان * خـیـلاف: دەرەو * کـیـاسـەت: زرنگی، وریایی * سـیـاسـەت: سزا * حـوککام: میران * شاە مـار: ماری مەزن و خەتەر * ئەصـحـاب: خـاوەنان * سـمـووم: کۆی سـەم، ژەهـر * مـوهـرە: موروو، بـە مـاری سـەر زل و ژەهردار دەڵێن مـــورەدار * مـوهـر: مـۆر * زەهـر: ژەهـر * مـیـهـر: دلۆڤـانـی * قـەهـر: تووڕەیی، غـەزەب * حـەذەر: پارێز * ب عـیـزز: بـەقـەدر * لەعب: گـەمـە * بازی: گـاڵتـە و یـاری * تەغـەییـور: گـۆڕان * تەدەببـور: پشت تێکردن * خـــەنناس: شـــەیتـــان و دڵ کـرمـێکەر * بەد: خـراب * بەخـیـل: چرووک * مـیـنـەنناس "من الناس": لە خـەڵک * قـەریب: نزیک * سـولطان: دەسـەڵاتدار

میر و مەم دلەیزن

سالارێ مەواکیبێ کەواکیب
سەردارێ طەوالیع و غەواریب
سولطانێ سەریرێ چەرخێ رابیع
وەقتێ وەکو بوو ژ شەرقێ طالیع
شەطرەنجییێ ماھ و جوندێ ئەختەر
بیلجوملە ل سەر بیساطێ ئەخضەر
شەھمات کرن ب بەیدەقا نوور
تەدگۆ ھەمی بوون د تووریّ مەستوور
میرێ کو ژ غیرەتێ دلەفگار
شێرێ ژ حەمییەتێ بریندار
حەتتا صبە خەو نەھاتە چاڤان
ساکین نەدبوو، ژ رەنگێ ئاڤان
رۆژێ کو ژ مەشریقێ نوما نوور
ئافاق کرن ژ ظولمەتێ دوور
میر رابوو و ھاتە شەھنشینێ
نێزیکێ سەرایێ نازەنینێ
رونشت و ڤەگۆتە پێشکاران
ھوون گازی بکەن نەدیم و یاران
تەنھا ژ مرِا مەمێ بخوانن
تاجدین و دگەل بران نزانن
ئیرۆ ل مەمێ ئەزێ غەضەب کم
سووچەک وی ھەیە ئەزێ ئەدەب کم
نابت کو ژ من بن د غافیل
بیلجوملە ب ئەمرێ بن د عاجیل

* سالار: سەردار، مەزن * مەواکیب: کۆی مەوکەبە: دەستەی سواران و پیادان کە لەگەلّ پادشا دەڕۆن * کەواکیب: کۆی کەوکەب، ستێر، ھەسارە * سەردار: سەرۆک * طوالیع: کۆی طالیع، ھەلّاتوو لە ئاسۆ * غەواریب: کۆی غاریب ئاوابووگ * سولّطان: پادشاھ، دەسەلّاتدار* سەریر: تەخت * چەرخ: عاسمان * رابیع: چوارەم * شەرق: خۆرھەلّات * طالیع: دەرکەوتوو، سەرکەوتوو * ماھ: ھیڤ * جوند: لەشکر، مەبەست: پیادەی شەطرەنجە * ئەختەر: ئەستێرە * بیساط: رایەخ * ئەخضەر: کەسک * شەھمات: ماتبوونی شای شەطرەنج * بەیدەق: پیادە، پیادەی شەطرەنج * نوور: رۆشنی * توور: کیسە، تووڕەکە * مەستوور: پۆشراو * دلّ ئەفگار: دلەفکار، دلّ نارەحەت * حەمییەت: غیرەت و مرۆڤانی * نوما: خۆی نواند * ئافاق: ئاسۆیان * ظولمەت: تاریکی * پێشکار: خولامی بەردەست * بخوانن: بانگ بکەن * ئەدەب کم: تەنبێ کەم * عاجیل: لەز

ژەوپاشێ شیهاندە نک مەمێ خوەند

حاضر کربوون گولاب و گولقەند
ئەو چەندە شەراب و قەند و شەککەر
ئەو چەندە گولاب و میسک و عەنبەر
ئینان و د مەجلیسێ گەڕاندن
کەیفێ دخوە سەر ب سەر گەهاندن
ئەنجامێ تەکەللوم و خەبەردان
کێشا کو ب شاطرەنج و نەردان
میر گۆتە مەمێ ب کین و کەربە
ئیرۆ مە دگەل تە جەنگ و حەربە
ڕابە ژ مرا وەرە موقابیل
بێ شک ب تەڕا ئەزم موجادیل
شەرطێ مە دگەل تە ئەی سەرەفراز
هەرچی تە بڤێ ژ بۆمە دلخواز
لێ میر ژ کوڕان هەبوو جەوانەک
مەحبووبێ زەمانە نوکتە دانەک
یووسوف ژ مەلا حەتا وی مەحجووب
روستەم ژ شەجاعەتا وی مەغلووب
هەم صوحبەت و هەمدەمێ مەمێ بوو
هەم شاهی یو هەم غەمێ مەمێ بوو
سەردارێ کوڕان ب ناڤێ گورگین
فیلحال خەبەر گەهاندە تاجدین
ئەو بەطل کو بو ژ حالێ واقیف
رابوون ب ویرا چەکۆ و عاریف
شێران ڤەڕساندی قەید و زنجیر
هەرسێ ب تەبایی چوونە نک میر

* شیهاند: ناردی * ئینان: هێنایان * ئەنجام: دوایی * نەرد: تەختەنەرد، تاوڵە * کین: تووڕەیی * کەرب: عاجزی * جەنگ: شەڕ * حەرب: شەڕ * موجادیل: بەکێشە * جەوان: لاو * نوکتەدان: وریا و زۆرزان * مەلاحەت: جوانی و دڵکێشی * مەحجووب: ژێرپەردە * شەجاعەت: مێرخاسی * بەطل: پاڵەوان * واقیف: هایدار: ڤەرساندی: رایان پسکاند * ب تەبایی: پێکەوە

تاجدین کو دگەل بران ب مەش هات

کەعبەین ژ بۆ مەمێ دووشەش هات
فیل و روخ و کەرگەدەن کو هاتن
دین میر و موعەللیمێ خوە ماتن
زانین کو مەمۆ ب بەند و بازە
میر گۆتە مەمێ دوو دەسێ تازە
سێ دەست ژ میر برن تەمامی
موفسید فکری ژوێ مەقامی
زین دی کو ل پەنجەرێ دیارە
میهرە ل مەهێ دکەت نەظارە
بەدخواە بنێ چ حیلە راکر؟
ئەف رەنگە بەهانەیەک ئەداکر
گۆ بەند و لەییز و جێھ ب دۆرن
هون هەردوو جییان ب هەف بگۆڕن
مەم دێ ببتن ڤێ جارێ مەغلووب
حاصل ببتن ژ بۆتە مەطلووب
میر رابو و چو جیهێ مەمێ ژار
مەم هاتە جیهێ ل پێشڤە دلدار
چاڤێ دمەمێ کودین روویێ زین
مفت دانە ژ دەست خوە فیل و فەرزین
دل مایە ل پەنجەرە و شباکان
هەسپێ خوە دا ل جێی پەیاکان
میر بر ژ مەمێ تمام شەش دەست
مەم بو ژ مەیا ژ پێشڤە سەر مەست
میر گۆتە مەمێ مەبر خوە دلخواز
وی گۆ کو ببێ چییە تە داخواز

* مەش: رەوت * کەعبەین: دوو زاری نەرد * بەند و باز: مەبەست سەرکەوتن و باوخۆشییە لە کایەدا، بەدەستوبرد * موفسید: کارتێکدەر، شەیتانیکەر * فکری: دیتی * مەقام: جێگە * نەظارە: تماشە * بنێ: بنۆڕە * بەند: فەند و فێڵی کایە * دۆر: دەورە * دڵدار: گراوی * فیل و فەرزین: دوو ئامرازی لەیستنی شەطرەنجن * شباک: پەنجەرە * هەسپ: ئەسپ، داشێکە لە شەطرەنجدا * پەیاکان: پیادان، پیادەی شەطرەنج

میر گۆ مە غەرەض نەکەسبێ ماڵە
مەقسوود ژ تە مە کەشفێ حاڵە
مەطلووب ژ لەعب و بەند و بازان
قەط نینە ب غەیرێ کەشفێ رازان
شەرطێ من ئەوە بکی تو ئیقرار
کانی ددنێ کییە تە دلدار؟
هەرچی پەرییا تە دل ل بالە
حوری صیفەتە مەلەک خیصاڵە
گەر لایقێ تە ئەوی ببینم
مالێ خوە بدم ژ بۆتە بینم
صاحیب غەرەضێ د وەقتێ فورصەت
طەعنا خوە ژ رەنگێ دەفعێ توهمەت
گۆ من دییە یا مەمێ حەباندی
کێژەک عەرەبانە لێڤ دەقاندی
سەر تا ب پێیان رەشە وەکی قیر
نەلایقێ بەحث و خوەستنا میر
طەعنێ د مەمێ وەرەنگ ئەڤەرکر
یەکجارەی ژ عەقل بێ خەبەر کر
بەحرا د دلێ مەمێ ب جۆش هات
ناگاه ب گازی یو خرۆش هات
گۆ قەط نەوەیە وەکی وی گۆتی
میرم پەرییا دلێ م سۆتی
شەهزادەیە شەهنشین مەکانە
عەنقایە بولەند ئاشیانە
میرانییە ئەو ژ نەسلێ پاکە
نوورانییە ئەو نە ئاب و خاکە

* غەرەض: مەبەست * کەسببردنەوە، پەیداکردن * کەشف: خویاکرن * دنێ: دنیا * ل بال: لەنک، ل جەم * حوری صیفەت: تەرز حۆری * مەلەک خیصال: ئاکار فریشتە * لایق: شیاو * صاحیب غەرەض: دڵپیس، خاوەن کینە * طەعن: تیز و تەشەر * حەباندی: ئەڤاندی * دەقاندی: خاڵ کوتراو * بجۆش هات: کوڵی * خرۆش: هاوار * عەنقا: سیمورغ * ئاشیان: هێلین

سەردەفتەرێ حور و نازەنینە
هەرچەند مەلەکە ب ناڤێ زینە
میر ئەڤ خەبەرا خیلافێ هەیبەت
گاڤا کو بهیستی هاتە غیرەت
وی گۆتە قەبیلەیا غولامان
هون بۆچی گەلی نمەک حەرامان
ڤی ناکەسی ناگرن ب زیللەت
دا ئەز بکوژم ئەوی ب عیبرەت؟
رابوونە مەمێ دووصەد غەضەنفەر
مەم رابو پییان ب دەستێ خەنجەر
تاجدین و چەکۆ دگەل برایی
رابوون ب تەعەصصوب و تەبایی
گۆتن گەلی جندییان ڤەوەستن
هون جومله نەسەر خوەش و نەمەستن
هون قەنج دزانن ئەم کوسانن؟
صاحیب هونەرن د پەهلەوانن
پانصەد ژ وەحەملەکن ب کەربان
نادینە وە نۆبەتا چو ضەربان
گەرچی وە ئەجەل ب دەست مە نینە
ئەمما وەگەلەک ژ دەست مە دینە
حەتتا کوبکن مەمێ گرفتار
سێصەد ژ وە دی ببت بریندار
حەتتا نە مە هەرسێیان ب کەرکن
هون دێ ل مەمێ کوسا نەظەرکن؟
هەرچی کری حاکمێ مە فەرمان
ئەم نابنە مانیعێ چو حوکمان

* نەسل: رەگەز، بنیچە * ئاب: ئاڤ * خاک: ئاخ * قەبیلە: کۆمەلّە * نمەک حەرام: نا سوپاس، بێ ئەمەگ * عیبرەت: پەند، چاوترساندنی خەلّکی تر * تەعەصصوب: لاگیری * ڤەوەستن: راوەستن * کوسان: چلۆن، چتۆ * حەملە: پەلامار: هێرش * ضەرب: لێدان بە تیخ * ب کەرکن: لەت کەن * نەظەر: تماشا

دەستێ د مەبەستنە ل بەر میر
ها گەردەن و دەست و پێ و زنجیر
میر رابوو و دەست و پێی مەمێ بەست
تاجدین مرنا خوە وێ دەمێ خوەست
ئەمما چ بکەت ژ بۆ نە عارە
جەللاد ئەمیرە خوندکارە
مەم گرت و شەهاندە پێشێ سەرهەنگ
گۆ حەبس بکن د قوللەیا تەنگ
هەلگرتن و برنە پێشی دزدار
مەحبووس کرن د قوللەیا طار
دیوانی یو مەجلیسی بەلاڤ بوون
بیلجومله ژ بۆ مەمێ د مەحزوون
دیوانە صیفەت ب ئاه و فەریاد
هەمیان دکرن ژ بۆ مەمێ داد

* عار: نەنگ، عەیب * جەللاد: میر غەزەب * شەهاندە: ناردیە * سەرهەنگ: سەرکردەی لەشکر، لێرەدا مەبەست سەرۆکی زیندانە * قوللە: بورجی تەنگی بەندیخانە * مەحزوون: خەمگین .

هەم د کەلەپێدا

میهرا فەلەکێ ئەزەل عەدیمە
کینا فەلەکێ ئەبەد قەدیمە
هەرچی وەکو ئەو ژ عەردێ راکەت
ئەلبەتتە وی دێ د عەردێ را کەت
عولوی ژ خوەرا عەیان د خوازت
سوفلی ژ مەرا نیهان د خوازت
نابینی هەرۆ کو ئافتابێ
داڤێتە مغارەیا تورابێ؟
خاصما کو دگەل قەبیلێ عاشق
هەم خاین و خوارە، هەم مونافق
ئەلبەتتە دلێ مە عیشقبازان
ئەووەل د بەتن ب غەنج و نازان
ئاخر دکەتن مەلوول و مەئیووس
مانەندێ مەمێ ذەلیل و مەحبووس
داڤێژتە مەحبەسێ ب ناکام
داتینتە مەرقەدێ سەرەنجام
ئەو بەخت رەشێ لەقەب ل وی مەم
بێ هەم نەفەس و هەڤال و هەمدەم
هاڤیتنە چالەکێ ب زاری
تەشبیە ب گۆرێ تەنگ و طاری
مەکروە وەکی دەهانێ ئەژدەر
مەنکوور وەکی نەکیر و مونکەر
رونشتی د وێڤە عابیدانە
زیندان ل وی بوویە چللەخانە

* میهر: خۆشەویستی * فەلەک: ئاسمان * ئەزەل: هەرەبەری * عەدیمە: تونند، چونیە * کین: رک * ئەبەد: تا هەتا * قەدیمە: کەونە * عولوی: بڵندی، عالەمی باڵا * عەیان: دیاری، بەرچاڤی * سوفلی: ژێڕی، خواروویی * نیهان: نادیار * ئافتاب: خۆر* مەغارە: ئەشکەفت، غار * تورابی: ئاخ، خاک، خۆڵ * مونافیق: دووڕوو * غەنج: ناز، دەلال * مەلوول: جارز، وەڕەز * مەئیووس: بێ هێڤی * مانەند: وەک * ذەلیل: زەبوون * مەحبووس: زیندانی، بەندی * مەحبەس: گرتووخانە * مەرقەد: جێ خەوی یەکجاری، قەبر، گۆڕ * سەرەنجام: لە ئاخریدا* لەقەب: نازناو، ناو * هەم نەفەس: هاو هەناسە، ئاودەنگی * چاڵ: زیندان، ژوورێکی تەنیایی لە زیندان * زاری: زەلیلی * مەکروە: کرێت، ناحەز * دەهان: دەڤ، زار * ئەژدەر: حەزیا، زەها، هەژدیها * مەنکوور: رەزاگران، ناحەز * نەکیر و مونکەر: دوو مەئموری خودان لە قەبردا پرسیاران لە مردوو دەکەن * عابیدانە: خواپەرستانە * چللەخانە: ئەو جێی صۆفی چل رۆژان تێیدا کروشمە دەکەن * چاە: چاڵاو

ئەو جیھ ل وی بوویە چاھێ نەخشەب
ئەو مەھ گەڕییا ھیلالی یەکشەب
صوفی کو گەھیشتە کونجێ خەلوەت
شێخینی گەھا مەقامێ وەحدەت
گەھ شبھەتێ عاشقان ب دلخواز
گەھ شبھەتێ عابیدان ب داخواز
ھەر لەحظە دگەل کەلا گرینێ
ئەف رەنگەھە وی دگۆتە زینێ
کەی میثلێ حەرارەتا غەریزی
ئیرۆھە د میصرێ من دل عەزیزی
صەد جاری ھەرۆ ل قەلبێ غەمناک
پیراھەنێ صەبرێ من تەکر چاک
گەھ گەھ چ دەبت وەکی زلەیخا
پرسا مە بکی تو ئەی شەکەر خا
لەیلا تویی ئەز ژ بۆ تە مەجنوون
گولگون ژ تەرا سرشکێ پر خوون
فەرھادم ئەز و تو بۆ مە شیرین
سەیلابێ سرشکێ جۆیێ شیرین
دونیا ل مە گەرچی بوویە زیندان
ئیرۆھە تەنێ ئەزم موسولمان
لەورا ژ دەڤێ نەبییێ مورسەل
بو ئەف خەبەرە صەحیح و مورسەل
دونیا کو بەھشتێ کافرانە
مەئوایی بەلایێ موئمینانە
ھەرچەندی قەوی موشەووەشم ئەز
ئەو چەند ب موشەووەشی خوەشم ئەز

* نەخشەب: شاریک بووە چوار رۆژەرێی شاری بوخارا "ھاشم یان ھشام کوڕی حەکیم کە نازناوی موقەننەع بووە واتا رووبەندپۆش. لە چەرخی دووەمی کۆچی لە خەلیفەی عەببباسی (المھدی) یاغی بوو. ساڵی ١٦٩ ژێر کەوت، خۆی و ماڵ و منداڵی خۆی سووتاند تا نەبنە دیلی عارەبان. موقەننەع مانگێکی لە چاڵوێکەوە دینا دەرێ و تا چوار فەرسەخ ولاتی رووناک دەکرد..." مانگی نەخشەب لە شیعراندا زۆر ھاتووە * مەقامی وەحدەت: جێگەی یەکایەتی، ئەولیا لەم پلەدا تێکەڵ بە خوا دەبن و خۆیان لە بیر دەکەن و تەنیا ھەر خوایان لە بیرە و ھیچی تر * کەل: کوڵ، کوڵین، قوڵت * حەرارەت: گەرمایی * غەریزی: سرشتی و بنەڕەتی * میصر: شار، شاری میصر* عەزیز: بەقەدر * عەزیزی میصر: مەبەست حاکمی میصرە کە شووی زولەیخا بوو * ھەرۆ: ھەموو رۆژ * پیراھەن: کراس * صەبر: ئۆقرە و سەبووری * چاک: درپاو، لەت * زلەیخا: ژنە میصرییەکەی ئەقیندارى یوسف بوو * شەکەرخا: قەند کرۆژ * گولگون: بەڕەنگی گوڵ * سرشک: فرمێسک * سەیلاب: لەھی، لافاو * جو: جۆگە * جوی شیر: جۆگەی شیر * ئیرۆھە: ئەمڕۆکە * ئەزم: منم * نەبی یێ مورسەل: پێغەمبەری خودێ * مورسەل: ناردراو * خەبەر: فەرمووەی پێغەمبەر * صەحیح: راست * مورسەل: حەدیثی مورسەل: فەرمووەی پێغەمبەر کە لە چەندین بەڵگەی جیاوە گەڕابێتەوە * مەئوا: جێگە * موئمین: خاوەن باوەڕ، ئیشارەتە بەو فەرموودەیە "الدنیا سجن المؤمنین وجنة الکافرین"، دنیا زیندانی ئیماندارانو بەھەشتی کافرانە * موشەووەش: پەشێو، شەڕپەز

صەد سالی بگێڕی من تو مەحبووس
ما ئەز قە دبم ژ وەصلێ مەئیووس؟
صۆندێ دخوەم ئەز ب سورەیێ نوور
دێما کو ئەوە کیتابێ مەسطوور
دەھ جاری ب حەقێ بەژن و بالێ
چل جاری ب حەقێ زولف و خالێ
تەحقیق ب ئافتابێ روخسار
تەصدیق ب ماهتابێ دیدار
تەوکید ب قیبلەگاهێ ئەبرو
تەعظیم ب سەجدەگاهی گیسو
صەد جاری قەسەم ب هەردوو نوونان
عەهدا من ئەوە دگەل عیوونان
حەتتا رەمەقەک هەبت ژ جانی
جانا تو د جانیدا نیهانی
هندی کو ژ هیجرێ بێ قەرارم
ئەو چەندە ژ تە ئومیدەوارم
هەرچەندی کو میر ل من غەضەب کر
ئەف قەهرە ل من نەبێ سەبەب کر
هەرچەند خەبەرێ بەکر وی گوھ کر
ئەف جەبرە ل من ئەوی ب جێھ کر
لەورا کو توشاهی ئەز گەدا بووم
ئەز بۆتە نەکوفئ و هەم لیقا بووم
تو میهر جەمال و مەھ جەبینی
ئەف چەندە لەطیف و نازەنینی
ئەز خوار و ذەلیل و خاکسارم
ئەف رەنگە ضەعیف و دلفگارم

* مەئیوس: بێ هێڤی * سورەیی نوور: سورەتێکە لە قورعاندا، رووی زینی شبهاندووە بەو سوورەتە * نوور: رووناکی * کیتابی مەسطور: کتێبی خەت دراو، ناوی قورعانە * تەحقیق: بێگومان * روخسار: روو * تەصدیق: بڕواکرن * ماهتاب: طاڤ هەیڤ * دیدار: دیتن، سیما و تەرح * تەئکید: سوندی گەورە و پتەو * قیبلەگاھ: رووگە * ئەبرۆ: برۆ، برھ * تەعظیم: کرنوش * سەجدەگاھ: جێ سوژدە * گیسو: کەزی * هەردوو نوون: هەردوو برۆ * قەدیم (ن) سەربەروژێر دەنووسرا، شاعیران برۆیان پێ دەشبهاند * عیوون: چاوان * رەمەق: تەڕاییی کەمی ژیان * جانا: ئەی گیان، ئەی یار * گۆھ کر: بیستی * جەبر: زۆری * گەدا: پارسەک * کوفو: هاوشان * لیقا: تووشبوون * جەمال: خۆشیکی * جەبین: تویڵ، ئەنی * لەطیف: نەرم و ناسک * خوار: زەبوون * خاکسار: وەک ئاخ، خاکەسەر * ضەعیف: لاواز * دلفگار: دڵ بریندار

پەروانە مـــــە، تەن م دایە ئاگـــــر
صـــۆهـتـیـــمـــە ب باطن و ب ظاهر
نەیلوفـــــەرە دل، تو ئافـــتـــــابی
تەن شـــبـــهێ کـەتان تو مـــاهـتـــابی
گـــەر تەن بڕزت، وەیا ببت خـــەرق
وەر دل ببتن د بەحـــرێ غـــەم غـــەرق
حـــەقـــێ منە، عـــەدلە، ظولم نینە
خـــاصـــیـــیـــەتی ئاگـــری ئەڤـــینە
ئەڤ چالە ئەگـــەر چی زێدە کـــوورە
ئـەممـا ژ عـــــــەدالـەتـێ نـە دوورە
صـــوفـیـــمـە و صـــەومـەعـە نشـینم
خـــــوەش طـالبـێ نـورێ رووبـێ زینـم
حـــاصل قـــەومێ مـــەقـامـێ "مـــوتو"
بەر مـــوجـــبـێ "قـــەبلە ئەن تەمـــوتو"
تەزکـیـیـەیێ نەفـسـێ بوو مـوکـەممەل
تەصفییەیێ قەلبێ بوو موحەصصەل
ئـایـینـەیـێ روحـێ بوو مـــــوجـــــەللا
نەفس و دل و جان ب هەڤ موصەففا
ئەو مـوعـتـەکـیـفـێ د غـەورێ چالێ
هێـژا نـەگـەهـیـشـتـی دەورێ سـالێ
بـەلکـی نـەچل و نـە ئـەربـەعـــیـنـەک
ظـەنـنـا د دلـی وی بـوو یـەقـــیـنـەک
مـــەشـــهـــوود بـوین ل قـــەلبێ ئـەنوار
مـەکـشـووف بوین ل بەر وی ئەسـرار
ئـایـینـەیـێ دل وەبو مـــوصـــەیـقـــەل
صـــورەت وە ب مـەعنێـیـێ مـوبـەددەل

* نەیلوفـەر: گـوڵێکی خـۆرپـەرسـتـە * کـەتان: پـرزەی گـیـایـەکـە دەکـرێتـە جلک لەبـەر مـانگەشـــەو دادەڕژێ * خـــەرق: دڕاو، کـــون * غـــەرق: نـوقم، خنکاو * عـــەدل: داد، حـــەق * ظولم: ناهـەقی * خـاصـیـیـەت: کـردەی تایبـەتی * کـوور: قـوول * صـــەومـیـعـە: جـێگەی دوور لە ئاوایی بۆ خواپەرستن * حاصل قەومی: گەیشتە * مـەقام: جێ * موتو "موتو": بمرن * بەرمـــوجـــبـی: بـەگـوێرەی * قـەبلەئەن تـەمـوتو "قـبل ان تموتو": بەر لەوەی بمرن "حـەدیثی پێغـەمـبـەرە" * تەزکـیـیـە: پاکـبـوونەوە * نەفس: روح * موکەممەل: تەواو * تەصفییە: پاڵاوتن * موحەصصـەل: پەیدابووگ * موجەللا: مشـتـومـاڵدراو * موصـەفـفـا: ڕۆشن و صـافکراو * مـوعـتـەکـیف: کـروشـمـە کردوو لە پەرستگادا، ئەوی چەند ڕۆژ لە مـزگـەوتەوە ناچێـتـەوە مـاڵ * غـەور: تەختی بنی قووڵایی * دەور: وەرسـوڕان * ئـەربـەعـین: چل * ظەن: گـــومـــان * یـەقین: بـڕوای راست * مـــەشـــهـــوود: دیاری * ئـەنوار: ڕۆشـنـاکـــیـــان * مـــەکـــشـــووف: کـــفش، بەرچاو * موصـەیقـەل: مشـتـومـاڵدراو * صـورەت: شکـل، مـــەبـەسـت دیمـەنی دەرەوەیـە * مـەعنی: نیاز لێرەدا بەمـانا ناوەڕۆک و دەروونییە * موبەددەل: گۆڕاو

ئەو هەیکەلێ مەطلەبا مەجازی
بو مەلعەبێ طیفلێ عیشقبازی
ئەف مومکین و ماسیوا سەراسەر
فیلجومله ژ بۆ وی بوونە مەنظەر
ئەف دار و بەر و دەواب و ئینسان
ئەف مەعدەن و ئەف نەبات و حەیوان
هەرچی کو ب دل وی لێ نەظەر کر
هەرچی ب خەیال وی لێ گوذەر کر
هەریەک دنوما ژ بۆ وی زینەک
مەشهوود ژ هەریەکێ یەقینەک
گۆیا ب خوە ئەو رەصەد نشین بوو
ئەو چال ژ بۆ وی دوورین بوو

* هەیکەل: قەوارە، پەیکەر، لەش * مەطلەب: داخواز * مەجازی: بەدەڵ * مەلعەب: گاڵتەجار، لەیستۆک * طیفل: زارۆک * مومکین و ماسیوا: هەرچی هەیە جگە لە خوا * سەراسەر: سەر لەبەر * مەنظەر: دیمەن، بەرچاو، چاوەنداز * بەر: بەرد * دەواب: هەرچی بەسەر عەرزا دەڕوا جگە لە مرۆ * ئینسان: مرۆ * مەعدەن: کان * نەبات: رووەک * حەیوان: زیندەوەر * نەظەر: تماشە * گوذەر: رابوورین * دنوما: دەینواند، دیاری دەدا * یەقین: باوەڕ * رەصەد: روانگە، ئەو شوێنەی نجووم گەران لێیەوە دەڕوانن ئەستێرەکانی ئاسمان

داغا ئەڤینێ ل زینێ

زینا کو بدەردێ هیجرێ غەمگین
بێ صەبر و سکوون قەرار و تەمکین
هندی وەکو مەم نەبوویی مەحبووس
هێژا نەدبوو ژ وەصلێ مەئیووس
گاڤا وەکو مەم گەهیشتە چالێ
ئومێد نەما ژ بۆ ویصالێ
نەزهەتگەھ و شەهنشین و ئەیوان
لێ بوونە حەصار و حەبس و زیندان
هندی وەکو شەربەت و طەعام بوو
گۆیا کو ل وی هەمی حەرام بوو
جانێ نەدکر چو خواب و راحەت
جیسمێ نەددی چو تاب و تاقەت
ئەو رەنگە ضەعیف و ژار بووبوو
گۆیا کو ب جیسمێ طایێ موو بوو
ئەو مو گەڕییا ژ زەعفەرانی
تەشبیە ب رەنگ و رووێ "خانی"
شەب تا ب سەحەر سەحەر حەتا شەب
فاریغ نەدبو ژ نکرێ یارەب
هەر لەحظە دگۆتە چەرخێ دەووار
کەی ظالمێ بێ ئەمانێ خون خوار
من قەصد و غەرەض دگەل تە نینە
ئایا تو دگەل من ئەو چکینە؟
دەورەک تە نەکر دەمەک ژ بۆ من
پڕ دی تە مەگەر مەمەک ژ بۆ من؟

* صەبر: ئۆقرە * سکون: ئارام * قەرار: هەدا* تەمکین خۆگرتن * مەحبووس: گرتی * مەئیووس: ناهومێد * نەزهەتگەھ: سەیرانگا* حەصار: قەلا و شووره * شەربەت: ڤەخوارن * طەعام: خوارن * حەرام: ناڕەوا * خواب: خەو * راحەت: هێسایی * جیسم: لەش * تاب: توان * ضەعیف: لاواز، کز * گا: داو، هەودا* زەعفەرانی: زەرد وەک زەعفەران * فاریغ: والا، ئاسووده * ذکر: باس، ناوگوتن * یارەب: ئەی خوا * قەصد: مەبەست * غەرەض: دلمەندی * کین: رک * دەورەک: زڤرانەک * پڕ دی: بە زەحف زانی

نوورەک د روویێ مـــە کـــر تە پـەیدا
صـــۆهـتن ل مـــەمێ تەپێ ســـوەیدا
شـــەوقـەک د روخێ مـەمێ تـە هل کـر
قـەلبی مـە ب وێ تە صـۆت و کـول کـر
ئـایا تـە چ مـــەصلـەحـــەت دمـن دی؟
نیـــشـــانی مـــەدا تە ئـیکە جندی؟
ئەووەل تـە کـوسـان ل من عـەیان کـر
پـاشی تـە چرا ل من نیـــهـــان کـــر؟
صـــۆهـتین تـە ب ئـاگـــرێ فـــیـــراقـێ
کـوشـتین تـە ب دەردێ ئـیشـتـیـاقـێ
عـالـەم هـەمی پێکڤـە شـاد و خـورِەم
داییـنـە مـن و مـــــەمێ تـە مـــــاتـەم
دەردێ خـــوە ژ بـۆ مـــرِا ببـــێـــژە
ژەهـرا د دلـێ خـــــــــوەدا بـرِێـژە
یـوســـوف تـە ل من شـــەهـانـدە چالـێ
کـــوشـــتم تە د ڤـێ خـــەرابە مـــالـێ
یەعـقـووب صـیـفـەت حـەزین و نالان
صـــــەبرا دل و جـــان تە بـر ب تـالان
ئـەز مـــایـمـە هـەروەکی زەلیـــخـــا
بـێ یوســـوف و بـێ مـــراد و مـــەئـوا
گـــەھ شـــەکـوە دکـر ژ بـۆ مـــەمێ ژار
کـەی یوسـوفـێ بـێ گـونـەھ گـرفـتـار
دا فـکـر نـەکـی کـــــو راحـــــەتم ئـەز
دا ظـەن نـەبـری ب طـاقـــــــەتم ئـەز
وەلّـلّاهـی قـــــەســـــەم دکـم ب بـاری
رۆژێ د ســـپـی شـــەڤـێـــد د طـاری

* مـە: ئێـمـە * سـوەیدا: ناوەندی دڵ * شـــەوق: گـڕ و پێت * کـول: بریندار * مـەصلـەحـەت: فـایدە، بەهرە * جندی: لاوچاک * کـوسـان: چلۆن * عـــەیان: دیاری * نیـهـان: ڤـەشـری * فـیـراق: جودایی * ئیشتیاق: تاسـە و ئارەزوو * خـــورِەم: خـــۆش، دڵشـــاد * مـــاتـەم: ئازیەتباری * شـەهاند: نارد * خـەرابە: کـاول، وێرانە * یـەعـقـووب صـیـفـەت: بـەدەردی یـاقـــووب... یاقـــووب بـاوکی یوسف پێغـەمبـەر بوو * حـەزین: غـەمگین * نالان: بنالّـە * زەلیـخـا: ئـەو ژنـەی دڵی چووبووە یوسـف * مـەئوا: ئـەنوا، پـەنا * شـەکوە: گلی * کـەی: کوئـەی * راحـەت: ئاسـوودە * ب طاقـەت: خـاوەن توانایی و صـەبر

نینن ژ مـــرا چو خـــواب و خـــوارن
ئیللا کـــــو دودیده خـــــون دبارن
بێـداریـیـه صـــەنعـــەتێ دوچاڤـــان
خـــونخـــواریـیـه خـــوارنا هـناڤـــان
ئەی قـیـبلەیێ قـەلبێ من ب دل خـواه
وەی کـەعبـەیێ جـان ب کەعـبـەتوڵلاه
هەر لەحظه ژ دەســتێ فـیـرقـەتا تە
هـەروەقت ژ دەســتێ حـــەســـرەتا تە
صـەد ئاه و دوصـــەد ئەنین و ئەفـغـان
بێ گـــاڤ مـــەتێن ژ ناڤ دل و جـــان
ئەڤ رەنگەیە حـالـێ من شـــەب و روز
حـالـێ تە کـوســانە ئەی دلئـەفـرووز؟!
زیندانـیـێ من تە کی جـــەلیـــســـە؟
ســـەوداییـیـێ من تە کی ئەنیـســـە؟
ئەی دل تـو ژ قـــەلبێ من ب دەرکـــەڤ
وەی جـــان تـو ژ بۆ دلـێ ب بـەرکـــەڤ
هـوون هـەردوو هـەرن مـــەمـێ ببـــیـن
لـێ یـەک خـــــەبـەرێ ژ بـۆ مـــــە بـیـن
ئەی دل تـو کـــو لـێ دکی ســـەلامـێ
زو بـیـنـەڤـــــە بـۆ مـــــەڕا پـەیـامـێ
کـــانێ ب چ حـــالـه ئەو گـــرفـــتـــار
دانـین چ خـــــەیالـه ئـەو دل ئەفـگـار
کـــانـێ ل مـــه ئاشـــه یانـه زیزه
بـاغـێ وی بـوهـاره یـا پـەیـیـــــــزه؟
خوەش رەنگ و لەطیفه شبهێ صۆرگول
یان ژار و ضـەعـیـفـه مـیـثلێ بـولبـول

* دیده: چاو * بێـداری: شـــیـــاری * صـــەنعـــەت: کـردە * هـناڤ: دەروون * قـیـبلە: رووگە * دلخـواه: بەدلخوازی * وەی: وەئەی * کەعبە: کابە، مـالا خودێ * کەعبەتوڵلاه: "کعبة الله" کابەی خودێ، سـوند بە کـابـەی خـوا * لەحظه: تاو * فـیـــرقـــەت: جـــودایی * وەقت: گـاڤ * حـــەســـرەت: عـەزرەت و تاســـە * ئەنین: نالّە * ئەفـغـــان: هـەوار * دلّ ئەفـروز: رووناکـیـی دلّ * جـــەلیس: هـاونشین * ئەنیس: خـــەمـرەوێن، هۆگـر * لێ: لەو * پەیام: خـــەبـەر، راســپـێـری * گـرفـتـار: گـــیـــرۆدە * دلّ ئەفگار: دلّ خـــەمـین * ئاش: ئـاشت * زیز: تووڕە * پەییز: پایز * خـــوەش رەنگ: رەنگ و رووخـــۆش * لەطیف: ناسک و جوان

ئەیوان ل مە بوویە دارێ میحنەت
زیندان ب مە بوویە باغێ جەننەت
خوەزیا کو ل من غەضەب کرا میر
مانەندێ هەمێ ب غوللێ و زنجیر
ئەز ژی بشەهاندما وی چالێ
رۆژەک قەکەتان ل من ژ سالێ
جارەک بدیا من ئەو گرفتار
دەرمان بکرا من ئەو بریندار
عومرێ من ئەگەرچی یەک رەمەق بوو
حەقا کو مرن ژ بۆمە حەق بوو

* دار: مالّ، خانی * میحنەت: ناڕەحەتی و ئازار * خوەزیا: بری، کاشکا * غوللێ: تۆقی ئاسن * قەکەتان: وا هەلّکەوتبا * رەمەق: کەموسکەیەک له ژیان * حەقا: ب راستی * حەق: رەوا، دروست

تاجدین دغەیدە

ئەجزایێ کیتابێ عیشقبازی
صەححافێ موجەللەدێ مەجازی
شیرازە و جزوەبەند و تەرکیب
ئەف رەنگە کرن ب نەظم و تەرتیب
گۆ زین و مەمێ د ناز پەروەرد
گاڤا وەهە دەر ڤەبوون ل وان دەرد
ئەو دەرد وەبوونە بەحرێ ئاتەش
ئەو ئاتەشێ غەم وەبوویە سەرکەش
خەلقێ کو هەبوو ل عیشقێ تەشویر
وێ ئاگرێ کر ل وان وە تەئثیر
مەعلوول بوین هەمی ب دەردان
یەک جاری ب دەرکەتن ژ پەردان
خاصما کو موافیقێ د دێرین
هەم صوحبەتێ وان ستی یو تاجدین
دەردان وە ل وان ژ نووڤە سەردان
ئێدی نەدهاتە ژێ خەبەردان
هەرچەندی کو ئەو ژڤان جودابوون
دیسان ب وی دەردی موبتەلا بوون
دەردێ ستییێ خەیالێ زین بوو
تاجدین ژ غەما مەمێ وە دین بوو
هەر لەحظە دگەل بران ب شەڕ بوو
قەصدا د دلێ وی ئەو خەبەر بوو
رابت ب غەضەب بچیتە پێش میر
داخواز بکەت مەمێ ب تەقصیر

* ئەجزا: کۆی جوزء، پاژ * کیتاب: کتێب * صەححاف: کتێب دەبەرگ گر * موجەللەد: بەرگ تێگیراو * شیرازە: هەورەمیش بەندی لێواری بنی کتێب * جزوەبەند: پاژ پێکەوە گرێدان * تەرکیب: تێکەڵ و لێک قایم کردن * نەظم: تەکوزی * تەرتیب: بەشوێن یەکترا، پلە لەسەر پلە * ناز پەروەر: بەنازەنینی خودان کراو * ئاتەش: ئێگر، ئاهیر، ئاوڕ * سەرکەش: سەرکێش، گرپلّند * تەشویر: پەشێوی * تأثیر: کار تێکردن * مەعلوول: نەخۆش * موافیق: مەبەست هەڤاڵ و هاوەردە * دێرین: لە مێژینە * موبتەلا: دوچار * دین: شێت * تەقصیر: دەست لێ هەڵگرتن

جـارەک بچتن مـەمێ رەجـا کـەت
صـوچ و گـونەهێ مـەمێ ئەدا کـەت
دا مـیـر ژ وی را برایێ بەردەت
یا ئەڤ سـەرومـال تێ ب دەر دەت
عـارف وەهـە گـۆتـە روسـتـەمێ زال
ئەڤ ئـەمـر ب من مـحـالـە بێ قـال
بێ جـەنگ و جـیـدال و بێ تـەهـوور
قـەط ڤێ شـوغـولێ مـەکـەن تەصـەوور
ئەڤ مـەعـرەکـە نابتن ب دیوان
ئەم مـانە و صبحـە صـەحنێ مـەیدان
یا قـەنج ئەوە ئـەم صـبـە سـواربین
هـەر سێ ب سـیـلاح و کـار و بـار بین
چارانـە و جـەوشـەنان دبەرکین
زەندانە و مـەغـفـەران ل سـەرکین
گـورزان بـهـەژین رمـان ببـازین
ئەڤ رەنگە مـەمێ ژ مـیـر بخـوازین
یا دێ ب کـوتەک مـەمێ خـوە بـەردین
یا جـوملە ب مـەردی سـەر ب دەردین
گـەر وی ب ڤێ رەنگی مـەم رەها کـر
دەردێ د دلـێ مـە وی دەواکـر
وەر مـایی مـوصـیـر ل سـەر عـینادێ
ئـەم دێ بکرین وەرەنگ جـیـهـادێ
ژەووەلڤـە بـچـین بەکـر ب کـەرکین
وی مـودبری ژێـرە دەر ب دەر کین
هـەر بـەردەرەکی کـەرەک ل بـەربت
خـەسـمـانەیـە قـەنج سـەر ب سـەر بت

* رەجـا: تکا * ئەدا: بژاردن، گـوتن * تێ: تێدا * محـال: نـەشیـاو * بـێ قـال: بێ قـیـرە و هـەرا * جـیـدال: کێـشـە * تەهـەوور: توندی نواندن * شـوغـول: کار * تـەصـەوور: هـێـنـانـە بـەر دیـمـەن * مـەعرەکە: مەیدانی شـەڕ، لێرە مـەبەست شـەڕە * صـەحن: ئـاقـار، گـۆڕایی * سـیـلاح: چـەکی شـەڕ * چارانـە: چارئاینـە: جـۆرێ بەرگی شـەڕ کە چوار پارچـە ئاسنی مـشـتـومـاڵدراوی لە مـەخـمـەر گـیـراو لەبـەر سینگ و لـەسـەر پشت دەبەسـتـران * جـەوشـەن: زرێی بـەئاڵقـە، وشـەیەکی کـوردی بووە: گـەوچن، عارەب کردوویە بە جەوشـەن * زەندانە: ئاسنێ کە زەندی دادەپۆشی لە کاتی شـەڕدا * مـەغفـەر: کڵاو و خـودە، کـڵاوی ئاسنین * رم: نێـزەی درێژ * گـورز: گـۆپاڵی ئاسنی سـەر زەلام * کوتـەک: زەبری کوتان و لێدان بەزۆری، ب خـورتی * رەهـا: رزگـار * وەر: وەئـەگـەر، ئـەگـەریش * عیناد: لاساری * جیـهاد: شـەڕی پیرۆز * بکەرکین: لەت و پەت کـەین * مـودبیـر: تەکـبـیـر کـەر* مودبیر: بێ بەخت

مـیـر ئەر ژ ویرا بکەت تەعـەصـصـوب
رابت ل مـــە ئـەو بکـەت تـەغـــەللـوب
ئـاشـێ ئـەجـــەلـێ وســـا بـگـێـــڕیـن
تەشـبـیـهـێ حـەبان سـەران بـهـێـڕیـن
بوهـتـان بکرینە رەقص و گـۆڤـەند[1]
دا بێنە تـەمـاشـــەیـێ شـــەکـر خـــەند
گـاڤـــا وەکـــو دەست بدینە حـــەربان
مـــەحـبـووب تەمـاشـــەکن لە ضـــەربان
هـەر لـەحظە ببـــێـــژن ئـەو پـەریزاد
دەســـتێ د وە ئـەی جـــوان مـــەریزاد
هـنـدەک بـگـریـن هـنـەک پـەنـا کـن
هـنـدەک بکـەنـن هـنـەک دوعـــــاکـن
دلـدار نـەظـەر بـکـن ژ بـورجـــــان
دوڕدانـە ب دەرکـــــەڤـن ژ دورجـــان
شـــــەهـزادە ژ پـەنجـــەران نـەظـەرکـن
گـول پـیـــرەهـەنـان د بەرخـوەکـــەرکن
هـەردەم ببـــــهـــــێن ژ نـازەنـیـنـان
صـــــەد مـــــەدح و هـەزار ئـافـــــەریـنـان
تـاجـــدیـن خـــــەبـەرا برایـی گـــۆھ کـــر
مـــەحکـەم د دلێ خـوەدا بجـێـــھ کـــر

* ئەر: ئەگەر * تەعـەصـصـوب: لاگیری * تەغـەللوب: زاڵبوون * حـەبان: دەنکان * شـەکـەر خـەند: کـەن شیرین * حـەربان: کۆی حـەربە، نێزە * مەحبـووب: گراوی * ضـــەرب: لێـدان * مـــەریزاد: نەڕزێ، نـــەڕژێ * پـــەنـــا: پـــەســـن، تـــاریـــف * دوڕدانـە: مـــرواریـی تـاقـــانـە * دورج: صندووقی جـــەواهـیـــرات * پیـــرەهـەن: کراس * ببـهێن: ببیسن * مەدح: پەسن * ئافـەرین: عـافـەرم، دەسـخـۆش * ب جێھ کر: بەجێ و عاقیلانەی زانی

(١) لە دوو نوسخەدا: (بوهتانە بکینە) هاتووە، واتای سەمای بۆتانییانە سازکەین.

مەیدانێ مەردان

سەر صبحە کو شەهسەوارێ ئەفلەق
ئەصهەب کو کشاندە جایێ ئەبلەق
ئەدهەم د طەویلەیی نهین کر
ئەشهەب ژ خوەرا ژ نووقە زین کر
گورزێ خوەیێ ئاتەشین دەرانی
تیغێ خوەیێ زەرقەشین کو دانی
دنیا ز مەهابەتا خوە زەر کر
تیغ و کەمەرا چیان ب کەر کر
تاجدین و بران ژ خەلقێ لالی
خوەستن ب دلێ خوە وان حەلالی
کێشانە دەرێ ب رەقص و بازی
رەخشێ عەرەبی سەمەندێ تازی
مسمار کرن بەدو ژ غەفلەت
هشیار کرن عەدو ب صەولەت
مەیدان ب دەوان کۆلان ب دەست کور
گۆیا قەددان ل دژمنان گور
تاجدین ژ تەوابیعێ خوە یەک پیر
تەعیین کر و زوو شیهاندە پێش میر
گۆتی هەرە بێژە میر و ئاغان
بینندە قەناکوژن چراغان
میرێ مە ئەگەرچی دووربینە
ئێرۆ وی د چاقێ نوور نینە

* سەرصبحە: سەرلەبەیانی * ئەفلەق: لەت کەر، قەڵشێن * ئەصهەب: سپیایی لەگەڵ سووراییی: ئەبلەق: بەڵەک، بازوو * ئەدهەم: ئەسپی رەش * طەویلە: گەوەرِ، پشتیر * ئەشهەب: ئەسپی شێ: رەنگ زەرد * ئاتەشین: ئاگرین * زەرقەشین: زێڕوەشێن * مەهابەت: مەترسی * تیغ: سەر و ترۆپک و دوندی کێو * کەمەر: قەدپاڵ * چیان: کێوان * بکەر: لەت * لالی: سووکەڵەی ل ئالی، ئەوانەی لایان بوون * حەڵاڵی: گەردن ئازایی * رەقص: سەما * بازی: گەمە * باز: لۆقاو هاویشتن * رەخش: ناوی ئەسپی رۆستەم بوو * سەمەند: ئەسپی شێ * تازی: عارەبی مسمار، ئەسپی حدوود * بەدو: ئاشکرا * غەفلەت: نشکاف * عەدو: دوژمن * صەولەت: هەیبەت، ترساندن * صەولەت: شاڵاوبردن * ب دەو: ئەسپی غارخۆش، چاپک * کۆلان: کۆڵیان * کوور: قوڵ * تەوابیع: پەیرەوان، لەگەلان * تەعیین: دیاری * شیهاندە: ناردیە * بینندە: چاوساغ * چراغ: چرا

ئەم چار برا هەبوون د صادق
هەرچار ل خذمەتا وی عاشق
ئینصافە کو زێدەتر ژ سالێ
مەم ماییە بێ خودان د چالێ؟
دژمن ل مە شانە دوست غەمگین
فەرضە مرنا چەکۆ و تاجدین
مەم گەرچی کو زێدە پڕ گوناهە
لێ عاشقە عیشق پادشاهە
حوکمی تو مەکە ل پادشاهان
ظولێ تو مەکە ل بێ گوناهان
ئەم هێڤی دکن مەمێ رەها کەت
دەردێ د دلێ مەمێ دەواکەت
ئەم چار برانە چار دیوار
ئەرکانی سەعادەتا وی هەرچار
هەرچار سەرێ د مە وەکی گۆ
چەوگانی ئیرادەتا وی کاشۆ
یا مەصلەحەتێ ژ بۆ مە چێ کەت
یا نە ژ مەڕا بەکر قەڕێ کەت
دا ئەم خەبەران ژ بۆ وی بێژین
دەردێ د خوە ئەم ل وی برێژین
رووماەت مە نەما ل رووبێ عامێ
دێ نەقل بکین بچینە شامێ

* ئینصافە: رەوایە؟ * فەرضە: زۆر پێوستە * ئەرکان: کۆی روکن: پایە، کۆڵەکە، ستوون * سەعادەت: بەختەوەری * گۆ: تۆپی دارینی شەقێن * کاشۆ: گۆچانی گۆبازی * مەصلەحەت: ئاشتی و پێکهاتن * رووماەت: حورمەت، ڕێز، ئابڕوو * عامی: پڕاییی خەڵک * نەقڵ: گویستنەوە، ماڵ بارکردن، کۆچ * شام: سوریا

شوفار بخوه دحەسه

تەقـریر کـو کـر تەمـام قـاصـد
واقـیف گـەڕییـا ب حـالێ حـاسـیـد
زانـی کـــو ژ بـۆ ویـرا خـــرابـه
گـۆ عـەفـو ژ بـۆ مـەمێ صـەوابـه
مـیـرم مـه نـەگـۆ ژ بـۆتە پێـشـین
تاجـدین و بـران ژ خـوه مـەئێـشـین
زیـنـێ بـده وان وەیـا بـکـوژ مـن
یـان ئـەو ب تەڕانـه خـەصـم و دوژمـن
یـا قـەنج ئـەو قـەط نـەکـی تەکـەللوم
تاجـدین ژ تـه نـاکـەتـن تەوەهـوم
بێـژه مـه فـیـدا کـرن مـەم و زیـن
تەزویـج کـرن مـه دانـه تـاجـدیـن
ظـاهیـر تو مـەکـه ئـەڤێ عـینـادێ
جـارەک ڤـەکـوژ ئـاگـرێ فـەسـادێ
ژەو پاشی تو بێـخـه وەقـتـێ فـرصـەت
زینـهـار مـەدی ئـەمـان و مـوهـلـەت
خـەصـمـا کـو نـەشـی ببی مـوقـابـیل
دەرمـان چـیـیـە؟ شـەربـەتێ هـەلاهـیل
لەو لازمـه حـاکـمـان دوو فـنجـان
یەک خـاصـێ خـراب و ئێکه قـەنجـان
دایەک نەخوەشـان ژ بۆ وی خوەش کەت
یا دی ژ وێرا خـوەشـان نەخـوەش کـەت
یـەک جـانـێ ژ دوژمـنـان جـوداکـەت
یـادی مـریـیـان ژ نـووڤـه راکـەت

* واقیف: ئاگادار* حاسید: ئێرەیی بەر * عەفو: بەخشین لە گوناھ * صەوابە: قەنجە، باشە * تەکەللوم: ئاخافتن * تەوەهھوم: دڵپیسی، خەیاڵاتی نەباش، ترس * فیدا: گۆری * تەزویج: لێک جووتکردن * عیناد: لاساری * فەساد: خراپە و فیتنە * موهلەت: مەودا، ماوە * خەصم: دژمن * هەلایل: ژەهرێکە لە گیایەک دەگیرێ زۆر تونده * لازم: پێویست * خاص: تایبەتی * خوەش کەت: چاک بکاتەوە * خوەش: ساغ، وەش

کەربا خوە مەکە تو ئاشکارا
یا قەنج ئەوە ئەم بکین مودارا
شوولن هەنە ئەو ب کەربێ نابن
لەورا کو ب زۆر و ضەربێ نابن
ئوستادی دبێتن و تەئەممول
ئیخفا و تەغافول و تەحەممول
ئەوقاتێ زەمانە گونە گونە
باری ژ مەرا کرن نموونە
یەعنی شەف و رۆژ و صوبح و شامن
هن روهنینە هن ژوان ظەلامن
ئەم ژی د لەیالی و نەهاران
دابین ب نیهان و ئاشکاران
هن ظاهیر و هندەکان ب خەف کین
راکین هنەکان هنەک تەلەف کین
وی مولحیدی شیر و سا سەقا کر
میصری ژ خوەرا وسا برا کر
پەندێ غەلەط و خیلاف و یالان
بەندێ سەقەط و غیلاف و کالان
تەصنیع کرن وی هندە تەشنیع
بەستن وی ل شیرێ شبهێ تەرصیع
ئەو شیر ل بن سەرێ خوە دانی
ئەو رەنگە ڤەشار کو کەس نزانی
میرێ وەکو دل ب کەربێ صۆتی
هەرچی کو بەکر ژ بۆ وی گۆتی
باوەر کر و گۆتە مەردێ قاصید
ئەی پیر مەکە تو فکرێ فاسید

* کەرب: دەرد و داخ * موادرا: سازان * شوولن: کاران * ضەرب: لێدان * ئوستادی: کارامەیی * تەئەممول: پشوو لەسەرخۆیی * ئیخفا: وەشارتن * تەغافول: خۆ گێلکردن * تەحەممول: خۆراگرتن * ئەوقات: دەمان * گونە گونە: جۆرە جۆرە * باری: خودێ * نموونە: وێنە * شام: شەف * ظەلام: تاریکی * لەیالی: شەوان * نەهاران: رۆژان * دابین: تابین * نیهان: نهێنی * خەف: بەدزی و نهێنی، نادیار* تەلەف کین: لە بەین بەرین * مولحید: خوانەناس * سەقا: ئاودان * میصری: شیری میصری * برا: بەبڕشت * پەند: شیرەت، ئامۆژگاری * غەلەط: هەڵە * خیلاف: پێچەوانە * یالان: درۆ، دەرەو * بەند: بەندوباو * سەقەط: چرووک و بێ نرخ * غیلاف: بەرگی شیر * کالان: بەرگی خەنجەر و شیر * تەصنیع: چێکرن * تەشنیع: خراپە گوتن * تەرصیع: پێوەلکاندن * فاسید: خراپ

گەر فەوت بکم جەمیعێ فەرضان
تاجدین کو ددم ژ دەست خوە ئەرزان؟
من شەوکەت و سەلطەنەت ب وینە
ئەڤ شوهرەت و شانێ من ژ وینە
ئەڤ نام و نیشان و ئەڤ مەقامە
بێ خاترێ وی ل من حەرامە
ئەو روستەمە گیوە لەندەهایە
گەنجینەمە ئەز ئەو ئەژدەهایە
بێژێ ب دلی خوە من مەم و زین
هەردوو ب حەلالی دانە تاجدین
بێ وەجھ ل من توو بویی وەحشی
داخواز تە کر کو من نەبەخشی؟
تاجدین و چەکو ب عیززز و نازن
دێ هەر وەبتن وەکی دخوازن
قاصید کو رەوانە بوو ژ پێش میر
تەقریر کو کر تەمامی تەعبیر
شێرێ د ل شەڕ وەبوون مولایم
گۆتن دەم و دەولەتا وی دایم

* فەوت: چوان * جەمیع: هەموو * فەرض: ئەرکی خودایی * ئەرزان: هاسان * شەوکەت: شکۆ * سەلطەنەت: دەسەلآت و گەورەیی * شوهرەت: ناوبانگ * شان: قەدر و پلە * نام و نیشان: پێناس، جێ گەورەیی * مەقام: پلە و جێ * حەرام: ناڕەوا * گیو: پالەوانێکی هەڤالێ رۆستەم * لەندەها: سووکەلەی لەندەهور، زەلامی زۆر بەهێز و تاقەت * ئەژدەها: حەزیا * بێ وەجھ: بێ سەمەند، بێ سەبەب * عیززز: قەدر، رێز * تەعبیر: مانا لێکدانەوە، باسکردن، راڤە * مولایم: دوور لە توندی و تیژی، نەرم و رێک بوون * دەم: وەخت * دەولەت: دارایی و زالبوون * دایم: هەمیشەیی، بەردەوام

شیرەتا بێ بەختی یێ

ئێـڤـاریێ کـو ئاسـمـانی مـەنقـەل
دانی یو ل وان ڤـەشـاری مـەشـعـەل
یەعنی کـو ڤـەکـوشت چراغی زەڕین
وەرگـرتی ژ نوو لیـبـاسێ رەنگین
مـیرێ کـو هـەمـیشـە شـاد و خـوڕەم
گـویا کـەتبـوو لیـبـاسێ مـاتـەم
وی بەختـەکی رووسـیـاهێ مـەلعـوون
گـاڤـا ئەوی دی کـو مـیـرە مـەحـزوون
گـۆ غـەم مـەخـوە ئەی چراغی دەولەت
گـەر عـومـر بدت ژ بۆمـە مـوهـلەت
ئەو کـەرب و ئەلەم ئەگـەر تە ناڤێ
زینـێ و مـەمـێ ژ دل خـوە باڤێ
ئەو هەردوونە باعـیـثێ فـەسـادی
ئەو بوونە سـەبەب ژ بـۆ عـینادی
گـەر ئیـذن بدت ژ بـۆ مـڕا مـیـر؟
ئەز دێ بکوژم مـەمـێ ب تەدبیـر
تاجـدین و بران ب شـەربەتەک زەهر
تو دشی دەمـەکی ئەوان بکی قـەهر
ئەمـرێ کـو دبت تەداروک ئاسـان
ئاگـەھ مـەکـە پێ تو خـەلق و ناسـان
مـیـرم تو هـەڕە ببـێـژە زینـێ
مـەم صـۆهـتـیـیـە ئاگـرێ ئەڤـینـێ
مـەم تەشنە تو ئابـێ زیندەگـانی
مـەم مـوردە تو جـانێ جـاویدانی

* مـەنقـەل: ئاگـردان * مـەشـعـەل: مـەشـخـەڵ * چراغی زەڕین: چرای زێڕین، خـۆر * بەختـەک: مـۆتەکـە، کـابووس * روسـیـاھ: رووڕەش * مـەلعـوون: نـفـرەکـراو * مـەحـزوون: غـەمـبـار* ئەلەم: ئێش، ژان * باعـیث: هۆ، بـۆنە * فـەسـاد: فـتـنە و شـەڕ * عـیناد: لاساری * ئیذن: دەسـتـوور * تەدبیر: تەگبیر * تو دشی: تۆ دەتوانی، تو دکـاری * تەداروک: پێکـهـێنان * ناس: مرۆڤ، ناسیاو * موردە: مردوو * جاویدان: هەمیشەیی، نەمر

بێژێ کو هەڕە مەمێ دەرینە
من داییە تە ژ بۆ خوە بینە
من زانییە مەم زیادە ژارە
پەروانەیە مەقصەدا وی نارە
گاڤا کو نەظەر بکەت ل زینێ
تەحقیقە کو ناکەتن چو ژینێ
فیلحاڵ دەما کو وی دبینت
باوەر مەکە ئەو ب روح بمینت
مەم گەر ب ڤی رەنگی زوو فەنابت
دێ کەشمەکەش و نیزاع رابت
میرن هەنە عاقلن عەزیزن
لێ شادە دلن د بێ تەمیزن
ئەو سادە ژ بو لهو ناتەمامی
دل نادەنە مەنشەئا کەلامی
وان دل گوهە گوهە ب دلقە نینە
رەش چاڤن و مەردوومەک سپینە
هەرچی کو دبێژنێ غەرەضدار
باوەڕ دکن ئەو ب راستییێ خوار
نابێن ئەڤە قەنجەیا خرابە
نابێن ئەڤ خەطئەیا صەوابە
قاصر نەظەرن د بێ تەئەممول
حاضر غەضەبن دبێ تەحەممول
ئەغلەب دبن ئەو ب عەقلێ مەغروور
ئەکشەر دگەڕن ژ دانشێ دوور
بەدخواه و بەخیل و بەد سگالان
بەد ئەصل و سەفیل و بەد فیعالان

* مەقصەد: مەبەست * نار: ئاگر * نەظەر، تماشا * تەحقیق: بێ گومان * فیلحال: هەرلەجێ * فەنابت: لە بەین بچێ، توونابێ * کەشمەکەش: کێشەکێش * نیزاع: شەڕ و هەرا * عاقل: بەئاوەز * عەزیز: بەقەدر * بێ تەمیزن: فەرقێ چاکە و خراپە ناکەن * سادە: ساکار * سادە: ئاغاوات، گەوران * مەردومەک: رەشکێنەی چاو، بیبیلەی چاو * خوار: ناراست * خەطەء: هەڵە، خەتا * صەواب: راست * قاصیر: کورت * نەظەر: تماشا * حاضر: پەلە، زوو * غەضەب: رک و تووڕەیی * ئەغلەب: زۆرتر * مەغروور: بایی * ئەکشەر: پتر * دانش: زانین * بەدخواه: خراپەخواز * بەخیل: چرووک * بەدسگال: بیر پیس، هزر خراپ * ئەصل: رەگەز * سەفیل: سپڵە، بێ ئەمەگ * بەدفیعال: ئاکار خراپ

تیـنن دکنـه رەفـــــیق و رەهـبـــــەر
بـەدنـام دبـن وەزیـر و ســـــــەروەر
دسـپـێـرنه ڤـان کـەسـان ئـومـووریّ
ئـەو تێـــخنه دەولەتـا قـــوصـــووریّ
مـــیـرێ د ب دەولەت و فـــیـــراســـەت
صـاحیب شـەفـەقەت خـودان سیاسـەت
ئـەو هـەرکـــەســـەکی خـــودان ناکن
حـــەتا وەکـــو ئـیـــمـــتـــیـــحـــان ناکن
چـل جـــاری دکن یـەکێ مـــوجـــەڕەب
پـاشـێ ئـەوی دێ بـکن مـــــوقـــــەڕەب
ئـەڤ مـــیـــر و وەزیرییـــا جـــیـــهـــانی
ئـەڤ بـەگم و گـــزیرییـــا زەمـــانی
هـەردوو ب مـــیـــثـــالی یـەکن دلیـــزن
هـەردوو د بـەطـال و بـێ تـەمـــیـــزن
حـــەتتـا وەکـــو کـرِ نـەبی تـو ئـەز حـــەق
کـــەنـگـێ دبێـــیـــە وەزیرێ مـــوطلـەق

* رەفـیق: هـەڤـال * رەهـبـەر: پێـشـەوا، رێـبـــەر، شـــارەزا * بـەدنام: نـاو زڕاو، ریســوا * ســەروەر: ســەرۆک * ئـومـور: کـاران * قوصـور: کـۆتایی * فـیـراسـەت: زرنـگی * شـــەفـــەقـــەت: دلـۆڤـــانـی * سـیـاسـەت: رامـیـاری * ئـیـمـتـیـحـان: ئـەزمـوون * موجـەڕەب: جـەڕبـاندی، تاقی کـراوە * مـوقـەڕەب: نـزیک بـوویی، لە ڕوو * "گـەمـەیـەک بـەجگ دەکـرێ: بـەنـاوی میر و گـزیر وەک پیـرەمـێـرد دەڵێ: شـــەوێ دەس ئـەهـریمـەن کـەوت خـاتـەمـی مـوڵکی سـولـەیمانـی، کـەچـی مـیـر و گـزیری پێ دەکـــرد، قـــەدری وەها زانـی... مـــیـــچ هـەڵـداوێن ئـەگـــەر لەســەر لاصـافـەکـەی وێـسـتـا لای قـووڵی روو بـەســەرەوە بـوو، مـیـر هـاتووە، ئـەگـــەر لاصـــافـــەکـــەی لـەســـەرەوە بـێ گـــزیـر هـاتووە دیـارە لـە زاراوەی خـانـیـدا: بـەگـم و گـزیـری پێ دەڵێن." * دلـیـزن: گـــەمـــە دەکـەن، کـایـە دەکـەن * بـەطـال: بـێ کـارە، بـێ تـەمـیـزان، بـێ ئـاوەزان * کرِ: بـێ دەنـگ * ئـەز حـەق: لـە ڕاســـتـی و راست گـــوتن * وەزیـری موطلـەق: وەزیـری سـەربـەخـۆ

زین ل هەمبەرێ میر

تەدبیر کونەندە پیرێ عاقیل
ئەو رەنگەهە بوو ژ بۆ مە ناقیل
گۆ میر ب مشاوری و رایێ
وەقتێ وەکو چوو حەرەم سەرایێ
زین گازی کر و ل باخوە دانی
ئەو پەردە ژ سەر سرِێ هەلانی
گۆ بێدلیا مەمێ مە بەس کر
ئازوردەنی من ل وی عەبەث کر
جەور و ستەما کو من ل وی کر
ئەو جەور تەکر ستەم ئەوی کر
عیشقا تە ژ وی عەقل رەڤا بوو
شەیدا و جنوون و موبتەلا بوو
زانی ژ حەکیمەکی مە تەدبیر
دیوانە دەوا دبن ب زنجیر
لەو من ب غەضەب شیهاندە چالێ
ئەو حەبس ل وی گیهاندە سالێ
دا عیشق بکەت کەمال حاصل
حوببا وە نەکەت ویصال باطل
ئەلحال دەما ب قەلب و جانی
میقداری مەحەببەتا وە زانی
هون هەردوو د مەرتەبا کەمالن
مەقبوولن و قابیلێ ویصالن
مەم عاشقێ صادقە ب تەحقیق
قەلبێ مە دکەت ژ بۆ وی تەصدیق

* تەدبیر کونەندە: تەگبیر کەر * ناقیل: قسەگێرەوە، نەقل بێژ * ب مشاوری "لەسەر تەدبیر و شیرەت": را، هزر * حەرەم سەرا: ئەندەروون، ژووری مالّ * سرِ: راز * ئازوردەن: ئازاردان، رەنجاندن * عەبەث: لەهیچێ، بێ هوودە * جەور: ظولم * ستەم: ناهەقی * حەکیم: بژیشک، هۆزان * دەوا: چارەسازی * میقدار: ئەندازە * مەحەببەت: خۆشەویستی * مەرتەبە: پلە* کەمال: تەواوی * مەقبوول: قبوولّ کراو * قابیل: شیاو * ویصال: پێک گەیشتن * بەس: زۆر، چیترنا

مـــەئمـــوورە ب ئەمـــرێ پادشـــاهـی
مـــەعـــذوورە ب عـــوذرێ بـێ گـــوناهـی
هەرچـی کـــو ل وی بکەت عـیـــتـــابێ
ئەلبـــەتتـــە دبینـتن عـــیـــقـــابێ
حـــوسنا تەیە ئەو کـــری گـــرفـــتـــار
حـــوببـــا تەیە ئەو کـــری بریندار
تیـــــرا وی ل دل کـــــەتـی تە لێ دا
ئەو داروێ بێـــــهـــــشـی تە پێ دا
ئەو سـورمـــە د چاڤێ وی تە کـێـشـا
حـــەتـتـا تو نەدی وی دل نەئێـــشـا
زولفـــا تە ل دەست و پێ وی بەســـتی
عـەقـرەب صـیـفـەتا دلێ وی گـەسـتی
طـەوقـــــا تە ل گـــــەردنێ وی دانـی
داڤـــا تە ڤـــەدا ل قـــەلب و جـــانـی
چـاوا ڤـــــەکـــــرن تە هـەردوو ئـاهـوو
بـەردانە فـــەقـیـــرێ هـەردوو جـــادوو
دیســـان تو هەڕە دگـــەل خـــەبـەردە
قـــەیدان تو ڤـــەکـــە ژ بۆ خـــوە بەردە
ئەی غونچـەیێ ناشـوکوفتـە صـۆرگـول
بشکێن قـــەفـــەصـێ دەرینـە بولبـــول
ئەو تێـــهنە تو کـــانیـــیـــا فـــوراتـی
ئەو خـەســتـە تو چەشـمـــەیا حـەیاتـی
ئەو تەشـنـە تو ئابـێ زیـنـدەگـــــانـی
ئەو مـــــوردە تو جـــانێ جـــاویدانـی
ئەو پەردەگـــیـــیـــێ کـــو پڕ هەوابـوو
مـــەضـــبـــووط د پەردەیا حـــەیا بـوو

* مەئمـوور: فەرمـان پێدراو * مـەعذوور: دوور لە گلـەیی * عـیـتـاب: سـەرکـۆنە * ئەلبـەتتـە: بێگومـان * عـیـقـاب: سـزا * سـورمـــە: کل * عـــەقـــرەب: دوپشک، دەمـارەکـۆڵ * طـەوق: ئاڵقـەی گـەردن * داڤ: داو * جـادوو: سـیـحـربـاز * قـەید: کـۆت و پێـوەند * خـەسـتـە: نەخـۆش، مـاندوو * چەشـمـە: کـانی * حـەیات: ژی * پەردەگی: نازناوی خـانمان بوو کـە لە پشت پەردە بـوون و کـەس نەیـدەدیتن * هەوا: ئەڤین * مـــەضـبـــووط: گـیـــراو، راگیراو * حـەیا: شـەرم

ئەو پەردە برای کـــو لێ هـەلاڤـــێت
خـــونێ د دەڤ و کـــەپێ وێ هاڤـــێت
زینا کـــو بوو صـــەد برین ل جـــەرگێ
چو حـــالەتێ فـــەوتێ شـــادە مـــەرگێ
بەحـــرا کـــو ژ جـــونبـــوشـــا هـەوایێ
مـــەحـــفـــووظە ب پەردەیا حـــەیایێ
حـــاجـــیـــز کـــو هـەوا رەڤـــا ژ مـــابـەین
بـەرزەخ ژ حـــەیا نەمـــا د بـەحـــرەین
ئەو قـولزومێ غـەم کەلی ب سـەرجـۆش
سـەرجـۆش و کەلی پەڕاندی سـەرپۆش
ســـــەرپۆش پڕی ژ دل پـەلا خـــــوون
هاڤـێـتـی وەکی فـورات و جـەیحـوون
گـــۆیا هـەژیـیـــا هـەزار پـیـــشـــــە
مـــەی بو رژیـیـــا ژ قـــەلبێ شـیـــشـــە
مـــیـــرێ ب غـــەرەض کـــەتـی ل زینـێ
ئەو رەنگ رەڤـــا کـــــەلا گـــــرینـێ
حـــاضـــر ژ دووێێ کـــەبابێ ئولفـــەت
گـەریا وی د چاڤێ ئەشکێ شـەفـقـەت
فـەوارەیـێ مـەرحـەمـەت ب کـەل هات
بێگاڤ گـــــری ئەوی دگـــــەل هـات
ئەو چـەنـد گـــــری بـا د گـــــەل وێ
حـەتتـا صـبـە هەر وەمـان د خـەلوێ
زین غـەرقـەیێ خـونـی دل وەکی گـول
مـیـر لێ دگـری مـیـثـالی بولبـول
مـەحـرەم هـەمی قـێک کـەتن ل باوان
بیلجـــــوملە بەزینە دەست و داوان

* کەپ: بێڤل، کەپۆ، دفن * شادەمەرگ: گـەشکەی مـردنـی * جـونبـوش: بزاو * مـەحـفـووظ: پارێزراو * حـاجـیـز: نێوان، بەربـەست * بەرزەخ: بەرزەک، بڵندایـیی نێوان دوو ئاوان * بـەحـرەین: دوو زەریا * قـولزوم: دەریای سـوور * کەلی: کولاّ، هاتـە جـۆش * سـەرپۆش: دەرخـۆنە * پڕی: فڕی، بڵند بوو، لاچوو * پەلاخـون: پێـلا خـون، شـەپۆلی خـوێن * هـەژیـیـا: راژێندرا، راوەشـێندرا * هـەزار پـیـشـە: صـندوقـــێکی چاوە چاوەی چەرچی و حەتارانە * کەل: کولّ

* حـاضـر: دەسـبـەجێ * دوو: دووکـەڵ، کادوو * ئولفـەت: هۆگری * شـەفـقـەت: دلۆڤـانی، بـەزەیی * فـەووارە: فـیـچـقـە * مـەرحـەمـەت: دلۆڤـانـی * بێگـاڤ: بێ وەخت، لـەناکـــاو * خـــــەڵوە: ژووری تەنـیـایـی * غـەرقـە: نوقم * مـەحـرەم: کەسوکاری ماڵێ * داوان: داوێن

کەی خوسرەوێ حەق شناسێ عادیل
ناحـــەق تو ژ بۆچی بویە قـــاتیل؟
زین گـولینی باغێ عـیـصـمـەتێ بوو
زین ســەروێ ریاضێ عـیـفـفـەتێ بوو
پاکـیـــزە دورا صـــەدەف ژ دورجـــان
لایق تە نـەبوو بگێـــڕی مـــەرجـــان
نازک بـەدەنا لـەطـیـفـــە مـــەعـصـــووم
بێ جـورم بکی ژ عـومـرێ مـەحـرووم
ئەڤ رەنگە د خـــاک و خـــون تو راکی
بێ ســـوچ ژ جـــان بەدەن جـــوداکی
مـیـر گـۆ مـە کـرن خـەیالێ باطیل
ئەو بێ هـشـــە ئەز نەبوومـــە قـــاتیل
زینێ د کـــوژم مـــەگـــەر ب عـــەمـــدا؟
طوبایە د جـــــەنـەتێ حـــــەرەمـــــدا
ئەهلێ حـــــەرەمی بەزینە ســـــەر وێ
جـــــوبار رەوان کـــــرن ل ســـــەر وێ
بو شـیـــوەن و شین د خـــانومـــانان
فـــەریاد گـیـــهـــانە ئاسـمـــانان
یەک هـاتی ژ دەرڤـــــە نـاگـــــەهـانی
گـــۆ مـــەم مـــرو دا وە زیندەگـــانی!
زینێ مـــرنا مـــەمێ ب گـــوە کـــەت
گـــۆیا مـــربوو ژ نوو ب روھ کـــەت
رابـو فـکـری د چـار کـــــــــەناران
دی مـیـــر د گـریت شـبـــهێ باران
خـــەلقێ حـــەرەمی خـــەواص و عـــامی
مـــاتـەم زەدە بوونە بیـــتـــتـــەمـــامی

* خوسرەو: پادشا * شوناس: ناس * عادیل: بە ئینصاف * قاتیل: کوژەر، کوژۆخ * عیصمەت: داوێنپاکی * عیففەت: شەرم و پاکژی * پاکیزە: پاقژ * مەرجان: موورووی رەنگ سوورە * جورم: گوناھ * عومر: تەمەن * مەحروووم: بێ بەش * عەمدا: ب قەست، لە ئانقەس * گوبا: داریکی زۆر جوانە لە بەھەشت ھەرچی خوا زۆری خۆش بوێ دەیباتە بن سێبەرەکەی * حەرەم: دیوی ژوورەوە، لای ژنان * خانومان: مـــاڵ و خـــانوو * فـــەریاد: ھاوار * ماتەمزەدە: ئازیەتبار * بیتتەمامی "بالتمامی": بەتێکڕایی، ھەموویان

گـۆ ئەی سـەبەبێ سـەعـادەتا من
بێ کـەیف تو مـەبە د داوەتا من
ئەی شـاە تە دایە روحێ روخـصـەت
فەوتا خوە وی دی ژ بۆ خوە فورصەت
جان چوو و ب جانێ مـوتتەصـیل بوو
ئەو روح ب روحێ مـوضـمـەحـیل بوو
حـەتتـا کـو نەبوو ژ دەڤ تە ئـیـقـرار
ئەو مـایی دحـەبسێ تەن گـرفـتـار
تەشبیهێ مـەمێ مـەلوول و مـەحبووس
بۆ حـیـفظێ رەضـا و نام و نامـووس
ئەو لەو نـەدچوو حـەتا ڤـە ئـیـرۆ
مـابو لژڤـانـیـیـا تە گـیـرۆ
روحـمـێ تە ژ دل دەمـا رەضـا دا
شـاهـم تە د مـلکێ دل صـەدا
داجـیـسـمێ منێ بێ نەوا گـران بوو
روحـێ مـنـێ نـاتـەوان رەوان بـوو
دەرحـال ژ قـالبێ ب دەرکـەت
شـەوقـەک ژ روحێ مـەمێ ب بـەرکـەت
وان تەرک کـرن سـەرایێ فـانـی
ئەو چوونە جـیـهـانێ جـاویدانی
هەرچی کـو قـەبوول نەکـەت مـەکـانان
دێ سـەیر بکـەت د لامـەکـانان
هوون وێ سـەفـەرێ غـەلەط مـەخـوونن
شـاهـیـد ژ مـەرا مـوقـەڕەبوونن

* داوەت: زەمـاوەند * روخـصـەت: ئیجـازە، مـەرەخـەسی * فـەوت: نەمـان * فورصـەت: هـەل و دەرفەت * مـوتتەصیل: پێکـەوە لکاو * مـوضـمـەحـیل: تەرت و تونا * ئـیـقـرار: درکـاندن * حـیـفظ: پاراستن * رەضـا: قـایل بوون * ژڤـانی: ژوان: بەڵێنی پێک گـەیشتن، شـوێنی پێک گـەیشتن * گیرۆ: گیرۆدە، چاوەنۆڕ * صـەلا: بانگەواز * رەوان بوو: رۆیشت * سـەرایێ فانی: مـاڵی لە ڕێگەی نەمان، مـەبەست دنیـایە * مـەکـان: جێ * لامـەکان: بێ جێگـە: خوا لامـەکانە و لە هـەمـوو جێش هـەیـە * شاهید: هایدار * مـوقـەڕەبوون: نزیکانی خـوا، فـریشـتـە خۆشـەویستە پایە بـەرزەکان

گـاڤـا وەکـو جـان ژ تـەن رەوان بوو
جـانـان ئەوی دیت و جـان ب جـان بوو
حـاصل کـو ژ پاشێ ئـیـتـتـیـصـالێ
ئەو پورتەو و مـەشـعـەلا جـەمـالێ
گـاڤـەکـە سـەکنین و مـوطـمـەئین بوون
حـینا کـو ب یەکڤـە مـوئتـەمین بوون
ئەو قـەطره د قـولزومـا صـیـفـاتان
ئـەو ذەڕڕە د بـەحـرا مـوهـلیکاتان
دەم هـاتـنـە سـاحـیـلێ فـەنایێ
گـەهـ چونـە ب سـەر حـەدێ بەقـایێ
فـیـلجـومـلـە ژ مـەرکـەزا تورابێ
ئـەو ذەڕڕە گـیـهـانـە ئـافـتـابێ
قـەطعـا نـە ب ئـیـتـتـیـصـال و تەحلیل
مـەحـضـا نـە ب ئـینفـیـصـال و تـەحـویل
وان رێ کـو بـرن ب جـانـبێ ذات
بـاقـی گـەڕییـان ب ذاتێ ذەڕڕات
نـین عـەجـەب ئەو خـەبـەر ژ بۆ مـن
هـون ڤـێ مـەکـنـە هـونـەر ژ بـۆ مـن
شـێـخێ وەکـو ئەز ب دل مـوریدم
ئـەو روح و رەوانـە ئـەز قـەدیـدم
هـەرچـەندی ل بـاوە نـاڤـی مـەم بوو
لێ پـادشـاهـەک عـەلی هیـمـەم بوو
بـو لایـقـێ فـەڕێ پـادشـاهـی
مـەقـبـولێ تـەقـەڕوبا ئـیـلاهـی
قـەلبێ ویـیـە وادییـا مـوقـەددەس
روحـا وی ب نووری حـەق موقـەببـەس

* تـەن: لـەش * رەوان بـوو: رۆیـشـت * جانان: یار * پورتەو: تیرێژ * مـەشعـەل: مـەشـخـەڵ * سـەکنین: راوەسـتـان * موطمـەئین: خاترجـەم، ئارخەیان * حین: دەم، گاڤ، تاو * مـوئتـەمین: لێک ئەمین * قـەطره: دڵۆپ * قـولزوم: دەریا * صـیـفـات: ئاکـاری خـوایی * ذەڕە: تۆزقـالۆکـە * مـوهلیکات: بەهیـلاکـەت بەران، فـەلاکـەتان، هەتەران * ساحیل: کـەنار * فـەنا: نەمـان * بەقـا: مـان * مـەرکـەز: ناوەند * توراب: ئاخ، خـاک، خۆڵ * تـەحلیل: توانەوە * ئینفیـصـال: لێک جـیـابوونەوە * تەحـویل: گـۆڕان * جـانـب: ئـالی * ذات: کـەسـایەتـی ... مـەبەست لێـرەدا خـوایە * ذەڕات: زۆر وردیلەکـان * قـەدید: گـۆشـتـی وشک هـەڵاتوو * عەلی هیمەم: هیممەت بڵند * فـەڕ: شکۆ * تەقـەڕوب: نـزیکـی * ئـیـلاهـی: خـوایی * وادی: نـوهـال * مـوقـەددەس: پـیـرۆز، ممبـارەک * موقەببەس: چرووسک وەرگرتی، خوا لە قـورئاندا بـە مـووسـا دەفـەرمـووێ: تۆ ئێستە نوهالی پیرۆز بە دەورتەوەیە، لە نوهالی پیرۆزدای

هەلگرتم و برمە طووری سینا
بیننده کرم دگەل خوە بینا
ئینامە دەرێ ژ وێ حیجابێ
ئەڤ ذەرە گیهاندە ئافتابێ
حینا کو ب جان من ئەڤ سەفەر کر
ئەڤ جان مە ژ جان فروشێ قەرکر
هەرچەند ب ظاهر "ئیقلەعی" گۆت
حاضر وی د پەیڤە "ئیرجەعی" گۆت
لەو هاتمە دابکم وە راضی
مەرضییە ببم ل پێشی قاضی
دا ئەز بکرم د گەل وە تەودیع
دا هون بکرن دگەل مە تەشییع
دیسا ڤەگەڕم ژ با وە رەققاص
مورتاض ببم ب جەننەتا خاص

* طوری سینا: چیایەکە لە سارای سینا، خوا لەوێوە دەگەڵ موسا دواوە * بیننده: چاوساغ، چاوبین * بینا: دیتۆخ * حیجاب: پەردە * قەر: قەرز، قەرد، وام * ئیقلەعی: هەڵکەنێ... لە قورئاندایە خوا لە باسی تۆفانی نوحدا فەرموویە: ئەی عاسمان هەڵکەنێ واتە دەست بەردار بە * د پەیڤە: بەدوای ئەوە * ئیرجەعی: بگەڕێوە... خوا لە قورئاندایە فەرموویە "ئەی گیانی خاترجەم بگەڕێوە بۆ لای خودانی خۆت. تۆ دڵخۆش و خواش لە تۆ رازییە. وەرە ناو جەرگەی عەبدانی من و بچۆرە بەهەشتی من" * راضی: قانع * مەرضییە: بەرەضا گەیشتوو * قاضی: حاکم . مەبەست خوایە * تەودیع: خاترخوازی * تەشییع: بەڕێکردن * رەققاص: سەماکەر * مورتاض ببم: تووشی خۆشییان ببم، بگەمە رەضای خوا * جەننەت: بەهەشت * خاص: تایبەتی

وەصیەتا زینێ

زینێ کو نومانە وان کەرامات
ئەف چەندە مەنازیل و مەقامات
رونیشت و، وەصییەتا خوە بۆ میر
ئەف رەنگەهە کر بەیان و تەقریر
کەی پادشەهێ روحان و قەلبان
هەمشیرە بوویی فیدا و قوربان
قوربانێ تەبن هەرۆ دووصەد زین
ئەز هێقی دکم نەبی تو غەمگین
رۆژا وەکو بر مە مەم ژ بۆ خوە
بیلجوملە برن مە غەم ژ بۆ خوە
مەنصوور بویم ل کیشوەرێ غەم
غەم بوونە ژ بۆ مرِا موسەللەم
مەم بۆ من و هەیمەنەت ژ بۆ تە
غەم بۆ من و سەلطەنەت ژ بۆتە
شاهم ب مرا مەبە مونازیع
ئەز بوومە ب حیصصەیا خوە قانیع
روونە تو ل تەختێ شبهێ خوسرەو
تاجێ خوەیێ زێرِ بگێرِە کەجرەو
بەزما طەرەبێ بدێرە تەرتیب
ذەوق و فەرەحی بگێرِە تەرکیب
سەرخوەش بکە سادە و روالان
چون خوەش کە ژنووڤە پیر و کالان
ئەسبابێ نیشاط و کامرانی
ئادابێ صەفا و زینەدگانی

* کەرامات: کار و حاڵی دۆستانی خوا
* مەنازیل: مەنزڵان * مەقامات: دەرەجات و پلە و پایە * وەصییەت: راسپێری، قەوینتی * کەی: کەئەی * مەشیرە: خوشک * مەنصوور: یاردەدراو، سەرکەوتوو * کشوەر: وڵات * موسەللەم: تەسلیمبووی بێ کێشە و قسە * هەیمەنەت: دەسەڵات بەسەر رۆژی و کار و گیانی خەڵکدا * سەلطەنەت: پادشایەتی * مونازیع: بەکێشە و داواکار * حیصصە: بەش، پار * قانیع: راضی * خوسرەو: نازناوی نۆشیروان بووە * کەج رەو: خوار، واتا تاج بەلاتیلاگی سەرتەوە نێ * طەرەب: خۆشی و شادی * بدێرە: بکە * تەرتیب، رێکوپێک * ذەوق: کەیف * فەرەح: شادی * تەرکیب: دروست، لێکدراو * چوون: رۆیشتن ، مەبەست ئەوە، پیرو و پەککەوتەش باوخوش بکە لە رۆیشتن * چون: چلۆنایەتی * حالات: ئەسباب، هۆیان * نیشاط: کەیف * کامرانی: بەمراد گەیشتن، خۆش رابواردن * ئاداب: دام و دەستور، شێوە * صەفا: خۆشی، بێ خەمی

ئامادەکە شەربەت و طەعامان
ئازادە کە جاریە و غولامان
پڕکە طەبەقان ژ بۆ نیثارێ
دابێن فوقەرا دقێ هەوارێ
مەجموع بکە موفەڕیحاتان
مەخلووط بکە موعەططیراتان
مەجلیس ببتن ب وان موهەذهب
تەهنییە ببت ژ نوو موڕەتتەب
داقێک بکەڤن ل من شەکەر خەند
تێکڕا بهەژن ب ڕەقص و گۆڤەند
ئەقسامی بخورو و عوود و عەنبەر
ماوەرد و زەباد و میسکێ ئەذفەر
ئەڤ جینس ژ نیعمەتان بتر بن
ئەڤ قیسم ژ حەددێ زێدەتر بن
حەیوانییەتا مە بوویە زایل
ڕوحانییەتا مە بوویە کامیل
جیسمێ مە ئەگەر دچێتە چاڵێ
ڕوحی د مە دێ بکن ویصاڵێ
عەقدا وەکو داوەتی مەلەک بن
ئەقسامێ بخوورێ دێ گەلەک بن
لەورا ئەز و مەم مەلەک صیفاتن
ئەم مایلێ طیب و طەییباتن
عورسا کو فریشتە داوەتینە
دامات و عەروس جەننەتینە
ڕۆژا کو ستی تە دایە تاجدین
چاوا تە د شەهرێ بەستن ئایین

* جاریە: کەنیزی بەزێڕ کڕاو * غولام: بەنی، بەزێڕ کڕاو * طەبەق: سینی * نیثاری: زیر وەشانی بووک * فوقەرا: هەژاران * مەجموع: گش * موفەڕیحات: دڵخۆشکەران * مەخلووط: تێکەڵاو * موعەططیرات: بەرامە خۆشان * موهەذهب: رازاوە و بێ کەموکوڕی * تەهنییە: پیرۆزبایی * موڕەتتەب: تەکوزو ڕێکوپێک * ئەقسام: جۆرە جۆرە * بخوور: سووتەمەنی بۆن خۆش * عوود: دارێکە بۆنی دووکەڵەکەی خۆشە * عەنبەر: بۆن خۆشێکە لە ورگی جۆرە ماسییەک پەیدا دەبێ * ماوەرد: گوڵاو * زەباد: بۆن خۆشێکە لە جۆرێ پشیلە کێوی دەس دەکەوێ * میسک: میشک، کە لە ناوکی هێندێک مامز پەیدا دەبێ * ئەذفەر: بۆن بڵاوکەر * نیعمەت: مایەی خۆشی و رابواردن * پتر: زێدەتر * حەدد: ئەندازەی باو * حەیوانییەت: باری جانەوەرایەتی * زایل: تونا نەماو * ڕوحانییەت: هەرگیانی و سەر بەگیان * کامیل: بێ کەم و کۆتایی * ویصال: پێک گەیشتن * عەقد: مارەبڕانە * داوەتی: بووکنی، ئەوانەی دێنە سەر زەماوەندێ * مەلەک صیفات: ئاکار *مایل: ئارەزوودار * طیب: بۆنخۆش * طەییبات: پاکژی یان باشان * عورس: زەماوەند * دامات: زاڤا * عەروس: بووک، وەوی * جەننەتی: بەهەشتی * ئایین: چراخانی و رازانەوە

تەنبیە بکە دووکان و سووکان
تەزیین بکن ژ رەنگێ بووکان
بۆتان تو ببێ بلا سوار بن
جندی تو ببێ بلا ل کار بن
سەرگەرم ببن وەکی د عیدان
هندی کو ل هەڤ ددن جریدان
رۆژا کو تو ئەو پەری ڤڕێ کر
چەندی وەکو کێڤ خوەشی تە چێکر
ئەز هێقی دکم بکی عینایەت
قانونێ بکی وسان ریعایەت
ئێرۆهە ژ بۆ مرا دووچەندان
دیسان تو وسان بی شاد و خەندان
ئیحسان کە تەداروک و جیهازان
حاضر بکە موطریبان و سازان
مانەندێ عەماریا ستی تێ
هەر شبهەتێ مەحمەلا پەری تێ
تابووتەکە زەرنیگار و رەنگین
صندووقەکە خوردەکاری زەڕین
سەرپۆشی ئەوێ زەمین طەلابت
سەیوانێ ئەوێ خودان جەلابت
زینهار مە هەردوو بووک و زاڤان
بێ قەدر نەکی ل پێشی چاڤان
گاڤا کو دچینە نێڤ مەزاری
دا خەلق نەبێژتن ب زاری
عەقدا ستییێ چ ڕۆژێ خوەش بوو
زینێ ژ ئەزەل چ بەخت رەش بوو؟

* تەنبیە: ئاگادار * سووک: بازاڕ * تەزیین: رازانەوە * جندی: لەشکری، لاوچاکان * سەرگەرم: مژوول * عید: جەژن * جرید: جلیت * ڤڕێ کر: بەڕێ کرد * عینایەت: چاودێری، چاکە * ریعایەت: ئاگاداری * تەداروک: ئامادەکردنی ئەسپابان * جیهاز: دیاریەک کە لەگەڵ بووک بەڕێ دەکرێ، جیاز * موطریب: بەزمگێڕ * عەماری: کەژاوە * مەحمەل: کەژاوە * تابووت: داربەست * زەرنیگار: بەزێڕ نەخشاو * خوردەکاری: ناسککاری * گەلا: سواغ دراو بەزێڕ * سەیوان: سەرەوەی تابووتە کە سایە دەدا * جەلا: مشتومالّ * مەزار: گۆڕخانە * زاری: زەلیلی، ژاری * ئەزەل: رۆژی بناوان * نەعش: جەنازە، تەرم * بەدەڵ: لەبات ... مەبەست برازاوایە * شووشبین: برازاوا

نەعشێ مە بلا ستی دگەل بی
تاجدین دگەل مەمێ بەدەل بی
مانەندێ مەمێ ژ بۆیێ تاجدین
تاجدین ب وێڕا بگێڕە شوشبین
شوشبین بتن ئەو دگەل مەمێ من
شاهی بتن ئەودگەل غەمێ من
ئەی مایلێ خەیرێ بێ موکافات
وەی باذلێ مەقصەد و مورادات
حەتتا وەکو سالەکی تەمامی
هندی کو تەلەف دی طەعامی
هندی کو ب دەر ددی لیباسان
هندی ڤەدخونی عام و خاصان
هندی کو ب کەر دکی قوماشان
هندی کو بەلاڤ دکی مەعاشان
هەر رۆژی ب نییەتا غەزایێ
هندی کو گەلەک دکی عەطایێ
هندی وەکو تو ل تەختی رووني
هەر رۆژی تو جندییان ڤەخوونی
هندی کو تو پڕ دکی خەزینان
هندی وەکو شا دکی حەزینان
هندی کو غەنی دکی فەقیران
هندی کو رەها دکی ئەسیران
هندی د حوکومەتێ خەبەر دی
هندی وەکو گرتییان تو بەردی
هەرچی کو ژ بۆ خوەڕا دکی خەرج
هەرچی د خەزینەیان دکی دەرج

* شاهی: شادی، خۆشی * خەیر: خێر، چاکە * موکافات: پاداشت، تۆڵە * وەی: وەئەی * باذل: بەخشندە * مورادات: مرادان، پێداویستان * ب دەر ددی: وەدەردەخەی * ڤەدخوونی: بانگ هێشتن دەکەی، مەعاش: بژێو، مەبەست جیرە و هەقدەستە * نییەت: هزری دڵ * غەزا: شەڕی رەوا دەگەڵ کافران * عەطا: بەخشین * حەزین: خەمبار * غەنی: بێ نیاز * ئەسیر: دیل * خەرج: بەخت، صەرف * دەرج: هەڵگرتن و شاردنەوە

قـــەهـرا وەکـــو دژمـنان دکـــەت دەفـع
زەجـــرا وەکـــو ظـالمـان دکـــەت رەفـع
عـــەدلا کـــو ژ بۆ خـــودێ تو خـــاص کی
مـــــەظـلـووم ژ ظـالمـان خـــــەلاص کی
ســـازێ کـــو د جـــەنـگێـــدا دبێـــژی
خـــونا ژ مـــوخـــالیـــفـــان درێژی
حـــەتتـــا خـــورەکـێ صـــەیێ شکاری
حـــەتتـــا عـــەلـەفـی کـــەرێ د بـاری
شـــاهـم ل تـەبت وەصـــیـــیـــەتا من
وان صـــــەرف بکە ب نیـــیـــەتا من
مـــەفکر د حـــەقـیـقـــەت و مـــەجـازێ
بنقـیس ل دەفـتـــــەرا جـیـــهـازێ
دا فـــــەخـــر بکم ل پێـــشی زاڤـــا
شـــــەرمـــــەندە نەبم دوەقت و گـــاڤـــا
هـەرچەند کـــو من قـــەوی درێژ کـــر
پڕ بێـژیێ ســـەر ل تە مـــەگـێـژ کـر
گـۆری تەمـــە مـــەقـصـــەد مـــە دووەر
دوور بت ژ تـە مـــەرقـــەدا مـــەکـــووەر
لـەو هنـدە قـــەدەر دبێم ب دیقـــقـــەت
دابێـــتـــــە دلێ تـە رەحم و ریقـــقـــەت
دەرحـــەقـــقێ من و مـــەمێ نـەکی عـار
گـــاڤـــا دمـــرت مـــــەمێ بریندار
ئـەز دێ بـجـــــــــەنـازەیـێ ویـرا بم
حـــەتتـا وەکـو مـــەقـبـــەران تەبا بم
وەقـــتێ دمـــرم بدی تو دەســـتـــوور
دا من بکرن دگـــەل وی مـــەســـتـــوور

* دەفع: لادان * زەجـر: ســـزا * رەفع: لابردن * مـــوخـــالیف: دژ * صـــەیێ شـکـــاری: تـــانجـــی و تـولـــەی راوێ * عـەلەف: پووش و گـیـا * صـەرف: خـەرج * مـەفکر: مەڕوانە، گوێ مـەدە * فەخـر: شانازی، خۆهەڵکێشان * شـەرمـەندە: فـەدیکار* گۆری تەمـە: بەقوربانی تۆم * مەقصەدامـە: جێگەی بۆی دەچین، قۆناغ * مەرقەد: جێ خـەو، قەبر * دبێم: دەڵێم * دیقـقـەت: وردی * ریقـقـەت: نەرمی * عار: عەیب * جەنـازە: تەرم * مەقبەران: گـۆڕخانە * تەبا: دەگـەڵ * مـەسـتـوور: داپۆشراو

من ژالی وی دەر ب دەر نەگێری
بێ پەردە د گەل وی من ڤەشێری
زینێ کو کرن وەصییەت ئاخر
غایب گەڕییا ژ دەردێ حاضر
میر گۆ تو هەڕە مەمێ ببینە
گەردێ مربت ئەوی ڤەژینە
باوەڕ تو بکە ب صیدق و ئیمان
بوومە ل تە و مەمێ پەشیمان
گەر هوون بمرن وەگەر کو رابن
نابت تو و مەم ژ هەف جودابن

* دەربەدەر: ئاوارە، دوور کەوتوو * دەرد: ژان و ئێش * حاضر: لەجێ * صیدق: راستی * ئیمان: باوەڕی

بویکا زیندانێ

زینێ کو بهیستی ئەڤ تەکەللوم
ئەڤ میهر و وەفا و ئەڤ تەرەحوم
رابوو خەملی ژ پای تافەرق
بو بەحرێ حوسن د گەوهەران غەرق
دایین و ستی یو صەد پەرستار
خورشید و مەهـ و نوجومێ سەییار
بیلجوملە ب دەرکەتن ژ بورجان
دورِدانە ب دەرکەتن ژ دورجان
صەد جاریە و ستی یو دایین
هەلگرتن ئەوی ب رەسم و ئایین
زانی کو نەبوو موراد حاصیل
بێ خەلوەتێ خاصێ شێخێ کامیل
ئەو زوهرە میشالێ ذەرِە رەقاص
بو مەحرەمێ رازێ خەلوەتا خاص
گاڤا کو گیهانە خەلوەخانێ
دەرگەهـ ڤەکرن ل حەبس خانێ
ئەڤ پێکڤە ب مەشعەل و فەنەر چوون
دایین و ستی هنەک د بەر چوون
دیتن کو دسا حیلێ صەدەف وار
ئەو غرەقەیێ بەحرێ عیشقێ خونخوار
دورِدانەیە بێ بەهایێ جانی
دەردایە ژ دەست خوە رایەگانی
فانووسێ قەفەص وە مایی بێ تاب
گولزارێ بەدەن وە مایی بێ ئاب

* تەکەللوم: ئاخافتن * میهر: دلۆڤانی * وەفا: ئەمەگ * تەرەحوم: بەزەیی * فەرق: تۆقەسەر * نوجوومی سەییار: ئەستێرانی گەرِۆک * رەسم و ئایین: دام و دەستوور * خەلوەتی خاص: ژووری تەنیایی و تایبەتی * شێخی کامیل: پیری تەریقەتی گەورە * زوهرە: ئەستێرە هەر گەشەکە * ذەرِە: وردیلەی بەرتیشک * رەقاص: سەماکەر * مەحرەمی راز: رازدار * فەنەر: چرای ناو شووشە * ساحیل: کەنار دەریا * وار: وەکی، وێنەی * غەرقە: نوقمی خنکاو * بەها: روونا کی * بەها: نرخ * رایەگانی: بەخۆرایی، مفت * فانووس: شووشەی قاپێلکی چرا * قەفەس: رِکە، مەبەست لەشە * بێ تاب: بێ رەونەق، بێ تاقەت * ئاب: ئاو

وان پرس کـــرن ژ خـــەلقێ بەندی
حـالێ وی فـەقـیـر و مـوسـتـەمـەندی
خـەلقێ کـو دگـەل مـەمێ گـرفـتـار
گـۆتن کـو مـەدی ژ سـەطحێ دیوار
بەرقـەک ب عـەجەب مـەمێ ب سـەرکـەت
شـەوقـەک ژ سـەرێ مـەمێ ب دەرکـەت
یەک شـبـهـەتێ رۆژێ ئـێک هیڤ بوو
یەک شـبـهـەتێ زێرِ و یەکـژی زیڤ بوو
ئەو شەمس و قەمەر کو موتتەصیل بوون
دەرحـال ب یـەکڤە مـوضـمـەحـیل بوون
گـاڤـا وەکـو پێکڤە مـوقـتـەبیس بوون
ئەو هـەردوو ل چەوئێ مونعـەکیس بوون
ئەو رەنگ گـەڕییان مـونیـر و رەوشـەن
زیندان ل مـە کرنە صـەحنێ گولشـەن
مـەم ژی ب ڤی رەنـگی بێ خـەبـەر بوو
خـــونـا دلێ وی ب دەرڤـــە دەر بـوو
ئەی دیدەیێ دل نـەبوویی مـەفـتـووح
ئـینکار نەکی تـەجـــەللیـــیـــا رووح
دا فکر نـەکی کـــو ئـەڤ حـــولووله
یان نـەسـخـە خـوروجـە یان دخـووله
دا ظـەن نەبری کـو ئـەڤ مـیـــثـــالە
یا قـــەولێ ضـــەعـیـفـــە یا بـەطالە
خـــەونا تو دبینی ئـەڤ مـــەقـــامـــە
شـــەیئـــەک ژ شـــهـــووده ناتەمـــامـــە
هـەم صـوحـبـەتی یا مـەمێ مـوکـەڕەم
ئـاگـــاه کـــرن هـەڤـــال و هـەمـــدەم

* بەندی: حـەبسی * مـوستـەمـەند: بێ چارە * ســەطح: بان، رووکـار * بەرق: برووسک * شـەوق: تیشک و رووناکی * مـوضـمـەحـیل: تاوارە و لێک هاڵاو * ضـوء: رووناکی * مـونعـەکیس: کـەوانە کردنەوە * مونیر: روهنیدەر* رەوشـەن: رووناک * صـەحن: ئاقـار * گـولشـەن: باخچـەی گوڵان * ئەی: ئەی کەسێکی * دیدە: چـاو * مـەفـتـووح: ڤـەکـری * ئـینکار: حـــاشـــا، دان پێـــدانەنان * تەجـەللی: خـۆنیـشـاندان * حـولوول: هاتنی خـوا بۆ ناو لەشی کـەســێک. مـەزەبێکی جـیـایە لە مـەزەبەکـانی موسڵمانان * نەسخ: راگوێزانی گیانی کـەســێک بۆ لەشـــێکی تر* خـوروج: دەرکەوتن * دخوول: چوونە ناو * ظەن: گـومـان * مـیـثـال: گـێرانـەوە لە دەمی خـــەڵکەوە * قـــەول: قـــســـە، پەیڤ * ضـەعـیف: کز و بێ هێز، شل و بـێ پێز * بـەطـال: نـاراست و بـێ نـاوەرۆک * مـەقـام: جـێگە * شـەیئـەک: شـتـێک * شـهوود: دیتن * ناتەمـام: بەکەم و کـوڕی * هـەم صـوحـبـەت: هاوار، مـەبەست هاو زیندانیـیـەکـانی * مـوکـەڕەم: لای خـوا بەقەدر

وی مورشیدێ قەنج ل وان نەظەر کر
قەلبێ وی د قەلبێ وان ئەثەر کر
هەم خەلوەتیا مەمێ گرفتار
بو پەردە گوشایێ یار و ئەغیار
دایین و ستی کو چون ب سەردا
هندی کو ئەوان دگەل خەبەردا
گۆتن کو مەمۆ تو رابە زین هات
روحا تەیە بێ گومان یەقین هات
ئەو تەشنە لەبێ زەلالێ دیدار
شاداب نەبوو ب ناڤێ دلدار
هندی کو رەها دلێ کشاندن
هندی کو گولاڤی لێ رشاندن
وان سەھ نەکرن د جیسمێ جانەک
ئیللا ژ سەری دچوو دوخانەک
وی موردە چراغێ ناگەهانی
دووکەل ژ سەری د چوویە بانی
زین هات و ژ پێشڤە بوو حەواله
بەدرێ کو ڤەدا ژ بەرخوە هاله
بەرقێ کو ڤەدا ژ بەر جەمالێ
خورشید نوما دگەل هیلالێ
زینێ وەهە گۆتە وی بەدیهی
"قوم یا جەسەدەن نەفەختو فیهی"
شەوقا خەبەرێ دڤێ شەپالێ
بەربوویە سەرێ دویێ شەمالێ
وی دویی قەبەس ژ شەوقێ راگرت
قەندیلێ قەفەس قەبەس کو داگرت

* مورشید: پیری طەریقەت * نەظەر: تماشا* ئەثەرکر: کاریگەر بوو * پەردە گوشا: پەردەلادەر* ئەغیار: نامۆ زەلال: روون * دیدار: دیتن، چاوپێکەوتن * شاداب: تێراو * رەها: رەگ * رەشاندن: پرژاندن * سەھ: هەست * دوخان: دوو، کادوو * حەواله: دەورەگرتن * بەدر: مانگی چاردە * هاله: خەرمانەی مانگ * بەرق: بروووسکە * نوما: نواندی، خۆی نیشان دا* بەدیهێ: راستەوخۆ و لە نکاو * قوم یا جەسەدەن نەفەختو فیهی "قم یاجسدا نفخت فیه" رابە ئەی لەشی فووم پێدا کرد... حەزرەتی عیسا فووی بە لەشی مردوودا کردووە، زیندووی کردووەتەوە * دو: دووکەڵ * شەمال: فند * قەبەس: چروووسک * قەندیل: چرا * قەفەس: ڕکە

ئەو خــەلوەتیــیێ د ئیــعــتــیکافێ
رابووڤـــــە ب نـیـــــیـــەتا طـەوافێ
ئەووەل ئـەوی کـر ب صـیـدق دەردەم
تـەجـدیدی وضـــو ب ئابێ زەمـــزەم
وەسطا ل مـــوصـــەللە و مـــەقـامێ
وی جـەبـهـە گـیـهـاندە ئیـستـیـلامێ
طـەوفـــەک دو کـــرن ل دۆرێ بـەیتێ
پـەروانـەیێ پـەڕ گـیـــهـــاندە زەیتێ
گـــاڤـــا وەکـــو پـەڕ ل وی دصـــۆتن
وان چـەندە کـــەلام پێکڤـــە گـــۆتن
پـەروانـەیێ گـــۆ تو خـــوەش دەلیلی
شـــەمـعێ وەهـە گۆ تو خـوەش خـەلیلی
پـەروانـەیێ گـــۆ تو رەهـنـومـــایی
شـــەمـعێ وەهـە گـۆ تو جـان فـزایی
پـەروانـەیێ گـــۆ تو دلـفـــــروزی
شـــەمـعێ وەهـە گـۆ تو سـینە سـوزی
پـەروانـەیێ گـــۆ تو چـارەســـــازی
شـــەمـــعێ وەهـە گـــۆ تو دلنەوازی
پـەروانـەیێ گـــۆ تو پـادشـــــاهـی
شـــەمـعێ وەهـە گـۆ تو قـیـبلە گـاهـی
پـەروانـەیێ گـــۆ تو حـــووری ذاتی
شـــەمـــعێ وەهـە گـــۆ تو نـووری ذاتی
وان تـەشنـە لـەبێ د بـێ تـەکـــەللوف
وان ســوخـــتـــەیێ د بـێ تـەصـــەڕوف
ئەڤ رەنگ دکرن ب یەکڤە صـوحـبـەت
لێک عـەرض دکـرن کـەمـالێ ئولفـەت

* نیـیـــەت: نیـــاز * طەواف: لە دەورە گـەڕان * دەردەم: هەرلەجێ * تەجدید: تازەکـــردنەوە * وضـــو: دەســـتنوێژ، دەســـتنمـــێـــژ* ئاب: ئاو * زەمـــزەم: کـانییـەکی پیـرۆزە لە مـەکـە * وەسطا: راوێســتـــا * مـوصـــەللا: جێ نوێژ * مـەقام: جـێگە * جـەبـهـە: تـوێڵ، ئەنی * ئیستیلام: جێگەی ماچ کردن... حاجی دەبێ بـەردە رەشـــەکـــە مـــاچ بکەن یان هیچ نەبێ دەستی پێدا بساون و دەستی خـۆیان مـاچ بکەن * طەوف: دەورەدان * دۆرا: دەورە، چـەرخ * بـەیت: مـــــال... مـەبەست مـالا خـودێیـە * زەیت: رۆن، رۆن زەیتوون... مـەبەست رۆنی ناوچرایە * خـــوەش دەلیل: شـــارەزای چاک * خـــەلیل: دۆست * رەهنومـــا: رێنوێن * جان فزا: گیان زێدەکەر * دلفرووز: دڵ رووناککەر * ســـینـە ســـۆز: ســـینگ سـووتێن * دلنەواز: دڵ لاوێنەوە * قیبلە گاە: رووگە * نوری ذات: نووری خوا * بێ تـەکـەللوف: بێ خـۆ زەحـمـەتدان * ســوخـــتـــە: ســووتاو * تەصـــەڕوف: دەســتکاری و گـۆڕین * عـەرض کـرن: رایان نا * ئولفەت: هۆگری

داین و ستی یو ئەو پەرستار
ئەو بەندی یو حەبسی یو گرفتار
سەرگەرم بوین ب گفتوگۆیێ
سەرمەست بوین ژ بێهن و بۆیێ
وان گۆتە مەمێ کو ئەی جەگەرخوون
ئەم هاتنە دا نەبێ تو مەجنوون
زین بوو سەبەبێ جنوونییا تە
میر بوو سەبەبێ زەبوونییا تە
میر بوو ب تەرا خودان تەرەحوم
زین هات و دگەل تە کر تەکەللوم
گەر تەشنەیی ئەف هە ئابێ حەیوان
وەرخەستەیی هاتە سەر تە لوقمان
مەجنوونی خۆ هاتە با تە لەیلا
گەر وامیقی ها چ بۆ تەعەذرا
گەر بولبولێ گول ژ بۆ تە حاضر
نەیلوفەری میهر بویە ناظر
پەروانەیی شەمع وێ ئەییسا
وەر موردەیی هاتە سەر تە عیسا
دیوانە مەبە ب ڤێ هەوایی
بێگانە مەبە تو ئاشنایی
حورا کو تە جان و دل د دەس بوو
زینا کو تە دایما هەوەس بوو
چاوا تە دڤێ ڤەهاتە با تە
دنیایە فەنایە هات و باتە
ئەرزان مەفرۆشە عومرێ ضایع
بێهوودە مەبە ل جانێ بایع

* بەندی: گیراو * حەبسی: زیندانی * دانەبی: هەتا نەبی * جنوونی: شێتی * زەبونی: کزی و کەنەفتی * تەرەحوم: بەزەیی * خەستە: نەخۆش * میهر: خۆر* ناظر: تماشاکەر * موردە: مردوو * هەوا: ئارەزوو * ئاشنا: دۆست و ناسیاو * هەوەس: ئارەزوو * هات و بات: هات و نەهات، هەر رۆژە لە باریکدا * ضایع: وندابوو * بێهوودە: بەخۆڕایی، لە هیچێ * بایع: فرۆشیار، فرۆتۆخ

جـــامـــا ئەجـــەلێ حـــەتا بنوشی
نابینی ژ بۆ خـــوە جـــان فـــروشی
دیســـان خـــوە ب عـــەقلێ ئاشناکـــە
زنجـــیـــرێ جنوونیـــیـــێ رەهاکـــە
لەورا ڤـەکـرن مـە قـــەید و زنجـیـر
رابی ب مـــەڕا بچـینە پێش مـــیـــر
صـاحـیب کـەرەمـە، خـودان عـەطایە
ظیلا وی ســیـــهـــا پەڕێ هـومـــایە
ڤـــێک دانە ژ بۆتە یار و ئەحـــبـــاب
حـاضـر کـرنە بیســاط و ئەصـحـاب
ثابیت قـــــەدەمـــــە ل دەعـــــوەتا تە
روو دایـە تـــە بـــەخـت و دەولـــەتـــا تـــە
دەرحـــال دەمـــا بچی مـــوقـــابیل
دێ بۆ تە بکەت مـــوراد حـــاصـــیل
چاوا تـە ژ وی مـــــورادە دلخـــــواز
ئەو رەنگە تە دێ بکەت ســـەرەفـــراز
وەقـتێ کـو مـەمێ بهـیـستن ئەڤ پەند
ئەڤ رەنگە هـە گـــۆ ئەوی هـونەرمـەند
ئەز نـاچمـە حـەضـرەتا چـو مـیـران
ئەز نابتـــمـــە بەندەیـێ ئەســـیـــران
ئەڤ مـــیـــر و وەزیریـیـا مـــەجـــازی
ئەڤ شـــوعـــبـــەدە و خـــەیالبـــازی
بیلجـــوملە بەطال و بـێ بەقـــانـە
بـێ عـــاقـــیـــبـــەتن هـەمی فـــەنانـە
مـــیـــرێ کـــو مـــرن هـەبت نەمـــیـــرە
مـــەعـــزوولی هـەبت ئەوی ئەســـیـــرە

* جام: شووشە، زەرکییێ ڤەخوارنێ * کـــەرەم: بەخـــشـین، دلاّوایی * عـــەطـا: بەخـشش * ظیل: ســێـبـــەر * ســیـــهـ: ســێـبـــەر* پەڕ: بـالّ، چەنگ * هومـــا: بالّداریّکی ناو چیرۆکانە دەڵێن سێبەری بەسەر هەر کەسدا بـێ ئەو کەسە سەری بە پادشایەتی دەگـا * ثابیت قـەدەم: پێ چـەقـــــاو، لانـەدەر * بـەخت و دەولّـەت: بەخت و ئیقبال * موقابیل: بەرانبـەر * حـــاصـــیل: جـێـبـــەجـێ، پێکهـــاتوو * ســـەرەفـــراز: ســـەربلّند * هونەرمـــەند: ژێهاتی، بەجەوهـەر * حەضـرەت: نزیکی و رووبەڕوویی * بەندە: بـەنی * ئەسـیـر: دیل * مـــەجـازی: بـەدەڵی * شـوعـبـــەدە: فـــێڵ و تەڵەکـــە * خـــەیالّبـــازی: دوای خـــەیالّات کـــەوتن * بەقـا: مـــان * فـــەنا: نەمـــان * مـــەعـزوول: دەرکـراو، لە کـار لادراو

ئەم چونە حـضـوریێ مـیـرێ مـیـران
وی حـاکـمێ حـاکم و فـەقـیـران
شـاهـەنشـەهێ مـیـر و پادشـاهان
بەخـشـندەیێ توهمـەتا گـوناهان
ئێ چێ کـری نەینکا جـەمـالێ
تیـرا خـوە نومـا ب زولف و خـالێ
فـانووسێ بەدەن کـری مـوطەللا
تێـدا ژ مـەڕا کـری تەجـەللا
ئەو مـیـری حـەکـیـمـە ذولجـەلاله
بێ عـەزل و تەغـەییـور و زەواله
تەزویج کـرن د عـالـەمێ غـەیب
تەئـیـید کـرن ب ئەمـرێ لارەیب
باکـورەیی باغێ عـیـزز و نازن
صـەد شکر کـو بیکر و سـەرفـرازن
حـاشـا کـو دڤێ سـەرایێ فـانی
بێ جـەنـنەتێ عـەدنێ جـاویدانی
حـەیوان صـیـفـەت ئەم بکین زینایێ
بێـهـوده دمـەسکەنێ فـەنایێ
تەڕدامـەن و سـەرنگون و مـەردوود
شـەرمـەنده بچـینه پێشی مـەعـبوود
مـەعـبوود ژ بۆ مـە حوور و غـیلمـان
تەزیـن کـرنه د باغێ ریضـوان
ئەو مـونتـەظیـرن ل ریحلەتا مـە
فـەخـرێ دکن ئەو ب دەعـوەتا مـە
لێ جـەنـنەتێ عـاشـقـان جـودایه
مـیـعـادێ لیـقـایێ کـیـبـریایه

* حـوضـوور: رووبەڕوویی، نزیکی * میری میران: گەورەی گەوان * ئێ: ئەو کـەسـەی * نەینک: ئـاوێنه * جـەمـال: خۆشیکی، جوانی * فانووس: شووشەی قـاپێلکی چرا * مـوطەللا: زێڕ مـاڵ، سـواغ دراو بـە زێڕ * تەجـەللا: خـۆشـاندان * حـەکـیم: زۆر زانا * ذولجـەلال: خاوەن شکۆ * عەزل: لەکار لاچوون * تەغـەییـور: گـۆڕان * زەوال: کـلابوون * تەزویج: جـووت کـردن * عالەم: دنیا * غەیب: نادیار * تەئییید: لاگـیـری بەتوندی * ئـەمـر: فـەرمـان * لارەیب: بێ گـومـان، دوور لە گـومـان * باکـورە: نۆبەرە * عـیـزز: ڕێز و قـەدر * بیکر: مـۆر، دەسکاری نـەکـراو * جـەننەتی عـەدن: بەهەشـتی خـوایی * جاویدانی: هەرهە، هـەمیشـە بەر قـەرار * حـەیوان صـیـفـەت: وەک جانەوەرانی جگە لە مـرۆ * زینا: داوێن پیـسی، زیناح * بێـهـوده: بەلاش، بێ بەهرە * مـەسکەن: جـێگە، شـوێن * تەڕدامـەن: داوێن تەڕ * سـەرنگون: قـڵب، سـەربـەرواژی * مـەردود: رەتێنراو * شـەرمـەنده: فـەێتکار* مـەعبوود: خودێ * ریضـوان: بەهەشت * مـونتـەظیـر: چاڤ نـەێـر* ریحلەت: کـۆچ و بار * فـەخـر: شـانازی * دەعـوەت: بانگ هێـشتن * دەعـوەت: زەمـاوەند * لێ: بەڵام * مـیـعـاد: ژوانگە * لیـقـا: تووش بوون، دیتن * کیبریا: ناوی خوایە

عـــالیـــتـــره ئەو ژ باغێ ریضـــوان
ناگـونجـینه وێ چو حـوور و غـیلمـان
هێـــڤی دکن ئـەم ئەوی ژ مـــەعـبـــوود
نینن مـه ب غـەیرێ وێ چـو مـەقـصـوود
گـــاڤـــا ئەوی کـــر تـەمـــەننی ئـاخـــر
دەرگـــاه ڤـــەبـو ل بـەر وی حـــاضـــر
طەیرێ کـو قـەفـەص ژ بەر ڤـەبـوویی
ئەو رەنـگـه فـــــرِی وەکـی نـەبـوویی
دەسـتـی خـوه ژ قـەیدێ گل کـشـانـدن
چـەنـگـێ د دلـێ خـــوه راوەشـــانـدن
شـــەهبـاز ژ قـەیدێ مـەرکـەزا فـەرش
پەرواز کـر و گـەهیـشـتـه ذیل عـەرش

* عـالی: بلّند * نـاگـونجنەوی: دوێدا جـێگەیان نـیـیـه * چـو: هیچ * غـەیر: جگە، بل ژ * مـــەقـــصـــوود: نیـــاز و مـەبەست * تەمـەننی: دوعـا، پاڕانەوە * دەرگـــاه: دەری، دەروازە * حـــاضـــر: دەسـتـبـەجێ، هەر لەجێ * طەیر: مـەل، باڵدار * قـەفـەص: رکـه * قـەدی: بەند * گل: ئـاخ * چەنگ: باڵی مەل * شـەهباز: بازی سپی * مەرکەز: ناوەند * فـەرش: رایەخ، مـەبەست سـەر زەمـینه * پەرواز: فـڕین، بـاڵگرتنەوە * ذیل عـــەرش "ذی العـرش": خـاوەنی عـــەرش... مـــەبـەست خوایه

شین بۆ مەمێ

ئەو ماتەمێیێ کو با خەبەر بوو
ئەڤ رەنگە ژ بۆ مە نەوحەگەر بوو
گۆ جان کو ژ حەبسێ تەن جودا بوو
فەریاد و فغان د شەهرێ را بوو
بو وەلوەلە و فغان و زاری
بو زەلزەلە و بەزین هەواری
بوهتان ژ مەزن هەتا بچووکان
نیسوان و کەچ و بەنات و بووکان
ئەعیان و ئەکابیر و ئەعالی
میرزا و روال و لائوبالی
یەک فەردە نەما ژ شەهرێ دلخوەش
بیلجوملە د سەرخوەش و موشەووەش
ڤێکرا د بەزین ب سەر مەمێڤە
وان دەردێ برن ب سەر غەمێڤە
تاجدین و بەکر ب ئیتتیفاقێ
بوون هەردوو ل عەردەکی مولاقی
گۆ ئەی سەبەبێ فەسادێ عالەم
شەیطان صیفەتێ ل شکلێ ئادەم
ئەی باعیثێ فیتنە و فەسادان
وەی مانیعێ مەقصەد و موورادان
ئەی پەردە دڕێ مەمێ و زینێ
وەی داغ کەشێ ل سەر برینێ
ئیبلیسێ خەبیثێ پڕ نەدامەت
بەس نینە ل من تە کر قیامەت!

* ماتەمی: ئازیەتبار * نەوحەگەر: ئەوی بەمردوو هەڵدەڵێ * وەلوەلە: هەرا و هاواری خەمناکانە * فغان: هاوار * زاری: گریان، کڕووزانەوە * زەلزەلە: بوومەلەرزە * بەزین: بەغار چوون * هەواری: دەهاوار هاتوان * نیسوان: ژنان * بەنات: کچان * ئەعیان: پیاو ماقوولان * ئەکابیر: گەورە پیاوان * ئەعالی: پایەبەرزان * میرزا: کوڕە میر * میرزا: نووسەر * روال: تازەلاوی دەم روت * لائوبالی: گوێ نەدەر بە هیچ... مەبەستی جوانی سەر مەستە * فەرد: تاک * موشەووەش: پەشێو * بەئیتتیفاقی: بەهەڵکەوت * عەرد: هەرد * مولاقی: تووشی یەک * باعیث: هۆ * فیتنە: شەڕ هلایسێنی * فەساد: خراپە * مانیع: بەرگر * داغ کەش: داغ دانەر، داغکەر * خەبیث: پیس * نەدامەت: پۆژمانی * ل من تەکر قیامەت: قیامەتت لە من راکر

دەرحەقێ مەمێ سەقەط خەبەردا
حەتتا کو ل من تە مەم ب دەر دا
ئەڤ چەندە مونافیق و نەیاری
هێژا تو ب چاڤێ من دیاری؟
مەم دێ بمرت تو دێ بمینێ!
هێژ خوەش بگەڕێ ل روو زەمینێ!
حاضر وی بەکر د عەردێ راکر
جیسمێ ب بەلا ژ جان جودا کر
گاڤا کو گەهیشتە سەر برایێ
نووڕەک وی نەدی د وێ چرایێ
تاجدین ژ سەرێ خوە تاج و تۆمار
هاڤیتنە سەر لەشێ مەمێ ژار
دین بو ژ تەحەسورا برایێ
هەرچی کو ددی وی ئەژدەهایێ
فیلحال دکر کو وی فەناکەت
تەشبیهێ بەکر د عەردێ راکەت
قەط کەس نەدشی ببت موقابیل
بێ شوبهە ب وی د بویە قاتیل
ناچار خەبەر برن ژ بۆ میر
میر هات و ل پێ وی بەستی زنجیر
گاڤا کو جەنازە وان هلانین
شاهید کو ژ مەشهەدێ دەرانین
مەشهوود بوین ل وان عەلامەت
رابو ل خەلایقان قیامەت
دێوێ کو ڤەبەستی وان ب تەدبیر
بزاندی ل بر خوە قەید و زنجیر

* سەقەط: ناڕاست * مونافیق: دووڕوو * نەیار: دژمن * هێژا: هێشتا * حاضر: دەستبەجێ * ب بەلا: بەبەلا: زەرنده * تۆمار: نامەی پێچراوی لوولدراو کە نیشانەی پلەوپایەی وەزیران بوو، دەکەناری کلاو رادەکرا * تەحەسسور: عەزرەت، خەم و تاسە * قاتیل: کوژوخ * جەنازە: تەرم * هەلانین: هەلّیان گرت * شاهید: کێلی قەبر* مەشهەد: گۆڕی شەهید * مەشهوود: بەرچاو * عەلامەت: نیشانە * بزاندی: پساندی، پچڕاندی

زنجیر و کەمەند ئەوی شکیناند
دەروازە و پەردە وی هەلینانـد
ئەژدەر ژ مغارەیێ کو بەر بوو
دەرحال بەزی ب نەعشێ وەر بوو
تابووتێ ل سەر سەرێ خوە دانی
ئەفغان د گیهاندە ئاسمانی
هندی کو د شەهری ئادەمی بوون
تێکدا ب لیباسێ ماتەمی بوون
هندی کو هەبوون د شەهرێ مەشهوور
خاتوون و موخەددەرات و مەستوور
گیسو ڤەکری ب طایێ طەربووش
سەر تا ب قەدەم هەمی سیەهپووش
بێ مەعجەر و بەرقەع و سەرەنداز
رەش گرتی ژ بو مەمێ ب دلخواز
نەییاحە و میهرەبان و دایین
گوینده ب نالە شبهێ گۆیین
وان مەرثییە دستران ب ئاهەنگ
زین رابویە پێ ب قامەتا شەنگ
ناهید صیفەت ل دەنگێ سازێ
رەققاص دچویە بەر جەنازێ
دام و دەد و ئادەمی یو مووران
داروبەر و جامید و طیوران
بیلجومله ژ بۆ مەمێ دنالین
هەریەک ب مەقامەکی دکالین
طەلپێ رەشێ وان سیاه پۆشان
رەھ شبهەتی عەورەکی خرۆشان

* ئەژدەر: حەزیا، زەها * مغارە: ئەشکەوتی قوولّ * بەزی: غاری دا * نەعش: جەنازە، تەرمی ناو تابووت * تابووت: داربەست، دارەباز * ئەفغان: هاوار و گازی * ماتەم: تازیە * مەشهوور: بەناوبانگ، ناسیاو * خاتوون: نازناوی ژنی نەجیم زادە * موخەددەرات: ئەو ژنانەی لە پشت پەردەن و نامەحرەم نایانبینێ * مەستوور: پۆشراو * گیسو: کەزی * طەربووش: فێس: کلاّوی ژنانە * سەرتا ب قەدەم: سەرتاپا * سیەهپۆش: رەشپۆش * مەعجەر: سەرپێچ * بەرقەع: رووبەند * سەرەنداز: عابا، چارشێو دەسمالّی سەر * نەییاحە: ژنی مردوو لاوێنەوە بەدەنگ * میهرەبان: سەرۆکی ژنانی مالّی میر * دایین: تایەن * گوینده: بێژەر * گویین: بالّدارێکە شەو هەتا رۆژ دەنالّێنی * مەرثییە: پەسنی مردوو * ئاهەنگ: هەوا و لەحن * قامەت: بەژن و بالاّ * شەنگ: شۆخ و لەبار * ناهید: ئەستێرەی زوهرە * رەققاص: سەماکەر * دام: جانەوەری کەدی * دەد: جانەوەری درندەی کێوی * موور: مێروولە * جامید: کڕەک * طیور: بالّندان * نالین: نالاّندن* مەقام: هەوا * کالین: گریانی بە دەنگ * طەلب، تەلپ: لەسنگ دان، لەخۆدان * رەش: لێرەدا مەبەست توند و تیژ و بەگریانەوە * رەھ: راست * عەور: هەور * خروشان: بەگرمەگرم

ئەو چەندە ژ عــارضـێ دگـول گــوون
ڤــێکرا دوەرین ســرشکی پڕخــوون
گــۆیا کــو د فــەصلێ نەوبەهـاری
باران ل گــــولشــــــەنان دبـاری
ئەڤ مــاتـەم و ئەڤ ســیــاه پۆشـی
ئەڤ چار شــەڤ و ئـیــزار و پۆشـی
بوهـتــان وی زەمــانـی کــرنـه عــادەت
بو رەســمـێ قــەدیمی تا قــیــامــەت

* گولشەن: مێرگی گوڵان * عادەت: دام و دەســتــوور * رەسم: رێوشــوێن * قەدیمی: کەونارا

دلۆڤانییا زینێ

وەقتێ وەکو چوونە سەر مەزاران
وان دی مەریەک دناڤ دوو داران
هاڤیتنە عەردێ شبهێ موردار
بێ نەوحەگەر و خودان و غەمخوار
پرسین عەجەب ئەو چ بێ نەوایە؟
گۆتن بەکرە خودان جەزایە
تاجدین ژ رووی دنێ فەنا کر
عالەم ب فەنایییا وی شاکر
راوی وەهە گۆتە من ریوایەت
زینێ کو بهیستی ئەڤ حیکایەت
ئەڤ رەنگەهە گۆتە میر و تاجدین
ئەی شاهە و وەزیرێ عیزز و تەمکین
ئەز هێڤی دکم نەکن عینادێ
دەرحەققێ وێ مەنبەعێ فەسادێ
لەورا کو خودانێ ئینس و جانان
وی خالقێ ئەرض و ئاسمان
رۆژا ئەوی حوببێ دا حەبیبان
هەنگی ئەوی بوغضێ دا رەقیبان
مەوجوود کرن دەما ژ مەعدووم
ئەم پێکڤە د لازمین و مەزلووم
ئەم صۆرگولین ئەو ژ بۆ مە خارە
ئەم گەنجین و ئەو ژ بۆ مە مارە
گول حیفظ دبن ب نووکێ خاران
گەنجینە خودان دبن ب ماران

* مەزار: گۆرخانە * مری: مردوو * موردار: مردار، مندار، کەوتی، تۆپیو * نەوحەگەر: مردوو لاوێنەوە * خودان: خاوەن* غەمخوار: مشوورخۆر * بێ نەوا: بێچارە، ژار * جەزا: سزا * راوی: چیرۆکبێژ * ریوایەت: ڤەگەڕانی باس * حیکایەت: سەربهورد * تەمکین: دەستەڵات و پایەداری * عیناد: لاساری * مەنبەع: سەرچاوە * فەساد: خراپە * ئینس: مرۆڤان * جانان: روحان، جندۆکان * خالیق: چێکەر * ئەرض: عەرد * حوب: خۆشەویستی * حەبیب: خۆشەویست * بوغض: رک و کینە * رەقیب: چاودێر * مەوجوود: پەیدا * مەعدووم: نەبوو * لازم و مەلزوم: دوو شت کە بێ یەکتر نەیان کرێ * خار: درک * گەنج: خەزێنە * حیفظ: پارێزگاری

ژەووەلڤە ئەگەر چی وی جەفاکر
ئاخر ب مەڕا ئەوی وەفا کر
ظاهیر وی ئەگەر موخالەفەت کر
باطین ب مەڕا موافەقەت کر
گەر ئەو نەبویا دنێڤ مە حایل
عیشقا مە دبو بەطال و زایل
وی گەرچی ژ بۆ خوەڕا خراب کر
دەرحەقێ مە وی قەوی صەواب کر
ئەو بوو سەبەبێ حەقیقەتا مە
داخیل گەڕییا طەریقەتا مە
ئەو ژی د رییا مەدا شەهیدە
تەحقیق بکن کو ئەو سەعیدە
زینهار ژ مەشهەدا کو مەم تێ
ئەلبەتتە ژ مەرقەدا کو ئەم تێ
مەحرووم مەکن بەکر ئەمانەت
ئەم بوونە ب وی صەیێ صیانەت
گاڤا کو دچینە نێڤ صەعیدێ
کەلبێ مە بتن ل بەر وەصیدێ
ئینصافە ژ بۆ خودانی ئینصاف
ئایینە دبیتن ئەو قەدەر صاف!
قەط مومکینە ئاب و ئابگینە
ئەڤ رەنگە نەکەت قەبولێ کینە!
حاشا کو ب غەیرێ پوختەیێ عیشق
کەللا کو سیوایێ سوختەیێ عیشق
ئەڤ چەندە ل صاحیبێ جەفایێ
ئەڤ رەنگە کەسەک بکەت وەفایێ!
ئەڤ طایفە مەرحەمەت سرشتن
لەو لایقێ نیعمەتا بەهیشتن

* موخالەفەت: دژایەتی * موافەقەت: سازگاری * حایل: نێوان، بەرهەڵست * بەطال: بێهوودە، پووچ * زایل: کلا، نەماو * قەوی صەواب کر: زۆر چاکی کرد * حەقیقەت: حەقانییەت * داخیل گەڕییا: هاتە ناو * طەریقەت: رێوشوێنی صۆفیانە * شەهید: کوژراو لە ڕێگەی خوا* تەحقیق بکن: باوڕ بکن * سەعید: بەختەوەر* مەشهەد: قەبر * مەرقەد: جێ خەو، جێ رازان، گۆ * ئەم: ئێمە * مەحرووم: بێ بەش * ئەمانەت: دەغیلە * صە: سەگ * صیانەت: پارێزراو، پاراستن * صەعید: بالا، بەرەوژوور * وەصید: بەردەرانە، ژێر دەرانە. ئیشارەیە بەو ئایەتەی باسی ئەصحابی کەهف دەکا "وکلبهم باسط ذراعیه بالوصید" واتە سەگەکەشیان چەنبۆڵەی داداوە لەسەر ژێر دەرانەکە * ئینصاف: هەق و راستی * صاف: بێ غەوش * ئاب: ئاو * ئابگینە: ئاوێنە، شووشە * ئەڤ رەنگە: ئەم جۆرە * کینە: رک * پوختە: کوڵاو * کەللا: هەرگیز، نە * سیوا: جگە، بل * سوختە: سووتاو، شەوتی * طایفە: بەرە * مەرحەمەت: دلۆڤانی * سرشت: نیهاد، کەرستەی ژیان * نیعمەت: خۆشی و لەزەت

زین ل سەر گۆڕێ مەم

ئەلقیصصە شەهیدێ عیشقێ جەللاد
مەقتوولێ ستەم قەتیلێ بێداد
ئەو کوشتەیێ جورمێ بێگوناهی
تەشبیهێ بەراتێ پادشاهی
مەنشوور کرن ب نووڕێ پاکی
مەستوور دنێڤ قبووڕێ خاکی
ئەو دوڕ ب خەزینەیێ سپارن
ئەو مار ل بەر پێیان ڤەشارن
داینانەنە بەر سەری عەلامەت
یەعنی ئەوە سەروەرێ قیامەت
سەر خەیلێ قەبیلێ پاکبازان
سەردارێ جەمیعێ سەرفیرازان
زین هات و ب قامەتا صنەوبەر
بو سەرو ل سەر وی سایە گوستەر
بێ پەردە میسالێ نەی دنالی
هێستر دوەرین عەلەتتەوالی
عەینی تە دگۆ د فەصلێ نیسان
دەریا رژیا ژ عەورێ دیسان
باران کو ل توربەیێ دباری
هەر دانە دبوونە دەھ مراری
هەردەم کو دکر ژ دەردێ دل ئاھ
وان ماتەمێیان نەعوذوبیللاھ
وێرا ب نەوا دگرتن ئاھەنگ
هەر نەھ فەلەکان ب سەر دکەت دەنگ

* جەللاد: میرغەزەب * مەقتوول: کوشتی، کوشتە * ستەم: ناهەقی * قەتیل: کوشتە * بێداد: ناهەقی * جورم: خەتا، گوناھ * بەرات: حوکم و فەرمانی پادشا * مەنشوور: بەلاڤ کری * مەستوور: داپۆشراو * قبوور: قەبران * عەلامەت: نیشانە * سەروەر: سەردار، مەزن * سەرخەیل: سەرکۆمار، سەرھۆز * قەبیل: قەبیلە: ھۆز، گەل * پاکباز: کارپاک * جەمیع: گش * سەرفیراز: سەربڵند * قامەت: بەژن * صنەوبەر: داریکە راست ھەڵدەچێ * سەروو: داریکی راستە * سایە گوستەر: سێبەر راخەر، سێبەر دەر * بێ پەردە: بە ئاشکرا * پەردە: ھەوای موسیقا * نەی: بلور، بلوێر * عەلەتتوالی "على التوالي" واتە یەک بە شوێن یەکدا، بێ وەستان * عەینی: تەواو * نیسان: ھەوەل مانگی بەھار * دەریا: زەریا * عەور: ھەور* دیسان: دووبارە * توربە، توربەت: خۆڵ ... لێرەدا مەبەست قەبرە * مراری: مرواری * ماتەمی: ئازیەتبار * نەعوذ وبیللاھ "نعوذ بالله": خۆ د پارێزن بە خوا، پەنا بەخوا * نەوا: ئاواز * ئاھەنگ: ھەوای گۆرانی * نەھ فەلەک: نۆ عاسمان

جندی یو سپاهی و ئەمیران
دەرویش و رەعیە و فەقیران
دلدار و شەپال و نازەنینان
حوری یو پەری یو غەم رەقینان
ڤێکرا دکرن هەوار هەرکەس
ئەفغان دگەهانە چەرخێ ئەطلەس
زینێ کونەما قیام و قووەت
نالی بریان و کەت ژ قودرەت
رونشتی ل بەر سەرێ مەمێ ژار
مەم کر ب تەکەللومێ خەبەردار
کەی مالکی مولکێ جیسم و جانی
ئەز باغچەمە و تو باغەڤانی
باغێ تە گیهاندی بێ خودانە
بێ روویێ تە ئەو ژبۆ چرانە؟
ئەڤ خال و خەط و عوذار و گولزار
ئەڤ حوسن و جەمال و باغێ روخسار
بادامێ سیاە و چەشمێ شەهلا
نار و بێهە و سێڤ و شاخێ بالا
خوەش رەنگ و ب لەذەت و بەطامن
بێ شبهە ل غەیرێ تە حەرامن
نەخلا بەدنا خوە راوەشینم
ڤێ میوەیێ جملە داوەشینم
ڤان سونبول و لالەیێ د غەرِا
رەیحان و بنەفشەیێ موطەرِا
یەعنی کو عوذار و زولف و خالان
یا قەنج ئەوە ئەز بدم ب تالان

* جندی: لاوچاک، چەکدار * سپاهی: لەشکرچی * ئەمیر: میر * رەعیە: بۆرەپیاگ، گوندی * دلدار: ئەڤیندار، دلبەر * شەپال: شۆخ و شەنگ * چەرخی ئەطلەس: عاسمانی نۆهەم * قیوام: خۆگرتن * قووەت: هێز و توانا * نالی: ناڵە * قودرەت: توان و تاقەت * تەکەللوم: دواندن * کەی: کەئەی * مالیک: خێو، خودان * جیسم: لەش * خودان: خاوەن * ژ بۆ چرانە: بۆ چینە؟ بەکاری چێ دی؟ * خەط: مووی روخسار * خال: نیشان * عوذار: لاجانگ، جینیک * گولزار: جێی گوڵان * حوسن: جوانی * روخسار: روو، دێم * سیاە: رەش * بادام: بەهیڤ، باڤی * شەهلا: کاڵ * نار: هەنار * بێهە: بەهێ * شاخ: لق، لک * بالا: بڵند * بالا: بەژن * لەذەت: لەزەت، خۆشی و شیرینی * طام: تام، چێژە * شبهە: گومان * غەیر: بل * حەرام: ناڕەوا * نەخل: دارخورما، داری بڵند بالا * داوەشاندن: داوەراندن * لالە: رەبەنۆک، گوڵە مێلاقە * غەرِا: گەش و بریقەدار * موطەرِا: تەڕ و تازە و تێراو * عوذار: جنیک، لاجانگ * زولف: کەزی، بسک

مـانەندی گـولان لیـبـاسێ کـەرکم
ئاخ و خـۆلیـیێ ب سـەر خـوە وەرکم
زولفـــان هەمی طا ب طا بکێـــشم
حـــەقـقێ منە جـاب جـا بئـێـشم
ئەو باغ و بەهـار و بەرگ و ئـەثـمـــار
ئەنوار و شکوفـــە جـــەمـــعێ ئەزهـار
نـەذرا نـەظـەرا تـە بـوون ب جـــــارەک
وەقـفـــا بەصـــەرا تـە بوون مـــوبارەک
تـالان بکـم ئـەز ئـەوان تـەمـــــــامی
دا بـەهـرە نەخـــون ژوان چو عـــامی
لاکین خـــوە ب خـــوە دکم تـەصـــەوور
بـەلکی تـو ببی ل من تەغـــــەییـــور
ئەڤ جـیـذعـە نەبت ل با تە مـەقـبـوول
ترسم کـو تو من بگێـڕی مـەسـئـوول
تەرکـیـبێ وجـوود جـیـسم و جـانن
مـــــولکێ د تـەنە نە بێ خـــــودانن
نوقـصـان ببتن ژ حـوسنێ مـوویەک
بـەلکی تـو بکی ل من تو ســـوویـەک
گـاڤـا کـو ل من بکی عـیـتـابێ
زانم کـــــو نـەشم بـدەم جـــــەوابێ
نیـــزیکە ببم وەکی تە مـــــەدهـۆش
ها وەقـتـــە دگـەل تـەبم هەمـاغـوش
لایق ئەوە طەی بکم بیـــســـاطێ
پاکـیـــزە ببم ژ ئیـــخـــتـــیـــلاطێ
یا قـــەنج ئەوە هەر ب ڤێ جـــەمـــالێ
ئازوردە نـەکم قـــــە زولف و خـــالێ

* کـەر: لەت * ئاخ: خـاک * خـۆلی: خـــۆڵ... خـــاکی ورد * طا ب طا: تاڵ بەتاڵ، داو بەداو * حـەقێ منە: شیـاوی خۆمـە * جا ب جا: هەمـوو جێـیەک لە لەش * بـەهار: هەوەڵ فـەصـلێ سـاڵ * بـەهار: گـوڵێکی زۆر جـــوانە * بـەرگ: گـــەڵا، بەنگ، پەلک * ئەثـمـار: کـــۆی ثەمـەر: بەر، مـیـوە * ئەنوار: گـوڵان * شکوفـە: خـونچـە * ئەزهار: گـوڵان * نەذر: دەقەبەڵ، بەخشراو * نەظەر: دیتن * وەقف: مـەوقـووفـە، تەرخـان کـراو * بەصـــەر: چاو * مـــوبارەک: پیـــرۆز * عـامی: خـەڵکی رەمـەکی * تەصـەوور: هێنانە بەر هزر * تەغـەییـور: گـۆڕان * تـەرکـیـب: لێک دراو * مـــولک: مـــاڵ، تایبـەتی * نـوقـصـان: کـورت هێنان * جیـذع: قـەوارە و بەژنی دار* مـەقـبـوول: بەردڵ * مـەسـئـوول: بەرپرسیـار * سـو: گـومـان، دوودڵی * عیـتـاب: سـەرکۆنە * جـــەواب: بـەرسـڤ * مـــەدهـۆش: دڵ بووراوەوە، لە هۆش چوو * هـەمـا غـوش: هاو هـەمبێز، دەستـەملان * لایق: شیـاو * طەی: پێـچـانەوە، لـوولدان * بیـسـاط: رایـەخ * ئیـخـتـیـلاط: تێکـەڵاوی * ئازوردە: ئازاردراو

تەسلیم بکم ئەمانەتێ حەق
تەفویضێ تەبم ب خەمل و رەونەق
ئەڤ رەنگە ئەدا کرن حەقایق
بزاندی ژ عالەمێ عەلایق
هەمبێز د مەرقەدێ وەرانی
بێزاری بەدەن نوما ژ جانی
دەستی خوە ب دل ژ جانێ شوشتن
گۆیا کو شەمال بو ڤەکوشتن
روحا خوە شیهاندە پێشی باری
جیسمێ خوە سپارە وێ مەزاری
وان ماتەمییێ د دل بریندار
تەکرار ژنووڤە کرنە هاوار
ئەفغانی ژ جانێ حاضرینان
فەریادی نیهادێ ناظرینان
سێ رۆژ و شەڤان ژ فەرشێ غەبرا
پەیوەستە دچوونە عەرشێ ئەعلا
حەتتا وەکو زین ب رەسم و ئایین
تەجهیز کرن وەکی دزانین
لەحدا کو مەمێ مەلەک نەظەر تێ
یەعنی صەدەفا کو ئەو گوهەر تێ
ئەو چەندە ل سەر گرین ب زاری
بارانی سرشکێ لێ دباری
ئەو چەندە ل سەر بوین گوهەربار
سەر لێ ڤەکرن ژ نووڤە تەکرار
ئەو هەردوو گوهەر د دورجەکیدا
ئەو شەمس و قەمەر د بورجەکیدا

* ئەمانەت: ئامانەتی * حەق: خوا * تەفویض: تەسلیم * خەمل: خشڵ * رەونەق: جوانی و صافی * حەقایق: شتانی راستی * بزاندی: پساندی، چڕاندی * عەلایق: هۆی پێوەندان * هەمبێز: ئامێز، باوەش * مەرقەد: قەبر * بێزار: وەڕەز * شەمال: فندی ئایسایی * ڤەکوشتن: کوژاندیەوە * شیهاند، شیاند: نارد * باری: خودێ * مەزار: قەبر، گۆڕخانە * تەکرار: دووبارە * حاضرین: ئەوانەی لەوێ بوون * نیهاد: هەناو * ناظرینان: تماشاکەران * فەرش: رایەخ * غەبرا: هەر * پەیوەستە: بێ وچان * عەرشی ئەعلا: تەختی هەرەبەرزی خوایی * رەسم و ئایین: دام و دەستوور * تەجهیز: ئامادە * لەحد: گۆڕیچە * مەلەک: فریشتە * نەظەر: چاو، دیتن * صەدەف: قاپێلکی مروواری * گوهەر: گەوهەر * سرشک: رۆندک * گوهەربار: گەوهەرباران * تەکرار: سەر لە نوێ * دورج: قوتووی گەوهەران * بورج: مزڵگەی رۆژ و مانگ لە عاسمان

بێ واسیطه وان کرن موقارن
بێ فاصیله وان ب هەڤ سپارن
حاصل ڤەکرن ژ نووڤە صندووق
میر گۆتە مەمی ژ بۆ تە مەعشووق
سێ جاری ژ قالبێ صەدا هات
ئاواز ب لەفظێ مەرحەبا هات
هەمیان کو بهیستی سیرێ تەحقیق
بیلجوملە کرن ب عیشقێ تەصدیق
تەحسین و صەد ئافەرین ژوان ڕا
قەط مەیلێ دنێ نەبوو ب وان ڕا
ئالودە نەبون ب خاک و خاشاک
ئەڤ بو ئەڤڕا مەحەببەتا پاک
پاکیزە و پاکباز ئەو چوون
دوشیزە و سەرفراز ئەو چوون
لەب تەشنە و بەر ژ هەڤ نەخواری
حەسرەت زەدە چونە پێشی باری
خوەش عەیش کرن ب عیشقێ وەڵلاه
خوەش پێکڤە مرن تەبارەکەڵلاه
هەرچی ب جوانی شبهێ زینێ
تەبدیل بکەت ب عیشقێ ژینێ
یا میثلێ مەمێ ب عیشقێ سەردەت
عەیش و خوەشییێ ل ڕێ ب دەردەت
ئەلبەتتە مرادی دێ هەلینت
هەرچی کو ئیرادەتێ ببینت
یارەب ب کەلالێ عیشقێ صادق
یارەب ب کەمالێ صیدقێ عاشق

* صندووق: گوریچە * مەعشووق: گراوی * قالب: بەدەن، لەشی بێ گیان * صەدا: دەنگ * لەفظ: پەیڤ * مەرحەبا: خۆش هاتی * سیر: راز * تەحقیق: بەڕاستی * تەصدیق: بڕوا * تەحسین: پەسن * مەیل: ئارەزوو * قەط: هەرگیز * ئالودە: لەوتی، پەلاوی * خاشاک: زبڵ و زاڵ، دڕک و داڵ * مەحەببەت: ئەڤین * پاکباز: کارپاک * دوشیزە: کەچ * سەرفراز: سەربڵند، خاوەن ئابڕوو * بەر: میوە * ژ هەڤ: لەیەکتر * حەسرەت زەدە: دڵ بەخەم و کول * باری: خوا * عەیش: ژی، ژیان * وەڵلاه: سوند دەخۆم بە خوا * تەبارەکەڵلا "تبارك الله": پاکی و گەورەیی بۆ خوا * ئەلبەتتە: بێگومان * هەلینت: وە دەست دێنێ * ئیرادە: نیاز * کەلال: ماندوویی و رەنج کێشان * صادق: راست * کەمال: تەواوی * صیدق: راستی

یارەب ب شـــرینیـــیـــا جـــەمـــالێ
یارەب ب ئەڤـــینیـــیـــا جـــەلالێ
یارەببی ب دەردێ هیـجـرێ جـانگاھ
یارەببی ب ذەوقێ وەصلـێ دلخـــواھ
یارەب ب حـــەلاوەتا حـــەبیـــبـــان
یارەب ب عـــەداوەتا رەقـــیـــبـــان
یـــارەبـــبـــی ب نـــازێ نـــازەنـیـــنـــان
یارەب ب نیـــازێ غـــەم گـــوزینان
یارەببی ب ئاڤـێ چاڤـێ بولبـــــول
یارەب ب خـــونـاڤـێ ئاڤـێ صـــۆرگـــول
یارەببی ب ئەشکـێ ئالێ مـــەجنوون
یارەببی ب روویـێ لەیلـێ گـــولگوون
یارەب ب مـــــەمـێ و وێ ئـەڤـــیـنـێ
یارەب ب تەحـــەســـســـورا ل زینـێ
وەقـــتـێ کـــو جـــودا دکی ژ جـــانی
بێ بەهرە نەکی ژ عـیـشـقـێ "خـانی"
یەعنی ژ ویلایەتا مـــــوحـــــەممەد
مـەحـروم نـەکی تو یارەب "ئـەحـمـەد"
چـاوا ژ نـبـــــووەتـێ ب قـــــالـە
مـــــەطلەب ژ ویلایـەتـێ وی حـــــالـە
دایم ئەوی گـــوفـــتـــوگـــۆ وەلایە
لاکین ئەوی جـــوست و جـــوبـەلایە
قـــەولێ د وی ســـەرســـەری گـــوزافن
فـیـعلـێ د وی جـوملەتەن خـیـلافن
ظاھیـر ژوەرا ســەلیســە گـوفـتـار
باطین ب وەرا خـــەبیـــشـــە کـــردار
مـانـەندێ مـــەمـێ ئەوی مـــە رەنجـان
تەشـبـیـھێ بـەکر ببـەخـشـە قـەنجـان

* شـرینی: شـیـرنایەتی * ئەڤـینی: عـاشـقـەتی * جـەلال: شکۆ. مـەبـەست خـوایە * ھیـجـر: دووری * جـانگاھ: گـیـان گـەز، گـیـان کـەم کـەر * ذەوق: شادی و خۆشی * وەصل: پێک گەین * دلخـواھ: یار، مـەرازی دڵ * حـەلاوەت: شـیـرنایەتی، شـیـرانی * حـەبیب: خـۆشـەویست * عـەداوەت: دژمنی * رەقـیب: چاودێر * نیـاز: ئاتاجی * غـەم گـوزین:: خـەم ھەڵبـژێر * خـونـاڤ: ئاونـگ، شـــــەونم * ئەشـک: رۆندک، ئەسـرین، فـرمـێـسـک، ھەسـر * ئال: سـووری ئاچـخ * مـەجنوون: قـەیسی عـامـری کـوڕی مـولەووەح، ئەڤـیـنداری لەیلێ * گـول گـون: بەڕەنگی گـوڵ * تەحـەسـسـور: خـەم خـواردن * ویلایەت: گـەورەیی، دۆستایەتی، خۆشەویستی * مـــەحـــرووم: بێ بـەش * نـبـــووەت: پێخـەمبـەرایەتی * قـال: قـسـە، پەیڤ * مـەطلەب: مـەبـەست * حـاڵ: باری ناوەوە * وەلا: دۆستایەتی * بەلا: بەڵا * قـەول: گـفـت و وتار* سـەرسـەری: نەژدل * گوزاڤن: قسەی ھەواین، درۆن * فیعل: کردە * جوملەتەن "جملتا": بەگشتی * خـیـلاف: دژ و پێـچـەوانـە * ظاھیـر: بەڕواڵەت * سەلیسە: رەوان و بێ گرێیە * گـوفـتـار: وتار * باطین: وەکی تر، لەناوەوە * ب وەڕا: دەگـەل خـەڵکی * خەبیث: پیس * کردار: کردە

چقڵێ مەم و زینان

حـــیکمـــەت ئـەوە ئـەو ژ داربێ دنیـــا
چون ســـەیر کـرن ســـەرایێ عـوقـبـا
وان تـەرک نـەدا جـیـبـیـللـەتـا خـــوە
هـەر یـەک خـولـقین ل خـیـلـقـەتـا خـــوە
یـەعـنـی کـــو ل ســـەر مـــەمـێ و زیـنـێ
شـین بـو ژ زیـراعـــــەتـا ئـەڤـــیـنـێ
رسکین دوو عـەدەد نیـهـالـێ سـەرکـەش
رابوون ب هـەوا وە هـەردوو سـەرخـوەش
یـەک ســەروێ ســەهـی یو یـەک صنـەوبـەر
ســەر ســەبز و لـەطـیف و ســایـە گـوسـتـەر
وان دەست د گـــــەردنـێ د یـەکـــــرا
قـــەدا خـــوە درێژ کـــرن ب یـەکـــرا
شـین بـوو ژ ئـەوی بـەری ژ خـــیـــرێ
دارەک ل قـــیـــافـــــەتـا کنێـــرێ
ئـەو دار ژ راحـــــــــەتـی بـەری بـوو
مـــانـەنـدێ خـــودانی ب ســـتـــری بـوو
رابو خـــوە گـیـهـانـدە هـەردوو داران
بـو مـــانـیـــعـێ وەصلـێ هـەردوو یـاران
راحـــــەت وی نـەشـی بـکـەت مـــــدارا
خـــەصـــمـــانـەیی کـــر وی ئـاشکـارا
دیسـان خـوە گـیـهـانـدە وان حـەبیـبـان
ئـەو لـێ پـچـیـیـا وەکی رەقـیـبـــان
حـاصـل ل فـرووع و گـەر ئـوصـوولان
ئـەولـێ فـــەتلی وەکی فـــوضـــوولان

* حـیـکمـەت ئـەوە: سـەیر و سـەمـەرە لەوەدایـە * دار: مـاڵ، خـانوو * سـەیر: رۆیشتن * سـەرا: مـاڵ * عوقبـا: دوایی. مەبەست قیامەتە * جیبیللەت: سرشت، مـایـە و کـەرسـتـەی دروست بوون * خـــولقین: چێ بوون * خـــیـلـقـــەت: پـەیدابوون، ســـازدران * زیـراعـــەت: چاندن، کـشـتـوکاڵ * رسکین: رسکان، روان * عـەدەد: ژمارە * نیـهـال: نـەمـام * ســەرکـەش: بڵند * هـەوا: حـەوا، بـەرەو عاسمـان * سـەهـی: راست * صنـەوبـەر: داریکە * ســەرســەبز: کـەسک * لـەطـیف: جـوان و شـــەنگ * ســایـە گـوســتـــەر: ســێبـەربڵاو * بـەری: بێ بەش * خـێـر: چاکـە * قـیـافـەت: شـکڵ و بـیـچـم * کنێـر: جـۆرێ دارە * راحـــەت: ئاســـوودەیی * بـەری: بێ بـەش * مـــانـەند: وەکـی * ب ســـتـــری: بـە دڕوو، دڕواوی، دڕکـاوی * مـانـیـع: بـەرگـر * وەصـل: پێک گـەیشتن *راحـــەت: بـەهـاســـانـی * مـــدارا: رابواردن، گـوزەران * خـــەصـــمـــانـە: دوژمنـانـە * پـچـیـــا: پێـچـی خـوارد * رەقـیـب: چاودێری چاوچنۆک * فـروع: لقـان، لکان * ئـوصـول: ئـەصـلان، رەگ و بنان * فـەتلی: هـاڵ * فـوضـول: خـۆ تێ هـەڵقوتێن

خـــەلقێ کـــو ب ئەصل بەدســـرشـتن
ئەو ئـەصل ژ وان قـەتێـتـــە شـــوشـتن!
چل ســـالی تو حـــەنظەلێ بچـــینی
صـــــەد ئـاقـێ بدی ب هـەنگـقـــــینی
پـەروەردە بـکـی ب ئـافـــــــتـــــــابـێ
هـەردەم بـرِەشـــــینـی لـێ گـــــولابـێ
هـەر رۆژ رەهـا وی لـێ ب کـــــــەرکـی
وێ فـــاصـــیلـەیێ تژی شـــەکـــەرکـی
خـــــزمـــــەت بکری تو هـێند وانـه
ئـەو بـۆتـه دبێـــــتـــــــه هـیـنـدوانـه!
دا فکر نـەکـی دەمـــــا کـــــو بـەردەت
ئەو غـــەیر ل طەحلیـــیـێ ثەمـــەر دەت

* ئەصل: رەگـەز * بەد سرشت: خراب دروست بووگ * قـەتێـتـه شـوشـتن: قـەط دەشـۆرێ * حـەنظەل: گـوژاڵک، کـاڵەک مارانه * رەھ: رەگ * کەر: لەت، قەلشی * فـاصـیلە: نێـوان * هـیندوانه: وەک هـیندو کـــه بەدەوری بتـــیـــان دادێن * هێندوانـه: شـــفـــتی، شـــووتی، هـەنـی، شـــەبەش، جـــەبەژ * طـەحلی: تالی * ثەمـەر: بەر، میوه

بەکر و رەحما خودێ

ئاگاە ژ حالێ دەورێ ئەییام
ئەف رەنگەهە گۆتە من سەرەنجام
گۆ پیرەکی میهرداڕێ عاشق
قەولێ وی ژ رەنگێ صوبحێ صادق
وەقتێ وەکو ئەو دبو موراقیب
روحا وی دبو ل جسمێ غالیب
ئەسرار دبوون ل وی دیاری
نێچیر دکر ل عەرشێ باری
غایب کو دبوو ل عالما گل
غالب کو دبو ل عالەما دل
قەلبێ وی ل سرێ لەوحێ مەحفووظ
هەر لەحظە دبو ب کەشفێ مەحظووظ
ظاهیر کو دبوون ژوی کەرامات
ئاگەهـ دکرن خودان مەقامات
وی پیری ب خەون ئەگەر ب ئیلهام
ئەف رەنگەهە کر حەقیقەت ئیعلام
گۆ چوومە دیارێ باغێ ریضوان
من دی دووهەزار حوور و غیلمان
بیلجوملە د قەصرەکی عەمەلدار
ئەو قەصر بتوون ژ دورێ شەهوار
یەک شبهێ بەکر ب تاج و بن پەر
وەسطایی ل بەر دەری موەققەر
چەوگانەکێ حەیزەران ددەس بوو
ئەمما مە نزانی ئەو چکەس بوو

* حال: چۆنیەتی * دەور: سوڕ * ئەییام: رۆژان، رۆژگار * سەرەنجام: لە دواییدا * میهر: دلۆڤانی * عاشق: ئەڤیندار * صوبحێ صادق: بەیانی بەڕاستی * موراقیب: کروشمە کردوو بۆ بیر لە دیداری خوا کردنەوە * غالیب: زۆربەساندوو * دیاری: بەرچاو * نێچیر: راو * باری: خودێ * غایب: ون، نادیار * عالەم: دنیا * گڵ: ئاخ * غالب: زاڵ * لەوحێ مەحفووظ: تەتەڵەی لای عەرشی خوا * لەحظە: تاو، گاڤ * مەحظووظ: بەختەوەر، بەشدار * کەرامات: کاری شێخانە * مەقامات: پلەو پایەی ئەولیا * ئیلهام: کەوتنە دڵەوە لەلایەن خواوە * ئیعلام: هایدان * دیار: ئاقار * دیار: دیتن، دیدەنی * قەصر: کۆشک * عەمەلدار: کارکەر * بتوون: سەرپاک، بەگشتی * دورێ شەهوار: مرواری شیاوی شاهان * بن پەر: شیری جەوهەردار * موەققەر: سەنگین و گران و بەویقار * چەوگان: گۆچان

من گـۆتـه وی ئەی خـودان مـەراتیب
ئایا تو خـودانی یانه حـاجـیب؟
گـۆ شـێخ تو نزانی مـا کـو کـیـمـه؟
ئەز ئەو بەکـرێ کـو قـاپوچیـمـه
ئەز مـوشـتـەرەکێ مـەمێ و زینم
لەو لێـرەهـه ئاسـتـان نشـینم
ئەف قەصرە کو هەشت طەبەق عەیانن
یەک یا منه حـەفت طەبەق د وانن
ئەز لێـرە ئەمین و دەست ب دارم
لاکین دڤێ مـولکێ حـیـصـصـه دارم
هەرچەندی ب شکل پاسـبـانم
ئەمما ب مـەکـان شـەریکێ وانم
من گـۆتـه وی ئەی نکو سـەرەنجـام
واضح بکه حـالێ بۆ من ئیـعـلام
هەرچەند کـەرەمـا کـەریم عـامـه
باری ب چدا تـه ئەو مـەقـامـه؟
گـۆ شـێخ تو هێـژ نەبوویی عـارف
ئـەمـمـا د دنـێ تـو بـویـه واقـف
ئەز گـەر ب خـەبەر رەقـیـبێ وان بووم
لاکین ب نەظەر حـەبیـبێ وان بووم
من ئەو ژ دنێ ب پاشـڤـه کـێـشـان
مـوعـتـاد کـرن ب دەرد و ئێـشـان
خـوەشی د دنـێ ل وان ب دەردان
مـونقـاد کـرن ب داغ و دەردان
ئەو چەندە مـه دانه وان سـیـاسـەت
حـەتتـا وەکـو بوون خـودان ریاسـەت

* خودان مەراتیب: خاوەن پلە و پایە * ئایا: ئاخۆ * خودان: خاوەن * حاجیب: پەردەدار * مـا: بۆچی؟ * قـاپووچی: دەرکـەوان * مـوشـتـەرەک: هاوبەش * ئاستان: بەردەری * ئەمین: جێ متمانە * دەس ب دار: کـاربەدەست، سـەرۆکی کارکەران * حیصصە: بەش * پاسبان: پاسـدار، قـۆڵچی * مـەکـان: جـێگە * نکوسـەرەنجـام: ئاخر خـێر * واضح: رۆشن، ئاشکرا * ئیعلام: خـەبەردان * کـەرەم: بەخـشین * کـەریم: بەخـشندە، خـودێ * عام: هەمـووانی * باری: خـوا * مـەقـام: پایە و جـێگە * عـارف: ناسیاری خوا * واقف: ئاگادار، هایدار * خـەبەر: قـسـە * رەقـیب: چاوێر * نەظەر: فکر لێکردنەوە، دەراسـتی دا* نەظەر: چاکە لەگەڵ کردن، بە چاکی لێ روانین * حـەبیب: خـۆشـەویست * موعتاد: فێر * مونقاد: جڵەوڕاکێشراو، بەرفەرمان، ملکەچ * سیاسـەت: دەرد و ئازار * ریاسـەت: سەرۆکی، گەورەیی

لەورا مە ل ضەڕێ وان خەبەردا
حەتتا کو سەرێ خوە تێ ب دەردا
ئەف هەردوو جیهان ب هەڤ هەوینە
ئەف ضەڕە ل ضەڕێ هەڤ قەوینە
تا دەست ژ ئێکێ بەر تە نادی
نابینی چو لەنزەتێ ژ یا دی
ئەو ضەڕە ب وان مەدایە بەردان
کێشانە ب ئاسمان ژ عەردان
من داییە وان بتوون بەهیشتەک
وان داییە من ژباغێ خشتەک
شێخ مایی ل گۆتنا وی گوهدێر
گۆ ئەی شەقییێ تە عاقیبەت خێر
تاجدین کو تو کوشتی بێ جینایەت
باری ب ویرا چکر عینایەت!
گۆ عەفو کر ئەو جەنابێ باری
بو جەنەتی یو نەچوویە ناری
خەللاق خرابی یو خەبیثی
بەخشینە وی جەنەتی نڤیسی
عالەم کو ب دەست خرابیا من
عاجز کربو فەساداییا من
کوشتم وی ژ بۆ نیظامێ عالەم
بو راحەتیا عەوامێ عالەم
ظاهیر وی ئەگەرچی کر قەباحەت
باطین بویی ئەو قەباحە راحەت
شوولن هەنە ظاهیرەن خرابن
فیعلن هەنە صورەتەن صەوابن

* ضەڕ: زیان، زەرەر * هەڤی: ژنی مێردی دوو ژنە بۆ یەکتر * ضەڕە: هەوێ * ضەڕ: زەرەر * قەوی: توند و چێ، دژوار * بتوون: بەتەواوی، سەرلەبەر * خشت: کەرپووچ * گوهدێر: گوێ دێر، بیسەر * شەقی: بەدبەخت، یاغی * عاقیبەت خێر: ئاخر خێر * جینایەت: گوناحی گەورە، گوناح * باری: خودێ * عینایەت: خۆتێ گەیاندن، لێ روانین * عەفو: بەخشین لە خەتا * باری: خودا * نار: ئاگر * خەللاق: چێکەر، خودانێ عالەم * خرابی: نەقەنجی * خەبیثی: پیسی * نڤیسی: نووسی * کوشتم: کوشتمی * نیظام: تەکوزی * راحەتی: ئاسوودەیی * عەوامی عالم: ئاپۆرەی خەڵکی دنیایە * قەباحەت: کاری پیس و کرێت * شوولن: کاران * ظاهیرەن "ظاهرا": بەڕواڵەت * فیعلن: کاران * صورەتەن "صورة": لەبەرچاو، بەدیمەن * صەواب: راست، باش

یەک عەدلە ل صورەتێ جەفایێ
یەک قەهرە دکیسوەتێ وەفایێ
لێ پەردەکەشێ رموزێ حیکمەت
بێ سیرِ نەکر ئەو کنووزێ قیسمەت
تەوزیع نەکر ل عامێ ناسان
مەخصووص ئەوی دا نەدیم و ناسان
ئەو سیر وی نەکر ژ بۆ مە مەعلووم
هن مەحرەمن و هنەک د مەحرووم
صەد شکر ئەزێ خراب و تاجدین
مەحظا ب تەعەللوقا مەم و زین
مەحرووم نەبون ب پرِ گوناهی
بون مەظهەرێ رەحمەتا ئیلاهی
ئەی دۆست ب دل بە یارێ قەنجان
یا قەنج ببە نەیارێ قەنجان
ئەو قەنجن و قەنجییێ دزانن
ئەو غەیرێ ژ قەنجییێ نزانن
هندی کو ب وان بکی جەفایێ
ئەو دێ بکرِن ب دەل وەفایێ
زینهار مەبە موحیب خرابان
نە دۆست نە دژمنێ کیلابان
گەر دۆست بی دێ بکن تە موردار
وەر دژمنی دێ بکن بریندار
ئەف هیممەتێ خاصێ عاشقانە
ئەف مەرتەبە راهێ صادقانە
خەلقێ کو وەکی بەکر شەقینە
فیعلێ د وی جوملە ناحەقینە

* عەدل: هەقانییەت * قەهر: تووڕەیی * کیسوە: بەرگ * پەردەکەش: پەردەدادەرەوە * رموز: هێمایان * حیکمەت: زانستی خوایی * کنووز: خەزینان * قیسمەت: دابەش * تەوزیع: بڵاو، دابەش * عام: گش * ناس: مەردم، خەڵک * مەخصووص: بەتایبەتی * نەدیم: هاودەم، هاونشین * ناس: ناسیاو، ئاشنا * سیرِ: راز * مەعلووم: زاندراو * مەحرەم: هاوڕاز خۆیی * مەحرووم: بێ بەش * شکر: سوپاس * مەحضا: بەتەنهایی * تەعەللوق: پێوەند و نزیکی * رەحمەت: دلۆقانی * ئیلاهی: خوایی * زینهار: دەغیلە * موحیب: دۆست * کیلاب: سەگان، کوچکان، کسۆکان * موردار: مردار، مندار، گڵاو * وەر: ئەگەریش * مەرتەبە: پلە * راهـ: رێک، رێ * شەقی: بەدفەرِ، یاغی و خراب * فیعل: کردە

یان شـوبهـەتێ تاجـدین د جـەببـار
قـــەتتـــال و دلاوەر و جـــەگـــەردار
مـــەعـــفـــو بکەتن کـــەرامـــەتا وان
مـــەغـفـــوور ببن ژ هـیـمـمـــەتا وان
تـەقـوییـــەتێ وان ببت مـــەدەدکـــار
تـەبعـیـــیـــەتێ وان بکەت ســـزاوار
ئەڤ رەمـز حـــەقـیـقـــەتا لەطـیـفـــە
ئـیـذعـــان بکە نـوکـتـــەیێ ظـەریفـــە
ئـیـذعـان بکە مـەسـئـەلـێ مـودەڕیس
تەخـینـێ مـەسـاحـەتێ مـوهـەندیس
دژمن کـو ژ عـیـشـقـێ بەهـرەوەر بن
بەس دۆست نە دێ د مـوعـتـەبـەر بن!
ئەڤ رەنگە تـەعـەللوقـا رەقـیـبـان
پەس چـەندە تـەفـەووقـا حـەبیـبـان؟
خـاصما کو موحیب ببیتە مـەحبووب
ئەو طـالبێ حـەق ببـێـتـە مـەطلووب
حـــەقـــا کـو تەنـێ وی حـــەق دزانت
قـەط غـەیرێ وی کـەس ب حـەق نزانت

* جـەببار: زۆردار * قـەتتال: کـوژەر * دلاوەر: پاڵەوان * جـەگەردار: بەجـەرگ و نەترس * کـەرامـەت: قەدر و حـورمـەت * تەقـوییـەت: هێـز پێـدان، ئالیکاری * مـەدەدکـار: یاریدەر * تەبعـیـیـەت: پەیڕەوی * سـزاوار: شـیـاو، لایق * لەطیف: ناسک و جوان * ئیذعان: بڕوا، سەلمان * نوکتـە: وردەکاری * ظەریف: خۆش و پڕمانا * مودەڕیس: دەرسبێژ، فـێـرکـار * تـەخـمین: بـەراورد * مـەسـاحـەت: پێـوانەی مـەودا* مـوهـەندیس: ئـەندازیار * بـەهـرەوەر: پاردیتی، بـەشـدار، فـایـدەدیتـوو * موعتـەبـەر: بەئیحـتـوبار: جێ باوەڕی * تـەعـەللوق: پێـوەندی * تـەفـەووق: باوخـۆشی، دەسـەردابوون * خـاصـما: خـۆنەخـوازا* حـەق: خـوا* ب حـەق: بەڕاسـتی و وەک هـەیە * پەس: دەئیـتـر، کەوابوو

ئەڤین گەنجینەیە

ئەی موستەمیعێ میثال و تەثویل
وەی موجتەهیدێ قیاس و تەئویل
خانی کو ژ جامێ عیشقێ دین بوو
ئەو شۆرە شەراب پێ شیرین بوو
ئەڤ چەندە ڤەخوار ئەوی نەهشیار
ئاگاە نەما ئەوی ژ گوفتار
مەستانەیە ئەو ب کەیفێ مەئموور
دیوانەیە ئەو ب عورفێ مەعذوور
مەخموورە و بادەنوش و سەرخوەش
لەو باد فروشە و موشەووەش
هەرچی کو دبێژتن هەوایە
گەر گوهە بدەنێ نەواێ نایە
ئەو نەی نەحەلال و نەحەرامە
بێ پەردەیە، لێ نە بێ مەقامە
کوردی عەرەبی دەری یو تازی
تەرکیب کرن ب هەزل و بازی
هندەک ژ فەسانەیێ د بوهتان
هندەک د بەهانە هن د بوهتان

* موستەمیع: گوهدێر، بیسەر * میثال: مەسەلە * تەسویل: خەیالاتی دلّ * موجتەهید: تێکۆشەر، ماندووی کار * قیاس: بەراورد * تەئویل: مانا لێدانەوە بەباری باشدا * شور: شۆر، سوێر * شەراب: ڤەخوارن * نەهشیار: بێ هۆش * ئاگاە: هایدار * گوفتار: ئاخافتن * مەستانە: وەک سەرخۆشان * کەیف: چۆنیەتیی حاڵ، نیشە * مەئموور: فەرمانبەر * دیوانە: دین * عورف: رێو شوێن و دابی ناو خەڵک * مەعذوور: عوزر قبوول، شیاوی لێ بوورین * مەخموور: مەی گەستە، بادەنۆش، شەراب خۆرەوە * سەرخوەش: مەست * بادفرۆش: بافرۆش، واتا قسەی وەک با بێ جێیە * موشەووەش: شێواو، پەشێو * هەوا: با * نەوا: دەنگ * نای: بلوێر، بلوور * نەی: بلوێر * حەڵاڵ: رەوا* حەرام: نارەوا * بێ پەردە: ئاشکرا * بێ پەردە: نە لەسەر ئاهەنگێکی تایبەتی موسیقا * مەقام: جێگە، رێوجێ * مەقام: ستران و ئاهەنگ * دەری: فارسی * تازی: عارەبی * تەرکیب: لێکدان و تێکەڵ کردن * هەزل: گاڵتەوگەپ * بازی: گەمە و یاری * فەسانە: ئەفسانە چیرۆکی کەون * بەها: بەنرخ * بوهتان: نەڕاست، هەڵبەست

بوهتی یو مـــهـــهمەدی و سلیـــڤی
هـن لـەعـل و هـنـەک ژ زێـڕ و زیـڤـی
خـــەرمـــوهره و مـــورک و مـــراری
هـندەک د شـــەفـــاف و هـن د طـاری
تـەرصـیـع کـــرن وەکی بچـــووکـــان
ئینانه ب قـــەیصـــەری یو ســـووکـان
هن قـیـصـصـه و هن ژوان مـیـثـالن
هـندەک د حـــــەرام و هـن حـــــەلالن
هـەر قیصصه ژ حیصصه بەهرەمەندن
هـەر ئەمـــثـیـلـه گـــەر بزانی پەندن
لاکین وی غـــەرەض ژ گـوفـتـوگـۆیه
مـەقـصـوود ژ هنده جـوست و جـۆیه
ظاهـیـر کـرنا جـەمـالێ عـیـشـقـه
ثابیت کـرنا کـەمـالێ عـیـشـقـه
عـیـشق ئایینەیێ خـودا نومـایه
خـورشـید صـیـفـەت خـودان ضـیـایه
غـافل مـەبه عـیـشـقێ فـیلحـەقـیـقـه
ئەی رەهـرەوێ ئەقـــرەبوططەریقـــه
خـوەش جـەوهـەره جـینسێ کـیـمـیـایه
قـــەدرێ وی بزان گـــرانبـــەهـایه
طەبعێ وەکـو صـیـفـر و بێ جـەلانه
قـــەلبێ وەکـــو قـــەلب و یـا قـــولانه

* بوهتی: زاراوەی خـــەڵکی بوتان * مـهـەممەدی: زاراوەی هۆزی مـهـەممەدی کە ئەویش جۆرە زاراوەیەکە * سلیڤی: زاراوەی هۆزەکانی سلیڤانی * لەعل: گەوهەرێکە *خەرموهر: موروەشینە، کوژەکە، موروە کەرانە کە زۆر بێ نرخ و هەرزانە * مورک: موروی شووشە * مراری: مـروارى * شـەفـاف: روون وەک شـووشـە و ئاو * طاری: رەش و تـاریک * تەرصیع: لە تەنشت یەکتر ریز کردن و پێکەوە نووسـاندن * بچـووک: منداڵ، زارۆک * قـەیصـەری: راسـتـە بازاڕی ســـەرداپۆشـــراو * ســـووک: بـازار * قیصصه: سەبهورد، هەقایەت * میثال: وتاری پێشان * ئەمثیلە: کۆی میثال * پەند: ئامـۆژگاری * غـەرەض: مـەبەست * گـوفـتـوگۆ: ئاخـافتن: دان و ستـان * مەقصوود: قەست و مـەبەست * جوست و جـو: هـەوڵ و کـۆشش، بەشـوێندا گـەڕان * خـودانومـا: خـوا شـاندەر * ضیا: رووناکی * غافل: گێل و بێ ئاگا * فیلحـەقیقـە: ئەگەر راستت دەوێ، لە راستەقینەدا * رەهرەو: رێبـوار، رێونگ * ئەقـرەبوططەریقـە "اقـرب الطریق": نزیکتـرین رێگە * خـوەش جـەوهـەرە: گـەوهـەری چاکـە * جـینس: جـسن، لە تیرەی ... * کیـمیـا: زانستێک کە مس دەکـا بە زێڕ * گـرانبـەهـا: زۆر بەنرخ * صیـفـر: مس * جـەلا: صـافی و رۆشنی * قـەلب: دل * قـەلب: قـەڵب و نادروست * قول: پێست رەش

ئەو جـــەوهـەره وان دکـــەت مـــوطەللا
ئەڤ صـــەیقـــەله وان دکـــەت مـوجـــەللا
هەرچی کـو کـەســـەک بکەت ئیـــراده
یا عـــیـــشـق مـــوریده یا مـــوراده
ئاییـنەیێ عـــەکـسێ بێ مـــیـــثـــاله
گـــەنجـــینـەیێ ســـیـــرێ بێ زەواله
کـەس نینه ژ عـیـشـقێ بێ ئەشـەر بت
مـومکین کـو ژ ذەوقـێ بێ خـەبـەر بت
هەر کـەس ب قیـاسێ هیـمـمـەتا خـوه
دێ صـــەرف بکەت ئیـــرادەتا خـــوه
لێ ئەکـشـــەرێ عـامـیـــیـــان نـەزانن
نـەفـســـا خـــوه ژ بۆ خـــوەرا نزانن
نـابـالـغ و ئـەبـلـەه و ســـەفـــیـــهن
یا زاهـیـــد و صـــوفـی یو فـــەقـــیـــهن
ئەو جـــاهـیل و ئـوممی یو ســـەفـیـلن
بێ مـــورشـــیـــد و رەهـبـــەر و دەلیلن
نـاچـار دبـن ل عـــیـــشـــقـێ بـایـع
نەقـدێ خـوه ددن ب حـوسـنێ ضـایـع
هن صـــەرف دکن ب عـــەیشێ دونیـــا
هـن پێ دکـــرن ســـەرایـێ عـــوقـــبـــا
ئەڤ هـەردوو جـــــەلـەب دبـن زیـانـکـار
مـــــەحـــــرووم دبـن ژ ذەوقـێ دیدار

* موطەللا: رووکەش بـه زێرِ * صـەیقەل: مـشـتـومـالّ * مـوجـەللا: بریقـەدار و رووناک * ئـیـرادە: بڕیاردان * مـورید: پـەیڕەو، داواکـــار * مـــوراد: ڕێبـــەر، داواکـراو * عـەکس: کـەوانەکـردن * بێ میـثـال: بێ وێنه * گـەنجـینه: خـەزێنه * سیرِ: نهێنی * زەوال: لاچوون، نەمان * ئەشەر: شـوێن و شـوێنەوار * مـومکین: ڕەنگـە، وێ دەچـێ * ذەوق: چـێـــــژە، تامکردن * قـیـاس: ئەندازە، گـوێرە * صـەرف: خـەرج، بـەخت * ئـیرادە: نیـازی دڵ * ئەکشەر: زۆربە * عـامی: بۆرە پیاو * نەفسـاخـوه: گیـانی خـۆ * یان: نرخی خـــۆیـان * نـزانـن: نـازانن، نـانـاسـن * نـابـالـغ: خـۆ نەناسیـو * ئـەبـلـەه: گێلۆکە * سـەفیـه: بـێ ئـاوەز، نەزان * یا: ئەوانەی * زاهـید: تەرکەدنیا * صـوفـی: زبرپۆش، سـۆفیلکه * فـەقـیـه: مـەلای شـەرع زان * جـاهـیل: نەزان، ئـوممی، نەخـوێندەوار * سـەفیل: نزم و نەوی * مـورشـید: ڕێبـەر * ڕەهـبـەر: شـارەزا * دەلیل: ڕێشـاندەر * بـایـع: فـرۆشـیـار، فـرۆتـۆخ * نەقـد: نـەغـــــدینـه: زێرِ و زیـوی بـەردەسـت * حـوسـن: جـوانی * ضـایـع: زایـه، خۆنەگر * عـــــەیش: ژیـن، خـــۆش رابـواردن * سـەرا: مـاڵ * عـوقـبـا: ڕۆژی قـیـامـەت، ئـاخـرەت * جـەلەب: کـۆمـەڵ * زیـانکار: زەرەر لێ کەوتوو * مـەحـرووم: بێ بەش * ذەوق: شـــادی و خـــۆشی * دیدار: دیتنی خوا

ڕێگێ خودێ ناسکرنێ

ســـــاقی وەرە بێـــــژە مـن چـلـەونـە
ئـەڤ کـــەونە خـــەیالە یانە خـــەونە!
تەعـبـیـــر مـــەکـــە کـــو ئـەو بەطالە
تەصـــویر مـــەکـــە کـــو ئـەو خـــەیالە
ئـاغـــاز ئـەگـــەر چی ڕەنگ حـــەیاتە
ئـەنجـامێ حـــەیاتێ وی مـــەمـــاتە
یـەعنی کـــو وجـــوودە بـێ وجـــوودە
خـوەش خـیلـقـەتە حـەیفـە بێ خـولـوودە
ئـەفـــلاک و عـــەناصـیـــر و مـــەوالـیـد
ئـەخـــلاط و طەبایع و مـــەقـــالـیـــد
ڤـێکرا د بەدیعـول ئـیـشـتـیـــراکن
تێکدا د ســـەریعـــول ئـینفـــیـکاکن
ســـەر رشـتـــەیێ گـــەوهـەرا بـەقـــانە
ســـەرمـــایەیێ عـــیـللەتا فـــەنانە
هـنـدەک د ثـەقـیـل و هـن خـــەفـیـــفن
هـنـدەک د خـــەفی یو هـن لـەطیـــفن
هـەم کـــار و ژ بـۆ مـــەرا مـــەزیـجن
هـەرچار ژ بۆمـــە ئـاخـــشـیـــجن

* لەون: ڕەنگ * کـەون: دنیـا بەعـەرز و عـاسـمـانەوە * تـەعـبـیـر: مـانا لێدانەوە، بەهـزر بۆ چوون * بـەطـال: هـیـچ و پووچ * تەصویر: هێنانەبەر بیر * ئـاغـاز: سەرەتا، دەستپێک * حەیات: ژی * ئەنجام: داوی * مـــەمـــات: مـــرن * وجـــوود: بـوون * خـیلـقـەت: چێبـوون * حـەیف: مـخـابن * خولوود: هەرمان * ئەفلاک: عاسمانان * عەناصیر: ماکەکان کە ئاگر و با و خاک و ئاون * مـەوالید: ئـەوانەی لەوان دەزێن، بەرهـەمیان * ئەخلاط: ئەو ماکە تراوانەی لە لەشی زیندووەران کە بریەتین لە خوێن، بـەڵغـــەم، ڕەشـــاو (ســـەودا)، زەردداو (صەفرا) * ئەخلاط: تێکەڵاوان * طەبایع: مـیـزاجـە سـروشـتـیـیـەکـان * مـەقـالـید: کـلـیـلـەکـــانـی ژیان، ئـەوانـەی بـەهـرە بـە گـــیـــاندار دەدەن * بەدیع: زۆر جـــوان چێکراو * ئـیـشـتـیـــراک: هاوبەشی * ســـەریع: ب لەز * ئـینفـــیـکاک: لێک هـەڵوەشـــان * "ســـریع الانفکاکن": زوو لەبـەریەک هـەڵدەوەشـێن * ســەرڕشـتـــە: ســـەرەتا، ســـەرەداو * بـەقـــا: مـــان * سـەرمـایە: سـەرمـەیان، دەسـمـایە، مـاک * عـیـللەت: ســەبەب، ســەمـەد، هۆ * فـەنا: نەمـــان * ثـەقـیـل: قـورس، ســـەنگین * خـەفـیف: سڤک، سـووک * خـەفی: نەپەنی * لـەطـیـف: نـاسـک و ڕەوان و نـــەرم * هـەمـکار: ئالیکاری یەک و دوو * مـــەزیـج: تێکەڵاو کراو * ئاخشیج: ماکی ژیان کە بریەتین لە چوارینەی ئاگر، ئاو، ئاخ، با

ئاگـــر ڤـــەکـــوژێ هـەوا هـەوایە
ئاف ئەو چکیـــیـــا هـەبا هـەبایە
ئەفـــلاک مـــیـــثـــالێ ئاســـیـــا بن
هـەمـــوارە ب چەرخ و ئینقـــیـــلابن
دەخـلـێ ل وی ئـاشـی ئـادەمـــــیـنـە
مـــەطـمـــوورەیێ ئەرضـێ ئاردەلینە
ئـــەو دانـــە ب نـــەوبـــەت و تـــەوالـــی
دایم درژن ژ دەڤ جـــــــــەوالـی
هـەرچـی رژیا دبت مـــــوجـــــەززا
ژێـک را دبـت و دبـن مـــــــوهـــەڕا
تـەخـمـیـــر دکن ژ نـووڤـــە تـەکـــرار
ئـەو قـــــــالـبـێ قـــــابـیـلـونـنـار
ئەو چـەندە دکـێـشـن ئـەو سـیـاســـەت
راچـینـە ب مـــــەرتەبـا نـەجـــاســـــەت

* هـەوا: با * هـەوا: هـیچ و بـێ کـــار * ئەر: ئەگەر* چکیـیـا: تکا، چکا * هەبا: تۆز و گـــەردی وردیـلـە * هەبـا: نەتشت، لەناوچوو * میـثـال: وەکی * ئاسـیـاب: ئاش * هەمـواره: هەمـیـشـە، بەردەوام * چەرخ: ســـووڕ * ئینقـیـلاب: گـــەڕ بە هەموو لادا، گەڕان بـە هـەموو باراندا * دەخل: دەغل: گـەنم و جـۆ و دانەوێلّـە * ئادەمـی: مـــــرۆڤ * مـــەطـمـــوورە: داپۆشـراو، وەبن دراو * ئەرض: عـەرد * ئـاردلێـنـە: ئـاردی نـەرم * لـین: نـەرم * دانـە: دەنـک * نـەوبـەت: نـۆرە * تـەوالـی: بەشـوێن یەکدا * جـەوال: دەفـری دەخل * مـوجـەززا: پاژ پاژ، بەلاڤ * مـوهـەڕا: پلّیخاو، پلّیشـاو، هـەڕشتی، هـەلا هـەلا * تەخمیر: شـێلان وەک هـەویر، ئامیان لێ دان وەک هـەویر ترش دەهـەویر دەکرێ ... راگـرتن و هێـشـتنەوە تاپێ دەگـا وەک هـەلّاتنـی هـەویـر * تەکـرار: دیســـان * قـــالب: قـــاپۆر * قـــەلب: دلّ * قـــەلب: نادروست * قـــابیلوننار "قـــابل النار": شیاوی ئاگر * سیاسەت: سزا و ئازار * راضـــیـنـە: قـــانعن، مل کـــەچن * مـەرتەبـە: دەرەجـە، پلە * نـەجـاسـەت: پیسایی

فیلجوملە نەمووردە و نەئەحیا
بەر موجبێ "لایەموتو یەحیا"
ئیللا کو نەفیس و پاک طینەت
یەعنی کو نفووسێ نیک سیرەت
دیهقان ب خصوصیەت هەلینت
وێ دانەیێ خاصصەتەن بچینت
حەتتا نەڕزت هەلاک نابت
نارِسکەت و قەنج پاک نابت
وەقتێ رەسییاو بویە خوشە
وێ دێ بقوطن ژ بوێ توشە
ئاشێ دەڤ و چەق چەقا زەبانان
ئاڤا دەهەن و بەرێ ددانان
ئەو چەند ئەوی دەق ددەن دهێرِن
ئەو چەندە د شەهرێ تەن دگێرِن
ئەو چەند دقوتن وی ئەڤ عەمەلدار
حەتتا وەکو هوور ببت وەکی ئار
حاصل کو ژ پاشێ وان جەفایان
دێ بیتە تەصەڕوفا قوایان
گەهـ جاذیبە باطنێ ڤە کێشت
گەهـ ماسیکە بگڤشت بئێشت
دەم هاضیمە بێت، ئەوێ بکەت هەضم
دەم دافیعە بێت ئەوی بکەت کەظم
تەننووری مەعیددە وێ بپێژت
هەرچی کو خرابە ژێ برِێژت
تەصعید بکن هەچی لەطیفە
تەنزیل بکن هەچی کەثیفە

* فیلجوملە: پوختەی وتار * موردە: مردوو * ئەحیا: زیندووان * بەرموجبێ: بەگۆرەی * لایەموتو، یەحیا: نامری و ناشژی... ئیشارەتە بە ئایەتێکی قورعان کە خوا فەرموویە "ئەو کەسەی بە گوناحباری دێتەوەلای خوای خۆی بەشی جەهەنەمە، نەدەوێدا دەمرێ . نە ژیانی هەیە." * نەفیس: بەنرخ، هێژا * طینەت: سرشت * نفوس: گیانان * نیک: باش، قەنج * سیرەت: رەوشت * دیهقان: وەرزێر * خصووصیەت: تایبەتی * خاصصەتەن: بەتایبەتی * هەلاک: لەناوچوو * نارِسکت: نارِوێ * رەسی: گەیشت * خۆشە: گولّی دەخلّ، هێشوو * بقوطن: بکوتن، بهارِن * توشە: زاد، بژێو، زەواد * دەڤ: زار، دەم * چەق چەق: چەقەنە * زەبان: زمان * دەهەن: زار، دەڤ * بەر: بەرد * دەق: کوتان * شەهر: باژێرِ، شار * تەن: لەش * عەمەلدار: دەس بەکار، کارکەر * هوور: ورد * ئار: ئارد * تەصەڕوف: کار تێکردن * قوایان: هێزان * جاذیبە: کێشەر * باطنی ڤە: بۆ ژوورەوە * کێشت: دەکێشێ * ماسیکە: گرتۆخ * بگڤشت: دەگوشێ، رێکی دەگوشێ * هاضیمە: توێنەرەوە، عەزمکەر * هەضم: حەلکردن * دافیعە: پالّ پێوەنەر * کەظم: قوتدان * تەننوور: تەندوور * مەعیددە: ئاشک، عوور، ورگ * بپێژت: پوخت دەکا * تەصعید: بەرەو ژوور بردن * لەطیف: پاک و نەرم و بێ خلّتە * تەنزیل: بەرەژێرکردن * کەثیف: خەست و خلّتاوی

پاشێ ژ وی ئەلطەفێ جـــــودا کن
تەمـــــیـــــز بکن ژ هەڤ بەلاکن
طەبباخێ حـــەرارەتا غـــەریزی
صـەبباغ و مـومـەییزێ تەمـیـزی
تەوزیع بکەت ل جـیـسـم و ئەعـضـان
مـەعـمـوور ببن جـیـهـات و ئەرکـان
دیزا جـــەگـــەر و دلێ زوجـــاجێ
تەقطیـــر بکن مـــەیا مـــیـــزاجێ
حـاصـل عـــەرەقـــا مـــەیا حـــەیاتێ
تەقطیـــــر کـــــو بو وەکی نەباتێ
هێـــژا ژ گـوهـورێ ڤـان شـــوئونان
بو قـــابیلێ عـــالەمـــا بوطونان
گـەهـ غـوطـه دخـوت د بەحـرێ مـائی
رەنـگـین دبـتن دەمـــــــەک دیمـائـی
دەم عـــەقـــد دبت ژ بۆ وی تەرکـیـب
تەصـــــویر دبت ب نـەظـم و تـەرتـیـب
تەرکـیـب کـو بو مـیـثـالێ مـەرجـان
بو عـــەکس پەزیرێ پورتەوا جـــان
ئەو جـان چیـیـه! مـوهـجـەیا نەباتێ
ئەو مـوهـجـەیه مـەنشـەئا حـەیاتێ

* ئەلطەف: پاک و باشتر * تەمـیـیـز: جـوداکـردن * طەببـاخ: پێـژەر * حـەرارەت: گـەرمـا، گـەرمی * غـەریزی: سـرشـتی * صـەببـاغ: رەنگرێژ * مومەییز: جیاکەرەوە * تەمیز: خاوێن * تەوزیع: دابەش * جـیـسـم: لەش * ئەعـضـان: ئەعـضـایان، ئەندامـان * مەعموور: ئاوەدان * جیهات: ئالییان * ئەرکان: پایە و ئەستوون * دیز: دیزە * زوجـاج: شووشـە * تەقطیر: دڵۆپاندن * مـەی: شـەراب * مـیـزاج: تەبیـات * عـەرەق: ئارەق * نـەبات: قـەندێ کـە لە قامیشی شەکر دەیگرن، شیلەی قامیش چەند رۆژان لەبەر گەرمایەکی شیـاوی ئەو دەهێـڵـنەوە تا خـۆی سـەر بەخـۆی دەبێ بە قـەند * ظوهـوور: دیاریدان * شـئـوون: کـاروبار، باروکـار * قـابیل: شیـاو * عـالەم: دنیا* بطوون: زگان * غـوطه دخـوت: نوقم دبت، قـوم دەبێ * مائی: ئاڤی * دیمائی: بە رەنگی خـوێن، خـوێنی * عـەقـد: مـەییـو، مـەیی * تەرکـــیـب: تێکەڵکردن و لێکدان * تەصـویر: بەشکل، بیـچـمـدار * نەظم: تەکـــوزی * تـەرتیب: رێکوپێکی * مـەرجـان: شـەرابی لە ترێ * مـەرجـان: جۆرێ مـوروی سـوورە لە جـانەوەرێکی دەریایی دەگـیـرێ * عـەکس پەزیری: کەوانە قـبـوول کردن * پورتەو: تـیـشک، تیـرێژ * مـوهـجـە: خـوێنی دڵ، خـوێن * مـوهـجـە: گـیـان، مـاک * نەبات: رووەک مەنشەء: ژێدەر، ماک * حەیات: ژی

هندی وەکـــو ســـاکـــینی بوطوونە
خـــامـــۆشـــە و خـــوارنا وی خـــوونە
وەقـــتێ کـــو ژ مـــەزرەعێ خـــەفـــایێ
ئەو ســـەبزەیێ تەر بکەت نومـــایی
وی ســـەبزەیی دەم ب دەم ب خـــوونێ
دێ ئـــاڤ بـــدەن ژ پـــاشـــێ بـــوونـــی
باران نە ژ فـــەیضـــێ بت مـــەدەکـــار
ئەو دانە دبیـــتـــە نەخلێ بـێ یار
ســـەر ســـەبز دبت ب بەرگ و باران
گـــەر لـێ بوەرت ژ فـــەیضـــێ باران
ئەو سەبزە کـو بو نیـهالـێ سەرکەش
سەر خوەش گەڕییا ژ میوەیێ خوەش
ئەو مـیـوە دەمـا گـیـهـا کـەمـالێ
بو مـــەظـهـــەرێ پورتەوا جـــەمـــالێ
گـــەر لایقـێ عـیـــززەتا ئەمـیـــرە
وەر دەرخـــورێ حـــەضـــرەتا قـــەدیرە
وی هـــەڵـدگـــــــــرن ژ بـۆ دیـاری
بـێ واســـــــیـطـە وی دبـن دیـاری
فـیلحـال کـو چـو دبێـتـە مـەحـبـووب
ناڤێ وی ل وێ دبێـتـە مـەجـذووب
ئەو نەخلنە وافـــیـــرول فـــرووعن
لـێ زیـدە د نـادیـرول وقـــــــووعن
وەرمـــــایی وســـــان ل بـەر هـەوایێ
ئەو دێ چتـە مـەعـصـەرا جـەفـایێ
لازم ئـەوە پـەروەرش بـبـــــــیـنـت
تـەربیـــیـــەتێ دەر خـــورش هـلینت

* ساکین: نیشتەجێ * خاموش: بێ دەنگ، کڕ * مەزرەع: مەزرەعە، کێڵگە، مـەزرا * خـەفـا: نادیاری * ســەبزە: شـینکە * نومـا: هەراش بوون * دەم ب دەم: وەخت بە وەخت * دەم: خـــوێن * فەیض: مـەبەست رێژنەی روحمی خوایە * مـــەدەدکـــار: ئـاریکار * نـەخل: دارخـورمـا * بار: مـیـوە * بوەرت: ببـاریّت، داوەرێ * نیـهـال: نەمـام * سەرکەش: بڵند و شۆخ * مـەظهەر: جێ دیاریدان * پورتەو: تـیـرێژ * جـەمـال: جـوانـی * عـیـزززەت: رێز و قـەدر * دەرخور: شیاو * حـەضرەت: پێش بەر، نزیک و رووبـەروو * قـەدیر: تـوانا، ناوی خـوایە * دیاری: سـەوقـات * واسـیطە: هـۆ، نێـــوبژیکەر دیـاری: بـەرچاو * مـەجـذووب: جـەذبە گـرتوو، رفـێنراو * مەجذووب: لە زاراوەی ئەولیادا کەسێکە بە پایەیەک بگا کە لە هەموو خراپەیەک پاک و بەدوور بوو بێ و خـوا بۆ خـۆی هـەڵی بژاردبـێ * نـەخلن: نـەخـــلان، دارخورمایان، دارانی بڵند * وافیر: زۆر * فـروع: کۆی فـەرع: لق "وافـر الفـروع" واتە پر لقوپۆپ * نـادیرول وقـوعن "نادر الوقـوع": کـەمـتـر هەڵدەکـەون * وەر: ئەگـەریش * هەوا: با* هـەوا: هەوەس و ئارەزوو * مەعصەر: گوشینگە. ئەوجێی میوەی لێ دەگوشن * پەروەرش: بەخێو کرن، راهێنان * تەربییەت: بەخێوکردن * دەر خـورش: شیـاو، لایق * ئـافتـاب: خۆر

گەھ پوختە ب ئافتابێ شەرعی
گەھ سوختە ب ماهتابێ وەرعی
گاڤا پژییا گیها کەمالێ
وەقتێ رژییا ژ سەر نیهالێ
حەتا نەکەڤت ژ ئەوجێ عیززەت
حەتتا نەگەهیتە خاکێ ذیللەت
ئەو نابتە سالکی طەریقی
وی نابنە مەعصەرا حەقیقی
ئەڤرەنگەهە دەست ب دەست ب رێڤە
ئەو مەرتەبە مەرتەبە ب وێڤە
ئەو میوە بخۆت کەمالێ ضەربەت
ئەو لوقمەیێ خوەش ببێتە شەربەت
ئەو میوە ئەگەر شرینە خامە
وەر طەحلە و طرشە ناتەمامە
حەتا نە ب دەستی پیرێ مەیخوەر
ئەو هەلکەلتن دخوممێ ئەکبەر
گاڤا کو دوێڤە کەل ب سەرکەت
وەقتێ ژ خومێ مەزن ب دەرکەت
یەعنی کو ژ کەثرەتا صیفاتان
ئەو طەی بکەتن تەجەللییاتان
ئەلقیصصە ژ گەرمییا جەمالێ
حاصل کو ب شەوکەتا جەلالێ
جەوهەر کو تەمامی موضمەحیل بوو
تەشبیهێ عەرەض کو مونفەعیل بوو
گەرمییەتی وان تەجەللییاتان
وان موحریق و وان موقەوویاتان

* شەرع: رێوشوێنی ئایینی * سوختە: شەوطی، سووتاو * ماهتاب: طاڤ هەیڤ، تریفەی مانگ * وەرع: دوورەپەرێزی لە گوناح * پژیا: پێژراوبوو، کولا * رژیا: داوەری * ئەوج: هەرە بلّندایی * عیززەت: قەدر، رێز * ذیللەت: زەلیلی و زەبوونی * سالک: رێڕەو، رێوی، رێبوار * طەریق: رێ * حەقیقی: راستی، راستەقینە * مەرتەب: پلە * ضەربەت: لێدان * لوقمە: پاروو * شەربەت: ڤەخوارن * شرین: شیرین * خام: کاڵ، نەگەهیشتی * وەر: وەئەگەر * طەحل: تاڵ * طرش: ترش، مزر * مەیخۆر: شەرابخۆر * هەلکەلتن: هەڵکولێ، بوکڵێ و هەڵچێ * خومم: کوپە * ئەکبەر: مەزنتر * کەل: قوڵت و کوڵین * کەثرەت: زەحفی، زۆری * صیفاتان: ئاکاران * طەی: پێچانەوە، رێ بڕین * تەجەللییاتان: خۆنیشاندان لە خواوە * جەمال: جوانی ... مەبەست جوانیی خوایە * شەوکەت: شکۆ * جەلال: شەوکەت و گەورەیی ... مەبەست شکۆی خوایە * موضمەحیل: تەرت و تونا، حەلاندی * عەرەض: رووداو بەسەر ماکدا * مونفەعیل: کارتێکراو * گەرمییەت: تین و گەرمایەتی * موحریق: سووتێن * موقەووی: هێز و پێز بەخش

تەنزیل بکن ژ وێ غـــــــوبارێ
تەصـــعـــیـــد بکن ژوێ بوخـــارێ
خالیص کو ببت ژ پاشێ تەصعید
هێـــژا دچتـــه مـــەقـــامێ تەجـــرید
جەوهەر ژ عەرەض کو بو موجـەرِەد
داتیـنـنه بوتەیێ مـــــوجـــــەددد
ئەو بوتـه ئەگـــــــەرچی تەنگنایه
صـــەحـــرایێ فـــەنایێ دلگوشـــایه
هەم رەنگێ صـــــوراحی یو پەیاله
هندی وەکـــــو صـــــۆرە یانـه ئاله
هێـــژا نەبوویه رەحـیـقێ مـــەختـــووم
هێـــژا نەچوویه مـــەقـــامێ مـــەعلووم
هندی ژ خـــوه وی هـەبت وجـــوودەک
نـیـنن ژ خـــــــودێ ئەوی نموودەک
بێ مـــەشـــرەبەیێ وەفـــایێ شـــاهی
ئەو ناچتـــه مـــەشـــرەبا ئیـــلاهی
فـــانی نەبتن فـــەنایێ مـــوطلەق
نابینـتن ئەو بـەقـــــایێ بیلحـــــەق
فـــانیـــــتی ژ بۆ ویرا بەقـــــایه
باقـــیـــــتی ژ بۆ ویرا فـــــەنایه
ئەمما نه ب ئیـتـتـیـصـال و ئیلحـاق
بەلکی نه ب ئینفـیـصـــال و ئیطلاق
ئەف رەنگه دکـــەت مـورادێ حـاصل
ئانجـــا دبتـــه مـــوریدێ واصل
یارەب چ دبت ژ بـەرمـــــه کـــــۆران
جـارەک تە ڤـەدی حـیـجـاب و تۆران

* تەنزیل بکن: بەرژێر بین * غوبار: تۆز
* تەصعید: بەرەژووربردن * بوخار: هەڵم
* خالیص: پاکـژ و بێ خـەوش * هێـژا: هێشتان * مەقام: جێگە * تەجرید: رووت بوون... لە زاراوەی شێخاندا پلەی تەجرید بریەتییە لە بێجگە لە خوا پێوەندیت بە هیچ شـتـێکەوە نەمـێنێ * جـەوهەر، گەوهـەر: ماک و رەگەز * عـەرەض: ئەوی لە لاوە بەسەر ماکدا هاتووە * موجەرِەد: رووت کـراو، رووت * بوتە: ئەو قـالبـەی زێرِینگەران زێرِ و زیوی تێـدا دەتوێننەوە * مـوجـەددەد: سـەرلەنوێ، ژنو * تەنگنا: تەنگەبەر * صـەحـرا: دەشت، سـارا * فـەنا: نـەمـان * دلگوشـا: دڵخـۆشکەرە * صـــوراحـی: تونگـەی مل باریک * ئال: سووری ئاچخ * رەحیق: شەراب، مەی * مەختووم: سـەرمـۆر، مـۆرکراو * مـەقامی مەعلووم: جێگەی دیارکراو * وجود: بوون * نموود: دیاردە و قـەدر و قیمـەت، بڕەو، رمێن * مـەشرەبە، ئامـانێ پێ ڤەخوارنێ * مەشرەب: جێگەی ڤەخورانێ * ئیلاهی: خوایی * فانی: نەماو * فەنایێ موطلەق: نەمـانی تەواو * بـەقـا: مـان * بیلحـەق "بالحق": بەڕاسـتی، بـە ئیـرادەی خـوا * ئیـتـتـصـال "اتصال": پێوەندی، لکان * ئیلحـاق: گەیشتنە شتێکی تر * بەلکی: بەڵکو * ئینفـیـصـال: جـیـابوونەوە * ئیطلاق: ئازادی و بەرهـەڵدایی * ئانجـا: ئەوجـار * مـوریدێ واصل: مـریدی گەیشتوو بە مراد * یارەب: ئەی خودێ، خـودێوۆ* کۆر: کـۆرە، کوێر * حـیـجـاب: پەردە * تۆر: گەوچن، داو

بیننده بکی ئەمێ د عـــاجـــیـــز
بێ پەردە و بێ حـیـجـاب و حـاجـیـز
دەریایـێ یەقین بکـەت تـەمـــــەووج
ئەم ژی بکرین دەمـــەک تـەفـــەڕوج
ئەڤ ظەنن و گـومـان و عیلم و تەقلید
تـەبدیل بـبن ب عـــەیـنـێ تەوحـــیـــد
ئەســبـاب و وەســیـلـە قـەط نەمـیـنن
جـــارەک تە مـــوســـەبـیـــبی ببـیـنن
ئـیـمـــان مـــە هەیە ب ذاتێ واجـیـب
ئـیـمـکانیـــەتا مـــە بوویە حـاجـیـب
دیســان ژ مـە هەرتو مـە خـەلاص کـە
یارەب مـــەژ بۆ خـوەرا خـوە نـاس کـە
ئەڤ ســەیر و سلووک و طەیـێ مـەنزل
مـەخصـوصـە ژ بۆ مـوریدێ مـوقـبـیل
کـەنگی ژ مـــەڕا دبت مـویەســســـەر
خـالیق ژ ئەزەل نەکـەت مـــوقـــەددەر
لەوڕا کـــو خـــرابی یو قـــەبوولی
نـیـن ب فـــەضـــایل و فـــضـــوولی
عـــــابـیـــــد ب ریایـەکی هـەلاکن
عـــــاصی ب دوعـــــایەکی دپـاکن
عـــالـەم کـــو وەکی خـــەیالێ ظیللە
صـانیع ب خـــوە هادی یو مـــوظیللە
ئەو تینـەتە مـــــەنظـەرا خـــــەیالێ
ئەو تیـــخـــتـــە پەردەیا ضـــەلالێ
لێ دایە مـە جـوزئـێ ئـیـخـتـیـاری
نەفـســا مـــە پەلیـد و حـیـلـەکـاری

* بیننده: دیتۆخ، چاوساخ * عـاجـیـز: زەبوون * حـــاجـیـز: نێـوان، بـەرگـر * یەقین: بڕوای تەواو * تەمـەووج: پێلدان * تەفـەڕوج: ســەیران، تماشـا * ظەن: گـــومـــان، دوودڵی * عـــیـلم: زانست * تەقلید: لاسـایی * تەبدیل: گـۆڕینەوە * عـــەین: چاو، خـــودی خـۆ * تـەوحـیـد: بـەیەک زانین * ئـەســبـــاب: هۆیان * وەسیلە: بۆنە * موسـەبیب: سەبەب ساز * ئـیمان: باوەڕ * ذاتی واجب: خودێ * ئیمکانییـەت: دەسـەڵات و لە دەست هاتن * حـاجیب: پـەردەدار * خـەلاص: رزگـار * ســـــەیر: رۆیشـتن * سلووک: ڕێوە چوون * طـەی: پێـچـانەوە * مـــەنزل: قـۆناخ * مـوقـبـیل: بەختـەوەر، خـاوەن ئـیـقـبـال * مـویەسـســـەر: پێکهـاتوو * خـــــالـیـق: چـێـکـەر * ئـەزەل: رۆژی هەرەبـەرێ * مـوقـــەددەر: بڕیاردراو * فـــــەضـــایل: زانست و هـونـەران * فـضـوولی: لە سنوور دەرچوون، خـۆ تێ هەڵقوتاندن

ئەو ژی بریيـــە ژ دەست مـــە ناچار
ئەم مـانە و لوطفێ حـەق مـەدەکـار
بـەس قـــەنج ژبۆ مـــە عـــامـــيـــانرا
هـەر ئـەڤ بەســـە بۆمـــە عـاصـيـــانرا
ژەووەلڤـــە خـــودێ ب حـــەق بناسين
هـەرچەندی قـوصـوور و کێم و کـاسين
پـاشـی ب دلێ خـــــوە ژێ بتـــــرسين
دينـێ خـــــوە ژ عـــــالمان بپـــــرسين
چـاوا کـــــو دبێـــژن ئـەم وســـــابين
حـــەتتـــا کـــو ژ روو دنـێ فـــەنابين
پـالا خـــــــوە بـدينـە لـوطـفـێ بـاری
بـەلکی مـــە ببـــەخـــشـتن ژ نـاری

* عـابيد: خـواپەرست * ريا: دووروويی، رووبـيـنـی * هـەلاک: لـەبـەين چـوو * عـاصی: گـوناحبـار، ياغی له فەرمان * دوعـا: نزا * ظيلل: سێبـەر * صـانيع: دروستکەر، چێکەر... مـەبەست خـوايە * هـادی: رێ شـــانـدەر * مـــوضـــيـلل: گـومـڕاکـەر، ئاڤـارێ کـار * مـەنظەر: ديمەن * خـەيال: هزر و بيـر * خـەيال: تـارمـــايی * ضـــەلال: رێ وندابـوون * جـوزء: پاژ * ئـيـخـتـيـار: دەسـەڵات * نەفس: نەوس، گـيـان * پـەليـد: پيس، لەوتی * حـيلەکـار: گـزيکەر * عـامی: بۆره پـيـاگ * عـاصی: گـوناحـبـار * قـوصـوور: کـۆتـايی * کـێم: هـندک * کاس: گێژوويژ * عالم: زانا * وسـابين: ئاوهابين * پال: پشت * باری: خـودێ * نار: ئاگر

بناشتێ خانی ب قەلەمێ خوەڕا

ئەی راکـــیـــبێ واقـــیـــعێ پیـــادە
وەی عـاشـقێ صـەفـحـەیێ د سـادە
ئەی شـاعیـرێ صـاغـیـر و نگون سـەر
وەی ساحیـرێ ساخیـر و فسـوونگەر
ئـەی هـایمـێ وادیـێ ضـــــــەلالـێ
وەی غـاوییـێ دەعـــوەتا کـــەمـــالـێ
ئەی خـامـەیێ سـەرتەراشێ بـەدڕەنگ
بەس نامـەیێ خوەش قوماشێ خوەشڕەنگ
رووڕەش کـە ب نـاقێ خـەطـط و خـالان
بـــەد نـــام بـــکـــە ب بـــێ و دالان
هـندی وەکـــو خـــەط غـــوبار و هـورە
ئـەو خـــــەط ژ لـەگـــافـــەتێ نـەدوورە
گـاڤـا کـو ژ رەنگێ مـەشـقێ پڕ بوو
یا شـبـهـەتێ نـەسخ و ثولثێ گـر بوو
ئەو نـاسـیـخێ نوسـخـەیا جـەمـالە
بـێ رەونـەق و روهـنـی یو کـــەمـــالە
لازم ئـەو دلبـــــــەرێ د ســـــــادە
خـــــەط لـێ نـەبـتن وەکی قـــــەلادە
خوەش زینەتە خـەط ل ماهـێ روخسـار
هـندی ل روویـان نـەبـویە هـەڤـســـار
ئەی خـامـــە تەژی گـــەلەک درێژ کـر
ئەڤ نامـــە بەســـە تە پڕ قـــرێژ کـــر

* راکیب: سـوار * واقیـعی: لە ڕاستیدا * واقیـع: کەوتوو * صـەفحـە: رووکار، روویەل * شـاعـیـر: خـاوەن هـەست * صـاغیـر: زەلیل و زەبوون * نگون سـەر: نخـوون سـەر، سـەرنخـوون * سـاحیـر: جادووگەر * ساخیر: گاڵتەکەر، تیزکار * فـســـونگەر: ســحـــرباز * هـایم: بەرهـەڵدای بێ خـاوەن * وادی: گـەلی، شـیـــو، نواڵ * ضـــەلال: ئاڤـارێیی، گـومـــڕایی * غـاوی: هـەڵەی نـەزان * دەعوە: ئیـدیعا، داوا * خـامـە: قـەڵەم * سـەرتەراش: سـەرتاشـراو * بـەدرەنگ: ناحـەز، کـرێت * خـۆش قومـاش: پارچە جـوان * خـەت و خـاڵ: نیشـان و مـووی ســـەر ڕوو * بـەدنـام: نـاوزڕاو * بـێ و دال: ب، د. پێکەوە دەبنە بد... واتا خراب * غـوبـار: تۆز * خـەتـی غـوبار: شـێـوە خـــەتێکی ورد و جـــوانـە * لەطـافـــەت: نـەرمـی و جـــوانی * مـــــەشـق: لـەبـەر نووســـینەوەی منالاّن کـە تـازە فـێـرە نـووسـین دەبـن * نـەسخ: ثولث: هـەریـەک لەو دووانە شـێوە خـەتن * گڕ: درشت * ناسـیخ: کوڕێنەوە، لەبـەینبـەر * نوسـخـە: نووسـراوەوە * دلبـەر: جـوانی دڵڕفێن * سـادە: بێ ریش و سـمـێڵ * قـەلادە: گەردانە، رستە * زینەت: جـوانی، خشڵ * مـــاهـ: هـیڤ * روخـــســـار: ڕوو * هەڤـسـار: هـەوسـار * قـرێژ: چـەپەڵ، چڵکن

هەرچەندی کەلام شبهێ دوڕ بت
بێ قەدر دبت، دەما کو پڕ بت
نابینی ب قیمەتن جەواهیر
لەورا کو د هندکن د نادیر
سەهو و غەلەط و خەطا و نیسیان
مەجموعەیێ ناپەسەندێ عیصیان
تەحریر کرن تە بێ تەئەممول
کێ دی بکەتن ژ تە تەحەممول
کەس نینە بکەت ژ بۆ تە تەحسین
گوێندەیێ ئافەرین و نەفرین
ئەی بێ ئەدەبا خرابە بێ عار
گوستاخ و ستەمگەر و سیەهکار
هندی کو سەرێ تە من قەلەم کر
ئەو چەند تە خەطی خەطا رەقەم کر
هندی کو سەرێ تە من تەراشی
ئەو چەند تەکر گونەھ تەلاشی
فەححاشی تە کر ب رەنگێ "خانی"
نەقاشی تەکر میثالێ "مانی"
مەشغوولی بەسە ب لەعب و لەهوان
تۆبا خوە بکە ژ خەطئ و سەهوان
جارەک وەرە سەر طەریقێ تۆبە
هندی نەگەهیشتیە تە نۆبە
نۆبەت کو گەهیشتە خەصم خامە
طەی کر ل مە ئەف نزاع نامە
وێ بەطلێ دلاوەرێ زەبەردەست
ئەووەل کەمەرا تەهەوورێ بەست

* کەلام: پەیڤ * دوڕ: مرواریی درشت * پڕ: زۆر، زەحف، زاف * قیمەت: نرخ، بەها، بایی * هندک: کەم * نادیر: کەم وێنە * سەهو: هەڵە، غەلەط، نەڕاست * خەطا: سووچ * نیسیان: لە بیر کرن * ناپەسەند: نەهێژا * عیصیان: گوناح * تەحریر: نووسین * تەئەممول: بیرکردنەوە، رامان * تەحەممول: تاقەتی قبوول کردن * تەحسین: ئافەریم، پەسن * نەفرین: خراپە گوتن، تووک لێکردن * گوستاخ: رووقایم * ستەمگەر: زاڵم * سیەهکار: رەشکار، کار خراب * قەلەم کرن: پەڕاندن * خەطا: هەڵە * رەقەم: نووسین * فەححاش: جنێو فرۆش، قسەی نالەبار بێژ * نەقاش: وێنەکێش، رەنگرێژ * مانی: پێغەمبەری وێنەکێشی قەدیمی * لەعب: گاڵتە * لەهو: گەمەی بێ تام * تۆبە: گەڕانەوە * خەطأ: هەڵە * سەهو: لە بیرکرن * طەریق: رێگە * نۆبە: نۆرە * خەصم: دوژمن * خامە: قەڵەم * طەی: پێچانەوە، لوولدان * نزاع: کێشە * بەطل: پاڵەوان * دلاوەر: نەترس * زەبەردەست: باڵادەست * کەمەر: پشتێند * تەهەوور: هاروهاجی

بو راکـــیـــبێ دولدولێ ئەنامـــیل
دەرحـــال دگـــەل مـــە بو مـــوقـــابیل
کـــێـــشـــا ژ زەبانێ ذول فـــەقـــارەک
بو خـەصم دگـەل مـە شـــەهسـەوارەک
سل بو رکـــیـــیـــا ژوان عـــیـــتـــابان
ئەزمـــان گـــەڕییـــا ب ڤـــان جـــەوابان
گـۆ ئەحـمـــەد ئەگـەر تو نەی خـەبیـثی
هەرچی کـو تە گـۆت من ئەو نڤـیـسی
قـــەولێ د تە قـــەنج ئەگـــەر خـــرابن
فـیـعـلێـد تە خـەطا ئەگـەر صـــەوابن
ئـەی بەد عـــەمـــەلۆ تو قـــەنج دزانـی
تۆ قـــایل و فـــاعـــیـل و خـــودانـی
نەی بووم و دعـــالەمـــا نەییـســـتـــان
مەی بووم نە ب دەستێ مەی پەرستان
گـــاڤـــا کـــو تە ئەز بریم ژ ســـازی
نـــە دەنگ د مـن هـەبوو نـەگـــــازی
تـەدوور کـــــرم ژ نـک هـەڤـــــالان
مـــەهـجـــوور کـــرم ژ ملک و مـــالان
بـەنـد و وەصلـێ دمـن ســـــەرا بوون
ئەووەل تە کـرن ب ئەمـرێ کـون کـون
پاشـێ کـو تە کـر د باغێ عـیـشـقێ
کـون کـر دلێ من ب داغێ عـیـشـقێ
تە پف کـرە جـیـسـمێ من دەمـا جـان
هـاتن ژ دلێ من ئـاە و ئـەفـــغـــان
نەفـخـا تە ل من دل و جـەگـەر صـۆت
هەرچی کـو تـە پف کـری من ئەو گـۆت

* راکـــیـب: ســـوار * دولدول: ناوی ئێستریێکە کە ئیمام عەلی سواری دەبوو * ئەنامل: کـۆی ئەنمولە: ســەرپەنجـە، گەی سـەری تبل * دەرحـال: دەسبـەجێ * مـوقـابیل: بـەرانبـەر * زەبان: زمـان * ذولفـەقار: دوخـدار * "ذوالفقـار": ناوی شـمـشـێـرێک بووە بە قـەدی ئیـمـام عـەلیـیـەوە * شـەهسـوار: شـاسـوار، شـۆڕەسـوار. سل: تووڕە * رکـیـیـا: رقی هـەســتـا، لـە ڕکـەوە چوو * عـیـتـاب: ســەرکـۆنە * ئەزمـان: زمـان * جـەواب: بەرسڤ * خـەبیث: پیس * قـەول: پەیڤ * فـــیـــعـل: کـــردە * خـــەطـا: هەڵە * صـەواب: چاک و راست * بەدعـەمـەل: کار خراب * قایل: بێژەر * فاعیل: کارا * خـــودان: خـــاوەن * نەی: قـــامـــیش، قـامـووش، چیتک، زەل * عـالـەم: دنیـا * نەییـستـان: قـامیـشـەلین، قـامیـشـەڵان * مـەی: شـەراب * کـو تە ئەز بریم: کـە تۆ منت بڕی * ســـازی: ســـاز و تـەیاری * ســـازی: زەللەک، قـــامـــیـــشـــەلین * مـەهـجـوور: دوور * بەند: گرێ * وەصل: قـــەف، گـــەو * ســـەرابوون: ســـەرەوبن، ســەرنخـوون * ئەمـر: فـەرمـان * کـون: ببـــە: کـون: قـول، کـونا * پف: فـوو * جـیـسـم: لەش * دەم: فـوو، هەناســـە * نەفخ: پف

ئەز لالم و بێ زەبان و خـــامـــووش
بێ نەفس و نەفەس ژ قیسمێ قامووش
بەزمـــا طەرەبێ ب من تە خـــوش کـــر
دیوانی گـــونەھ ب من تە رەش کـــر
ھـەرچەند کـــو طاھیـــری ھـەیم ئـەز
ســـــازەندە تویـی وەکـی نـەیم ئـەز
مـــا نەی ب خـوە تشـتـــەکێ دبێـژت؟
خـامـــە ب خـوە رەشـحـــەکێ درێژت؟
کـاتیب قـــەلەمێ دکـــەت ســـیـــەھکار
ســـــازەندەیە نـەی ژ دەست ب ھـاوار
نای و قـــەلەم و کـیـــتـاب و نیـشـــان
تیـر و ھەدەف و کـەمـان و کـێـشـان
مـــەحکوم و عـــەلەیھی بوون ب تەقـدیر
ھێژ ئیسمێ گونەھ نەبوویی تەسطیر
یـارەب تـو دزانـی خـــــــانیـێ ژار
تەشـبـیـــھ ب خـامـــەیا گـرفـتـــار
قـــەلبێ وی د دەست تـەدایە ئـەلحـــەق
دەستێ وی د دەست خوە نینە موطلەق
گـاڤـا کـو ل وی تە ســەر قـــەلەم کـر
ھەرچی تە ئـیـــرادە کـــر رەقـــەم کـــر
ئامـیـر تـوی ئەو ب ئەمـرێ مـەئمـوور
مـەئمـوور دبن ھەمـیـشـــە مـەعـذوور
گـەر داییـیـــە وی تە ئـیـخـتـیـــارەک
ئەو ژی وی ســـپـــارە تـە ب جـــارەک
پەیوەسـتـە د دەست تەســەر قـەدەم بوو
ئەو گـــەر عـــەلەم و ئـەگـــەر قـــەلـەم بوو

* خاموش: کڕ، بێدەنگ * نەفس: گیان * نەفـەس: ھەناسـە * قـیـسم: بەش * قاموووش: زەل، چیتک، چیت، قامیش * طەرەب: خـــۆشی و شـــایی * دیوان: کـتـێـبـی شـیـعـران * ھـەیم: ھەم * سـازەندە: سازلێدەر، سازکـەر * نەی: بلور، بلوێر * مـــا: بۆچی، مـــەگـــەر * رەشـحـە: دەلآندن، دەلآو، تەڕاییی کەم * کاتب: نووسـەر* سیەھکار: کارڕەش * نـای: بلوێر * قـــەلـەم: ئالآ، خـــامـــە * کیتاب: کتێب، پرتووک * نیشان: کێلک، ئامـانج * نیـشـان: نوخـتـە و خـەت * ھەدەف: ئامـانج، نیـشـانە * کـەمـان: کـەوان * مـەحکومـو عـەلەیھی "مـحکوم علیـە" حوکم بەسەردا دراو * ب تەقدیر: بە فـــەرمـــانی خـــوا، بڕیاری خـــودێ * ئیـــسم: ناو * تـەسگیـــر: خـــەت دران، نووسران * ئەلحەق: بەڕاستی، بێگومان * موطلەق: بەھیچ جۆر* ئیرادە: ویستن * رەقەم: نووسین.

* ئامیر: فـەرماندەر * ئەمـر: فەرمان * مەئمـوور: فەرمانبەر * مەعذوور: عوزور قـــبـــوول، جـێـگەی چاو لـێ پۆشـین * پەیوەستە: ھەمیشە * قەدەم: پێ، لاق * عەلەم: ئالآ

نەفع و ضـــەرەرا خـــوە ئەو نزانت
یا قـــەنج ژ بـۆ خـــوەرا چ زانت؟
چاوا کـــو ژ بۆتـەرا رەضـــایە
ئەو نەی صـیـــفـــەتە وی ئەو هەوایە
وەڵلا ژ ســـفـــیـــدی یو ســـیـــاهـی
وی قـەصـد و غـەرەض تویی ئیـلاهی
ئەمما ب مـــــورەککەبا قـــــەبایح
روو رەش کـــرنە گـــەلەک صـــەفـــایح
خەططێ تـەیە سەر نویشت و سـەرمەشق
سیە ساڵە خـەطێ خەطا دکـەت مەشق
لەورا کـــو دەمـــا ژ غـــەیب فـــەک بوو
تەئریخ هـەزار و شـێـست و یـەک بوو
ئیـســال گـەهیـشـتـە چلل و چاران
وی پێـــشـــــرەوێ گـــوناهـکاران
ڤـێکدا ژ مـــەناهیـیـان گـەلەک مـال
یەک پول نەهـن ژ حـوسنێ ئـەعـمـال
ئەووەل کـو تەدا ژ عـیـشـقێ مـەطـلەع
ئاخـیـر بدە وی تو حـوسـنێ مـەقـطەع

نەفع: قـازانج، فـایدە * ضـەرەر: زیان * رەضـا: رازیبـوون * هەوا: بـا * هەوا: ئەڤین * وەڵلاە: ســـوند ب خـــودێ سفیدی: سپیایی * سیاهی: رەشایی * قـەصـدا: مـەبـەست * غـەرەض: هزری دڵی * ئەممـا: بـەڵام * مـــــورەککەب: رەنگی رەش بۆ نووسـین * قـەبایح: کۆی قەبیح: پیس، خراب و کرێت * صەفایح: کـۆی صـەفـحـە: لاپەڕ، روویەڕ * سـەر نویشت: چارەنووس * سـەرنویشت: ئەو خـەتەی فـێرکار بۆ زارۆکـانی دەنووسـێ تا لـەبـەری بـنووسـنەوە * ســـەرمـــەشق: خـەتی مـامۆسـتا بۆ لـەبـەر نووسـینـەوە و راهـاتـن * دەم: وەخت، گـاڤ * غـــەیب: نادیار * فەک: جیابوونەوە، هەڵپسان * تـەئـریخ: مـــێـــژوو، دیریک، دیرۆک * ئیسال: ئەم ساڵ * پێشڕەو: رەم کێش، سـەرگـەلە * مـەناهـی: ئەو کارانەی خوا گـــوتوویە مـــەیکەن، نـارەوایان * پول: قـــۆشـــە * حـــوسـن: باشـی، چاکی * ئەعـمـال: کۆی عـەمـەل * کردە: کـار * ئەووەل: ســـەرەتـا * مـــەطـلەع: جـێـگەی دەرکـــەوتـن و ســـەرکـــەوتـن * مـــەقـطەع: جێگەی بڕین، بڕانەوە

بەیاری خوا سەعات نۆ و سی و هەشت دەقیقەی رۆژی یەکشەممەی ٥ گەلاوێژ ١٣٦٥ شەمسی ١٩ ناوجـێـژنانی ١٤٠٦مـانگی ٢٧ تەمـووز ١٩٨٦ خـاچپەرستی لـە نووسـینـەوەی ئەم مـەم و زینە بوومەوە. هەژار لە شاری کەرەج.

ئەحمەدی خانی

مەم و زین

هەژار

کردوویە بە موکریانی – سۆرانی

سەرەتا

١

شاعیری نەمر و بەناوبانگی کورد پیرەمێرد ڕاست دەکا کە دەڵێ: (نامرن ئەوانە وا لە دڵی میللەتا ئەژین). میللەتان هەرگیز نامرن، میللەتان هەرگیز ئەستێور و وەجاخ کوێر نابن و شوێنیان کوێر نابێتەوە. کەند و کۆسپ لە ڕێگەی هەموو هۆز و تیرە و بەرە و میللەت و نەتەوەیەکدا بووە و دەشبێت، میللەتان وردە وردە و لەسەرخۆ دەبووژێنەوە و دەگەشێنەوە و بەخۆدا دێن و پێ دەگەن لە کاتی تەنگ و چەڵەمەدا، لە تەنگانە و لێقەوماندا، لە وەختی ژێر دەستی و دیلی و زەبوونیدا، لە تووش هاتنی کەند و کۆسپی نەتەوایەتیدا، کەسانێک هەڵدەکەون کە تیشکی خۆشەویستیی میللەت، نەتەوە دۆستی، هاوخوێن پەرستی، ڕووناکایی جوامێری و پیاوەتی و مرۆڤایەتی، عەشق و ئەوینی بێشکەی باوک و باپیریان، خانە و لانەی خۆیان و کەسوکاریان، مایەی ژین و ژیانیان دەداتە مەغز و مێشکیان، بیریان ڕوون دەکاتەوە، دڵیان دەگەشێنێتەوە ئاسۆی دیمەنگای چاویان هەراو بەرین دەبینن و بە دڵی وریا و زیندوویان زووتر و زۆرتر هەست بە ئێش و ئۆف و دەرد و ناڵەی میللەتەکەیان دەکەن. مرۆڤایەتی و جوامێری، ویژدان و گەل پەرستی تین و تاویان دەدا کە بە پەرۆشی ولّات و نیشتمانی خۆیانەوە بن، خەمی گەلی خۆیان بخۆن و بکەونە چارەسەری هۆز و ئاو و خاکیان، لەسەر ولّات و نیشتمانیان بکەنەوە، مافی خوراوی نەتەوەیان بستێننەوە، خەڵک ڕابەری بکەن بۆ ژیانێکی باشتر و دواڕۆژێکی ڕووناکتر.

ئاشکرایە کە پێداویستیی هەر میللەتێک بە پێی ڕۆژگار و ناوچە و مەڵبەند دەگۆڕێت. بەڵام ئەوانەی ئەو ئەرکانەیان گرتووەتە ئەستۆی خۆیان و لە ڕێگای ئاوات و ئارەزووی میللەتەکانیاندا ڕەنجیان داوە و ژیانی خۆیان لە پێناودا ناوە چ سەرکەوتووبن و چ تێ شکا بن نەتەوەکانیان ڕەنج بە خەساریان ناکەن، هەمیشە

لەمەڕ ئەوان ئەمەکدار دەبن و لە کانگای دڵدا جێگەیان دەکەنەوە و هەموو بەرەیەک بەبەرەی پاش خۆیان دەسپێرن. پێشینان چەند جوانیان وتووە: (دڵ ئاگای لە دڵە).

هەروەکو میللەتان لە دڵی ئەو جۆرە پیاوە گەورانەدا حاواونەتەوە، ئەوپیاوانەش لە دڵی نەتەوەکانیاندا دەحەسێنەوە. هەڵکەوتوویی ئەمەیە و هەڵکەوتووش ئەمانن. هەڵکەوتوویش وەکو باوی ژیان و پێداویستی عینسان رەنگاورەنگ و جۆراوجۆرە، دەریای مێژوو پڕە لەم جۆرە گەوهەرانە کە هەر یەک لە بیچمێک و هەر تاکەی لە رەنگێکە.

فەیلەسووفەکانی یۆنان کە خزمەتیان بە زانیاری کردووە، کریستۆف کلۆمب کە ئەمەریکای لە گەرووی ئاودا دۆزیوەتەوە، لنکۆلن و جۆرج واشنگتۆن کە گەلی ئەمەریکایان لە بێگانە و دیلی رزگار کردووە، یان شکسپێر و ڤیکتۆر هوگۆ و دانتی و پۆشکین و مەکسیم گورکی و چیخۆف بە نووکی قەڵەم چاوی دۆژمنی گەلیان کۆڵیوە، نموونەیێکی بەرز و بەنرخی هەڵکەوتووین.

میللەتان هەموو لە بنەماڵەی ئینسانن، هیچ نەتەوەیەک لە هۆزێکی کە گەورەتر نییە، ڕەسەن و نارەسەنی قسەیەکی پڕوپووچە. پێشکەوتوویی و دواکەوتوویی سەبارەت بە ڕێگە و جێگە و پێوەندیی ئابوورییە کە بووەتە هۆی شارەزایی و دەوڵەمەندی و تێگەیشتن و پێگەیشتن.

ئەو میللەتانەی لە جێگای نەرمان و گەرمێن و بەڕێڕە و پڕ پیت و بەرەکەت، یان لە قەراخ چەمی گەورە و لەسەر بەندەران و لە پەنای کانگایاندا ژیاون زووتر و زۆرتر بووژاونەتەوە.

ئەمریکا کە ئەمڕۆ خۆی بەسەرگوڵی جیهانی ئابووری دەزانێت چوار پێنج چەرخ لەمەوپێش لەسەر نەخشەی جیهان ناوی نەبووە، یەکەتیی سۆڤیەت(*) کە ئەمڕۆ ئالای لەسەر پشتی مانگ هەڵکردووە نیو چەرخ لەمەوپێش لە دەریای چارەڕەشی و نەزانی و دواکەوتووییدا پەلەقاژەی بوو.

کوردیش میللەتێکە لە میللەتان، وەکو نەتەوەکانی دیکەی جیهان لە بنەماڵەی ئینسانە، بە کوێراییی چاوی دیکتاتۆر و کۆنەپەرستەکانی ئێران و تورک و عەرەب

(*) یەکەتیی سۆڤیەت: سیستەمی سیاسیی کۆمۆنیزم بوو لە ڕووسیا، ساڵی ١٩٩١ هەڵوەشایەوە.

رەوتی مێژوویی خۆی دەبڕێ و دەگاتە وارگەی بووژانەوە و پێگەیشتن.

نەتەوەی کورد هەرچەند جێگاکەی – کە کوردستانە – کێو و کەژ و سەخت و چڕ و سارد و سڕە و پێوەندیی ئابووری لەگەڵ دنیادا کەم بووە و بەهۆی چاوچنۆکیی ئیستیعمارەوە کوت و پچڕ کراوە دیسان لە زگوزا نەوەستاوەتەوە و ئەستێور و وەجاخ کوێر نەبووە.

بارامی چوبینە کە لە پێش ئیسلامدا خەسرەوی ئیمپراتۆری ئێرانی راو نا و کردی بە مااڵی قەشەدا، سەاڵحەدینی ئەیووبی کە رۆژهەاڵتی لە دەستدرێژیی ئەوروپا رزگار کرد و کونە مشکی لە (ریچار شێردڵ)ی ئیمپراتۆری بەریتانیا کرد بە قەیسەری، ئەبو حەنیفەی دینەوەری و ئیبن خەلەکان لە مێژووزانیدا، ئامێدی و شارەزووریی لە رێ و شوێنی ئیسلامدا، ئەحمەدی خانی و مەولەوی و بێسارانی لە جیهانی ئەدەبدا نموونەی بەرز و بەنرخی هەڵکەوتووەکانی کوردن.

لە نزیکتر بدوێین شێخ مەحموود کە بەکوێراییی چاوی ئیستیعمار بانگی حوکومەتی پادشاییی کوردی دا، قازی موحەمەد کە لە کوردستانی بەستراو بە ئێرانەوە ئااڵی کۆماری کوردی هەڵکرد و خوێنی خۆی کردە هەوێن و رشتیە خاکی پاکی مەهابادەوە، مەلا مستەفای بارزانی کە بە بنەماڵە بەربەرەکانیی ئیستیعماری عوسمانی و ئینگلیزیان کردووە و خۆشی بەرەنگاری ئیستیعماری بەریتانیا بوو، لووتی نوری سەعید و فاشیستەکانی تورک و ئێرانی دا لە بەرد و بۆ یەکەمین جار بە شاکارە ستراتیجییەکەی لەمپەر و سنووری ئاسنینی ئیستعمار و نۆکەرەکانی شکاند و چووە یەکەتیی سۆڤیەت، یان لە جیهانی ئەدەبدا پیرەمێرد و بێکەس و حەمدی و کاک هەژاری خۆشمان هەر کامێکیان لە بابەت کاری خۆیانەوە نموونەی هەڵکەوتوویی گەلی کوردن و لەو رۆاڵنەن وەجاخی کوردیان رۆشن کردووەتەوە.

۲

ئەحمەدی خانی یەکێکە لەو هەڵکەوتوانە لە دڵی میللەتی کورددا دەژین، لەو رۆڵە بەنرخانەیە وەجاخی کوردی رۆشن کردووەتەوە، لەو ئەستێرە گەشانەیە لە عاسمانی ئەدەبی کوردیدا هەمیشە دەدرەوشێتەوە.

خانی ناوی ئەحمەدە کوڕی ئەلیاسە، لە عێلی خانییانی ولاتی بایەزید و بۆتانە،

ساڵی ١٦٥٠ لە دایک بووە و لە تەمەنی پەنجا و هەشت ساڵیدا لە بایەزید مردووە و نێژراوە. ئەلیاسی باوکی بە چەند ساڵ پێش لە دایکبوونی ئەحمەد لە بایەزید دانیشتووە، بەڵام پێوەندیی لەگەڵ عێلەکەی خۆیدا هەر بووە. ئەوان لە بایەزید گەورەماڵ بوون. ئەحمەدی خانی لە مزگەوتی مرادیەی بایەزید، لە ئۆرفە و لە ئەخلات و بتلیس خوێندوویەتی و سەری لە میسریش داوە، زانایەکی سەربەدەرەوە و بەناوبانگ بووە.

***

شاکاری ئەحمەدی خانی چیرۆکی مەم و زینە، ئەگەر شاکاری نیزامی گەنجەوی کە لەیلا و مەجنونە پاڵەوانی چیرۆکەکەی عەرەبن و چیرۆکەکەش لە بنەڕەتەوە عەرەبییە، ئەگەر یەکێ لە شاکارەکانی تری کە شیرین و فەرهادە پاڵەوانی چیرۆکەکەی کوردێکە، لە چیرۆکی مەم و زینی ئەحمەدی خانیدا پاڵەوانانی چیرۆکەکەش کوردن و چیرۆکەکەش لە بنەڕەتەوە کوردییە.

مەم و زین رەواقی مێشک و شیلەی مەغز و بیری خانییە "ئەو وتارە شیرنانە و ئەو بیرە جۆراوجۆرە پاکی کچی تازەبووک و رووسوورە"، خانی ئەو تەڵای دەستەوشار و ئەو گەنجە بەنرخ و بێ ئەژمارەی لە دەریای بیری هەراو و بەرینی خۆی کۆکردووەتەوە و بە لێزانییەکی هەڵکەوتووانەوە بە هەودای بێ هاوتای هەوریشمی شیعر هۆندوویەتەوە، لە شار و بازاڕی هەندەرانی نەکڕیوە و لە خەزینە و گەنجینەی کەسی نەدزیوە، راست دەکا کە دەڵێ:

ئەم نامە کە خاوە، یان لە باوە
سەد رەنجی لە رێگەدا، دراوە
ساوایە، مناڵە، شیر نەمشتوو
تازە بەرە، تازە پێگەیشتوو
میوەی منە خۆشە بۆی نەماوم
کۆرپەی منە بووەتە چاوی چاوم
خشڵ و جل و یار و زێڕ و زەنبەر
نەمخواستووە هی منن سەروبەر

ئەگەر چیرۆکی مەمی ئالانیش لە پێش ئەحمەدی خانیدا گوترابێت هیچ لە نرخی شاکارەکەی خانی کەم ناکاتەوە، چونکە خانی چیرۆکێکی خەیاڵیی هەڵنەبەستووە، بگرە چیرۆکێکی راستەقینە و رووداوی بەجوانترین خشڵ رازاندووەتەوە و بە شیرینترین شێوە هۆندوویەتەوە. ئەوەتا دەبینین دوای چەند چەرخ تازە لە بازاڕی ئەدەبدا ئەو شتانە پەسەند دەکرێن کە باری راستەقینەی رووداو نیشان بدات، واتە خانی لە سەردەمی خۆیدا و بەسێ چەرخ و نیو لەمەوپێش بە بیری ورد و چاوی تیژ و دڵی رووناکی چیرۆکی ئەمڕۆ پەسەندی گوتووە و کاری ئەمڕۆی کردووە. سەرەڕای ئەمەش فیردەوسی تووسی دەڵێت: "رۆستەم قارەمانێک بووە لە سیستان من کردوومەتە رۆستەمی داستان". ئایا کەس هەیە بڵێ: چونکە رۆستەم لە پێشا بووە شانامەی فیردەوسی شاکارێکی ئەدەبی نییە؟ یان چونکە چیرۆکی قەیس و لەیلا عەرەبییە و چیرۆکی شیرین و فەرهاد کوردییە، لەیلا و مەجنون و شیرین و فەرهادی نیزامی شاکارنین!

راستە کە ئەحمەدی خانی چیرۆکێکی دڵداری نووسیوە و لەمەدا بە پێی داب و داهاتی کوردەواری بزووتووەتەوە، چونکە نەتەوەی کورد بۆ هەموو جۆرە کارێکی گرنگ چ شەڕ و شۆڕ چ عەشق و دڵداری چیرۆکێکیان لێ گێڕاوەتەوە و پتریش وابووە ئەو چیرۆکانە بە شیعر گوتراون و پێیان گوتووە: "بەیت"، وەکو بەیتی لاسە شۆڕی باڵەکی، ناسر و ماڵ ماڵ، بەیتی دمدم، شێخی سەنعان، خورشید و خاوەر و بەیتی ئەورەحمان پاشای بەبە و... هتد، خانی لە پەسنی پاڵەوانانی چیرۆکەکە و سەریەکخستنەوەی بەسەرهاتەکان و رێکوپێکیی کارەساتەکان و نەرم و نیانیی وشەکان و جوانیی شێوە و خۆشیی راوێژ و تەڕ و پاراویی قسەکاندا، گەیاندوویەتە ئەوپەڕی رەوانی و دادی داوە، بەڵام جگە لەمەش خانی مەبەستێکی گرنگتری بووە و مەم و زینی کردووەتە بەهانە، وەک خۆی ئەڵێ:

دەردی دڵی خـــۆم بێ لەم وتانە

زین و مـــەم، ئەدی چین؟ بەهانە

مەبەستی راستی خانی دەردی دڵ بووە، خانی لەو هەڵکەوتووانە بووە کە زۆر زوو هەستی بە ئێش و ئۆفی نەتەوەکەی خۆی کردووە، ئاوات و ئارەزووی میللەتەکەی

خـۆی به گـوێچکەی دڵ بیـسـتـووە، کـوت و پـچـڕی و دیلی و کـەنەفـتـیی کـورد و کوردەواریی بەوردی سەرنج داوە و گلەییی لە بەختی رەشی کورد دەکات و دەڵێ:

بەدبەختـی سـەری لە ئێـمـە داوە
تۆزکـاڵێ کـەمـایـەسی نـەمـاوە
ئاخـۆ دەبـێ ڕوو بکاتە کـەمـبـوون؟
یاخـۆ هـەر دەبـێ بە مـانی گـەردوون!

خـانـی سـەردەمی دەسـتـەڵاتداریی کـوردی بیـر دەکـەوێتـەوە و کـەنەفـتـیی پاش سەربڵندی ئەبینێ و گلەیی لە ڕۆژگار دەکات و دەڵێ:

ڕێ و شـوێنی وەهایە چەرخی گـەردوون
نـەویـایـەتـیـیـیـە لە پـاش بـەرزبـوون

خانی وەرە بەرنادا و نـاهـومێد نابێت و تیشکی هیوا لە دڵی دەدا ئارەزووی میللەتی کورد دەردەبڕێ و دەڵێ:

تۆ بڵـێی کـە هـەڵـێ چ زوو چ دێرێک
بۆ ئێـمـە لە عـاسـمـان سـتـێـرێک؟
بەختی مـە لە خەو هـەڵسـتـێ جارێک
جـارێک بکـەوێتـە کـار و بارێک

خـانـی بە پێی ڕۆژگـاری خـۆی دەرمـانی دەردی کـوردەواری دەدۆزێتـەوە و داوای پادشـایەک دەکات کـوردسـتـان بخـاتـەوە سـەر یەک و کـوردان سـەربەرز کـات و لە کەساسی رزگاریان کا:

بۆ مـەش کـە هـەبایە پـادشـایـێ
خـوا تانجێکی پـێ ببەخشیـایـێ
ئێمـەی لە کەسـاسی دەردەهێنا
بێستـانی هیـوای وەبەر دەهێنا

مـەغز و مـێـشکی خـانـی لەو ڕۆژگـارەدا ڕەمـەکی نـەبووە، بیـری ئەم پیـاوە لە چاو زەمانی خـۆی سەمەرەیە. خـانـی بلیمـەتێکە لەو زەمانەدا پێودان و ڕێ و شوێن بۆ ئەو

پادشایە دادەنێت کە ئارەزووی دەکات بۆ کوردستان و دەڵێ:

بۆ مەش کە بۆیە سەربڵندێک

زۆرزان و بەبیر و مەرد و رەندێک

ئینجا روو دەکاتە پارە و دراوی حکومەتەکەی و وێنەی پادشایەکەی لێ دەدا و دەڵێ:

نەخشێ لە دراوی مەش درابوو

بێ نرخ و چرووک و باو نەمابوو

خانی لە ژێر دەستی تورک و عەجەمان بێزارە و فەرمانبەری بۆ کوردان بەلاوە شەرم و عارە و دەڵێ ئەگەر پادشایەکمان بووبوایە:

تورکان نەدەبوون بەسەرمەدا زاڵ

بۆ کوند نەدەبووینە لانە و مااڵ

چۆن بۆ عەجەمان دەبووینە ژێر دەست؟

ژێر دەستی شتی وەها نەوی و پەست

خانی بیر لە هۆی سەربەرزی و گەورەیی دەکاتەوە و سێ شت دەدۆزێتەوە، یەکیان دلێری و ئازایی، دووەمیان مەردی، سێیەمیان دڵئاوایی و بەخشەندەیی:

ئەم بووکی جیهانە بۆ کورێکە

شیرێکی بەدەست و شێردرێکە

خشڵ و جل و شیرینی و نیشانی

بەخشینە بە بیر و رێگەزانی

پرسیم لە جیهان رەقی لە بەردی

نەرمیت بە چییە؟ گوتی: بە مەردی

خانی کە ئەم ئاکارانە هەموویان لە کورددا دەبینێت و تەماشاش دەکات هەر ژێر دەستن، تووڕە دەبێت و گلەیی لە چارەنووس دەکات:

دنیا کە وەها بە بەخشش و شیر

بۆ پیاو دەستەمۆ دەبێت و دەسگیر

کورد چۆن دەبێ دیل و چارەڕەش بن
کەی راستە لە خۆشی دوورەبەش بن
دەستــرژدیی ئەمــانە حــاتەمــێکە
هەر گــوردێ لەمــانە رۆستــەمــێکە

خـانی لە تووڕەییـیـەکـەی خـاو دەبێتـەوە و دێتـەوە سـەرخـۆ، سـەرلـەنوێ بە وردی سەرنجی ژیانی نەتەوەکەی دەدات و هۆی راستیی دیلییەکەیان دەدۆزێتەوە و دەزانێ کـە ئالۆزی و نـاکـۆکـیی ناوخـۆیان و سـەرڕەقی و دەمـارزلیـیـانە، بەڵام دڵی نـایە ڕێوڕاست بیڵێ و بەشێوەیەکی هێجگار نەرم و مامۆستایانە دەری دەبڕێ:

هێندەی کـە بەجـەرگ و دوورەترسن
کـەمـتـر لە بـەیەک گـەیین دەپرسن
کـەس بۆ کـەسـێ نابێ چاودەبـەر بێ
هەرکـەس دەیـەوێ زل و لەســەر بـێ
لەم سـەرڕەقـیـیـە و دەمـاری زلیـان
بێگـانـە دەبـن ســـــواری ملیـــــان

ئەمـجـار خـانی دوامین دەرمـانی دەرد و ئـاخـرین چارەی دیلی و ژێر دەستی و هۆی رزگاری و سەربەرزی دەدۆزێتەوە و دەڵێ:

کـوردیش کـە بـبـایە یـەک دڵ و دەست
دەسـتـیـان دەکـەوت ژیانی سـەربەست
پـەیدا دەبـوو باو و گـــــەورەیی و ژین
نـاومـــان دەردەکـــرد بـە بیـــر و زانـین

***

وەکو لە پێشـەوە گوتمان خانی ئەم چیرۆکەی کردووەتە بەهانە بۆ دەربڕینی دەردی دڵی خۆی، خـانی شێوەی ژیان و سـەنگـبـاییی مێشک و بیر و ئاکاری میـر و بەگ و خانان و مەزنانی ئەو سـەردەمەی باش هەڵسـەنگاندووە و زۆر چاکیان تێ گـەیشتووە، زانیویەتی کە پەیدابوونی پادشـایەک و کۆبوونەوەی دەسـتـەڵات لە دەست دەوڵەتێکدا بە کـەیفی میـر و بەگ و خـانان نییـە، تـەنانـەت ناشـتـوانێ ئـارەزووەکـەشی بێ پەردە و

راستەوخۆ دەربڕێت، ناچار بووە ئەم چیرۆکە بهۆنێتەوە و بەناوی سەرەتاوە لەم بابەتەوە بدوێ، جگە لەمەش دەیەوێت مەیگێڕ رژدی نەکات و پیاڵەی بۆ پڕکا و نەپسێنێتەوە و لە پەستا بیداتێ تا کار بکاتە سەر دەروونی و هێزدار بکا دڵەی زەبوونی، لە میر و مەزنان نەترسێ و رازی نهێنیی خۆی دەربڕێ، جا لێرەدا بە شێوەیەکی بەرزی ئەدیبانە دەستی وەشاندووە و بەکوێخا و گزیریان ناو دەبات:

مەیگێڕ لە دەسی مەدە هەلێکە
وەک گیانی نەمر مەیێکی تێکە
کوێخا و گزیر بەڵان نەزانن
دەرکەین کۆڵ و خەم ئەویش لەوانن
سەرخۆش ببم و بەخۆم بنازم
نیازم هەموو ئاشکرا بخوازم

خانی جگە لەوە کە مەترسیی لە میر و مەزنان بووە، لە خوێندەوارانی سەردەمی خۆشی دڵنیا نەبووە، چ بکا چارە چییە و بڵێ چی؟ "کەڵەشێرێکی بێوادە بخوێنێ سەری دەبڕن"، گوڵێکی لە زستاندا بڕوێ سەرما دەیبات، چیکڵدانەی خەڵک بیروباوەڕی بەرز و بڵندی خانیی هەڵنەگرتووە، ناچار پەنا بە خوا دەبات و دەپارێتەوە چیرۆکەکەی نەکەوێتە دەس لاساران و خوێندەوارانیش لێی لە هەرا نەدەن:

خوایە مەدە دەستی پیاوی لاسار
ئەو دڵبەری شۆخ و شەنگ و نازار
پارانەوەمە لە خوێندەواران
بێهودە نەکەومە لێو و زاران

خانی پاش ئەوە کە دەزانێ کەس گوێ ناداتە دەردی دڵەکەی، کەس قازانجی خۆی نانێتە پێناوی گەل، کەس ئامادە نییە هەنگاوێک بەرەو ئامانجە بەرزەکەی هەڵێنێت، تاک و تەنیا هەر خۆیەتی و خۆی:

مەزنی مەکە ژیر و چاکەناسە
بۆم تێ نەگەیندرا چ باسە!

لە عاسمانی بەرزی ئامانج و ئارەزوویەوە دەگەڕێتەوە بۆ لای خۆی، ئەرکی خۆی کە ئەدیبێکە ئەنجام دەدات و دەیەوێ تا بۆی بکرێ خزمەتی ئەدەب و زمانی کوردی بکا، و کارێکی وا بکا:

بێگانە نەڵێن کـــە کـــورد نەزانن
بێ نووســـــەر و هـونـەر و زمـــــانن

چیرۆکی مەم و زینی خانی وەک گەنجینەی پڕ لە گەواهیرات وایە، دەکرێ لە زۆر بابەتەوە لێی بدوێین، بەڵام لەم سەرەتایەدا ئەوەندە بەسە، خوێندەواران خۆیان بە وردی سەرنجی بدەن و بە ئارەزووی خۆیان گەوهەری نایابی لێ هەڵبژێرن.

۳

هەژار ناوی عەبدولرەحمانە، کوڕی حاجی مەلا محەمەدە، ساڵی ۱۹۲۱ لە دایک بووە، لە بنەماڵەیەکی زانای ئاینییە، هەژار وەکو جارێکی تریش لە سەرەتای دیوانەکەیدا کە بەناوی "ئاڵە کۆک"ەوە چاپ کرا، نووسراوە بیر وردی و باریکبینی لە نالی، میللەت دۆستی و نیشتمان پەرستیی لە حاجی قادری کۆییەوە وەرگرتووە.

حاجی مەلا محەمەدی باوکی هەژار هەرچەندە زانای ئاینی بوو، چاو لە دەستیی پێ ناخۆش بوو، نەیدەویست بە یارمەتیی ئەم و ئەو بژی، خەریکی بازرگانی بوو، بژێوی خۆی بە دەستی خۆی پەیدا دەکرد و کاروباری ئاینیی خەڵکی بە خۆڕایی ئەنجام دەدا. کەس و کاریان لە لادێ زۆر بوو، هێندێک زەویوزاریشیان هەبوو، جا سەبارەت بەمانە، هەژار لە ژیانی خەڵکی ناوبازاڕ و مەلا و فەقێی مزگەوت و وەرزێر و جووتێری لادێ شارەزایە، واتە لە هەناوی گەلدا ژیاوە و بە ئێش و ئۆف و رەنج و دەردی گەل ئاشنایە. گرینگترین لایەنی شیعرەکانی هەژار ئەمەیە کە بە زمانی ساکار و بێ گرێ و قۆرتی گەلە، ژیانی گەل نیشان دەدات، ئاوات و ئارەزووی گەل دەردەبڕێ، دەردی گەل دەناسێ و دەرمانی بۆ دەدۆزێتەوە.

هەژار شاعیرێکی دڵداری نییە، عاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕخاڵ نییە، عاشقی کێو و کەژ و بەندەن و چیا و شیو و دۆڵی کوردستانە، شەیدای گەلی خۆشەویستی کوردانە، لە پێناوی کورد و کوردستاندا گێرە و کێشە و چەرمەسەریی زۆر و زەوەند و بێ ئەژماری دیوە، بەڵام شاعیرێکی ئازا و دڵقایمە، سەری بۆ هیچ

تەنگ و چەڵەمەیەک دانەنەواندووە، بەهێزی بیروباوەڕی خۆی لە بەرامبەر هەموو تاڵی و سوێری و سارد و گەرمی رۆژگاردا راوێستاوە، هەرگیز لە شیعرەکانیدا هاواری خۆی ناکات، هەمیشە بە پەرۆشی گەلەوەیە.

هەژار مێشک و بیری هەراو و بەرینە، ئازادیی بۆ نەتەوەی کورد و گشت نەتەوەکانی تریش دەوێت . هەژار لایەنگری ئاشتییە و دوژمنی شەڕ و جەنگە. هەمیشە نووکی رمی قەڵەمی رادەدێرێتە چاوی ئیستیعمار و دیکتاتۆری و کۆنەپەرستی و دەرەبەگی. هەرکەس شیعرەکانی بخوێنێتەوە ئەمانەی بە ئاشکرایی تێدا دەبینێت.

گەلێ شیعری هەژار بە زمانی ئازەربایجانی و رووسی وەرگێڕاون، سەربەخۆ یان لە رۆژنامەکانی وڵاتەکانی سۆڤیەت تەنانەت لە رۆژنامە هەرە گرینگەکان وەکو: "پراڤدا" و "ئازڤێستیا"دا چاپ کراون، هەژار لەم سەفەرەدا کە چووە یەکەتیی سۆڤیەت بە ئەندامی شانازی دەستەی نووسەرانی ئازەربایجانی سۆڤیەت دیاری کرا. بە کورتی هەژار یەکێکە لە رۆڵەکانی کورد کە لەباری شیعر و ئەدەبەوە وەجاخی کوردستانی رۆشن کردووەتەوە.

هەژار لە هەڤاڵەتیدا راست و بە ئەمەگ، قسەخۆش و دەم و راوێژ شیرینە، بێ فیز و بێ فڕوفیشاڵە، خۆپەسەند و دەمارزل نییە، لە بابەت بیچمەوە حەز دەکەم وێنەیێکی خۆی لەگەڵ ئەم سەرەتایەدا چاپ بکات تا خۆتان ببینن و پێویستی بە گێڕانەوە نەبێ.

هەژار کە مەم و زینی خانیی لە راوێژی کرمانجییەوە بە سۆرانی دەگێڕێتەوە، نەوەڕگێڕان و تەرجەمەیە، نەبەڵگەیە بۆ ئەمە کە ئەم راوێژانە وەک دووزمانی جیاوازی وان، بگرە ئاسەوارە بەنرخەکەی خانی بەشێوەی رەوان و رێکوپێکی ئەمڕۆ و بەکوردی پەتی ژیاندووەتەوە و گیانی خانی بەم کۆماری دیموکراسیی کورد و عەرەبە و بەم ئازادییەی کە ئارەزووی دەکرد شاد کردووە و بەرەی ئەمڕۆی بە شاکارەکەی خانی و رۆژگاری خانی ئاشنا کردووە. بەم جۆرە بەخۆداهاتن و بووژانەوەی ئەدەبی کوردی نیشان داوە. هەرکەس مەم و زینی خانی لەگەڵ مەم و زینی هەژار بە وردی سەرنج بدات تێ دەگا کە ئەدەبی کوردی چ مەودایەکی بڕیوە تا

ئاوا گەشاوەتەوە و گەیشتووەتە ئەمڕۆ. لە بازاڕی ئەدەبدا ئەمە کارێکی زۆر گرینگ و هێژایە و خزمەتێکی گەورەیە بـە ئەدەب و کولتووری کوردی. ئیتر هومێد وایە هەژار بتوانێ پتر یاریدەی گەل و نیشتمانی بدات.

حەسەن قزڵجی

بەرکولێک لەلایەن وەرگێڕەوە

لە مەڵبەندی سولەیمانیدا باوە دەڵێن "موکریانی نانی بە نانی دەخۆن"، نیازیشیان ئەمەیە نان دەگوشنە شۆرباوە و بەنان دەیخۆن، بەڵام من بەمەشەوە نەوێستام چووم کوردیم وەرگێڕاوەتە سەر کوردی! جا بزانین چۆن و لەبەرچی؟ منداڵ بووم لە تەمەنی سێزدە و چاردەدا فارسیم دەزانی و تازەش گڕوگاڵی کوردی خوێندنەوەم کەوتبووە سەر. لەو رۆژگارەشدا لە مەڵبەندی ئێمە نووسین و خوێندن بە زمانی کوردی بەرانبەر بە یاسای داگیرکەران زۆر بە گوناهێکی گەورە دەژمێردرا.

بەڵام خوێن گەرمی و منداڵی، زۆر بیر لەو وردە وردانە ناکاتەوە. هاوڕێیەکم هەبوو، تۆزێک بەتەمەن لەمن زلتر و بە بیر و ژیری زۆر لە من باوەخۆشتر بوو دەمانتوانی تاق و واز لێر و لەوێ نووسراوەی بەکوردی پەیدا کەین و خۆ بکوتینە ناوباخان و دەری شار و زمانمان بە خوێندنەوەیان رابێنین.

یەکەم نووسراوێکی زۆرم لێ خۆش هات کۆمەڵە هەڵبەستەکەی حاجی قادر بوو کە دەتوانم بڵێم چاوی نیشتمان پەرستیم بەو پشکووت، حاجی هەموو شت بوو لەبەر چاوم، داهێنەری کوردایەتی، یەکەم بژیشکێ کە باش دەردی کۆمەڵی ناسیوە و رێگەی چارەی نیشان داوە، تەنیا هونەرمەندێک کە دەستی لە کلکی نووسەرەکانی بەرێ بەرداوە و باری بەند و باوی لە پێ هەڵگوتنی ئاغا و پیرانەوە خستۆتە سەر رچەی گەل خۆشەویستی و نیشتمان دۆستی و هوروژم بردن بۆ سەر خوێنمژان. تا رۆژێک گەیشتینە ئەم هەڵبەستەی کە دەڵێ: تەنها ئەمە وەها نین دیباچەکەی مەم و زین پێتان دەڵێ چلۆنن ئاکاری پیاوی چازان. هەیاران! لە پێش حاجیشدا یەکێکی دیکە بووە کە گەلی کوردی بانگ هێشتووەتە سەر خوانی گەل پەرستی و دنەی داون بۆ ژیانی سەربەخۆبوون و سەربڵندی و حاجییەکەی ئێمەش یەکێکە لە شاگردە ئەمەگ ناسەکانی ئەو.

کەوتینە پێ و شوێنی مەم و زین، بەخوا دیتم وا رۆژێک هاوڕێکەم بە گەشکەیەکەوە

پیلی کێشام بۆ دەری شار و مەم و زینێکی لە ژێر بەرۆکی دەرخست و دەستمان کرد بە دیباچە خوێندنەوە، بەڵام چت لێ بشارمەوە هەر هێندە بوو بە راوێژ تێ گەیشتین نیازی چ بووە، ئەویش چونکە فارسییەکانمان دەزانی لەوی بەولاوە هەرچی بەدەوریا هاتین و چووین چمان بۆ بە چ نەکرا و هەر تەقەمان لە سەرەوە دەهات. رۆژگار سووڕا و کەوتینە دەربەدەری و کۆڵان گەڕی، ساڵی ١٩٥٣ کە لە بوخارێست گەڕامەوە و پازدە رۆژ لە جەزیرە مامەوە، مەم و زینێکم دەست کەوت ئەمجارە عەرەبیشم دەزانی کە خوێندمەوە بەشی زۆر زۆرتری تێ گەیشتم، تا ساڵی ١٩٥٦ کە کەوتمە کوردستانی داگیرکراوی سوریا و بە باشی زاراوەی کرمانجی فێربووم، توانیم هەمووی ساغ کەمەوە. تازە بۆم دەرکەوت خانی کێیە و چیی گوتووە و پلەی هونەروەریی تا کوێ باڵا چووە.

مەم و زینی خانی گرینگییەکەی نە لەوەدایە کە چیرۆکێکی ئەویندارییە و هۆنراوەتەوە چونکە چیرۆکەکە بەر لە خانیش بەسەتان ساڵ هەر بووە، پایەبەرزیی خانی نە تەنیا هەر لەوەدایە کە پێش هەموو کوردێک هەستی بە دەردی کۆمەڵ کردووە و نیشتیمان پەرستیی هێناوەتە روو، بە بیری من شتی زۆر گرینگ لەو وردەکاری و بنووس لووسی و بۆژییەیدایە کە شانی لە شانی نیزامی گەنجەیی و ئاورەحمانی جامی داوە، تەنانەت دەتوانم بڵێم بەجێشی هێشتوون.

هەر نووسەرێک لە نووسەرە بەناوبانگەکان کە لێیان ورد دەبیەوە هەر لە مەیدانێک و دووراندا توانیویانە خۆ بنوێنن بۆ نموونە فیردەوسی لە جەنگنامە و سەعدی لە ئامۆژگاری و حافز لە پەسەنی دڵداری چارەڕەش و بادە و نیزامی لە پەسەنی جوانی و خەمباریدا سەرکەوتوون، بەڵام خانی بە تەنیا هەموو شتێک بووە.

خانی لە باسی خواناسی و پەسەندیی پێغەمبەر و پاڕانەوە و وردەکاریی دەرونشانەدا دەستی لە هەموو کەس ئەستاندووە. لە پەسەنی جوانی کچ و سروشتی خواکرد و ڕازاندنەوەی کۆڕی بەزم و ئاهەنگدا کێ دەتوانێ لەبەری بکۆخی! لە راووشکار و گەرمکردنی مەیداندا تاقە سوارە هەر خۆیەتی. لە پەند و ئامۆژگاری لە دەردی دڵ و لاواندنەوە لە پێک گەیشتن و لێک بڕانی دڵدارانداو دەستی هەموو بوێژێکی لە تەختە بەستووە. "هەرچی جوانان هەموو لایانە بەتەنیا لاتە".

بابگەڕێنەوە سەر نیشتمان پەرستییەکەی

وەرە لەگەڵم بچینەوە سەدەی یازدەیەمی ئاوارەیی کە دەبێتە چەرخی حەڤدەیەمی خاچ پەرستان و لەوێوە سەیرێکی گەڕی گەردوون بکەین بزانین باوی گەلپەرستی و نیشتمان خۆشەویستی گەییبووە چ رادەیەک؟

بەڵێ ئەو بیرە لەناو رۆژئاواییەکاندا تاک و تەرا پەیدا بووبوو بەڵام خۆ لە رۆژهەڵاتی ئێمەدا دەتوانم بڵێم لە هەموو ئاسیاشدا کەس بۆنی نەکردبوو، خۆ بەتایبەتی لەم رۆژهەڵاتی ناوەڕاستەدا تا پەنجا ساڵیش لەمەوبەر سەروبنی بەندوباو و نوێژ و رۆژوومان هەر بە بەژن و بااڵی پاتشای موسوڵمانان هەڵدەگوت کە نیازیشمان سوڵتانەکانی عوسمانی بوو.

فارسەکان بێجگە لە شەخسێ و وەخسێ و جەنگی هەمەر و وەتمانی هەزار ساڵ لەمەوبەر هیچیان بە بیردا نەدەهات، حارەب هەر خەریکی تاڵان و بڕۆ و کۆچ و کۆچبار و مەڕ و وشتر لەوەڕاندن بوون. تورکیش بەناوی ئاینەوە دەمیان تێ نابووین و بە پیتاکی هەژاری موسڵمان کچ و لووسکە و بادەی کۆن و خۆراکی تازەیان لە پێش خۆیان ریز دەکرد.

لە کوردستانێکی پڕ لە خان و ئاغا و میر و بەگ و چەکمە رەقدا، لە کوردەواریەکی بە هەزاران پیر و مەال و بوێژی وای تێدا بووە کە هەر یەکی خۆی بە نۆ مانگای زاو نەگۆڕیوەتەوە، هەرگیز هەستیان بە هۆرەی تورکان نەدەکرد. کەچی لەو ناوەدا مەالیەک لە قوژبنی مزگەوتێکدا لە شاری بایەزید کە بیرێک لە خۆی دەکاتەوە: هەیاران من خۆم دەزانم لە نیزامی و جەالەدینی رۆمی کەمتر نیم و چەپێکم دەبەر فیردەوسی و سەعدیدا نییە. بۆ کەس لە من ناپرسێ؟ بۆ ناوێرم لای کەس بڵێم منیش شتێکم؟ پێم دەڵێن کوردی و کورتی، بەڵێ کورتم بەاڵم بۆیە کورتم چونکە گەلەکەم دەستی کورتە، چونکە هیچ پەنا و پەسیوێکمان نییە، چونکە کەسمان نییە نرخی هونەر و کردەوەمان بدا. ئەگەر باوەڕیش ناکەن ئەوا من مەم و زینێک دەهۆنمەوە کە هەزاری وەک لەیل و مەجروون و شانامە و مانامە بە تۆزیشی رانەگەن با هەموو کەس تێ بگەن کە:

کورد هێندە نە گێل و گێژ و کاسن
داخم ئەو بێ کــەسن کــەســاسن
ژیـر و بـەدڵـن گـــــەلێک دەزانـن
بێ خـێـوییـە بێ ســەر و زمــانن
بۆمـەش کە هـەبـایە خـێو و سـەردار
بەخــشندە و ژیرو زیت و وشــیـار
ژیری و هـونـەری بەدڵ کـــڕیبـــا
ژەنگی لە دڵی هـەژار ســـــڕیبـــا
من ئێـسـتـــە لە کـۆڕی وێژەوانان
ئالآم دەشـــەکـا لـە عـاسـمـــانان

خـانـی سێ سـەد سـاڵ لـەمـەوبـەر بیـری ئازادبوونی خـسـتووەتە بیـرمـانـەوە، خـانـی داهێنـەری نیشـتمان پـەرستیـیە لە رۆژهـەڵاتی ناوەڕاستدا. خانی کەسێکە شـتێکی وا بـەنرخ و گـەورەی بەکوردی بـۆ بـەجێ هێشـتـووین کـە بـە زۆر شـانـازییـەوە خـۆی پێوە رانێین و بـەسـەربـەرزی بڵـێین: ئێـمـە خـانیـمـان هـەیە و گـەلێکی خـاوەنی خـانـی بێ، هـەرگیز نامرێ.

ئەوەی منی هێنایە سـەر بیری وەرگێڕانی مـەم و زینی خانی ئەوەبوو: وەک گوتمان مـەم و زینی خـانی پڕیـەتی لـە عـارەبیی رەق و فـارسـیی گـران، ئـەمـەش نابێ لە خـانی بگـرین چونکە ئـەو دەمـــەی ئـەو پێی ژیـاوە ئـاوا بـاو بـووە، هـونـەرمـــەنـدیی هـەر کـــەس بـەوەدا دەرکەوتووە زۆر وشـەی رەقی عـارەبی و فـارسی بـەکـاربێنێ . جـابۆ ئـەو دەمـەش بـەپێی ئـەم رێ و شـوێنە خـانی دادی هـونـەروەری داوە.

من هـەمـوو کـەس بۆم بڵـێ، هـەر پێـم وایە و لێـشـم رووندە گـەلی کـورد درەنـگ یـان زوو رزگـار دەبـێ و وەک گـەلانی خـواپێـداوی دیکە بۆ خۆی رێ و شـوێنی ژیـانی خـۆی رێک دەخـا و ناچـار نابێ وەک ئێستا تـەنیا گـەلێک و بـەچـەند زمان بخـوێنێ و زمـانی خـۆشـی لێ بـەربـەسـت کـرابـێ . جـا ئـەو ڕۆژەی من لـەبـەر چـاومـە، کـوڕی کـورد هـەمـوو شـتێک بـە زمـانی خـۆی دەخـوێنێ و ئـەگـەر زمـانی بێگـانـەش فـێربـێ دیـارە هـیچ یـەک لـەو زمـانـانـەی ئێستا خـەریکیـانـە بـەکـەڵکی نایە و هـەر بـیـریشـیـان لێ ناکـاتـەوە. ئـەو رۆژە کـوردێکی

وات دەست ناکەوێ لە مەم و زینە کۆنەکەی خانی بگات چونکە هەر کەس عارەبی و فارسی و زاراوەی کرمانجی زۆر باش نەزانێ و تۆزێکیش لە تورکی سەری دەرنەچێ و زۆریش لە وشەی سەیر و سەمەرەی دەرویشانە ئاگادار نەبێ، مەم و زینی خانی بێ گرێوگۆڵ بۆ ساغ نابێتەوە. جا هەموو رۆژ لە کوێ یەکێکی وەک خۆم پەیدا کەین کە لە سایەی دەربەدەری و کوێرەوەری و شەڕەشەقی جیهان و چەرمەسەرەی ژیانەوە بەناچاری فێری ئەو هەموو وردەکارییانە بکرێ! لەبەر ئەوە هەلم بەدەرفەت زانی و لە زستانی ساڵی ١٩٥٨دا لە جزیرە "لە کوردستانی داگیرکراوی سوریا" مەم و زینی خانیم وەرگێڕایە سەر موکوریانی یان بێژین سۆرانی.

بیخوێننەوە ئەگەر پێتان باش بوو ئەوا ئافەریم بۆ خانی بنێرن، ئەگەر وەبەر دڵیشتان نەکەوت ئەوا تاوانی من بگرن. بەڵام منیش بۆ پینە و پەڕۆی هەڵە و چەوتییەکانم دەستە و داوێنی بوێژە کوردەکان دەبم و فەرمایشتەکەی خانی دووپاتە دەکەمەوە:

لێم وەربگرن بە سینەیی روون
لێمی نەگرن، چ خۆشە خۆشبوون
بۆم پینە بکەن هەڵەی زمانم
بابێننەوە بیر منیش لەوانم

سوپاس بۆ خوا کە بە کوردی دروستی کردم، سوپاس بۆ خانەدانی حاجۆ ئاغا لە جەزیرە کە لە پەنانیشینیی ئەواندا توانیم ئەمە بنووسم. سوپاس بۆ بارزانی کە بۆی چاپ کردم. سوپاس بۆ شۆڕشی گەلاوێژ کە دەتوانم بە ئازادی بڵاوی کەمەوە.

هەژار

بەغدا ١٩٦٠/١/١٥

هەژار

مەم لاوی لە پیسەتی و گوناھ دوور زین ئەو کچی وا بە شەرم و رووسوور

دڵ تەنگە دەدەنگی زیر و بەم بێ
دڵداری لەلانی زین و مـــــەم بێ

وا بکەم کە جیـهانێ بێ و بنۆڕی
دەژیەنمەوە زین و مــەم لە گـۆڕی

دەیکەم بە شتێکی وا تەڕ و خۆش
هەرگیز لە جیهان نەبن فەرامۆش

هەڵبـەستی وەها هەچی ببـینێ
بۆ خـــانی دەنێـــرێ ئافـــەرینێ

زۆر زانی و بیـــــر و وێژەوانی
پارچێکە بڕا بە بەژنی خـــانی

خانی وەکو رۆژە تیشکی داوێ
پێی ناوێ بدەم پەســەندی تاوێ

ئەو باخی گـــوڵان و من بژارم
بیــر لەو دەکــەم و دەڵێم هەژارم

زیانی نەدەدین و بێ بەزین بوو ناویشی ئەمیر زەینەدین بوو

دیباچه

سەرنامە بەناوی تۆ خوایە
چی بێ ئەمە پیت و پێزی نایە
سەردێری پەری ئەوین پەرستان
جێ ناز و نیازی خۆشەویستان
روونـاکی دڵ و بینایی چاوان
گەر تۆ نەبی کێ ئەوینی دا وان؟
بێ ناوی تۆ نامە هیچ و پووچە
نەتنووسێ بنووس کەچ و کوروچە
ناوت بووە شەوچرا لەبەرمان
بۆ دەردی دەروون دەبێتە دەرمان
نەدیاری بەناوی تۆ دیارن
ئەو هۆیە کە مێشک و دڵ لە کارن
گیان بەخشی و ژیندەری گیانی
ئاواتی دڵ و لەبەر دڵانی
دڵخوازی و خۆت ئەوین و نازی
کارسازی و ساز و بێ نیازی
تۆی چوویەتە رەنگی بەرگی سوورگوڵ
تۆی بوویەتە سۆزی جەرگی بولبول
تۆ تیشکی لە کوڵمی دڵبەراندا
تینی لە دەروونی دڵ تەڕاندا
رۆژیت و کەچی ونی لەبەرچاو
روناکی نە چەشنی ئاگر و ئاو

هەرچی هەیە لێی جیا و جیانی
بێ جێی و چ جێش نییە تیانی
چی دێت و دەچێت و چی هەیە و چوو
هیچی نەبوو تۆ وتت ببە و بوو
گیاندار و نەبوو و دیار و نەدیار
زاناو نەزان و گێل و وشیار
لەو پیتەوە گشتی هاتە بەرهەم
تۆزێ لەوە خاک و ئاوی ئادەم
گەنجینەی و تاکو تۆ بناسین
هاتووین کەچی هێشتە گێژ و کاسین
تاپوێەکی تۆیە گەر ژیانە
گەر گیانە دروشمی تۆی نیشانە
ئەو لاشە گڵینە و قوڕینە
هۆی تۆیە کە جێی گیان و ژینە
راسپاردەتە ئەم گیانە پاکە
ناچارە کە یاری خۆڵ و خاکە
گیان تیشکی پریشکی تۆیە روونە
گڵ تیشکی کە لێ نەدا زەبوونە
لێ وردبەوە ئەم وتارە وردە
هەرچەند بە ڕواڵە وردە گردە
پیاو گەر لەشە نزمە رێکی عەرزە
گەر گیانە بڵندە پایە بەرزە
لەو بارەوە پووچ و نادیارە
لەمڵاوە دیار و یاری یارە
گا سەربەرەژێر و گا بەرەوژوور
هەرکەس لە خوا نزیکە هەم دوور

هەرچی کـــــــە دیار و نادیارە
بۆ تیـــــرەیی ئادەمی لە کـــــارە
عـــاســـمـــانێ کـــەوا زلە و بەرینە
هەرچی کـــە فـریشـتـــەنە و پەرینە
دەزگـــایەکی وا بـە ســـوورِ گـــەورە
ســـــامـــــاڵە مـــــژە هەتاوە هەورە
تیـــرێژە ســـتـــێـــرە رۆژە مـــانگە
چی جـــــانەوەرە و روا و کـــــانگە
ریشـــــە و رەگـــەزێک لەناو زەویدان
هـەر لاسـک و چـڵ و وەچـێ لـەویـدان
ئـەم چەندە شـــــتی بـەنرخ و هـێـــژا
دڵخـــــۆشی دەدەن لە بـۆن و چـێـــژا
چی دڵ دەیەوێ ببـــێـــتـــە خـــۆراک
چی لەش دەیەوێ ببـــێـــتـــە پـۆشـــاک
هـەرچی لـەمـــــــە دووەرە یا نـزیکـە
بۆ ئـێـــمـــە بـە رۆژ و شـــەو خـــەریکە
تـۆی رێکخـــەری هەر ســـەروبـەرێکی
بـۆمـــــان بـە تـەکـــــووز و رێکوپـێکی
داوتینی بـەبـێ ژمـــــار و ســـــامـــــان
لای ئـێـــمـــە نە بیـــر هـەیە و نـە ڕامـان
زۆر بـــەدنمـــەکـــین و ڕێ نـــەنـــاســـین
نـانی تـۆ دەخـــۆین و بـێ ســـپـــاســین
ئـەی خـــــوایـە بە دڵ نـەزانـە خـــــانـی
خـۆت فـێـری سـپـاسی کـەی زمـانی

پەسندی خوا و پاڕانەوە

ئەی هێنەری هەردوو عاسمانان
ئەی دووری هەموو هەڵە و گومانان
بێ رۆڵە و داک و باب و کاکی
بێ هاوبەش و تاک و پاک و چاکی
نیتن چ وەزیر و یاریکارێک
لات وەک یەکە پادشا و هەژارێک
هەر بووی و دەبیت و پایەداریت
چوونت نییە تا هەتا لە کاریت
تۆ نەچیە زمانێ لال و پاڵە
بیرت لە دڵا بێ مشت و ماڵە
عاسمان و زەوی و مرۆ و فریشتە
هەرچی هەیە وردە یا درشتە
دارا و رەبەن و بەنێو و بێ نێو
دار و دەوەن و کەژ و بەژ و کێو
چێو و چڵ و چاڵ و نزم و باڵا
چی خۆشە چ تاڵ چ پڕ چ والا
هەرچێکی لە ناخی ئاخ و دەریان
هی چووەتە بناو ئەوی لە سەریان
بەرهەم بوو بەهۆی کر و نیگارت
سەر سوورِە جیهان لە کاروبارت
لەو بەرزییە کۆشکی حەوت نهۆمە
کۆکۆ لە دەوری ستێرە کۆمە

هێندێکی چەقـــیـــو هێند گـــەڕیدەن
دیـارن کـــــــەم و زۆری دووره دیـدەن
مـــانگی گـــەش و رۆژی رۆشنیـــدەر
شـــینکەی لـه زەوی دەبێـــتـــه راخـــەر
چوار ئـالی و شـــەش رەخـی هـەواگـــر
مـــــاکی گڵ و بـاو و ئـاو و ئـاگـــــر
خـەست و شـل و توند و خـاو و گشـتی
تـۆی دانـەر و رانـەری لـه گـــــشـــــتی
هـەریـەک لـەبـەزەت بـەپـار و پـشـکـه
تیـــــشکت لـه هـەچی نـەداوه وشکه
داهـێـنـــەری پـــاکـــی بـــێ نمـــوونـــه
تـۆی بـۆنـه ئـەگـــــەر نـەبـوون و بـوونـه
چی پـاشی دەبـێ و چ هات لـه پـێـشین
چـی بـاوەڕی پێت هـەیـه و چه بـێ دین
هـەر گـیـــان و دڵ و ســـەر و زمـانێک
هـەریـەک لـه تۆ شـــان دەدا نیـشـانێک
هـیچ شت نیـــیـــــه تۆی نـه تێکەڵاوی
بـەرچـاوی ونـی خـــــــــڕی بـڵاوی
چـی زیندووه لاشـــه تـۆی گـــیـــانـی
تـۆ ژانـی نـەمـــــــــانـدەری ژیـانـی
تۆی خـشـڵی لـه رەنگی خـۆشـەویستـان
تـۆی کـیـنـه لەناو دڵی نـەویســـتـــان
شـــیـــرن دەکـــەیـه شـــەکـر لـه پـەرۆیز
فـــەرهـادی لـه ژین وەڕێز و پڕ بـێـــز
یـوسـف دەبـەیـه پـەنـای زەلیـــــخـــــا
تـا دەست و دڵی بدا بـه تیـــــخـــــا

مـەجـرووڕن و لەیل دەکـەیتـە ناکـام
رامـین و وەیس لە یەک دەکـــەی رام
دات وامـقـی شـەنگ نـیـشـانـی عـەزرا
لە ســـوێـی دڵی خـــەو لە چاوی دەزرا
پیـــری لە جـیـــهـــان بـە دووری چازان
بـۆ کـــیـــژێ دەنێـــریە بەر بـەرازان
لـولـوپـەری خـــۆشـــەویســـتـی نـازدار
وات کـرد کـە لە رۆژ ببـێـتـە کـڕیار
تـــۆ دات بـــە چـنـــار بـڵـــنـــدی بـــاڵا
تـاقـــــتـــــاقـکـەرە وا لـە دەوری هـاڵا
دەڕوێـنـی لـەنـاو دڕوو و گـــــوڵـی ئـاڵ
بۆی شـــێـت دەبـێ بولبـــولی ژیـان تاڵ
رەنگـان دەخـــەیە گـــیـــا و گـڵـــووکـان
چووکـان دەخـەیە جـرووک و نووکـان
گـــرێـکـی دەخـــەیـتـــە ســـەر چرایە
دەڕووزێ پـەپـــوولـە بـــەم هـــەوایـــە
جـــــوانکردنی دلبـــــەران لە تـۆیە
دڵدار کـــــە هـەژار و دڵ بـەســـــۆیە
ئـەو دڵ تـەڕی و ئـەوینـی دڵگـیـــــــر
کـــەزیەی کـە لە مل دەبن بە زنجـیـــر
کـێ کـــردی بە یەکـــتـــری بەرانبـــەر
کر تن کـە گـەش و رەشن ســەرانسـەر
ئـاوێـنـە و ئـاو کـــــــــە دێـنـە وێـنـە
جـــوانیـــتـــە لە رووڕنیـــیـــان هـەوێنە
ئـاوێـنـەیی پێـــشـی توتیـــیـــانـی
کـێ دیتـی شـــتـێ کـــە توو تیـــانـی

تـۆی دڵ دەگـــــــریت و بـۆ بـەهـانـە
خـــــاڵ و کـــــەزی دەبـنـە داو و دانـە
تـۆ هـەرچـی بـڵـــێـی ئـەوی دەبـێـــژیـن
چـیـــمـــان بـدەیـەی لـەوی دەچـێـــژیـن
دڵـخـــوازی دڵـی مـــە تـۆی خـــوایـە
لـەو پـێـــوە شـــتـێ لـە دەست مـــە نـایـە
رێـگـا هـــەڵـە بـوون و شـــــارەزایـی
ســـەر ڕشـــتـــە بـەدەســـتـی تـۆن دوایـی
هـەر کـــــەس دەتـەوێ بـچـێ بـە تـاڵان
پـابـەنـدی دەکـــەی بـە بـسـک و خـــاڵان
هـەرچـێکـی کـــە خـــۆت بـەزەت پـیـــاهـات
ســـەربـەرزی دەکـــەی بـە هـات و داهـات
ئـادەم لـە قـــــوڕێ پـتـــــر نـەبـووگـــــە
ویـســـتـت لـە فـــرشـــتـــە بـوو بـەرووگـــە
عـــیـــســـا لـە فـــوێکـە دڵ پـەسـنـدە
نـازداره لـە پـێـــــشـــــە جـێ بـڵـنـدە
ئـیـــــــدریس بـووە ئـاشـنـا بـە ڕازێ
پـیـــرۆزە بـە بـەخـــتـی خـــۆی دەنـازێ
ئـــەهـــریـمـــەنـــێ ڕێـــزی لـــێ نـــرابـــوو
لای تـۆوە بـوو هـێـــــزی پـێ درابـوو
نـــوێـــژی بـــەهـــەزاره دادەبـــەســـتـن
ســـــەرپـێـــچـی نـەبـوو لـە تـۆ پـەرسـتـن
رووی دانـەنـەواند لـەبـەر کـــــەسـی دی
ئـادەم پـەرسـی کـــــەمـــــایـەسـی دی
بـێگـانـە پـەرســـتـی نـەبـوو پـیـــشـــەی
بـەدبـەخـت و کـڵـــۆڵـە بـۆ هـەمـیـــشـــەی

کـــردت بـەنـەمـــر لـە ئاگـــری ســـوور
ویســـتی کـــە نزیک ببێ خـــرا دوور
دەرناچێ ســـــەرم لـە کـــــاروبـارت
کـــــێی وا بـووە بـووبـێ ئـاگـــــەدارت
خـــوانـاسـی مـــەزن گـــوتـی بەڕاسـی
تـۆمـــان وەکـــو تـۆ هـەبـووی نـەنـاسـی
خـــــــانـی دەبـێ چـی لـە تـۆ بـوێـژێ
گـــێـــژێکـە ســـەری دەخـــاتـە گـــێـــژێ
لـەو بـارە خـــەریک ببێ بـەهـــەرجـــوور
رێگـەی هـــەڵـەیـە و لـە تـۆی دەکـــا دوور
جـــا یـاری دەری مـــــەگـین خـــوا بـێ
پێـــغـــەمـــبـــەری ســـایـەدا و پـەنـا بـێ
تـۆ خـــوایـەکـی گـــــەورە و گـــــرانـی
پێـــغـــەمـــبـــەری ئـاشـنـاکـــە خـــانـی

چۆنیەتی و گەورەیی پێغەمبەر

روون بووەتەوە هەرچی هەس دوولایە
یان هەر هەیە یان لە هاتنایە
ئەویانە کە هەر هەیە خوایە
چی دێت و دەچێ لەدەست ئەوایە
کر گەر بوو دەزانی هەیشە کرگار
بۆ هەر شتێ سازکەرێکە ناچار
بڕوانی دەزانی دەفر و ئاماراز
وەستایێ نەبێ چلۆن دەبن ساز
کر رۆچنەیی رووناکی گەردگارە
بڕوانی لە خۆت خوا دیارە
گەنجینەیی گەوهەری وەشێراو
پاش پەردەیی کردە دێتە بەرچاو
چی جوان و بە نرخی ئەم جیهانەن
لە جوانیی خوای مەزن نیشانەن
ئەم چەند کر و کاری بێ بژارە
ویستی لەسەری هەبن ژمارە
پێش هەر شتێ کارسازی زانا
هێنای تەتەڵە و بنووسی دانا
خۆی ئێکەم و ئەو یەکەم گیانە
زانای یەکەمە و نە لێک جیانە
بەڕواڵە کە سێنە هەر یەکێکن
هەرسێ وەکو سێ گرێی لکێکن

دای جـوانـی نەمـر برووسکە یەک لەم
پێـغـەمـبـەری ئێـمـە هـاتە بـەرهـەم
ئەو تـیـشـکی خـوایە بۆ هـەمـیـشـە
بـۆ هـەر شـتێ بـووەتە پـنـج و ریـشـە
گـیـانـان لـە گـیـانـی ئەو پـەیـابـوون
چـەند تـیـرە و هـۆز لە یـەک جـیـابـوون
هـی بـەخـتـەوەر و بـەرەی بـەخـت رەش
چـی مـاون و هـەرچـی چـوونـە ناو لـەش
سـەرپـاکـی لـە تـیـشـکـی رووونـی ئـەو بـوون
گـش هـاتـن و بـوون لـە بـوونـی ئـەو بـوون
هـێـشـتـا نـە زەوی نـە عـاسـمـان بـوو
ئـەو سـەروەری هـۆزی سـەروەران بـوو
عـاسـمـان و زەوی لـەبـەر ئـەوی بـوون
بـۆ وی بـوو فـرشـتـە سـەرنـەوی بـوون
پێـغـەمـبـەرێ بـوو لـەلای خـوا ئـەم
پـێ خـوێـیـەکـی قـورِ بـوو بـاوە ئـادەم
ئـەو پـەنـجـەرەیـە و خـوا دەوێـرِا
تـیـشـکـی لـە دڵـی رەشـی مـە گـێـرِا
شـایـێ بـوو لـە بـەرگـی بـێ نـەوایـە
پێـغـەمـبـەری رۆژگـاری دوایـە
دیـتـی لـە جـیـهـان نـەدیـن نـە بـاوەرِ
هـەر خـواری و چـەوتـیـیـە و هـەڵـە و گـەرِ
خـوانـی لـە رەوشـتـی چـاکـی دانـا
دڵـپـاکـی و پـاک رەوشـتـیـی رِانـا
چـی بـت پـەرسـتـە و چـە جـوو و چـە گـەورە
بـانـگ هـێـشـتـنـی کـردە خـوانـی گـەورە

خـــاقـــان لە پەنای دەهـندەییی وی
نـاوبـانـگـی دەرچـوو بـە نـان نـەدیـوی
هـیـــرقـــەل نەگـــەیی بەتـۆز و گـــەردی
قـــەیســـەر ســـەری خـۆی دەدا لە بەردی
قـبـتـی و حـەبەش و فـەرەنگ و رۆمـان
دایـانـە رچـەی قـــــەراچ و دۆمـــــان
ئـالآی دەسـی ئـەو شـــــەکـــــا لە بـالآ
کـیـســرا ســـەر و لاشی کـــەوتـە چالآ
چـی دیـن و گـــــــەلـن لـەنـاوی بـردن
یـان تـەرت و تـونـا و بـلآوی کـــــــردن
ئـاورگی مـــــراند و گـــاوری کـــوشت
جـــێگابتی گش بـە ئـاگـــری شـــوشت
تـەورات و زەبـوور نـەمـــــان لە نـێـــوان
ئـینجـــیل پـەڕییـــە شکـەوت و کـــێـــوان
عـیـســا گـوتبـووی کـە مـابوو هێنگین
پێـــغـــەمـــبـــەرێ دێ لە ئـێـــوە مـــزگین
دڵخـوازی دەویست بەدەست و بـەزمـان
شـیـری لە دەسـا بوو، دەم بە قـورعـان
هـەر لـەو دەوەشـــــاوە کـــــار و ئـاکـــــار
ترســـێنـەر و مـــوژدەدەر بەیـەکـــجـــار
زۆرزان بـوو لەگـــەڵ نـەخـــوێندەواریش
زۆر نـان بـدە بـوو لـەگـــــەڵ هـەژاریش
شـــوانێکی هـەژاری بێ کـــەس و کـــار
چـەند تاجی پـەڕاند بە تیـخی مـووکـار
بێ لەشکر و چەک بوو سـەرزەویی گرت
هـەر خـــۆزگـــە بـەوە دەسـی وەویـی گـرت

بۆ جـــەنگێ کـــە لەشکری دەکـــێـــشـــا
پێـشـمـــەرگـە فـرشـتـە بـوون لەپێـشـا
بـێ خـــێـــوەت و بـارەگـــاە و هەیـوان
هـەوران لەســـەری دەبـوونـە ســـەیـوان
دەیـدیـن چـە هـەبان لـەپـاش و پـێـــشـێ
کـەس نـەیـدی کـە لـێی بنیـشـێ مـێـشـێ
چەند گـفـتی لـە یەک دەمـــا دەبیـــستن
جـیـاوازی نەبـوو چە ســەد چە بیـستن
ســـایەی نەدەکـــەوتە ســـەر گڵ و خـــۆڵ
وەدوای دەکـــەوت گـــژ و گـــیـــا و گـــۆڵ
دەیـدواند لکەدار و بـێ گـــیـــــانان
دەیـپـــرســـیـــیـــەوە دادی بێ زمـــانان
گـــیـــاندار و ژی یـاوی هـەر شـــوێنـێ
کێ مـــــابـوو کـــــە بـاوەڕی نـەهـێنـێ
بێـــــجگە لـە بـڕێ کـــــوڕانـی ئـادەم
تـا ببـنـە بـزووتـی نـاو جـــــەحـــــەندەم
ئـیـــتـــر لـە زەوی و لـە عـــاســـمـــانان
لـە فـــرشـــتـــە و ئـادەمـی و گـــیـــانان
کـــەس نـایـەتـە ڕێـزی ســـەروەری مـــە
بـێ ئـەو نـیـــیـــە کـــەس پـەنـادەری مـــە
کـێ پـەیـڕەوی ئـەو بـێ ســـەرفـــیـــرازە
شـــانـازی بـەخـــۆی دەکـــا و بـەنـازە
ڕێ و شـــوێنی ئـەوە کـە راســـتـەڕێـیـە
بـیـــبـــەیـتـــە ســـەرێ خـــوا لەوێـیـــە
پێـغـــەمـبـــەری جـووڵەکـان دەزانن
زانـای مـــــە هـەمـــــووی وەکـی ئـەوانـن

پێنسەد زلە پاڵەوانی گاور
سەرپاکی لە جەنگ و کێشە ئاور
بۆ یارێکی ئەو دەبوون بەرەنگار
مردن بوو دەبوو هەڵێن بە ناچار
لەوبارەوە هەرچی بەدگومانن
کێشەی چ دەکەن! گەلێ نەزانن
قورعان و وتاری ئەو بڕۆنن
هۆشیان هەبێ تێ بگەن کە چۆنن
چواریاری چلۆنی هەڵبژاردوون
فەرمایشی چۆنی راسپاردوون
ئەی شای مەزنی بڵندپایە
عاسمان و زەویت لەبەر دەسایە
چۆن ڕێم دەکەوێ بدەم پەسەندت
خوای گەورە دەدا پەسەندی ڕندت
تۆزێ لە پەسەندی تۆیە یاسین
بەو بۆنەوە ئێمە تۆ دەناسین
خۆی سوێندێ بە تۆ بخۆت چ ماوە؟
ڕێگا لە زمانی من بڕاوە
گەر ئێمە هەمان بێ سەد هەڵە و سووچ
سەد جار بگەڕێین لە دووی پڕوپووچ
هێشتا لە بەزەت هومێدەوارین
بەخشندە ئەتۆی و ئەم هەژارین
خانی کە گەلێ گوناهکارە
ناپاکە نەزانە نالەبارە

هیـــوای هـەیە پێت کـــە لێی ببـــووری
لـەو ڕۆژی ژمـــــارە نـەگـــــری دووری
نـاتوانـێ لـە ڕێوە ســـــەربـەخـــــۆ بـێ
بـا پـەیـڕەوی یـارەکـــــــــانـی تـۆ بـێ

پێڤەمبەر دەکاتە تکا کار

ئەی بۆنەیی بوونی دوو جیهانان
میوانی خوا لە عاسمانان
شابازی و پاتەخت مەدینە
شانازیی بە تۆیە ئەم زەمینە
لە وزەی هەموو کەس بەدوورە کردەت
قامک دەنوێنی مانگ دەبێ لەت
ئامادە کراوە ئەسپی باڵدار
داخوازە بەدڵ کە تۆی ببی سوار
تیژتر لە بروسکەیەک بە رەوتە
سەرداری فرشتە پێش جڵەوتە
نۆبەرزی و هەرچی وا لەوێیە
پێشوازن و گشتی چاوەڕێیە
جێ بێڵە بڵندیی عاسمانێ
نێزیکی خوا بەژێ کەوانێ
بەو جێ کە دەچی کەسێ نەگەیوە
بێ پەردە لەگەڵ خوا بپەیوە
بخوازە نیاز رەوا دەبن بۆت
بیدوێنە گەلێ لەمەڕ گەلی خۆت
دەسکاری ئەوین لە خاک و خۆڵین
گەر بەختەوەرین و گەر کڵۆڵین
نیازی ئەوە گەر هەبین و گەربووین
ڕێمان کە نیشان نەدا لەدەست چووین

هێـــزی ئەوە هێـــز و پێـــزی پێ داین
هـەر خـــــۆی لەبـەرێوە رێزی لێ نـاین
ئەو بەو پلـە بـەرزییـــــەی گـــەیاندین
خـــۆی رازی گـرینگی تێ گـەیاندین
دەیـــزانـــی زەبـــوون و نـــاتـــەوانـــین
ئـەم رازە گـــــــــــرانـە نـاتـوانـین
بۆ کـــردەوەمـــان لە رۆژی پێـــشـــا
هـەر خـۆیەتـی رێ و شـوێنی کـێـشـا
دەسـکردی ئـەون بـەدیـن و گـــــاور
لای چـەشـنـی یـەکـن بـەهـەشت و ئـاور
هـەرچـەن بـە رواڵە لێک جـــیـــــایـە
هـەریـەک رەوشـــــێکی ویـی تیـــــایـە
سـوچـمـانە لـە بـەخـشش و بـەزەی ئەو
بێـــبـــــاوەڕی تـاوی تـووڕەییـی ئـەو
ئاورگ و بـەهـەشت لەمـێـژە چـێ بوون
هـەر شت بـەری ئێـمـە جـێبـەجـێ بوون
هـەوری بـەزەیی کـــە بێـــتـــە رێژن
بـۆ یار و نـەیـار دەبێـــتـــە جـــێـــژن
گـــەر تـووڕەیـی بێـتـــە روو بـەیـەکـدەم
گڕ دەگـرێ بـەهـەشت وەکـو جـەحـەندەم
گـــەر گـــاور و گـــەر گـــونـاهبـــارین
گـشـتـمـــان لە بـەزەی هـومـێـدەوارین
دەریـای بـەزەیـی دەبـا بـجـــــــۆشـێ
چـەوتی و هـەڵـەییی مـــــە دابـپـــۆشـێ
تۆ شـــوانـی و ئێـمـــە پـەز لە پـەیتـان
وەک گـورگـە ددانی چیـرە شـەیتـان

ڕێگەی مـەدە کـێس لە ئێـمـە بێنێ
هـەر دەرفـەتی بێ دەمـانڕفـێنێ
کـارێ مـەکـە ئەو بە ئێـمـە خـۆش بێ
گـۆڕی ئەوە بێـبـەش و پەرۆش بـێ
هـەر خـۆی بکرێتـە دەسـتـە چیلە
لـەو ئـاگـری پڕ پـەڕەنـگ و ژیلـە
رزگـاری ببـێ بـەرەی گـوناهبـار
بـۆیان لە خـوا ببـە تکاکـار

بەدبەختیی کوردان دەڵێ و

بەمەردایەتییان هەڵدەڵێ

مـــەیگێـــڕ وەرە تـوخـــوا دەســـا دەی
بۆم تێکە دەجـامی جـەم قـومـێ مـەی
تا پیـاڵە لە من جـیـــهـــان نومـــا بێ
دڵخـــوازی مـــە گـــشـــتـی ئاشکرابـێ
روون بێـــتـــەوە بۆم شـــتـی نهـــێنـی
پرســـــێکی گـــــرانـە بـۆم هـەڵێنـی
رێوشـــوێنـی وەهـایـە چەرخی گـــەردوون
نـەویـایـەتیـــیـــــە لە پـاش بـەرزبـوون
بـەدبەخـــتـی ســـەری لە ئێـــمـــە داوە
تۆزکـــاڵێ کـــەمـــایـەسی نـەمـــاوە
ئـاخـــۆ دەبێ رووبکاتـە کـــەمـــبـــوون
یاخـــۆ هـەر دەبێ بـە مـــانـی گـــەردوون
تـۆ بڵـــێـی کـــە هـەڵێ چ زوو چ دێرێک
بۆ ئێـمـــە لە عـاسـمـان سـتـێـرێک
بـەخـتـی مـە لە خـەو هـەڵسـتێ جـارێک
جـــــارێک بـکـەوێـتـــــە کـــــاروبـارێک
لێن هـەڵبـکـەوێ جـیـــــهـــان پـەنـایـەک
پـەیـدا ببـێ بـۆ مـــــە پـادشـــــایـەک
بـۆ نـووکـی بـنـووس پـەیـابـێ مـــــایـە
شـــیـــری هونـەری مـــە بـێـــتـــە کـــایـە

ئەم بەختە ڕەشەی لەسەر مە راکا
کوردیش لە جیهان برەو پەیاکا
بۆ مەش کە ببایە سەربڵندێک
زۆرزان و بە بیر و مەرد و ڕەندێک
نەخشێ لە دراوی مەش درابوو
بێ نرخ و چرووک و باو نەمابوو
بێ سۆیە کە زێڕ و زیوی ساکار
نرخی نییە چەشنی هی نیشاندار
بۆ مەش کە هەبایە پادشایێ
خوا تانجێکی پێ ببەخشیایێ
پەیدا دەبوو ڕێز و گەورەیی و ناو
ڕەنگ و کری مەش دەهاتە بەرچاو
ئێمەی لە کەساسی دەردەهێنا
بێستانی هیوای وەبەر دەهێنا
تورکان نەدەبوون بەسەر مەدا زاڵ
بۆ کوند نەدەبووینە لانە و ماڵ
چۆن بۆ عەجەمان دەبووینە ژێر دەست
ژێر دەستی شتی وەها نەوی و پەست
هەر ڕۆژی بەرێ خوای توانا
ڕۆم و عەجەمی لەسەر مە دانا
بێ شەرمییە ژێردەستیی ئەمانە
ئەم شەرمە لە پیاوە گەورەکانە
شوورەییە لە میر و نامداران
سووچیان چییە هۆنەر و هەژاران
کێ دەستی درێژ بکاتە شیری
هەرچی بیەوێ دەخاتە گیری

ئەم بووکی جیهانە بۆ کورێکە
شێرێکی بەدەست و شێردرێکە
خشڵ و جل و شیرنی و نیشانی
بەخشینە بە بیر و رێگەزانی
پرسیم لە جیهان رەقی لە بەردی
نەرمیت بە چییە؟ گوتی بە مەردی
دنیا کە وەها بە بەخشش و شیر
بۆ پیاو دەسەمۆ دەبێت و دەسگیر
سا خوایە لە تۆ سەیر دەمێنم
لەو گێژە چلۆن سەرم دەرێنم
کورد چۆن دەبێ دیل و چارەڕەش بن
کەی راستە لە خۆشی دوورەبەش بن
بۆ بەخشش و دڵ بەناو و دەنگن
شێرن لە هەرا پڵنگی جەنگن
دەسترژدی ئەمانە حاتەمێکە
هەر گوردێ لەوانە رۆستەمێکە
بۆ رۆم و عەجەم وەکو دیوارن
ئەم هۆیە کەوا کز و هەژارن
گۆپاڵی دەسی ئەوانە ئێمەین
بۆ تیری بەڵا نیشانە ئێمەین
خۆیان لە گەڕ و هەرایە دوورن
کورد بەند و کلیلی سەرسنوورن
یەک هێرشێ بۆ سەر ئیدی بێنێ
هەر کوردە دەبن شەڵاڵی خوێنێ
ئازایی و بەخشیشێ بپرسی
مەردایەتیی و دڵ و نەترسی

هەر بۆ کـوڕی کـوردسـان هـەیە و بەس
نـەدراوە لـەبـەر ئـەوان بـەشـی کـــــەس
هێندەی کـــە بەجـــەرگ و دووڕە تـرسـن
کـــەمـــتـــر لە بـەیەک گـــەیـین دەپرسـن
کـــەس بـۆ کـــەسێ نـابێ چـاودەبەر بـێ
هـەر کـــەس دەیـەوێ زل و لـەســـەر بـێ
لەم ســـەرڕەقـیـیـــە و دەمـــاری زلیـــان
بـێـگـانـە دەبـن ســـــواری مـلـیـــــان
هـەر خـــۆیەتی زل کـــەوە و رەش و بۆر
هـەر بۆیـەیە بـوونـە هێـــزی خـــۆخـــۆر
کـــوردیش کـــە بـبـــایە یـەک دڵ و دەست
دەســتـیـــان دەکـەوت ژیانی ســـەربەست
رۆم و عـــەرەب و عـــەجـــەم ســـەروبـەر
بـۆ ئـێـــمـــــە بـەنـی دەبـوون و نـۆکـــــەر
پـەیدا دەبـوو بـاو و گـــــەورەیـی و ژیـن
نـاومـــان دەردەکـــرد بـە بیـــر و زانـین
جـیـــاواز دەبـوو گـــفـــتـی پاک و نـاپاک
پـڕ نـرخ و بـەڕێـز دەبـوو شـــــتـی چـاک

هۆی ئەم نووسینە و داد لەدەست

گەردوونی چەپگەڕ

تۆمـــەز لە وڕی و نەزانیی خـــانی
دەشـــــتی هونەری بە چۆڵگە زانی
واتـا نـە بـە زیـرەکـی و بـە ژیـری
ســـەربەرزیی هۆزی هاتە بیـــری
لاســـاری هێنایە بەر بەســـەرچوو
با پێـــشی بڵـــێین لە ڕێگە دەرچوو
پـاڵاوی ڕژانـد و تـڵـــــــتی نـۆشـی
وەک فـــارسی وا زمـــانی خـــۆشی
هۆنیـــوەتەوە بە بەند و ســـاڵێک
بۆی مـــاندوو بووە بەهۆی خـــەیاڵێک
بێگانە نەڵێن کـــە کـــورد نەزانن
بێ نووســـەر و هونەر و زمـــانن
پێـــمـــان نەڵێ وێژەوانی بیـــر ورد
دڵداری نەبوو لەناو گـــەلی کـــورد
کـــوا ئێـــوە نە دڵتـــەڕن نە دڵبـــەر
لـەم ڕێگـە نە ڕێـڕەون نـە ڕێبـــــەر
بێـــبـــەش لە گـــڕی لەشی و گـــیـــانی
دڵڕەش لە ئەوینی ڕاســـتـــەقـــانی
کـورد هێندە نە گـێل و گـێـژ و کـاسن
داخم ئەو بێکەسن کـــەســـاسن

ژیـر و بـەدڵـن گـــــــەلێـک دەزانـن
بێ خـــێـــوییـــە بێ ســـەر و زمـــانـن
بۆ مـەش کـە هـەبـایە خـێـو و ســەردار
بـەخـــشندە و ژیر و زیت و وشـــیـــار
ژیری و هـونـەری بـەدڵ کـــــڕیبـــــا
ژەنـگی لـە دڵـی هـەژار ســـــڕیبـــــا
مـن ئێـــســـتـــە لـە کـــۆڕی وێژەوانـان
ئـاڵام دەشـــەکـــا لـە عـــاســـمـــانـان
دەم خـســـتـــەوە ژیـن مـــەڵای جـــزیری
پـێـم زیـندوو دەبـوو عـــــەڵـی حـــــەریری
واشـــــاد دەبـوو پـێـم فـــــەقـــیـێ تەیـران
گـــیـــانـی بـەفـــڕین دەهـاتـە ســـەیـران
چ بکـەم کـــە گـــەڵێ کـــەســـادە بـازاڕ
کـــووتـاڵەکـــە بـاشـــە نیـــمـــە کـــڕیـار
پـــایـــەی هـــونـــەران بـــە پـــارە بـــەنـــدە
هـەر کـــەس کـە هـەژارە کـاری گـەنـدە
هـەر کـــەس لە رێگـەی دراو و قـۆشـــە
ســـەرخـــۆشـــە نەخـــۆشـــە دڵپـــەرۆشـــە
زانســـتـی هـەمـــووی بدەی بـە پووڵێ
پێـت وا نـەبـێ کـــەس دەسـی بجـــووڵێ
کـەس نـاکـا بـە مـەیتـەری خـۆ جـامـی
رانـاگـــــرێ بـە نـۆکـــــەری نیـــــزامـی
دیتـمـــان کـە جـیـهـان وەهـا شـێـواوە
هـەرجـــــەنگ و هـەرا لـەســـــەر دراوە
ویســـتم کـــە ببم بە زێڕ دروســـتـکەر
لێـی کـــەوتمە کـــار و بۆم نـەچۆ ســـەر

تا بۆم وەگـــــەڕێ زیان لە نیـــــوە
چاوم لـە شـــــتـــــێکی دی بـڕیوە
چون فـێڵ و فـەرەج نە پیـشـەمـان بوو
بێ نـانی بەشی هـەمـیـشـــەمـــان بوو
دیـــن ڕۆیـــی دراو نـــەهـــاتـــە بـــەربـــار
خـــــۆم داوەتـە مـــــسگەری بە نـاچار
شـێراوە بوو خستمـە دەر مسی خـۆم
وا پـەلک و بـنـووس هـەیـە و نـزاگـــــۆم
پـــاڕانـەوەکـــــــــــەم رچـێـکـی زانـی
لـەو ڕێگەوە گـــــەیمـە کـــــامـــــەرانی
ئـەو پـوولـە ئـەگـــــەرچی پـارە نـاکـــــا
تـالاّیـیـــی ژیـانـێ چـارە نـاکـــــــــا
بـێ فـــێڵ و گـــــەڕە ئـەگـــــەرچی وردە
کـرمـانجـیـیـە خـۆشـەویستی کـوردە
ڕووســـوورە مـــسی مـــە خـــۆ نـە زیوە
یـان زێڕە بلّـــێن کـــە نیـــو بە نیـــوە
پـوولی مـــــە بـە بـێ نـرخ مـــــەزانـە
هـەر پـارەیـە ســـووکـــە بـێ نیـــشـــانـە
جـوان بـێ کچ و کـەس ئـەوی نەخـوازێ
ئـەم هـەش بـەســـــــەرە بـە چی بـنـازێ
نـووســـــــراوی هـەژار و بـێ پـەنـایـان
بـێ بـاشـــــە لـە زاری پـادشـــــایـان
بـێ نـرخـــە لـەلای گـــەلێک لە ژیـران
هـێـــژایـە لـەکـن گـــەلێک بـە بیـــران
مـــەزنی مـــە کـــە ژیـر و چـاکـــە نـاســـە
بـۆم تـێ نـەگـــــەیـەنـدرا چ بـاســـــە

ئەو مـــیـــرە کـــە مـــیـــرزایە نـاوی
ســـەرچـاوەی ژین و پـیـــتـــە چـاوی
تیـــشکی دڵی رەش وەڕوون دەگـێـرێ
پـوولـێـکـی چـرووک دەکـــــاتـە زێـڕێ
ســەد مس بـێ کـە چاو بگێـرێ پێـدا
ســـەرپـاکـی دەبن بـە زێـڕ لەجـــێـــدا
گـەر تـووڕە بی زل دەخـاتە بـەردەست
دڵخـۆش بی بـڵند دەکـا شـتی پـەست
وەک دیل دەگـــرێ ئـەوانـی پـاشـــان
وەک رووت بـەرەڵا دەبـن لـە پـاشـــان
هـــەر رۆژێ هـــەزار نـــەدار و بـــێ جـــێ
هـەر تـاوی ســـەتـی گـــەدا لـەســـەر رێ
گـیـرفـان هـەمـوو داخـنن لە بـەخـشین
بـۆ وانـە نە لـەمـــپـــــەرە و نە پـەرژین
چـاوێـکـی خـــــشـــــاندبـا بـەمـندا
دەپســـــا رەگی بێـکـەســـیـم لە بـندا
ئـەم گـفـتـە هـەمـوو دەبـوونە هـەڵبـەست
وردەم وەکـــو زێـڕ دەچـوو دەمـــودەست
چ بـکـەم دڵی هـێـنـدی تـێ خـــــزاوە
جـــێـگـایـەکی بـۆ مـــــە لـێ نـەمـــــاوە
ئـەو خـــۆشـــیـــیـــە بـەس بـەشـی نـەزانـە
خـــــوایـە تـەمـــــەنـی بـدەی جـــــوانـە

پێشدەستەیەک بۆ چیرۆک

مـــەیگێـــرِ لـە دەسـی مـــەدە هـەلێکـە
وەک گـیـــانی نەمـــر مـــەیەکی تـێ کـە
تا بـەو مـەیـی گـیـان و دڵ بـەخـێـوکـەر
تـاوێکـی گـــــەرم بـکـەیـن دڵ و ســـــەر
مـــەیگێـــرِ بکە پیـــاڵە ئـاوی شـــابوون
ئـەو ئـاوە کـــە چـاوی دڵ دەکـــا روون
خـــــاوێـن بـکـەوە مـــــژی قـــــرێـژم
ســەرخـــۆش کـە دڵـی نەزان و گـێـژم
مـــەیگێـــرِ دە بە گـــەوهـەرین پیـــاڵە
لـەو شـــــــیـلـە رەوان و پـاک و ئـاڵـە
یـاقـــــــــووتـی تـواوە لـەعـلـی ئـاوە
خـــۆشـــاوی دورِ و دورِی خـــۆشـــاوە
رەنگخـۆش و بـەچێـژ و خـۆش بـەرامـە
دەنکێکـی کـەمـــە بـپـرســـە کـامـــە
دەنـکـێ دورِی رووتـی تـێ بـهـــــاوێ
خـــــوەدانـەکـی رووتـی وەک گـــــوڵاوێ
زووزوو بـدە دەسـتـی مـــەی پـەرسـتـان
ئـەو کـۆرِی کـە هێـشـتـە دڵ لـە دەسـتـان
تـا پیـــاڵەیـی دڵ بـە مـــەی بـکـەن رەنـگ
تـا ســـــاز و بـەدڵ بـێ بـەزم و ئـاهـەنـگ
مـــەپسـێـنـەوە بـیـانـدەرێ لـە پـەسـتـــا
تـا بـێ بـەش دەبـن لـە هـۆش و هـەســـتـــا

لەو بەخششی زۆر و دوور لە هەژمار
بەشکو لە دڵۆپێ ببمە بەشدار
گەشکەی مەیی شیلەداری بێ گەڕ
خۆشاوی تڕێی بەری ڕەزی تەڕ
کاریێکی بکاتە سەر دەروونم
هێزداری بکا دڵی زەبوونم
تیشکێ بکەوێتە گیانی تاریک
دڵ بێتە سەری خەیاڵی باریک
دا تیری هەناسە کاریگەر بێ
بیرکم بشکێنێ سەد چەپەر بێ
چڵک و چەپەڵی لە دڵ دەڕێنم
دەرچم وەکو بولبوولان بخوێنم
دڵ مردنی بەس بێ هەستێ بفڕێ
با شەرمێ نەهێڵێ پەردە بدڕێ
گۆرانی و لاوکان ببێژێ
چێژێ لە ئەوینی خۆش بچێژێ
هاواری بخاتە مێرگ و باخان
خونچان بدڕن بەرۆک و یاخان
گوڵخونچە بپشکفن لە چوقڵان
بولبول بگرین لە داخی چقڵان
جارجار بخەنن لە خۆشی دیمەن
ئاونگ بپژێ لە دەشت و چیمەن
سوێسنە وەزمان بێ بێتە باسان
رزگاربێ لە خەوخەوی و لە تاسان
مەیگێڕ بدە پێم مەیەکی گوڵڕەنگ
سەنتوور چ نەڵێت و دەف نەدا دەنگ

کـــوێخـــا و گـــزیر بـەڵان نـەزانـن
دەرکـەین کـوڵ و خـــەم ئەویش لـەوانن
دەست رژدی مـــەکـــە تژی کـــە دەفـرم
رەنگێکی جـــیـــا بـە خـــۆوە بگرم
ســـەرخـــۆش ببم و بەخـــۆم بنـازم
نیـــازم هەمـــوو ئـاشکرا بـخـــوازم
مـەســتم کـــە نەکـەی گـەلێک نـەنازم
بـێ مـــەی گـــەڕێ نـاگـــەڕێ زمـــانم
مـــەمـــهـێـلّـــە بەهـۆش و هیچ نەبێـژم
شـــێـــتم کـــــە هەتا دوڕان بـڕێژم
بـێ پـەردە وەشـاردووان وەســـەرخـــەم
گش راز و نەهـێنیـــیـــان وەدەرخـــەم
بلـوێر بـێ دڵـم بـە داخ و ســـــۆ بـێ
وەک تووتـی دەمم بە گـــفـــتـــوگـــۆ بـێ
تـێ هـەڵکەمـــە لاوک و سـێگا و دەشت
حـەیران و قـەتار و بـەست و گـوڵگەشت
بـــێ ورتـــە دڵـم بـنـــاڵـــێ وەک چـــەنـگ
پـێ پـەنجـــــە و پت دەفـم بـدا دەنـگ
بـێ ژێ و کـــــەوان بڵـــــێت روبـابم
تـۆ بمـدەیـە مـــــــەی دەبـێ وەهـابم
لـەو بـــەرز و بـڵـنـــد و لـەو هـــەوایـە
زوهـرە لـە هـەوام بـکـا ســـــەمـــــایـە
دڵـتـــــەنگـە دەدەنـگـی زیـر و بـەم بـێ
دڵـداری لـە لانـی زیـن و مـــــــەم بـێ
دەردی دڵـی خـــــــۆم بـێ لـەم وتـانـە
زیـن و مـــــــەم ئـەدی چ بن بـەهـانـە

وا بکەم کــە جــیــانێ بێ و بنۆڕێ
دەژیەنمەوە زین و مــــەم لە گــــۆڕێ
لەو دووی لە ئەوین بەزام و بیــمــــار
با خــۆم بکەمــە بژیشک و زانیــار
با گــەش بنەوە و بەخــەم بڵــێن بەس
ببنە نەمــر و نەچن لە بیــر کــەس
داخی جگەری مــەمی گــرفــتــار
ناخــــۆشــــیی ژینی زینی دڵدار
مــەم لاوی لە پیــسی و گــوناە دوور
زین ئەو کچی وا بە شەرم و رووسوور
دەیکەم بە شــتــێکی وا تەڕ و خــۆش
هەرگیــز لە جــیــهــان نەبن فــەرامــۆش
دڵبــــەر بۆ مــــەمێ بکەونە شــــینێ
دڵدار بخــــــــەنن بــە دەردی زینــێ
هاودەردبوون شــتــێکی خــۆشــــە
بێ دەرد بگرن کــــەنار و گــــۆشــــە
لام وایــە ئــەوانــی راســت و پــاکــن
دڵڕوون و ژیــر و بــیــــــــرروونــاکن
هــەڵبــەســـتێ وەهــا هەچی ببــینێ
بۆ خــــانی دەنێــــرێ ئافــــەرینێ
هەر کــەس کــە خــوای بڵند و پەستی
پێی داوە بەشێک لە خــۆشــەویستی
با بێن ببــیــەن خــۆیان لە بیــر کــەن
کــۆرپەی دڵی هێندێ پێــوە ژیرکــەن
بیکا بڕێ گــــوێی گــــیــــانی لێ پڕ
مــــاڵیــــاوا لەدڵ بکەن دوو سێ بڕ

هیـــوامـــه له راست و بێ گـــرێیـــان
نەبیـــەن له چنۆک و زۆربلّـــێـــیـــان
ئەم نامـــه کـــه خـــاوه یان له باوه
ســـــــەد رەنجی لـه رێگـەدا دراوه
ســـاوایه منالّه شـــیـــرنەمـــشـــتـــوو
تـازه بـەره تـازه پێگـەیشـــــتـــــوو
پێش من دەسی هیچ کـــەسی نەدیوه
مـــیـــوەی رەزی خـــۆمـــه نەمـــدزیوه
ئەو مـــیـــوەیه خـــۆشـــه یانه تالّه
دلّبـــــەندی منه وەکـــــو منالّه
هیـــــوامـــــه بوێژی هـاوزمـــــانم
تەوســـان نەگـــرێتـــه رۆلّەکـــانم
ئەو مـیـوه کـه وشکه تفـتـه تلّـخـه
خـــۆ کـــوردییـــه زۆر لەلام بەنرخـــه
ئەو کـــــــۆرپـه دەلّێـی نه نـازەنیـنـه
چون نۆبەرەمـــانه خـــوێن شـــیـــرینه
مـیـوەی منه خـۆشـه بۆی نەمـاوم
کـــــۆرپەی منه بووەته چاوی چاوم
خـــشلّ وجل و یار و زێڕ و زەنبـــەر
نەمـخـواستـەوه هی منن سـەر و بەر
نـاوئـاخن و پیت و تیپ بەجـــاریّک
ریزێکـی وشـــــێکی یـان و وتاریّک
هی خـۆمـه له کـەس نەهـاته چەنگم
خـۆم خـاوەنی کـەسم و خـێـوی رەنگم
ئەو گفتی شیرین و بیری سەد جوور
پاکی کـــچـــه تازەبووک و رووســـوور

خـوایه مـەده دەسـتی پیـاوی لاسـار
ئەو دڵبـەری شـۆخ و شـەنگ و نازدار
پـارانـەوەمـــــە لـە خـــــوێندەواران
بێـــهـــووده نەکـــەومـــە لێـــو و زاران
بـۆ گـــاڵتـــە نـەڵێن ئـەو و ئـەمی بـوو
بـاچاکی بـکـەن ئەگـــەر کـــەمی بـوو
چـی پـاکـــــژ و باشـــــە پـەردەپـۆشـن
هـەر دڵ چـەپـەڵن کـــە گـــەڕ فـــرۆشـن
هـیـــــوام ئـەوەیـە لـە مـــــەرد و ژیـران
بـۆ گـــەپ نـەبمە نـیـــشـــانـی تـیـــران
کـــــرمـــــێکم و هـەوریـشـم لیـکـاوم
خـــۆڕســـتم و خـــۆم لـە خـــۆم رواوم
کـــوردم لـە چیـــــا و کـــــەژ و نـزاری
چـەند گـفـت و وشـێکـی کـوردەواری
لێـم وەربـگـرن بـە ســـــیـنـەیـی روون
لێـمـی نـەگـرن چ خـۆشـە خـۆشـبـوون
دڵپـــڕ لـە رقـــیـش کـــە گـــوێ بدێرن
چـیـان لێ دێ کـەمـایـەسـیـم وەشـێـرن
ئـــابـــڕووی بـــوێـــژی بـــا نـــەڕێـــژن
گـەر دەکـرێ شـتـێکی بـاش ببـێـژن
بـۆم پـیـنـە بـکـەن هـەڵـەی زمـــــــانم
بـابـێـنـنـەوە بـیـــــــر مـنـیـش لـەوانم

پەسندی میری بۆتان و جووتە خوشکە جوانەکەی

رەنگرێژی پەرانی مێژووزانی
دەنگبێژی جیهانی خۆشخوانی
وانەخشی دەکرد بە رەنگی چەند جۆر
وای بۆ دەگوتم بە بەند و بالۆر
میرێ هەبوو رۆژگاری پێشوو
دڵخوازی بەچی هەبوو هەمووی بوو
سەرداری گەلێ گەلی زل و ورد
تۆوی عەرەبان و سەروەری کورد
پاتەختی جزیر و بەختی چابوو
زۆر دەستی گوشاد و شاد و شا بوو
رۆم و عەرەب و عەجەم لە فەرمان
ناوبانگی هەبوو بە میری بۆتان
خاڵندی دەگرتەوە لە باپیر
پشت پشتی هەموو زل و جەهانگیر
عاسمان لەوی بێ ترس نەمابوو
شێرێکی خوا بوو دەرکشا بوو
زیانی نەدەدین و بێ بەزین بوو
ناویشی ئەمیری زەینەدین بوو
بۆ جەنگێ کە تەختی خوانی زین بوو
ئێستر نە بەزین و نەدابەزین بوو
ئازایەتیی ویت دەوی بناسی
ناوبانگی گەیشتە مانگ و ماسی

خـــوانـاســـیی ئەویش بەدەنگ و نـاوبوو
بۆ هـەردوو جـیـــهـــان خـــوا پێـــداو بوو
حـــــــاتـەم لە دەهـنـدەیـی بـەزی بـوو
رۆســـتـــەم هـەڕەشـێـکی وی بەسـی بوو
ژیـری و هـونـەر و رەکـــــــاری و دیـن
بـەردە و بـگـرەی بـەداد و بـەخـــــشـین
دەتـگـوت کـــــە بە بـەژنـی ئـەو بـڕابـوو
تـا ئەو بـوو بـەشـی کـــەسێ نـەمـــابـوو
ســـەد جـــۆرە گـــەواهیـــرات و یاقـــووت
ئـەڵمـــاس و پیـــرۆزە لاڵ و زمـــوروت
داکـــرابـوو بـەکـــۆ لـە هـەر شـــوێنێک
دارمـــاڵ بـوو هـەمـــوو کـــەل و کـــولێنێک
پێت وابـوو کـــە هـنـدروو بـەهـەشـــتـــە
کـــیـــژۆڵە تـژی هـەمـــوو فـــرشـــتـــە
هـێـنـد ســـادە و لووسـکـە نۆکـــەری بـوو
ژوور و دەری هـــەر پـــڕی پـــەری بـــوو
لـەو بـاغـــــە دوو نـەونـەمـــــام ڕوا بـوون
بـێ وێـنـە لەنـاو بـەهـەشـــتـی خـــوا بـوون
ســـوورگـــوڵ دوو لە پـنـجـی شـــا روا بوو
دوو خـوشـکـی خـوشـیـک و یـەک برا بوو
دەتـڕوانـی ئـەگـــــەر لـەســـــەر روانـگـا
دوو رۆژت دەدی بـە دەوری مـــــــانـگـا
یـەک پیـاوی دەکـوشـت بـەچـاوی مـەسـتـی
ئـەو نـاوی نـرابـوو خـــــاتـوون ئـەســـــتـی
ئـیـــدی لـە دڵ و هـەنـاوی مـــیـــر بـوو
ئـەو نـاوی لـە نێـــوی نـاوی مـــیـــر بـوو

خـــــۆت رەنگە بزانـی نـاوی زین بـوو
بـەس دیـتـنـی زیـنـێ دڵـتـــــەزیـن بـوو
یـەک نـاوی جـــوانـی کـــەوتە شـــاران
گـــیـــانێ بوو ئـیـــتـــر لە کـــۆڕی یاران
یـەک گـــــەنـدەمـی و یـەکـێ زەری بـوو
یـەک چـەشنی فـرشـتـــە یـەک پـەری بوو
هـەرگـیـز کـەسێ جـوانی وای نـەدیبـوو
نـەمـــــزانـی هـەوێنی وان لـە چی بـوو
لاجـانگ وەکـو زیو چـەناگـە وەک سـێـو
ئـاونگی لە ئـاوی ژین لـەســـــەر لێـــو
ســـەر کـــوڵمـــە وەکی پـەڕی گـــوڵی ئـاڵ
چـێـنرابوو تیـــــا دەنک دەنک خـــــاڵ
تـەنـگـیـی دەم و دەنـگـی پـێـکـەنـیـنـێ
بـردیـان بـرەوی بـتـــــــانـی چـیـنـێ
رەشـــمـــــاری کـــەزی لە بـەژن و بـاڵا
وەک هـــەورە رەشـــێ لـــە رۆژ دەهـــاڵا
چـاوێـنـی پـەڕێن بـوو دێری ســـــەر ڕوو
چـاڵی چـەنـەگـــــە پـڕی لـە جـــــادوو
بـۆ خـــۆشـی وەنـەوشـــە و گـــوڵی ئـاڵ
پشکوو بوو لە جوقڵی سـەوڵ و شمشـاڵ
ســـوورگـــوڵ لە ســـەری لکان روا بـوو
تـاتای مـــــوو بـەســـــەر یـەکـــا رژا بـوو
رەشـخـــاڵ وەکـو بـەردی حـاجـیـان بوو
ئـەو کـــۆشکە حـــەجی ئـەوان دەمـــا بوو
ئـەبرۆ چ کـــــەوانی بـێ گـــــرێ و رێک
پـەیکـانـی بژانـگ چ تیـــــری دڵـپـــــێک

نـازک بـه لـەش و هـەڵـۆ بـه چـاوان
تۆقـــیـــبـــوو دڵی دڵان لە تـاوان
دایان نـا ئەوانـی مـــوو قـــەڵێـــشـن
هەر گـۆشـەیی چاوە گـیـان دەکـێـشن
تـوێڵـی ســـپی پەرچەمـی رەش و کـــۆ
وەک بـاڵی پەری لـه ســـووچی ئـاســـۆ
رۆژ کـــارەکـــەرێکی نـاوچەوان بـوو
لـه جـــوانـی بـه پـاس و دەرکـــەوان بـوو
کـێ کـــــوڵمـی دەدیـتن و بـنـانـگـوێ
مـــردن بوو پەنـای دەبـردە بەر کـــوێ
گـەردوون وەکـو قـومـقـومـۆکی بادە
پڕ بـێ لـه گـــــوڵاوی روون و ســـــادە
هـەر کـــەس کـــه ببـــیـنـێ پێی دەزانـێ
ســـــــەرچاوەی ئـاوەکـــــــەی ژیـانـێ
ســـەرپەنجـــه و نـینووکی خـــەنـاوی
خـــــوێنیـــــان دەڕژا دڵان لـه تـاوی
دینی بـەر و کـــەمـــبـــەری شل و مـل
چاوی گـەش و روون دەکـرد بە بـێ کل
هـەڵیـــان کـــه دەمـــاڵی قـــۆڵ و بـازن
جـێـدار بـوو لەســەر جـیـــهـان بـنازن
ئەو دوو گـوڵە شـۆخ و شـەنگ و جـوانە
هـاتبـــوونە جـــیـــهـــان هـەواڵ دووانـە
هـەرچەندە کـــە ئـەســـتـی نـازەنین بـوو
زین زۆرتری خـوشکی خوێن شیرین بوو
هـی وان بوو جـوانی گـشـتی شـەشـدانگ
ئەستێرە بوو ئەستی زین وەکی مـانگ

ئەستی وەکو مانگ و زین وەکو خۆر
چاوپیس و چنۆکی پێ دەبوو کـــۆر
ئەو هەردوو وەکو دوو شەوچراخان
کاتێ کە دەچوونە سەیری باخان
گیاندار دەچوو گیانیان بە تاڵان
گـــیـــا و گـــژ و دار و بەرد دەناڵان
پەرچەم شەوەڕەش لە دەوری لاجانگ
شمشێری برۆ لەسەر لەتی مانگ
پەرچوو کە لەسەر هەنی بنەخشێ
کێ بێ دڵ و گیانی پێ نەبەخشێ
رازانەوەیان بە زێڕ و گـــــەوهەر
لەرزانە و گـــۆبەرۆک و کـــەمـــبـــەر
ئەو لەنجـــەیی کـــۆتری بە ســـەد ناز
لەو جـــووتی بەژن نەمـــامی چاوباز
پۆل پۆل کچی شۆخ لە دەور و بەریان
پیـــر بۆ دڵ و دینی خـــۆ دەگـــریان
خـــواناس و مـــەلا و بەناو و بێ ناو
خـــونکارە هەژارە پیـــرە یان لاو
کـوانێ کـە دڵی نەچێـتـە جـوانی
نـرخـی کـــــە نـەزانـی زۆر نـەزانـی
هێندێک دڵ و بیـــر دەدەن بەتێکوڵ
هێندێ بەخـــوای چڵ و گـــوڵ و دڵ
دۆست هەریەکە بەردەشیوی شێوان
وەکـو تێکوڵ و کـاکـڵـێکە نێـوان

دیسان رانانی جوانی ئەو دوو چاوبازانەیە

هێندەی کــە خــوای بەتاق و تەنیــا
پووڵ و شـــمـــــەکی رژاندە دنیـــا
قـەیســەر هەچی بووی لە زێڕ و زێوان
زۆرتـر لـە بـژاردن و لـە پـێـــــــوان
هەڵمـاس و گــەواهێـراتی قــاقــان
تادەچتــە نقـێـمــەکـەی سلێـمــان
چـی نرخـی گـــــرانە پـێی دەزانـی
ناهێنێ کـــەمـــووسکەیەک جــوانی
ئەو جــوانی لە رووی ســتی و زینێ
دەریـا بـوو لە ئـاگـــــــری ئەوینـێ
کـاتێ کــە دەکـەوتە ســەر شــەپۆلان
ســەرپێژی دەکـرد لە گـرد و گـۆڵان
بۆ هـەرچی پریشکی خــۆی دەپڕژاند
سەد گیانی دەمەو لە حاست دەبرژاند
دارا و نـەدار و کــۆک و رەشـــوروت
ئەو دووانە کـــە هـاتبـــان دەیانگوت
جـوان گەیونە یەکدی مـانگ و خـۆرن
کـــــــڕیار ئـەوە بـۆیە هـێنـدە زۆرن
راوکـــــەر لە رێگـەی ئـەم ئـاسکـانـە
دڵبـــەســـتـــەیی ئەم دوو نـاسکانـە
گــەر بەور و پڵنگ و نێـرەشـێـر بوو
هـەر رۆژی بەرێ بـە نـاڵە فـــێـــر بوو

گـریان بوو هەرا بوو رۆژ ئەگەر شـەو
هەرگـیـز نەدەهاتە خـەونەوە خـەو
هـەر جـوانیـیـە بێ بن و کـەنارە
دڵداری گـــــەلێکـە بـێ ژمـــــارە
دڵدار هەیـە مـــەردە گـیـان دەبازێ
ئـی واش هەیـە وردە مـاچ دەخـوازێ
یـەک یـاریـی دەوێ لـە بـەزم و یـاری
یەک گـیـانی شـیـرین دەدا بـە یاری
لێـومـشـتنە بۆ ســتی و تاژدین
خـۆکـوشـتنە دێتـە ڕێی مـەم و زین

ئازایەتیی تاژدین و برایانی و

دۆستایەتیی مەم و تاژدین

با بێینەوە سەر وتارەکەی پێش
سەوداسەری دڵبرینی پڕئێش
هەرچەندە کە زۆر و بێ ژمارەبوون
گچکە و زل و خوێڕی و بەکاربوون
لەو کۆشک و سەرایەدا بوو سەد لاو
خوێن شیرین و ڕێکوپێک و بەرچاو
هەریەک بەجوانیی ڕۆژی ڕووناک
ڕووخۆش و لەبار و دەست و دڵپاک
وەک مانگی لە چاردە، بێیە ڕاستی
مانگ زەرد بوو کە یەک دەهاتە حاستی
سەوداسەری پیشەیان بوو گشتی
بەستبوونی ئەوین بەداوی گشتی
یەک ڕازی دڵی یەکی دەزانی
گشتی دڵی چووبووە سەر زمانی
سەودا لە دڵا نەوەک بەدیتن
ئەم جۆرە ئەوینە کەم بە پیتن
تێیدا بوو لەوانە تازە لاوێک
سەردەستەی گشت و خێوی ناوێک
تاژدین بوو، بەڵام چتۆ جوانێک!
گۆدەرزی جیهان و پاڵەوانێک

مـیـر کـامـه رەگـەز بوو ئـەو لەوان بوو
ســەر کــۆمــەڵ و گـەورە و گــران بوو
ئەسکەندەری ناو بـوو بابی جـوامـێـر
بیستووەمە عەرەب پێیان دەگوت شـێر
چـون رۆژی هـەرا بەتـاقـــە ســـواری
دەیتـــوانی بـەرێ ســـەری هـەزاری
تاژدین دوو برای بـوو کــوا وەکی وان
پێـمـیـردی خــوا دەگـەڵ چـەکی وان
ئــازایــی لــە پــاش ئــەوان درۆ بــوو
یەک عــارفی نـاو بوو یـەک چەکـۆ بوو
تاژدین لەســەر ئـەو هـەمـوو نەمـامـان
لە بـرای و لە خـزم و خــاڵ و مــامــان
لاوێـکـی تـری کـــــــەس و بـرا بـوو
چـم وت؟ نـەبـرا بـوو شـــــەوچرا بـوو
هـەر رۆژێ کـــە ئـەو بـرای نـەدیبـــوو
وا بـزانـە بـەشـــــەو چـرای نـەدیبـــوو
دنیـــــا بـوو لەبـەر دووچـاوی تـاریک
تـای کـــــرژی دڵی پســـــاو و بـاریک
هـاواڵی دەمـــانی خـــۆش و خـــەم بوو
دڵبـــەندی خـــەمـــان و نـاوی مـــەم بوو
ئـەو چۆن بوو مـەمیش لە ڕاستی وابوو
تـاژدین نـەبێ چـی لە بـیـــر نەمـــا بـوو
مـــەم رۆڵەی نـووســـەرێکی مـیـــر بوو
تـاژدین کـــوڕی گـــەورەتر وەزیر بـوو
هـەڵیـــان نـەدەکـــرد بـەبێ یـەک و دوو

جـــیـــاوازی بـەدڵ نەبـوو بـە لەش بـوو
ئەم جـوونـە بەجـۆرێ دڵ لە یـەک بـوون
دەتوت کـە بـووبـوونـە لـەیل و مـەجـنـوون
زۆر پێکـەوە هـۆگـــــرێکـی پـاک بـوون
جـووت بـوون و لە خۆشـەویستی تاک بـوون
بۆ یـەکـدی بـووبـوونـە دۆسـتی گـیـانـی
دەرچـوو لـە زمـــــــانـی و لـە نـانـی
بـــا وابـــێ هـــەواڵـــەتـــی و بـــرایـــی
بێـــهـــوودەیـە دەمـــدەمـی و هـەوایـی
هـاســـان نیـــیـــە دۆســـتی گـــرانـە
دۆســـــتـــــایـەتـی و ئـەمـــــەگ بـرانـە
گـەر دڵ بـە گومـان گـومـان دەبـەی خـۆت
دۆسـتی مـەکـە زۆر گـران دەبـێ بۆت

جێژنی نەورۆز

بڕوانە خـــــــوای بڵـنـد و زانـا
چی کـردووە لە هەردوو عـاسـمـانا
بێ مـشـتـەو و رەندە بـێ گـەز و گـاز
وەسـتـایەکـە ناگـەرەکـیـە ئامـراز
یەک گـەورە و یـەک درێژ و یـەک خـڕ
والا و بـەنـێـــــو و نـیـــــوە پـڕ
دەرکـــەوتووە گش لە کـــارگـــای ئەو
سـەرسـووڕە جـیـهـان لە بارەگـای ئەو
سـەیریش ئەوە گـشـتـیـان لە کـارن
هـێندێکی پیـــادە هـێند ســـوارن
هـێـندێ بـە هـەران و هـێـندێ وسـتن
دەسـتـێک پەلەکـار و هێندێک سـستن
یـەک دێت و یـەکێ دەچێت و دەســتـێ
هەروا لە گـەڕە و هـەشـــە دەوەســتـێ
هێندێکی دەنووسـێ و هـێندێ وەستـان
یەک سـەربـڕە یەک بوێژی بەســتـــان
یەک خـــەم دەڕەوێنێ یـەک کـزووڵکەو
یەک ڕۆژ دەپەرستـێ یەک چرای شـەو
هـێـنـدێکـی بـەچـەشـنـی زیـنـی نـازار
هێندێ وەکـــو مـــەم دەبن گـرفـتـــار
ســـــەرپاکی بـەرۆشـنـی و جـــــوانـن
هـێند شـــــاهن و هـێند وەزیری وانـن

ئەستێرەی هێندێ بۆیە ناردوون
هێنانی بەهاری پێ ساردوون
ساڵ تازە دەبێتەوە کە هاتن
سەرما دەکەوێتە سەر هەڵاتن
گێڕایەوە بۆم پیاوەکی پیر
پیرێکی بە بیر و زیت و دڵژیر
گۆیا کە لە رۆژگاری پێشین
جەنگە و هەڕەتی کە دەر دەبێ شین
واتا کە دەبوو بەرۆژی سەرساڵ
هەرکەس دەردەچوونە دەشت و بەرپاڵ

کێژ و کوڕ و لاو و کۆنە ساڵان
باپیر و نەنک لەگەڵ منااڵن
جێژنی هەرە زل بوو جێژنی نەورۆز
تا پێوە بنووسێ جێژنی پیرۆز
تاکی نەدەمایەوە لەناو ماڵ
دەیدا لەدەر و لە چۆڵگە بای باڵ
نەخوازە کوڕ و کچی گەیشتوو
چی هێشتە لە یەکدی چێژ نەچێشتوو

رازاوە لە خشڵ و بەرگی باشا
چاو تێر بوو هەمووی لەبەر تەماشا
هەر لاوێ لە بیری خواستنایە
با کێژێ ببینێ چی تیایە
رۆژێ کە دەچوونە گەشتی دەشتێ
دەشت مشت بوو لە میوەی بەهەشتێ

هەر جـوان بوو لەیەک دەبوونە کـڕیار
ســـــــــەودا بـەدڵ و بـەچـاوە بـڕیـار
هەر تاک بـوو لە جـووتی چـاو دەگـێـڕا
تاک بۆی دەچـوو جـووت دەهـات لەوێڕا

سەیرانی جێژن و دەزگیران گرتن

دیسان کە نواندی جێژنی نەورۆز
لە گوێرەی رێ و شوێنی پیرۆز
گش ورد و درشتی ناو جزیرێ
بیگرە لە شوانێ تا وەزیرێ
شاری و رەمەکی و گزیر و هەرچی
تێیدا بوو شرە و گەڕۆک و چەرچی
پۆل پۆل دەگەڕان لە کێو و دەشتێ
خەمیان دەپەڕاند لە سەیر و گەشتێ
هێندێک بە پەیا دەچوونە باخان
سواران دەگەڕان لە کێو و شاخان
هێندێکی بە یەک یەک و جودایی
دەستێکی بە گەل بە دڵ تەبایی
هێند هاتبوو خانم و ژنی جوان
دنیا پڕی گوڵ بووبوو لە بەر وان
تێی هاتبوو هێند پەری و فرشتە
تا وابێ بەهەشتی گەورە دەشتە
کێژۆڵە و لاو روو بەخاڵان
لێوقەند و مەمک دوو لیمۆ کاڵان
خونچەدەم و رووبەخاڵ و خوێن سووک
لاوی تەڕ و تازە لووس و بێ تووک
کڕیار و فرۆش هەموو جوان بوو
نرخ و بەنرخ لەسەر روان بوو

نـازداری دەهـاتـه بـاری ســـــــەودا
نـەک کـــۆنـه پـەڕۆ و کـــەڵاف و هـەودا
جـــوانـچـــاکـی دەهـاته نـاو تـەرازوو
چـاو کـــاری دەکـــرد نه زۆری بـازوو
ئـەو رۆژه که دەبووه جـێژنی سـەر سـاڵ
منداڵی ده ســاڵ و پیــری سـەد ســاڵ
خـــۆیان نـەدەهـاته بیـــر چه جـــارێ
ئـاهـەنـگ و بـەزم بـوو تـا ئـێـــــوارێ

خۆ گۆڕینی تاژدین و مەم لە بەرگی کیژاندا

پرشنگی چرای لە گـومـبـەزی شین
کـردی دەمێ خـاکـەلێـوە رەنگین
ڕێ و شـوێنی گەلێک لەمێژ و زوو بوو
حـەو ڕۆژەیی جـێـژنـە بۆ پشـوو بوو
هـەر ڕێگـە درا بـە کـیـژ و لاوان
دانێکی نـەمـان لـە مـاڵی باوان
کچ دەچـووە دەرێ دڵێکـی ببـڕێ
کـوڕ دەچووە بـەرێ گـوڵێکی بکڕێ
تاژدین و مـەم ئەو دوو شـێـردڕانـە
پۆشـیـیـان شـمـەک و جلی کـچـانە
هـەوری لـە مـلان بە ئـۆیە دەسـمـاڵ
تافـتـە کـوڵەجـە کـراس و لێـوئاڵ
کاکـۆڵ بوو بووبوو بە بسک و پەرچەم
هـەردوو کـچـی قـۆز ئەگـەر ببـا مـەم
هـەر بۆیـە بـوو کـەس ئەوان نـەناسـێ
بـاش گـوێ دەنـە بـەزم و دەنگوباسـێ
بیـانـهـێـڵـە بـە بەرگی نازەنینان
بـا بچـینـەوە لای سـتی و زینان

گرفتاربوونی مەم و زین و ستی و تاژدین

بەداوی ئەوین

هەردووک دەگــەڕان بـە بەرگی گــۆڕاو
رامــان لـە شــتــێکی ســەیری نـاکــاو
دیتـــــیـــــان لـە پـڕێ لـە هـەر دەرێکا
هەر کــووچە و کــۆشک و پەنجــەرێکا
چەند تازەجــوان لـە چەشـنی ســەروان
پارچەی هەمـوو جـۆر و رەنگ لەبەر وان
پۆل پـۆل کچ و لاو بەدەســتــە دەســتــە
هێندەش ئـەوە پیــری دار بـە دەســتــە
هـێنـد زگ زل و هـێـنـدێ لات و لـووتـن
هێندە پـۆشـتـە و هێندی رووت و قـووتن
هـێندێکی گــران و هێـنـدێ ســووکن
هـێـنـدێـکـی زەلام و هـێـنـدێ چـووکـن
یەک کــاڵە لە پـێ یەکــێکە پـێ خــواس
یەک قــیــژە دەکــا یەکـێ وڕ و کــاس
یەک ســەرقــژنە یەکــێک بە کــاکــۆڵ
یەک خـۆڵ وەســەرە یەکـێ لەســەر خـۆڵ
پیــتــۆڵە یەکــێک یەکــێک بـە تیــتــۆڵ
یەک بـۆڵە دەکـــات و یـەک رووەو چـۆڵ
مــرکــیــوە یەکـێ یەکـێ لەســەر جـۆش
هێندێکی خــەواڵوو هێندێ ســەرخـۆش

هـێـنـدێ لـه بـڵـنـد و هـێـنـد لـه چـاڵـن
هـــەریـــەک لـــه هـــەوایـــەکـــی دەنـــاڵـــن
گـــوێ پڕ بـوو لـه نـاڵـەیـی بـه زامـــان
هـەرتـک بـه وڕی ســـەرێـکـی ڕامـــان
تـاژدیـن لـه یـەکـــێـکـی پـیـــری پـرسـی
لالۆ چـیـــیـــه ئـەو هـەرا و مـــەترسـی
پێـی وت کـچـەکـەم دوو نۆنـەمـام کـوڕ
ئـەمـــڕۆ لـەمـــه بـوونـه مـیـــری ســـەربڕ
هـەر کـــەس کـــه بـبـیـنـێ ئـەم دوولاوه
ئـیـــتـــــر ئـەمـــــه هـۆشـی نـا بـەلاوه
وتـیـــــان ئـەتـۆ دیـتـن ئـەو چـڕەنـگـن؟
فـــەرمـــووی بـەڵـێ دوو کـوڕی چـەلـەنـگـن
گـوتـیـان کـه هـەیانه تـیـر و خـــەنـجـــەر!
یان شـیـری شـــەتـەکـدراو له کـــەمـبـــەر!
فـــەرمـــووی کـــه بـەســـیـله چـاو و ئـاوڕ
لـەم کـــۆمـــەڵـه بـوونـه جـــەرگ و دڵـبـــڕ
لـەو پـرس و وەرامـــــەدا لـه نـاکـــــاو
دڵ تـرسـی لـه چـی بـوو هـاتـه بـەر چـاو
بـێ وێـنـه دوو کـــــــوڕ دوو تـازه لاون
ســێـبـــەنـگـی بـرۆن و مـــەســـتـــه چـاون
یـەک ڕەنـگ و شـــمـــەک گـــەلـێ تـەیـارن
بـــێـــگـــانـــه و ڕەنـــگ نـــەنـــاس دیـــارن
بـالا کـــــەڵـەگـــــەت نـیـــــان و نـەرمـن
تـا چـاو دەیـەوێ بـه نـاز و شـــــــەرمـن
هـەر لـەو جـێ کـه چـاو کـەوت بـه چـاوان
یـەکـــجـــێ فـــــڕی هـۆش و دڵ لـه تـاوان

فـــرمـــێـــسک دەڕژان لە چاوی تـاژدین
مـــــەم بوو بـە بـەفـــــر لە تـاوی هـاوین
بـەو تاوی جـــوانی تـاس و گـــێـــژبـووون
بـێ هـۆش لـە چـەقـی رێگـا درێژ بـووون

ئـەو هـەردوو کـــوڕی بـەناز و نـیـــمـــاز
دیـتـن دوو پـەری شـــــــەهـێـنـی چـاوبـاز
رۆژن وەکـــــو مـــــانـگـی رەنـگ زەردن
دڵـــدار و شـــکـــاوی بـــەردی دەردن
وەک تـازە کـــوژراو بـەهـەڵـبـــڵـــۆقـن
بـــەو تـــیـــنـــی ئـــەوینـــە هـــەڵـدەچـۆقـن
دوو ســـوارە بـەزینـە ســـەر نێـــچـیـــران
دیـتـــیـــانـن و کـــەوتـنـە چـاڵـی بـیـــران
زانـیـیـان کـە نێـچـیـرەکـان قـەڵـەو بـوون
بـازگـــیـــرە لـە داو نـەزەڕەکـــەو بـوون
وێـســـتـــان و روانـیـــیـــان بـە گـــەرمـی
دڵـیـــان کـــوڵـی کـــەوتـە بـاری نـەرمـی
لـەو جـــوانـیـــیـــە بـەم دوو ئـاسـکـانـە
ســـــــووتـا دڵـی ئـەم دوو نـاسـکـانـە
دڵـیـــــان بـە دڵـی یـەک ئـاشـنـا بـوون
دڵ ئـاوێـنـە بـوون و رووونـومـــــا بـوون
دڵ بـوونـە هـــەواڵ لـە ســـــووچـی چـاوا
کـــــۆچ کـــــردبـوو دوو دڵـی لـە نـاوا
خـوا هێندی لـە خـۆشـەویسـتی پێ دان
دڵـداری وەهـای لـەیـەک گـــــرێ دان

دەتگوت کــە چوار گــیــانە یەک لەش
گــیــانێکە لە چوار لەشــان بووە بەش
راسـتت دەوێ هەر یەکن لەش و گــیــان
رۆژی بەرێ یەکــیــەتی بوو بەشــیــان
گــیــانان هــەمــوو پێکەوە تەبا بوون
کــاتێ کــە لە بارەگــای خــوا بوون
ناردوونیــەتە گــرتووخــانەکــەی لەش
ئەو رۆژە جــیــاوەبوون بە دوو بەش
هێــشــتــا بڕێ مــرچ و مــۆڕ و گــرژن
ئــەو تیــــرەیــە نــاو نــران بــە دوژمــن
دەســتــێکی لە یەکــدی بوونە دڵدار
ئەو دەســتی کــەوت ژیانی رزگــار
وێ رۆژی لە گــوێری ئەم ســرشــتــە
تێکەڵ بوو دڵی دوو جــووت فــرشــتــە
کــاتێ کــە گــەیینە ســەر دوو زامــار
ئەو دوو کــورِی دیدەمــەســتی نازار
دوو گــوڵ دڵی دایە دووی وەکــو گــوڵ
پشکووت گــوڵی دڵ رژا کــوڵی دڵ
بوو رانی ســتێ ســەنیــری تاژدین
جێی گرت سەری مەم لە باوەشی زین
لێــویان دەخــشــاند بە کــوڵم و خــاڵ
چاو تێــــر نەدەبوون لــە بەژن و بــاڵ
وتیــان دەبێ ئەم کــچــانە چی بن
تۆ بڵێی کــە فــرشــتــە یان پەری بن
ئەو مــیــــوە لە باخی کێ چناون
ئەو گــــوڵ لە چ گــــوڵبنێ رواون

دوو تازە نەمامی کام دەراون
رەگیان بەگوڵاوێ ئاو دراون

فرمێسکی لە چاو و خوە لەسەرسنگ
لەو دوو گوڵە سیسە بوونە ئاونگ
سەرخۆشی ئەوین بە بۆنی وا خۆش
پێم سەیرە کە هیچ نەهاتنەوە هۆش
تابینە هەواڵی دیدەمەستان
ئەنگوستیلە دەرخران لە دەستان
گۆڕیانەوە کلکەوانەیی خۆ
نایانەوە داو دانەیی خۆ

هەڵماسی نقێم دران بە شووشە
کار هەر بە دڵە شتی دی پووشە
شیرنایەتیی جێژنە بوو بە تاڵی
قاڵ بوون بە ئەوین بەسە منااڵی
تاوپەڕ بوو و بەجێ نەما لەوێمان
خۆش رۆین و دووی نەخۆش بەجێمان
تاژدین و مەمی بەدڵ بریندار
پێوەندی دوو ئاسکی ناسک و نازار
وشیارەوبوون شەوە شەوەزەنگ
بەس نااڵیی دڵ نەبێ نییە دەنگ
دوو رۆژی بە رۆژ ون و نەدیون
وەک مانگەشەوێکی رەنگ پەڕیون
بێ هێز و کز و سڕ و کڕ و تاس
بێ تین و توان هڕ و وڕ و کاس

لاواز و زەبوون و نـیـــــوە مـــــــردوو
بـەشـلـێـک و دڵێـکـی جـــــــەردەبـردوو
تـاگـــــــەیـنـەوە مـــــــاڵ بـە لارەلارە
لێی بوونـە تـخـــێڵ بە جـــەرگی پـارە
نە زمـــان و نە ســەر نە خـواردن و خـەو
لایان وەکـــو یەک بـوو رۆژ لەگـەڵ شـــەو

تاژدین و مەم بە دەردی خۆیان دەزانن

ئەو باز و شـــــەهـێنی پەڕ پڕووزاو
تاژدیـن و مـــــــەمـی دوو دیدە درواو
بـۆ پـۆڕ و کـــــــەوان دەچـوونـە راوێ
چۆن راوێ بـە جـــووتە کـــەوتنە داوێ
لێی دان لـە پـڕ و نـاکـــــاو بـریسـکێ
ســووتان نـەبوو هـەڵبـدەن هـەنیـسـکێ
حـەورۆژەیی جـێژنە هات و چوو خـۆش
ئـەم جـووتە لە جـێ نەخـۆش و بـێ هـۆش

چـەند رۆژی تـریشـی هات بـە شـــوێنا
ســـەریان کـــە لـەســـەر ســـەرین هـەڵێنا
لێـــــڵایـی لـە چـاو و ڕەنـگ بـزڕکـــــاو
تـارمـــــــایـی نـەبـێ نـەهـاتـە بـەرچـاو
تاژدیـن بـە مـــەمـی دەگـوت ئـەتۆ کـــێی
مـەم سڵ بـوو پـتـر لـە راسـتـی هـاوڕێی
دەرمـــان و بـژیشـک و نـوشـت و یـاسـین
تـا هـاتـنـە ســـــەر یـەک و دووناسـین
خـــۆیان دی لـە پێـــچـی پاچـە بـەندان
پێچـراو لەش و گیان بـە چـەند کـەمـەندان
بـــێ چـاو و بـــێ دان و ئـــاو و بـــێ تـــاو
بـێ بـاڵ و لـە دڵ بـرین و لـەش خـــــاو
وەک چاوی جـوان نەخـۆش و سـەرخـۆش
وەک خـــاڵی لەســـەر ڕووان ســـیـــاپـۆش

وەک خـــونچـــەیی زاری یار دڵتـــەنگ
نـاڵین لـە رەگی دڵان وەکـــــو چـەنگ
وتیـــان دەبێ بۆچی ئێـــمـــە وابـین
کـەی جـــەنگ بووە ئێـمـە هەنگوابین
یـان بـۆ چـی وەهـا کـــــز و زەبـوونـین
پـــڕ دەرد و بـــریـــن دەر و دەروونـــین
بەو گـێـژییـە لە گـێژی بـیر و خـەمـدا
تاژدین دی لـە دەسـتی کـاکـە مـەمـدا
ئەنگوسـتـیـلەیەک نـقـێـم لە گـــەوهـەر
دەرناکـا لـە نرخی کـــەس ســـەرەودەر
وەک دەنکی هـەنـار و ئـاگـــری ســـوور
شـــەوبـایە دەڕۆیـی تیـــشـکی بـۆ دوور
نـووســـراوە لـەســـــەر وی نـاوی زیـنـێ
کـێـشـــای دەسی باشـــتـری ببـیـنـێ
مـــــەم دی لـەدەسـی ئـەویـش نـگـیـنـێ
هێـژای هـەمـوو گـەنجی سـەر زەمـیـنـێ
بـێ هـەسـتـێ کـە سـەیری کـردە دەسـتی
رەنگیـــوە بەنـاوی خـــاتوون ئـەســـتی
دوڕناسـی جـیـــهـــان لە راست ئـەوانە
هـێـــڕ و وڕ و گـــــێل و هـیـچ نـەزانـە
سـەد هێنده بە سـەنگی گەنجی قاروون
هـەر زێـڕی هـەیـە و هـەچـی لە نـاوچوون
ناهـێنـێ لەوانـە هێـشـتـــە هـەشت یـەک
هـیـچـیـــان بـۆ نـەمـا جـیـا لـە پـەک پـەک
پـەک پـەک کـــە چ باشن ئـەو نـقـێـمـــە
ناســـیـــیـــان بـەمـــە یاری دڵڕەقی مـــە

هەرچییان بەمە کرد ستی و زین بوون
وەدیارە کــە فــێــری دڵ دزین بوون

گــۆڕییــان لــەمــە خــۆ بەبەرگی گــۆڕاو
لاولاو بــە دوولاو دەهــاتــە بــەرچــاو
ئەو بـوون کــە لە رۆژی جــێــژنە هـاتن
وتمـان ئــەوە مـــــانگ و رۆژ هــەڵاتن
ئەو دوو پەرییانە دەســتــوەشــێن بوون
ئەو خـوێن شـیـرینانە خـوێنرژێن بوون

ئەو بـوون کــە لە ئــێــمــە بوونە دڵبــڕ
ئەو مــامــزە بوون کــە بوونە شــێــردڕ
ئەو هــۆشی ســـەری مـــەیان رفـــاندن
هــەرزان بــوو لــە نــرخــی چــاو چڕانـدن
تـاژدین کـــەمێ هــۆش و بیـــری لابـوو
مـــەم نابـێ بپـــرسـی هــەر نــەمـــا بـوو
تێی راخـوڕی مــەم دە هــەستـە بــەس بێ
تـاکـــەنگـێ تـخـــێڵ دەبـی لەنـاو جـێ
شــێـرین ئــەمــە ئەو دوو ئاسکی مـاڵین
شــووڕەییـیـــە لە دەست ئەوان بنـاڵین
مـــــــەم هـاتـە وەڵام بــە نـاڵە نـاڵـی
تـاژدین وەدیـارە هێـــشـــتـــا کـــاڵی
زۆرتـر لە تـە خـــۆم شـــڵـــۆق دەبـینـم
زۆر کـــــاریگـەرن هــەمـــــوو بـرینـم
مـــەمـــبـــینـە کـــەوا لـەســـەر زەمـــینـم
کـــــــوژراوی ئـەوینـی چـاوی زینـم

سـینەم هـەمـوو هەنجنە بـە برژانگ
گـیـانم بـووە گـیـر لە مـاهی لاجـانگ
بـێ شـوێنە دڵم لـە پرچی رەشـدا
وەک نەشتەرە هەرچی موون لە لەشدا
بەو شـیـری برۆی کـە تازە سـاون
بـەندبـەندی دڵ و جگـەر پـسـاون
ئارا لـە چە جـێـیـەکم نەمـاوە
تۆ ئـەو مـەمی دیت نـەمـا تـواوە
دڵداری بە راسـتی دای بەسـەرمـا
لـەو هێـرشـەدا نـەدڵ نـەسـەر مـا
گـیـان و جگـەر و دڵ و هـەناوم
دەست و سـەر و پێ و پشت و چاوم
سـوێندم بـە خـوا نیـانە ئارام
شـێتن هـەمـوولا لـەلام نـەمـا رام
تـا مـن بـەدەمم دەمـێ دەکـەم شـین
ئەو هـەریەکـە بۆ خـۆ بانگ دەکـا زین
وا دڵـڕەقـی بـەو ژیـانـە تـاڵـە
تووش بـووم و دەڵێی بـەسـە و مـەناڵە
وان بێـڵـە بـە ئـاخ و داخ و نـاڵان
بـابێـینـەوە سـەیری چـاوکـەژاڵان

زین و ئەستی بە چ دەردێ چووبوون؟

هەر چوونەوە مـــاڵێ بەو جـــلانە
رووت بوونەوە ئەو کـــەمـــەر شـــلانە
هەرچەندە جل و شـــمـــەک کـــە گـــۆڕان
چۆن دێنـەوە رەنگ و دڵ کـــــە دۆڕان
دڵداری لەنـاو دڵان خـــــزیبـــــوو
گـــوڵ رەنگی لە کـــوڵم و لێـــو دزی بوو
کـــەس نەیدەگـــوت ئەو ســـتی و زینن
پێت وابوو کـــە خـــەڵکی ژێر زەمـــینن
پیـــرێژنـی دێوی ئەم جـــیـــهـــانـە
تـایەن بـوو لە کـــۆشکی ئەم کـــچـــانـە
فـــەرهـادکـــوژەکـــەی لەلا تکێک ئـاو
گـــەڕبـازی بـەناو و حـــــەیزەبـوون نـاو
ئەو هـات بـەســـــەرا لـەوان دەمـــــاندا
چاوێکی خـشـــاند بـە رووی کـــچـــاندا
دیتی چـە بـبـــیـنـێ دووی کـــــز و لات
ئەی خـوایە ئەمـانـە چیـیـان بەسـەر هات
وا مـــــاتی خـــــەیاڵ و دووره ئـاگـــــان
بـەرچێـــڵـــــە ونـی دەکـــا چـەنـاگـــان
رووی رۆژ چیـیـە بـوونـە مـانگی یەکشـەو
چـاوبـاز کـــڕن ئـەمـــڕۆ بـوونـە مـــێکـەو
خـــــوێن بـوونـەتـە بـەفـــــری تـازە بـاریـو
یـاقـــوتـی دوولێـــو ســـپـین وەکـــو زیـو

کـوا کـاتـه کـه زەرد بـبن گـوڵـی سـوور
دەک ڕۆڵـه لـه چـاوی پـیـس و بـەد دوور
ئـەی هـێـــزی دڵ و کـــــزەی هـەنـاوم
هـــەریـــەک لـــەوە ڕۆشـنـــایـیـــی چـاوم
پـارێـزەری ئـێـــــوە هـەر خـــــوا بـێ
بـاڵا و هـەمـــــوو کـــــاتـێ بـێ بـەڵا بـێ
وا ئـێـــــوە ئـەوەنـد لـه بـەنـد و بـەرچـاو
چـۆن چـوونـه دەرێ بـه جـــــووتـه بـۆ ڕاو
چـۆن وا زوو گـــــەڕانـەوە بـەرەو مـــــاڵ
چـۆن سـەیرو نـەکـرد لـه جـێـژنـی سـەرسـاڵ
بـێـژن شـتـــەکـــه چـیـــیـــه و چـه ڕەنـگـه
ســـەرگـــێـــژیـیـــه یـان خـــەیـاڵـی بـەنـگـه
گـــــیـــــران بـه چـه داوێ چـۆن تـەڵـێـکـه
هـۆی ئـاگـــــره هـەرچـی دووکـــــەڵـێـکـه
دەنـگـێ بـکـەن و نـەکـــــەن کـــــچـــــانم
مـن بـۆ خـــۆ هـەمـــوو شـتـــێـک دەزانم
قـــــومـــــێـکـی دەپـێـــــژم و دەڕێـژم
چـو دیـوه لـەڕێـوه پـێـــــو دەبـێـــــژم
شـیـــشـــۆقـــه و مـــوروو تـێـکـەڵـاو کـــەم
چـیـــتـــان لـه دڵـایـه لـێـــو بـڵـاو کـــــەم
گـــــوتـیـــــان بـەدزی بـه پـیـــــره زاڵـی
لـەو کـــــاتـەوه چـووینـه دەر لـه مـــــاڵـی
هـەر کـەس کـه دووچـاری ئـێـمـه بـوو زوو
شـێـت بـوو و دڵ و هـۆشـیـان لـه دەس چـوو

ئـەم زۆرییـــــــه زۆره هـاتـه ڕێـمـــــان
پـێـــــوەنـدی ئـەوینـێ هـاتـه پـێـــمـــــان

شێت بوون بەمە زۆر و دای لە سەریان
ئێمەش ئەوە بووینە شێتی پەریان

هەر بستێ لەمان ئەمانە دایە
لووسایی زمانی کەوتە کایە
چاومەس دەسەرو گەڕێم هەزار جار
ئێوەی کچی پاتشان و خونکار
کێ بێ کە ببێ لە ئێوە بێباک
کێ بێ کە نەدات بە ئێوە پیتاک
دەستان کە بەدەستی هەر کەسێ دا
دەیدا سەر و گیان و دڵ لە ڕێدا
نەخوازە کە ئێرەیی بێ دڵدار
من بیگەمێ ئیستە دێتە بەر بار
کام داری بڵندە دای دەهێنم
هەر شێتی دەکەم دڵی دەسێنم
وتیان هەموو وایە هەرچی دەیڵێی
ناسراوی لە لای ئێمە تۆ کێی
دەرمانی برینی مەت لە دەس دێت
شەرمێکە دەمانگرێ بڵێین پێت
دەردی مە گەلێک بە ئێش و ئۆیە
ڕێ کوێرە بە درکە پڕ کڵۆیە
چەندەی هەیە کێژ و کوڕ لە بۆتان
چەند هێندە کە ناو براوە بۆتان
هەرکەس بەجوانی ناوی داخەن
نووسراو لە سیایی ئێمەدا هەن
لەم شارە هەچێکی مەستە چاون

دیومـــانن و گـــشـــتی ناســـراون
ئیـــمـــڕۆکـــه دوو کچ بـه ئـاڵ و والا
وەک یـەک بەشـــمـــەک بە ســـاڵ و بـالا
دوو رۆژ کـــــه هـەڵێن بـزانـه هـەو بـوون
هـەنییـان وەکـو مـانگی چاردەشـەو بوون
تووشـیـان بوو بە تـووشـمـان لە نـاکـاو
چۆن دڵ نـەپـەڕێت و ئـاو نـەکـــا چـاو
هـەر چـووینـه نـزیـکـی وان بـەدیمـەن
دیمـان نـه لـه ئـاو و گـڵ وەکی مـــــەن
وەدیـارە فـــرشـــتـــه یـان پەری بـوون
دوو ســێـــوی بەهەشـــتـی داوەری بوون
ئـەو بۆ مـــه بـه جـــووتـه کـــەتنـه داوان
ئێـــمـــەش ئـەوە شـــێت دەبـین لـه تـاوان
رووومـــان وەکـــو مـــانـگ و رۆژێ وا بوون
ئـەو ئـاوێـنـەیـەکی رووونـومـــــا بـوون
ئەو شـــووشـه ئـەمـیش چرای بەرانبـەر
تیـشـکی مـه گـەڕاوە بۆ مـه لەو ســەر
شـــۆقـێ کـــه گـــەڕاوە دای لە ئێـــمـــه
تـاوانـدی دڵی مـــه هـای لـه ئێـــمـــه
ســەر کـوڵمی مـه ئـاگـری بە گـڕ بوون
ئـەو وەک دوو چـرای لـه رۆنـێ پڕ بـوون
گـــڕ گـــرتی و کـــەوتە هـەردوو لامـــان
دڵ بـووەتە مـــەکـــۆی برین و زامـــان
ســووتاین گش و ئێستـه کۆی زوخـاڵین
لات وایـه کـــه نـوقـــمـی ناو خـــەیاڵین

تایەن لەم وتانە سەرگەردانە

دایەن ســـەری ســـوورِ بوو لەم وتانە
رووی کـــردە کـــچـــان وتی: چتـــانە
چۆن ئێـــوە نەچوون بە تیلی چاوان
کـــــورِ راوکـــــەن و دڵ بەرن لە لاوان
بۆ خـــــــۆ و کچ و کچ دەبن بـە یارو
لام وایە شـــڵـــۆقـــە کـــاروبارو
دڵداریی کـــچـــان لە ئێـــوە نایە
کـەس ناچتـــە ســـەمـایە بەو هـەوایە
پێـویستـــە کـچـان بە کـورِ بنازن
لاویش گـــەرەکـــە کـــچـــان بخـــوازن
بێـــهـــودەیە کچ لە کچ کـــە جـــووتە
لاو لاوی بـــوێ لـــە هـــۆزی لـــووتـــە
کچ ســـوورگـــوڵی دەســـچنی خـــوایە
کـــــــورِ ئـاوی ژیـان و ژینـنـی لایـە
کورِ خوێن و کچیش لەشن هەتا جوێن
بێ خـوێن لەشن و لەشـانی بێ خـوێن
تا بـێ کـچـە کـورِ شـــەوە بەبێ مـانگ
تـا بـێ کـــــورِە کچ نـوێژە بـەبـێ بـانگ
کچ بـۆ کـچـێ چۆن بـە هاوســـەری بێ
جـــا با کـــچی پاتشـــای پەری بـێ
خـوســرەو کـە نـەبا ســواری شـــەودێز
شـــیـــرن لە شـــەکـر دەبـوو بە پـەرویز

فـەرهـاد و شـیـرین ئەگـەر نەبوونا
رووشـێک نەدەهات بـە بێـسـتـوونا
ئەو گش کـورِ و کـاڵە هەن لە شـارا
بـەگـزادە و سـادە سـاز و دارا
چوونو دڵ و دا بـە دوو کـچـۆڵان
چڵکاو چڵـەپێنی دەرک و کـۆڵان
بێ ناو و نیـشـان و کـەس نـەناسـان
کـارێکە نەهێندە سـووک و هاسـان
من دیمەوە هـیـچ مـەبن هـەراسـان
خـەودیتـەن و هێشتـە هەر لە تاسـان
ئەو چەڵتە چەڵت کە گەییـە گوێی زین
تێی راخـورِی بەسـیـە پیری سـەرشین
نـازانی دەڵێی چی کـۆنـە فـەرتووت
هۆشت نیـیـە چی دەڵێی و چت گـوت
نەتگوت کـە قـوم و گـڵی بـە باکـەی
پێت دەکـرێ نـهـێنی ئاشکراکـەی
ئێـسـتـا کـە دەڵێی خـەیاڵ و خـەونە
بیـرت وەکـو خـۆت رزیو و کـەونە
ئەو جـووتە فـرشـتـە یان پەری بوون
کچ یان کـورِ و کێ و کـێندەری بوون
دیومـانن و دەشـتـەوێ نیـشـانە
ئەنگوسـتـیلەیان لە پەنجـەمـانە
گـەر جـادووگـەریت نەهەر زمـانە
بیـانبـینەوە خـێـوی کلکەوانە
پیـرێژنی زمـاندرێژ و جـادوو
دەرخـەن لە دەسـو کـوتی دەجـا زوو

تـا ڕۆژ ئـەوە دەسـت بـە دەسـنـوێـژم
خـــەو ناچـەژم و قـــومـێ دەپێـــژم
خـێـویان چە پـەری و چە دێو و خـێـوە
دەیـنـاسـم و پـێـــــو دەڵێـم لـە ڕێـوە
گـــورجێ ســتـی دایە هـەنگولیـسـک
زین دادی دەدا دەگـــەڵ هـەنیـــسـک
پـاڕاوە لـە تـایـەنـێ بـە گـــــــریـان
لێم دووربـێ جگـەر دەبێـتـــە بریـان
گـــۆمـــێکە لە خـــوێن دڵی هـەژارم
هـەرچـەندە بڵـــــێی ئـەوەندە پـەژارم
ئـەو کـاتە کـە گـێـژی دڵ دەجـۆشـێ
گـــیـــانم بـەرەو چوونـەدەر دەکـــۆشـێ
فـێنکی کـــوڵی دڵمـــە ئـەو نقـێـمـــە
لێم ون بـێ جگـەر دەبێـتـــە قـیـمـــە
ســوێندت بـە خـوا دەدەم گـــەلێ زووم
بـۆ بـێنـەوە تاکـــــو بـۆی نـەمـــــردووم

تایەن دەچتە کن نوشتەنووس

پیـــرێژنی ســـەلکە تەپڵـــە گـــوێنی
بـوولێـــڵـــە کـــە دەرکـــەوت نهـــێنی
خـــۆی کـــرد بە کـــوڵیـــتی جـــادووێکدا
تـۆرتۆی دەمـی ســـەلم و تـووری لێک دا
مـن بێـــــوەژنێکی بـێ پەســـــیـــــوم
بـێ خـــــــــانـە و لانـە و بـێ بـژیـوم
پەرژینـی بە گـــوڵ بێ دوو کـــوڕم هـەن
دووی بـێکەسـی زۆر شـــــڕ و وڕم هـەن
چـووبوونـە گـــەڕانـی چـۆڵ و دەشـــتێ
تووش بـوون بە رمـــۆزنان لـە گـــەشـــتێ
هـاتوونـەوە شـــێت و رەنـگ بـزڕکـــاو
نە شـتـێکی دەخـۆن نە لێک دەنـێن چاو
بـێ هـۆش و زمـــان لـە جـێـــوە کـــەوتن
نـەمـاوە حـــــەســـانـەوە و ســـــرەوتـن
دووم ـــێـنـەکـــەیـان لـە دەســـتـی نـاون
دەســـــیـــــان لێـــوەشـــــاوە هـەنگـواون
بـڕوانـە چـیـــــــــــــە بڵـێ بـزانم
دەردت لـە کـــــزەی دڵ و گـــــیـــــانم
فـێـداریـیـە شـێـتـیـیـە دڵئـێـشـە
چارەم بـە چـیـــیـە و چ ڕێم لـە پێـشـە
هـــەرچـــی هـــەیـــە لـــەم دووانـــەڕایـــە
ئـاڵە و شـــــەوە دەســـتـــیـــان تیـــایـە

خـێـویان چ مـرۆ و چ خـێـو و دێون
پێـــمی بڵـێ کـــێن چن و چ نێـــون
جـادووگـەری ژیر و سـووک لە شـانان
زانـا بـە گـــەلێ وشـــەو و زمـــانان
ئـامـــڕاز و پســـووڵە کـــۆنی رانان
دەیڕوانی لە ســـووڕی عـاســمـــانان
"جووتەی کەو"ی گەش نزیکی یەک دین
دەرچـوون ئەوە بـوون ســـتی و تـاژدین
سـووڕاندی گەیشـتـە "لەیل و مـەجنون"
بەریان تەمی خـەم بوو زین و مـەم بوون
جـــادوو گـــوتـی بەســـیـــە پیـــرە دایە
هـێـنـد زۆرە درۆت دوایـــیـــی نـــایـــە
لێم بـووی بـە گـــوریسی نـاو هـەمـــانـە
راســـتی بکە پیـــشـــە بەس لـەمـــانـە
کـــوانێ کـــوڕی چی هـەڵی دەبەســـتی
هـاتووی لـەدوو کـــاری زین و ئەســـتی
لەو دەشـتـــە لە رۆژی جـێـژنـی نەورۆز
تووشیـان بوو بە تووشی دوو کوڕی قۆز

دوو مـــانگ و دوو رۆژ بـەیەک گـــەیشتن
یـەکـــــدەم دەم و دڵ دەیەک گـــــەیشـتن
ئەم جـــێـــژنـە کـــە دێ لە کـــوردەواری
زۆر پیـــشـــە و باوە کـــۆســـەکـــاری
بـوو بەرگی کـــوڕان لە ئەســـتی و زین
لە کـــوڕان بوو جلی کـــچـــانـە پەرژین

ئەو بوون لە گـڕەی ئەوینی بێـهـۆش
ئەم بوون لە مـەیی جـوانـی سـەرخـۆش
ئەو سـووتـەڵی گـڕمـەلای ئـەوینن
ئـەم تـینـووی کـەربـەلای ئـەوینن
گـۆڕییـانەوە کلکەوانـە دوو جـووت
شـیـشـۆقـەیی شین بـە نرخی یاقـووت
تـایـەن وتـی تـۆم گـەشـەی دڵانـی
پسـپـۆڕی هـەمـوو شـتـێک دەزانی
ئـەو جـووتە کـوڕەی ئەوەندە قـۆزن
کـێـهـە رەگـەزن لە کـامـە هـۆزن
بـەگـزادە و خـانـەدانی شـارن
یـان بـۆرەپـیـاگ و بـاب هـەژارن
فـەرمـووی لە رەوشـتـی دڵتـەڕیدا
سـەودایـە هـەیـە دەڵـێـن لـەویـدا
دوو دڵ کـە بـەیـەکـتـری گـەیشتن
پێـغـەمـبـەر و خـواشـیـان لە پشتن
نـەخـوازە ئـەوانـە دوون شـرین کـوڕ
مـرواریـیـە یەک یـەکی وەکـو دوڕ
یـەک رۆڵـەی نووسـەرێکی مـیـرە
یـەک خـزمـی نـزیک و بـاب وەزیرە
ئـەو تـایـەنـی پـڕ بـڕ و بـەهـانـە
پێی گـوت کـە نیـشـانـە نین ئـەمـانە
دڵداری سـتـی و زیـن هـەزارە
هـەی هـو چ هـەزارە بـێ ژمـارە
کـاروانـکـوژی چاوی ئـەو دووانـە
پـیـریش دەکـوژێ چـە جـای جـوانـە

لێت رووبه کـــــه چەندە لەم چزیرە
بەگـزادە و خـــان و مـــەزن و مـــیـــرە
چاکـــــــەی بکە پەردەپۆشی لادە
کـــێن ئەم دووە ســـادە گـــەورە زادە
بڕیاربێ بزانم و بـیـــــــاندوێنم
چل زێڕی بســـــێنم و بۆتی بێنم
جـادوو گـوتی خـۆت وەبینە شـوێنێ
بیـــپـــشکنە گش کـــەل و کـــولێنێ
هەرکـەس کە دەڵێن کـزە و نەخـۆشـە
بۆ دیتنی گـــــورجـێ تێ بکۆشـــــە
گـــەرخـــۆت بکەیە بژیشک و زانیـــار
چاوت دەکـــــــەوێ بـە هـەردوو دڵدار
ئەم جـــووتە فـــرشـــتـــە بۆ جـــوانی
بیـــانبـینی دەمـە و لە حـاست دەزانی
نەخـــوازە لە دەست نقـــێـــمی رەنگین
رەنگـینـە بـەنـاوی ئەســـــــتی و زین
لەو کـــاتەوە پیـــرە بوو بە لوقـــمـــان
تووربێن پڕی شـــووشـــە ئاو و هـەتوان
دەرمـــان هـەمـــەڕەنگە تۆز و نەشـتـــەر
کـــۆڵانی دەپشکنین ســـــەرانســـــەر
هێـدی و مـڕومـۆچ و کـوورِ و چاوزیت
پێی وابـوو بژیشکە هـەرچی دەیدیت
گـورجـێکی گـەیشـتـە پیـشـە کـاران
زووی دیتـــــەوە جـێ تەمـــــاڵی یـاران
پرسـیـیـان چە کـەسی ئەرێ پیـرێژن
فـــەرمـــووی ژنی چی بژیشکی بێـــژن

چاری هەمووو دەردێ باش دەزانم
پسپۆڕی دوو ژانی زۆر گرانم
چی ئێشی دڵان و ژانی گیانە
دەستی منە چارەسازی وانە
گوتیان چیە ژانی گیان چە جۆرە
ژانێکە وتی نیشانی زۆرە

دەردێکی گەلێ گران و سەختە
چابوونی گرێدراوی بەختە
ئەو ئێشە لە ئێوە دوور گەلی گوڕ
تیشکێکە لە ڕووی کچا جگەربڕ
کاتێ دەردەچێ وەکو بڕووسکە
بێ گڵپ و گڕ و بەبێ تڕووسکە
بێ زام و شکست و بێ برینە
ئەو ژانە ئەوینە زۆر بەتینە
دەیکا بە خەڵووز دڵ و هەناوان
خوێن فیچقە دەکا لە دڵ لە چاوان
وتیان وەرە سەر دوو چاوی ئێمە
بەو ژانە دەژین دوو لاوی ئێمە
دەی بیخەرە روو هەچێکی پێتە
چاوی مە لە پیتی دەست و پێتە
هەر چیت بوێ گورجێ دێتە بەردەس
هێند زێڕ ببەوە هەتا دەڵێی بەس
تایەن کە گەیشتە سەر نەخۆشان
زانی بە نیاز گەیی نەپۆشان

فـــەرمـــووی بەتەنێـــو دەبێ ببـــینم
وا باشـــــتـــــرە شـــــارەزای ئەوینم
جـــــارێ دەبێ تێـــــو بگەم لە پاشی
دەرمـــــــــانـو بـکـەونـە بـاشـی
هـاوڕێ هـەمـــــووچوونـە دەر لـەلایان
تـــایـــەن تـــەکـی دا بـــە تـــەک بـرایـــان

درکاندنی رازی دڵ لەلای تایەن

دوو لاوە کـــــــە چـاویـان هـەڵێـنـا
چـاوی مـــەلەوان لـە گـــۆمـی خـــوێنا
دیـتـیـان یـەکی پیـــرە هـەڵـتـرووشـکاو
وەک لانکی شرۆڵ شـەق و شڕ و شکاو
وا ورتـەورت شـــتـــــێک دەبـێـــژێ
فـرمـێـسکی لە چاوی کـــز دەڕێژێ
گـــوتیـــان چ کـەســێکی پیـــرە دایە
بـۆ دەگـــــری وە دەرخـــــە چت لـەلایـە
فـــەرمـــووی بـەســـەری ســـتی و زینێ
بـۆ ئێـــوە دەکـــەم گـــرین و شـــینێ
نـەخـــــوازە لـە کن ســـــتی و زینـان
دێم پێم هـەیـە شـــــەڵـتـــــە بـۆ بـرینـان
ئـەنگوســـتـــیلەکـــانـو ئـەم دووانـەن
باوەڕ کـــە نـەکـــەن ئـەوەم نیـــشـــانـەن
کـــــوا بمدەنـێ هـی ئـەوان بـەمـــــەردی
ئابڕووی دوو کـچـان مـەدەن لە بـەردی
راســـــــپـــــاردەم و تـایـەنـی ئـەوانم
نـامـنـێـــرنـەوە نـاهـومـــــێـــد دەزانم
کـــاتـێکی کـــە پیـــرەیـان وەهـا دی
هـەســتـانـەوە گـەشکە بوون لـە شـادی
یـەک مـاچی دەدان لە دەســتی چـرچی
یـەک بـۆنی دەکـرد لـە تیـسکی پـرچی

یەک دەستی لە بەژنی کووڕ وەرێنا و
یەک کەوشی دەخستە سەر سەر و چاو
تایەن بەمە جەرگی بوو بە بریان
دەیگوت بە دوو چاوی پڕ لە گریان
رۆڵەم بە خوای لە ژووری سەرمان
بۆ دەردی دڵو دەبم بە دەرمان
باڵداری هومێد بە داوێ دەگرم
دڵخۆشو دەکەم بژیم و نەمرم
هەرچوارو وەکۆ دەکەم وەکو کۆ
کار پێک دێ بە ئارەزووی دڵی نگۆ
ئەنگوستیلە بۆ بەژن نەمان
هەر بەرمەوە دێنمەوە وەڵامان
تاژدین لە دەسی دەرانی هی خۆی
پێی وت وەرە فەرموو بیبەوە بۆی
مەم روانی بەبێ نقێمی زینێ
ناژی بە ژیان لەسەر زەمینێ
بمبەخشە گوتی سەرم لەبەر پێت
هەر دامەوە پێت لە جێ دەبم شێت
ئەوناوە کە چووەتە ئەو نەقیمە
پێوەندی لە بەندی جەرگ و سیمە
گەر بتدەمێ بەندی دڵ پساوە
بێ ئەو لە ژیان بەشم بڕاوە
ئەی دایە لە ڕێی جوانیی زینێ
با بێت بەزەییت بەدڵبرینێ
گەر چوویەوە زین دەبینی هەردەم
پرسی کە لە من بڵێ دەڵێ مەم

ئەو شـــایە ئەگـــەر چی مـن گـــەدا بم
لێم رووبنە کـــــە نـاهـومـــێـــــدی نـابم
بـا خـــــــــواسـتن و دیـتـنـی نـەوێـرم
دڵـخـــــۆش بـە خـــــەیاڵی رادەبـوێـرم
ئـاخ خـــۆزگـــە لـە پێش ئـەوەی دەمـــردم
دەمـگـوت ئـەوە زیـنـە یـادی کـــــــردم
زۆر جـــــوانـە لـە ئـاهـی دڵ بـتـــــرسـێ
جـــــار جـــــارە چـلـۆنـەیـەک بـپـــرسـێ

گەڕانەوەی پیرێژن بۆ لای چاومەستان

ئەو هەردوو بەژن نەمامی وا شەنگ
دانیشتو لە چەشنی خونچە دڵتەنگ
خاوی مەیی خەوپەڕێنی دوێنن
بە هومێدی مەیەکی خەمڕەوێن
چاویان دەگەڕاند دییان لە ناکاو
وا تایەنە دێ بەوردە هەنگاو
سەیری بوو کە پیرە هاتە ژوورێ
پووڕەی بوو پەری لە دەوری پوورێ
پیرۆزە گەیشتە دیدەمەستان
ماچ گەییە هەزار لە لاق و دەستان
وتیان بڵێ ئەو فرشتە کامن
دوورن لە وزەی تۆ یانە رامن
ئەم دوو پەرییەت لە تەپکە هاڵا
یان هاتیەوە هەر بەدەستی واڵا
ئەو تیری لە جەرگی ئێمە راچوون
هاوێژەری وان دەزانی کێ بوون
سوێندم بە دووچاوی مەستی ئێوە
وا دێم وتی لای ئەوان لە رێوە
چەندم بەزەیی بەوانەدا دێ
چو کردووە بەژنو بێ بەڵابێ
هەر جارێ ستی و زین دەبێژن
چاویان دوو پلووسکە خوێن دەڕێژن

تایەن دەبەرو مـــرێ کـــچـــانم
چەند ســاڵە ئەوێســتــە پێــو دەزانم
ئەو جــووتە کــورِەو چڵــۆن بژاردن
چۆنتــان بە خــوای ئەوین ســپــاردن
بەو خـوایە کـە کـەس نیـیـە لـە رەنگی
ئەو جـووتە لـە باری شـۆخ و شـەنگی
ســەرتۆپی کــورِانی ئـەم جـیــهــانەن
تـای ئێـــوە ئـەگـــەر بـکـەن ئـەوانـەن
دوو سـێـوی بەهەشــتی لـەت کـراون
دوو لــەت ئــەوەتــا دوو ئــەو دوو لاون
وای گـــــرتـنـەبـەر بـە چـاو و راوان
هـەر هێنـدە بوو شـێت نـەبوون لە تاوان
ئـاوری دەگــەیاندە نـەوت و پووشـــوو
هـەر خــۆشـی دەکـرد و گـرِ بڵـند بوو
دڵ تـورە ئـەوین گـــــرِێکـە داگـــــر
دڵ چـەند تـەرِە هێنـدە دەگــرێ ئـاگــر
وەک تـاقـــــە لـەش و ئـەوین چـرایـە
گـــیـــان رۆنـە پڵـــێـت نە ئـاشـکرایـە
گـــەر رۆن و پڵـــیـــتـــە گـــەر چرایـە
بـەســـراوە هـەمـــووی بـە تـاقـــە تـایـە
بـەم ئـاگـرە گـشـتـیـان ســەروبـەر
ســووتان و یەکێ دەری نەکـرد ســەر
گـوتیـان دەبـێ ببـیـە چارەســازمـان
کـــاریکی بکەی نـەشـێـــوێ نازمـــان
ئـاودێری و ئێـمـە هـێـشـتـە کـاڵین
تـۆ زمـــان نـەبی ئێـــمـــە لاڵ و پاڵین

تۆمـــان نەبێ وشک دەبین و بێ بەر
هۆشمـان نەدەیەی دەکەین خەزەڵوەر
تۆی بۆمــە بەڕاســتی ســەرپەرشــتی
هەر تۆ کەس و کار و گشت لە گشتی
نەتوت وەکـــــو دوو پەپـوولە ئەو لاو
بۆمـــەن پڕووکـــاو و هـەڵپـــڕووزاو
دەیســـــا دەبێ چەندە چاوەڕێت بن
زو نەچیـــەوە زۆر نزیکە شـــێت بن
هـەڕاکـــــــە بـەلەز بـلّـێ بـە تـاژدیـن
ئەو ئەســتی ئەگـەر دەوێت و مـەم زین
مــزگـێنی لەوان بێ ئێــمــە ســازین
ئاواتی مـــەشـــە و بـەدڵ دەخـــوازین
بۆ وان دڵی ئێــمـــە گـــەرم و نەرمـــە
درکـــانی گـــرانـە کـچ بەشـــەرمـــە
ئەو پەردە لە رووی کـــوڕان نەمـــاوە
شـــەرمـــێـــونی دنبـــەگی دراوە
خـــوازبێنیکەران بنێـــرنە پێـــشی
هیـــوا هـەیە کـــەس پڕی نەکـــێـــشێ
توخـــوا بلّـێ بەو دوولاوی دڵبـــەند
چەندیان هەیە دۆست و دەستوپێوەند
هـەرچـی کـــــــە دەڵـێن نـزای رەوایـە
گـــشـــــتی لە خـــوا بکەن تکایە
ئەم دووریـیـــــەمـــــان لەناو وەلابات
پێکمـــــان ببـــــڕێ و بگەینە ئاوات

خوازبێنیی ئەستی بۆ تاژدین

چەند خۆشە نەخۆش نەخۆشی دڵ بێ
کــەم مــابێ نزیکی گــۆڕ و گڵ بێ
لەو کــــاتە بژیشکی بۆ پەیابێ
دەرمــــــانی دڵی بکات و چابێ
چەند خــۆشــــە وەڵام بگاتە دڵدار
مــزگــێنی بداتێ ســاز بووە یار
دیســان وەرە ســەیری پیــرە تایەن
فــێــڵاوییــەکــە فــێــڵی لە بنە نایەن
بۆی کــــەوتەوە ناو جلی بژیشکان
چاویلکە لە چاو و دەس بە پیــشکان
خــــۆی کــــردەوە لانی جــــووتە لاوا
خــــۆشی و بزە وا لە لێــــو و چاوا
مــزگــێنی لە چەشنی ئاگــری گــەش
رووناکی دەکــرد لەوان شــــەوی رەش
فــــێنکاییی دەدا دڵی بە کــــوڵیــــان
ســــارێژ بوو هەمــــوو بریــنی دڵیــان
کــــــۆبوونــەوە هــەر یــەکــــەی لەلایە
چەند پیــــر و ردێنســــپی و مــــەلایە
هەرچی کــە لە پێش و کــەیخــوا بوو
گــشــتی بەروڕووی لە مــاڵی شــا بوو
گــوتیــان دەســەرت گــەڕێ ســەر و مــاڵ
پێــشکەشــــتــــە ژیان و زیــچ و منداڵ

مەزنی گەلی کوردی مەرد و ڕەندی
خاوەن دەسەڵات و گیروبەندی
سەرمان هەموو پردەبازی سەر ڕێت
چی سارد و گەرم نەیێتە بەر پێت
تۆی سایە چەور لەسەر سەری مە
تۆی هاندەری بۆ پەنابەری مە
رووت نا لە کەسێک گەلێ بە بەختە
کێ تۆ نەتەوێ ژیانی سەختە
تاژدین کە نزیکە خزمی تۆیە
بەندەی هەرە چووک و نزمی تۆیە
ساوا بوو لە کۆشی دایک و باوا
زاوا بووە ئێستە بیکە زاوا
هیوا ئەوەیە ڕەوای ببینی
ئەستی بدەیەی بە هاوسەرینی
فەرمووی چ دەڵێن دەبا وەها بێ
جێ گیرە شتێکی پێو ڕەوابێ
دەمڕاست و مەلا بڵا نەوەستن
تاژدین و ستی لەیەک ببەستن
زۆر شادە دڵم بە کاری ئاوا
پیرۆزبێ ژیانی بووک و زاوا
هەستا دەم و دەس چەکۆی بەدڵ ژیر
بەسپاسەوە کەوتە دەست و پێی میر
خوازبێنیکەران لە بەگ لە میران
دارا و نەدار و لاو و پیران
پارانەوە مەزنی کوردەواری
زیندوو بێ بە کام و پایەداری

فـــەرمـــووی بکوتن دەهـۆڵی شـــادی
وەک ئەو هەلە کـێـیـە بێـتـە یادی
مـــەیگێـــڕ نە دەمی تنۆک – تنـۆکـــە
مـــەی کـــۆنە لەزاری کـــووپە رۆکـــە
هـەل هـاتـووە خـــــەم بدەیـن بـەبـادا
هـەڵکەوتـووە کـــەس لـەدەســـتـی نـادا
کـێ زانـی وچـانـی بـا نـەخـــــەیـنـێ
شـــەو ئاوســـە چی دەبـێ ســبـــەیـنـێ
دڵشـــــادی و شـین بـەرەی زگـــــێکن
گـــــریـان و کـــــەنـین بـەرەی لـکێکن
پێکهـــاتی گـــەڕی ئەم ئاســـمـــانـە
جـــــارێکـی ژیـانـە دووی نـەمـــــانـە
رووناکـــە بەرێک ســـەرێک تەپـومـــژ
کچ بەخـشـە چەلێک هـەلێکی کـوڕ کـوژ
دنیـــا وەکـــو شـــیـــرە لێی بـتـــرسـێ
گـــــەر هـاتـە بڕین لـە کـێ دەپـرسـێ
هـەل هاتووە خـــۆشـــە چاوەڕێی چـین
بـڕیـاربـێ ســـــــەبـارەتـی بـە تـاژدیـن
مـــەزنـایـی لەوێ بـووەســـتـێ ئـێـــوە
دامنێن وەکـو خـۆ لە ئـێـسـتـە پـێـوە
زۆر هـــاتـــووە ئـــەو بـــەدەوری مـنـــدا
دەســتـپـــاک و بەکـــار بوو هـەر لەبندا
شـــێـــرێکە لەجـــەنگ گـــوڵە لـە ئاهـەنگ
دەنـگ داوەوەێکـە ژیـر و بـێـــــــدەنـگ
پـێـــویســـتـــە لـە رێی کـــوڕێکی ئـاوا
ئـەمـنـیـش ئـەمـــــەگم هـەبـێ لـە چـاوا

نۆرەی منە جا لەسەرمە هەستم
بۆ کۆمەگی ئەو کەمەر ببەستم
کێ بێ و کەسی وای هەبێ گیانی
نابەخشێ لە رێی بەکامەرانی
گەر بمبێ نە هەر سەرێک هەزار سەر
گەنجینەی سەرزەوی سەروبەر
نەیدەم لە رێگای کەسێکی وا دا
مەردایەتی من بچێ بە بادا
تاژدین کە لەوێ دەسەو کەمەر بوو
بەروانکەی کارکەریی لەبەر بوو
ئەو خێوی شکۆیە هەر لەجێدا
لێی کردەوە خۆی لە خۆی گرێدا
رازاندیەوە جۆرە نان و خوانێک
خوان هەر مەڵێ بووبووە عاسمانێک
پێت وا بوو لەسەر سەلان لە جێی نان
کولێرەی مانگ و رۆژی هێنان
ئەو لەنگەرییەی لە زیو و زێڕان
عاسمانی لەسەر دەسان دەگێڕان
تا کاوڕ و گیسکی عاسمانان
برژان و نرایە بەر میوانان
هەر قاپی زەلام لە رەنگی بورجێ
سەرپۆشی فڕێ درابوو گورجێ
کۆجیلە و پیاڵەکانی فەغفور
ئەستێرە و رۆشنی دەدا دوور
شاکاشی هەمووی لە چەشنی عەنبار
سەرڕێژ وەکو نەوسی پیاوی بەدکار

خـواردن هەمـەڕەنگە چـەور و شـیـرن
نـەرمـــیش بـۆ بەشـی ئـەوانـی پیـــرن
ئـاوخـــۆرە و قـــومـــقـــومـــۆکی چینـی
نـاو ژوور دەگـــــــەڕان بـە نـازەنـینـی

ئـەســـتـــێـــرە گـــەڕیدە بـوون ئـەوانـە
دەتـدین هـەمـــوو دەم نـە هـەر شـــەوانـە
هـەرمـێ و هـولّـو شـــەلّانـی و ســـێـــو
دەتـوانـەوە هـەر دەگـــەینـە ســـەر لـێـــو
نـارنج و بـەهـێ و هـەنـار و لیـــمـــــۆ
چـەرخـیـان بوو لەبـەر شـەقـا وەکـو گـۆ
مـاسـتـاو و گـولّاو خـۆشـاو و قـەنداو
فـــێـنکاییی دلّان و جـــوان لـەبـەر چـاو
ئـەســپـــەنـدەر و داری بۆن دەســـووتان
بـۆنـێـکـی بـەهـەشـت دەهـاتـە لـووتـان
دەنگـخـۆشـی بەنـاو و دەنـگ سـەمـاکـەر
دنبـــەگـــژەن و تەپلّ و دەفـــە لـێـــدەر
دەتـڕوانـی هـەمـووی بـەشـێـوە هـاوڕەنـگ
لەو بـەزمـە هـەمـووی بووبوونـە هـاودەنـگ
شـمـــشـــالّ و کـــەوان و تار و تەنبـوور
زورنـا و کـەڕەنـا و ســاز و ســەمـتـوور
حـــەیران و نقـــام و خـــالّی رێبـــوار
پـایـزە و نیـــــوەشـــــــەو ئـەرێ یار
وێـکـڕا دەردەچـــوو بـــەرێـکـــوپـــێـکـی
بـێ قـــۆرت و گـــرێ بە لـووس و لـێکی

بلوێر کـــه دەسـی دەکـــرد بەنالان
دەیبـــرد دڵ و هۆش و بیـــر بـه تالان
مـــەیگێـرِ بـه بەرامـــه گـێـژ و وڕ بوو
مـــەیخـۆر وەکـو کـووپـه وڕگی پڕ بوو
بانگی بوو لە کـووپـه خـورِ خـوڕی مـەی
سـەرخۆش بە خـەم و کەسـەر هەتا کەی
شت هێـند هـەبوو کێ لە چی دەپرسـی
کێ بیـــــری دەکـــــردەوە لـە برسـی
ســـەرنووســـەری عـــاســـمـــان لەوێدا
رامـــــابوو بـنـووسێ خـــۆی فـــرێ دا
دیـتـی کـــــه هـەزار یـەکی بـنـووسـێ
نـابـڕێـتـــــەوە تـا بـنـووس دەخـــــوسـێ
زوهـرە لە ســـەمـــا کـــەوت شـکاوبـاڵ
خـۆی شـاردەوە مـانـگ لە کـونجی قـڕژاڵ
کـــەیوان چـووە دۆڵـچـــە رێـی نـەناسـی
کـــڕیار ســـەری بـردە ورگـی مـــاسـی
کـۆمـەڵ هـەمـوو دوور لە دەرد و ئـاخـان
پیـــرێـژنی عـــاســـمـــان لە داخـــان
کـــۆم بووبـووەوە رەنـگ پـەڕیو و جـــارِز
هـیـچ کـــاری نـەمـــابـوو بووبـووە کـــادز
شـاری و رەمـەکی و نـەناس و گـەڕناس
دارا و نـەدار بـەکـــەوش پێـــخـــواس
گـشـتی دڵی خـۆش لە بەزم و ئـاهـەنـگ
پـەیـدا نـەدەبـوو بـەتـیـت و دڵـتـــــەنـگ
کـــاتێکی لە کـــۆڕی چوونـە دەر پیـــر
لاو هـاتـنـە جـێـگـە بـانـگی کـرد مـیـــر

تـۆی لاوی بـژارده مـــــــــەم لـه نـاوا
هـەر خـــــۆت ببـــــه ئـاریکاری زاوا
رازاوه لـه چـەشـنـی یـەک لـه بـەرگـــــا
یـەک بـەبـزەیـه یـەک کـــزەی له جـــەرگـا
دەرچـوونـــه دەرێ کـــــــــه رابـوێـرن
گـــــــوێ تـاوێ لـه رازی یـەک بـدێـرن

رازاندنەوەی کچان و گواستنەوەی ستی

ئەو کـــاتە کـــە تازە بووکی رووســـوور
ســـــەرپۆشی رەشـی فـــڕێ دەدا دوور
رازاوە وەســـــەر کـــــەوت لـە ئاســـــۆ
رازاندییـــەوە دەشت و دەر کـــەژ و کـــۆ
بووک جـــوانکەر و تایەن و پـەرســـتـــار
ســـەرگـــەرم و خـــەریک لەبار و پڕکـــار
چون ســـــازی بکەن ســـــتی و زینـان
چـــۆن نـــاز دەدرێ بـــە نـــازەنـــیـــنـــان
روانیـیـان لە رەشـاییی بسک و خـالّان
دییـــــانـن کـــــە دلّان دەبـەن بـە تـالّان
هـەر گـــــەینـە نزیک بـرۆی کـــــەوانـی
گـــێـــژ بوون لـە کـــری خـــوای جـــوانـی
ســـەر روومـــەتی ســـوور چ هاتـە بـەر چاو
ســـوور بووەوە لە شـــەرمی وانـە ســـووراو
تـــوانـــای نـــەبـــوو کـــل بـــگـــاتـــە چـــاوان
هـەر بـوو بـەخـــــەڵووزی رەش لـە تـاوان
ســـــەرتاپـێ گـــەڕان لـە چەشنـی شـــانـە
دەســتـــیـــان کـــەوێ مـــوویـێ بۆ نیـشـــانـە
شـــێـــوان وەکـــو پرچیـــان و نـەشـــبـــوو
چم وت تـەنێ گـــەینـە تـاقـــە یەک مـــوو
ئەو مـــووش نـەپەڕیـوی پرچی ســـەر بوو
تای ژین و ژیان و مـــووی کـــەمـــەر بوو

پشـــتـێن نەدەبەســـتـرا لەســـەر مـــوو
گـــیـــان ترسی پســـاندنی لەبەر بوو
کێ تـوانی کـــــە تێـــــوەڕا بمێـنـێ
ترسـی بوو لـە دینی بـیـــــشـکێـنـێ
ســەرپەنجـە لە رەنگی گـولّ دەڕەنجـان
رەنگ و خـــەنە چۆن لەوێ دەگـونجـان
رەنـگـێـکـی خـــــــوا هـەڵی بـژێـرێ
گـــــــــۆڕانـدنـی کـێ هـەیـە بـوێـرێ
وان و خـــەنە پاشـی نـاهومـــێـــدی
چاریان بـە تـەنـێ لـە مـــــاچی پـێ دی
ئەو خشڵی کە بوو لە دوو گوڵی شـەنگ
تیـشکەی لە زەوی دەدا بەحـەوت رەنگ
پیـــرۆزە کـــلّاوی گـەییـیـــە ســـەر ســـەر
رووناکـی درا بـە تـانجی گـــــــەوهـەر
ســـــەردێری لە رووپـەڕی خـــوا کـــرد
ئەو رەنگی بەخـــشـلّ و زێرِ پەیا کـــرد
رازانـــەوەیـەک لـەوان کـــــــــرابـوو
خـــەرمـــانـە بوو دەوری مـــانگی دابوو
لیـــزگـــەی دورِ و لالّ و بەندی گـــەوهـەر
بسک و خـــەت و خـــالّی رندی دلّبـــەر
نەخش و خـەت و تیپ و پیـتـی قـورعـان
نیـــشـــانـە بەخـــالّ کـــرابوو نیـــشـــان
رەنـگێ لـە خـــواوە یەک لـە دەســـتـــان
چـاو رووڕنکەرەوەی خـــوا پەرســـتـــان
بـێ بـاوەڕێ ئـەم دووەی بـدیـبـــــــا
بێـــــچـــــارە دەبـوو بـە بـاوەڕی بـا

رازایەوە شـــار لە چەشنی بووکـــان
بازاڕ و شـــەقـــام و مـــاڵ و دووکـــان
پۆشـــرابوو هـەمـــووی بە ئاڵ و والا
ســـەر خـــوانچـــە بە لالە بان بە ئالا
چەند ســـەد کـوڕ و کـیـــژی نازپەروەر
خوانچەی دوڕ و گەوهەری لەسەر سـەر
بـــار بـــەربـــووە ڕێـــز و زێـــڕ بـــەبـــاران
هـەرچی بـە نـرخ هـەبـوو لـە شـــــاران
جـیـازێکی بەدەر لە ســەنگ و هەژمـار
هـەر لۆک بوو نـکـەی دەهـات لە بن بار
قـورسـایی ئەوەندە گـەییـیـە عـەرزی
بـــوولـــەرزە بـــوو دار و بـــەرد دەلـــەرزی
دنیـــایێ وەکـــۆ بوو بۆ تەمـــاشـــا
دەریایێ لە مـــرۆ بوو حـــەوشی پاشـــا
جـــارێک بە شـــەپۆڵ و گـــا بە پەنگاو
جـــێی دەرزی نـەمـــا هـەڵێنی هـەنگاو
دەروازەیی خـــۆشـــیـــیـــان کـــراوە
لـە پـرێـکـەوە هـاتـە دەر کـــــــەژاوە
گـێـــژاوە کـــەژاوەکـــەی ســـتی هـات
کـــۆشکی پەرییـــان بـە ڕاســـتی هـات
پێشـڕەو کوڕ و کیژی دەس لە کەمبـەر
ســـەرتـا بـە پێ زێـو و زێڕ و زەمـــبـــەر
تەخـتێ وەکـو بـەختـی ئێـمـە ڕەش بوو
بـەس ئەو نـەوەکـــو مـــە دووڕەبەش بـوو
لاڵ و دوڕی بـــەنـــدی دەور و بـــەر بـــوو
بەڵکیـسی لەســەر بـوو بەختـــەوەر بوو

سەد "ئاسەفی بەرخیا"ت بدیبا
تەختی دەرفاند بەشان وەکی با
ئەو تەختی رەوانە وەک گەمی بوو
دەریاکەشی گشتی ئادەمی بوو
دەریای ئەوینێ تێک بەاڵێ
ناچارە دەگاڵێ یان دەناڵێ
وەک پۆلی پەپوولە لە دەوری شەمدا
سووتانی دەوی بەدڵ لە دەمدا
پێت وابوو گیانە ئەو کەژاوە
گش ئەو لەشە هێندە دەوری داوە
دەروێش و مەلا و هەژار و پاشا
کەس هۆشی نەما لەبەر تەماشا
ئەو رۆژە کە سەر ببا بە دەرمان
دیاری نەبوو ون بووبوو لە شەرمان
هێند ئەسپ و پیادە تێ کشا و هات
بێچارە پەژارە کەوتە شامات
کێی وابوو بمایە هۆش نەبردوو
هێنایە سەمایە کۆنە مردوو
شمشاڵ و گەواڵ و تەپڵ و شەیپوور
ئاوازی بلوور و ساز و سەمتوور
گۆرانی و بەزم و چەپڵەڕێزان
قاقا و هەرای منااڵ و خێزان
لەرزانە و خشڵی هەوری لاران
رمبازی و هەوهەوی سواران
لەو رۆژەوە سەر زەوی زەوی بوو
تا وێستە شتێکی وای نەدیبوو

دەریا و گـــــــەمی و پەری لە ناوا
بەو زەمـــزەمـــە گـــەینە مـــاڵی زاوا
تاژدین لە بەرێک و مـــــــەم لە لایێ
مـــانگێ لە تەنیـــشـــتی پادشـــایێ
چەند میر و مەزن بە چوستی هەستا
گش ســینی و یاڵ تەبەک لە دەســتــا

هەر ســینیــیــەکی لە زێڕ و یاقــووت
هەر یاڵ تەبەکێ لە زێو و زەمـــڕووت
ســـەرپاکی لە زێڕ و لیـــرە دارمـــاڵ
دابـاری لەســـەر کـــز و نەدار مـــاڵ
رێـــژنـــەی بـــە تـــەوژمـــی ئـــەو دراوە
لێـــزمـــەی وەتەکـــانی خـــست کـــەژاوە
زۆرتر لە چڵـــێـــسی نەوسی بەدکـــار
جـێی هێشـتـبـوو دەسـتـەڵاتی زۆردار
رابـــرد لـــە دەهـــنـــدەیـــیـــی دەهـــنـــدان
دەرچوو بوو لە فـــیـــزی خـــۆپەسندان
رووت و رەبەنی دراو وەکـــــو کـــــەر
گـــیـــرفـــانی دەئاخنین لە دوو ســـەر
بێ جـــووت دەیەویست کـــە تۆ بـچـێنێ
دەمـــــڕووت دەگـــــەڕا ژنێکی بێنێ
پڕکـــــــار و نەدار و رووت و تـەڕپۆش
دارا و هـەژار و مـــــات و دڵخـــــۆش
دەتـدیـــن ئـەوی رۆژێ رێـکـــوپـێـکـن
پێت وابوو هەمـــووی برا و بەشـــێکن
جـیـایی نە بەدڵ هـەبوو نە بە شـمـەک
دڵخـــۆش و بەدڵ هەمـــووی وەکـــو یەک

گـچکه و زلی مـەسـتی بـادەیه و مـەی
گـوێ پڕ بـوو له هـەی هـەی و لـه ئۆخـەی
دار و دەوەنیش دەهـاتـه سـەرجـۆش
داروووغـه و پیـر بووبوونـه سـەرخـۆش
هێند مـەستی دەبەنگ هـەناسـه تـەنگن
هێندێک به گـەشـه و کـەن و جـەفـەنگن
هـاتبـایەتـه سـەیری لات و لـووتـان
خـۆیان دەنواند به شـات و شـووتان
مـەقـلاتی دەدا یـەک و یـەکێ بـاز
زۆرانـی دەگـرت یـەک و یـەکێ گـاز
لـەولاشـەوه نـەونـەمـامی دڵبـەند
شـیـرین و به زەردەخـەند و دەمـقـەند
رووومـەت گـوڵ و لەش گـوڵ و کـراس گـوڵ
پـاکی گـوڵی سـەرچڵ و لـەبـەر دڵ
زێڕ کـەمـبـەر و لار کـڵاو و مـوو ڕەش
مـانگ هـەنیـه و مـەسـتـەچاو و رووگـەش
هێند تۆێڵی گـوشـاد و هێندێ دەم تـەنگ
خۆشـدەنگه گـەڵێک و گـشتی خـۆشڕەنگ
لاجـانگ وەکـو زیـو بژانگ وەکی تـیـر
پـرچی ڕەشـەمـار بـرۆ وەکی شـیـر
مـەمکۆڵه هـەنـار چـەناگـه سـێـوان
سـەرچـاوەی ئـاوی ژین لـه لێـوان
کـێـل گـەردن و بـەرز و روو بـەخـاڵان
کـەم تێ دەپـەڕین لـه چـاردە سـاڵان
هێندێ گـەڵێ لووسـتـرن لـه گـۆی زێـو
هێندێ کـەمـێ گـەندەمـوو لەسـەر لێـو

بە کـوێری جـهـانـی پیـری پشـت کـووڕ
گـشـتـی بە سـەمـاوە بۆی دەدا سـووڕ
کـــچـگەل وەکـــو کـــۆ و حـــەوتەوانـان
کـوڕگـــەل خـــولی پێ دەدا بە شـــانان
کـــــــــۆزیـلـکـە لـەلایـێ رەو لـە لایـێ
ریـــز دوور و درێـــژ دوایـیـــی نـــایـــێ
حـەو رۆژ و شـەوان کـە رۆژ ئەگـەر شـەو
گـــۆوەند و بەزم بـوو تـار بووبـوو خـــەو
ئـاهـەنـگی وەهـا لـە کـــــــوردەواری
نایێـتـــەوە رووی جـــهـــان چـە جـــاری

زاوا دەچێتە پەردە بۆ لای بووک

زاوای بە شـــــــــۆقی رۆژ بـەیـانـی
مـیـوان بوو لە بووکی عـاسـمـانی
بـێـگـانـە بـەدەر بـە رۆشـنـایـی
کش بوو کـشـومـاتی تاریکایی
ئەو رۆژی دەکـەوتە پاشی حـەوتوو
ئەستێ گڕی خـۆی گـەیاندە پووشـوو
لـێـک دووری و لـێـک نـزیـکـی ئـاوا
وەک ئـاگـرێ کـەوتە بـووک و زاوا
زوو پێک نەگـەیین هـەناسـە دێنێ
گـلـپـەی لە ئەوینێ هەڵدەسـێنێ
هـیـوا و ئـەوین کـە بـوونە هـاوڕێ
فـریـای نـەکـەون هـەناوێ دەبڕێ
سـووتاوی بـەیـەک نـەگـەینی سـاڵان
سـووتان لە پەلەی لە یـەکـدی هـاڵان
دەریـای ئـەوینـێ هـاتـە جـۆشـین
ئـارامـی و هـۆش و خـۆشـی پـۆشـین
چـەنـدی لـە کـچ و ژن و لـە بـەربـووک
چەند لاوی لەبار و قـۆز و خـوێن سـووک
دیتـیـان بـەسـە دووری ئـێش و دەردە
هـەل هـاتـووە زاوا بـچـتـە پـەردە
بـەگـوێرەی ڕێ و شـوێنی جـاران
ڕێک کـەوتنە کـاروباری یاران

رازایەوە پەردوو و چەشنی بووکان
پەردووی چی بڵێ بووبوو بە دووکان
پڕ بۆن و بەرامی خۆش سەرانسەر
مەی کۆن و مەزەی نوێ بەرانبەر
دەفر و هەور و پیاڵە سەرڕێژ
پڕ شیرن و ترش و چەور و خۆش چێژ
هەرچی دڵ و زار و سەر دەکەن خۆش
هەرچی خەم و کوڵ دەکەن فەرامۆش
ئامادە و ریز کراو لە ناوا
چاویانە لە دەستی بووک و زاوا
چەند دۆست و برادەرێک هەڵستا
مۆمدانی لە زێڕی سوور لە دەستا
مۆمێک لە بەری لە دوور شەوانە
هۆنباتەوە لیزگە زەنگیانە
دایان نا لە کۆڕ لە بانی سینی
دەیگوت بە زمانی ئاگرینی
زاوا بەسە هێندە شەرمە شەرمە
تۆش رەنگ و دڵت پەڕیو و گەرمە
بولبول چتە خۆت لەگوڵ دەکەی سڵ
بفڕە و بگە سوورگوڵی لەسەر چڵ
پەروانە ببینە مۆمەکەی خۆت
فرمێسکی دەڕێژێ وا ئەویش بۆت
تاکەی وەکە من سووتان و ساچان
راکە و بگە دەمدەمان و ماچان
وا رووگە و کابە لێت نزیکە
حەج کەوتە سەرت دەهەستە بیکە

حـــەو جـــار بگەڕێ لە دەوری یارێ
خـاڵ مـاچ کـە هـەزار چەلان نە جـارێ
چاوتێر کـە لە سـەیری شـەکـرە سێوان
تێـــر هـەڵمـــژە ئـاوی ژین لە لێـــوان
دەس بـگـرە بـە بـسـکـی لـوولـدراوی
بـخـــــوازە نیـــــاز بـە راشکـاوی
تـاژدین لە نیـــاز گـــەیی بەبێ دەنگ
دی بـەســـیـــەتی کـــات و دڵ بکا تەنگ
دەرکـەوت و مـەمیش لەگەڵ وی هـەسـتـا
دڵ بە دڵەوە چەسپ و دەس لە دەسـتـا
ئـەو چوو لـە ســتـی ببـــێـــتـــە هـاودەم
بۆ پاســـدەری دەرکـــە مـــا لەوێ مـــەم
هـەرچەندە کـە خـۆشـەویسـتی خـەڵکە
پیـــاو هۆشـی لەخـــۆ بێ زۆر بـەکـــەڵکە
داخـــوازی پـەری لە دێو بتـــرســـــە
درکـیش هـەیـە هـەر لـە گـوڵ مـــەپرســـە
ئـی وا هـەیە چقڵ و هـەن گـــڵـــووکن
هـەن پیـــــاوی بـەنرخ و هـەن چرووکن

پێک گەیشتنی زاوا و بووک

زاوا کـــــە وەژوور کـــــەوت لە پەردوو
بووە جـێـژنـی بە راســتی لە هەر دوو
بـووک بۆ ئـەم و ئـەم بـەرانبـــەری بـووک
بـۆ یـەکـــدی چـرا و پـەپـوولـە هـەردووک
لـەولاوە ســـــــــتـی بـەبـاوەشـی واز
پێـــشـــوازی دەهات بـەناز و نیـــمناز
مـــافـــوورەیە زوور لـە لاقـی دڵخـــواز
پـرچـی رەشـی رادەخـــــا لـە رێبـــــاز
دوو چـاوی کـــــزی شـــــەوانـی دووری
گـــەش بـوونەوە خـــەو بەجـــارێ بووری
پێشـان وەکـو رێ و شـوێـنی چـەند سـاڵ
بـۆ شـــیـــرنی دەم بـە مـــەی کـــرا تـاڵ
قـــوم قـــوم مـــەیی قـــومـــقـــمـــۆکی بادە
دەیـگـوت کـــــە بـە بـادە خـــــەم بـە بـا دە
هـەریـەک بـەپـیـــــاڵـەیـەکـی ســـــەرڕێژ
سـەرخـۆش و بـەگـەشـکـە بـوون نـە سـەرگـێژ
شـــــەرمـــــێـــــونـی دەرکـــــەوت بـە بـادە
بـەربـوونـە گـــیـــانـی یـەک دوو ســـــادە
بـاوی گـــــەشـــــەکـــــردنـی دڵانـە
بـۆنـکـردنـی خـــــەرمـــــەنـی گـــــوڵانـە
مـــێـــلاقـــەیـی کـــوڵم و لێـــوی تێـــراو
شـەوبـۆی سـەر و بسـک و نـەرگسـی چـاو

سێوی چەنە مەمکی زەردە لیمۆ
هەر یەک یەکی بانگ دەکردە لای خۆ
ئی وا هەبوو تێکیان دەبەستن
هێندێکی دەگەستران بە گەستن
ماچ گەییە هەزار بڵێی نەزۆرە
بۆ ماچ نەژمارە ما نەنۆرە
دەیخستنە جێوە بێ گورِ و هێز
دەستە و مل و هەڵگوشین لە ئامێز
دەتلانەوە یەک بەسەر یەکێدا
بازاڕی گەرم بوو ماچ لەوێدا
کوڵمی گوڵ و لێوی قەندی دڵبەند
تێکەڵ دەبوو دەم بەدەم گوڵ و قەند
وێک کەوتن و لێو لە لێو خشاندن
دوو ئاگری دوو لەشی گەشاندن
چەسپان بە یەکا نەوەک پسووتن
خۆش ئێستەیە جووت و ڕووت و قووتن
پێچیان بوو لەیەک وەکو دوو لاولاو
جووت بوون و بەتاق دەهاتنە بەرچاو
وەک شیر و شەکر لە یەکدی هاڵان
دز ویستی گەنج ببات بەتاڵان
پۆلووی گەش و سوور بەجۆش و پڕ تین
دامرکێ بەلوولە ئاوی زێوین
کلچۆکی سپی و ستوور و سەر سوور
ڕێ تەنگ بوو بە گێر گەییە کولتوور
لەم تەنگیە کوێرەمار بەسەد ڕەنج
زۆری سمی تا گەیشتە سەر گەنج

دەردی دی هەتا گـــەیشـــتـــە ناوی
خـــەســـتـــاوی رژان لە تـاقـــە چـاوی
تیـــری لە گـــوڕی کـــوڕێکی کـــرمـــانج
بێ رێ هـەڵەبـوون گـەیشـتـــە ئـامـــانج
یەک خـــۆی دەچکا لە گـــەرمـــیی رێگە
یەک خـــوێنی تکا لە تـەنگی جـــێگە
جـــــەنـگێ بـۆ دژی تیـــــا شکا بـوو
لـەو نـاوە دڵـۆپـی خـــــــوێـن رژابـوو
حـــــەو رۆژێ لە دەرهـێنان و تێـنـان
بـەولاوە شـــــتـی وەبیـــــر نـەدێـنـان
نـەپشـــوو نـەوچـان نـەخـــواردن و خـــەو
چـەسپین بوو لەیەک کە رۆژ بوو گـەر شـەو
جـــارجـــارە بـەهـێـمـنـی و لەســـەرخـــۆ
دەبـزووتـــەوە بـــەیـنـــی نـــاوک و ئـــەژنـــۆ
دەتـوت کـــــە دوو زێڕگـــــەری هـونـەروەر
لێکیـــان گـــرێ داوە جـــووتێ گـــەوهـەر
زاوا لـە بـەیـانـی رۆژی هـەشـــــــتـێ
نـاچـار چـووەدەر لەنـاو بـەهـەشـــــتـێ
دیـتـی ئـەوە مـــــەم هـەتـا ئـەوێســـتـــا
وێســتـاوە لە دەرکـە شـیـر لە دەسـتـا
پـاســـــداری دەر و دەروونە هـەر گـــــا
گـــیـــانی لە دەســـایـە چـاو لە دەرگـــا
مـــــــەم دیـتـی بـرای لـە پـەردە دەرهـات
وا شـاد بوو مـەپرسـە چی بـەسـەرهـات
گـــــەش بـووەوە گـــــرێی دڵـی کـــــراوە
پـێی وابـوو جـــیـــــهـــــانـی پـێ دراوە

یـارت کـــــــه هـەبـێ دەبـێ وەهـا بـێ
گـــەر وانـەبـێ کـــەڵک و ســـوودی نابـێ
یـارێکـی بـەڕاســـتـی گـــەر هـەبـێ پـیـــاو
ســـــەد خـــــزمـی بـەدی دەنـێ لـەپـێنـاو

تێچاندنی بەکر مەرگەوەڕی شۆفار و دووزمان

داینـاوە خـــوا کـــە ئەم جـــیـــهـــانـە
بێ گـــیـــانـی تـیـــایە یان بـە گـــیـــانـە
ســـەرپاکی بـەڕەنگ بـەکـــار و ئـاکـــار
جـیـاوازە لـە چەشنی نەخش و ساکـار
عـاســمـــان و زەوی گـــەڕیدە و ســـست
هـێندێکی بـە زێڕە هـێند کـــڕ وست
تـاریکی و رووئـی کـــــفـــــر و باوەڕ
یان گـــەرمی و ســـەردی و وشکی و تەڕ
بـڕوانـە بـەهـەشت لـە تـەک جـــــەهـەنـەم
رەش لای ســپی جـووتە شـــادی و خـــەم
لـێک دووڕەوە بـوون و پـێک گـــــەیشـتن
زیندوو لـە نـەبوو کـــــران و کـــــوشـتن
رۆژ و شـــــەوەزەنگ و ســـێـــبـــەر و تـاو
بـا و بـژ و خـــــــاک و ئـاگـــــــر و ئـاو
مـــــاڵدار و هـەژار و تـاڵ و شـــیـــریـن
گـــــریان و کـــــەنـین و شـــــادی و شـین
پیاو هـەن گـوڵی ســەر ســەوەی جیـهـانن
ئـی واش هـــەیـە پـیـس و دووزمـــــــانـن
ئـی وا هـەیـە راست و چـاکـــــە خـــــوایـە
ئـی وا هـــەیـە خـــــوار و ڕووســـــیـــــایـە
گـــشـــتـی دژی یـەک لـە یـەک خـــــەریکـن
لـێـک دوور و بـــەدەم لـەیـــەک نـــزیـکـــن

کـاکڵ چیـیـه لێک جـوێن ئەمـانه
شـــاراوه چیـــیـــه لەناو هـەمـــانه
تـا یـەک بـه یـەکـێ بـدا دیـاری
یـار دیاری دەکـــــا لـه کن نـەیاری
هـۆی دەردە دەزانـی نرخـی ســـاغی
هۆی بەفـرە کە دۆستی مێرگ و باغی
دەس بەردە درێژ دەکـێـشـێ بۆمـان
بـابێـینەوە ســەر وتاری خـــۆمـان
مـیـر لای هەبوو یەک بـه دەرکـەوانی
نـاوبـانـگی هـەبـوو بـه دووزمـــانـی
لـه پیـاوەتیـیـا چرووک و رووڕەش
دڵپـیس و لە شـەرم و شـووره بـێ بەش
فـێـڵـبـاز و بەراز و رق له ســینه
بـەدخـــواز و نـەســاز و دڵ بـەکـــینه
شـــەیتـان و شـــۆفـار و دەم درِاو بوو
ســەگ بێـزی دەهـات ئەوەند گـڵاو بوو
رووزەرد بـوو درۆ لـــه راسـت وتـــاری
ســـەرتاپـێ گـــەمـــاریی لـێ دەبـاری
خـوێنتـاڵ و دزێو گـەمـاڵ و سـەرڕەق
گـۆری بوو نـەچێـتـه دەر لـەبەر شـــەق
دەســتـرژد و چـنۆک و گـونەکـــەر بوو
بـێ دۆست و قـــزه و نەزان و کـــەر بـوو
رووترش و گـزۆک و گـوێ نەبیـسـتـوو
گـرژ و مـرِ و مـۆچ و کـەس نەویسـتـوو
بەدفـەرِ بوو بەگـەرِ بوو دەم گـەوەرِ بوو
ئەم بیـــژووە بەکـــری مـــەرگـــەوەرِ بوو

تاژدین گـــەلێ دەیگەیاند لە مـــیـــری
تـۆ خـــــــاوەنـی نـاو و دەنگ و ژیـری
کێ بـخـوازێ کـە خـێـوی نێـوی چـابێ
زۆر شـــەرمـــە ســـەگـێـکی وای لـەلابێ
چم وت ســـەگی پاســـدەری ئـەمـــەگـدار
بـەدفـــــەڕ دەبەری مـــــرن هـەزار جـــار
هـەر جـــــار لـە وەرامـی پـەندی تـاژدین
دەیگوت ئـەمـــــە باشـــــتـــــری دەزانـین
ئێـــمـــە وەکـــو خـــێـــوی ئـاشـی بـاشین
بـــەرداشـــی لـــە بـــەردی رەق دەتـــاشـــین
ئـاشـی مـــە هـەمـــیـــشـــە ســـەربـەخـــۆیە
بـانیـــــــژە پڕی لـە گـــــاڵ و جـــــۆیـە
پیـــــــسم دەوێ ئـاشـی وا بـگـێـــــڕێ
هـەر زەمـــــهـــەرێ بێـتـــە بـەر بـهـێـــڕێ
گـــولّ چقـــڵی دەوێ کـــە پاســـدەری بێ
گـــــەنج مـــــاری دەوێ لەبـەر دەری بـێ
ئێـــمـــە کـــە بـە دەســـتـــەڵات و زۆرین
جـــارێـک ســـپـــیـــواش و زۆری بۆرین
هـەر نـەرمی بـەکـــــاری ئێـــمـــــە نـایـە
مـــــــــەزنـایـەتـی بـانـی دوو هـەوایـە
جـــــــارجـــــــارە یـەکـێ دەبـەینـە بـاڵا
زۆر جـــار گـــەلێ ون دەکـــەین لە چـاڵا
جـــــارێـکی دروست و راست کـــــارین
ســـــەد جـــاری بـەپێـچ و لار و خـــوارین
تـا یـەک دەکـــــرێ بـەخـــــانـی خـــــانـان
زۆر کـــــــەس دەبـێ ببـنـە تـۆزی بـانـان

نەتبیستووە پیس بە پیسی دەڕوا
کارێکی نەبا درۆ نەدەڕوا
دارۆغە ئەگەر نەزۆڵ و زاڵ بن
خونکار هەیە تووشی رۆژی تاڵ بن
ئەم کارە نەکاری ئێمەیە و بەس
سەی پاسێ هەیە لە دەرکی هەر کەس
بڕوانە تەنانەتی خواوەند
ئەم دەور و دووکانە چۆن دەکا بەند
تا پاکێ دەخاتە سەر زەمینێ
پیاو چاوی هەزاری پیس دەبینێ
بێ هووده بوو گفت و پەندی تاژدین
نەیتوانی لە میر وەکا پەڕۆی شین
ئەو یا نیگرەی بەکین و بەدبین
زۆر ترسی بەدڵ هەبوو لە تاژدین
نەخوازە کە جێ بڵند بوو ئاوا
میر کردی بە یار و خزم و زاوا
وەک ئاگری گرتبێ وەهابوو
هەر مردبوو رەنگ و رووی نەمابوو
مەردی لە دڵا نەماوی بێ پیر
دیتی هەل و خۆی گەیاندە کن میر
دەرچوو لە دەست بەهیچێ ئەستی
تۆ چۆن دەبوو تۆزێ رانەوەستی
ئەو گەوهەری تانج و تانجی گەوهەر
ئەو شۆخی بەناز و نازپەروەر
جوانتر لە پەڕەی گوڵی بەهاری
سەرتۆپی کچانی کوردەواری

چووی داوتە بە نۆکـــــەرێک بە تاڵان
چۆن ناودەبرێی لە گـــــەورە مـــــاڵان
ســوڵتــان دەبوو خــوشکی تۆ بخــوازێ
شـــــا بایە دەبوو بەخـــــۆی بنازێ
پێی گـوت ســەگی پیــسی زۆڵی پڕکین
دوو چاوی مـنن مـــــەمـــــۆ و تاژدین

رۆژی شـــەڕەکـەم لەگـەڵ عــەجـەمـدا
کـــاتێ کـــە ســـــەرنجی ئەو دووەم دا
تـاژدین لـە بـەرێک و مـــــــەم لەلایـە
دوژمـن هـەمـــــوو کـــــەوتـە هـەلـوەلایـە
دووســەد عــەجـەمـی بە تیــر و پەیکان
بە کـــڵاو زرێ و بـە شـیــر و قــەڵغــان
دیل بـوون بەدەس ئـەم دووە بـە تـەنیـــــا
ئـەم دووانـە چلـۆن دەدەم بـە دنـیـــــــا
شـــا کـام ســـەگـــە تا ببێ بە خـــزمم
پـێـت وا نـەبـێ هـێـنـدە پـووچ و نـزمم
ســوڵتــان رەگـــەز و بنیــچــە حــیــزە
رێی ناکـــــەوێ خـــــۆمی بێنمـــــە ریزە
ئـەم رێـویـیـــــــــــــە دی بـەڵا نـزیـکـە
رووی گـــفـــتـی گـــەڕاندە باری دیکە
گـــــەورەم بژی هـەر بـەکـــــامـــــرانـی
هـەر خـــــۆتـی لـە گـــــەورەیی دەزانـی
ژێردەســتـێ کـە خـۆت دەنێی لەپێناو
چـاکـــــــەی دەبـێ ون نـەبـێ لـەبـەر چـاو

پێـــویســـتـــه ئەمـــەگ ببێ لە گـــۆڕا
کـــەس نەبـووەتە یـاری کـــەس لە خـــۆڕا
بـۆ تۆ کـــەسێ تـاڵ و ســـوێری نۆشـی
شـــیـــرن کـــە دەمی لە ڕۆژی خـــۆشی
چووکـەش دەبێ شـوێنی خـۆ نەگـۆڕن
وەک پێـــشـــوو لەخـــۆ و لە تۆ بنـۆڕن
بـا بـادی هـەوا نـەبـن بـە جـــــێـگـە
بـۆ فـــــیـکـەیە دەرنـەچـن لـە ڕێگـە
دژوارە نـەدی و بـدی نـەگـــــــــۆڕێ
ســـەر ئـاو دەکـــەون بـەتـاقـــە چـۆڕێ
تـاژدین کـــە ئـەمـــەی لەگـــەڵ کـــراوە
لـەو ڕۆژەوە شـــۆی لێ هـەڵکێـــشـــاوە
گـــــــرتـوویـەتـە دەم لـەلای ئـەو و ئـەم
زین هـی منـە دەیکـەمـــــە ژنـی مـــــەم
ئـەی بۆچـی گـــوتی لە مـــەی نـەپرسـی
وادیـارە لـە مـن نـەمـــــــــاوە تـرسـی
گـــــــەورەم وتـی لاوە نـۆجـــــــوانـە
مـــیـــــرزادەیـە شـــــێـــــرە پاڵەوانـە
هـەرچی بڵێ دەســـــبـــــەجێ ڕەوایـە
تـــرسـت پـــێ بمـێـنـــێ لـــەو هـــەوایـــە
هیـــوای بـەشـــە تـاج و تەخت لە تۆ کـا
مـــیـــر لـەو وتەدا شـــڵـــەژا پـەشـــۆکـا
نیـــازم بوو گـــوتی کـــە زینـی مـــەم بێ
پێم خۆش نەبوو بەخشیشی وی کەم بێ

وا ســـوێندێ دەخـــۆم بەگـــۆڕی بابم
تـا مـن لەســـەر ئـەم زەمـــینـە مـــابم
نێـــــرینـە لـە رێچـــــەڵاکـی ئـادەم
کـێ لێـــمـی بـوێ بـەمـــێـــردی نـادەم
هـەر کـــەس لەســـەر و گـــیـــانە بێـــزار
وا زیـن و دەبـا بـبـــێـــتـــــە کـــــڕیـار
کـێ قـــــــەڵس و وەڕەز بـووە لـە ژیـنـێ
بـخـــوازێ لـە ئـێـــمـــە دەســـتـی زیـنـێ
خـــــونکـار وەکـــــو ئـاگـــــرن دەر و ژۆر
وا بـاشـــــە تـوخـن نـەبـیـن بـەهـیـچ جـــــۆر
رەنگیـان گـەشـە وەک پـەڕەنـگ و پۆلـوون
دڵیـان رەشـە و وەک خـەڵووز و کـوڵوون
زۆردار کـــەبـرا و کـــوڕ و کـــەسـت بـێ
چـیـت لـێ نـەوێ دووریـی ئـەو بـەسـت بـێ
نـەخـــوازە کـــە پیـــسـی لـێ وەکـــۆ بـن
وەک بـــزنـــی بـــەدەم لـــەنـــاو چـــرۆ بـــن
بـۆ خـــواردن و بـۆ کـــرووسـنـەوەی خـــۆ
بـــەر ســـم دەدرێ هـــەزاری وەک تـــۆ

گریان و شیوەنی زینێ لە تاو و تۆپی ئەوینێ

تاژدین و ستی بەیەکدی شابوون
لەو بەندی جودایەتی جودا بوون
بێ یار و هەواڵ لە گۆشەی خەم
بۆ دەردی جودایی مایەوە مەم
دڵسۆزێ نەبێ ببێتە هاودەم
هەر رۆژێ بە ساڵ دەچێ دەمی خەم
زین تا ستی لابوو هەیبوو ئارام
ئەو شێتی ئەوینە بەو دەبوو رام
تاژدینێ هەبوو مەمی دەلاواند
چوونی گڕی گرت و جەرگی تاواند
دابەش بووبوو خەم لەناو هەماندا
دووی خۆش بەشی خۆشیان بەمان دا
ئەو شاد و ئەمان مەکۆی خەمان بوون
دامان دوو کە ئەو دوو دەمدەمان بوون
وەک هەوری بەهاری چاوی زینێ
فرمێسکی دەڕشت لە ڕێی ئەوینێ
گریان بوو بە ڕۆژ و ناڵە بوو شەو
چل ڕۆژی بڕا لە خواردن و خەو
خوێنی دڵی مایەی ژیان بوو
ئاو بۆ چیە ئاوی چاو ڕەوان بوو
دڵتەنگ بوو لە چەشنی زاری تەنگی
ڕەنگی مەمی زەردی پەڕیە ڕەنگی

وەک مـووی کـەمـەری لەشی بـوو باریک
رۆژی وەکـــــو پرچەکـــــانـی تـاریک
چەند تـایـەن و دۆست و هـاونشـــیـنان
هـاوڕاز و نـیـــــــاز و نـازەنـیـنـان
دڵیـــان بـوو بـەئـاهـی ســـەردی بریان
ویسـتـیـان بەسی کـا لە شـین و گـریان
گـــوتیـــان کـــە بـە ئـاە و نـاڵەنـاڵت
رۆژی مـــە رەشـــە لە رەنـگی خـــاڵت
بـەس بـگـری بـە ئـاوی چـاوی کـــــاڵت
کـــاڵ بـوونەوە کـــوڵم و لێـــوی ئـاڵت
جـــا چ بـووە لە تـۆ بـڕاوە ئـەســـتـی
داخـــوازی دڵی گـــەیشـــتـــە دەســتی
ئـەو وایـە خـــەریکی بـەزم و خـــۆشـی
تـۆ بۆ کـــەســـەر و زووخـــاو دەنۆشـی
تۆش خـۆش بـە بـەوەی کە خـۆش و شـادە
وەک پـرچـی بـڵاو خـــەمـــان بـە بـا دە
هـا شـــەو شـــەوی پرچی ســەر وەبـەر خـە
لاجـــانـگی هـەواڵی مـــانـگ وەدەر خـــە
کـــێـــشـــیـــان بـدەوە بـرۆی کـــەوانـت
هـــەڵبـــێـــتـــەوە مـــانـگی نـاوچـەوانـت
هـــەڵیـــــان بـڕەوە مـــــژۆڵی دڵبـــــڕ
ســـــەد دڵ ببـــــڕە بـە نیـــــوە ئـاوڕ
نـازان بـدەوە بـە چـاوی مـــــەســـــتـت
زەردەی بـە دوو لێـوی کـەس نـەگـەسـتـت
بـەو خـەندە کـە خـونچـە پێـی دەپشکووت
تێـــــراو بـکـەوە پـەڕەی گـــــوڵی رووت

دەوری دە بـە بـسـک و پـرچـی پـڕ چـین
شـــەوبـۆیـە لەگـــوڵ بـکـە بـە پـەرژیـن
هـەر بسکێ ســـەری گـــەیـاندە گـــۆنـە
کـــەرتـی بـکـە لێی مـــەپرســـــە چۆنـە
بســـپـــێـــرە بـە تیـــپـی وردە خـــاڵان
بـا گـــیـــانـی کـــوڕان بـبـــەن بـە تـاڵان
بـا بـێ بـەزەیـیـت بـە بـولبـــــــولانـت
هـەڵبـــێنـە تەرەی لـەســـــەر گـــوڵانت
خـــۆش پـێ کـــەنـە بـا هـەزار دەســـتـــان
دەست پـێ کـــەنـەوە بـە بـەنـد و بـەســتـــان
بـا هـاڕە بـگـاتـە گـــــوێ لـە گـــــواران
پیـــــتـێ بـدە تیـــپـی شـــێـت و هـاران
ســـەرخـــۆش کـــە هـەزار مـــەلا بـە نـازان
ســـــەد پیـــــری بـنـێـــرە بـەر بـەرازان
تێـــیـــان بـگـەیـنـە گـــێـــژ و کـــاسـن
بیـــــانـهـــــێـنـەوە رێـچـکـە ڕێ نـەنـاسـن
چـاوبـەســـــتـــــو چـلـۆن دەبـیـنـێ ڕووڕی
بـونیـــان بـەخـــەیـاڵ چیـــیـــە نـەبـووڕی
تـا دوور لـە جـــــــــوانـی و ئـەویـن
بـا تـــێ بـگـــەن ئـــەو نـــەدیـنـــە دیـــن
گـــومـــڕان لە جـــوانـی بـەشـــبـــڕاون
دڵیـــان کـــەڕ و کـــوێـر و دەمـــدڕاون
وەک گـوێـرەکـە پـەت پسـاو لە دەشـتـا
بێـهـۆش دەگـەڕێـن بـە شـوێـن بـەهـەشـتـا
بـتـــبـــیـــن و ڕێ لـەخـــۆ نـەگـــۆڕن
بـۆ نـەخـــشـی خـــوا لـە ڕووت بـنـۆڕن

بێـــهـــووده بوو پەندی وان لە زینێ
هەر نەیشـیـدەبیـست لەبەر گـرینێ
دڵـداری لـە ریـزی ئـاگـــــــرایـە
ســـــەرکـــۆنەی باوەشـــێن و بـایـە
هـەر چەندی بەســـــەر ئـەوا دەهـاتن
ئـەم بیـــری دەکـــرد لە رێی هـەڵاتن
فـــرمـــێـسکی هـەلی نـەدان بەچـاوان
رێ بـیـنـێ لـەنـاو بـچـێ لـە تـاوان
هێند زۆر بوو هـەنیسک و ئاهی سەردی
نـەیتـــوانـی شـــتـێ بڵـــێت لە دەردی
وایـان دی ئـەوانـی پـەندگـــــــۆ بـوون
بێـــهـــوودەیـە لـەم هـەژارە کـــۆبـوون
بیـــریان بـۆ ببـــات لە تـاوی ئەســـتی
دەگـــری، چـووە هـاودەمـی لە دەســـتی
روون بووەوە کـــە ئـەم گـــرین و شـــینە
پـنـج و رەگـــــەزی لـەســـــەر ئـەوینـە
وا دەردی دەروونـە گـــــێـــــژی داوە
نـاچـار هـەمـــــــوو کـــــردیـان بـڵاوە
زین مـــایـەوە خـۆی تـەنێ لەگـــەڵ خـــەم
هـەر خـــەم دەمـی وا دەبێـــتـــە هـاودەم

زین لەگەڵ پەژارەدا داخێوێ

دەیوت بـە خـــــەم ئەی هـەواڵی ژاریم
فـــــریارِەسـی زام و دەردی کـــــاریم
پـۆشـــاکی نـەدار و خـــاکـــەســـاران
خـــــۆراک و بژێـوەکـــــەی هـەژاران
هـــاوڕاز و نـیـــــــــــازی دەردەداران
هـاودەنگی نەخـــۆش و لـەشـــبـــەباران
پێـــــخـــــوڕی لە بـەردەمـی گـــــەدایان
هـاوپـیـــــاڵەی کـــــۆڕی بـێ نـەوایان
دڵدارە بـە تـۆ دەگـــــــاتـە دڵبـــــــەند
دەرووێـش دەبـەیـە نـزیـک خـــــــواوەنـد
تـۆی لـێ نـەبـی دڵ وێـرانـەمـــــــــاڵـە
بـیـــــابـانـەکـی قـــــاقـــــڕ و کـــــڕاڵـە
لێی دەر مـــەکـــەوە دەری بـبـــەســـتـــە
هـی خـــۆتە کـلـیـلـەکـــەت بـەدەســـتـــە
خـــــــەم بـۆیـە بـەنـرخـــــــە بـۆ هـەواڵی
جـــــــێـت نـایـەڵـێ یـارە رۆژی تـاڵـی
شـــادی چـیـیـــە یـاری جـاری خـۆشـــە
خـــەم دۆســـتی دڵی کـــز و پەرۆشـــە
خـەمـخـۆری کـە نەکـرێ لەم جـیـهـانـە
تێکچـوون بـەشـی هـەردوو عـاسـمـانـە
دڵ هـۆگـــــری تـۆیـە ئـەی خـــــەمـی دڵ
بـێ گـــەنجی تۆ دڵ چـیـیـــە کـــەمـێ گڵ
جـارەجـارە کـە زۆر دەکـەوتـە پەسـتـی
بـەگـلـەیـیـــەوە رووی دەکـردە ئەســتـی

سکاڵای دوور بەدوور لەگەڵ خوشکیا

ئەی هێـزی گـیـان و تیـشکی چاوم
فـــێنکاییـــدەری گـــڕەی هـەناوم
هـاوهـێلکه و هـاوهـێـــلان و هـاونـوێن
هـاوبـاڵ و پـەڕ و ڕەگ و دڵ و خـــــوێن
هـاوشـــــادی و هـاونیـــــاز و هـاونـاز
هـاوگـــــاڵتـــــه و بـازی یـار و هـاوڕاز
ئـاکـــاری مـــه وەک یـەکـــه بەڵان بـەخت
بـۆ تۆ شـلـی گـــرتـووه لـه مـن ســـەخت
بـۆ تۆ دەســـەمـــۆ لـه من چـەمـــووشـــه
بـۆ تۆ گـــوڵه بۆ مـــه دڕک و پـووشـــه
ئـەســـتـــێـــرەی تـۆ هـەڵاتـووه گـــەش
بـۆ بـەخـــتـــەوەریت نـەبـوومـــه هـاوبـەش
لـەو خـــوایـه گـــەلێک ســـوپـاسگـوزارم
لـەو بـەخـــتـــه ڕەشـــەم نـەبـووی بـەیـارم
چـارم چیـــیـــه خـــوایـه بـۆم دەنـێـــرێ
کـــێی وایـه بـەبـەخـــتـی ڕەش بـوێـرێ
تـاژدیـن بـەشـی تـۆیـه شـــــادی هـەردەم
ئـەمـنیـش بـەشـی خـۆم هـەیـه خـەم و مـەم
چـوون مـــــەم بـەهـەواڵی خـــــەم دەزانم
پێـم خـــۆشـــه کـــه هـاودەمـی خـــەمـــانم

زین بوخچەی دڵی

لای مۆمی داگیرساو دەکاتەوە

جـــارێکی بە زاری مـــۆمی دەدواند
دەردی دڵـــی زاری ژاری دەنـــوانـــد
ئـەی هـاوەم و راز و هـاونشـــــیـنـم
من تۆش وەکـو خـــۆم بەســـۆز دەبینم
فـــرمـــێـــسک لـەگـــەڵ منـدا دەڕێژی
چۆن وا دەبـێ هیـچ شـــتـێ نەبێـــژی
نـازانـی دڵـم بـەخـــــۆم دەمـــــێـنـێ
یـەک بـگـری لـەگـــەڵـم و نـەمـــدوێنـێ
دەردی مـن و تـۆ لـەیـەک جـــــودایـە
وەک خـــــاوەر و زەردەپـەڕ وەهـایـە
تـۆ خـــاوەر و شـــۆق دەدەیتـــە چاوم
مـن رۆژپـەڕ و ئـاگـــــــریـن هـەنـاوم
نـاســـووتـێ لـە تـۆ مـــەگـــەر زمـــانـت
وەک مـن نـی بـســـــووتـێ تـای ژیـانـت
شـــۆقت کـــە لە ســـەر ســـەری دیـارە
ســـەوداگـــەری ســـەرســـەری دیـارە
من گـیـان بە بڵـێـســە دڵ بە پشکۆم
ســـووتاو جگـەر و هـەناســـە بۆســـۆم
تیـــشکی ســـەری تـۆ لـە تـۆ زمـــانـە
گـــــڕپـەی دڵـی مـن بـە ئـێـش و ژانـە

هـی من بـه لـەهـی و بـەگـــێـــژەلـووکـــه
ناکـوژێتـەوه هـی تۆ بچـووک و سـووکـه
شـــەو دەبیـــه هـەواڵی شـــەو بێـــداران
رۆژانـه دەنـووی هـەتـا ئـێـــــــواران
مـن رۆژ و شـــەو ســـبـــه و ئـێـــوارم
یـەک لانیـــیـــه ئـایسـانـه کـــارم
جـــارجـــاره لـه دەست دڵی بـریـندار
جـــــارڕ لـه ژیـان دەبـوو بـەنـاچـار
پـەروا نـەدەمـــا لـه ئـاگـــری خـــەم
پـەروانـه دەمـــا ببـــێـــتـــه هـاودەم

زین رووی گفتوگۆی دەکاتە پەروانە

باڵداری هەژاری شـــــۆخ و رەنـگین
دڵداری بە دەرد و ئێش و خـــــەمگین
ئەی ســـەروەری هـۆزی ســینە داغــان
ڕێشـاندەری مـەرگی راست و ســاغـان
مــەردانە دەبەخـشی گـیـان لە ڕێی دڵ
هـەر تـۆی لـە مـــــردنـێ نـاکـــــەی سڵ
لەو ڕێگەیە خـــێـــوی نـێـــوی بـەرزی
داخـم کـــــە دەچـیـــتـــــە بـەر دەڵەرزی
نـاوێســـتـی گـــەڵێک لە رووی ئـەوینـێ
هـەر کـــاڵی دەڕۆی لـە ڕۆی زەمـــیـنـێ
زۆر شـــەرمـــە پەڵەی دەکـــەی ئەوەندە
لـەرزینـە کـــــە تـۆزێ نـاپـەســـــەندە
خـــــۆ رانـەگـــــری لـە کـــــاتـی تـاڵی
مـــەرگت بـوێ پوخـــتـــەنیت و کـــاڵی
دڵدار نـەمـــــــرە لـە رووی زەمـــــیـنـێ
کـــــەی ســـــووتن و مـــــردنـێ دەبینـێ
گـــــەر پـوخـــتـــــە بـبن لە ڕێی ئـەوینـێ
کـــــاتـێ دەمـــــرن دەکـــــەونـە ژیـنـێ
لـەشـــیـــان کـــــە نـەمـــــا یـانی پـاکن
بـەم بـۆنـەوە بـێگـومـــــــان و بـاکـن
هـەرچـی کـــــــە دەدی دڵـی دەبـزوانـد
دەتدی کـــە هـەمـوو شـتـێکی دەدواند

تەنیـــا لە کـــەســـانی پیس و ناڕاست
نێـــوانـی دەگـــرت و خـــۆی دەپاراست
لەزمـانشـڕی دووڕوو و بەدگـومـان بوو
هـاوڕازی هـەمـــیـــشـــە بێ زمـــان بـوو
ســـەرتا بـەپێ نوقـمی گـۆمـی خـــەم بوو
ژینـی هـەمـــوو بۆ خـــەیاڵی مـــەم بـوو

سووتانی مەم لە دەردی دووری زینێ

مـــــــەم زۆرتـری زیـنـێ دەردەدار بـوو
خـــەم لەم کـــە یەکێ بوو لەو هـەزار بوو
رەنگ زەرد و بـەدەرد و بـار لە لێـــــوان
دێوانـە و شـــــێت و دایـە کـــــێـــــوان
پـەتیـــــارەیـی وای لـەســـــەر بووبـوو زاڵ
ئـارامی نـەمـــــا لە شـــــار و نـاو مـــــاڵ
وای گـــــرتبـــــوو ئاگـــــری کـــــڵی دڵ
چـاوی بـە یـەکی دەدیـن گـــــــوڵ و گڵ
دووی تیـنـوو لە دەشت و دەر لـەبـەر تـاو
بـێ هێـــز بکەون لـە تـاو قـــومـــێک ئـاو
لـــە پـــڕێـــکـــی بـــە تـــاوی ئـــاوی ژیـــانـــێ
دابـارێ لـە هـەوری عـــــاســـــمـــــانـێ
یـەک چۆنـی بـوێ هـەڵێـنـجـێ بۆ خـــــۆی
یـەک تـاقـــــــە دڵۆپـەیـەک نـەچـێ بـۆی
یـەک ژیـنـی نـەمـــــر بـخـــــاتـە بن دەست
یـەک بمـرێ هـەتـا هـەتـایـە بـێ هـەسـت
تـاژدین کـــــە نیـــــازی هـاتـە بەر دەست
ئەو رۆژە گـــیـــانـی مـــەم گـــڕی بـەست
بـرژابـوو بـە ئـاگـــــــــری ئـەویـنـی
گـــریان بوو بـە دۆست و هـاونشـــیـنـی
دڵخـۆشـیـی لـە بیـر نـەمـا کـە چۆن بوو
لاوێـنـی لـەلا شـــــتـــــێکـی کـــــۆن بـوو

کـــاتێ کـــە دەهاتە بەردەمی مـــیـــر
وەک بەندییـــەکی بـە کـــۆت و زنجـــیـــر
دڵگەرم و هەناســـەســـەرد و بێ ڕەنگ
دیوان هـەمـــوو لە ســـوێیـــانی دڵتـــەنگ
جـارەجـارە کـە دەچووە مـاڵی تـاژدین
بێـــــچـــــارە لەبـەر گـــــرین و نـاڵین
مـــەودای نـەبوو دەردی دڵ ببـــێـــژێ
بـاری دڵـی ژاری هـەڵبـــــــــــڕێـژێ
نـاچـار دەبـوو دەرکـــــەوێتـــــە دەم چـەم
دەیـدواند و لـە خـــۆی دەکـــردە هـاودەم

پەیوینی مەم لەگەڵ چەمی دەجلەدا

دەجلە چتـــــە هێندە بێ وچانی
وەک ئـاوی دوو چـاوی مـن رەوانـی
تۆش وەک دڵی ئێـمـــە پڕ شـــەپۆلی
تۆش هۆگـری دەشـــتی چۆل و هۆلی
شـێـتی وەکـو من بە پێچ و گـێـژی
هـەر نـاڵـەتـە هـاتـەران دەبێـــــژی
وەک من نـەپشـووت هـەیە نـەوەسـتـان
تۆش داوتە دڵت بـە دیدەمـــەسـتـــان
کـێت هێندە لـە ناو خـــەیاڵ و بیـــرە
گـرتووتـە هـەمـێـزی خـۆت جـزیرە
ئـەم شـــارەیە گـــەر نیـــاز و دڵخـوات
خـۆش بـەختـی گـەیشـتـوویت بـە ئاوات
جـەرگـــەی دڵی تۆیە نـیـشـتـمـــانی
هـەردەم لـەگـــەڵی دەســـەوملانی
دڵخـــۆش بکە بەســـیـــە داد و زاری
لـەو خـــوایـە بکە ســـوپاسگوزاری
شـێـتی کـە دەمێ بەجـێی بهـێـڵی
بـەغـدا چیـیـە تۆ لە شـوێن چ وێڵی
بـەهـرەی مـنـە گـــریـە و هـەنـاســـە
درواوە بـە بـەژنم ئـەو کـــــراســـــە
جـــــاریک بـە دڵی مـنـا بـبـــــووره
بـابـزانی کـــە دۆژەهـیش چە جـــووره

ســـــەرچاوەی چاوی من ببـــــینە
خـــــوێناو دەڕژێ لە گـــــۆلە شـــــینە
بـۆ دەردی دڵـم کـــــــــە دوورە چـارە
چاو بـۆچی لە چی هـومـــــێـــــدەوارە
وەســـتـــانە و نـێـرگـزان و ســـەقـڵان
دەروازە و هـۆمـــــــەران و مـــــــەیدان
ســەیرانگەی تۆن و لێی دەکەی گـەشت
مـن مـــاوم و هـۆگـــری چیـــا و دەشت

رووی وتاری دەکاتە شنەبا

هیـــچی نـەدەگـوت کـــەسی دەگـــەڵ با
ئـاخـــافـــتنی بوو تـەنـێ دەگـــەڵ با
ئـەی ناسکی نـادیار وەکـــو گـــیـــان
پەروەردەی تـۆن هـەچی گـوڵ و گـیـان
رێگـەت هـەیە بچـیـە لای هـەمـوو کـەس
هیـوامـە کـە گـیـر نـەبی دەمـودەس
نـامـــــەم بگـەینـە کـــــۆشکـی یـارم
بـە گـــــرانـی مـــــەزانـە دەردەدارم
کـــۆشکی بەڵـەکـــە و مـــەزن نشـــینـە
شـــــازادەی کـــــورد ببـــــینـە زینـە
پێـشـــان کـــە دەچی بـە چاپووکـــانـە
مـــــاچی بکـە دەرک و ســـــەردەرانـە
کـــاتـێ کـــە دەگـــەیتـــە روبەڕووی یار
ســـەر دابنـەوێنە بـۆی گـــەڵێ جـــار
رووی تـێ کـە بـەهـێـمنـی و لەســـەرخـۆ
تـای بـسـکـی نـەلـەرزێ بـا لـەبـەر تـۆ
راوەســتـە لـە پێـشی دەست بـەسـینـە
خـــۆشی لـە تـۆ تێـــر گـــوڵم ببـــینـە
کـــوڵمی مـــەدە بـەر گـــڕی هـەنـاســـان
زۆر نـاسکـە بـا نـەبـێ هـەراســـــان
نووســراوە کـە بـەخـوونـی دڵمـە رەنـگی
لێکی کـــەوە ســـووکێ بیـــدە چـەنـگی

گـــەر خـــۆیندیەوە کـــەم لە دەم بنۆڕی
راســـــپـــــاردەی چابە دڵ نـەگـــــۆڕی
لـە زمـــــــــان مـنـــەوە بـڵـێ بـە زاری
ئـەی ڕۆژی بە تیـــشکی کـــوردەواری
ســـــــــەرچـاوەی ئـاوی ژیـنـی لاوان
ڕووناکـــــــیـــــــدەری گـلـێنـە چـاوان
جـوانتـر کـر و ڕەنگی دەسـتی یەزدان
وێنـەی تـۆ لـە کـــــامـــــە بـاخ و ڕەزدان
پـەسـنـت چ بـدەم ئـەوەنـدە جـــــــوانـی
وەک هـەرچی بـڵـــێـم جـــوانـی وا نـی
ئـەی شـــــاهـی جـــوانـی پـادشـــــایـان
وابـاشـــــە لەبیـــر نـەکـــەن گـــەدایان
تـا دەرچـێ بـە دادپـەرســـــــتـی نـاوت
بیـــانکوژە بـە تیلی مـــەســـتی چاوت
لـە گـــونـاهـی هـەژاری خـــۆت ببـــووڕە
لێم ڕوون نـیـــیـە گـەرچی ئـەو چ جـورە
هـەر هـێـنـدە هـەیـە دڵـێـکـی مـن بـوو
ڕۆژگـــــارێ لـە لام بوو ئـیـــــدی ون بـوو
گـــوایـە پـەری دەســـتی لێ وەشـــاندم
تـای ژیـنـمـی بـڕی و دڵـی ڕفـــــــاندم
کـــاتـێ لەگـــەڵـم هـەواڵ و جـــووت بـوو
زۆر بادی هـەوا و بـەشـات و شـووت بوو
لاســـــــــــار و بـــزۆز بـووە دیـارە
گش کـــەس بـەشی خـــۆی گـونـاهبـارە
بـۆ دانـەیی خـــــاڵ چوو کـــــەوتـە داوا
گـــیـــــراوە لـە بـەندی بسکی خـــــاوا

هـەرچـی لـەگـــــــەڵـی بـکـەی رەوایـە
بمبـــــووره کـــــە بۆی دەکـــــەم تـکـایـە
بیـــبـــەخـشـــە گـــەلێ نەزان و خـــاوە
بـەو پـرچـە رەشـــــــەت پـەنـای هـێـنـاوە
بەخـشـینـی گـوناە هـەرچـەند کـەمـیـشـە
بەخـشـــەندەیی خـۆشـتـرە هـەمـیـشـە
ئـەی ســـــروەی نـەرم و پـاک و خـــــاوێن
بەســپـایی هـەڵسـتـە مـاچ کـە داوێن
تـوخـــوا شـنـە کـــاتـێ دەردەچـی و دێـی
بـۆم بێنـە کـــەمـــێـک لـە تۆزی بـەر پێـی
تـۆزێ کـــــە لـە ســـــۆلـی ئـەو ســـــواوە
دەرمـــــانـی دڵـە و ســـــۆمـــــای چـاوە

سەرکۆنەی دڵی خۆی دەکات

جـــەنگی بـوو چەلێک دەگـــەڵ دڵی ژار
ئەی نـاکـــــەسی پێنەزانی لاســـــار
تـۆ دڵمـی لـەگـــــــەڵ مـنـا نـەیـاری
داد ناگـرێ فـــەهـێـد و شـــەرمـــەزاری
بۆ کـوێ چـوو ئەوەندە سـوێند و پەیمان
خـۆت چووی و هـەزار گـوتەت لە پەیمان
هـیـچ بـێ ئـەمـــــەگ و نمـەک وەکی تـۆ
هـەرگـیـــز نـەبووە و نـیـــیـــە تـەکی تـۆ
بـێ گـــفـت و بـەڵێنی چـەوت و چـێـــڵـی
بـڕیار ئـەوە بـوو بـەجـــێـم نـەهـێـــڵـی
دەتـوت کـــــە لەگـــەڵ تـۆ راسـت و پاکم
ئـــازام و بـــەدوور لـــە تـــرس و بـــاکـم
ئـــەی بـــۆچـی لـــەبـــەر ئـــەوێن هـــەڵاتـی
ئەی بۆچی دەڕۆســـتی خـــەم نـەهاتی
بۆ خـــۆشـی و شـــادییـــان هـەواڵ بووم
نـامناسی کـــە تووشـی رۆژی تاڵ بـووم
بـڕوانـە گـــیـــــان چ مـــــەرد و رەندە
بـێ هـێـــــز و زەبوون و کـــــز ئـەوەندە
جـێگیـــرە لە گـــرتووخـــانەکـــەی لەش
شـــــاییم چ بـە تـۆ بـێ ئـەی دڵی رەش
تۆ چۆن دەبوو گـــیـــان بـەجـێ بـهـێـڵـی
گـــیـــانت نـەبـێ پارچـەیـەک لـە سـێـــڵـی

زیندوویەتی تۆ لە پیـــتی گـــیـــانە
رووناکـــیی زەوی لە عـــاســـمـــانە
بـێ مـــــــۆم و چـرا چـلـۆن دەوێـری
تـاریکیـــیـــــە رێنەزان و کـــوێری
بۆ یار دەچی یار لەناو گـــیـــاندا
هانای ببـــە بەر کـە پێت نیـشـان دا
تـــۆ ئـاوێـنـــەیـەکـی رووونـــوێـنـــی
گـــیـــانت کـــە لەبەر نەبێ چ دینی
لێی دوور مـــەکـــەوە دەسم بەدامـــان
هـیچ ناکـــرێ پاشـــەرۆژ بـە دامـــان
هـەر دەرچـی لە رێگە نایە ســـــەر رێ
چاری ســەری خـۆت کـە چاری دەبڕێ
پێ مـــەبڕە لە دەرکی ئەو بەهیـچ جـۆر
تـا بـاڵ نەشـکـاوە بـفـــــــڕە بـۆ ژۆر
بۆ کـوێ دەچی چیـتـە بۆچی ون بووی
یادت نیـیـە تۆش بەشـێک لەمن بووی
خـۆ ون مـەکـە خـۆ نە گـێـژ و کـاسی
خـــۆ ناس بکە تا خـــواش بناسی
پێت وایە بەبێ مـــە چوویە لای گـــوڵ
گـــوڵ لای منە تۆ گـــەییت بە پێکوڵ
بە ژن و کـــــەزیـیـــــەک لە تۆ دیارە
راکـــێـــشت دەکـــاتە پای قـــەنارە
چی وێڵی لە شـــوێنی ئەو خـــەیاڵە
بۆ یار دەگـــــەڕێیت و یار لە مـــاڵە
بڕوایی مـــــەکـــــە بەوردە خـــــاڵان
مـــاڵت مـــەدە زەنگیـــیـــان بەتاڵان

پێـوەند مـەکـە خـۆت بەداوی بسکان
بـەس بۆ دەم و لێـــو بدە هـەنیـــسکان
زەردەشت دەپـەرســـتی ئـەی بەڵاگـــر
نێـــزیکی بەســـە دەکـــەویە ئـاگـــر
جـــۆری تۆ هـەزار مـــــەلی بـریندار
شـــینگێـــڕی بکەن بـە داد و هـاوار
مـن جـــۆری پـەپـوولە دەبمـە قـــەقنـەس
تـێ ناگـــەینم لـە رازی خـــۆم کـــەس
ئـەی دڵ دەتەوێ لـە خـــۆشـــیـــیـــا بی
تـا وابـێ هـیـــوات نـەبـێ کـــــە چـابی
پرســـــیم لـە بـژیـشـکی ژیـر و چـازان
بـۆ تـۆ وتـی: داخ و دەردە دەرمـــــــان
پـارێـزی بکـەی لـە خـــۆش و خـــۆشـی
شـــــیـــــرن بـڕژێـنـی تـاڵ بـنـۆشـی
چـیـــت ئـــارەزووە زیـــانـــە بـــۆ تـــۆ
خـــــــەم چـارەتـە ژان ژیـانـە بـۆ تـۆ
هـێـنـد دەردەدڵـی لـە کـن دڵـی گـــــوت
بـەو خـــاکـــە ســـەرەدڵـی دڵـی ســـووت
وەک ئـاگـــرێ بـەربـدەیتـــــە هـەژگـــەل
دای گـــرتـە چـڕە چـەمـــان و دووکـــەڵ
قـورمـی رەشـی خـسـتـە بان مـەڵاشـوو
مـێـشـک و ســـەری ئـاخنـی تـەپ و دوو
ئـــاوێـــنـــەی رووئـــی هـــۆش و ژیـــری
وا لێـڵ بـوو چشت نـەمـــــا لـە بیـــــری
وەک هـەورە رەشـێـکی ســـەربـەخـۆ بوو
هـەوراز چـوو لـە عـــاســـمـــان وەکـــو بوو

خـــــۆیناوی هـەناو و چاوی پـڕ تـەم
دابـاری بـەڕێژنـەیـەکـی کـــــەی کـــــەم
تەرزە کوتی و وردی جـەرگ و سی هات
لەم شـــەســتـــە رەهـێـلّـــەدا لەهـی هات
لافـــــاوێ لـە دەردی دڵ هـەڵسـتـــــا
مـــەم پـێی نەدەوەست و پێی نـەوەسـتـا
پێت وابـوو کـــــە دەجـلـە و فـــــوراتن
جـــەیحـوون چـووە پاڵ و هـەر سێ هـاتن
هـەرچـەندە بـە شـــــیـنـی ئـەو ئـەوێندار
شـین بـوو لەدەم ئـەم چـەمـــە سـپـیـندار
ئـەو دەشـــتـــە بـووبـوو بـە بـاخ و گـوڵزار
تـا چـاو بڕ دەکـا هـەمـووی گـوڵ و دار
ئـەو بـولبـــولی هـێندە ئـارەزوومـــــەند
بـەندی لـەشی لـێ بـووبـوو بـە پـێـــوەند
تـوڵـی رکـــــــە لێـی وەراند پـەڕ و بـاڵ
پۆشـرابوو بـە مـووی سـپی سـیـاخـاڵ
بـاڵای وەکـــو ســـــەوڵی بـوو کـــەوانـی
ئـاوا بـووبـوو مـــــــانـگـی نـاوچـەوانـی
سـەرکـوڵمـەیـی سـێـوی زەردە بـێ بـوون
شـــوێن داخـی لـە ئـاوی چـاوی لـێ بـوون
وا بـووبـووە شـــــەڵاڵ لە ئـاو و خـــــوێنا
ئـاوێـنـــەی رەنـگـی ژەنـگـی هـێـنـا
چـی تین و تـوان و هـێـــز و بـیـــر بـوون
هـەڵیـــان نـەدەکـــرد و لێـی زویر بـوون
چـل رۆژ و شـــــەوان کـــــەوت لەدەم چـەم
زیندوو بوو بـەدەم بـەڵام بـە حـاسـتـــەم

دەرچوونی میری بۆتان بۆ راو و نێچیرێ

نێچیرگری دەنگ و باس و خواسان
وا ریزی وتاری خۆی دەدا سان
رۆژی هەڕەتی بەهار کە خۆشی
دار و دەر و بەرد و هەردی پۆشی
بە گیا و گوڵ و چلووکی بە کڵووک
رازاوە جیهانە پیرە وەک بووک
هەر یەک لە نواڵ و کێو و دەشتی
بووبوونە برەو بەری بەهەشتی
هەر باخچەیە وەک بەهەشتی گەورە
سەرچاوەی ئاوی ژین لە دەورە
هەر کێوە لە جۆری کێوی تووڕێ
موسا دەبوو پاپەتی ببووڕێ
هەر چۆمە لە جۆری هەژدیهایەک
هەر داڕێ بەزاری خوێ خوایەک
هەر سوورەگوڵێ گڕێکی بێ تین
هەر چیمەنێ شین و شادی بێ شین
چی بولبولە کردبوویە گاڵە
هەرچی مەلە بووبووە هاوپاڵە
گاکێوی و ئاسک و مامز و گۆر
کەو قاز و قورینگ و کۆتر و پۆڕ
گەلگەل دەچرین لە کێو و شاخان
پۆلپۆل دەفڕینە مێرگ و باخان

ئەو کـــاتەیە باوی گـــەشت و راوە
هـەر کـەس کـــوڵی دڵ دەنێـــتـــە لاوە
فـــەرمـــانی ســـەرۆکی کـــوردەواری
وابوو کـــە بەیانی خـــەڵکی شـــاری
گش خـــۆرت و جـــوان و پیـــر و لاوێ
بـابـێن لـەگـــــەڵم بـچـــــیـنـە راوێ
زوڕنـا و کـــەڕەنـا و دەهـۆڵ و دنبـــەک
بێـنن هـەمـــوو بێن بـە چـەک چ بـێ چـەک
نێـــــرینـە بمـێنـنـەوە لـە مـــــاڵان
مـــــاڵ و ســـــەریـان دەدەن بـە تـاڵان
ئـامـــــــادە بـەچـەک ئـەوانـی بـوویـان
هـەر کـــون دەبەیان نەبوو هـەمـــوویان
کـــۆبوونـەوە گـــشت لە دەوری شـــارا
رووت و بـەشـــــمـــــەک هـەژار و دارا
پێـخـواس و بـەکـەوش و مـیـر و ئاشێـڕ
سـەربـەرز و نـەوی و بە پێ و شـەل و گێڕ
هـێـنـدێک چـەکـــە چـەک بـڕێک بـە پرتـاو
بـەو بـەزم و هـەرایە گـــەیـنـە جـــێـــڕاو
دابـەش بـوو شـکـار لـە مـــــاهـ و زەنـوێر
جێ لـەق بوو ورچ رەوین گـــور و شـــێـــر
هـەوهـەو گـــوڕەگـــوڕ لـە جـــۆری هـەوران
پـــێـــی تـــۆقـــی دڵـــی پـــڵـــنـــگ و بـــەوران
بـەگـــــــزادە و پـاڵـەوان و ســـــــەردار
هـی گـــورز گـــران و ســـووکـــەڵە ســـوار
دەگـرن سـەری کـێـو و دەشت و قـەدپـاڵ
دەکـــوتـن دەجـنـن بـە گـــورز و گـــۆپـاڵ

دەگـــــرن دەدڕن وەزیر و مـــــیـــــران
ئاسک بـە کـەمـەند و شـێـر بـە شـیـران
تـاژی و تووڵـە پێـش بە پـێـــشی پـێـــڕەو
ڕاوپـچـکـە دەکـــەن کـــە هـەڵـفـــڕن کـــەو
دەگـــــرن بـەرەگـــــە بـە بـاز و تـەرلان
کـــەرۆێشـکی وەدەر دەنێـن لەســـەر لان
ژێ دەکـشـن و تیـــر بـە گـــەل دەهـاوێن
بـاڵـنـدە دەکـــــــەونـە دەشـت و داوێـن
کـێ دێ بـەزەیـیـی بـە بـێ زمـــــــانـان
دەمـــرن دەمـێ بـەزمـــە بـۆ مـــەمـــانـان
ئەســـپی ڕەســـەنی حـــدوودی گـوێبـــەل
گـرتـیـیـە خـــەنە کلک و یـاڵ و چوار پـەل
با کـێـشـــەوە کـــەن لە گـۆشت هـەژاران
ســـاغـــان بـە خـــۆڕا بـەرن ســـواران
ئێـــــواڕە کـــــە هـات و ڕاو بـەتـاڵ بـوو
دڵـخـــۆش هـەمـــوو لایـە ڕوو بـەمـــاڵ بـوو

پەسنی باغی میری بۆتان دەدا

میر بووی لە تەنیشتی کۆشکێ باخێک
چۆن باخ لە دڵی بەهەشتێ داخێک
تانجێکی گوڵان لەسەر جیهانێ
دارسووبوو سەری لە عاسمانێ
باڵندە ئەوەند بوو لەو بەهەشتە
راست بووبووە بەهەشتی پڕ فریشتە
کاژ دەستەملان لەگەڵ سنۆبەر
نێوان بوو لەناو چنار و عەرعەر
نارنج و بەهێ لە رەنگی زینێ
زەردی کەسەر و کوڵی ئەوینێ
خورما و هەنار و سێوی داران
لێو و مەم و کوڵمی نازداران
شەوبۆ و وەنەوشی تازە دەرچوو
لای پۆلە گوڵێکی کات بەسەر چوو
گوڵ پیاڵەیی گەوهەری لەسەر چنگ
سەر ڕێژ لە تنۆک تنۆکی ئاونگ
دێراوە رەزی تەکووزی ڕێز ڕێز
گیرابوو لە کەسک و سوور پەڕاوێز
پێت وابوو ستێرەناسی زانا
ساڵپێوی لەواندەرانە دانا
دەتدی هەموو شوێن و چاوە چاوە
شینایی لەناوە دەوری ئاوە
هێرۆی ڕەش و سوورگوڵی شەق و گەش
لاسا بوو لە خۆشیی دڵ و بەخت ڕەش

ژوانی زین و مەم لە باغی میردا

ئەو ئاسکی نێچیری راوکەری خەم
چاو ســـوور و تەڕی نەدیتنی مـــەم
ئەو تازە نەمـــامی باخی جـــوانی
ســیس و کـــزی دوور لە باخـــەوانی
پێـــوەندی ئەوین بەکـــۆت و زنجـــیـــر
مـــامـــزێکی مـــەمی دەکـــردە نێـــچـــیـــر
ئەو ڕۆژە کـــە دەرچوو کـــاکی بۆ ڕاو
شـــــوفـــــار و نەیار بڕان لەبەر چاو
نێـــــرینە نـــەمـــــا لە باخ و مـــــالاّ
خـــەرمـــانی خـــەیاڵ لە دەوری هـالاّ
تا هـەل هەیە هـەســتـە ئەم جـیـــهـــانە
چـەپـگـەڕە نـەســـــــــازە بـێ وچـانـە
تا دەرفـەتە ســەیری گـوڵ کـە ئەی دڵ
ترسم هەیە زوو بـچـــیـــتـــە بن گڵ
گـــەشـــتـــێکی بکە لە دەم دەراوێ
تـاوێ لـە مـــــەلان بگـێـــــڕە چـاوێ
بیـســتـوومـە هەیە یەکێ بەختـڕەش
وەک ئێـــمـــە بە ئـاخ و داخ و بێـبـــەش
ڕۆژ نـاڵـە دەکـــــــات و داد و هـاوار
بـەخـــوێنی دڵی دەژی بە شـــەوگـــار
بێـــچـــارە لەدەوری گـــوڵ دەدا خـــول
ئـاوارە مـــــەلێکـە نـاوی بـولـبـــــول

دەرمـــــــــانـی دڵـی مـنـی لـەلایـە
بیـــــبـــــینـم و لـێی بکـەم تکـایـە
وا خـــوایـە دەڵێم بەگـــفـت و پـەندێ
ڕێـم پـێ بـڵـێ دەرکـــــەوم لـە بـەنـدێ
خـۆی دزییـەوە کـەوتە بـاخ و گـوڵزار
بـێ تـایەن و ســەرسـپی و پـەرسـتـار
کـــەم ســەیری گـــوڵان دەهـاتە بیـــری
زۆرتـر دڵـی دەچـووە گـــۆشـــەگـیـــری
بـاخ بـۆیـە بـوو چـۆڵ و دوورە خـــــەڵکـە
بـۆ گـــــریـە و داد و شـین بـە کـــــەڵکـە
بـاڵای وەکـو سـەرووی خـسـتـە سـەر گڵ
فـــرمـــێـــسکی رژانـدە بـن گـــوڵ و چڵ
مـــێـــلاقـــە لـە تـاوی پـەڕپـەڕی کـــرد
خـــونچـــە لـەگـــەڵی بـەرۆک درێ کـــرد
هـــەر داری وەکـــی وی لـــەش بـــەبـــارێ
پـشـکۆ بـوو هـەمـــــوو گـــــوڵی هـەنـارێ
لایـان کـــە دەسـی دەکـــرد بـە بـاســـان
خـــۆیـان دەهـەژانـد لـەگـــەڵ هـەنـاســـان
لـە ســوێی وی لـەســـەر لـک و لـە هـەر پـەل
گـــاڵـەی بـوو گـــــەڵا بـە نـاڵـە بـۆ مـــــەل
فـــرمـــێـــسکی ئـەوەنـدە رشـت لـە چـاوان
ئـاڵ و گـــەش و ســـوور بـوو ڕەنـگـی ئـاوان
سـیس بـوو گـوڵ و شـینکـە کـەوتـە نـاو هـەش
ئـاهـــی لـە هـــەوا بـــووە پـــەڵـە و کـــــــەش
بـولـبـول خـــەمـی خـــۆی لـە بیـــر نـەمـــابـوو
بـۆ ئـەو لـە پـەژارە و و خـــــەمـــــا بـوو

زۆر چاوی گەڕاند لە دۆست و هاودەرد
دایبەستە وتار لەگەڵ گوڵی زەرد
تۆش وەک منی رەنگ لەڕ و پەڕیوی
تۆش ئاخۆ ئەوین دڵی بڕیوی
تێڕاوی هەزار پەڕی تەیاری
ئەی چیتە کە زەرد و کز دیاری
تۆش دڵ بە کوڵ و خەمی وەکی من
تۆش دیارە کە بێ مەمی وەکی من
بولبوڵ لە گوڵی گوڵاوە کڕیار
تۆش وەک منی دوور لە دڵبەر و یار
پێم خۆشە کە ببیە هەمدەمی خۆم
دەردی مە یەکە و منیش وەکی تۆم
خوشکێکی منیش وەکو گوڵی سوور
دڵداری گەیشت و ما لە من دوور
من ماوم و بولبوڵێکی داماو
بۆ یەکدی جگەربڕاو و ساووتاو
بێچارەم و چارەڕەش وەکو ئەو
رەنگ زەردم و رۆژ و بەختمان شەو
هەر جارێ کە بمدیایە تەنیا
بڕیارە گلەم نەبێ لە دنیا

مەمیش بەرەو باغ دەڕوا

چی دێتە سەرت لە راست ئەگەر چەوت
هۆیەک هەیە دێتـــە ڕێ بە هەڵکەوت
دوو یار هەیە دڵســـــووتاون بۆ یەک
لە پڕێکی بۆیان دەڕەخـــسێ هۆیەک
ڕێکەوتی دەبێ و دەگـــەن بە دڵخـــواز
نیـازیان چیـیـە تووشی دێن لە ڕێبـاز
مـــــەم هێندە لەشی گـــرانی ئازار
ڕۆژێ کـە نەمـابوو کـەس لەناو شـار
کـــەوتە ســـەری بیـــری دینی زینێ
بیـــمـــاری نەهێـشت گـڕەی ئەوینێ
هـەســـتی نەدەکـــرد بـە لەش بەباری
چـاک بـوو بـە هـــەوای دیـداری یـاری
شـــێـــواویـێ کـــەوتە ناو دەروونی
دەرچوو بوو لە دەســـتی دەرنەچوونی
ئاواتـی دڵی دەچـوو لـە پێـــــشـــــا
وەک خـدری نەمـر دەسی دەکـێـشـا
سـەرکێش بوو دڵی پسـاندی هەوسـار
هێـدی نەبوو تا گـــەیشـتـــە گـوڵزار
زینێک کـــە بەرۆژ و شـــەو دەم و ژەم
گـیـــرابووە ناو تەمی خـــەمی مـــەم
دەیویست هـەر ئەوەند بژی بە ژینـێ
جـــاریک بەتەنێ مـــەمی ببـــینـێ
روانی لە نەکـــاو مـــەمـــە و لەدەر هات
وا داری هـومـــــێـــدی بۆ وەبـەر هـات

عیسا گەیی بۆ نەخۆشی حەستەم
بووراییەوە دڵ گـــــــــــرێ درا دەم
تاســـاو تلی دا دڵی و ســـەری خـــول
پێـــســـیـــری درێ لە تاوی بولبـــول
بـێ هێـــز و توان کـــەوت بە بێ هۆش
سەرچیمەنی کرد بەبەژنی گوڵپۆش
مـــەم هات و لەگـوڵ خـشـاندی چاوێ
وێســـتـــا لە پەنای وەنەوشـــە تاوێ
ئەی گـــوڵ وتی گـــەرچی نازەنینی
کـوا وەک پەڕی کـوڵمی سـووری زینی
لاوچاکی هەرچەند وەنەوشی پەڕگـەش
ڕێت ناکـەوێ بـچـیـە پاڵ کـەزیی ڕەش
هـۆ بولبـــول ئەگـــەرچی دەردەداری
ســـووتاوی گـــڕی گـــوڵی بەهـاری
تاقـە گـوڵەکـەم لە گـوڵتـە گـەشـتـر
خـۆشـم لە تۆ بەخت و چـارە ڕەشـتـر
دڵداری بـەڕاســـــــــتـی مـنـم مـن
بێـــهـــووده ژیانی خـــۆت دەکـــەی ون
گـــوڵ هەر نـە یەکـێکە ســـەد هەزاران
دەڕوێن لـە زەوی هـەمـــــوو بـەهـاران
هـەر دڵبـــەرێ چـەشـن و جـــۆری زۆرە
بـێ نـرخـــــــە هـەچـێـکـی زۆرە بـۆرە
هەر جـێـیـە دەچی گـوڵ و گـوڵۆکـە
هەر جـاییـیـە گـوڵ گـەڕۆکـە سـووکـە
ئەو ســـووڕە گـــوڵەی کـــە من بژاردم
دامـێ دڵ ئەوینـی پـێ ســـــپـــــاردم

وێنەی لە جـیـهـان نـیـیـە یەکی تر
نـایـبـێ زەوی چـەشـنـی زیـنـێ چی تـر
دڵداری گـــوڵێکی وا کـــە نـەمـــرێ
چ بکا و بـە چ بـارێ چاری دەکـــــرێ
ســەرگـــێـــژ دەگـــەڕا بەدەم گـــرینـێ
لـە پڕێکی گـــەیشـــتـــە بـەژنی زینـێ
ئەو زینـە کـە بووی دوو سـەد پەرسـتـار
ئـەو بـەژنـی لـە پـەلکی گـــوڵ بـە ئـازار
خـــۆی داوەتە ســـەر گـیـاوە بـێ هۆش
تومـــەز لـە مـــەی ئەوینـە ســـەرخـــۆش
ئـەو گـــەوهـەری بـێ هـەواڵە لەو شـــوێن
بەرچاوی کـــەوت مـــەمـی جگەرخـــوێن
لەرزی وەکـــو ئاو و چوو لە ســـەر هۆش
پێـــڵـــووی چەمـی بوون لە زینی پاپۆش
فـــرمـــێـــسکی پەڕینـە لاقی زینـێ
دارگـــوڵ وەگـــەشـــا بـە ئاوی ژینـێ
ئـاونگی تکاند و خـــونچـــە پشکووت
زین ژیـایەوە مـــەم بـە تیـــری ئەنگووت
بڕوای نەبوو چـاوی مـــەســـتـی زینـێ
پێـی وابـوو مـــەمـی بـەخـــەو دەبـینـێ
هـەر تاکـــو مـــژی گـــومـــانی لاچـێ
ویســـتـی دەمـی تەڕ بکا بـە مـــاچـێ
خـۆی هێـشـتـە گـەلێک نـزیک نەکـردوو
بۆی ژیـاوە نێـچـیـری نـیـوە مـــردوو
چۆن ژینـێ گـەیشـتـە مـەم کـە هـەسـتـا
زینـی لە تەنیـشـت و دەست لە دەسـتـا

لەو خۆشییە هەردوو گێژ و وڕ مان
بێ ورتە و لاڵ و پاڵ و کڕ مان
داخواز بە دڵە و بەڵێن بە چاوە
تا کاتێ گڕێی زمان کراوە
ئەم جارە بە گازنان و نازان
بەربوونە گلە و نیاز و رازان
دیتیان گلەیی لە دەردی دووری
بێ بەهرە بوو کاتی پێ دەبووری
با دەستێ دەبەژنی یەک وەرێنن
ریشەی کوڵ و کۆ لە رەگ دەرێنن
دووی تازە نەمام لە یەکدی هاڵان
تاڵانە مژینی لێو و خاڵان
نۆشییان مەی دڵتەڕی لە لێوان
نە ژمارە لەوێ هەبوو نە پێوان
کوڵم و چەن و لێو و سنگ و گەردن
هەریەک دەم و دەستی بۆ دەبردن
سەر بوونە گران لە سووکە ماچان
هەر دەرد و کەسەر بۆ دادە پاچان
زین بووبووە گڕ ئاگرێکی حەستەم
پڕ تین و دەئایسا لەبەر مەم
مەم بووبووە پەپوولەیەک مەرگ کڕ
پەروانە بوو خۆی دەخستە سەر گڕ
بیگوێزنەوە ئاشکرایە جێ و شوێن
زۆر خۆشە تلانەوەی لەسەر نوێن
لەو باخە هەبوو چ سەرسەرایەک
ئاوێنەی جەم جیهان نومایەک

مـــەم پیـــادە و زین لە باوەشی مـــەم
وا دەســـتـــەمـــلان و دەم لەناو دەم
ســەرکـــەوتن و گـــەینە شـــانشـــینان
هـەڵچـــوو گـــڕی دڵ لە دڵ بـە تینـان

زین وا دەمی مـــــەم دەبمژە لێـــــوان
مـەم وا مـەمی زین دەبوگشـە سێـوان
با چاو بەبـەفـر کـــەوێ لەســـەر سنگ
بـا پـڕ ببـێ قـــــوڵکی مـل بـەئـاونگ
خـــۆی گـــەردنی یـەکـــتـــری بنۆشن
مـەست ببن و لـە شـەرمێ چـاو بپـۆشن
تـۆڵـەی دەمـی دووری ســـــــێـنـدراوە
هـەر نوێژێ کـــە رۆییـــبـــوو گـــەڕاوە
ئەو نـوێژە کـە مـاچ دەچێـتـە جـێگەی
هـەڵدەگـــرێ ســـەرت بـچـێ لـە رێگـەی
ئـازاد بـووبوو لـەش لـە پـێ هـەتـا ســـەر
بێـجگـە لە نێـوانی چۆک و کـــەمـبـــەر
پـاوان بـوو نـێـــــوانـی رانـی هـەردوو
پاســـداری لـە پاکـــژی لـەســـەر بـوو
دڵداری بـە راست و پـاک و خـــــاوێن
چـاوی تـەڕ و ســـــوور دەبـێ نـە داوێن
ژەنـگ ناگـــرێ هـەرچـی زێڕی چـاکـــە
پـیس نـابـێ کـــەسـێ بـنیـــچـــە پـاکـــە
نـەخـــــوازە ئـەوین وەهـا بـبـــێـت زاڵ
رۆژێـک هـەڵێ هـەڵکـەوێ بـە چـەند ســـاڵ
چـۆن پـەسـنـی بـدەم دەبـێ چ بـێـــــژم
تـێ مـــاوم و کـــاس و گـــێـــژ و وێـژم

میر و راوکەر بەسەریاندا دێن

مـەیگێـڕ نەچی دەست لە ئێـمـە بەردەی
سـەرخـۆشم و مـەست بەڵان بەبێ مـەی
مـەسـتی کـە گـەیشـتـە نازەنینان
ورتـانـدی لـە مـن دەمـی بـریـنـان
هـەرچەند بە روالّەت مـەی پەرسـتین
راسـتی بـە مـەی ئەوینـە مـەسـتین
سـەوداگـەر و مـەستی دەستی تۆ نین
مـەسـتی مـەیەکی لەمـێـژ و کـۆنین
ئەو مـــەی نـە بـە رەنگ و بـۆ دیارە
ئەو مـــەی لە جـــوانیی کـــردگـــارە
دڵمـــان بـە خـــواوە بـەســـتـــراوە
هێـشـووی مـــە لە باغی ئەو چناوە
مـــەیگێـــڕ دەوەرە لە ڕێی خـــوادا
بـۆم تێ کـــــە پەژارە دەین بـە بـادا
لـەو بـادە کـــــە دەتـگـەڕانـد دوێنـێ
ســـەرخـــۆشی هـەتاهـەتا دەمـــێنـێ
بێـــهـــۆشی تیـــا ســـەرەونخـــوونـە
بەپـریشکێ دەروون هـەمـیـشـە روونە
هـەر تاقـــە قـــومـــێکی لێ بـچـێـــژم
یـەکـجـاری خـــەم و خـــەیاڵ بنێـــژم
لادەم لە ســـەرم ســـەرئێـشی دوێشـــەو
وشـــیـــاربمـەوە لە گـــێـــژی و خـــەو

هۆشم له دەسم نەچێ وەکـــو مـــەم
مـــەرگم بەســـەرا نەیە وەکـــو هەم
رۆژی تەمـــەنم گـــەیشـــتـــە ئێـــوار
ئاگـــام نەبڕێ لە خـــۆم بەیەکـــجـــار
هیـــــوای دڵـی ژار و هـەرزەکـــــارم
جـــێگایە هـەبێ کـــە لێی وەشـــارم
ئێـــوارە کـــە مـــیـــر لە راو گـــەڕاوە
لەو باخـــــە بە لەشکر و ســـــوپاوە
فـــەرمـــووی بەهـەواڵی دیوەخـــانێ
بـا دابـبـــــــەزین بـدەیـن وچـانـێ
لێ دەن کـــەڕەنا و دەهـۆڵ و شـــەپـــوور
ئاهـەنگ بگەڕێ بـە ســاز و ســەمـتـوور
بەریان دەنە مـێـشـــە ئاسک و گـۆران
بـریـان ببێ بـۆ مـــــــە سـنگـی پۆڕان
هـاوپیـــاڵە و بادەگـــێـــڕ نەکـــەن رەو
بەزمی مـــە لە کـۆشکی باخـــە ئەمـشـــەو
دیتـیـــان دەر و پەنجـەرەی لەســـەرپشت
پرسـیـــارێ دەهـاتـە ســـەر دەمی گـشت
کـــێـــیـــــە لە ســـەر و ژیان بووە زویر
پێی ناوەتە کۆشک و ســەر ســەرای میر
ئەو دڵتـــــەڕ و دڵســـووتاوی یەکـــتـــر
گـــیـــرۆدەی بـەند و داوی یەکـــتـــر
لـــەو بـــگـــرە و بـــەردە لـــەو هـــەرایـــە
لـەو زرم و کـــــــــوت و زەنـازەنـایـە
وشـــیـــار نەبـووبوون پێـــیـــان نەزانـی
گـوێبـیس نیـیـە مـەسـتی کـامـەرانی

مـیـر راسـتـەخـۆ کـەوتـە شـانشـینێ
جـــێـــژوانـی مـــەمـی هـەژار و زینـێ
گـــۆڕاندی کـــە کێ لـە ژین بـووە تێـــر
وێراویـەتی پـێ بنێـتـــە جـێـی شـــێـــر
تـاریک بـوو نـەکـــاری کـــەس ببـــینـێ
کـــوژایـەوە تیـــشـکی کـــولّـمـی زینـێ
مـــــــەم چـوو لـە نـوێـنـی پـالّـی داوە
زینیـــشـی وەشـــارت لـە ژێر عـــەباوە
بـەچـرا دەر و ژوور کـــە روون کـــراوە
بـەکـــــزێکـەوە مـــــەم وەرامـی داوە
بمبـــەخـــشـــە نـەخـــۆش و بێ بـڕەسـتـم
هـیـچ هێـزی ئـەوەم نـیـیـە کـە هـەسـتـم
گـەورەم تـۆ دەزانـی چـەند نـەخـۆش بـووم
تـا دوێـنێ بـە دوور لـە بیـر و هـۆش بـووم
ئـەمـــڕۆ کـــە ئـەتـۆ دەچـوویـتـــە راوێ
مـن خـــۆم نـەدەگـــرت لـە جـــێـگـە تـاوێ
مـــەم شـــۆڕەســـواری پێـشـــڕەوی مـیـر
بێـبـەش بـێ لـە گـەشـت و راو و نێـچـیـر
ســـــووتـا جـگـەرم نـەمـــــا ســـــرەوتـم
پـەتـیـــــارە و شـــــێـت وەچـۆڵـی کـــەوتـم
شـل بـوو لـە پـڕێـکـی هـێـــــزی ئـەژنـۆم
خـــۆم دیـتـــەوە وا لـە بـاغـــەکـــەی تـۆم
بـێ ئـەرکـە نـەخـۆش وتـی بـە مـــەم مـیـر
تـووشـت نـەبـوو هـیـچ بـە تـووشـی نـێـچـیـر
مـــیـــرم وتـی تـووشـی مـــامـــزێـک بـووم
چـۆن مـــامـــزێ تـووشـی دڵـدزێـک بـووم

سـەرمـێگەلی پۆلی چاو کـەژاڵان
رەوتـی دڵ و هـۆش دەبـا بـە تـاڵان
بۆی خـۆشی دەدا بە ئاسکی چینێ
چم دی وەکـو من چ کـەس نەبینێ
دەیڕوانی هـەرچەند بە نیـوە ئاوڕ
جـەرگم دەتوا دڵم دەبـوو سـڕ
پێم وابوو فـریشـتـە بوو نەئاسک
لە کـوێ هـەیە ئاسکی هێندە ناسک
پێش پێی تۆ لەناو هـەمـێـزی من بوو
تۆ هاتی و ئەو فـریشـتـە ون بوو
تـاژدین لـە وڕێنـەکـانـی زانـی
زین گـەییـوەتە ئێـرە بۆ ژوانـی
مـەم شـێـتـە وتی هەڵەی بپـۆشـە
نازانـێ دەڵێ چی زۆر نـەخـۆشـە
با لەو بگەڕێین ببـێـتـە ئاهـەنگ
با مـەی بگەڕێت و دەنگ بدا چەنگ
با تـاوێ بـەبـادە سـەرگـەرم بـین
بـۆ دەردی ئـەوینـێ دڵـنـەرم بـین

برای چاک بۆ رۆژی تەنگانە بەکارە

ئەو جـۆش و خـرۆش و بەزم و ئاهـەنگ
زۆرتر مـەمی کـرد زەبوون و دڵتـەنگ
تاژدین دی کـە مـەم گـەلێ کـەساسـە
لێـی پرسـی بـە چـاو بـرا چ باســـــە
مـــەم دەســتی لە ژێر شـمـــەک دەرانی
بسکی رەشی زینی دا نیـــشـــانی
پاپوکـــــەیەتی لە پشت مـــــەمی ژار
جـووتێ کـەزی رەش وەکـو دوو شـامـار
دی کـــــارەکـــــە گـــــەند و نـالـەبـارە
بـۆ رۆژی وەهـا بـرا بـەکـــــــــــارە
هـەر لاق و دەســــــــێـکی بـوو بـەبـاڵێ
هـەرچی زووە خـــۆی گـــەیاندە مـــاڵێ
ئـەســـتی وتی رەنگ لە روو نـەمـــاوی
کـێت دوژمنە چیـــتـــە داشـــڵـــەژاوی
تـاژدیـن وتـی مـــــــــاڵـە دوژمـنـی مـن
کـــــۆتێکە لە پـیـل و گـــــەردنی مـن
ســـــەرمـــــایەی گـــــەورە و گـــــرانم
بیـــــبـــــیـلـەی هـەردوو چـاوەکـــــانم
مـەم بوو ئەو و زیـن لە گـێـژی کـەوتوون
ســامـانـی مـە گـەر نەچێ ئـەوان چوون
گـــــەر ئـاگـــــرێ بـەرنـەدەینـە خـــــانوو
بـۆ چـاری ئـەوان نـەمـــــــا بـیـــــــانوو

مـــاڵ بـۆ مـن و بۆ تـۆ کـــۆڕپـه ســـاوات
ئـەم پیـــاوەتیـــیـــەم دەویست بە ئـاوات
بیســتـووومـه کـەســانی خـانـه سـووتاو
ئـاگـــــر دەکـــــوژێنـنـەوە بـەهـۆی ئـاو
مـــن ئـاوی بـــەڵا دەری بـــراگـــــــــــر
ئـەم شـــــەو دەکـــوژێنمـــەوە بـەئـاگـــر
مـــاڵ ئـاگـری گـرت لەســـەر هـەتا خـــوار
تـــاژدیـــن مـــلـــی نـــا لـــه داد و هـــاوار
خـــزم و کـــەس و کـــار و هۆز و هـاواڵ
یەک جێ هـەمـــوو بـازی دا رووەو مـــاڵ
هـەرکـەس کـه لـه بـاغ و ســەرســەرا بـوون
تـاقـــێکـی نـەمـــــا بـەرەو هـەرا چـوون
مـــەم مـــوژده دەدا بـه زیـن کـــه تـاژدیـن
بـڕوانـه کـــــه چـی لـەبـاره کـــــردیـن
دەریـای خـــــەمـی لـێ وشـک هـەڵێـنـاین
بـه گـــــڕێکـی لـه دۆژەهـــی دەرێـنـاین
تۆ هـەســتـــه بـچـۆره کـۆشـکـی شـــایـی
مـن تـووڕ بـده ئـاگـــــری جـــــودایـی
تـاژدیـن هـەچـی بـووی هـەمـووی ســەروبـەر
لـه شـمـەک لـه بـەرگ لـه خـشـڵ و زەنـبـەر
لـه پیـــاوەتیـــیـــا کـــه گـــشـــتـی دانـا
مـــا نـاوی نـەمـــر لـه رووی جـــیـــهـــانـا
لـه دڵـی خـــــۆدراو دەراوێ کـــــاکـــــه
کـــــارت کـــــه هـەیـه بـەنـاوی چـاکـــــه
قـــالۆچـه وەکـــۆ دەکـــەن شـــیـــاکـــه
گـــەر پـاکـی نـەپـاک لـه خـــۆت جـیـــاکـــه

بەختی کە دراو بیبەخشە بیخۆ
دەیبەن کەلەپوورکڕان بە فیڕۆ
ئەو کاتە گیان دەچێتە باڵا
نەدراو نەشمەک بە دەستی والا
بازاڕی ئەوێش وەک ئێرە وایە
هیچت نەبێ چت لە دەستی نایە
کەی نرخی بەهەشتە دوو وتەی ڕووت
کەی ڕێ هەیە بچتە پێشێ نابووت
خۆشیت گەرەکە لە ڕۆژی داوی
پێشبارێ بەڕێ کە تاکو ماوی
یان بەختی بکە لە ڕێی هەواڵان
پاش مردنی خۆت دەچێ بەتاڵان
تاڕدینێ چ خۆشە هەڵکەوێ بۆت
ناوێکی نەمر بسێنی بۆ خۆت
دەستت کەوێ دۆستی راستەقینە
هێژای هەموو گەنجی سەرزەمینە

رازی دڵداریی زین و مەم بە گوێی میر دەگا

شـــای پایە بڵندی خـــۆشـــەویســـتی
خـــونکاری جـــیـــهـــانی دڵپـــەرســـتی
ئەو ســەروەرەی خێـوی تەخت و بەخـتـە
ونبـوونـی لە چاو شـــتـێکی ســـەخـتـە
وەک رۆژ کـــە لە عـــاســـمـــانی چوارەم
لـەم جـــــێگـە و رێگـە دوورە هـەردەم
بـێ بـەرگـــــر و پـەردە تـیـــــشـکـی داوێ
کـــــام چاوە نـەبـیـنـێ تـیـــــشـکـی تـاوێ
دڵداری و خـــــــۆر وەکـــــــو بـرانـە
شـــــێـــــرانـەوەیان گـــــەلێ گـــــرانـە
تـیـــــژبـاڵ دەفـــــرن نـێـــــوانـی دەبـڕن
لـەمـــــپـــــەر دەپـەڕێـنـن و پـەردە دەدڕن
رازی دڵی زین نـهـــــێـنـی یی مـــــەم
هـەر هێـنـدە ژیـا کـــە هـاتـە ســـەر دەم
بـلـوێـری شـــــڕی زمـــــانـی نـاســـــاز
ئـاوازی دەدا لـە چـۆڵ و رێـبـــــــــاز
لـەو جـــــووتـە وەهـا بـڵاو بـووبـوو دەنـگ
بـەو بـوو گـــەڕی کـۆڕی بـەزم و ئـاهـەنـگ
لـەو مـــــــۆم و پـەپـوولـە بـێ بـرەو بـوون
بـــەر هـــەر وتـوێـرەیـــەک هـــەر ئـــەو بـــوون
وەک شـــــەوچەرە بـوو لـە دیـوەخـــانـان
دڵخـــۆشـکـەرە بـوو لـە نێـــو جـــوانـان

دووی دوور لە هەموو گوناە و سووچێک
ناویان چووە هەر کەلێن و سووچێک
هەر زارێ وەکو بنێشتە خۆشە
دەیجوو لە هەموو کەنار و گۆشە
هەر رازێ کە جارێ کەوتە زارێ
وا بزانە کە کەوتە زاری شارێ
وشتر نە بەسی بوو بارگرانی
وا زەنگولّەشی خرا ملانی
بێکار و زمانشرِ و نەزانان
مندالّ و ژنان لە دەرک و بانان
گفتیان گر و ور کە زۆر و کەم بوو
دلّ پێکەوەبوونی زین و مەم بوو
بووبووە سەروین لە بەند و بەیتان
تا تەنییەوە گەییە بەکری شەیتان
دەستەوبەجێ رێ و رێ نەبوو گیر
نووک و بەدی نایە بەردەمی میر
میر پرسی کە چۆن دەزانی وایە
بۆم دەربخە لەم گلّۆلّە تایە
بۆم روون کەوە بیخە بناوان
چۆنی بگرین بە سووچ و تاوان
هاسانە وتی بنێرە مەم بێ
تاق ببنەوە خۆت و ئەم لەیەک جێ
شەترنجێ بکەن لە مەرجێ دلّخواز
لێم روونە کە دێنە روو نیورِاز
دۆرِاندت و بردتەوە لەجێوە
لێی پرسە بلّێ دلّت بەکێوە

ئـازایـه نـەتـرســـــــــــه پـاڵـەوانـه
ســـــینه و دڵی پاکـــــژه و جـــــوانه
دڵـــدارەکـــی راســـت و بـــێ درۆیـــه
دەیڵێ کـــــه دڵی له خـــــوشکی تۆیه
خـۆت ئەو دەمـه خـێـوی بیـر و ژیری
خـــاوەن دەســـەڵات و بەند و شـــیـــری
خـــونکار وەکـــو مـــاری ژەهـردارن
جـــــوان دیاری دەدەن لە بن نـەیارن
مـــاچت کـــه دەکـــەن بتـــرســـه ژەهره
زیانیـــان پتـــره له ســـوود و بەهـره
خـۆت توخنی مـار نـەکـەی کـەم و زۆر
مـار مـاره چووزه و سـپی و رەش و بۆر
هـــەرچـەنـــده لـــەلای بـــەنـرخ و نـــازی
پێک بێنێ هـەچیکی لێ بخـــــوازی
تۆزێک لەگـــــەڵت دڵی کـــــه گـــــۆڕا
جـــێت چا دەکـــرێ له تەنگی گـــۆڕا
نـەخـــوازه کـــه پیس و دووزمـــانیش
لای بن چ دەکـــەی له چنگ ئەمـــانیش
ئەی خـــوایـه نەکـــەی نزیکی ســـەردار
نـەپیـــــاوی هـەژار و پاک نـەبـەدکـــــار

میر و مەم شەترەنج دەلەیزن

شـــاســـواری بناری خـــاوەرســـتـــان
خـــوای بـەرز و بڵندی رۆژپـەرســـتـــان
رۆشنکـەرەوەی بـەژ و کـــــەژ و کـــــۆ
کـــاتێ کـــە وەســـەر کـــەوت لە ئاســـۆ
تیـــرێژی کـــە رشت و دابەشی کـــرد
دەوری شـــەوەزەنگی دا و کـشـی کـرد
مـانگ بـەو کـشـەمـاتە کـۆی سـتـێـران
وەک پیـــــادە لـە گـــــۆڕێ هـەڵوەژێـران
مـیـر ئەو شـەوە چەشنی شـێـری زامـار
هـەر جـــینگڵ و پێـــچی دا وەکـــو مـــار
شـــەوگـــاری گـــەیاندە رۆژ بـەبـێ خـــەو
خـــەم کـــەوتە دڵێکی خـــەو دەکـــا رەو
شـــای تـاوێ کـــە هـاتـە ســـەر زەمـــینـێ
شـــای ئێـــمـــە گـــەیشـــتـــە شـــانشـــینـێ
فـــەرمـــووی ئەوی نـۆکـــەری بـەکـــارن
هـەرچی لـە چـەک و شـــمـــــەک تەیـارن
کـێ دەس کـــــــەرەوەن هـەڵـی بـژێـرن
دەورەم دەن و پـــاســـی مـــن بـــدێـــرن
ئەمـــڕۆ دەمـــەوێ بەســـەر مـــەمـــا بـێم
با بـزانـێ کـــە ئەو چـیـیـــە و ئەمن کـێم
بـۆم بـانـگ کـــــەن و نـابـێ پـێ بـزانـن
تـاژدیـن و ئـەوانـی ســـــــەر بـەوانـن

مـــەم دی لـە تەلاری مـیـــری دوو رەنگ
رازایـەوە کـــــــۆڕی بـەزم و ئـاهـەنـگ
هەر جێ پڕی خـــۆش و بـۆنی خـــۆشـــە
مـەیگێـڕ دەڵـێ خـۆش بە مـــەی بنۆشـــە
پاش تاوێ بە مـەی کە سـەر گـەرم بوون
شـــەرمن کـــە بـەبادە بـێ شـــەرم بوون
هـیـچ دوانـێ نـەمـــــا لـە دێـو و لـە درنج
کـێـشـــای وتـە تا گـەیشـتـــە شـــەترنج
رووی کـــردە مـــەمێ ئـەگـــەر بـخـــوازی
ویســـــــتم لـەگـــــەڵم بکـەویـە بـازی
ئـامـــــرازی لـەیســـتنت لـەپێـــشـــــە
کـێـشـــەی من و تۆیـە دەست بکێـشـــە
کـێ بردیـەوە مـــەرجی ئـێـــمـــە وابـێ
هـــەرچـی بـیـــــــــەوێ دەبـێ رەوابـێ
لاوێکـی لـەلا بـوو مـــــیـــــر چ لاوێک
ئـازا و بـەکـــــار و خـــــێـــــوی نـاوێک
رۆسـتـــەم دەسـی بـەسـتـــرابـوو لای ئـەو
بـۆ جـــوانـی نـەبوو یـەکـــێکـی تای ئـەو
ســـــەرتـۆپی کـــــوڕان و ناوی گـــورگـین
مـــەرد و بـەئـەمـــەگ گـــران و ســـەنـگین
هـاوبـازی و هـاودەمـی مـــــــەمێ بـوو
هـاوشـــــادی هاوخـــــەمـی مـــەمێ بـوو
زانی چـیـــیـــە خـــۆی گـــەیانده تـاژدین
تـاژدیـنـی وەکـــــــو پڵـنـگـی بـە بـریـن
ئـاگـــــایی بـە عـــــارف و چـەکـــــۆ دا
هـەر شـــێـــرە چـەکـی هـەرای لـە خـــۆدا

رازاوە کـەمـەر بەخـەنجـەر و شـیـر
دڵگیـــری برا گـــەهـانە کن مـــیـــر
لـەم هـاتنـە مـــەم دووبـارە بـوو گـــەش
مـــۆرەی لە دووبـارە بـوونە دووشـــەش
ئـەسپ و روخ و فـیـل لـە دەرکـــە هـاتـن
دییـان مـیـر و وەزیر شـاش و مـاتن
مـــەم دیـارە لە وازی کـــاری ســـازە
مـــیـــر بـۆیـە دەڵێ دوودەســـتی تـازە
ئـەم دەســتـــەشی بردەوە دەمـــەو جـار
دیتی لـە روانگـە بەکـــری شـــوفـــار
وا زیـنـــە لـــە پـــەنجـــــــــەران دیـارە
چـــاو و دڵـــی چـــاوەنـــۆڕی یـــارە
رۆژێکە لە مـــانـگ دەگـــێـــرێ چـاوی
بـــڕوانـــە چ داوێ کـــــــــــەوتـــە داوی
کـــایـە وتـی مـــیـــری مـن بـەجـــێـــیـــە
نـابـەیتـــــەوە تـاکـــو مـــــەم لـەوێیـــــە
بـا جـــێـگەی خـــۆی بـەتـۆ وەگـــۆڕێ
لێـم رووبـە دەدەســـــتـی مـــــەم دەدۆڕێ
مـیـر گـۆڕییـەوە جـێ بـەجـێی مـەمی ژار
جـێـگەی مـــەمـێ کـــەوتـە رووبـــەڕووی یـار
هـەر چـاوی مـــەمـێ کـــەوت بـــەڕووی زیـن
گـورجـێ لـە دەسـی چـوو فـیـل و فـــەرزیـن
چـاوبڕکـــە بـەجـــۆرێ هـۆشـی گـــۆڕاند
ئـەســـــپـی بـە پـیـــــادەیـەک دەدۆڕاند
لـەو دیـمـەنـە مـــــەم وەهـا بـووبـوو مـــەسـت
هـۆشـی نـەبـوو دای لـە دەسـتی شـەشـدەسـت

ها مـــەم وتـی مـــیـــر دەبێنە دڵخـــوام
فـــــەرمـــــوو چ دەڵێی وتـی لە رێدام
فـەرمـــووی نە شـــتـێکی وایە دڵخـــواز
ویســـــتم لەگـــــەڵت ببم بە هـاوڕاز
رازی دڵی خـــۆت کـــە ئـاشکراکـــەی
لای ئـێـــمـــە گـــرێی دڵت رەهـاکـــەی
کـــێت دڵبـــەرە کێ دڵت لەســـــەریە
هـەرکێ بـێ فـــریشـــتـــە یـانـە پەریە
هـەر نـاوی بـهـــــــێـنـی بـۆتـی دێـنـم
گـەر خـــواهیش و زۆرە بۆت دەســێنم
هـەل هـاتووە دیـتـی بـەکـــری بـەدفـــەڕ
قـــەل هاتە قـڕین و کـــەوتە ســەر گـــەڕ
هـەر کـــەس وتـی یـاری مـــــەم بـناسـێ
واقـی وڕ دەبـێ و ســـــەری دەمـــــاسـێ
زۆر بۆ مـــەمـی چارەڕەش کـــەســـاسـم
لـەو رۆژەوە دیـومـــــە هـێـــڕ و کـــاسـم
بێـــچـــووە قـــەرەجـێکە لێـــو کـــوتاوە
کـــرمـــە و لـە قـــورم دروست کـــراوە
بـەژنـی وەکـــــــو داری ژەقـنـەبـووتـە
وەک ســـــــەلکە بـزووتـە رووتـە پـووتـە
رێـی نـاکـــــەوێ تۆی ببی بـەداخـــــواز
تـووشـم دێ هـەزاری وا لـە رێبـــــــاز
ئـەو تەوســە شـتـێکـی وای لەم مـەم کـرد
تـاس وڕی کـــــــرد لـە هـۆشـی دەربـرد
گـــەورەم وتـی راست نیـــــیـــــە درۆیـە
هـەڵبـەســتـــەیە گـفـتـی ســەربـەخـۆیە

ئەو شـــۆخـــە کـــە بوومـــە تۆزی ڕێگەی
شـــــازادەیـە شـــــانشـــــینە جـــێگەی
هـێـــــلانە بڵـنـدە تـوخـــــمـی پـاکـــــە
ڕووناکـــیـــیـــە نەک لە ئاو و خـــاکـــە
بـێ هـەمـــــبـــــــەر و وێـنـە نـازەنـیـنـە
شـــــــانـازی زەمـــــــیـنـە نـاوی زیـنـە

ئەو گـــــۆتـنـی نـالەبـار و نـاخـــــۆش
کـیـنـە و ڕقـی مـیـری خـسـتـە سـەرجـۆش
گـــوڕاندی لە پـۆڵی دەست و پـێـــوەنـد
بـۆ نـایـخـــــــەنـە بـەنـد و بـیـکـەنـە پـەنـد
خـــوێـخـــۆڕێ کـــە ئەشکێنێ نمەکـدان
زیـندانـی دەوێ لـە تـەک شـــــەتـەکـــدان
دووســـەد کـــوڕی پـاڵەوانی حـــەسـتـــەم
یەک جـارە هـوڕووژمـی کـردە سـەر مـەم
تـاژدیـن و چـەکـــــۆ و بـرای لـەدوو بـەر
هـەسـتـان وەکـو شێـر و دەس بـەخـەنـجـەر
وتـیـــــان گـــــەلـی نـۆکـــــەران بـووەسـتـن
چـۆن ئـێـــوە دەسـی مـــــەمێ دەبـەسـتـن
بڕوانـنـە مـــە خـــۆ نـەگـــێـــژ و کـــاسـن
خـۆ و هـێـز و گـــوڕی مـە بـاش دەنـاسـن
هـەریـەک لە مـە بـێ و لـە ئـێـوە پـێـنـجـسـەت
دەوکـــــــەیـن بـەدەمـی دەبـان لـەتـوپـەت
تـا مـــــاوە تـنـۆکـی خـــوێـن لـەنـێـــو ڕەگ
یـاریـدەری دەبـیـن و کـــــــۆمـــــــــەگ
هـەرکـــــەس لـەوە چـەپ لـە مـــــەم بـنـۆڕێ
گـــۆڕ گـــۆڕیـەتـی ڕێ لـە لـەخـــۆ نـەگـــۆڕێ

میر سەروەری گشتە خێوی فەرمان
گفتی وی لە بانی چاو و سەرمان
خۆی هەرچی لە مەم بکا رەوایە
گیان و سەری مەش لە دەس ئەوایە
دەس بەستە و بێ دەستین لەبەر میر
وا گەردن و پیل و پێو و زنجیر
میر بەستی بەدەستی خۆی دەسی مەم
تاژدین بەری چاوی گرت تەمی خەم
چاری چییە میرە خاوەنی کار
نانخۆریەتی چۆنی بێت بەرەنگار
خونکار مەمی دایە دەستی دژدار
زیندان بووە جێگە بۆ مەمی ژار
ئەو شارە هەمووی جوان هەتا پیر
بۆ گرتنی مەم پەشێو و دڵگیر
لەو رۆوە لە هەرکەس و لە هەرکۆێ
هەر تووک و نزا دەهاتە بەرگۆێ

مەم لە گرتووخانەدا بووەتە چلەکێش

بڕوانە لە رووی گـــەڕانی گـــەردوون
جـــارێک بزەیە و دە جـــار گـــرژبـوون
هـەرچی کـــە بڕێک بـرەو پـەیاکـــات
گـــورجـێ دەیەوێ لە خـــاکی راکـــات
نزمـــە و هـەرچی بـەرزی ســـەر زەوی بێ
پێی خـۆشـە کـە چەشنی وی نـەوی بێ
نـابینی کـــە رۆژی ســـەر زەمـــینـێ
هـەر رۆژە دەخـــاتـە خـــۆرنشـــینـێ
چـەوتـە دزە لارە خـــــــــوارە دووڕوو
وا هـــاتـــووە وا دەبـــێ وەهـــا چـــوو
نـەخـــــــوازە نـەیـاری دڵتـــــــەڕانـە
هـەر ئێـــمـــە دەهـێـــڕێ لـەم گـــەڕانـە
دڵ مـــــان دەگـــــرێ بـەداوی نـازان
پێـــخـــوســـتی دەکـــا لـەبـەر بـەرازان
پێـشـان بە هومـێـد و شـاد و خـۆشین
پـاشـــان لـە دەسی زووخـــاو دەنۆشـین
مـــــەم دەگـــــرێ بـەداوی بسکی زینـێ
رۆی دێلـێ لـە چـاڵ و ژێر زەمـــــینـێ
ئـەو چـارەڕەشـی کـــزی بـەخت کـــــەم
بـــێ دۆسـت و هـــەواڵ و یـار و هـــاودەم
ئـەو بـولبـولی وێڵی دەشت و چیـمـــەن
زیندانـی رەشـی کـــرا نشـــیـــمـــەن

هاوڕازی خـــەم و کـولّ و کـەســـەر بوو
زیندان نەبوو گـــــۆڕی تەنگەبەر بوو
تووشی بووبوو دەردی گـــۆڕەشـــارێ
هـەر تـاوە هـەزار چـەلان نـە جـــــارێ
چاڵ لێی بووە چاڵی مـانگی نەخـشـــەو
ئەو مـانگە دووحـەوتە بوو بە یەک شـــەو
بێ خـــواردن و خـــەو لە رەنج و ئێـشـــا
بووە گـــۆشـــەنشـین چلەی دەکـــێـشـــا
دەرۆیش کـــە کـورشـمـــە کـا لە قـوژبن
دۆســـتی نـەبێ هـەر شـــتـــێک دەکـــا ون
جـــارێک وەکـــو خـــواپـەرســـتی بەنیـــاز
گـــاگـــا وەکی دڵتـــــەڕان بە دڵخـــواز
هـەر تـاوە لەگـــــەڵ کـــــوڵی گـــــرینـێ
بـەو وێنـەیـە رووی دەکـــــــــردە زینـێ
ئـــەی بـــەنـــدی دڵ و چـــرای دەروونم
ئەی بەســـتـــــە بە تۆ نەبوون و بوونم
مـــەزنیت و لەڕاست گـــەدا بـە فـیـــزی
ناپرسی لە ئێـــمـــــە چیـــتـــــە زیزی
لـە دڵـم دەدڕی کـــــــــراسـی ئـارام
گـــــیـــــــرۆدەی تۆم و نـایـەی بۆ لام
لەیلێ وەرە شـــێـــتـی خـــۆت ببـــینـە
چـاوی تـەڕ و ســـــووڕە ژینـی شـــــینـە
شـیـرینـتـری شـیـرنـێ کـەمـێک داد
یـادێـک بـەدڵـت بـگـا لـە فـــــــەرهـاد
دنیـــــا کـــــە لە من بووە بە زیندان
ئەمـــڕۆ بەتەنـێ منم مـــوســـڵـــمـــان

فەرمایشی خۆشەویستی خوایە
فەرمووەی ئەو دیارە وایە
دنیا کە بەهەشتی گاورانە
زیندانی دڵی بە باوڕانە
هەرچەندە دڵم گەلێک پەرۆشە
چونکە لە ڕێگەی تەدایە خۆشە
سوێندم بە دوولێوی تەنک و ئاڵت
بەو بسکی ڕەشت بە ورده خاڵت
سوێندم بە بەری بەیانی لاجانگ
بەو هەنیە کە شۆق دەدا بە ڕووی مانگ

سوێندم بە دوو چاوە مەستەکانت
سەد جاری بەشیوی ناو مەمانت
سوێندم بە نەمامی بەژن و باڵا
سەد ساڵی تریش بژیم لە چاڵا
تا ماوە هەناسەیەک دەزانم
تۆ ناچیە دەرێ لەناو گیانم
لەو بەندە کەوا شەتەک دراوم
پێت وا نەبێ لێت هومێد بڕاوم
ڕۆشم کە ببەن بەناخی گڵدا
دەرناچێ هومێدی تۆم لە دڵدا
هەرچەندە کە میر بەسەر منا هات
ئەم جارە بەلانی دوژمنا هات
بێ جێ نەبوو زۆر سوپاس کە وابوو
ئەو جل نە بە بەژنی من بڕابوو
شازادەی و من گەدا و هەژارم
چۆن ڕێم دەکەوێ ببیتە یارم

تۆ رۆژی بە تیشک و من گڵی رەش
من چقڵ و درِوو ئەتۆ گوڵی گەش
تۆی تازە نەمامی باخی ژینێ
تۆی گەوهەری شەوچرای زەمینێ
مەم سیسە پەپوولەیەک لە پڕدا
ویستی کە بسووتێ خۆی لە گڕ دا
تۆ مانگی گەشی و لە بێ بەشی من
دادەڕزێ بە تیشکی تۆ لەشی من
من لولوپەڕ و ئەتۆی هەتاوم
لێت دوورم و نوقمی ئاوی چاوم
با یادی گوڵم دڵم دەرێنێ
دڵداری هەزار ئەوەندە دێنێ
با بڕزێ لەشم لە گرتووخانە
ئەسرین لە گلێنە ببنە تانە
دەرۆێشم و ئەشکەوتنشینم
دڵخۆشی ئەوینی رووی زینم
مەم بەر لەوە بمرێ مردنی دی
ئەم مردنە ژینە مردنی چی
پابووبووەوە کەوتە ریزی چاکان
دەرچووبوو لە چینی ئاو و خاکان
تیشکێکی گەیشتە ناو دەروونی
رووناکی دڵی بووبووە رێنموونی
هێشتا چلەیەک نەبووبوو تێپەڕ
سەرپاکی گومانی بوونە باوەڕ
سووربوونەوە بۆی شتی نهێنی
راستی وەڕێ هات و کەوتە شوێنی

هـاویـشـــــتی لـه دڵ ئـەوینـی تێـکـوڵ
گـــــوڵ هـاتـه بـەری لـه بـاتـی تێـکـوڵ
گـیـــان باویـەتی چـی لەلاشـی پووچـەڵ
گـــەپـجـــارِی مـنـاڵـه داری کـــۆتـەڵ

گوڵگەشت و بەهەشت و دەشت و چیمەن
لـەو چـاڵـەوە بـووی بـووبـوونـه دیمـەن
دار و دەوەن و چڵ و چیـــــا و کـــــەژ
بێ گـیـــان و ژیـاو لە ئـاو لەســـەر بـەژ
هـەرچـی کـــــــه بـەدڵ لـەوی دەنـۆڕی
هـەرچـێـکـی بـه بـیـــــــریـا دەبـۆڕی
زیـنـێـکـی دەهـاتـه پـێـــــشـی چـاوان
دڵداری بەڕِاســـتـی راســـتـــه ئـاوان
ئـەســـتـێـــرەگـــەریـی دەکـــرد لـه چـاڵا
چـارەی رەشـی خـــۆی دەدی لـه خـــاڵا

زین گلەیی لە گەردوون و

چارەڕەشیی خۆی دەکا

ئەو زینی بەداوی دڵ گـــرفـــتـــار
ئارامی لەلا نەمـــا بە یەکـــجـــار
تا مـــەم نەخـــرایە گـــرتووخـــانێ
هـیـــــوای نەبڕی لە پێکبـــــڕانێ
لەو کـــاتەوە یاری کـــۆت لە پێ دی
دەورەی دڵی دابوو نـاهـومـــێـــدی
ســـەیرانگە و شـــانشـــینی دڵگیـــر
بۆ ئەو بووە بەند و کـــۆت و زنجـــیـــر
دوژمـن بوو لە خـــواردن و لە خـــەوتن
ئارای نە بەڕۆژ نە شـــەو ســـرەوتن
بێ هێـــز و توان و دەســـتـــەوئەژنۆ
هـەر مـــەم مـــەمی بوو بەداد و ڕۆڕۆ
دەتـوایـــەوە بـــۆی دڵـــی رەقـــی بـــەرد
لاواز بووبوو بووبووە مـــوویەکی زەرد
زەردێک وەکـــو رەنگوروی خـــانی
باریک بووبوو چەشنی بیـــرەکـــانی
گـەر لێی نەدەبووەوە هیچ دەروی روون
هـاواری دەکـــردە چەرخی گـــەردوون
چم کـــــردەوە بـۆچی بـوویە دوژمـن
تۆڵەی چ دەســـێنی دێیـــتـــە گـــژ مـن

مـــەم بووبووە بەشم ئەوەند بەقـــینی
هێـــشـــتـــا بەمنت رەوا نەبینی
تۆ تاقـــە مـــەمـــێک بە زۆر بزانی
لـــێـــم بـــدزی بـــرادەری دزانـــی
تۆی ئاگـری هەڵدەکـەی لە کـوڵمـەم
تا گـــــڕ بـگرێ بە مـن دڵی مـــــەم
خـوێنشـیـرن دەکـەی مـەمێ لە زینێ
تا بیـــخـــەیە بەر گـــڕەی ئەوینێ
ســـوودت چ وەچنگ کـــەوت لە بندا
ئەم قـۆزە کـوڕەت نیـــشـــانی من دا
بۆ تـووشی کـچـێکی وەک منت کـرد
ســـووچم چ بوو پاشی بۆ ونت کـــرد
دوو دڵ کـــە بە ئاگـــرت پـرووکـــان
چیت پێ گـــەیی تۆ جگە لە تـووکـــان
لای هـەرکـــــەسـێ بـەزم و پێکەنینە
هەر لای من و مـــەم شـــەپۆڕ و شـینە
دەردی دڵی خـــۆت بە من ببـــێـــژە
هـەر ژەهرێ کـــە پێـــتـــە رۆی برێژە
تۆ یوســـپی من دەخـــەیتـــە چاڵێ
گـــــــوێ نـادەیـە ئـاخ و نـاڵەنـاڵێ
بۆی تـانـە لە چاو و دڵ کـــەســـاسم
هـەر چـاوەڕوانـی بـۆی کـــــــراسم
من بـوومـــــە گـــەدایە چاو لە رێگە
بـێ یوسـپ و بـێ پـەناو و جـــــێگە
یان بیـــــری لـە دەوری مـــــەم دەهـاڵ
دەم دەم دەگـــــەڵی دەکـــــرد سکـاڵ

پێت وا نەبێ من بەبێ تۆ خـــــۆشم
ســـــەد هێندەی تۆ منیش پەرۆشم
ئارام نیـــیـــە رۆژ و شـــەو لە دووری
ســـووچی منە باشـــە لێم ببـــووری

بەو خـــوایە کـەوا لە ژووری ســەرمـان
دەس نـاکـــەوێ لێم بزێک بەدەرمـــان
هـەر ناوە کـــە مـــاوە خـــۆم نـەمـــاوم
بێـــداریـیـــە بووەتە کـــاری چاوم
رۆژان و شـــــەوان لە چاوی گـــریان
خـــــــوێنـاو دەڕژێ هـەناوی بـریـان
ســوێراوی ســوروشکە بووەتە شـەونم
خـــەو نایەتە چاو کـــە بێـیـــە خـــەونم
ئەو زینـی کـــــە دیـوتە وا نـەمـــــاوە
ژاکـــــــاوە پـەڕ و پـەلـکـی هـەڵـوەراوە
ئەو جـــۆرەیە دەردی من شـــــەو و رۆ
بـــێ تـــۆ ئـــەوە ژیـــانمـــە ئـــەدی تـــۆ
لەو جـــێگەیە کـــێـیـــە هاونشـــینت
چۆن دەیبـــەیە ســـەر بەدوور لە زینت
هـیچ کـــەس هـەیە ئاخـــۆ بتـــدوێنێ
تـووشت بووە یـار و خـــــەمـــــڕەوێنـێ
گـــیـــرۆدەی ئێـــمـــــە چۆنە بـەندت
تۆش کـــەوتووە بـار لە لێـــوی قـــەندت
ئەی دڵ وەرە دەر لە لەش بەبێ هەست
ئەی گیان وەرە بیخە سەر لەپی دەست

پارێزی بکەن گـــــەلێک لەو و لەم
چوســـــتی بکەن و بڕۆنە کن مـــــەم
لە زمـــــــان منـەوە بـەرن پـەیامێ
بۆم بێننـەوە زوو لـە مـــــەم وەلامێ
داخـــــــــۆ لـە چـدایـە یـاری دڵدار
ناوی منی جـــارێ دێتـــە ســـەر زار
داخـــــۆ لەگـــــەڵم تەبایە یان زیز
لەو کـولّمـــە گـەشـــەی نەبووەتە پایز
ئێســتـەش وەکـو ســوورگـوڵی بـەهارە
یـان وێنـەی بـولـبـــــــولـی هـەژارە
کـــۆشک لەمـــە بووەتە بەندیخـــانێک
پێم خـــۆشـــە کـــە هەڵکەوێ بـەهانێک
هـەرچۆنـێ ببـێ هـەلێک ســـــەری دەم
خۆشـتـر لە بەهەشـتـە چاڵ لەگـەڵ مـەم
خـــۆزیا لە منیش قـــەڵس ببـــا مـیـــر
وێڕای مـــەمی پێم دەخـســتـــە زنجـیـر
هـەر جـــــارەکی تر مـــــەمم بدیبـــــا
گـــوێم لێ نەبوو با ببـــا هەرچی با
چەند خـــۆشـــە لە کـــاتی گـــیـــانەڵاوم
پەنجـــەی مـــەمی لێک نێ پـەلکی چاوم

تاژدین و برایانی لە بیری چارەدان

پیـــرێ کـــە لە دەردی دڵ بـووبوو پیـــر
خـۆش گـفت و شـیـار و زیت و دڵگیـر
ئاگـا لە جـیـــهـان گـــەڕاوی شـــاران
گـــێـــڕایەوە ســـــەرپێـــهـــاتی یـاران
گـــیـــرانی مـــــەم و گـــرینی زینـێ
وەک ئـاگـــرێ کـــەوتـە رووی زەمـــینـێ
هـەر تـیـــــــرەو هـۆز و رێـز و چـینـێ
هـەر خـــــێـــــوی ئـەوین و دڵبـــــرینـێ
کـێ بـووبـووە زەدەی دەسـی ئـەوینـێ
بـۆ ئـەم دووە کـــەوتـە کـــۆڕی شـــینـێ
ئـەم ئـاگـــــرە تـەنیـــیـــــەوە لە لاوان
ســـــووتـا دڵی دڵتـــــــەڕان لە تـاوان
پێ چوون ئەوی دۆستی دوور و کۆن بوون
تاژدین و ســتی مـــەپرســـە چۆن بوون
بـۆ زینـێ بـەدەردێ چـووبـوو ئـەســـــتی
گـــریـان و شـــــەپـۆڕ بڕی بـڕەســـــتی
تاژدین کـوڵی مـــەم بەجـۆڕێ گـەسـتی
شـێت بوو دڵ و هۆشی چوو لە دەسـتی
هـــاواری دەبـــــردە بـــەر بـــرایـــان
ئێـــوە و دووسـێ پیـــر و کـــەیخـــوایان
ملکەچ هـەمـوو روو لە کۆشکی شـا کەین
بـا بـۆ مـــــەمـی چـارەڕەش تکا کـــــەین

مـــیـــر بەشکە نەرم ببێ بە جـــۆرێ
لە گـــوناهی مـــەمی هەژار ببـــوورێ
عـــــــارف وتی ئەو لە ژیری دووره
دەوپێکێ پلارێ شـــــەرم و شـــــووره
کـــارێکی نەیێـــتـــە چنگ بە گـــەرمی
بێـــهـــوودەیە نـووکـــە نـووک و نەرمی
خـــۆتان دڵی مـــــەزنو باش دەناسن
کێ بیـــســـتی بە فـــوو نەرم بێ ئاسن
پێک نایە شـــتـــێک لە کـــۆڕ و دیوان
مـــەیدان هەیە لێی ببـــینە مـــیـــوان
کـــــە بمانەوێ بۆ مـــــەمێ بکۆشین
پێـــویســـتـــە بەرگی جـــەنگ بپـــۆشین
چوار ئاوێنـە و زرێ لەبـەر کـــــــەین
خـــود بچنە ســـەر و پەڕی لەســـەر دەین
هـەڵســـــووڕنەوە گـــــورزی پاڵەوانان
بســـــــــــوێنـــەوە دووەمـی دەبـانـان
یان مـــەم دەبێ بێـــتـــە دەر لە ناو چاڵ
یان هەرسێ دەخـەینە چاڵ ســەر و ماڵ
مـــیـــر ئەو دەمـــە باش نەهـاتە پێـــشێ
هەریەک لەمـــە شـــیـــری دەربکێـــشێ
تـاقـــیـــیـــان کـــەنەوە لەلاشی بەکـــرا
نەک ئەو ســـەگـە بـا لە مـــەم چ دەکـــرا
ئەو بکرێ بە خـــــەنجـــــەران لەتوپەت
بۆ تۆڵەی مـــــەم دەبێـــتـــــە دەرفـــــەت
مـیـر بێت و لەســـەر ســـەگێ وەدەنگ بێ
پاداشـــتـی کـڵـۆیە گـاشـــە ســـەنگ بێ

هەرسێکی مە ئاشی شەڕ دەگێڕین
وەک دەنکە گەنم سەران دەهێڕین
هەرچی وتی لەل بجنرێ پەل پەل
هەر سەر کە بزووت بچێتە شاکەل
سازکەین لەهییەک گەرەک لە خوێنێ
کێ سەر بپەڕێنێ بیرفێنێ
بدڕێن بپەڕێن بە شیر و نێزان
سواران و سەران زگان و ڕێزان
ئەو چڵک و گەمەاری زۆری زۆرێ
لاناچێ بەخوێنی گەش نەشۆرێ
پاکەینەوە جێ لە نالەباران
بیکەینە جەژن لەناو هەژاران
دیل بێنە دەرێ لە کۆت و پێوەند
دیلان بگەڕێ و ببێتە گۆوەند
نازدار و جوان لەسەر تەلاران
دەستان نەڕزێ بڵێن هەزاران
بۆو بێو ببیەن لە نازەنینان
چەپڵە و گوڵ و دەنگی ئافەرینان
تاژدین و چەکۆ لە ئەم وتارە
زانیان جگە لەو نییە چ چارە

راسپاردەیەک رادەسپێرنە لای میر

کـــاتێ شـــەوەکی شـــەوی بەڕێ کـــرد
رۆژ زینـی لە پشـتی ئەسـپی شێ کـرد
ئەســپی رەشی شــەو برایـە ســەر خــاو
شێ زەردەی تاوی خـــســـتـــە پرتاو
گـــرتیـــە دەسـی گـــورزە ئـاگـــرینـێ
زەرد بـووەوە لە تـرسی رووی زەمـــینـێ
کـێـشـــای لە کـــەمـــەرگـــە تیـخـی زێڕن
نیـســێ دەرەوین کـــە خـــۆ وەشـــێـــرن
تـاژدین و بـرای لەگـــــەڵ گـــــزنگـێ
ئـامـــادەی کـــار و ســـازی جـــەنگـێ
شـمـشـێر لە کـەمـەر جگەر وەکو شـێر
کـێـشـــرانە دەرێ ئەسـپ لە پشـــتـــێـر
ئەســپـــانـی رەســـەن عـــەرەب نەژادان
پێت وابـوو فـــڕین لەخـــۆ حـــەوادان
رەخـشـان بەچەپـووک و کـۆڵ و سـمکۆڵ
پێـــیـــان دەهـەژا دڵـی چیـــا و چـۆڵ
خـــــــاریـان دەدڕی و دڵـی نـزاران
بـۆ نـاشـــــتـنـی جـــــەندەکی نـەیـاران
زرم و کـــوت و هـەوهـەو و گـــوڕاندن
هـەرکـــەس لە خـــەوا بـوو رای پەڕاندن
گـوتیـان بـە کـوڕان بەرەی کـەسـوکـار
یـان بمـرن و یـانـە مـــــەم بـێ رزگـــــار

وا گـــەردنی ئێـــوە دەکـــرێ ئازا
خـــۆشی لە کـــورێکی بمرێ ئازا
تاژدین یەکی خـزم و کـەیخـوا و ژیر
لە کـوڕانەوە رای سـپـاردە کن مـیـر
تـا کـــەنگێ بـەسـی بێ زۆر و بێـــداد
دۆسـتـــان کـز و دوژمـنان دەکـا شـاد
پێی وا نـەبـێ مـــەم گـــوناهبـــارە
دیـلـی دەسـی دڵـیـــــە ئـەم هـەژارە
نـازانـێ کـــــە پـاتشـــــای ئـەوینـێ
دای گـرتـووە رووی هـەمـــوو زەمـــینـێ
دڵداری لەســـەر کـــەسـێک ببـێ زاڵ
چاوبـەسـتـەیە گـوێ کـەڕە زمـان لاڵ
ئێـمـــە کـــە لەگـــەڵ مـــەمـا چوارین
بۆ بـەخـــتـــەوەری وی چوار دیوارین
هـەرچوار سـەری مـە هـەمیشـە وەک گۆ
ئـامـــــادە و چـاوەڕێی شـــــەقی تۆ
یـان دەربکـەوێ لـە بـەنـد بـرامـــــان
یـان بـەکـــری بنێـرێ بێـتـــە لامـان
چیـــمـــان لـە دڵایـە پێی ببـــێـــژین
تۆزێ کـــــوڵ و کـــــۆ بـەوی دەڕێژین
نـایکـا گـلـەیـی لـە خـــــۆی دواجـــــار
نـاخـــۆشی ئەگـــەر ببـێـتـــە ســـەربار

میر لە بەریان دادەنوێنێ

راسپاردە گەیاندی راسپێری
جێیەک نەبوو بەکری لێ وەشێری
بۆ کەوڵە دەبینێ راوە رێوی
چاڵێکی دەکۆڵی کەوتە نێوی
داخوازی ژیانی شیری رووتە
چاری نەبوو کەوتە کلکەسووتە
میرم وتی شل بچۆرە پێشێ
نابێ دڵی ئەم کوڕانە بێشێ
زۆر حەستەمە ببنە بەرهەڵستت
نەرمی کە نەکەی دەچم لە دەستت
فەرموو کە لە رێی دووچاوی تاژدین
بەخشیم مەم و ببتە هاوسەری زین
ئەم ئاگرە دامرێنە جارێ
تا چاری دەکەین هەلێک بەبارێ
کینەت نە هەمیشە ئاشکراکە
ئاڵۆزی بە هێمنی رەهاکە
دوژمن کە لە تۆ پتر بەهێزە
جێ مەرگی لە باوەش و هەمێزە
پێی ناوێ کە بەرگی جەنگ بپۆشی
ژەهریان لە گەروو بکە بەخۆشی
دوو پیاڵە دەبێ هەبن لەکن میر
یەک شیر و یەکێ ژەهر لەگەڵ شیر

یەک خـۆشی لە دۆسـتـان پەیا کـات
یەک ژینێ لە دوژمنان جـیـا کـات
یەک فـێنکی بدا بەتۆی لەش و دڵ
یـەک زیـندوو بـەڕێ بـکـاتـە بـن گـڵ
پێک نایە چ شت بەتوند و گـەرمی
وەسـتـاییی دەوێ و دەهـۆ بەنەرمی
سـووڕی شـەو و رۆژ لەناو جـیـهـاندا
بـڕوانە خـوا بـەمـەی نیـشـان دا
تـاریکـیـیـە لایە لایە روونـە
داینـاوە لـەبـەرمـە بـۆ نمـوونـە
کـارێکی بەرۆژ نـەهـاتە بـەرچـەنگ
پێک دێ لە شـەوی رەشـا بەبێـدەنگ
ئـەو زۆڵی چـرووکـی دووزمـانـە
بـۆ مـیـری ئەوەندە رست لـەمـانـە
رێی بیـری لە پێش بـڕی بە جـارێک
خـونکـاری لـە بـارێ بـردە بـارێک
هێنـایـەوە هێند شـێـر و رێوی
رازاندیـەوە پـیـسـدڵی و دزێوی
مـیـر بووبووە هەسـانی ژێر زمـانی
پـێـی داسـووەوە ئـەوەندە تـوانـی
زوو باوەڕی کـرد بە گـفـتی بەدفـەڕ
گـەڕناسـیی لە بیرچوو کەوتـە سـەرگـەڕ
فـەرمـووی بە سـپـاردە بێـژە تـاژدین
مـن بۆچمـە بـێ ئـەوان سـەر و ژین
ئـەو مـایـەیـە بـۆ شکـۆھ و بـەخـتـم
لـەوڕایـە کـە خـێـوی تاج و تـەخـتـم

ئەو هۆیە کـــــــە من بڵـنـدە نـاوم
لێم بـبـــــــڕێ مـنـیش لـە ژین بـڕاوم
گـــەنجـــینـەم و هەژدیـهـــامـــە تاژدین
تـاریـکـە شـــــەوم چـرامـــــە تـاژدین
خـــــۆی دانـێ وەکـــــو برابـەشـی من
زین و مـەمی ویسـتـووە پێشکەشی بن
چی خـــواسـتـووە من بەجـێی نەهێنم
لێم زیز بـووە من ســـــەیر دەمـــــێنم
هـــەرچـــی بـــەدڵ و دەمـــی ئـــەوا بـــێ
بـڕیـاربـێ دەســـــــــەولـەجـێ رەوا بـێ
راســـــپـــــاردە گـــــەڕاوە کن برایان
گـــێـــڕایەوە گـــفـــتـی مـیـــر لەلایان
شـــــێـــــرانـی بـەکـــینـە وا نـەرم بـوون
بـۆ مـیـــر بـە نـزایـە ســـەرگـــەرم بـوون

بەکری شۆفار داوی مەرگ بۆ مەم دەنێتەوە

ئێـــــوارە کـــــە رۆژ چـرای کـــــوژاوە
پـەردەی رەشـی شـــــەو کـــــە دادراوە
عـاسـمـان وەکـو سـێـلّـی پڕ لە پشـکۆ
ئەســـتـــێـــرە تـیـــا درەوشـی کـــۆ کـــۆ
ئەو مـیـری هـەمـیـشـە شـاد و دڵـخـۆش
ئەو رۆژە پـەرۆش و مـــات و خـــامـــۆش
دڵـپـــیـــــسـی گـــــلاوی زۆڵـی بـەدناو
مـــــەزنـی بـەکـــــزی کـــــە هـاتە بـەرچـاو
گـەورەم وتـی دامـەنـیـشـــە خـەمـبـار
کـــار وا نـیـــیـــە بۆت نـەیێـتـــە بـەربار
دەخـــوازی کـــە شـــادی بـێـتـــە داوێ
تـۆ زیـن و مـــــــــەمـێ لـە دڵ دەراوێ
هـۆی ئـاگـــری کـــێـــشـــە ئـەم دووانـەن
مـــاکـــەی کـــوڵ دەرد و خـــەم ئـەوانـەن
گـــەر رێـگـە بـدەی گـــەڕێـکـی واکـــەم
بـێ کـــێـــشـــە مـــەمـێ لە ئـاخـی راکـــەم
ژەهـراوێ لە تـۆ کـــە لـێـی نـەکـــەن سـڵ
تـاژدیـن و بـرای دەخـــــــــاتە بـن گـڵ
کـارێـکـی کـە پـێـک دێ سـووک و هـاسـان
پـێـی نـاوێ هـەرا و گـــوڕیـن و راســـان
تـۆ هـەســـــتـــــە بـڕۆ و بـڵـێ بـە زیـنـێ
مـــــەم بـووەتـە خـــــەڵـووز لـەبـەر ئـەوینـێ

مـــەم تینووە تۆی کـــە ئاوی ژینی
هـەتـوان دەســی تـۆیـە بـۆ بـرینـی
تۆ خـــۆت هەڕە مـــەم لە چاڵ دەرێنە
ئەو بەندی لە دەســـیـــە بیـــچـــڕێنە
زانیـــومـــە کـــە مـــەم گـــەلێ نزارە
پـــەروانـــەی ژارە چـــاو لـــە یـــارە
هەر چاوی کـەوێ بەزینی چاومـەست
ناژی دەمێ گـیـــان دەدا دەمـــودەست
ســـووتاوە زووخـــاڵە جـــەرگ و ناوی
خـۆ ناگرێ لەحاندی مـەسـتـیی چاوی
بەو بۆنە گـیـــانی مـــەم بکێـــشـــە
ژێر گڵ بکە مـــاکی دەرد و کـێـــشـــە
ســـەردار هـەنە باش و کـــار دروستن
کـەمـیـان ئەوەیە کـە گـوێ لە مـستن
خـــۆشـــبـــاوەڕ و ســـادەیی لە باوان
رێشـــــاندەرە بـۆ گـــــوناە و تاوان
گـوێ نادەنە دڵ کـە زۆر بەجـێـیـە
گـوێچکەی دڵی وان بەدەستی گـوێیە
بەگلێنە ســپین گـــەلێکی چاوڕەش
پیـســـان بـە جـوان دەگـــرنە باوەش
باوەڕکـــەری پیـــاوی دووزمـــانن
راست لار و خـــوار بەڕاست دەزانن
چیـیـــان پێ بڵـێـی دەڵێن بە چاوان
نایکۆڵنـەوە بیـــــخـــــەنە بـناوان
خـــــۆ ڕانەگـــــرن دژن بەکـــــینن
هێـمـنایی و پشـــوو بەکـــەم دەبینن

گـــــۆێ نـادەنـە راســـــتـی و درۆیـان
زوو بـایـی دەبـن بـە بیـــــری خـــــۆیـان
کـاریـان دەســپـــێـرنە دەس چـرووکـان
بێ بنیـچـە و هـیـچـوپـووچ و ســووکـان
دەزگـــای مـــەزنان کـــە رژد و بەدفـــەڕ
لێـی کـــــــۆوەبـوو بـوو بـەداری بـێ بـەر
ســەردارێ کـە خـێـوی بیـر و هـۆشـە
بـۆ چـیـنـی هـەژار دڵـی پـەرۆشـــــــــە
بـاش تـاقـی دەکـــــــــاتـەوە دەراوان
دانـانـێ لـە دەوری خـــــۆی گـــــڵاوان
چـل جـــــار دەگـــــرن چـەلێـکـی دەبـڕن
گـــۆشـتـــێـکی گـــەنیـــوە چـۆنی دەکـــڕن
هـەرکـــەس کـە دەبـێـتـە کـاربـەدەســتـێ
با هـۆشـی هـەبـێ و بـەخـــۆی بووەســـتـێ
لـەو گـــفـــتـی ژیـانـی گـــەل دەکـــەن تـاڵ
با گـــوێ کـپ و کـــەڕ بکـا و زمـــان لاڵ

میر بەو بیرەوە دەچێتە لای زین

زانایی شـــیـــــار و ژیر و بیـــــر ورد
وای پەردە لە رازی مـــیـــــر وەلا برد
شـــۆفـــار وەکـــو بووبووە رێنمـــوونی
بەم بـیـــــــرەوە چووەوە ئـەندەروونـی
دڵـــداریـــــی زیـــنـــــی داوە تـــاوێ
فـــەرمـــووی کـــۆڵ و کـــۆ لە دڵ دەراوێ
تـا ئێـــســـتـــــە ئەوی کـــــرا بڕاوە
ئـازاری مـــــــەمم بـە هـیـــــــچـێ داوە
بـە خـــــواری بزووتمـەوە لـەگـــــەڵتـــــان
بمبـــــوورن و مـــــەیگرن لـە دڵتـــــان
ئەم کـــارە کـــە کـــاری ســەربـەخـــۆ بوو
تۆزێـکـی گـــــــونـاهـی چـاوی تـۆ بـوو
بێـــچـــــارە ئـەوەندە چـاوی لێت بوو
هـۆش و دڵی لا نـەمـــــابوو شـــێت بوو
بـیـــســـتم لـە بژیشکی ژیر و پڕ بیـــر
شـێت چار دەکـرێن بەکـۆت و زنجـیـر
ئەو مـیـوەی کـاڵ بوو خـسـتـمـە چاڵێ
مـــــاوەی گـــەیـینم گـــەیـانـدە ســـاڵێ
خـۆشـتـر بـووە ئێـسـتـە تێـکـگـەیـشـتن
جـــوێ نـابـنـەوە کـــاتێ پێـک گـــەیـشـتن
وا ئێـسـتـە کـە بوونە یـەک دڵ و گـیـان
بـۆ یـەکـــــتـــــری هـەردوو بوونـە بـریـان

نـرخـی دڵ و دڵـتـــــــــەڕی دەزانـن
دڵ چـەســـــــپی یـەکـن لـەبـەر دڵانـن
ڕێتـــــان دەکـــــەوێ بـبن بـە ئـاواڵ
یـەکـــتـــر بمژن لـە جـــێی دەمـی تـاڵ
دڵداری لـەســـــەر وە پـاتشـــــاهـە
مـــەم ســـووچی نەکـــرد و بێ گـــونـاهـە
ســـەر کـــۆنـەی مـــەم بـکـەم ئـەگـــەر من
پـێـم وایـە خـــــــوام دەبـێ بـە دوژمـن
مـــــەم بـۆ ئـەوینی تـۆ گـــــرفـــتـــــار
جـــــــەرگـی بـە بـژانـگ تـۆ بـریـنـدار
تیـــری دەسـی تـۆی لە دڵ چـەقـیـــوە
کـــــــوڵـمـت دڵ و هـۆشـی لـێ دزیـوە
تـا تـۆی نـەبـوو چـی نـەبـوو لـەپـێـــشـــا
ئـەم ســـورمـــەیـە کێ لە چـاوی کـێـشـا
بسکت وەکـو مـاری ڕەش مـەمـی گـەست
پـرچـت دەس و پـێ و دڵـی ئـەمـی بـەست
زنجـیـری کـەزیت لـە گـەردنی خـست
گـیـان و دڵـی بۆت بـووەتـە پێـخـوست
تـۆ کـــــرتـە نـچـــیـــــری بـازی چـاوت
خـــاوپێـــچـــە بـەتـاڵی بسکی خـــاوت
هـەر خـــۆت بـچـــۆ لای و بیـــدوێـنـە
زنجـــیـــــری لـە دەسـت و پـێ دەڕێـنـە
ئـەو خـونـچـەی سـوورگـوڵـی نـەپـشکـووت
ڕزگـــار بـکـە بـولبـــولـت بـبن جـــووت
ئـەو تـیـنـووە چـاوەکـــــەی فـــــوراتـێ
تـــۆی وا بـــکـــە ئـاوی تـــۆی بـــگـــاتـــێ

ئەی ئاوی ژیان بچۆ بۆ کن مەم
هەر نامرێ کە پێتی تەڕ بکا دەم
زینێکی دووسەد برین لە جەرگی
بەو واتەیە کەوتە گێژی مەرگی
ئەو ئابڕوومەند و خێوی شەرمە
ئەم دڵ بە ئەوین کوڵاو و گەرمە
لەو گفتە کولایەوە بریتی
یەکجارەکی هاتە جۆش ئەوینی
خوێناوی دڵی لە چاو سەری کرد
زووخاوی هەرچی هەبوو دەری کرد
دڵداری بە پێلی چەشنی دەریا
شەرمێونی پەردەبوو لەبەریا
لەمپەر کە وەلا برا لە نێوان
سەرڕێژ بوو زووخاوی دڵ لە لێوان
دەریای کەسەری کە هاتە سەرجۆش
بەکوڵێکی بە گوڕ پەڕاندی سەرپۆش
وای زۆربە ستاند شەپۆلی خوێنێ
کەم مابوو کە خۆشی رارفێنێ
ئاومالکی رقی دڵی رەقی میر
پا بۆ وە چڵک چڵی نەبوو گیر
دووی ئاگری جەرگی زینی برژاو
باراندی لە چاوی میر تکەی ئاو
پێت وابوو هەژا هەزار پیشە
مەی سوورە رژا لە زارە شیشە
پا بووە دڵی لە کێمی کێنێ
گرتی بەزەیی بەدەردی زینێ

زین بێ دڵ و دەم شـــەڵاڵی خـــۆینـێ
بێـــهـــودە بوو ویســـتی بیـــدۆینـێ
گـــریا لەســـەری درێژی شـــەوگـــار
کـــۆبوونەوە لێی بەرەی کـــەســـوکـــار
وتیـــان ئـەمـــە چی بوو بۆچی کـوشـتت
ئەم خـــۆینە بەجێ نەبوو کـــە رشـــتت
زین گـــوڵبنی باخی شـــەرم و پاکی
زینـێ لە جـــیـــهـــان کـــە نەبووە تاکی
بێ ســـووچ و گـــوناهە پاک و خـــاوێن
هـەرگـــیـــز نەکـــەوت پەڵەی لە داوێن
ئەو گـــەوهـەری شـــەوچرای جـیـــهـــانە
چۆن وردی دەکـــــــەی بەبـێ بـەهـانە
کـــەی وا بووە مـــەزن و پاتشـــاهـێ
هـەڵکـاتـە هـەژار و بـێ گـــــــونـاهـێ
بەم جـــۆرە لە خـــاک و خـــۆینی راکـــا
بـەم زۆرە گـــیـــان لە لەش جـیـــاکـــا
چـی ئـێـــــــوە دەڵـێـن وتـی نـە وایـە
کـــەی کـــوشـــتنی زین بـەمن رەوایـە
کـوشـتـــەی مـــەمی بێکەس و هەژارە
بـۆ یـارە نـەخـــۆشـــە گـــەشکـەدارە
زین تاقـــە گـــوڵێکی باخی شـــایی
مـن چـــۆن لـــەدەســـی دەدەم هـــەوایـی
دەسـتـەی کـەسـوکـار بەجـارێ شـێـوان
ئـەســـرین لە دووچاو و بار لە لێـــوان
بـووە شین و شـــەپۆڕ لەناو جـــوانـان
هـاوار دەگـــەیشـــتـــە عـاســـمـــانـان

لـه پـڕێ وتـی یـەک دەهـات لـه ڕێـوه
مـــەم مـــرد و ژیانی دا بـه ئێـــوه
زین پێـــشێ کـــه مـــردبوو ژیاوه
هـەســتـا و لـه ســەنیـرێ پاڵی داوه
دەیـڕوانـی لـه هـاودەم و لـه یـاران
دی مـــیـــر دەگـــری بەتاوی باران

هـەرچی کـــەس و کـــاره دەردەداره
خـــەمـــبـــاره هـەژاره لێـــو بـەباره
رووی کـــرده برای وتی ســـەری من
گـۆڕی تـه کـه بـوویتـــه ڕێبـەری من
گـیـــرا بوو گـیـــانی من له لەشـــدا
مـــابوو وەکـــو مـــەم له چاڵی رەشـــدا
هـەر چاوی له لێـــوی تۆ بوو جـــارێ
چارێکی بکەی کـــه پێی بچـــارێ
بـۆ هـێـــشـــتـنی ئابڕوو دڵی تۆ
دەرچوونی نـەدی هـەتاکـــو ئـەمـــڕۆ
وا ئێستـه کـه خۆت رچـەت نیشـان دا
گـیـــانم دەفـــڕێ بـەدووی گـیـــاندا
رۆژی رەش و لـەش له ئـاو و خـــاکی
رابـرد و گـیـــان گـــەیشـــتـــه پاکی
چەندەی لەشـــەکـــەم له خـۆی وەڕز بوو
گـیـــانم دە ئـەوەند زەبـوون و کـــز بـوو
ڕێی دەرنەدەکـــرد له دەرد و ئێـــشی
گـیـانی مـەمی گـەییـیـه کـەوتە پێـشی

دەرچوون لە جیهانی پووچ و بەرباد
وا گەینە ژیانی خۆش و ئازاد
بەربوون لە کەمەندی دووزمانان
دەستەملی یەکن لە عاسمانان
گیانێکی کە پاک فڕی لەسەر جێ
بێ جێ نییە جێی هەیە لە هەر جێ
هاوجووتی یەکین مەڵێن جودا بوون
بو کنی مە فریشتەیی خوا بوون
گیانی مە کە پاک و پاکڕەوشتن
ئەمڕۆ لە بەهەشتێ پێک گەیشتن
وا ئێستە بەجارێ دڵنیا بوون
مانیان نەمرە و نەما جیابوون
تینوو لە زەوی کە ماوە لەشمان
دەریای بە زەوی خوایە بەشمان
قاپێلکی گڵین کە خاکە سەرمان
گیانمان گەیینە هەواری هەرمان
ئیتر نییە ترس و خۆوەشاردن
نە ژیانی خوشک بەکاک سپاردن
نەتوانەوەیە لەوێ و نەگۆڕان
مایەی ئەوێ بێ بەشە لە دۆڕان
تۆزی مە گەیشتە رۆژی رۆشن
ئەم خۆشن و ئێوە بۆ پەرۆشن
مەیکەن بە کر و هونەروەری من
مەم پێشڕەوە بووەتە رێبەری من
ئەو پیری کە من دەسم بەوی دا
چیم دیتووە ئەو نیشان منی دا

گـــــەرچی لە رواڵەتا گـــــەدا بوو
زۆر پایە بڵندترییش لە شـــــا بوو
جێ بەرزە لە بارەگـــای خـــوایی
پێـخـوستـیـیـە تانجی پاتشـایی
گـیـان و دڵی بووەتە شـیـوی پیـرۆز
بێ ترســـە لە گـێـــژ و تۆز و باهۆز
کـێـشـــای دەسـی من بەڕێی ئەوینا
دوای کـەوتم و گـەیمە کـێـوی سـینا
مـــەم بوو لە بەزەی خـــوای گـــەیاندم
ئەم بوو لە گـــــێـــــژی رای پەڕاندم
هێنامـیـــە دەرێ لە پەردەکـەی خـاک
پاکـــانەمـی کـــرد لە کن خـــوای تاک

پێـــو وانەبێ من ئەوێســـتـــە زیندووم
لەو کـــاتەوە مـــەم نەمـــاوە مـــردووم
خـــوازراوەیە ئەو گـیـانـی ئێـســتـــە
مـــەم پێم دەڵێ تۆزێ تر بوێســتـــە
مـــاڵاوا بکەم لە ئێـــوە گـــشـــتـــو
پێی خـۆشـە خـەمـو نەبێ کـە کـوشـتـو
تەنیـــا هـەر ئەوەندە راســـپـــێـــرن
تەرمی مـــە بەناو و داو وەشـــێـــرن
دیســـان دەگـــەڕێمـــەوە بەهەشـــتێ
هەمـــدەم بە مـــەم لە بەزم و گـەشـــتێ

زین دوا راسپێری خۆی بە کاکی دەڵێ

راســـپـــێـــری زینـێ وابوو بۆ مـــیـــر
ئـەی مـــــــــەزنـی بڵـنـدپـایـە و ژیـر
گـــوڕیت بێ گـــیـــان و دڵ ســـەر و ژین
هـەر دەم لەبـەرت مـــرن دووســـەد زین
ئـەو یەکـــدو هـەناســـە دوا پشـــوومـن
هیـــوام هـەیە خـــەم نـەخـــۆی لـەدوو من
هـەر رۆژی بـەرێ کـــە مـن مـــەمم گـــرت
شـەشدانگی کـەساسـی و خـەمم گـرت
مـــــەم بۆ مـن و کـــامـــڕەوایی بـۆ تـۆ
خـــــەم بـۆ مـن و پـاتشـــــایی بـۆ تـۆ
چـاوت لـە بـەشـم نـەبـێ کـــــەسـی مـن
بـۆ تـۆ هـەمـــوو شت کـــزی بـەسی مـن
دانیـشـە لـە تـەخـتـی سـەروەریی خـۆت
لار دابنـێ تانج لـەســـەر ســـەری خـــۆت
ســـــازی بـدە کـــۆڕی بـەزم و ئـاهـەنـگ
گـــۆوەند بگـەڕێت و چـەنـگ بـدا دەنـگ
ســـــەرخـــــۆش بکـە ســـــادە و روالاّن
دڵ خـــۆش بکـە پیـــر و کـــۆنـەســـالاّن
گش مـــــایـەی بـەزم و شـــــادومـــــانـی
چـی خـــۆشـــیـــدەرن بـە زیـندەگـــانـی
لـە خـــواردن و خـــواردنـەوە بـبن ســـاز
دەنـگ داتـەوە دەنـگـی ســـــــاز و ئـاواز

ئازاد بکرێن کـــەنیـــز و بەندان
رزگـــــاری درێ بـە دیـل و بـەنـدان
پەخـــشـــان بکە زێڕ و پوول و پاران
کـــــۆیان بکـەوە گـــــەلـی هـەژاران
لێم خـــــڕکـــــەوە پۆلی نـازەنـینـان
خـــۆینشـــیـــرین و دەم بـە پێکەنینان
جـــوان بێن و بـچـن لە دەوروبـەرمـــان
بـا بێنـە ســـەمـــا لـە دەوری تەرمـــان
بـا گـــــەورە و کـــــەیخـــــواش لـەنـاوا
پـیـــــــــرۆزی بـکـەن لـە بـووک و زاوا
بـۆنخـــۆش و گـــولاو بلاّ گـــەلێک بـن
پێـویسـتـــە پتـر لە هـەر شـتـێک بن
بـۆ ئێـــمـــــە نەباوی ئـاو و خـــاکـــــە
پێک گـەیشـتـنی دوو گـیـــانی پاکـــە
لەشـمـان کـە دەچێـتـــە گـۆڕ و چاڵێ
گـیـانمـان لە بەهـەشـتێ لێک دەهـاڵێ
لەو بـەزمـــە فـرشـتـــە تێ دەکـــۆشـن
داخـــــوازی بـەرام و بـۆنـی خـــــۆشـن
رۆژێ کـــە ســـتـــیت دەدا بـە تاژدین
ئاواش بکە ئێـسـتـــە بۆ مـــەم و زین
بـازاڕ و شـــەقـــامـی شـــار و دەم چـەم
بـا جـــوان بکرێن بە چـەشـنی ئـەو دەم
بـۆتانـی لێـیـــان ببـــێـتـــە جـــێـــژن
دڵ خـــۆش بن و لاوکـــان ببـــێـــژن

وەک ئەو دەمە خۆت ستیت بەڕێ کرد
چۆنت بەدڵی مە جێبەجێ کرد
هیوامە لەگەڵ منیش وەهابی
بۆ منیش وەکو ئەو چرا و برابی
بۆ تەرمی منیش دوو سێ ئەوەندە
دڵخۆش بی و شاد و دەم بەخەندە
پێشمان خە گۆرانیبێژی خۆشدەنگ
رێکیان خە بە چەپک و بەزم و ئاهەنگ
دەربەستی وەکو کەژاوەیەک بێ
جێی دووکەس و تاقە چاوەیەک بێ
زێڕکفتی بکەن هەمووی دەر و ناو
بتروسکێ لە دوورەوە لەبەر تاو
پەلکی گوڵی رابخەن لە ناوا
دڵیان لە گوڵانە بووک و زاوا
بمگوێزنەوە چەشنی بووکی شایان
کارێ مەکە ووک ببم لەلایان
کێژۆڵە بەدڵپڕی نەبێژن
زینێ نە بەناو و دڵ دەنێژن
بەزمی ستی خۆش و رۆژی گەش بوو
زین مردن و ژینی چارەڕەش بوو
با ئەستی جل و خشڵ لەبەرکا
خۆی بێت لەگەڵم گڵم وەسەرکا
تاژدین دەری خا ئەسپ لە خاوا
سوار بێ و بچێ شان بەشانی زاوا

مـــەم چۆن بـوو کـە ئـەو ســتـــیی درایە
مـــــەم بـێ کـــــەســـــە هـەر ئـەوی برایـە
لـەم رۆوە ئـەتـۆش هـەیـا بـەســـــــالّـێ
هـەر مـــالّـێ کـە دەردەخـــەی لـە مـــالّـێ
هـەر خـــــــواردنـێ دەیـدەیـە هـەژاران
هـەرچێکی بـەخت دەکـــــەی لـە یـاران
چـەنـد دالّـدە دەدەی بـەبـێ پـەنـایـان
دەســپـــرِ کـە بـەرِێ دەکـەی گـەدایان
هـەر بـەرگـێ دەکـــەیتـــە بـەر شـــرِۆلّان
پێت دێنـە گـــەشـــەو بزە کـــلّـــۆلّان
هـەر چـەنـدە دەبـی بـەکـــەس لـە بـێکـەس
هـەر رۆژێ کـە دەگـری دەسـتی بێـدەس
هـەرچـەندی دەگـــــەی بـەدادی دامـــــاو
ئـەســـرین دەســـرِی لـە چاوی گـــریـاو
هـەتـوان کـە دەخـــەیتـــە ســـەر برینێک
شـــادی کـــە دەدەی بـەدلّـخـــەمـــینێک
دیـلان کـــــە وەدەردەخـــــەی لـە زیـندان
دلّـخـــۆشـی دەدەی بـەوی لـە شـــیـندان
تـا پێت هـەیـە پیـــــتـی کـــــوردەواری
چـەنـد هـەلّـدەکـــــــەنـی رەگـی هـەژاری
دەرمـــانگـە و فـــێـــرگـــە رێگـە و پـرد
مـزگـەوت و مـیـوانـگـە چیت دروس کـرد
چـەنـد ریـز دەنـرێ لـە تـەخـت و تـاجـت
چـەند کـــۆوە دەبـێ پیـــتـــاک و باجـت
مـــانگـانـەیـی کـــاربـەدەسـت و نووســـەر
پێـشـمـــەرگـە و ئـەفـســـەران و نۆکـــەر

چەند خـــــوێنێ لە دوژمنان دەڕێژی
هەرچەندی کــە خــوێنمــژان دەنێــژی
تـالّان و بـڕۆ لـە دوژمــنـی کـــــــورد
چی دێتــە دەست هــەمــووی گــر و ورد
بـا گــشــتی لەســـەر نیـــازی من بـێ
وای دانـێ بـەناو جـــــیـــــازی من بـێ

پێم نـاکــرێ هـیـچ بەرم لەگــەڵ خـــۆم
پـاشـــبـــــارێ بلّان بـەڕێ کـــرێ بـۆم
شـــــــانـازی بکـەم لـەکن ئـەو و ئـەم
کـەس نەوشـێ شـتی کـەمــە ژنی مــەم
پەردووی مــە ئـەگــەرچی گــۆڕی تەنگە
بـۆ بـووکـێ کـــــەبـا بـەچـەنگە نـەنـگە
ئـەو جـــــێگەیە دوور لە بـەژن و بـالّات
بـۆ ئێـــمـــــەیە جـــێی نیـــاز و ئـاوات
راســپـــێــری کـــە زۆرە لێم ببـــووڕە
یـەکـــجـــاریـیـــە کـــۆچ و رێگـە دووڕە
چەندی لە دەست دێ زۆر ئەگــەر کــەم
دەر مــاوێ لـە بیــری خـۆت من و مــەم
خـــزمـــایەتیی مـــەم بـەکـــەم مـــەزانـە
مـــەم تـاج بەســـەرێکی ئەو جـیـــهـــانە
تەرمێ کـــە دەچێـــتـــە گـــۆڕخـــانـان
هـەڵدەگـــرێ هـەڵی گـــرن بـە شـــانـان
هـەرچـەندە مـنیش لـەلای ئـەوە جـــــێم
بـۆ گـــــۆڕ و بـەرەو مـــــەرگ بـەپـێ دێم

خـواکـەی نەچی چیـدی بـێ بەشم کـەی
لـەم مـــردنەشـــا بەخـــتـــڕەشـم کـــەی
بمـنێـــژە لـە ژێر گـــلّا دەگـــەلّ مـــەم
روومـــان لـەیـەک و دەسی لـە مـل کـــەم
مـــیـــوانی مـــەمم چ خـــۆشـــە مـــردن
بۆ ئـێـــمـــە نەجـــێـی پەرۆشـــە مـــردن
مـــیـــر کـــەوتـە گـــرین و داد و رۆڕۆ
فـــەرمـــووی دڵەکـــەم ســـووتـاوە بۆ تـۆ
ســـوێندم بە خـــوای خـــویا و نـەدیوان
بـۆ ئـێـــــوە لـە دڵمـــــــەوەم پـەژیـوان
خـــۆت هـەســـتـــە ســـەری دە بیـدوێنە
بیـــــهـــــێنە لـە مـــــردنـی بســـــێنە
زیندوو بن و بـچـنە نـاخـی خـــــاکـــــا
کـــەس نابـێ لە یـەکـــتـــریو جـــوداکـــا

زین سەری کوشتەی خۆی دەدا

زیـــن ئـــەو بـــەزەی لـــە رووی بـــرا دی
ســـــەردانی مـــــەمی گـــــەلێ رەوا دی
رازایـەوە هـەر لـە پـێ هـەتـا ســـــــــەر
دەریای لە جـــوانـی کـــەوتە گـــەوهـەر
ئەســـتی و بە ســـەتان لە دیدە کـــالّان
ئەســـتـــێـــرە لە دەوری رۆژێ هـالّان
چاومـەست و بەلەک خرِ و کـەزی شـۆرِ
دەرچـوون وەکـــو دورِ دەرێن لـە قـــاپـۆرِ
دەرۆێشـــــە دەچـێـــتـــــە دیدەنـی پیـــــر
کـوا مـاوە کـورِی گـەدا و کـچـی مـیـر
هـیـــــوا نـە لـە کـــــۆشکـە وا لـە بـەندە
دلّ بەســـتـــەیە زین و مـــەم کـــەمـــەندە
دەرگـــــا کـــــە کـــــرایـەوە لـە یـاران
زیـــنـــدان بـــووە بـــاخـــی نـــازداران
چووە ســەر مـەمێ بەر لە زینێ ئەسـتی
دی مـــردووە نایـە دەنگ و خـــوســـتی
گـــیـــان چووەتـە دەرێ لـە بەژن و بـالّا
مـــالّ بێکەســـە کـــەس نیـــیـــە لە مـــالّا
والّایـە قـــــوتووی دورِی گـــــیـــــانـی
کـــــــوژاوەتـــەوە گـــــــرِی ژیـانـی
گـــــــولّـزاری وشـک بـووە بـەبـێ ئـاو
بـێ رۆنە چـرا و پـلّـیـــتـــــە ســـووتـاو

پرسی لە کەسانی هاودەمی بوون
هاوبەندی گران و هاوخەمی بوون
وتیان لە دەرێوە هات تروسکێ
دەرچوو لەسەری مەمیش بروسکێ
یەک وێنەی مانگ و رۆژ و ئەوی تر
هالا ئەوی ژوور لەوی نەویتر
یەک بۆ یەکێ کەوتە تیشکە رشتن
تا بوونە یەکێک و پێک گەیشتن
بەم جۆرە دڕەوشی سەردەمێ چاک
شەوڕەش لەمە بوو بە رۆژی رووناک
لەو کاتەوە مەم نەما لەسەر هۆش
پێی خۆش نیە رابێ لەو خەوی خۆش
تا چاوی دڵت لەسەریە تانە
پێت وایە کە نەبووە ئەو شتانە
گیان تیشکی خوایە سەربەخۆیە
راگرتن و توانەوەی درۆیە
خوێن لانەیە بۆی نەخۆی گیانە
چی دی لە گیان بڵێی زیانە
هاوڕێ کە لەگەڵ مەما گرابوون
لەم رازە گرنگە شارەزا بوون
رێ نیشاندەرێ باش بوو بۆ هەواڵان
بردنیە دەرێ لەناو خەیاڵان
ئەستی چووە بن سەری مەمی ژار
تا کەنگێ دەنووی لە خەو بەبێدار
تینووی چووە لەمپەرو لە نێوان
وا ئاوی ژیان و تەڕکە لێوان

لەم مـــــردووە بەو وتار و بـاســـــە
هـەڵچـــوو تـەپ و دووکـــەڵی هـەناســـە
زین دەســـتی گـــەیاندە دەســـتی یاری
فـرمـێـسکی لە چاوی مـەسـتی باری
ئەســـرینی رفـــاندی پووشـی شـــەرمی
ســـــەرپۆشـی درِاند لە سـنگی نـەرمـی
گـــریـەی بـەکـــوڵ و کـــزەی هـەناوان
جـــــەرگی کـــەڤـــری رەقـی دەتـاوان
بـای گـــەرمـی هـەناســـەو و هـەنسکی
رای مـــاڵی لە دەوری کـوڵمـــە بسکی
رووپۆش کـــــە وەلا درا لـە رووی زین
رۆژ تیـشکی گـەیاندە مـانگی بـێ تین
تـاریکیـی مـــەرگ هـەڵات لە جـــێـــدا
پێـت وابـوو کـــــە رۆژ هـەڵات لـەوێدا
ئـەی مـــەم وتی بـۆت گـــەلـێ بەتاســـەم
گـــیـــان بێنەوە بـەر بەبای هـەناســـەم
بـۆی ژیایـەوە مـــەم بـە گـــفـــتی زینـێ
بـووژایـەوە بـەشـــــبـــــرِاو لە ژیـنـێ
دای تیـــــشکی ئـەوین لـەناو دەروونـی
هـێـــز کـــەوتـەوە گـــورِ رەوی زەبوونـی
هـەر چـاوی کـــەوت بـەمـــەســـتی چاوی
تـــین هـــاتـــەوە بـــەر دڵ و هـــەنـــاوی
فـرمـێـسکێ کـە هات بەچاوی رەشـدا
لەو مـــردووە بـوونە خـــوێن لە لـەشـــدا

ئەی مـــــــەم وەرە رابـە لاوی چـابـە
خـــاڵی رەشـــە بۆ تە بـووەتە کـــابـە
رووم تێ بکە رووگـــە خـــۆشـــە مـن بم
لێـــــو بمژە لەبـاتـی ئـاوی زمـــــزم
لەم بەژنە کـە نەخـشـی دەسـتـی خـوایـە
هـەر ســـووڕێ بدەی حـــەجت رەوایـە
بـاوەش وەکـــــــریم و چـاوەڕێـی تـۆم
مـــەم چەشـنـی پەپوولە چوو بەرەو مـــۆم
هـێـــشـــتـــا نـەبـووبوو نـزیـکـی زیـنـێ
ســـــووتـانـدی پـەڕی گـــــڕی ئـەوینـێ
ســـەرخـــۆشـی یەکن بـەڕەنـگ و بۆیـە
جـــێی راز و نیـــاز و گـــفت و گـــۆیـە
زیـن ئـێـــــژێ پـەپـوولـە رێـنـومـــــامـی
پـەروانـە وتـی تـۆ شـــــــــەوچـرامـی
مـــەم خـــۆشـی و فـــێنکیی دڵمـــە ناوت
زیـن گـــیـــانـی مـــەمـێ بەگـــوڕیـی چاوت
مـــەم داومـــە بە تۆ دڵم بەشـــەشـــدانگ
زیـن دڵبـــــڕی تـۆ بـە تیـــــری بـرژانـگ
مـــەم داوی خـــەمی مـــە گـشـتـــە بـێ تۆ
زیـن جـــــەرگ و دڵم بڕشـــتـــــە بـێ تـۆ
مـــــەم ســـینـەی مـن بەهـەشـــتـی تۆیـە
زیـن بـێ تـۆ هـەمـــوو شـــتـــێک درۆیـە
مـەم ئەو مـــەمـــە سـێـوی دەسـتـــە بۆ تۆ
زیـن گـــــەردنـی دڵ لە رســـتـــــە بۆ تـۆ
مـــەم بـۆمـــە ئەوێســتـــە رووگـــەیە رووت
زیـن بەســیـــە گـیـان لە تـاوی تۆ ســووت

ئەستێ و کەسوکار کە بوون لە گۆڕا
خوێنیان لە هەناو و چاو دەچۆڕا
وتیان بدە موژدە بەختە یارت
پێک هاتووە رێکە کاروبارت
بۆ زین کە زەبوون بووبوو گیانت
گەر میر دەگەڕا لە دووی نەمانت

وا میر بەزەیی دەکاتە پیشە
زین بۆت بووە هاوسەری هەمیشە
وا ئاوی ژیان ئەگەر دەنۆشیت
لوقمان ئەوەتا ئەگەر نەخۆشیت
مەجروون ئەوە لەیلە سەرتی داوە
بۆ دەستەملان فرەی نەماوە
بولبول ئەوەتا ئەوی گوڵت بوو
لولوپەڕی رۆژهەڵات بشکوو
پەروانە بی مۆمتە هەڵگیرسا
مردووش بی ئەوا لەسەرتە عیسا
دێوانەی دەردە رابە چا بە
بێگانەی بەردە ئاشنا بە
ئەو پەرییە کە تۆی بە ئارەزوو بووی
ئەو شۆخی هەمیشە چاو لەدوو بووی
هەرچۆنێ دەهاتە بەر خەیاڵت
دەرچوو لە خەیاڵ و بووەتە ماڵت
دەستت مەخە بەر بەشی خوادا
بێهوودە مەدە ژیان بە بادا

دەم نێ دەمی زین و دەس لە گـــەردن
رابوێرە پەلەت چیـــیـــە لە مـــردن
خـۆ ژیرکـە رەهاکـە کـۆت و زنجـیـر
وا باشـە لەگـەڵ مـە بێـیـە کن مـیـر
پیـــرۆزە سـێـبـەری ئەو لەسـەر مـە
بۆتان دڵی ئێـسـتـە گـەرم و نـەرمـە
ئازایە گـــەلێ لە چاکـــە کـــردن
بەخـشندەیە مـەردە خـێـوی بووردن
هەرچی کـەس و دۆستـە بانگ کـراوە
چی مـــایەی بەزمـــە ســـازدراوە
خـۆشبـەختی و خـۆشی رووی لە تۆیە
مـــیـــر دوورەدرۆیە راســـتگۆیە
هـەر بـیگـەیە هـیـچ دڵت نـەمـــێـنێ
ئـاواتـی دڵـت بـەجـێ دەهـێـنـێ
زینـت دەوێ چی تـریش دەخـــوازی
دەتداتێ هـەمـــووی بەســـەرفـــرازی
مـــەم بیـســتی ئەمـانە تۆزێ رامـا
درکـــاندی دەمی لە جـــێی وەرامـــا
لاتان ئـەوی مـــــەزن و پاتشـــــایە
لام بـێـکـەس و دیـل و بـێ پـەنـایـە
تەخـــتی وی بنی لەســـەر خـــەیاڵە
خـــانووچکەیە جـێ گـــەمـــەی منـاڵە
دەزگـــایەکی دوور لە مـــان و پووچە
زیانبـاریـیـە جـێی گـوناە و سـووچە
خـــونکـارێ بە مـــردنـێ نـەوێرێ
پیـاو چۆن دەبێ خـۆی بەوی سـپـێـرێ

خـــۆم داوەتە دەســـتی پاتشـــاهێک
بەخـشـندەیە بۆ هەمـــوو گـــوناهێک
خـــونکار و هـەژار لەلای یەکـــێکن
ئاکـــــاری بـەجـــێن و رێکوپـێکن
هـاوێنـەی رووی زیـنـی چـێ کـــــــرد
نەخش و کـری خـالْ و بسکی لێ کـرد
لـەو ئـاوێـنـەدا ئـەوم دی جـــــــارێک
ئـیـــتـــر بـەکـــەسم نـەمـــاوە کـــارێک
وەســتـــای من و زیـنـێ دلّمی ئـەســتـــاند
گـیـــانی لە خـــەوی نەزانـی هـەســتـــاند
ئـەو خـــێـــوی شکۆیـە پاکـــە تـاکـــە
بـێ مـــــردن و چوون و تـرس و بـاکـــــە

هـەر لـەو دەکـــــرێ ســـــوپاسگـوزاری
خـســـتـــینـیـــە بـەهـەشـــتی نـازداری
دەســـــــتی بـەزەیـیـی درێژە بـۆمـــــــە
خـۆشی و گـەشـیـی گشت بۆمـە کـۆمـە
زۆر باش بوو نەگـەینە یەک لە رووی خـاک
مـــــــۆرین و دەچـین دلّ و دەروون پـاک
دوو نـۆبـەری بـاخـی نـاز و خـــــــۆشـین
مـــــەی پێک گـــــەیـینـێ لـەوێ دەنۆشـین
دلّدار کـــــە لـەســـــەر زەوی دەمـــــێـنن
زۆریـان هـەیـە تـۆوی پـیـس دەچـێـنن
داوێن تـەڕ و شـــەرمـەزار و ســـەرشـــۆڕ
بـێ ئـابـڕوو پـەل دەبـن بـەرەو گـــــــۆڕ

گـۆەندی مـە خـۆشـە لەو بـەهـەشـتـە
رازاوەتـەوە پـەری و فـــریشـــتـــە
مـــزگـــێنی دەدەن لە چـوونـی ئێـمـــە
شـــانـازی دەکـــەن بەبـوونی ئێـمـــە
کـوا ئێـمـە دەچینە کن فـرشـتـان
جـێی ئێـمـە بلّندترە لە گـشـتـان
جـــێی دلّبـــەر و دلّتـــەڕان جـــودایە
بـۆ ئێـــمـــــە ژوانگە لای خـــــوایە
هـیـــوام هـەر ئـەوەند هـەیـە لـە لای ئـەو
هـەرچی زووە بـچـــمـــە بارەگـــای ئـەو
کـــــاتـێ کـــــە نزای لـە دەم بـڕاوە
دەرگـــــای بـەزەییی خـــــوا کـــــراوە
هـەروا نـەژیـیـــــــا لـە ژیـنـی تـالّا
بـالّداری گـــیـــانی فـــڕییـــە بـالّا
گـیـان دەسـتی لە ئاو و گلّ کـە بەربوو
بەنـیـازی گـەیشت و بەخـتـــەوەر بوو
پـــەروانـــە لـــە رۆشـنـــایـــی هـــالّا
جـێ مـــــا لـە زەوی لـەشـــــێکی والّا

شین بۆ مەمی هەژار و
کوژرانی بەکری بەدکار

دەیگوت ئەوی شینی بۆ مەمێ کرد
ئەو رۆژە کە ئەو هەژارە پێ مرد
بوو شین و شەپۆڕ لە ناو جزیرێ
گش پیاو و ژنێک و لاو و پیرێ
بۆتانی لە گەورە تا بچووکان
زاوا و خەسوو خەزوور و بووکان
دارا و نەدار بڵند و نزمان
زانا و نەزان نەناس و خزمان
دەرۆیش و بەڕیش و مەستی بادە
پاک و بەچڵک بەکوڵک و سادە
کۆیخا و بەرەڵا و هەڵە و شەل و گێڕ
گشتی وەکو یەک بووبوونە شینگێڕ
چاویان تەڕ و قوڕ بەشان و رەشپۆش
پەیدا نەدەبوو یەکێکی دڵخۆش
بێگانە و دوورەدەست و خۆیی
هەرکەس بەرەو تەرمی مەم دەڕۆیی
بۆ شۆێنێ دەڕۆیی بەکری پڕ کین
تاگوم ببێ کەوتە داوی تاژدین
بۆ کوێ وتی سیسەماری بەدفەڕ
ئەی ماکی هەموو بەڵا و گزی گەڕ

ئەی لەمـــپـــەڕی بەر دڵ و نیـــازان
پیـــســـتـــر لە هـەمـــوو ســـەگ و بەرازان
ئـاوڕووبـــەری دڵـتـــــــــەڕانـــی دڵـدار
خـــــوێ پێـــــوەکـــــەری دڵی بـریـندار
کـۆسـتت کـەوێ وەک مـەمت لە مـن کـرد
چی دیت دەوێ کـەتنی خـۆت بە من کـرد
ئەو دەردە کـــە دات بە مـــەم لەســـەر چی
هێـشـــتـــا دەتەوێ لە دەس مـــە دەرچی
بـــگـــرە لـــە دەســـم دەبـــانـــی دوو دەم
بتکـەم بـەیـەکـــــەم لە تـۆڵـەی مـــــەم
یەک بڕ ســـەری بەکـــری پێ نـەوی بوو
لاشـەی سـەگی چەسپی سـەر زەوی بوو
کـــــاتێکـی کـــــە هـات بـەلای بـرادا
رووونـاکـــــــــیـی نـەدی لـەنـاو چـرادا
دای گـــرت لـەســـەری کـــلاو و تـۆمـــار
هـاوپشـتـیـیـە ســەر لەشی مـــەمی ژار
دێـــوانـــە و هـــار لـــە تـــاو بـــرایـــێ
شـــــالاوی دەبـرد وەکـــــو زەهـایـێ
نیـــازی هـەبـوو چـی بێـــتـــە پێـــشـی
بـۆ تـۆڵـە گـــیـــانـی ویش بـکێـــشـی
کـێ لـەو دەمـــــەدا ببـــــا تـخـــــوونـی
پـاپـای بـوو لـە مـــــــردن و نـەبـوونـی
هـاوار لـە دەسـی بـرایـە کـن مـــیـــــر
زوو پێ و دەسـی خـسـتـە بـەند و زنجـیـر
تـەرمـی مـــەمـێ کـــەوتە رێ بـەرەو گـــۆڕ
کـــۆمـــەڵ لـە دواوە مـــات و ســـەرشـــۆڕ

کۆتەڵ کە لە پشتی ئەسپی مەم بوو
بۆ هەرکەسێ ماکی دەرد و خەم بوو
تاژدینێ لە بەند شـــــەتەک درابوو
ئاگـــــای کـــــە لە بردنی بڕا بوو

زنجـــیـــــری لە دەست و پێ چڕاندن
دەروازە و بـــەندی تـێـک شـکـانـدن
ئەنگوچکی ســـپی نیـــایە ناوهـەش
تەرمی مـــەمی گـرتە مـێـز و باوەش
خـزم و کـەسـوکـار و دۆست و یاران
گـــــریان لەگـــــەڵی بەتـاوی باران
شـــڵـــپـــەی دەس و سـینەی جـوانان
دەنگی دەگـــەیشـتـــە عـاسـمـانان
هـەرچی ژن و کـــیـــژە پۆڕ کـــراوە
رووبان دەڕنـی بەدەم ســـــەمـــــاوە
گشتی لەپ و پەنجە سوور و ئاڵ بوون
بێ رەنگ و خەنە لە خوێن شەڵاڵ بوون
ریزێک لە کـــــچـــــان یەکێ لە لاوان
پێـــیـــان هـەڵدەگـــوت بە بەند و باوان
پـۆڵـێـک لـە دوایـەوە لـەخـــــــــۆدەر
هـێندێکی لە پێش تـەرم ســـەمـــاکـــەر
پیـــر کـــەوتنە ناو بەتاو دەکـــەن شـین
مـیـر دەسـرە بەچاو و چاو بە ئەسـرین
زین هـاتە ســـەمـــا لە پێـشـی تەرمـــا
چـنـگی دەکـــــوتا بەسـنـگی نـەرمـــــا

پەخشان بووبوو مووی بەسەر لەشیدا
وەک ئاوی ژیان لەناو رەشـــــیـــــدا
ئەو کاتێ سەمای دەکرد لە تاو مەم
زوهرە بەســـەمـــاوە کـــەوتە ناو تەم
رۆڕۆی کـــــە دەهاتە دەر لە لێـــــوان
لە ســـوێی دەتواوە جـــەرگی کـــێـــوان
دار و دەوەنـــی دەگـــــــــــەڵ دەنـاڵـــی
گـــــــریـانـی ژیـانـی کـــــــردە تـاڵـی
لەو شـــینە مـــرۆ ئەوەند وەکـــۆ بوو
جـــەرگ و دڵی ڕێ بەکـــەند و کـــۆ بوو
ڕەوتیـــــان دڵی عـــــەرزی پێ دەلەرزی
بـوولەرزە دەکـــــــــەوتـە نـزم و بـەرزی
هـێند دادەوەرینـە ڕووی وەکـــو گـــوڵ
فـرمـێـسکی کـچـان بەهۆی کـوڵی دڵ
پێت وابـوو لە هـەورەکـــــەی بـەهـارێ
بـارانـە لەســـــــەر گـــــوڵان دەبـارێ
چـارشـــێـــوی ڕەشی ژنـان ئـەوێ دەم
پەیدا بوو نیـــشـــانـی شـــینـە بۆ مـــەم
ڕووپۆش لـە ڕووان کـــــــرایـە پـەرژیـن
ڕەشـــیـــان لەبـەردایە بـۆ مـــەم و زیـن

زین دڵی بە بەکر دەسووتێ و بۆی دەپارێتەوە

دییان کاتێ کە گەینە قسنی بەر شار
لاشـــێکی تخـــێڵ لە بەینی دوو دار
زانیـــان ئەوە بەکـری مـەرگـەوەڕ بوو
ئەو لاکـــە کـــەلاکی مـــاکی گـــەڕ بوو
تاژدینە ســـەری لە لەش جـــیـــا کـــرد
کـێـشـــەی لە زەوی تـەرە و تووڕا کـــرد
چیـــرۆکی بەکـر کـە گـەییـیـە کن زین
پـارایـەوە بـۆی لـە مـــیـــــر و تـاژدین
پیـــــاوچاک لە رق و لـە کـــینـە دوورن
هـەرچەندە بـەســـووچـە لێی ببـــوورن
بـێ فـــەڕ کـــە بـەچاکـــە نەدرێ پـاداش
جـــیـــاوازی بـەچی بـێ بـاش و نـاباش
خـوای ســازدەری هـەردوو عـاسـمـانان
دایـنـا لـە بـەرێـوە بـۆ مـــــەمـــــانان
رۆژێ کـــــــــە ئـەوینـی دا بـــەدڵـدار
ئـەو رۆژە بـــەدیشـی دا بـە بـــەدکـــــار
چۆن دەکرێ کـە پاک لە پیس وەشـێرن
زۆر حـــەســـتـــەمـــە لێکی هـەڵوەژێرن
لای ســـــــووڕەگـــــــوڵان دڕوو رواوە
گـــــەنجـی هـەبـێ مـــــاری وا بـەلاوە

گـولّ سـیـسـه بـەدوور لە دڕک و داڵان
مـــار هـۆیـە کـــە گـــەنج نەچـێ بەتـاڵان
گـــەر پـیـــسی وەکـــو بـەکـــر نـەبووبا
هـیـچ دوور نـەبـوو ئـابڕووی مـــە چـووبا
هـــەرچـــەنـد بـــە رواڵـــە نـــاتـــەبـــا بـــوو
راسـتـیـو دەوێ بۆ مـە دۆسـتـی چابوو
گـــەر ئەو نـەدەبوو بـەلەمـــپـــەری مـــە
گـــومـــڕایـی دەبوو بـەڕێبـــەری مـــە
وا دەرنـەدەچـووین لـە شـــــەرمـــــەزاری
پـیـــــرۆز نـەدەبـووین لـە کـــــوردەواری
ئەو رێگەی پـاکی خـســـتـــە بـەرمـــان
زۆر زۆر ئەمـــەگی هـەیـە لە ســـەرمـــان
هـەرچـەندە بـەخـــۆی گـــەیشت زیـانـی
دۆڕانـدی لـە ڕێـی مـــــــــەدا ژیـانـی
پێم خـۆش نـیـیـە هـیـچ گـرێی وەبـەر بێ
هـیـــوام هـەیـە شـــاد و بـەخـــتـــەوەر بێ
ئـیـــــدی بـەســـــە ئـابـڕووی مـــــەڕێژن
لەو جـــێی کـــە من و مـــەمـێ دەنێـــژن
ئەو بـووبـووە ســـەگـێکـی پـاسـدەری مـە
بـا هـەر بـکـەوێ لـەبـەر دەری مـــــــە
لای ئـێـــمـــــە بـنـێـــژرێ با گـــیـــانـی
پـاسـی مـــە بـدێـرێ لـەو جـــیـــهـــانـی
بـــڕوانـــــە بـــــەزەی دڵ و دەروونـــــی
ئـــاوێـــنـــە بـــەزێـــنـــە ئـــەو بـــەروونـــی
ئـاوێـنـە و ئـاو گـــــەمـــــاری دەگـــــرێ
کێ بـەخـشـی کـەسـێ لـە دەسـتـی بمرێ

هەرکەس کە بەزەی خوا نەبینێ
نەپڕووکێ بە ئاگری ئەوینێ
نەکولّابێ لەناو ئەوینی پاکا
پێی وایە کەس ئەو شتانە ناکا
پاکان کە بەزەی خوا دەبینن
وەک هۆزی فرشتە دووره کەینن

زینیش لە سوێی مەم دڵی دەتۆقێ

دڵ گـــەســتـــەی هەژدیـهـــای ئەوینـێ
کـــوژراوی دوو چاوی مـــەســـتی زینـێ
گـــیـــــراوی گـــــوناهـی بێگوناهـی
ســـــووتاوی گـــڕ و دومـــــانـی ئاهـی
ئـەو تـازە نـەمـــــــامـی وا لـەبـەر دڵ
بـەژنـی بـەنـەکـــامـی کـــــەوتـە بـن گڵ
وەک گـەوهـەری گـەنج بـەخـاک سـپێـرا
مـــــاریشـی لـە پێـــیـنـی وەشـــــێـــرا
ئەو کـــێـڵـی چەقـــا لـە بن ســـەری مـــەم
دەیگوت کـــە ســـــەرم بڵـند و گـــەورەم
کـوا کـێـڵێ کـە شـان لـە شـانـی من دا
کێ نوســـتـــووە وەک مـــــەمی لـە بندا
شـــای کـۆمـــەڵ و هۆزی ســـەرفـیـرازان
مـــیـــــوانمـە دەبم بەجـــێـی نیـــــازان
زیـن هـات و لـە دەوری کـــــــێـڵـی هـاڵا
لـێـی کـــــــــردە نـسـێ بـە بـەژن و بـاڵا
خـــــــوێـن هـەڵدەوەری لـە چـاوی ئـاڵی
دەتـــوایـــەوە دڵ لـــە نـــاڵـــەنـــاڵـــی
چـاوی وەکـــو هـەوری خـــاکـــەلێـــوە
رێـژنـەی بـەگـــوڕی دەڕشت لـەجـــێـــوە
فـرمـێـسکی لـە گـۆڕی مـــەم کـە باری
رەنـگـا بـەمـــــــراری گـــــــۆڕی یـاری

چەندەی دەکـــشـــاند لە دڵ هـەناســـە
تێکڕا ئەوی خـــــزمـــە یا نـەناســـە
فـــــریادی بڵـنـد دەبوو بـەگـــــریان
کـێ بـوو دڵـی بـۆی نـەبـێ بـەبـریـان
پێـشـمـــەرگـە و ئـەفـســەر و وەزیران
دەرۆێش و لـەپـێش و لاو و پـیـــــــران
دڵـدار و جـــــــــوان و نـازەنـیـنـان
دارا و هـــەژار و دڵـبـــــــــــرینـان
وێکڕا وەکـــو زینـێ دڵ بـەخـــەم بـوون
ڕۆژۆ دەگـــەیشـتـــە چـەرخی گـــەردوون
هـاوار و گـــــرین و داد و شـــــیـنی
بـردی گـــــورِ و هـێـــــز و تـاو و تـینـی
رۆنیـشت لە پـەنای ســەری مـــەمی ژار
دەیگوت بـەســـــەد ئـاخ و زاری ئـەی یار
ئـەی خـــێـــوی دڵ و لـەش و گـــیـــانم
بـاخ بـووم و بـووبـوویـە بـاخـــــــەوانم
لـەو ڕۆژەوە بـاخـی خـــــــۆت نـەدیـوە
وشـکـە کـــــــــزە زەردە پـەلـوەریـوە
شـلـێـــرەی لێـــو و پـســـتـــــەی دەم
بادامـی دوو چاو و ســێـــوی کـــوڵـمـــەم
دوو مـــــەمکی بـرەوشکێنی لـیـــمـــۆ
بـــێ نـــاز و لـــە هـــەڵـوەریـنـــە بـــێ تـــۆ
لێت ڕوون بێ کـە نادرێتـە دەس کـەس
تـۆی خـــــــاوەن و تـۆ دەنـاسـن و بـەس
ئـەم بـەژنـە لـەســـــەر تـۆ ڕاوەشـــــێـنم
مـــیـــوە و گـــوڵ و پـەلکی داوەشـــێـنم

شـــــەوبۆن و وەنـەوشـــــە و هـەڵاڵان
بسک و خـــەت و خـــاڵ بدەم بە تـاڵان
وەک گـوڵ شـــمـــەکی درووە لەبـەرکـــەم
بۆ تـۆ قـــورِ و خـــۆڵ و گڵ وەســـەرکـــەم
بسکان هـەمـــــوو تـابـەتـا بـکـێـــــشـم
وەک گـــیـــانی پـەژار و پڕ لە ئـێـــشـم
ئـەم بـاغـی گـــــــوڵـەم بـەڕێـکـوپـێـکـی
هـەر پـەلک و شـکـۆفـــــە و چـڵـــێـکـی
بـۆ تـۆ بـوو کـــــــە بـێـی لـێـی بـنـۆڕی
تۆش جـــێـگـە دەگـــۆڕی جـێ لە گـــۆڕی
مـن جـــــوانـی چ لێ دەکـــــەم بـەبـێ تـۆ
بـۆ تـۆ نـەبـێ بـا بـچـــێ بـە فـــــیـــــڕۆ
تـرسـم کـــــــە نـەبـا دڵـت دەمـــــێـنـێ
هـەر پـارچـەیـەکـم دەخـــســـتـــە شـــوێـنـێ
جـــوانـیـم و مـنـیـش کـــە بـووینـە مـــاڵـت
کـــاتـێ کـــە دەمـــــرم و دێـمـــــە پـاڵـت
لـێـــمـت دەوێ رەنـگ و بـۆی جـــــوانـیـم
چـاوی بـەڵـەک و بـرۆی کـــــــەوانـیـم
ســـەر کـــوڵـمـــە بـەســـووری لـێـــو بـەئـاڵـی
ســـەر ســـیـنـە بـە نـەرمـی مـــەم بـە کـــاڵـی
بـسـکـی رەش و بـەژنـی وەک نـەمـــــامـم
نـــەم مـــــــــابـــێ دەبـــێ چ بـــێ وەرامـم
چـی لامـــــە دەبـێ بـگـا بـە خـــــێـــــوی
نـەیـگـاتـێ کـــەمـــایـەســی و پـەشـــێـــوی
بـۆ وەی کـــــە لـە دیـدەتـا نـەبـم ســـــووک
رازاومـــــەوە بـۆت لـە چـەشـنـی نـۆبـووک

وەک پێشووە بەژنی شۆخ و شەنگم
سەرخۆشت دەکەم بە بۆن و رەنگم
ئامادەی ماچی تۆن دوو لێوم
تورت و شەقە مەمکی شەکرە سێوم
هەرچۆنی منت دەوێ تەیارم
بمگوێزەوە سازە کاروبارم
گۆڕیچەی تۆ دەکەینە پەردوو
ترسی نەگەیین بەیەک بەسەرچوو
هامێزی لە کێلی مەم وەرێنا
ئاخێکی دوای بەژینی هێنا
گیان هەڵفڕی چوو بەلای خواوە
لەش کەوتە زەوی و چرای کوژاوە
لەو کۆمەڵی پڕ پەرۆش و ئازار
نوێ بوو دووبارە داد و هاوار
تۆێژاڵکی برینی کۆنە لاچوون
دیسان لە قوڕی پەژارە راچوون
ژان چووەوە دڵان بەمەرگی زینێ
گیرایەوە کۆز و کۆڕی شینێ
وەک جۆ و پلووسک و چەم هەموو چەم
فرمێسکی وەرانده سەر گڵی مەم
شۆرایەوە گڵ بەتاوی باران
بارانەی چاوی خزم و یاران
قاپۆرە دوڕی کە داخرا بوو
ئەو گۆڕیچە وا مەمی تیا بوو
سەرپۆشی سەری کە هەڵدراوە
بوخچەی گوڵ بۆنی خۆش کراوە

زینی شل و مل خـــرا تەنیـــشـــتی
پێک گـەینەوە دوو مـــەلی بوهیـشـتی
پیـــرۆز بـێ لە تۆ و لە دەزگـــیـــرانت
رابواردنی خـــۆشی ئەو جـیـــهـــانت

لەو گـــــۆڕەوە مـــــــەم وەرامی داوە
خـــۆش هات و جـێگای لە بانی چاوە
ئەو رازە گـــرینگە هەرچی بیـــســـتی
زانی چـیـــیـــە نرخی خـــۆشـــەویســـتی
بـۆ وانـەیە ئـافـــــەرین کـــــەوا چوون
دڵتـــــەنگ دەژیان و دڵنیـــــا چوون
خـــاکـــاوی نەبوون و چوونە ژێر خـــاک
دۆڕاندنـی بـۆ نـیـــیـــــــە دڵی پاک
ئەو یـاری کـــــــە پاک و پـاک رەوشـتن
ژیانیـــــان نـەمـــــرە و لە ناو بەهـەشـتن
لێـــــو تووندی و کـــــام لە یەک نـەدیوان
ئـامـــــــادەیە لای خـــــــوا بـەشـی وان
ژیان خـــۆشـــــە لەگـــەڵ ئەوین برابـێ
گـیـــان خـۆشـە بەهـۆی ئەوین جـیـــا بـێ
هـەرکـــەس بـەجـــوانی چەشـنی زینـێ
دڵـــداری بـــوێ لـــەبـــاتـــی ژیـــنـــێ
یـان وێـنـەیـی مـــــــەم لـە رێـی ئـەوینـێ
خـــۆش و گـــەشـــەیەک لە ژین نـەبینـێ
ســـــەر دانـێ لە ڕێـی نیـــازی پاکـــــا
خـــــوا یـاری دەبـێ و زیـانـێ نـاکـــــا
ئـەی خـــــــوایـە بـەنـازی نـازەنـیـنـان
بـەنـیـــــــاز و نـزای جـگـەر بـریـنـان

ئەی خـــوایە بە شـــیـــرنیی جـــوانی
بەو دڵتـــــەڕی دوور لە کـــــامـــــەرانی
خـــــوایـە بەدڵێ ئەوین دەچـێـــــژێ
بەو چـاوە فـــــــریشـکی ئـاڵ دەڕێژێ
ئەی خـــــوایە بەناڵە ناڵی بولبـــــول
خـــوایە بەخـــوناوی ناوی ســـوورگـــوڵ
ئەی خـــــوایە بەئـاهی لەیلی بێ رەنگ
بەو شـــێـــتی هەژاری لەیلی دڵتـــەنگ
ئەی خـــــوایە بەئـاهی لێـــــو بەباران
ئەی خـــــوایە بە پێکـگـەیینی یاران
ئەی خـــوایە لە رێی کـــوڵی دڵی مـــەم
بەو زینە کـە کـەوتە ســەر کـڵی خـەم
بێ بەش لە ئەوین مـــەهێـڵـــە خـــانی
ئەو کـــاتە کـــە دەردەچـێ گـــیـــانی
پێـغـەمـبـەری خـۆش بوێ هـەتا ســەر
بـۆ دوایی نـەبێـــتـــــە داری بێـــبـــــەر
بـێ کـین و لـە دۆســـــتی پـڕی کـــــە
گـــیـــان و دڵی فـــێـــرە باوەڕی کـــە
ســـــــــەرزارەکـی زۆر بـەچـاووراوە
خـــــاوێن دەمـــــە کـــــردەوەی گـــــلاوە
ئـاکـــــاری لە کـــــاری چاک نـەبانە
ســـەرگـــەرمـــە بەکـــاری پێـــچـــەوانە
مـــەیـهـێـڵـــەوە هـێندە بـۆ کـوڵ و خـــەم
با بـەر بەزەییـــیت کـــەوێ وەکـــو مـــەم
هـەرچـەندە نـەچـووەتە ریزی پـاکـــــان
بیـــبـــەخـشـــە وەکـو بـەکـر بە چـاکـان

چقڵی مەم و زینان

زۆر ســـــەیرە ئەوانە چۆن ژیابوون
دوای کــەوتنە ژێر گـڵـــیش وەهابوون
کێ فـــێـــری چ بوو لە کـــاتی ژینا
پیـــشـــەی ئەمـــە بوو لە ژێر زەمـــینا
لەو گـــۆڕە کـــە زین و مـــەم تیـــابوو
تـۆمـــــــەز بـە ئەوینـێ ئـاو درابـوو
رسکابوو دوو نۆ نـەمـامـی سـەرکـەش
راست و شل و شـین و ناسک و گـــەش
تورت و شـــەق و پڕ گـەڵا و بـە سـێـبـەر
یـەک شـــەنگەبی و یـەکـــیش سنۆبـەر
ئـاڵان بـەیـەکـــــا ئـەمـــــانـە چـین چـین
وەک دەســتـــەمـلان دەبوون مـــەم و زین
گـــڵـکۆی بەکـــری چنۆکی بـەدکـــار
داربـێکی رواند دڕوو و چـقـــــڵـــــدار
تێکوڵ گـــڕ و پـەل پـەل و رەش و خـــوار
وەک کـــوتی بنی لـە بـەهرە بـێـــپـــار
هـاوپشـــــتی پـەلی بەرەو نـەمـــــامـــان
پێـچـــای ســەر و بن لە رەگ لـە دامـان
هـەر تـەنیـــیـــەوە پـێـچی دا هـەتا ســـەر
نـێـــــوانی تـەنین و بـوو بـە لەمـــــپـــــەر
هـێـــدی نەبوو تـا لە یـەکـــدیی کـــردن
چـقـــڵـی مـــــەم و زین بـە ژین و مـــردن

هەر خـــویە کـــە دەیگرێ بە شـــیـــری
نـاچێـــتـــــە دەرێ دەڵێن بـە پیـــــری
وا دیـارە لـە مـــــــردنیـش دەمـــــێنـێ
بەد خـۆی چـووە خـووی دەنک دەچێنـێ
پێـــوازە ســـەگـــانـەیـەک بـکـەی شـین
ســەد ئـاوی بدەی بـە شـیـر و هـەنگـوین
پـەروەردە بـبـێ لـەنـاو گـــــــــوڵاوێ
رای گـــوێزە لـە ســێـبـــەر و هـەتـاوێ
هـەر رۆژە لـەلایـەکـی لـەتـی کـــــــــە
قـــەڵشـــاوی پڕی گـــەزۆی ســپی کـــە
شـــــەکـــری لـە پـەلانـی دابـبـــێـــژە
دۆشـــــاوی لـەســـــەر گـــــەڵا بـڕێژە
پێت وانـەبێ بـۆت بـبـــێـــتـــــە شـــووتـی
بـەهـرەت ئەوە بـۆ گـــــەنیـــــو لە لـووتـی

پیاوچاکێ خەون بە بەکرەوە دەبینێ

ئاگـا لە جـیـهـانی پیـر یەکێ پیـر
گـێـڕایەوە بۆم شـتـێکی دڵگیـر
گـۆیا هـەبوو پیـرێ دووڕە دنیـا
دەژیا لە چیـایەکـدا بەتەنیـا
سـەرگـەرمی هەوای خـواپەرسـتی
دای گـرتبـوو بیـری خـۆشـەویسـتی
خـوانـاسی بەدڵ نە سـەرزمـانی
دڵڕوونی ئەوینی راسـتـەقـانی
چەوسـابوو لە رێگەدا گـەلێ سـاڵ
تا گـیـانی لەسـەر لەشی بووبوو زاڵ
تێکەڵ بەخـوا بووبوو بەجـارێ
بێ ئەو بەکـەسی نەمـابوو کـارێ
خـواخـوا بوو هەمـوو دڵۆپی خـوێنی
دەیزانی گـەلێک شـتی نهـێنی
هـەر لێـکی بـنایـە پـەلـکی چـاوان
دەیـدی لی سـەر بـەژ و بن ئـاوان
جـارێک لە نێـوانی ڕۆژ و شـەودا
یان نیـوە شـیـار بوو یان لە خـەودا
باڵداری گـیـانی کـەوتە گـەشـتێ
چوو گـەردشی کـرد لەناو بەهـەشـتێ
کـۆشکێکی لە زێڕ و گـەوهـەری دی
زۆرتر لە هـەزار کـوڕ و پـەریی دی

پارچەی هەمەڕەنگەیان لەبەر بوون
لەو کۆشکە کەنیز و کارکەر بوون
وا تاج بەسەریێکی شۆخ لە دەرگا
زۆر قۆز و تەیار لە رەنگ و بەرگا
وێستاوە بەهێمنی لە جێوە
روو خۆشە گەشە و بزەی لە لێوە
ئەی پایە بڵند وتی ئەتۆ کێی
ئەو کۆشکە بەکێ دەگا کە تۆی لێی
بەکرم وتی مامی پیری زانا
بەخشیمی بەزەی خوای توانا
ئەو دەرچوو کە بووم دڵ و بەختڕەش
لای زین و مەمێ کراومە هاوبەش
ئەو کۆشکە دەبینی هەشت نهۆمە
هی وانە حەوت یەکێکی خۆمە
لێرەش ئەوە چاوەدێری وانم
پیشەم وەک پێشە دەرکەوانم
زۆر بەختەوەرم گەلێ بەنازم
دۆستیانم و پاسەوانی رازم
لام وایە کە لێرە رادەمێنی
لەو بارەوە دوودڵی دەچێنی
ژین تاڵکەری زین و دوژمنی مەم
چۆن رۆ نەبڕێت لەناو جەحەندەم
ئاگات لە جیهان هەیە نە لێرە
جێم ئێرەیە گوێ لە من بدێرە
هەرچەندە بەدڵ بەوان نەیار بووم
ماکەی گەڕ و بەدفەڕ و گەمار بووم

نەمـهێشت کـه بەیەک بگەن بە خـۆشی
هـەر یـەک لە دەسـم زووخـــاوی نـۆشی
خـــۆم کـــردە چـوقڵ لـە بـەینـی وانـا
خـــۆشـم لەســـەر ئەم شـــتـــانە دانـا
بـــڕوانـــی بـــەڵام بـــە چـــاوی دووربـــین
ئەم تاڵیـــیـــە دای بـەرێکی شـــیـــرین
کێ زۆر لـە جـیـــهـــان ژیانی خـــۆشـــە
زۆر وایـە کـــە لێـــرە دڵپـــەرۆشـــە
کێ رەنجـــدەر و دڵبـــەدەرد و ئێـــشـــە
دوای کـــۆچی دوایی زۆر لـە پێـــشـــە
بـۆ ئـێـــــرە ئـەوێ وەکـی هـەوێـیـــــە
وەک دوژمنی ســەختـی خـوێنەخـوێیـە
تـا تـۆ لـە یـەکـــــێکی چـاونـەپـۆشـی
بـۆ وی دی بـکـۆشـێ بـا بـەکـــــۆشـی
لای وا نـیـــیـــە هـیـچ بەبیـــر و ژیرێ
دوو شـــووتی بـەدەسـتـێ هـەڵدەگـیـرێ
مـن زین و مـــــەمم لەســـەر زەمـــینـێ
تـووش کـــــرد بـە پـەژارە و گـــــرینـێ
کـــێـــشـــامنـە بـەرێ بـە داخ و دەردان
دەســـتم لە جـیـــهـــانـی ئێـــوە بـەردان
ئەو چـەرمـــەســـەرەم کـــە داوە پێـیـــان
وا ئێـســـتـــە دەبینـی چۆنـە جـێـیـــان
هـۆی مـن بوو بـەوان درا بـەهـەشـــتـێک
دایانمێ ئـەویش لە هـەشـتـێ مـشـتـێک
تاژدین وتی چـۆن دەبێ کە تۆی کـوشت
چی دێتـــەوە رێ کـە خـوێنـی تۆی رشت

پێی گـوت کـه خـوا لەویش دەبووڕێ
بەخـشـینی کـڕی بـەقـەڵتی شـووڕێ
بۆتان کـــه وەڕەز بووبوو لە دەســـتم
خـســـتم هـەچی دەبووە بەرهـەڵسـتم
وەک مـار ئەوی هـاتە پێـشـێ گـەسـتم
رزگـــار نـەدەبوون لـە بـەند و بەســـتم
وەک دەردی گـــران لەگـــەڵ پەیا بـووم
وەک کـــــوندەبـەبـوو ژیـاوم هـەیاچـووم
ئەو دەســتی کـە ئـەو لە من وەشـانـدی
هـەر دەردێ لـە دڵ هـەبـوو پـەڕانـدی
ئاســـوودە کـــران هـەژار لە چـەنگم
دەرچـوون دڵـی تـەنگ لـە چـاوی تـەنـگم
گـــــیـــــرا بـووە بـۆ نـزای هـەژاران
نـووســـراوە ئەویش لە چـاکـــەکـــاران
کـــــــار هـەن بـەڕواڵـە نـالـەبـارن
دەیکـۆڵـیـــــیـــــەوە زۆری بـەهـرەدارن
خـوا رازی گـرینگی خـۆی بەهـاسـان
نـاداتـە نیـــشـــانی خـــۆنـەناســـان
بڕوانـە دەبەخـــشـێ بـەکـــر و تـاژدین
دووی دوژمن و دۆست لـەبـەر مـەم و زین
ئـەم رازە گـــەلێ نهـــێن و کـــووڕە
بـیـــــــــری مـن و تـۆ لـەوانـە دوورە
هـەرچـۆنـی ببـێ نـزیـکـی باشـــــان
هەر باشـیـــیـە دێتـە ڕێت لە پاشـان
گـــەر یـاری بـەدڵ لە ڕێت دەکـــۆشـن
پێت شـــادن و کـــزبـی بـۆت پەرۆشـن

گـــەر دوژمـنـی ئەو لە کـــیـنـە دوورن
لە گـــــونـاھ و ھـەڵەی نـەزان دەبـوورن
نـاکـــەس نـەچـی ھـەر ببـی تـخـــوونـی
گـــەر یـار و نـەیـاری ســـەرنـخـــوونـی
مـــرداره لەشت کـــە ســـەگ پـەرســـتـی
گـــەر دوژمـنـی راکـــە قـاچـی گـــەســـتـی

دڵداری گـــــــــەلـێ بـڵـنـد و بـەرزە
گـــەر دوور بـێ لە کـــاری پـیـس و ھـەرزە
ھـەرکـــــەس کـــــە دەبـێ نـزیـک ئەوینـێ
ھـەر چـۆن بـێ بـەزەی خـــــوا دەبـیـنـێ
بـەخـــشـــیـنـی خـــوا بـەدوور مـــەزانـە
ھـەر بـەنـده لـەســـــەر بـڕێـک بـەھـانـە
نـەخـــــوازە لـەگـــــەڵ ھـەژاری دڵدار
ھـەر خـۆی کـەسـی بـێ کـەسـە و بـزی کـار
لـەم شـــیـــوە بـەســـەربـری مـــەبـووره
بـاش ورد بـەوە تـێ بـگـە چ جـــــووره
دوژمـن بـە ئـەوینـــێ بـەھـرەوەر بـن
دۆسـتـــان دەبـێ چـەنـده بـەخـتـــەوەر بـن
تـاژدینـێ دەبـەخـــــشـێ یـاری یـارە
بـەدکـــاریـیـــە بـۆ بـەکـــر بـەکـــارە
دڵداریـیـــەکـی پـاک بـکـە بـە پـیـــشـــە
ھـانـات ببـــە بـەر خـــوا ھـەمـــیـــشـــە

چی نووسیوه و بۆچی نووسی

ئەی گـــۆیگری ژیر و زیت و پیـــتـــۆڵ
پســـپـــۆڕی وتەی بەنرخ و کـــرمـــۆڵ
خـــانی لە مـــەی ئەوینێ مـــەســـتـــە
بێـــهـــۆشـــە وتارپەڕێنە پەســـتـــە
ســـوێراوێ بەشـــیـــرنی دەچێـــژێ
ســـەرخـــۆش بووە هاتەران دەبێـــژێ
نـازانـێ کـــــە تـیـــــرە یان تـراوە
دێـوانـەی بـادە بـیـــــــــر بـلاوە
هـەرچـێکی کـــــە پێت دەڵـێ هـەوایـە
وەک دەنـگـی نـەیـەکـــــە دەنـگی نـایـە
بێ جـێ نـیـــیـــە خـــۆشـــە دەنگی بلـوێر
گـەر شـــۆڕێ بخـاتـە سـینگی گـوێدێر
لـەم نـامـــــــەیـەدا بـەچـەشـنـی مـنـدالْ
چۆن تـازە دەکـەونە ســەر گـڕ و گـالْ
هـەرچـیکی دەسم کـــەوت مـــتـــومـــوور
بۆر و کـەوە زەرد و رەش سـپی و سـوور
هێندێکی چرووکـــە، هێندێ چیـــرۆک
هێندێ شـڕ و رووتە دەسـتـەیەک کـۆک
زاراوەی بـۆتێـــیـــــان و گـــــۆران
وێژەی مـــوکـــری و لـوڕان و ســـۆران
کـــــۆم کـــــردەوە گش درشت و وردی
هـۆنیـــومـــــە بەبەند و بـاوی کـــوردی

پووچیـــشی هەیە و پڕ و بەکـــاکڵ
بێ جـێـشی هەیە و شـــتی لەبەر دڵ
بڕوامـــــە گـــــەلێکی دڵ پەسـندن
بـــڕوانـــە دەزانـــی زۆری پـــەنـــدن
ئـاواتـی دڵـم چ بـوو لـەمـــــــانـە
دەرخـــســـــتنی رازی دڵتـــــەڕانە
جـوانتـر لە هەمـوو شـتـێک ئەوینە
دڵداری بەهـەشـــــتـــــە بینە ژینـە
گـیـــانێ کـــە ئەوینی بووەتە مـــایە
وەک ئاوێنەیە و خـــــوانومـــــایە
وەک رۆژە ئەوین بە تیـــــشکە رووناە
خـــــــــاوێنـکـەرەوەی دڵ و دەروونـە
هـەر ڕێـڕەوێ رووی لەلای خـــــوا بـێ
بـا بـێ و بـە ئەوینـێ شـــــارەزا بـێ
گـیـان و دڵی ســەخت و رەش لە ئاسن
ئـاوێـنـــە دەبـن ئـەوین بـنـاســن
تۆزێک لە ئەوین بەســـەر مـســا کـــە
پـاش تـۆزێ بـنـۆڕە زێـڕی پـاکـــــــە
هـەر دڵ کـــە ئەوین بکا بە پیـــشـــەی
دڵداری بـگـا بـە پـنـج و ریشـــــــەی
گـــــەنجـــینەی رازی بـێ نـیـــــازە
کـــارســـــازی لەلایە کـــاری ســـازە
هیـچ کـــەس نیـــیـــە بـێ بەشی ئەوینـێ
کـــەمـــتـــر هـەیە زۆر بـەکـــەم نەبینـێ
دوو تیـــرەیە چی لەســـەر زەمـــینـە
یـەک چـاوی لـە ژینـە یـەک لـە دینـە

یەک چاو دەبڕێتـــە ســـەر کـــچـــۆڵان
بـــازاڕی نـــەدیـــوە چـــووەتـــە چـــۆلان
ئەو گـــــەوهەری دڵ دەدا بـە مـــــاچێ
پێـی وایـە بـە هـیـــــچـی دیکـە نـاچێ
خـــــۆڕایـی لـە دەســـــتی دەردەهـێـنن
کـــۆشـکێکی بـەپـووشکـە لێ دەســـێـنن
ئـی دیش بـەهـەوا بـەهـەشـــتـێ دەکـــڕێ
فـــیـــزێکی دەگـــاتێ دەســـتی دەبـڕێ
خـــوا لای وی لە کـوڵکە بووەتە چـەرچی
دەیـداتـێ بـەهـەشـت بـە ریـش و پـرچـی
جـــــا هـەرکـــــە لـەوانـە یـان لـەمـــــانـە
بـێ ڕێـبـــــــەرە کـــــوێـرە ڕێـنـەزانـە
لـە ژیـانـی دەتـەکـنـەوە و کـــــە چـووشـن
بـێ چـارە بـەجـــــارێ دەم لـە پـووشـن

وردەکارییەکی دەروێشانە

مـــەیگێـــڕ بدە پێم مـــەیەکی کـــۆنە
پێـــشم بڵێ ئەم جـــیـــهـــانە چۆنە
ئـــەم رایـــەڵ و پـــۆ و چـــنـــین و تـــەونـــە
پێت وا نـەبێ هـیـــچـــوپووچ و خـــەونە
ژینمـــــان لەبەرا ســـــەرێکی بەرگـــــە
لەدوایە نەمـــــانە گـــــۆڕە مـــەرگـــــە
هـەر مـــانـێ کـــە دێتـــە بەر نـەمـــانـە
ریشـەی دڵی خـۆش لەســەر خـــەمـانە
ئەســـتـــێـــرە و مـــانگ و رۆژ لە بەرزی
دەســـمـــایەی ژین و بوون لە عـــەرزی
هێندێکی گـران و هـێندێکی ســووکـــە
هـێندێکی درشـــتـــە هـێندێ چووکـــە
دەزگـــــایەکی جـــــوانە رێکوپـێکە
داخـم کـــە نەمـــر نـیـــیـــە و ســـەرێکە
عـــاســـمـــان بە رۆشـنـی و زەوی شـین
وەک رێکی دەخـــەن کـەرســـتـــە بـۆ ژین
وەک مـــایەی ژینـی خـــۆش ئـەمـــانـن
دیســـــانە ئەون کـــــە هۆی نـەمـــــانـن
ئـاگـــــــر وەکـــــــوژێ هـــەوا هـەوایـە
گـــــەر ئـاو نـەبـێ تۆزی خـــــۆڵ بـەبـایـە
عـاسـمـان کـە گـەڕۆکـە ئـاش دەگـێـڕێ
هـەر لاش و ســـــەری مـــــرۆ دەهـێـــــڕێ

نێـــژراوی لە بن گـــلّا کـــە مـــردوون
تۆزاشـی ئەوە کـــە وردی کـــردوون
هـەر لاش و ســـــــەرن لەوێـوە دەڕژن
هـەر کـــــــــەوتـنـە بـەربـلّاو و پـرژن
ئەم جـــــارە دەشـــــێلدرێن هـەویرن
لای ئـاگـــرە گـشـــتی یەکـــدیگیـــرن
تـووش بـوونـە بـەدەردی داتـولّـیـــــــوی
هـەر مـــــانـەوەیـە بـە بـۆگـــــەنیـــــوی
فـــەرمـــوویـە خـــوا کـــە دەچـنە ئـاور
نـەمـــــر و نـەژیـــــە ژیـانـی گـــــاور
ئەو گـیـــانـی کـە پـاک و پـاک ســروشـتن
خـــــــاوێـن بـەهـەوێـن و چـاک رەوشـتن
جـــووت بـەنـدە بـەتـایبـــــەتـی هـەڵێنـێ
ئـــەو دەنـکـــە بـــەنـــاو و داو دەچـێـنـــێ
دەڕزێـت و بـــلّاو دەبـــێ لـــە بـــن گـــلّ
لێـی دەردەکـــــەون پـەل و گـــــولّ و چلّ
بـەر دەگـــرێ هـەزار ئـەوەندی پـێـشـــوو
گـێـــرەی دەکـــەن و دەبـێ بـە تـێـشـــوو
بێـــژنگە ژیـان جـیـــهـــان وەکـــو کـــەو
تـل پـێ دەدرێ لـە گـــێـــژی گـــێـــژەو
بـــــەرداشـــی خـــلـــێـــنـــە و ددانـــان
لیکی دەم و چـەقـــــچـــــەقـی زمـــانـان
بـانیـــــــژەیـە لێـــــو و زارە ئـاشـــــــە
هـەر چـەرخ و خـولێک و ورد و خـاشـــە
رزگـار بـوو کـە لـەم گـــەڕ و گـــەزەشـدا
دابـەش دەکـــــرێ بـەهـێـــــزی لـەشـــــدا

گـا کـێشـەری ژووڕێ رای دەکـێـشـێ
گـا گـێـرەیێ دەیکوشـێت و دێشـێ
جـــارێکی لە قـــووتدەرێکی بەندە
جـــــارێ بـەهـەڵێـنـەری بـڵـنـدە
تـەنـدووری ورگ ئـەوی دەپـێـــــــژێ
هـەرچی خـت و خـــــاڵە لـێی دەڕێژێ
خـــاوێنی هـەمـــوو دەچێ بـەرەو ژوور
پیـســـایی دەڕێژنە جـێـیـــەکی دوور
کـێـهـەی گـەلێ باشـە با جـیـا بن
هـەر نابـێ ئـەویش لەگـــەڵ یەکـــا بن
دابەشکەری گـەرم و سـاردی نـاو لەش
چـی بـۆ چـی دەبـێ لـەوی دەدا بـەش
رەنگرێژی لەشـان بـەمـانە چەند جـوور
هـەندامـێ وەڕەنگ دەخـــا دەر و ژوور
دڵ شـووشـەیە جـەرگـە بووەتە پاڵوێن
روون بێـتـەوە خـەسـتـە بادەی خـوێن
هـیـچ پـووش و پـەڵاشـی تـێ نـەچـووبـێ
نـابـێ بـەگـــــرێ و گـلـوگـلـو بـێ
هـێـشـتـــا دەیـەوێ هـەتا دەگـــاتـێ
بتکێـتـــەوە تـاوێ بو کـــڵـێ کـــاتـێ
جـــــارێکـی بـڵـق بـدا لـە ئـاوا
جـــــارێ بـهـــــەژێـندرێ لە نـاوا
هـێـــزی لەگـــیـــان دەبـێ بسـێـنـێ
تـا گـــیـــان هـەیە وا ئـەویش دەمـــێـنـێ
بێـــدەنگە هەتا لە مـــاڵی لەشـــدا
ئـاواتـی نـەهـاتـە جـێ لـەمـــــەشـــــدا

گـــەر بەو لەشـــەوە خـــرایە بن گڵ
دووبارە بەشـــینی دێتـــە ســـەر چڵ
بـارانی بـەزەی خـــــوا ببـــــارێ
ئەو ســـەوزە دەبێ بـە شـــەنگە دارێ
پەلک و گـــوڵی لێ دەبن بەســـەرپۆش
بەر دەگـــرێ بەمـــیـــوەی تەڕ و خـــۆش
ئەو مـــیـــوە کـــە باش بگا لە پاشـــا
بۆ دیاری دەچێـــتـــە مـــاڵی پاشـــا
گـــەر بیـــچنێ دەســـتی پاکی پاکێ
دووری خـــــەنەوە لە تـۆز و خـــــاکێ
جێ بدرێ لە بارەگـــا دروســـتـــە
مـــیـــوێکی بەناز و خـــۆشـــەویســـتـــە
ئـەم جـــــــۆرە بـەنـرخـن و نـەیـابـن
کـــەم هـەڵدەکـــەوێ شـــتـــێکی وابن
چی کـــــاڵە لەبەر هـەوا دەمـــــێنێ
پێـــویســـتـــە کـــە گـــەرمی بیگەیێنێ
باشـــتـــر دەگـــەهـن هـەیا پتـــرمـــان
چاودێری کـــرێن لە مـــێش و کـــرمـــان
پەروەردە کـــــرێن بە تیـــــشکی دینی
وێیـــــان کـــــەوێ تاوێ خـــــۆ نەبینی
ئەوســـــا ئەوی زۆر پوخت گـــــەیشتن
وا دادەورن ئـەگـــــــــــــەر درشـتن
تـا دانـەکـــــــــەون لـە پـۆپـی بـەرزی
تـا دانـەنـەوێـنـە رێـکـی عـــــــــەرزی
تا دانەتەکـــێن لە فـــیـــز و مـــینگە
رێیـــان نیـــیـــە بچنە ســـەر گـوشـینگە

زۆر پـان و فـــــــلّـچ دەبـن لـە رێـدا
دەفـلـیـــــــــقـنـەوە لـە ژێـری پـێ دا
رێک لێکی دەدەن ســـــەر و بـەر و نـاو
خـــوێناوی دڵان دەبێـتـــە خـــۆشـــاو
ئـەو مـــیـــوە ئـەگـــەر رەگـــێکی کـــاڵە
خـــۆشـــاوەکـــە تفـــتـــە تـرشـــە تاڵە

نیـــشـــان دەدرێ بە پیـــری مـــەیخـــۆر
پێـــویســـتـــە کـــە خـــۆی بدا هـەل و نۆر
ئـەم جـــار دەکـــرێتـــە ناو بـەرۆشـێ
گـــەرمـــایی دەوێ هـەتـا دەجـــۆشـێ
تیـــــشـکی بـەزەیی خـــــوای بگـاتـێ
تـینـی لـە شـکـۆهـی خـــــۆی بداتـێ
پـوخـــتـــایی بـەســـەر یـەکـــا بـتـــاوێ
مـــــاک و رەگـــــەزی لـەناو دەراوێ
ئـەو تینـە گـــەلێک بـەهـێـــز و تـوند بـێ
بـوکـــلّـــێندرێ هـەڵمـی لـێ بڵند بـێ
ئـەو هـەڵمـــــە ببـێ لـە چڵکـنـی دوور
بـــێ تـــۆز و هـــەوا بـــچـــێ بـــەرەوژوور
لـــەو ژووڕە پـلـێـکـە نـاوی رووت بـــوون
دەتـــکـــێـنـــێ لـــەوێ دڵـــۆپـــی دڵ ڕوون
گـــەر مـــاک و رەگـــەز هـەمـــووی تواوە
بـــەو بـــۆنـــە بـــەشـــی لـــە بـــوون بـــڕاوە
جـــــێی دەشـێ نـەبـوونـی دڵگـوشـــــایـە
نـامـــــــێـنـێ لـەوێش هـەتـا هـەتـایـە
دیســـانەوە جـــێی لـە دەفـــری تـەنگـە

ئەمـــــجـــــارە لـەوێ نـەبۆ نـەرەنـگە
ئەو مـــەی کـــە بـەڕەنگی ســـوور و ئاڵە
رەنـگـێـکـی دەداتـە نـاو پـیـــــــــاڵـە
ئەو هـێـشـــتـــە نەگـــەیوەتە گـــەیشتن
رزگـــــــار نـەبـووە لـە تـرسـی ڕشـتن
تـا بـۆنـی لـە بـوون و مـــــانـی مـــــابـێ
بـۆ کـــــــۆڕی خـــــوا نمـوودی نـابـێ
تـــا رەنـگـی هـــەیـــە نـــەبـــووەتـــە بـــادە
چـەوســـانی بـەهـیـــچـــە رەنج بـەبـادە
مـــــانت گـــــەرەکـــــە بـەری نـەمـــــانـە
مـــاو ئەو کـــەســـەیە لە خـــۆی نـەبانـە
تـا مـــــــاوە لـە بـەندەدا وشـــــــەی مـن
بـێ دۆســـتـــە لـە خـــۆی دەبـێ بـە دوژمن
دڵدارێ دەگـــــــاتـە بـارەگـــــــای یـار
دەرچـووبـێ لـەوەنـدە قـــــــۆرتـی دژوار
ئـەم رێگـەیە ســـەخـــتـــە بـۆ مـــە نـابـێ
رێبـــــەر لـە بـەرێ مـــــەگـین خـــــوا بـێ
ئەی خـــوایە دەزانـی ئێـــمـــە کـــوێـرین
تـۆ بـەرزی و ئـێـــــمـــــە چـاو لـە ژێـرین
دەریـای بـەزەیـیـت دەدا شـــــــــەپـۆلان
ســـەرگـــەرمی مـــەلـەم لـە کـــوێـرە گـــۆلان
چـاوســـاغـی بـەزەییـیـــەکـــەت بـنێـــرە
تـــاریـــکـــەشـــــــــــــەوم چـرا بـــدێـــرە
تـــەم بـــا بـــڕەوێ لـــەســـــــــــەر دڵـی ژار
بـیـنـام کـــــەرەوە بـە شـــــەوقـی دیـدار

ناسینێ کە بۆ مە بووەتە یاسا
هەر دوودڵییە و گومان و لاسا
دڵمان بخەدەر لە بەدگومانی
شانمان دە ئەوینی راستەقانی
باوەڕ هەیە لام و تۆش دەناسم
لەو پێوە کەساس و گێژ و کاسم
زۆر دڵ بەنیازی بارەگاتم
چ بکەم نەبەخۆمە دەسەڵاتم
گرتووتم و خۆت کلیل بەدەستی
رێگەم بدە بێمە تۆ پەرستی
ئەم ژین و نەمانە لەم جیهانە
هەرچەندی کە ئاشکرا و نیهانە

تاپۆیە لە تۆ بەتان و پۆیە
تاریکی و رۆشنی لە تۆیە
چاوت نە لە کاری چاکە یان چەوت
بەخشین بە بەهانەیە و بەڕێکەوت
زۆر نوێژکەری پاکی رێی خوا گر
روبینییەکی کرد و کەوتە ئاگر
زۆری بەگوناە لە کاتی مەرگا
دەیبەخشی و رێی دەدەی لە دەرگا
گەر بەختەوەرە و کەر رەنجەڕۆیە
سەرڕشتە هەمووی بەدەستی تۆیە
هەر رۆژی بەرێ هەڵت بژاردن
چی بۆچی دەبوو بەوت سپاردن

پاڵپـــێـــوەنەریشی لەمـــپـــەریشی
گـــومـــڕاکـــەرە و رێنیـــشـــاندەریشی
ســەرپشکیـــیـــەکـــەت کـــە داوە پێـــمـــان
ئەو نەوسی چنۆک رفـــاندی لێـــمـــان
مـــــاوین و بەزەی خـــــوا ببێ یار
هـەر هـێندەیە چـارە بۆ گـــــوناهـکار
بـڕوای بـەخـــــــوا ببێ و بـەسی بـێ
هـەرچەندە فـــرەش کـــەمـــایـەسی بـێ
با بیـــشـــیـــپـــەرســـتـێ لێی بتـــرسـێ
رێوشـــوێنی لـە پیـــاوی ژیر بـپـــرسـێ
ئەو رێی کـــە دەوێژنـە ئێـــمـــە بگرین
خـــۆمـــان نەگـــرین هـەیا کـــە دەمـــرین
چـاومـــــان لـە بـەزەی خـــــوا بـدوورین
ئـەومـــــان بـێ لـە ئـاگـــــری بـەدوورین

سکاڵایەک لەگەڵ بنووسەکەیدا

ئەی ســـــواری لە راســـــتی پیـــــادە
دڵداری پەڕی دەڵـووس و ســـــــــادە
خـــوبێـــژی هـەژار و ســـەر دبـەر خـــۆ
جـــــادووگـــــەر و گـــەپدەر و بـەداهـۆ
هـۆزانی بـەگـــفـــتـی ســـەر زمـــانـی
شـــێـــــواوی لە شـــیـــــوی ڕێنەزانـی
تاشـیـــوســـەری ڕووڕەشی زمـــان شـــڕ
والا دڵ و دەمـــــــپـــــڕی جـــــڕ و وڕ
وەک تـۆ چـەنـەوەر بـێ هـــەر بـنـووسـێ
زاری شـل و کـــول دەبێ و دەخـــووسـێ
بـەس نـامـــــە بەناوی بسـک و خـــــاڵان
ڕووڕەش بـکـە بـەردە وان خـــــــەیـاڵان
نـووســـــیـنـی فـــــرەی مـنـاڵ چ دێنـێ
خـــــــۆی دەیـدڕێ وازی لـێ دەهـێـنـێ
جـــوانن خـــەتی ورد و نـاسک و کـــەم
نـەک بـگـرێ بـەری هـەیـف مـــــژ و تـەم
خـــەت کـــاتـێ کـــە زبر و زۆر و بـۆرە
شـــــۆراوە خـــەتی جـــوانی شـــــۆرە
خـــەت جـــوانە تـەنک لە لێـــوی لاوان
نـەک بـەرگـنی پـەســـتـــەک و کـــولاوان
دڵخـۆش کـەرە گـەندەمـوو لە ڕووی یار
نـەک ریـشـی وەک گـــوریـس و هـەوســـار

ئی وا هەیە دڵ دەخـــاتە گـــەشکە
هەن دەیکەنە کـــوێنە کـــۆن و ڕەشکە
دەم تیـــــژ و پـەل و زمـــــان درێژی
یەکـجـــار چەنەباز و چەڵتـــەبێـــژی
چێـشـتێ کـە هەمـیـشـە بێـتـە ریزێ
خـــۆشـــیش بێ مـــرۆڤی لێ دەبێـــزێ
گـــەوهەر چیـــیـــە بێ نرخ کـــە نابن
زۆر نـابـن و زۆر کـــــــەم و نـەیـابـن
تۆ کێ کـــــری نـووکی تـۆ ببـــــینـێ
تـوو کـێ هـەیـە بـۆت نـەئـافـــــەرینـێ
بـەد ڕەوت و بـەکـــەوت و چـەوت و لاری
بـەدکـــــــــاری نـەیـاری نـالـەبـاری
شـــێت و ســـــەرەڕۆ و هـەڵە و گلۆکی
شـــەرمت نیـــیـــە بێ فـــەدی و چنۆکی
هێندەی ســـــەری تـۆم پـەڕاند و تاشی
هـەر تـووشـی گـــــوناه دەبم لـە پـاشی
بـا بـەس بـێ گـــزە و جنێـــو فـــرۆشی
ڕەنـگـێ بـدە بـا هـەڵان بـپـــــــــۆشی
دەس بـەردە لـە کـــــاری هـیچ و پـووچت
بـەس بـارکـە لە مـن گـوناه و ســـووچت
لەم چـەپگـەڕیـیـــەت ببـــە پـەشـــیـــمـــان
بـەشکو بـڕەوێ بـەخت ڕەشـــیـــمـــان
لـــە پـڕێـکـی بـنـووســـی وا زبـردەســت
بۆ کـێشـە لـەگـەڵ مـە کـەمبـەری بـەست
کـێـشـــای لە زمـــانی شـــیـــری دوودەم
ڕۆسـتـەم بووە سـواری ڕەخـشـی پـەنجـەم

گـــــەی قـــــامکی تـۆسـنـم مـلـی دا
شـل بـوو لـەســـــــلّـی و تـلـی تـلـی دا
وەک هـەژدەرێ هـاتـە ســـــــەر وەرامم
خـــــانـی بـەســـــــە دڵ لـە تـۆ بـەزامم
خـۆت گـــێل و نـەزان و گـــوێنـەبـیـــسـی
تـۆ هـەرچـی گـــــــوتـت ئـەوم نـویـسـی
بـیـــــری تـۆ کـــــە ڕنـد و بـەهـرەدارە
گـــفـــتـی تـۆ کـــە چـەوت و نـالـەبـارە
نـەمـخـسـتـە ســەری شـتـێک لـەمـەڕ خـۆم
من بـەســتـــەزمـان لـەبـەردەســتـی تـۆم
قـامـیـشـی کـلّـۆڵ لـە قـامـیـشـاوا
دەژیـام شـل و مـل لـە شـــــینـک و ئـاوا
گـوێداری مـەلی چـەلـەنـگ و خـۆشـدەنـگ
دڵداری گـــەلێ چڵـی شـل و شـــــەنـگ
لـەو جـــــێـگـەی بـەزۆر دەرت پـەڕانـدم
بـەرگ و شـــــمـــــەکت لـەبـەر درانـدم
لـەوســـــاوە بـڕام لـە ژیـن و مـــــانـم
ئـاوارە کـــرام لە نـیـــشـــتـــمـــانـم
تـیـــــخـی تـۆ ســـــــەر و بـنـی بـڕیـوم
تـالّاو و ڕەشـــــــاو کـــــــرا بـژێـوم
پـێـــچـــاتـە ســـــەرم هـەوای ئـەوینـێ
ســـووتام وەکـــو مـــەم بـەدەردی زینـێ
چـارەم ڕەشـــــە دڵ بـەژان و تـاســـــەم
بـرش و ڕەشـی دووکـــەڵـی هـەنـاســـــەم
گـــەوبـەنـد و قـــەفـم بـەتـینـی ئـاخـــان
کـون کـون بـوو هـەمـوو لـە دەرد و داخـان

حەوت کون لە لەشم کرا سەر و ژێر
دەرچووم لە بنووس و بوومە بلوێر
تۆ هاتی دەمێ بەدەم دەماندت
چی بەندی دڵم هەبوو پساندت
گیرا بەمە کۆڕی بەزم و ئاهەنگ
ڕێکخستن و فوو لە تۆ لە من دەنگ
گا دەمکەیە سازی پاتشاهان
گا ڕەشکەری ڕووپەڕی گوناهان
چیتم یەکی دیلی بەردەسی تۆم
لاڵ و کپ و دەنگ بڵاوکەری تۆم
نووسەر نەبی کەی دەمم گەڕاوە
نەیژەن نەبێ دمبەگم درِاوە
بلوێر و بنووس نە سەربەخۆنە
هەر کارێ لە چارەنووسی کۆنە
سووچی چیە تیر برینی بێشێ
دەستێک هەیە ژێ و کەوان دەکێشێ
ئەی خوایە ئەتۆ دەزانی خانی
تیرێکە لە تۆ کشا کەوانی
گەر دڵڕەشە یان زمانی لووسە
چیڕۆکی وەکو نەی و بنووسە
دەست و دڵی نەک بەدەستی خۆیە
هی تۆیە کە راستە یان درۆیە
کاتێکی کە دات دەدا زمانی
لێت فێر نەبووایە چیی دەزانی
تۆی بەم هەڵەکارییەت سپاردم
سووچم چیە خۆزگە نەتدەناردم

سەرپشکییەکم هەیە بەلای خۆ
گیرە سەرەتای ئەویش لەلای تۆ
هێندەی چ بنووس بووە و چ بلوێر
گیراوە لە پەنجە تا سەرە و ژێر
بێ سەر دەگەڕا سەر و زمانی
رێی سوود و زیانی خۆی نەزانی

بلوێر بوو چلۆنی لێت بدایە
ئاوازی دەداوە لەم هەوایە
هەرچەندە پەڕی سپیم سیایە
هەویای بەتەنێم ئەتۆی خوایە
روپەڕ گەلێ رووڕەشن لە چەنگم
ژێرباری گرانی شەرم و نەنگم
بەدخووم و لە ڕاستەخۆم چکووسم
سی ساڵە گوناهی خۆم دەنووسم
گەر هاتنە سەر زەوی مە رێک بوو
مێژوو لە هەزار و شێست و یێک بوو
ئێستا بە تەمەن چل و چوارم
پێشەنگی بەرەی گوناهکارم
مەست بووم و نەزانی پیلی بەستم
بۆ چاکە هەژاری با بەدەستم
وەک دات لە ئەوین بەرێ توانام
لەبرانەوەشا بگەی بە هانام

مەم و زینی خانی لێرەدا دوایی هات

هەژار ئامۆژگاری بۆ

شێرکۆی کوڕی خۆی دەکات

شێرکۆ کوڕی خۆشەویست و ژیرم
زاخاوی مژیم و هۆش و بیرم
پنج و رەگەزی دڵ و گیانم
خونچەی شەقی باخەکەی ژیانم
هێشتا بە تەمەن منااڵ و کاڵی
وەک دەربەدەریم دوازدە ساڵی
هەرچەندە کوڕی منی هەژاری
دوا رۆژی هەژارە نادیاری
لێم روون نییە پاشی چت بەسەر دێ
هیوام گەلێ پێتە ببیە مەردێ
مەردێکی بەکار و چاپک و زیت
بیرێ بکەی و بزانی تۆ چیت
دەردی گەلەکەت بزانی چۆنە
بۆت دەرکەوێ چەند بریندی کۆنە
خانی لە هەزار و سەد ژیاوە
ئەو کاتە لە ئێمە چۆن دواوە
حەفتا و حەوت لە سێسەتیش چوون
پیستر لەوە کوردی ئێمە مردوون
ئەودەم کە هەیانبوو میرێ بۆ خۆ
ئەمڕۆکە پساوە رایەڵ و پۆ

بووین ئەو دەمــە پشکی تورک و تاران
زۆر ئێــســتــە خــراترین لە جــاران
نــەوتــت کــــــــە ژیــانــی ئــەوروپــایــە
بۆ تۆ نیــیــە تێــری شــــەوچرایە
بێگانە لە نیــشــتــمــانی ئێــمــــە
تێــــر و قــــەڵەون بە نــانی ئێــمــــە
خــۆمــان هــەمــوو کوێر و کوتر و برسی
ژین کــورت و ئــەویش لەگــەڵ مــەترسی
نــابێ بــەزمــــانی خــــۆ بخــــوێنین
نــاشــێ کــــە هــەنــاســــەیەک هــەڵێنین
کــــــوژران بــەهــەزار هــەزار لــە لاوان
ئــازادیــخــــــــوازی بــووبــووە تــاوان
ئێــســتــەش لەســــەر ئەم ژیانە تــاڵەش
پــاش رژتنــی هــێنــدە خــــوێنــە ئــاڵەش
کــــورد هــەر لــە خــــەوی نــەزانیــــدایــە
هــەر پێــکــەوەیــان گــــــــەڕ و هــەرایــە
بێگانە پــەرســتــــە خــــۆ نەویســتــــە
بۆ هــاوڕەگــــەزی کــــەڕ و نەبیــســتــــە
بــۆ یــەکــــــتــــــری دوژمــن و نــەیــارن
بــۆ نــۆکــــــەری تــا بڵــــــێــی لــەبــارن
ئــەو چاخــــە کــــە خــــانی پێــی ژیــیــــاوە
فــــــەرمــــوویــە هــەرا لــەســــــەر دراوە
ویســــتــــێکــە هــەزار ئــەوەند چــرووکــن
بــۆ پــوولــێ لــەتــای تــەرازوو ســــــووکــن
خــۆ هــەرچی دەخــوێنێ پیت و نیــوێک
ئــەو دەچیــتــە کــەلێک و گــەل لە شیــوێک

لای شـەرمـە کـە هەر بەکـوردی بدوێ
بـۆ چارەڕەشـی مـە بـۆگـەنە خـوێ
خـۆی ناودەنێ مـل بەزەنگی پێـشـڕەو
دەتداتـە دەسـی دژت وەکـو کـەو

زۆرزانـە لـە کـاروبـاری هـەرکـەس
ئاگـای لە ژیانی خـۆی نیـیـە و بەس
رەنگن هەمـوو کەسک و سـوور و شـینن
کـوردایـەتی زۆر بـەکـەم دەبـینن
کێ هـۆنـەری کـوردە یـان هـونـەروەر
کـەم باییـتـرە لـە تـوور و گـێـزەر
وا بیـر مـەکـەوە ئـەمـەم درۆیـە
بـۆ راسـتـی نمـوونـە بـابـی تـۆیـە
کـاتم ئەوە گـەییـیـە سـی و نۆ سـاڵ
هـەر سـاڵە لـە پار پتـر ژیان تاڵ
دڵـخـۆشـی لـە رووپـەڕی ژیـانم
هـەر هـێـنـدە نـاوەکـەی دەزانم
ئـاوارە لە نیـشـتـمـانی خـۆمم
ئـاواتـەخـواز بـە ژیـنـی دۆمم
والاەدەس و دڵـپـڕ و پـەژارم
سـەربـاری هـەژاری دەردەدارم
هـەر مـانگە لـە دێیـەک و لـە جـێـیـەک
هـەر رۆژە مـیـوانی خـانـەخـوێیـەک
دەرکـێ نیـیـە دادی بـۆ بـنـێـرم
هـەردێ نیـیـە خـۆمی لـێ وەشـێـرم

کـــوردایەتیـــیـــە گـــوناھ و ســـووچم
وەک مـــۆمێ دەســـاچم و دەســـووچم
ھەرچەندە کـە نیـمـە ھیچ دەرووی ڕوون
ھـەر دژ دەگـــەڕێ گـــەڕانـی گـــەردوون
دەســـتم لـە ھـومـــێـــدێ بـەرنـەداوە
چـاوم لـە پـســـــــانـی بـەنـد و داوە
پـــێـــم وایـــە دوا بـــە ڕۆژی ڕەش دێ
زۆر نـاچێ کـــە باو و ڕۆژی مـــەش دێ
جـــا با پـتـــریش بەدەرد و کـــوڵ بم
بـا ڕووت و کـــڵـــــۆڵ و داخ لـە دڵ بم
ســـــەد ھـێـنـدە پـەژارە لـێـم وەکـــــۆبـێ
کـــورد ھـەر دەبـێ ڕۆژێ ســـەربەخـــۆ بـێ
بـا مـن بـە ھـەژاری بـچـــمـــــە بـن گـڵ
کـورد ڕۆژێ دەبـن بـە گـوڵ لەســـەر چڵ
ھـــەر ھـێـنـدە تـکـام لـە تـۆیـە ڕۆڵـەم
مـــەڕوانـە کـــە ئـەم شـــڕ و شـــڕۆڵـەم
زۆرتـر لـە مـنـیـش کـــــز و ھـەژار بـی
بـێ یـار و نـزار و لـێـــــــو بـەبـار بـی
دەربـەس مـــەبـە بـۆ گـــەلـت بـکـۆشـــــە
ژەھـراوی لەســـەر بـنـۆشـــە خـــۆشـــە
بـاوکـی تـۆ چـلـۆن بـوو شـــــۆێـنـی بـگـرە
حـــیـــزانـە مـــەژی بـە مـــەردی بـمـرە

پێڕست

مەم و زینی خانی چییە؟ 5
پەسنێ خودێ 25
گازی و لاڤایی 28
پەسنێ پێغەمبەر 33
خواستنامەهدەر ژ پێغەمبەر 39
کول و دەردێ مە کوردا 42
چما ب کوردی نڤیسییە؟ 46
مەی ژ مەیگەر خوەستن 50
مـیـرێ بۆهتـان و خـویشکێت وی 56
رندی و ئەڤین 62
تاجدین و مەم 64
سەرسالّ 67
سەیر و گەشت لە دەشتێ 69
جلکێد کەچکان ل لاوان 71
دوو کوڕێ نەنیاس 72
ژانا برینێ ئەڤینێ 78
نیچیر بوونا نیچیرڤانا 82
حـەیرینا دایین 86
رەمل و مەندەل 89
بژیشکا دەرەوین 91
ئەڤیندار کفشن 95
چاڤ نهێری! 98
خوازگینی 101
شاهی و گۆڤەند 108
قالا شـەمال 115
بویک و زاڤا 118
بەکر عەوان 122
زین و مـەم و خەم 129
زین ژ خـەمێرا دبێژە 134
ب خوەها خوەڕا 135
ل فندێ ب گازنە 136
گلی ل منمنۆکێ 137

مەم و ژانا ئەڤینێ 139
پەیڤینا مەم دگەل چەم 141
لاڤایی مەم ل بەر بایی 143
گلی و گازن ژ دلێ کول 146
دەما بوهارێ و گاڤا شکارێ 151
باغ و بەخچا میر 154
گول ب گولاڕا داخێوە 156
ژوان 160
میر و مەزن سەردا دچن 165
برای تەنگانە 169
ئەڤین نایەتە ڤەشارن 172
میر و مەم دلەیزن 175
مەم د کەلهێدا 181
داغا ئەڤینێ ل زینێ 186
تاجدین دغەیدە 190
مەیدانێ مەردان 193
شوفار بخوە دحەسە 195
شیرەتا بێ بەختی یێ 198
زین ل هەمبەرێ میر 201
وەصیەتا زینێ 208
بویکا زیندانێ 214
شین بۆ مەمێ 222
دلۆڤانییا زینێ 226
زین ل سەر گۆڕێ مەم 228
چقلێ مەم و زینان 234
بەکر و رەحما خودێ 236
ئەڤین گەنجینەیە 241
رێکی خودێ ناس کرنێ 244
بناشتێ خانی ب قەلەمێ خوەڕا 253
مەم و زین بە موکریانی – سۆرانی 259
سەرەتا 261
بەرکولێک لەلایەن وەرگێڕەوە 273
دیباچە 283
پەسەندی خوا و پاڕانەوە 286

چۆنیەتی و گەورەیی پێغەمبەر 291
پێغەمبەر دەکاتە تکاکار 297
بەدبەختی کوردان دەڵێ و بە مەردایەتییان هەڵدەڵێ 300
هۆی ئەم نووسینە و داد لە دەست گەردوونی چەپگەڕ 304
پێشدەستەیەک بۆ چیرۆک 308
پەسندی میری بۆتان و جووتە خوشکە جوانەکەی 314
دیسان رانانی جوانی ئەو دوو چاوبازانەیە 319
ئازایەتی تاژدین و برایانی و دۆستایەتی مەم و تاژدین 321
جێژنی نەورۆز 324
سەیرانی جێژن و دەزگیران گرتن 327
خۆ گۆڕینی تاژدین و مەم لە بەرگی کیژاندا 329
گرفتار بوونی مەم و زین و ستی و تاژدین بە داوی ئەوین 330
تاژدین و مەم بە دەردی خۆیان دەزانن 336
زین و ئەستی بە چ دەردێ چووبوون؟ 340
تایەن لەم وتانە سەرگەردانە 344
تایەن دەچتە کن نوشتەنووس 347
درکاندنی رازی دڵ لەلای تایەن 353
گەڕانەوەی پیرێژن بۆ لای چاومەستان 356
خوازبێنی ئەستی بۆ تاژدین 359
رازاندنەوەی کچان و گواستنەوەی ستی 366
زاوا دەچێتە پەردە بۆ لای بووک 373
پێک گەیشتنی زاوا و بووک 376
تێ چاندنی بەکر مەرگەوەڕی شۆفار و دوو زمان 380
گریان و شیوەنی زینێ لەتاو و تۆپێی ئەوینێ 387
زین لەگەڵ پەژارەدا داخێوێ 391
سکالای دوور بەدوور لەگەڵ خوشکیا 392
زین بوخچەی دڵی لای مۆمی داگیرساو دەکاتەوە 393
زین رووی گفتوگۆی دەکاتە پەروانە 395
سووتانی مەم لە دەردی دووری زینێ 397
پەیوینی مەم لەگەڵ چەمی دەجلەدا 399
رووی وتاری دەکاتە شنەبا 401
سەرکۆنەی دڵی خۆی دەکات 404
دەرچوونی میری بۆتان بۆ راو و نچیرێ 408
پەسنی باغی میری بۆتان دەدا 411

ژوانی زین و مەم لە باغی میردا 412
مەمیش بەرەو باغ دەڕوا 415
میر و راوکەر بەسەریاندا دێن 420
برای چاک بۆ رۆژی تەنگانە بەکارە 424
رازی دڵداری زین و مەم بەگوێی میر دەگا 427
میر و مەم شەترەنج دەلەیزن 430
مەم لە گرتووخانەدا بۆتە چلەکێش 436
زین گلەیی لە گەردوون و چارەڕەشی خۆی دەکا 441
تاژدین و برایانی لە بیری چارەدان 445
راسپاردەیەک رادەسپێرنە لای میر 448
میر لەبەریان دادەنوێنێ 450
بەکری شۆفار داوی مەرگ بۆ مەم دەنێتەوە 453
میر بەو بیرەوە دەچتە لای زین 456
زین داوا راسپێری خۆی بە کاکی دەڵێ 463
زین سەری کوشتەی خۆی دەدا 469
شین بۆ مەمی هەژار و کوژرانی بەکری بەدکار 477
زین دڵی بە بەکر دەسووتێ و بۆی دەپارێتەوە 481
زینیش لە سوێی مەم دڵی دەتۆقێ 484
چقڵی مەم و زینان 490
پیاوچاکێ خەون بە بەکرەوە دەبینێ 492
چی نووسیوە و بۆچی نووسی 497
وردەکارییەکی دەروێشانە 500
سکاڵایەک لەگەڵ بنووسەکەیدا 508
هەژار ئامۆژگاری بۆ شێرکۆی کوڕی خۆی دەکات 513